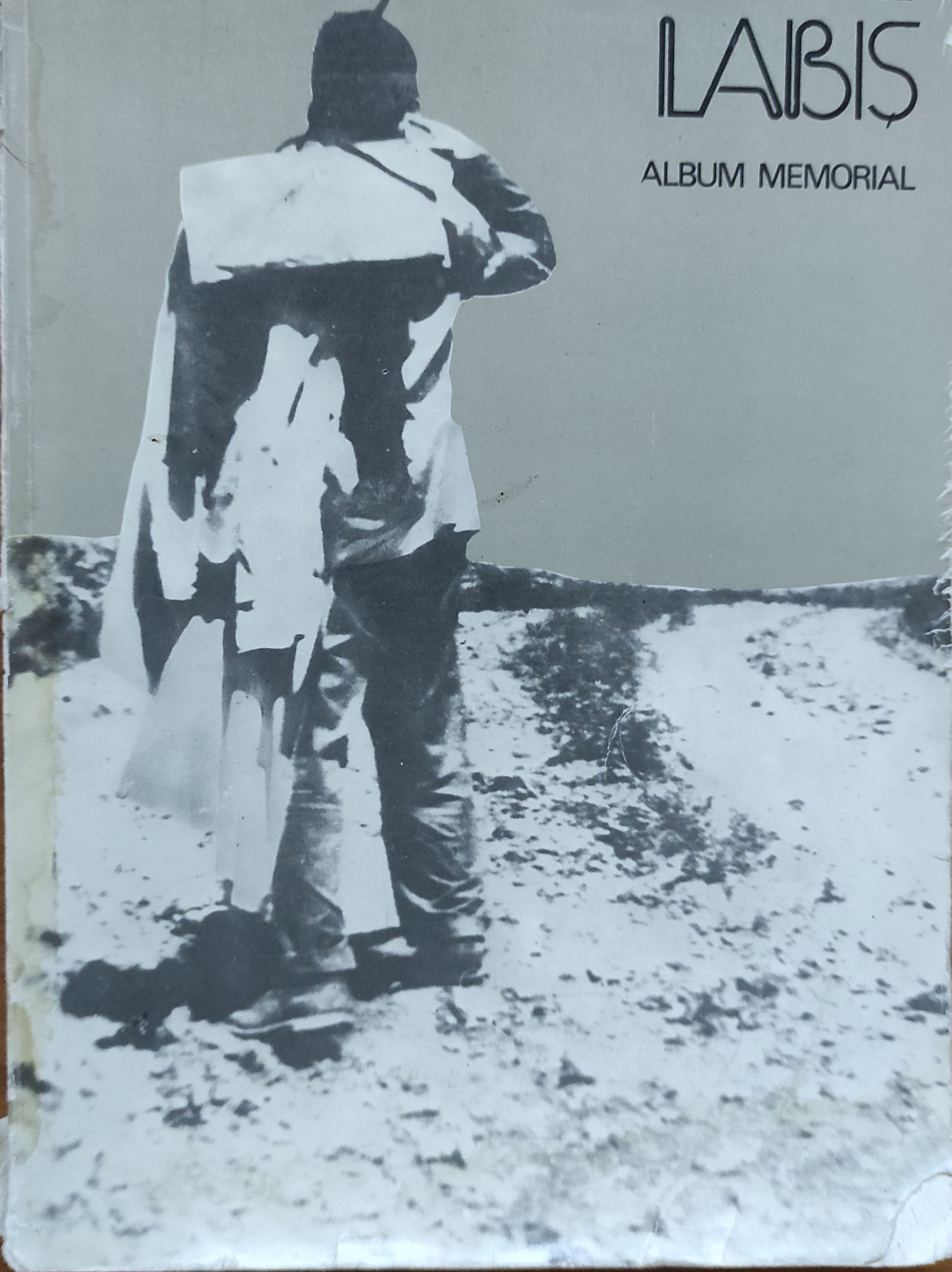

NICOLAE LABIS

ALBUM MEMORIAL

EMINESCU • EMINESCU • EMINESCU

O, rămii

„O, rămii, rămii la mine,
Te iubesc atît de mult !
Ale tale doruri toate
Numai eu ştiu să le-ascult ;

În al umbrei întunerice
Te aşamăn unui prinţ,
Ce se uit-adînc în ape
Cu ochi negri şi cumînţi ;

Şi prin vuietul de valuri,
Prin mişcarea naltei ierbi,
Eu te fac s-auzi în taină
Mersul cîrdului de cerbi ;

Eu te văd răpit de farmec
Cum îngîni cu glas domol,
În a apei strălucire
Întinzînd piciorul gol

Şi privind în luna plină
La văpaia de pe lacuri,
Anii tăi se par ca clipe,
Clipe dulci se par ca veacuri“

Astfel zise lin pădurea,
Bolţi asupra-mi clătinînd ;
Şuieram l-a ei chemare
Ş-am ieşit în cîmp rîzînd.

Astăzi chiar de m-aş întoarce
A-nţelege n-o mai pot...
Unde eşti, copilărie,
Cu pădurea ta cu tot ?

EMINESCU • EMINESCU • EMINESCU

La bis

ALBUM MEMORIAL
editat de
Secolul 20

UN OM LIBER

Foarte atent la context și la contexte, Labiș, pe care Editura „Cartea Românească” îl retipărește azi în colecția „Mari scriitori români”, înțelegea (nu înțelegea altfel) să-și afirme independența față de ele, să se poarte în lume și să scrie ca un om liber. Spunea (și la el spunerea era viață și viața spunere) că nu-și pleacă fruntea decît o dată pe zi, dimineața, în fața robinetului cu apă. Poezia nu e chiar fără legătură cu felul de a trăi al poetului, oricît s-ar bucura (și s-ar consola) unii că este fără legătură, un produs secret al ordonării cuvintelor doar după norma lor, de la sine productivă. Înainte de a fi poet sau (mai bine) pentru că era poet, Labiș a fost un om aproape cu desăvîrșire liber într-o lume aparte și îndeajuns de artificială, o lume de seră (a tinerilor scriitori de pe atunci), gata să încurajeze și să „crească” talentele și totodată grozav de bănuitoare, de geloasă, de prohibitivă. Nu rostea vorbe și nu scria versuri în care să nu creadă în clipa (trecătoare, firește) a formulării lor. Să ne amintim, pentru a pricepe cum trebuie această evidență : avea cincisprezece ani cînd a debutat, douăzeci și unu cînd a tăcut ; abia vreo doi ani de „maturitate” : grăbită, agitată, mai mult provocată de împrejurări. Era un spirit liber acest adolescent, acest tînăr „de talent”, bătrînește bătut pe umăr, asigurat că va ajunge departe. Eram absolut încredințat, cel puțin pînă în acea toamnă a anului 1956, că va trăi cît Victor Hugo, cît Goethe. Poate că asta îi era menirea, de fapt nu știu, nimeni n-o știe ; și nu știm astăzi nici cu o iotă ceva în plus. Toamna lui 1956 i-a accelerat vertiginos formația, destinul, l-a „maturizat” brusc ; i-a fost fatală ; nu e chiar o contradicție. Știind să rîdă ca nimeni altul, lua totul în serios, nici nu e de observat vreo contradicție. L-am văzut nepăsător și voios, l-am văzut, tot pe el, copleșit de evenimente ; sigur pe judecata sa și neștiind, la un moment dat, ce să mai creadă și cum să se mai descurce ; viguros și slab, sprijinind pe alții și lăsîndu-se, fără vreun sentiment de jenă, sprijinit. Era autenticitatea însăși, nu își propunea, nu programa nimic, era el însuși, trăia intens, pînă la capăt, tot ce era de trăit. Pînă la capăt. Nu făcea niciodată pe Poetul, deși, evident, el era Poetul. Niciodată plin de sine și niciodată „modest” în fața celor mari (în planul autorității sociale și deopotrivă al celei literare). Inteligența absolut firească îi dicta de fiecare dată gestul potrivit, rareori întîmplîndu-se să fie și cel „așteptat” ;

nu-l interesa ce se așteaptă de la el ; nu mergea în întâmpinarea bunelor previziuni, nu voia să infirme, dar nici să confirme cu tot dinadinsul.

Nu vreau și pînă la urmă nici nu pot să povestesc nimic ; nu e nimic de povestit ; toate poveștile micșorează, bagatelizează, trivializează cînd este vorba, ca în cazul său, de existența unui mare poet, aproape totuna, nu obosesc să o repet, cu poezia sa. Cînd nu micșorează, poveștile sporesc și înfrumusețează ; la fel de inutil, de dăunător. Abia dacă se ridică o „senzație“ din toate cele cîte se pot povesti, senzația, de pildă (și nu principiul) de palpabilă demnitate. Nu putea fi decît întru totul firesc (și deci întru totul demn) Nicolae Labiș, în ceea ce făcea, zicea, tăcea, scria și nu scria. Tot niște „senzații“ se ridicau în jurul său, în preajma sa, pe care nu erau capabili să le perceapă decît cei (oricît de neștiutori) onești, senzația (să zicem) că el este el, că i se distinge aura. Oricît se sileau să-și țină firea, să n-o dea pe față, spunîndu-i „Nae“ sau poate „Lae“, sau dîndu-i sfaturi, sau muștrîndu-l, cine nu se simte bine asumîndu-și acest rol ? Îi era dat, pesemne, să trăiască și asta, bunăvoința grijulie, protectoarea complicitate a celor în nici un fel complici cu ceea ce era el. Însă (și subliniez : însă), dincolo de omeneasca prostie, se vădea nu știu ce considerație cu totul neobișnuită, născută de-a dreptul din instinct ; dintr-un instinct pe cale de-a se stinge. Chiar și iritarea pe care o stîrnea, și n-avea cum să n-o stîrnească, purta și ea, acolo, un biet sigiliu, sigiliul de neconfundat și de neșters al respectului. Era teribil de respectat (de amici, ca și de inamici, poate mai ales de ei), era ciudat de iubit și ciudat de „temut“. Chiar și ura pe care o inspira era, cred, indiosociabilă de o anume dorință : dorința de a-i fi pe plac. Și nu era deloc ușor să-i fii pe plac ; de unde și toate cîte se cunosc și de bine, de rău s-au aflat.

O deosebită consternare a provocat, ca să iau un exemplu, știrea că Labiș a devenit (abia în ultimii doi ani ai existenței sale) un mare poet, trădînd în chip intolerabil pe cei obișnuiți să-l numească afectuos Nae sau poate Lae (nu-mi amintesc prea bine) și să-i acorde zdravăna lor îmbrățișare însoțită de îndelung repetate legănări, saturate și ele de-un enigmatic tîlc. Se răspîndea știrea că ar fi devenit „prozaic“ versul său și că nu mai are (cum de s-a pierdut ? o fi vorba de niște înrîuriri nefaste !) galeșul „lirism“ al începuturilor. Bine, măi Lae (sau Nae), îi spunea legănătorul frate, duiosul confrate, se poate să ne faci tu nouă, celor care într-adevăr te iubim, una ca asta ? Să scrii versuri superficiale și (încă o dată) prozaice, să rimezi „idei“ și „probleme“ ? Dintr-o călătorie în deltă, pe la Brăila și pe la Galați și pe dracu mai știe unde încă, în tovărășia, ce oroare, a unui necunoscut, a unui zănatec (marele regizor de astăzi Lucian Pintilie) se întorsese în toamna de neuitat a anului 1956, cu Marină, Baladă, cu aproape tot caietul acela numit postum Lupta cu inerția.

„AZI SÎNT ÎNDRĂGOSTIT“

1.

S-a analizat prea sumar lirica erotică a lui Nicolae Labiş, atenţia concentrându-se pe temele sociale, morale, politice şi mai ales asupra năvalnicei emotivităţi a poetului în faţa naturii, a pădurii, mai ales. Moartea a fost atât de crudă încît iubirea a părut neexprimată. Într-o monografie dedicată poetului putem descifra exact linia de evoluţie a dragostei în vârtejul acestui destin pe cît de brutal ciuntit, pe atîta de intens în trăiri: „Un mare sentiment al demnităţii şi, legat de acesta, un sentiment foarte exact al independenţei partenerului duc la o dezerotizare şi chiar la o depasionalizare a dragostei. Lucru de excepţie, în acest tip de lirică personală, cuplul erotic nu include relaţii de adoraţie şi, drept consecinţă, nici relaţii de subordonare; un soi de profundă camaraderie, bazată pe cea mai deplină egalitate, un fel de pact mutual care se respectă sau se dezleagă în funcţie nu de inefabil, cît de factori raţionali, uşor de determinat. Este viziunea descătuşată a iubirii între sexe, o curioasă resurecţie, în lirică, a spiritului „amurului liber“, din care sînt excluse însă cu desăvîrşire atît (fireştile) aluviuni impure, cît şi utopismul. Întreaga chestiune este tratată la un mod terestru şi realist, înnobilit totuşi de căldura unei elevate fraternităţi. Imul erotic îşi pierde atributele exaltante, dar cîştigă o tulburătoare raţionalitate **afectivă**, o irradiaţie caracteristică raporturilor umane exemplare.“

Este limpede că tinereţea lui Labiş nu îngăduise maturizarea unei pasiuni erotice. Găsim în opera lui versuri, care, încadrîndu-se în ceea ce de obicei numim lirica de dragoste, aparţin, mai degrabă, unor exerciţii stilistice decît unor trăiri autentice. Aşa cum copilul se joacă de-a mama şi tata, adolescentul sau tînărul se face că iubeşte, suferă, se emoţionează după cum au făcut-o alţii înaintea lui şi au spus-o. Aş nota astfel că **Uită-te** din ciclul **Destinderi** are net umbre bacoviene: „Uită-te, încă e rouă / Şi toamna începe să-şi ţeasă / foile galbene-n suflete, / Pale nelinişti în pomi de mătăasă. // Şi uită-te, noaptea e rece / Şi vara-i alături, dăr frunzele pică, / Şi uită-te, -i rece dar trece / Fiorul fierbinte de care ni-i frică.“ Ca şi **Contemplaţie** sau **Alexandrin**, în ultimul poem insinuîndu-se însă o amărăciune dulceagă, necuprinsă vreodată de poemele de o morbideţe pluvioasă a celui ce a scris **Decembrie** sau **Seară tristă**. Labiş se încarcă de emoţia textului bacovian mai mult decît de bucuria senzaţiilor sale intime nu suficient de profunde şi îşi caută o cutie de rezonanţă în simplitatea gravă, sacerdotală a expresiei celuilalt. Eminesciană mi se par **Tu** sau **Baladă**, ultima cu această superbă strofă de început: „Şi vîntul de toamnă şi noapte şi chinuri revine / Şi mi-a mai murit o iubire, în suflet lăsînd / Dureroase canale ce-odată fuseseră pline / De rădăcinile ei dizolvate acum în nimic şi în vînt...“ Nu vreau să spun prin această trimitere la modelele tradiţionale că Labiş le-ar fi tributar. E vorba de balansul atît de vulnerabil dintre literatură şi viaţă, de celebra „intertextualitate“ de care se tot vorbeşte şi de care chiar nu putem scăpa şi pe care Labiş şi-o asumă deschis în multe din poemele sale. Simţul jocului livresc îi era foarte dezvoltat şi, înainte de afirmarea unei întregi generaţii care să facă din el un argument artistic, îl utiliza cu dezinvoltură, chiar dacă nu cu ironie.

2.

Aşa cum s-a sugerat, există în erotica lui Labiş o originalitate de fond, o originalitate datorată, cred, temperamentului, vârstei, vocaţiei îngemănate cu o vie sensibilitate pentru „impostură”, cum ar spune G. Călinescu, care într-un poem aproape identifică tinereţea cu mimarea teatrală a unor stări netrăite, transformate în spectacol din dorinţa de a le stimula apariţia reală. Nu este vorba de nesinceritate, ci de chiar felul specific al simţirii juvenile. În impostura vagă a eroticii lui Labiş se insinuează o mărturisire de impresionantă vibraţie: poetul îşi intuieşte precoce un temperament instabil, dar arzător. Nestatornicia nu este condamnată din această perspectivă a violenţei trăirii de-o clipă: „De ce-am crezut de-atâtea ori / Găseam, o altă floare cu foile mai moi ? // Oh, cât de largă-i lumea: iubind şi răspunzînd / O caut şi-o mîngii fir după fir, pe rînd, / Fără să-ntreb vreodată de şi-a ivit doar mie / Gingaşa crizantemă întreaga ei tărie. // S-o am întreagă-n mine, mi-ajunge doar o dată / Gingaşa crinzatemă să fie sărutată. / Mi-i dar de-aceea-n lume nicicînd să nu fiu ram, / Ci alb noian de nour şi linişte să n-am” (fragment din **Confesiuni**). Ceea ce putem numi „demnitate” în erotica labişiană este, cred, tocmai sinceritatea acestei inconstanţe şi salvarea ei, moralmente, prin intensitatea, prin flacăra unei participări de scurtă durată la neliniştitorul elan al cunoaşterii lumii, prin efemeritatea unei stări de exaltare senzuală.

3.

Poetul îşi recunoaşte, de asemenea, o cerebralitate inhibantă sub raport sentimental, o luciditate prea analitică aplicată unor trăiri prin definiţie vagi, neexplicabile, neverbalizante, instructurabile logic. „Şi dragostele noastre / Dospiră în venin — / Prea mult le contemplasem / Ca pe-un decor străin, // Le-am aspirat parfumul, / Aromele le-am supt, / Dar din greşeală tristă / Petalele n-am rupt.” (Şi...) Şi totuşi tînărul nu-şi regretă luciditatea, dimpotrivă, o aduce în scenă ca pe un argument al maximei încordări vitale, al unei exaltări spirituale ce îi pare mai autentică decît extazul fragil provocat de simţuri. Ar fi însă exagerat să credem în aceste confesiuni pînă la capăt, căci senzorialitatea nu lipseşte poeziei lui Labiş, a cărei cerebralitate poate fi adesea o mască adolescentină. Dar senzorialitatea ei vine mai degrabă din graţia expresiei decît din natura trăirilor. Labiş este un fin muzician, prinde farmecul unei fraze simple şi transparente care aduce la lumină o stare de „frămîntare intimă”; melodia ei suplineşte rafinat lipsa sentimentului sau a stării căutate. Iată regretul unui gest de refuz al iubirii, expus cu o inocentă retorioă: „Se lasă-o sară limpede şi bună, / Alunecînd pe vîrfuri de copaci, / În depărtare, spre pîriu, răsună / Ca un ecou, tălângile la vaci. / Văzduhu-i aspru, greu şi argintat..., Pe-ntinderea zăpezii ochii-mi lunec / Şi-i totul alb şi parcă-s ruşinat / Că singur eu lumina o întunec.” Acest început eminescian ce aminteşte **Sara pe deal** este urmat de o autoculpabilizare melancolică, de o înduioşătoare ingenuitate: „Am fost, ştiu bine, uitător şi rău / Cînd mă priveai cu mută-nduioşare... / De-aceea azi, cînd te-am pierdut, nu vrei / Să te îmbraci în straie de uitare ? / Pe-atunci puteam eu, oare, să prevăd / Cu ochiul aţintit în vreme / Că în curînd am să trăiesc dureri / Banalizate-n tomuri de poeme ?”

Tinereţea lui Labiş, robusteţea lui, instatornicia declarată cu o dezarmantă sinceritate, lipsa de pasionalitate erotică, compensată desigur de ardoarea ideilor, de avîntul în sferile morale şi de exultanţa vegetaţiei pădurene ce se imprimă ca peceţi de mare valoare în opera lui, absenţa unei imagini concrete a femeii, cum s-a remarcat, plutirea în abstract a portretului unei eroine ce parcă se teme să se întrupeze dau strania originalitate a acestei poezii, totuşi, de dragoste. Labiş a fost frustrat prin moarte de o experienţă căreia îi bănuia profunzimile şi de care se ferise cu limpedea intuiţie a unei nestatornicii necesare, a unei grabe a vieţii, în care totul trebuia consumat fără consecinţe grave pentru celălalt. Avea însă imaginea unei iubiri înalte şi fragile: „felină ceară, dragoste-n amurg”.

DANA DUMITRIU

FILMUL UNEI VIETI

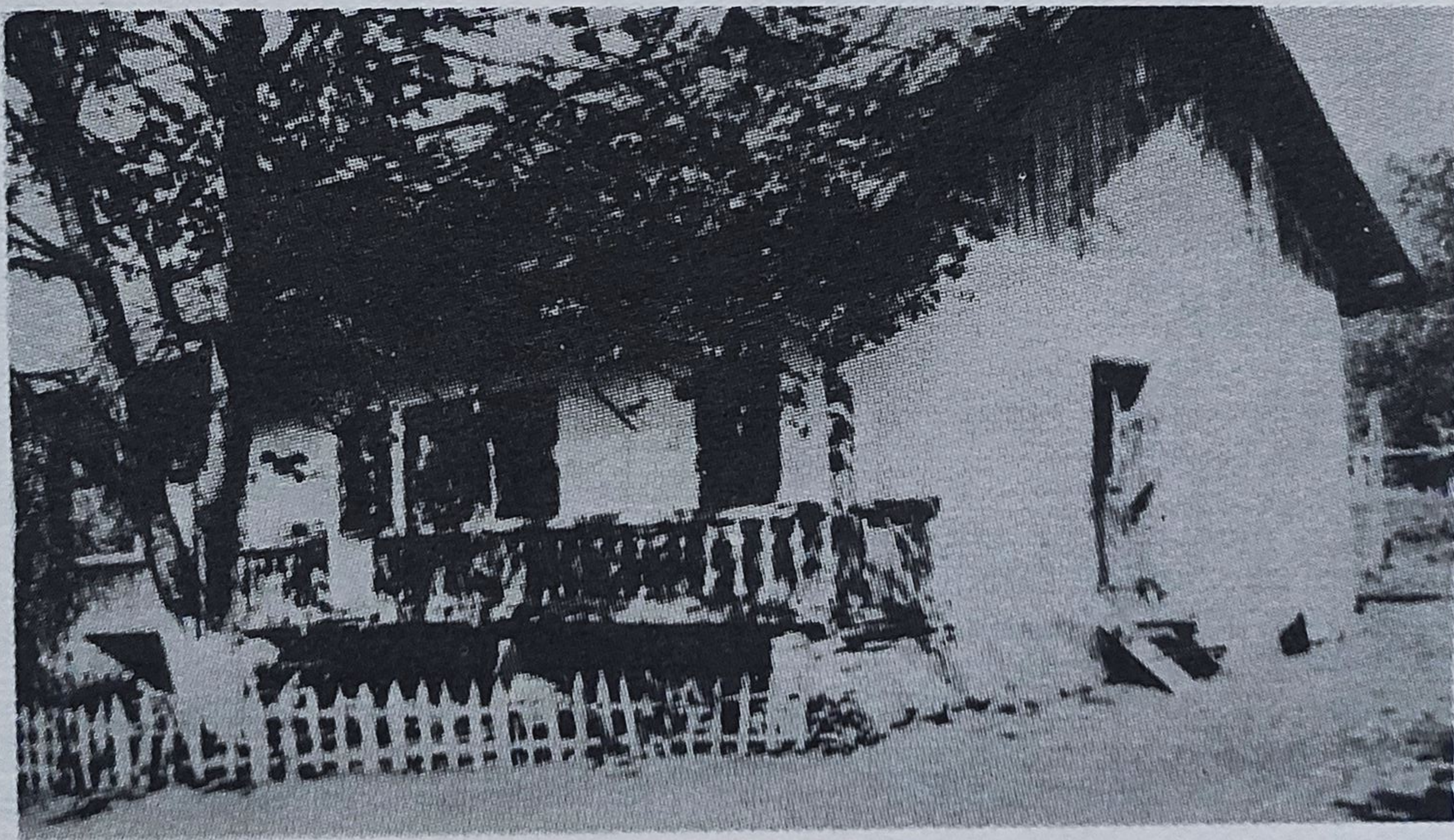
(tabel cronologic)

1935, 2 decembrie. S-a născut Nicolae Labiş, la Mălini, Poiana-Mărului, județul Baia.

Părinții, Ana-Profira și Eugen Labiş, erau învățători. Mama viitorului poet se născuse la Topolița, sat vecin cu Humuleștii lui Ion Creangă ; tatăl, în Mălini. Iată un expresiv portret surprins un deceniu mai târziu după moartea copilului său : „Domnul Eugen Labiş predă o lecție la una din clasele mari. Am intrat, stăpînit de emoție, în cancelaria goală. Zărisem afară, pe cerdacul de lemn, grămezi cu castane decojite, lucioase și brune, și am aflat pe urmă că le-au cules elevii. Erau destinate a fi, la

iarnă, hrană pentru cerbi. Într-un ungher al cancelariei, o movilă cu boabe de măcieș, ovale și roșii ca sângele, își arunca penumbra aprinsă pe zidul alb. Pădurea și crîngul erau prezente așadar și aici, în școala liniștită, unde tatăl poetului le povestea copiilor despre viața lui Mihai Eminescu.

În această modestă casă din Văleni-Poiana Mărului a văzut lumina zilei la 2 decembrie 1935 Nicolae Labiş, marele poet ce avea să se stingă, abrupt, tot într-un decembrie, cel al anului 1956, lăsîndu-ne o neuitată „amintire frumoasă“.

Cînd a apărut, mărunț și subțire, într-o scurtă de piele, cu catalogul albastru sub braț, m-a uimit în primul rînd marea asemănare cu fiul. Aceleași buze lemnoase, același profil al feței și oasele fine, puternice, îl apropiiau surprinzător de imaginea băiatului. Dar fruntea bombată părea aburită puțin de tristețe și avea în priviri o melancolie grea. Pășea încet, cu un fel de discreție a mișcărilor și întreaga sa ființă emana simplitatea și căldura pe care le afli adesea la oamenii ce au lucrat în învățămînt ani îndelungați". (George Sidorovici)

„Eu și soția mea, tineri învățători, aveam grija a 120 de elevi care au devenit în cîțiva ani frații mai mari ai copilului nostru. Nelu a crescut în curtea școlii, împrumutînd din sufletul și ghidușile copiilor cu care în zilele calde alerga pe potecile pădurilor sau se scălda în apa de cleștar și stele". (Eugen Labiș)

1940. Nicolae — pentru părinți Nelu — învăța să citească, pe furiș, cărți de basme.

1943. După terminarea primei clase primare (învățătoare i-a fost chiar mama sa, Profira Labiș) începe să compună mici povestiri și poezioare. Începe războiul. Tatăl pleacă în concentrare, iar mama și „copchiluțul" iau drumul refugiului ajungînd, după o călătorie plină de primejdii, în satul Văcarea din Muscel. Părinții aveau locuința în clădirea școlii. Aici, printre copiii mai marișori decît el, și-a petrecut Nicolae copilăria. „A învățat să scrie de la elevii mamei sale, cu care se juca, mult înainte de vîrsta lui școlară". (Constandina Brezu)

Alături de tatăl său, viitorul poet începe să cunoască și să iubească pădurea, spre care se va întoarce mereu în versurile sale : „Călare pe un armăsar roib, cu Nelu așezat în partea din față a șei, cutreieram cînd la pas, cînd în galop, satul și obci-

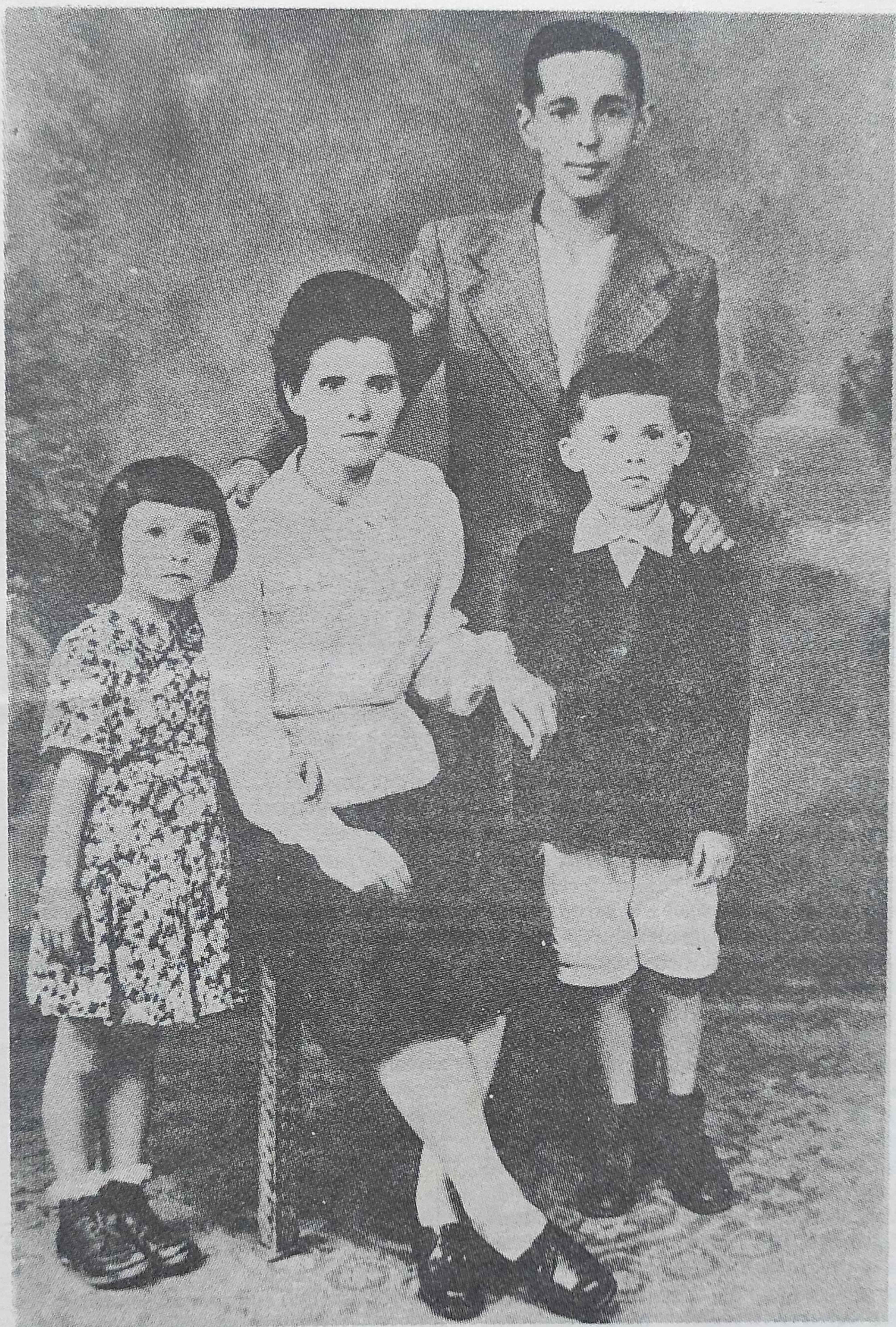
nele din împrejurimi. Ne întorceam veseli, cu calul în spume (...) Altădată, cu cîțiva păstrăvi frumoși, tăinuți în sînul lui Nelu, ne grăbeam să ne arătăm isprava acasă. Am cîlindat apoi prin poieni, am văzut «muma pădurii», am văzut urma rîsului și ne înapoiam pe lîngă podul lupului, obosiți și morți de foame. Pe la cinci ani, Nelu învăța buchiile, iar la șase ani citea de acum C a p r a c u t r e i i e z i..." (Eugen Labiș)

1941, iunie. Izbucnește al doilea război ; Eugen Labiș a fost concentrat.

1942, septembrie. Copilul a fost înscris în clasa I-a primară ; a avut-o ca învățătoare pe mama sa. Scribe primele versuri ; redactează scrisori pentru cei plecați pe front, din partea fetelor din sat. Manifestă interes pentru desen și pentru spectacolele teatrale.

1944—1945. Copilul refugiat cu mama și rudele sale, urmează clasa a II-a primară la școala din satul Văcarea, comuna Mihăilești, în apropiere de Cîmpulung Muscel : „Am dus-o greu în refugiu. În Muntenia. / Foamea ne urmărea cu vedenia. / Eu aveam visul plin de aur și slavă, / Dar soru-mea era bolnavă. / Mă uitam la buzele-i subțiri, la ochii căprii / Și la măsuța pe care nu mai erau doctorii. / Cărțile treziseră strunele doinei din mine. / Zgîriam versuri cu degetul pe pămînt și era bine. // Dar mă bătea gîndul spre casă, / La soru-mea bolnavă și frumoasă. / Copiam cîntecele mele cu plumbul pe-o placă / Și le vindeam fetelor la clacă / Să le scrie flăcăilor și să-mi dea mie / Cîte o bucată de lipie / Ca să nu mai ceară mama pe datorie." (Nicolae Labiș : Î n r e f u g i u)

1945, mai. Familia Labiș se întoarce la Mălini ; tatăl a fost demobilizat. Acasă „au găsit totul distrus : locuința fără uși și ferestre. Noaptea intra vulpea pe fereastră..." (Con-

Eugen și Profira Labiș în anii strălucitoarei lor tinereți alături de întâiul născut, Nicolae și de prima fiică, Margareta. O fotografie în care numai decorul e idilic, închipuind o fereastră spre fabuloasele păduri moldave.

Nicolae, Nelu pentru ai săi într-o poză „de grup” cu, de o vîrstă cu el, rubedenii, în anii primelor vise și ai primelor jocuri într-o copilărie ce avea să fie mai tîrziu evocată cu nostalgie în versuri impregnate de aerul munților și de duhul poveștilor.

standina Brezu). „La școală am găsit ferestre sparte și mine. / Pirul crescuse mai mare cît mine. / Șerpii alunecau în salturi grăbite / Printre obuze și cartușe ruginite...” (Nicolae Labiș : După refugiu)

Seceta se adaugă ororilor războiului : „Oamenii se hrăneau cu pîine de ovăz, în cele din urmă cu făină de coceni”. (Romulus Rusan)

„Țin minte, povestește tatăl, în casă n-aveam de nici unele, era spre seară, cînd am luat pușca și am plecat în pădure. L-am luat și pe Nelu. Era mic și era înfometat și însetat, dar (asta o știți și din poezie) nu i-am dat voie să bea din izvorul la care bănuiam că va veni să se adape căprioara, ori țapul visat. Se întunecase de puține clipe cînd a venit, în sfîrșit, căpriorul. Am tras. Băiatul era îndurerat. Acolo, în pădure, am

aprins un foc și am fript pentru el inima și răunchii bieteii vietăți. Nu știu de ce, dar am păstrat glonțul cu care am vînat. Îl am acasă, într-o valiză cu amintiri...” (Gheorghe Tomozei). Nicolae participă entuziast la activitatea brigăzilor artistice : „Era cel mai mic dintre noi și cel mai tînăr. Plecam dumineca grupe de uteciști prin sate. Țineam conferințe, organizam șezători. Nelu nu lipsea niciodată și recita întotdeauna din poeziile sale. Erau poezii antirăzboinice, poezii despre partid...” (Maria Dandu).

1946, septembrie. Părinții îl înscriu în clasa I-a a Liceului „N. Gane”, din Fălticeni. „Într-o bancă din față, unde l-am văzut pentru prima dată pe școlarul Labiș, mi-a atras atenția înainte să-i fi cunoscut numele și nici aptitudinile : un cap de expresie

cu trăsături sculpturale, aproape feminine, luminat de forța ochilor iscoditori, mereu parcă în căutarea de nou. Privirile îi lunecau departe și totuși era totdeauna atent — iar o schiță de zîmbet larg, mirat, se asocia cu jocul complicat al privirilor sale. Chipul exprima bunătatea și candoarea, încadrînd o constantă meditație, colorit care progresa din an în an odată cu valorificarea sensibilității sale. Disciplinat, de o rară politețe, însetat de a cunoaște, s-a remarcat repede, oferind de la început promisiunea unui elev eminent, nedezmințită în toată școlăria. Împrăștia în jurul său simpatia și interesul, păstrînd o modestie plină de rară distincție tinerească." (prof. Aurel George Stino)

La Fălticeni, urmează clasele I-a și a II-a ; apoi, după reforma învățămîntului, clasele a VII-a, a VIII-a, a IX-a și jumătate din a X-a. „Elevul eminent care a fost Nicolae Labiș îmbina armonios străduințele pentru toate disciplinele, cele literare, științifice și artistice, păstrînd, de asemenea, nota maximă la conduită. Elevul cu note mari la limba română, istorie, geografie, franceză, rusă, prezintă aceleași maxime la științele naturale, fizică, chimie și chiar la matematici." (prof. Aurel George Stino)

1950, august. Într-o scrisoare trimisă unui prieten mărturisește a-și fi strîns toate poemele „mai bune" într-un caiet intitulat „Cîntecul unui adolescent."

noiembrie. E trimis la Iași, la Confătuirea tinerilor scriitori din Moldova ; la sfîrșitul lucrărilor recită poezia „Fii dîrz și luptă, Nicolae !"

decembrie. Poezia de mai sus îi apare în revista „Iașul Nou".

1951, martie. Ziarul „Lupta poporului" din Suceava îi republică aceeași poezie.

mai. Participă la concursul pe țară

de limba și literatura română și obține premiul I. Se oprește la redacția revistei „Viața Românească" ; Mihai Gafița, redactor al revistei, a văzut atunci un „copil de munte îmbrăcat cu un cojocel din piele de oaie, alb cu benzi roșcate, mai late în față, la încheietoare și în dreptul cingătorii, și mai înguste la umeri (...) Purta și căciulă, avea și tașcă. Nu traistă, ci tașcă, adică un fel de tolă sau geantă cu baieră, fără să imite mediocru lucrul de tîrg", semnul distinctiv al lumii alese a satului care avea îndeltniciri spirituale.

Sfătuit de Constantin Ciopraga, părăsește liceul din Fălticeni pentru a-l continua la Iași, în orașul umbrelor ilustre. Se produce adevăratul debut literar al lui Nicolae Labiș : revista bucureșteană „Viața românească" îi publică poezia „Gazeta de stradă" și îl elogiază printr-o scrisoare iscălită de către Eugen Jebeleanu, Miha Dragomir și Cristian Sîrbu.

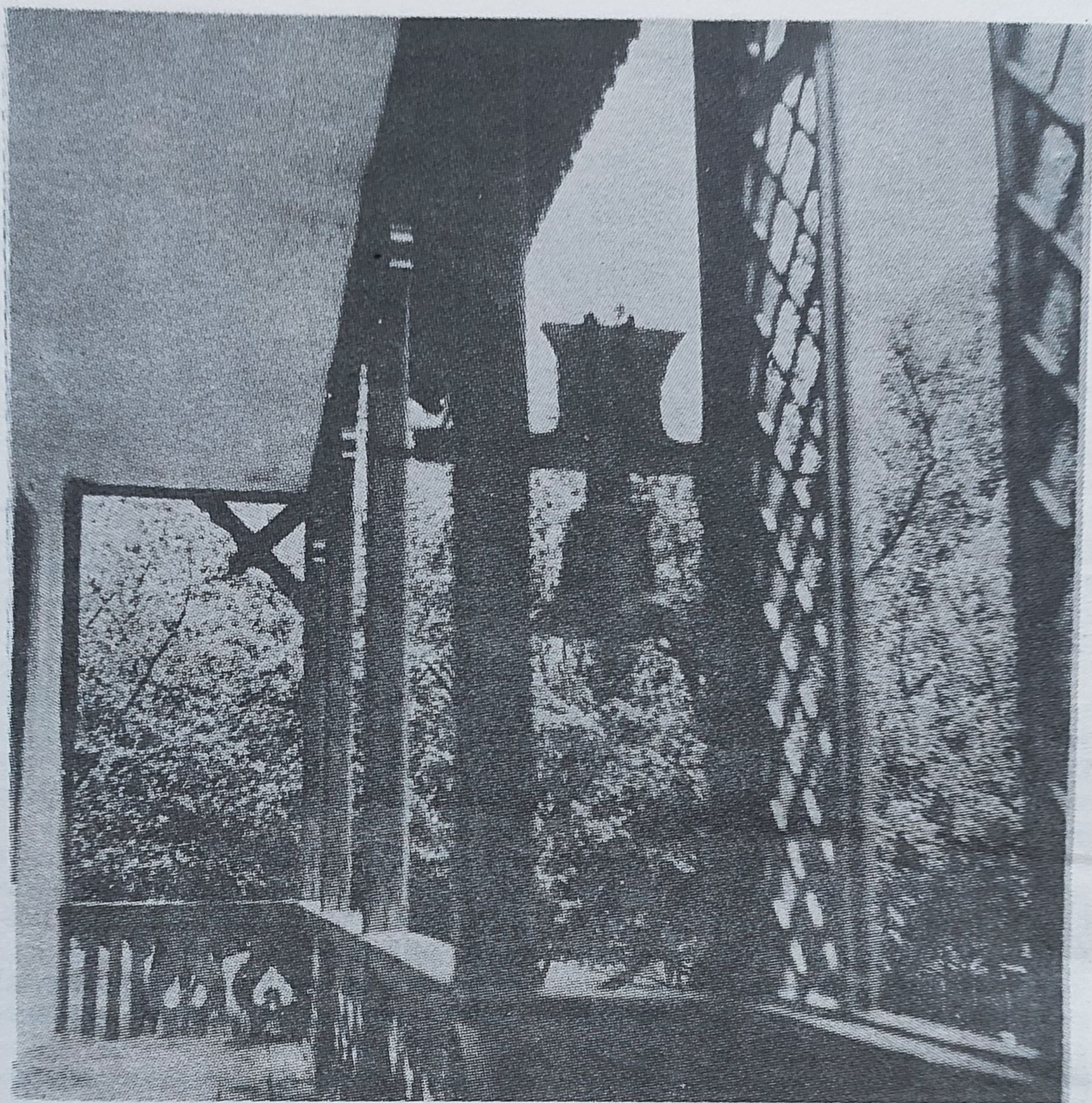
1952. Vine la București pentru a se înscrie la examenul de admitere în Școala de literatură și critică literară „Mihail Eminescu".

E redactorul sectorului de poezie al revistei școlii, multiplicată manual „Anii de ucenicie".

Printre colegii de promoție se numără Florin Mugur, Doina Sălăjan, Irimie Străuț, Elena Dragoș, Alexandru Popescu (Vergu), Ioana Zamfir, Atanasie Toma, Dumitru Carabăț, Ion Gheorghe, Radu Cosașu, Gh. D. Vasile, Mihai Negulescu, Horia Aramă, Ion Grecea, Ștefan Luca, Gheorghe Tomozei și alții... Audiază cursuri susținute de Mihail Sadoveanu, Tudor Vianu, Camil Petrescu. Face parte din seminarul de „măiestrie literară" condus de poeta Veronica Porumbacu.

Tipărește versuri în aproape toate publicațiile literare.

1954. Termină (strălucit) cursurile de doi ani ale Școlii de literatură și

devine redactor mai întâi la „Contemporanul” și mai apoi la „Gazeta literară”. Se înscrie la Facultatea de Filologie, pe care o abandonează după un semestru, dăruindu-se unei extrem de laborioase activități literare. Publică „Moartea căprioarei” în „Viața românească”, socotită a fi capodopera creației sale. Îl întâlnește în câteva rînduri pe Mihail Sadoveanu.

1955. Începe tipărirea „Rapsodiei pădurii” („Viața românească” și „Iașul literar”) și face să-i apară ciclul de „Sadoveniene” („Gazeta literară” și „Contemporanul”) și poemul „Pri-

Cum Vălenii aveau casele risipite, îndepărtate de școlița satului, învățătorul Eugen Labiș a înlocuit clasicul clopoțel cu un... clopot ce mai sună și azi.

mele iubiri” („Gazeta literară”). Este reprezentantul de necontestat al generației tinere, se bucură de pe acum de aprecierile cele mai favorabile, pe care vocile unor detractori dogmatici nu izbutesc să le facă să pălească. Îl cunoaște pe Tudor Arghezi.

1956. Participă la lucrările Conferinței pe țară a tinerilor scriitori. Trimite la tipar — și le vede apă-

rute — două cărți : „Primele iubiri“ și „Puiul de cerb“ (amîndouă la Editura tineretului).

O vacanță la Mălini neverosimil de productivă îl face să plănuiască apariția volumului de versuri pe care intenționează să-l intituleze programatic „Lupta cu inerția“.

Cu excepția „Morții căprioarei“, Labiș își scrie între 20 și 21 ani aproape toate piesele majore ale unei creații investite cu semnele durabilității : „Meșterul“, „Cozma Răcoare“, „Miorița“, „Dracul schiop“, „Ștefăniță-Vodă“, „Sînt spiritul adîncurilor“, „Omul comun“, „Baladă“, „Marină“, „Pierderile“, „Cleo“, „Albatrosul ucis“. În răgazurile oferite de scrierea unor poeme cu implicații epice, își oferă luxul suav al „Destinderilor“ pe care, socotindu-le doar simple „creioane“ nici nu le transcrie măcar, din carnetele unde a apucat să le „arunce“.

La 2 decembrie își sărbătorește cei 21 de ani de viață pe care îi celebrează prin cîteva poezii dictate prietenilor.

În plină desfășurare a strălucitorului său talent, e victima unui absurd accident de tramvai întîmplat în noaptea de 9 spre 10 decembrie în fața spitalului Colțea din București. Transportat la spitalul de urgență, el îi dictează prietenului Aurel Covaci versurile testamentare ale „Pasărei cu clonț de rubin“. E înconjurat de dragostea și devoțiunea unei întregi generații, e vegheat zile și nopți, dar verdictul medicilor este inflexibil : „bronhopneumonie în urma

unui traumatism al coloanei vertebrale cervicale cu fractura vertebrei a 6-a, cervicală“.

În cea mai lungă noapte a anului, 21 spre 22 decembrie, Nicolae Labiș moare cu un trandafir lîngă obrazul emaciat de suferință. Luni 24 decembrie, după o adunare de doliu la Casa Scriitorilor, unde este evocat de către Eugen Jebeleanu, Paul Georgescu, Paul Anghel și Gheorghe Tomozei, cortegiul funerar străbate Bucureștii și ajuns la cimitirul Șerban Vodă-Bellu, înainte de a încredința pămîntului trupul lui Nicolae Labiș, face un ocol pentru a poposi o clipă în fața mormîntului lui Eminescu.

Se stingea astfel, abrupt, Nicolae Labiș, cel despre care Tudor Vianu avea să scrie : „Clonțul de fier al pasărei de pradă, acel care împinge și sfîșie, este un simbol. Cînd i-a simțit ascuțișul și trupul, s-a desfăcut din legături, a glumit ca un nou Villon. A văzut puii gaiței, ciugulind urmele poetului Nicolae Labiș «o amintire frumoasă»“. A dictat aceste versuri pe patul de suferință, în puținele zile pe care le-a mai trăit, printr-un miracol inexplicabil. A mai zîmbit o dată, sarcastic și melancolic, întocmai ca vechii cavaleri, ca *Mercutio* al lui Shakespeare, căzut fără noimă. Glumește așa un băiat plin de humor și de fantezie, pentru care viața și lumea prețuiesc atît de mult, încît nimeni nu le poate plăti cu lacrimi. Îi pronunțăm numele, ni-l reamintim, îi citim cîntecele, mergem cu el mai departe.“

POETUL ADOLESCENȚEI (fragment)

Nicolae Labiș s-a născut la 2 decembrie 1935, în casa învățătorilor Ana-Profira și Eugen Labiș din Mălini, Poiana-Mărului, județul Suceava, sat aflat la confluența lumii lui Creangă cu umanitatea păstrătoare a vechilor tradiții din *Baltagul* sadovenian.

Eugen Labiș, fecior de brigadier silvic, a trecut, ca sergent, prin șapte ani de concentrări și de front, participând în timpul celui de-al doilea război mondial la luptele din Cîmpia Turzii, Dealul Feleacului, Careii Mari. Cînd a revenit la catedră, „a cerut să fie primit în partid. Era în 1945.” Ana-Profira se născuse în Toplița, sat menționat de Creangă în *Amintiri din copilărie*. Bunica mamei, Zamfira Blendea, era din Humulești, rudă prin alianță cu Ștefan sin Petrea Ciubotarul, tatăl lui Ion Creangă.

Întîii ani de viață ai copilului stau sub semnul cunoașterii realității inconjurătoare și al pătrunderii în lumea fascinantă a basmului.

Printr-un complex fenomen de participare, Nicolae Labiș a receptat cu o aviditate uluitoare — similară cu aceea a lui Mihail Sadoveanu, copil — natura Moldovei, de la o vîrstă neînchipuit de fragedă. Cu băiatul așezat în partea din față a șei unui armăsar roib, învățătorul Eugen Labiș, pasionat vînător, colinda pădurile și obcinele, dealurile și munții din jurul satelor Poiana-Mărului, Văleni, pînă pe culmea Stînișoarei. Copilul a învățat să cunoască vietățile pădurii și să le deosebească urmele. De pe înălțimile Stînișoarei, privea fascinat Rarăul scăldat în lumina soarelui sau Giumalăul înconjurat de neguri. Mai tîrziu avea să afle că era de ajuns să coboare de pe Crucea Talianului către Borca pentru a păși pe drumul străbătut de Vitoria Lipan, eroina imaginată de Mihail Sadoveanu în *Baltagul*. Din acele drumetii, tatăl și fiul se întorceau acasă veseli, „cu calul în spume”, și primeau fără să audă, „dojenile unei mame grijulii, care tot ne arăta ce ar fi putut să se întîmple”, dacă, eventual, calul s-ar fi speriat. Pădurile de brazi, tremurînd verde-negru în depărtări, fumegînd sub razele soarelui ori contorsionîndu-se sub furtună, surprinse în coloritul pastelat al toamnei, în verdele crud al primăverii, în lumina curată a lunilor de vară ori sub cerul cenușiu al verii, căprioarele, cerbii,

păsările de munte, urșii, lupii vor constitui imaginile durabile ale copilăriei, spre care poetul Labiș va reveni nostalgic, ca spre un paradis pierdut.

Universul miraculos al literaturii populare și culte i l-a dezvăluit inițial Zamfira Cojocaru, mama Profirei, în a cărei locuință din Humulești lui Creangă, copilul își petrecea verile. Bătrîna „se împărțea cîtu-i ziulica între stative și meliță, între cuhne și fîntîna cu cumpănă din ogradă, între șanțul unde păștea cîrlana cu scai în coadă și iezătura Oza-nei, unde se topea cînepa și se arătau în fața apei peștii tehuiți de izul tare. Dar seara, cînd la lumina palidă a lămpii caierul de lînă prindea culori vrăjite și fusul sfîrîia amețitor de dulce, bunica-mi istorisea, izbucnind din cînd în cînd într-un rîs înăbușitor și fugar, năzdrăvanele pătăranii ale lui Ionică, cu pupăza din tei și Smărăndița popii, cu cireșele, cu rîia căprească și cu neasemuitele după-amiezi de scaldă. Somnul mă prindea cu ochii ațintiți pe pereți, urmărind în pîlpîirile lămpii umbre de poveste. Harap Alb galopa spre grădinile ursului, Păsărilă se deșira fantomatic pînă la lună, Dănilă Prepeleac hărțuia un car la deal...” Zguduit de emoție, va afla ulterior de rudenia prin alianță cu genialul humuleștean și cu un firesc sentiment de mîndrie la doisprezece ani va scrie : „A fost odată unul, Ion Creangă, (...) Și-acela mi-i străbun de sînge mie.” Poezia *Străbunul meu* va rămîne îngropată printre hîrțile poetului. O nativă modestie l-a oprit să-și dezvăluie descendența ilustră, dar a păstrat mereu nestinsă admirație marelui înaintaș.

Nicolae Labiș a început școala în satul natal, ca elev al mamei sale, care nu-l răsfața deloc la orele de curs. Clasa a III-a a urmat-o, în anul școlar 1944—1945, la școala din satul Văcarea, comuna Mihăilești. Aici se refugiase în vara anului 1944, Profira Labiș cu copiii și două din rudele sale, după un drum plin de peripeții, cu căruța la Fălticeni, apoi cu trenul prin Ploiești spre Cîmpulung-Muscel. În luna mai 1945, familia Labiș s-a reîntors la Poiana-Mărului, unde elevul Nicolae Labiș va continua clasa a IV-a, în anul școlar 1945—1946. Peste sat trecuse, pustiitor, războiul. Stăteau mărturie proiectilele neexplodate, risipite prin grădină, școala și locuința fără uși și ferestre, prin care vulpile intrau nestingherite noaptea. Tatăl, lăsat la vatră, ajutat de copil, repară clădirile și, în vara aceluiași an, familia, ca întregul sat și țara toată, se vede confruntată cu seceta. Adesea, cei doi colindau pădurile în căutarea vînatului și viitorul poet va deveni martorul involuntar al „morții căprioarei”, experiență tragică, sintetizată ulterior de Geo Bogza :

„Străbătînd în marea feerie a toamnei, alături de tatăl poetului, locurile prin care (Nicolae Labiș, n.n.) copilărise, îl auzii spunîndu-mi, în timp ce arăta, dincolo de apa sălbatică a Suhei, o culme de munte : Acolo am împușcat „căprioara” ! /.../ Era în vara lui 1945 ; abia mă întorsesem din război, iar copiii din refugiu. Vînam ca să potolesc foamea. Atunci îl luașem și pe băiat cu mine. Seara, pe la 9 fără un sfert, căprioara a venit în bătaia puștii. De fapt era un „căprior”, dar el a scris ca despre o căprioară. Rămăsese cu ochii mari deschiși...”

Războiul și seceta, obsesia foamei și lupta pentru supraviețuirea biologică, sărăcia și copilăria fără copilărie vor constitui o altă serie de motive tematice ale viitoarei opere.

Nicolae Labiş învăţase buchiile pe furiş, înainte de vârsta şcolarităţii, ajutat şi de un elev mai mărişor. Trecuse cu câteva luni peste cinci ani şi, într-o zi, Eugen Labiş l-a surprins „rîzînd singur, cu ochii într-o carte”. Silabisea *Motanul încălţat*. La şase ani, citea *Capra cu trei iezi* şi părinţii au reţinut patima pentru lectură. Întorşi de la o nuntă, în zori, şi-au găsit copilul „citind o carte voluminoasă, *Ana Karenina*.”

Părinţii şi rudele apropiate au observat timpuria înclinaţie a lui Nicolae către desen, dar şi atracţia spre spectacol şi scenă. O bună parte din desene, executate cu creioane colorate, acuarelă sau tuş, s-au păstrat. Un desen din anul 1949 surprinde „un pîrîu, brazi oglindindu-se în unde, două siluete omenesti, o puşcă şi, într-un colţ, furişat ca un abur de seară, o căprioară escortîndu-şi puiul la izvor”; altele înfăţişează diferite „compoziţii”: „La săniuş”, „Primăvara timpurie” etc., portretele lui Eminescu, Puşkin, Gorki. Mai expresiv este autoportretul *Flăcări negre*. Executat noaptea, la lumina unei lumînări, Nicolae Labiş îşi cufundă delicat faţa într-o baie de alb şi negru, ca în tablourile pe care nu le văzuse niciodată, ale lui Georges de La Tour. Impresionantă rămîne senzaţia de ansamblu: corpul întreg pare că se smulge cu un efort din magma terestră! Să fie vorba de un talent deosebit sau mai degrabă de o îndemînare la desen pe care au avut-o mulţi scriitori români: B. P. Haşdeu, B. Şt. Delavrancea, Tudor Arghezi, Cezar Petrescu?

Numeroase sînt mărturiile ce atestă facultatea de improvizaţie a copilului, în prezenţa altor persoane. Cînd verii săi veneau în vizită, camera lui Nicolae „se transforma în scenă, unde se recita, se cînta, se juca teatru.” În arhiva şcolii din Văcareia, se află câteva procese-verbale ce atestă existenţa aceleiaşi pasiuni, manifestată cu prilejul organizării serbării de Anul Nou, din decembrie 1944.

Profira Labiş şi sora sa, Natalia, făceau parte din formaţiunile artistice de amatori, înfiinţate în vara anului 1949 şi deseori îl luau pe copil în turneele întreprinse prin satele judeţului. La Fălticeni, după ce s-a înscris la liceu, elevul Nicolae Labiş a fost ales membru în comitetul de conducere al clubului muncitoresc pe oraş, fiind, probabil, în anii aceia, cel mai tînr activist cultural. Cineva l-a văzut la Cîmpulung-Moldova, în faţa cortinei declamînd: „Versurile pline de avînt, pline de freamăt revoluţionar, au cucerit sala”. Altădată, într-un sat, „s-a ridicat din fundul sălii un ţaran bătrîn şi voinic, zicînd: «Să ne mai citească o dată copchiluţul acela mititel poezia, că tare-i frumoasă...»”.

Gustul pentru spectacol îl va însoţi perpetuu, manifestat atît prin elaborarea unor piese de teatru, cît şi printr-un inconformism juvenil. Pe de altă parte, entuziasta participare la activitatea culturală de masă va exercita o mare înrîurire formativă asupra viitorului poet. Copilul ce se îndrepta spre adolescenţă străbătea spaţiul unei epoci de tranziţie a societăţii româneşti. Lumea veche era constrînsă să abandoneze scena istoriei, în vreme ce o realitate pe cale de a fi constituită se anunţa ispititoare. Prefacerile sociale îi incendiază conştiinţa şi adolescentul descoperă lumea cu lăcomie. El se va dărui necondiţionat revoluţiei, iar epoca se va proiecta integral în personalitatea tînrului: „Eram copil — va mărturisi ulterior — aproape un adolescent precoce. Seceta dansase sub ochii mei cu tălpile ei de foc, îmi cîntase sfîşietoare melodii cu buzele trăsnite de foame. Şi atunci am cunoscut marxismul; şi-am început să-l iubesc cu fanatism juvenil...”

Casa din Mălini a soților Labiș, semănând cumva cu alte case țărănești din Ipotești sau Livăni, casa cel mai stăruitor evocată de poetul Labiș, încă neterminată intru totul la moartea lui și devenită azi Muzeu, loc de popas, de reculegere și de dragoste.

În toamna anului 1946, Profira și Eugen Labiș au hotărât să-și înscrie copilul la Liceul „Nicu Gane” din Fălticeni. Despărțirea de sat nu s-a făcut ușor și copilul a trecut printr-o accentuată stare de neliniște și tristețe, pe care o va retrăi după opt ani la fel de vie : „Către școală, la târg, voi porni curînd... / Sufla prin frunzare o boare subțire, / Treceam prin cărări murmurînd, lăcrămînd, / Și mîngîiam copacii pentru despărțire. // M-am urcat pe cuptor, pentru ultima oară, / Pe culcușul bătrîn și fierbinte de lut” (*Minunea de atunci*).

La Fălticeni, hazardul a voit ca părintele să-i găsească o gazdă pe ulița Rădășenilor, unde cu aproape un secol în urmă locuise și Ion Creangă. La același liceu studiasă Mihail Sadoveanu ; numele străzilor, plăcile comemorative de pe zidurile caselor rechemau stăruitor numele înaintașilor : N. Ganea, E. Lovinescu, Ion Dragoslav. Cu numai șase ani în urmă, absolvise același liceu Mihai Gafița, care avea să-i fie lui Nicolae Labiș profesor la Școala de literatură „Mihai Eminescu”, din București.

Avînd o situație materială modestă, elevul Labiș a beneficiat de o bursă în tot timpul școlii. S-a dovedit un foarte bun elev și a încheiat primele patru clase cu medii generale peste 9. O fericită întîmplare a făcut să-l aibă profesor pe Aurel George Stino, fiul acelui Stino care-i fusese dascăl lui Mihail Sadoveanu. Îndrăgostit de disciplina predată, profesorul va pune în mîinile elevului *Anii de ucenicie* ai lui Mihail Sadoveanu. Fără a neglija, în genere, celelalte obiecte de învățămînt, Nicolae Labiș a început să manifeste în cursul superior de liceu preferințe exclusive pentru literatură, unde se remarcă, la compuneri și teze, prin ușurința improvizației, prin fluența și patosul ce răzbăteau din fiecare frază.

Părinții își aminteau că fiul lor începuse să scrie versuri și povestioare îndată după terminarea clasei I primare. La opt ani, compusese poezia intitulată „cu o naivitate tragică” *S-a întors Vasilică din război !* Eugen Labiș ținea minte titlul unei poezii scrise și recitate de fiul său pe scenă ; se intitula *Telegramă* și gîndurile „autorului” se îndreptau spre

soldații aflați pe front. Îndeletnicirea copilului li s-a părut, în vremea aceea, o joacă, și nimic nu s-a păstrat.

Asemenea lui G. Coșbuc, Nicolae Labiș compunea, la rugămințile fetelor din sat, scrisori pentru tinerii plecați în armată. În poemul intitulat *În refugiu*, redactat prin 1951 și publicat postum, poetul mărturisea a fi deprins „ritmurile nu din cărți“, ci „la horă, din danț“, iar rimele „din bocete și colinde“. Afirmatia se dovedește a fi reală. Neobișnuit de receptiv la formele culturii orale, copilul a fost ajutat de un accident banal să-și dezvăluie erudiția folclorică. În Moldova de sus era obiceiul, păstrat și astăzi în satele de munte, să se rostească la nuntă tradiționalele orații. La o astfel de ceremonie, un invitat „dintre cei bătrâni s-a împletit într-un vers, și atunci frageda odraslă a învățătorului a reluat de la capăt orația, ținând asistența mută aproape un ceas. Tatăl l-a muștrat la sfârșit cu un cuvânt greu, de tandrețe. Unde învățase el pînă atunci toată datina munților dimprejur în limbajul natural, frust ?!“

Din clasa a IV-a primară, versurile se vor ivi tot mai des în caietele sale. În timpul liceului, Nicolae Labiș a ținut un jurnal, cu titlul *Antologie și informații literare*. În paginile lui își însera gândurile, nota versuri răzlețe, ivite în febra creației, precum și titlurile cărților citite, împreună cu scurte rezumate ; uneori, transcria pasajele care i se păreau deosebit de atrăgătoare. Prin 1963, cineva a văzut caietul acesta și a reținut surprins că tînărul elev citea aproximativ... patruzeci de volume lunar ! Este plauzibil, acum, că multe din versurile recitate în turneele efectuate cu echipele artistice între anii 1947—1950 îi aparțin !

În noiembrie 1950, Nicolae Labiș a fost invitat să participe la Confătuirea tinerilor scriitori din Moldova, ținută în orașul Iași. La festivitatea de închidere, frenetic aplaudat de asistență, Nicolae Labiș a recitat poezia-confesie *Fii dîrz și luptă, Nicolae !* apărută în decembrie același an în revista *Iașul nou*.

Cu convingerea că se află în fața unui virtual scriitor, filiala din Iași a Uniunii Scriitorilor a intervenit și a obținut transferarea elevului Labiș, în trimestrul al II-lea al anului școlar 1951—1952, la Școala medie „M. Sadoveanu“ din Iași, unde i s-a încredințat responsabilitatea conducerii cenaclului literar din capitala Moldovei.

De acum încolo, Nicolae Labiș își va consuma existența cu o intensitate sporită. În toamna anului 1952, va fi trimis la Școala de literatură „Mihai Eminescu“ din București, pe care o va absolvi doi ani mai târziu. Va lucra în redacțiile revistelor *Contemporanul* și *Gazeta literară*, iar poezia sa va fi implicată în toate evenimentele importante ale epocii.

În aceeași perioadă temporală, se cristalizează personalitatea viitorului poet și se conturează tot mai pregnant imaginea unui scriitor original, deosebit de înzestrat. Poeziile sale sînt întîlnite în aproape toate periodicele anilor 1950—1956 : *Iașul nou*, *Viața românească*, *Tînărul scriitor*, *Gazeta literară*, *Contemporanul* ș.a. Volumul *Primele iubiri*, elogiios întîmpinat de critică, anunță începutul unei cariere lirice de excepție. Însă un tragic accident, survenit în noaptea de 9 spre 10 decembrie 1956, curmă nemilos destinul aceluia ce se anunța a fi marele poet al contemporaneității. Cu coloana vertebrală secționată, după o scurtă, dar atroce suferință, Nicolae Labiș a trecut în lumea umbrelor la 22 decembrie 1956!

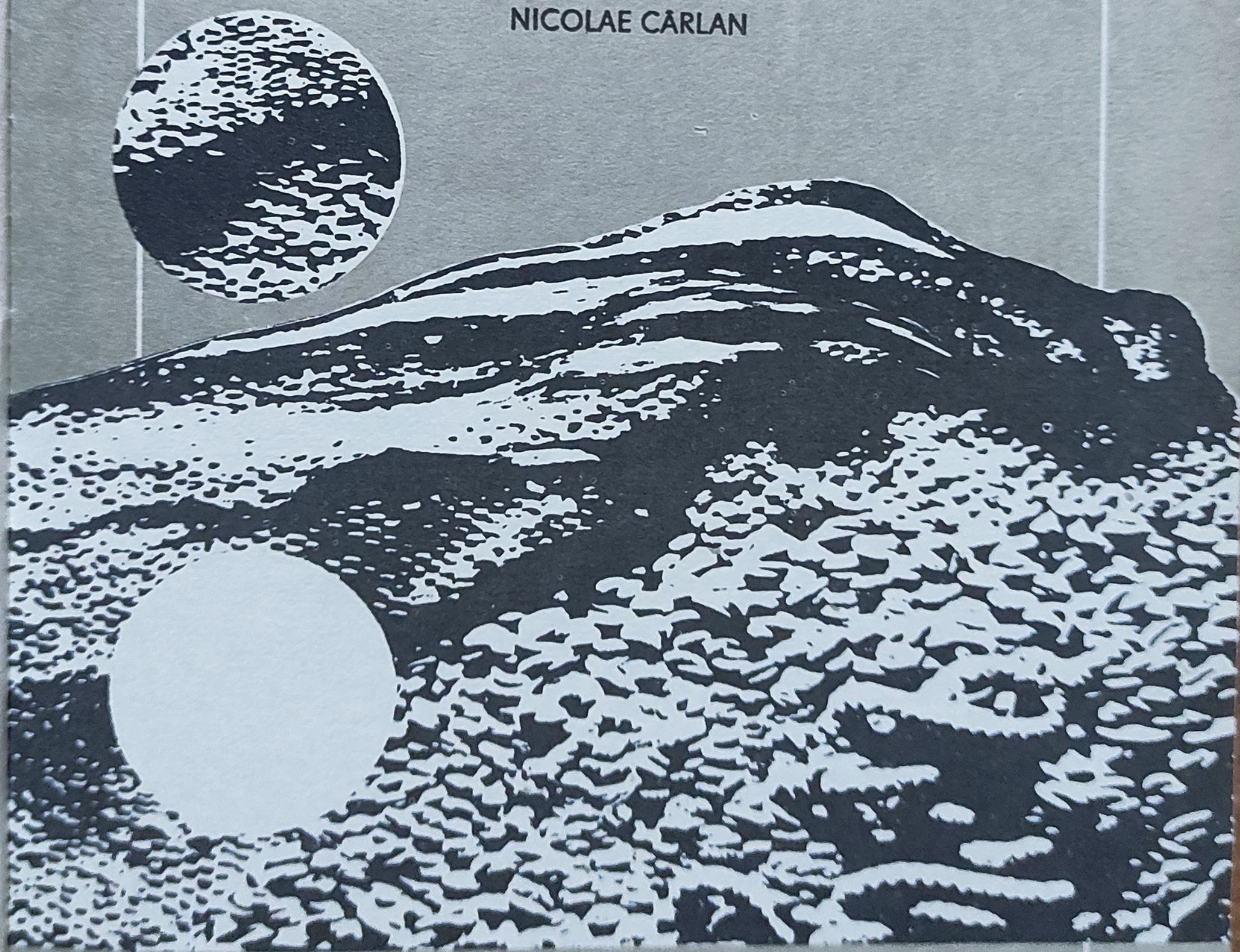
ION BALU

NICOLAE LABIS

OMUL COMUN (LUPTA CU INERTIA)

— versiune integrală —

Text stabilit, comentarii și note de
NICOLAE CĂRLAN

OMUL COMUN

(Lupta cu inerția)

PROLOG ⁵

Om comun, de rînd, mi-am ales eroul,
Știu că nu oricînd inima epocii
O găsesc mișcînd naltelile suflete
Ale aleșilor.

Stropii suri, amari, cenușie bură,
Seve groase, tari, fără distincție,
Dau schimbări mai mari decît scăpărătoarele
Fulgere nalte.

I. DILEMA ⁶

1. O VIZIUNE A OMULUI COMUN

*„Îmi privesc fotografiile vechi... Ce-i cu voi,
băiețuși? Pentru ce purtați numele meu?...“*
G. CALINESCU

Aievea nu și nici cu-nchipuirea
Eu munții nu-i mai simt cum îi simțeam
În vremea unor basme petrecute
Cînd se făcea că un copil eram.
Cînd mă însoțeam cu păsări și cu ciute,
Cînd mă-nstelam cu flori, cînd nu uram. ⁸

Văd o-nserare plină de lumină
Plutind pe bucla unui brîu de brad;
În mijloc e lumina-n lună mată
Și-ntr-însa cineva a desenat
Copilul pur pe care altă dată
Așa precum pe mine l-a chemat.

Tabloul se apropie și crește,
Văd o-nserare plină de lumină
Plutind pe bucla unui brîu de brad;
În mijloc e lumina-n lună mată

Și-ntr-însa cineva a desenat
Copilul pur pe care altă dată
Așa precum pe mine l-a chemat.

Tabloul se apropie și crește,
Îl am în față ca un ochi deschis.
Copilul mișcă, buzele și-ngîină :
„Ești rău, străine — te-am văzut și-n vis...”
Și buzele îi tremură de spaimă —
„Ești rău, străine, pleacă” — mi-a mai zis.

„Ce vrei, copile ? Nu mă poți cunoaște !
„De ce-mi privești în suflet ca-ntr-un sac ?
„Vezi bine, nu sînt jucării într-însul.
„De-aceea-ți pare searbăd și posac.”
Dar am simțit că mă îneacă plînsul⁹
Și-năbușit a trebuit să tac.

„Ești rău, străine. Lămurit eu nu știu,
„Dar te-am văzut și-n vis și se făcea
„Cum cineva pe oameni îi lovește —
„Slugarnic tu rînjeai în dreapta sa.
„El mi-a strigat : — Și tu, la fel vei crește !
„Eu cînd voi crește nu voi fi așa.”

Pe frunte îmi țîșni sudoarea rece —
„Ascultă, deșănțat judecător,
„Găsește-ți altă victimă și spune-i
„Acest vis sadic și amăgitor !
„Ai merita să fii legat în funii,
„Să nu mai tulburi traiul tuturor.”

Dar deodată-n juru-mi mîi de voci
S-au auzit strigînd cu larmă multă :
„Ascultă, tu, străinule de jos.
„Ascultă-l pe copil ! Ascultă-ascultă !”
Oh, surd strigau și trist și dureros —
„Ascultă-l pe copil ! Ascultă-ascultă !”

De-atunci nicicînd eu nu l-au mai văzut
Dar parcă mă-nfioară-o presimțire
Și-mi tot repet blestemul ce-a rostit
Cu voce tremurată și subțire,
Prin codrii¹⁰ mari îl caut răvășit
Și-n vise îl mai caut, în neștire.

Dar pentru mine azi străini sînt codrii.
Sînt numai arbori, pietre, flori și hău,
Iar visele-ncărcate de coșmaruri.
Nu-mi mai aduc curatul chip al său.¹¹
Pe suflet tot arunc cernite zaruri —
„De ce mi-ai spus, copile, că sînt rău ?”

2. OMUL COMUN SE JUSTIFICA

Și pentru ce mi-ai spus că-s rău, copile ?
O gîză-n viață n-am strivit măcar.
Cînd merg pe pajiști, tălpile-mi umile
Trec printre flori cu teamă, lin și rar.

Născut pe marea enervată-a vieții
Eu mi-am găsit un port și-am ancorat,

Mă tem de valuri. Îndrăgesc pereții.
Biroul, masa, tărnuul drept. uscat. . .

Nu cer nimic. Nu vreau s-ajung departe.
Vreau să trăiesc, să dorm și să lucrez,
Am învățat un crez. Până la moarte
Voi repeta mereu același crez.

Înaltul crez de Marx rostit slujindu-l.
Cuminte, cu măsură îl slujesc,
Însă nicicînd n-o să mă bată gîndul
Să-l neg, nici să-l înșel, nici să-l hulesc. ¹²

Știu, crezul ăsta cere îndrăzneală,
Să lupți și inerta s-o supui.
Eu fac ce pot cu grijă și sfială —
Mai sînt pe lume îndrăzneți destui.

Văd, încă-s și ticăloșii destule —
Viața asta nu-i cucernic dom.
Se-mbuibă mulți cu ghiare nesătule
Și își îneacă dragostea de om.

Nu sînt eu cel chemat s-aducă bine,
Știu doar atîta — să slujesc cîstit.
Rînjesc slugarnic, da, căci nu-mi convine
Să fiu în locul altuia lovit.

Nu-mi spuneți de dureri. Sînt necesare — ¹³
Eu nu știu naștere fără dureri
Și iată, astăzi poți privi sub soare
Cu mult mai multe bucurii ca ieri.

Cu ce le-ajut să crească mai grăbite ?
De ce n-aș spune-o ? Cu cît pot, — puțin...
Scriu unele rapoarte întocmite
Pe baza unor cifre care-mi vin.

Nu sînt părtaș la nici o făr'delege.
Sînt numai — asta fie — om inert.
Nu pot schimba nimic. Eu pot alege :
Să tac ori să mă zbucium în deșert.

Puterea decantării sociale
O să stîrpească răul tot, cîndva...
Dac-o zorim în șanțuri ne prăvale — ¹⁴
Mai bine zic să o lăsăm așa.

Mi-i milă totuși cînd văd nedreptăți,
Cînd intră jalea-n casele umile. . . ¹⁵
Nu pot să surp cetăți, să-nalț cetăți....
Deci, pentru ce mi-ai spus că-s rău, copile ?

3. OMUL COMUN DESPRE UN FOST PRIETEN ¹⁶

L-am văzut cîndva citind o carte. . .
Sînt de-atuncea cîte primăveri ?
Ochi înlăcrimați ținteau departe —
Îl ardeau fictivele dureri.

Cît de trist se prefăcură toate —
Stîns e jaru-n ochii lui căprui.

Astăzi nici dureri adevărate
Nu-i mai mișcă varul feții lui.

M-a rugat cândva să nu mă mîni
Că n-am stat de mult la un pahar
Dar că-n orice zi a săptămîinii
Ocupații grave îi răsar, —

Parcă s-ar fi rușinat cu mine,
Un prieten vechi dar subaltern.
Sufletul i-au ros în fierberi line
Zilele ce legănat se cern.

Cînd i-am spus să-și schimbe-o hotărîre
Ce-ar aduce pierderi fără rost.
M-a privit mirat, cu mohorîre,
Totul a rămas precum a fost :

I-am vorbit de oameni altă dată
Și-a rînjit distrat cu albi-i dinți —
Pentru dînsul lumea e formată
Doar din cifre de dosar, cumînți...

Bucuria, jalea, circumstanța,
Nu găsesc în pieptul meu ecou.
Nu le poate cîntări-n balanța
Marelui Dosar de pe birou.

Însă eu am drept să-l judec oare ?
Doar și eu, și eu acuzi ajung
Cu aceeași grabă-amețitoare
Să străbat același drum prelung...

Azi privesc mîhnit dar fără vlagă,
Mîine și mîhnirea mi-oi uita
Ori și dînsa o să se retragă
Din obezul trup de catifea...

Uneori, sub fulgere de gînduri
Eu mă văd o clipă-asa cum sînt.
Luptător ce s-a retras din rînduri
Și umbrește-n van acest pămînt.

Vreau atunci renaștere sau moarte
Dar plictisu-mi toarnă iar leșii,
Duc tăcut la gură mai departe
Vasul existenței cenușii.

4. O AMINTIRE A OMULUI COMUN ¹⁷

Pășeam toți trei alături pe drumurile moi
În primăvara udă din patruzeci și șase,
Ne reflectam în larga oglindă de noroi
Toți trei și-alături cerul de mătase.

Ne așteptau prin sate săracii și dușmanii —
Cu nerăbdare unii, ceilalți cu ură grea,
Pășeam grăbiți și singuri căci ne-ncălzise anii
O roșie, tulburătoare stea

Nu pot să uit amlaza de-odihnă-n cîmpul gol.
Se ridicau din brazde miresme-nțepătoare.

Treceau deasupra păsări, stol după stol, domol,
Și se-auzeau izvoare născînd în depărtare.

A rupt tăcerea unul : „Sînt ostenit de drum,
„Mi-i tîmpla grea și parcă genunchii se dezbină...
„De ce ni-i dat să trecem atît noroi și fum
„Pînă-om ajunge-n oaza de lumină ?

„De multe ori bag seama că nici nu-s înțeles,
„Doar sunetul din vorbe că-i ascultat, nu sensul..
„Simt că ades în suflet pătrunde și-mi dă ghes
„Îngrozitorul meu urît, imensul...

„Sînt rușinat, prieteni, de vorbele rostite,
„Și eu vreau visul nostru să fie împlinit,
„Dar pînă-acolo-s multe de-nvins — dureri, cușite...
„De ce să mă mai mint ? Am ostenit.“

Un car cu boi scheletici trecea pe drum la vale,
Un om cînta o doină, se-oprea și înjura,
Era duioasă doina, săruturi și petale —
Înjurătura crîncenă era.

Mergea ca de la sine ciudatul car prin lut.
Părea că se coboară din timpuri vechi, de ceață...
În primăvara udă, atunci, am cunoscut
Că stau cu inerția față-n față.

„Noi n-avem dreptul — zise al doilea dintre noi —
„Să obosim, prieteni, la începutul căii.
„Nu-n sanie de nuntă pornim, ci prin noroi,
„Și-i drept, nu sună vesel zurgălăii.

„Sînt multe înțelesuri ce nu le-am descîlcit,
„Sînt fapte ne-implinite, nu-s sărbători, nu-s premii..
„Dar peste-acestea toate avem, de neclintit,
„Un adevăr — al clasei și al vremii.

„Lui să-i slujim cînd viața ne este-n zori de zi.
„Lui să-i slujim și-n clipa cînd viața ne-sfințește.
„În viață numai astfel poți arde poț[i] trăi —
„Altfel esti frunză care putrezește.“

Rotea în preajmă timpul aripile-i semete.
De-atuncea izvorîră zori noi și nopți de lut,
Cel mai viteaz prieten, mai plin de tinerețe
În lupta cu dușmanul a căzut.

Și celălalt prieten pierdut e pentru mine —
Cînd îi vorbesc de oameni rînjeste cu albi dinți.
A obosit în lumea reală. Are-o lume
În cifrele dosarului cumînți.

O nouă zeitate, Biroul, c-o privire
L-am împetrit pe drumul progresului, stîlp sec,
Iar eu în ceasuri tulburi mă zbucium în neștire
Și-n alte ceasuri simt că mă înec.

Nu se mai poate. Vîntul mi-a scuturat grădina,
S-au destrămat pe straturi petalele de mac.
Să-ncerc a doua oară să distilez lumina ?
Aș încerca... Dar, doamne, cum să fac ?

5. OMUL COMUN IA O HOTĂRÎRE

Eu viața mi-am închis-o sub lăcate
Și-atâtea zile s-au statut în van.
Din multe cugetări adevărate
Mi-am înjghebat un jalnic paravan,¹⁹

Mi-am înjghebat justificări senine
Cînd părăsisem drumul durei munci,
Dar dacă-ar roade suferința-n mine²⁰
Tot necesară-aș crede-o și atunci ?

De-aș fi izbit direct de inerția
Ce stînjenește largul țării zbor²¹
Eu m-aș păstra și-atunci în trîndăvia
Acestui trai anost și-adormitor ?

Se cere să lovesc în cei pe care
Eu i-am slujit²² simțind că putrezesc,
Va fi nevoie, știu, fără cruțare,
Fără regret, și-n mine să lovesc.

Ideile-mi rămase, triste cete
Am să le-ntrem cu asprul vietii vin,
La oameni, părăsiții mei perieteni,
Sfios dar hotărît am să revin.

Văd o-nserare plină de lumină
Plutind pe bucla unui brîu de brad
În mijloc e poiana-n lună mată²³
Și-ntr-însa cineva a desenat
Copilul pur pe care altă dată
Așa precum pe mine l-a chemat.

Eu simt o bucurie dureroasă.
Simt ochii lui tintiti asupra mea²⁴
Și tîmplele îmi bat înfierbîntate,
Sînt stînjenit, dar parcă aș zbura...
— Copile, ai avut atunci dreptate,
Dar pentru ce mă mai privești așa ?

II. REGENERAREA

1. OMUL COMUN PLEACĂ DIN BIROU

Bună dimineata, munților. Dormisem
Un somn greu, dar iată, iar vă pot privi,
Bună dimineata, codrilor de tisă,
Bună dimineata, proaspeți zori de zi.

Bună dimineata, oameni. Somn de moarte
Mă zvîrlise între trîndavi și învinși.
Bună dimineata, sate de departe,
Bună dimineata, zori de zi aprinși.

Drumuri nesfîrșite, bună dimineata²⁵
În coșmaru-mi groaznic v-am visat ades.²⁶
Am să-mi spăl în rouă palmele și fața
Și-am să sorb mireasma florilor de șes.

Șovăielnici pași-mi caută-n țărână
Urmele pe care mai demult am fost.
Urme noi striviră urma cea bătrână
Și să o mai caut n-are nici un rost.

Temelii durate trudnic înainte,²⁷
Sînt acoperite de clădiri întregi.
Viața-n cascada-i largă și fierbînte
Zămisleste zilnic înnoite legi.

Bună dimineața, păsări bete-n soare —
Mi-ați strigat odată să mă-ntrec cu voi.
Mă primiți voi după-atîta vreme oare ?
Ori vă veți retrage-ndemnul înapoi ?

Sufletu-mi se umflă-n vînt ca o aripă.
Clipele prin arbori freamătă a zbor.
Fierb în cîmpuri seve, păsările țipă...
Amintirea, numai, tace muștrător.²⁸

2. CINSTEA²⁹

Pe cîmpuri, prin păduri, din sat în sat,
Cu florile și soarele de mînă,
Am mers, am însetat, m-am închinat
La șipot, la izvor și la fîntînă...
Cu bucurii, cu chinuri mă-ntîlneam
Și-ades cu nepăsarea, rea, ursuză...
Abstractu-mi crez eu mi-l reînviam
Și mi-l luam acum de călăuză.

Pornisem drumul de la început —
Noi căutări iscau sub tîmplă larmă,
Dar crezul meu, pe suflet desfăcut,
Slujea de mîngîiere și de armă.
Greșeam și remuscarea mă rodea
Și inima mi-o zbuciuma, fierbînte,
Dar preferam furtuna asta grea
Onestei liniști de mai înainte.

Lovesc ce-i rău. Că n-am lovit la timp³⁰
Și azi într-însul sufletu-mi mai geme,
Ori că-într-al înnoirii anotimp
N-am început culesul mai devreme.
Adesea în sfortări mă-nnec ca-n fum —
Sînt ziduri care-ndelungat rezistă
Și ne despart, puternice și azi,
De viitoarea zare comunistă.³¹

Adesea mă-ndoiesc dar nu mă-ndoi.
Pierd o nădejde — îmi revine alta —
Las dalta cînd se cer arcusuri moi.
Prind dalta-n palme cînd se cere dalta.
Sorb vinul tare și întăritor
Chiar din înfrîngerea cea mai amară
Și îl prefer acelui-las sobor —
Cinstite somnuri de odinioară.

Nu, cinstea este-o vorbă fără rost
În lașitate dacă-i toropită —³²
Și cinstea lașă-a unui trai anost,
Ea, cinstea mea, n-a fost atunci cinstită³³

Cînd lupți și speri și — nu-i firească ? — greșești,³⁴
Cînd îți învingi în chinuri înndoiala.
În fața conștiinței omenești
Atunci e mai cinstită chiar greseala.

3. OMUL COMUN REÎNVĂȚĂ SĂ ÎNJURĂ.³⁵

Ne umblau pe trup păduchii cînd gemeam în lanțuri grele :
Azi, cînd slobod ne e brațul ei s-au furișat sub piele,
Noi muncim și strîngem seve — mai bogat e-al nostru sînge,
Însă sîngele și seva nu pentru păduchi le-om strînge.

Pe Iorod păduchi sub piele îl uciseră în chinuri.
S-au scornit și-n contra noastră sumedenii de veninuri
Noi nu vom răbda veninul, nici prostia, nici hoția,
La nevoie smulgem piele să stîrpim păducheria.

Iată-l, plămădit din unghiuri, nedecise și din țepi,
De-l privești nu știi pe unde să-l sfîrșești ori să-i începi,
Chiar de-i cilănos ori buged îl înjuri că-i stîmpitură.
Dar cu toată-njurătura stîmpitura asta fură.

Dacă ți-i mai mic tainul e c-o parte ți-a luat-o
Dacă punga ți-i mai goală el, șiret, ți-a dezumflat-o,
Dacă gîndul pe sub frunte se-nvîrtește încurcat.
El, cu ghiare nevăzute și acolo te-a furat.

Blestemi țara, blestemi pita și el rîde, gîde hîd.
Oameni buni, de i-ați cunoaște, ați vedea că nu mai rîd.
I-ați izbi cu vrăjmășia de la Țepes ce-i străbună.
N-ați mai blestema atuncia pita bună, țara bună.

*

Pe marea noastră-s valuri și sînt întinderi calme.
Sînt grohotiri de tunet și triluri lungi de nai,
Se-neacă unii-n repezi vîrtejuri de sudalme —
El, gol și sec, plutește ca un pai.

Cîndva, din întîmplare făcuse-o faptă dreaptă
Unică scăpare pe-al vieții lui cer sters.
Dar nu te-ndreptătește la rai unica faptă
Precum nici pe poezi un singur vers.

Cu viziera faptei întîmplătoare trasă,
Sub ea figura-i timpă ferind-o de priviri,
Spre-o treaptă socială, pe frînghii de mătăasă
Se suie făt-frumosul din sictir.

În jur duc zeci de oameni poverile-spre multe
El dă porunci gîngave, privește încruntat
Și-i vai de îndrăsnețul ce-ncearcă să n-asculte
Principialu-i glas pitigăiat.

Stați, oameni buni, ajungă-i savorile dulceții,
Principiile-i stricate, de-l scuturați se rup,
Imaginară-i forța-i și nici-o lege-a vieții
Nu-i sprijină îmbugezițul trup.

Din vina lui voi faceți eforturi inutile
Și visurile voastre le-ntîrziți astfel.
Dacă-l striviți, mai iute cu zeci și zeci de zile
Puteam atinge-al clasei noastre tel.

Printi jalnici cu blazonul prostiei poleite,
Nu mai răbdăm cînd printii reali i-am izgonit.
Luați-i de pe tronuri și îi puteți trimite
Pe lîngă boi în grajduri, la rînit.

4. ÎNTRE OAMENI.

Se sting pe buza zării săruturi reci, livide.
Sfielnic vine seara cu pleoapele închise,
Aleargă-n urmă-i somnul foșnindu-și largi hlamide, —
Mos nărăvit la jocuri și vesnic beat de vise.

Sub apa fermecată a lenei, înviat
Tălăzuiește cîmpul arat pînă departe
Și din adîncuri suie mereu, vibrînd curat,
Neconținutul clocot al sevei fără moarte.

Am înnoptat în miezul acestui vast decor
La focul cu lumina deschisă ca o rană
Cînd tractoriști-n ceață cîntau încetîșor
Și cînd păreau tractoarele de stană.

Cîntau ceva nostalgic, ce n-am mai auzit,
Frînturi de dor, de visuri, o lacrimă prelinsă...
Dar în acestea toate, atît de liniștit
Plutea o fericire necuprinsă.

Munciseră. Cu mușchii de-odihnă furnicați,
Cîntau pînă la lacrimi, privind în depărtare,
Era pînă și dorul pentru acești bărbați
O băutură tonică și tare.

În noaptea luminoasă au prins să are iar
Sunîndu-și din motoare o muzică mai nouă.
Un iepure în față zvîcni, orbit de far
Ciulind hazliu urechile-amîndouă.

Nu se ferea din rază, săltă, apoi se-opri
Urechile-i pe spate căzură, sure glugi,
Zimbise tractoristul, duios și-l sfătui —
— Fugi, prostule, de-acolo. Haide, fugi.

Cîmpia nesfîrșită se preschimba la față
Brăzdată de puterea brutală din tractor.
Își înclinase luna un corn, a dimineată ;
Ros iepure pe zare sălta într-un picior.

Pe brazde lunecară săruturi noi, candido
Și dimineata ochii sfielnic și-a deschis,
În van umblase somnul foșnindu-și largi hlamide, —
Mos nărăvit la jocuri și vesnic beat de vis.³⁶

*

5. OMUL COMUN A DEVENIT ALTCEVA.³⁷

De o vreme-ncoace nu mă mai cunosc,
Limfa nu-mi mai mîină spleea și-urit în tîmple,
O aromă nouă, un parfum de mosc
Nările-mi ațîță, inima îmi împle.

În odaia-mi caldă cînd mă-ntorc grăbit,
Drumurile țării mai grăbit mă cheamă,

Știu că sînt acolo multe de-implinit.
Știu că am de multe mie să-mi dau seamă.

Dorm pe mese aspre la vreun Sfat în șes
Ori, în munți, cu laviți gospodari mă-mbie,
Sorb din borșul acru cu smîntînă dres,
Beau prietenoasa cană de răchie.

Drag mi-i amorțitul drum, în zorii zilei
Legănat pe vasta-ntindere de grîu.
Cînd cu foc îmi umplu nopțile pupilei
Horele de soare dăntuind pe rîu.

Poezia muncii peste tot se-ntinde,
Pe obraji și brațe, peste frunți și guri,
Pe secerătoare, traiste cu merinde,
Picură pe bobul noilor culturi.

Unde munca sună, însă, totdeauna
Vrăjmășia-ncearcă să-și scobească vad,
Darnic își aruncă-n brazde mătrăguna
Oameni ce se surpă, lumile ce cad.

Numai timpul curge, veșnic în mișcare
Către semeția altui univers.
Unii vor să-ntoarcă timpul spre izvoare,
Alții vor să-l țină împietrit din mers...

Eu adînc mă bucur că în jur există
Forțe vii în marsul spre-un real progres.
De acum îmi dăruie viața mea teză
Marilor credințe ce mi le-am ales.

Drag mi-i amorțitul drum, în zorii zilei
Legănat pe vasta-ntindere de grîu,
Cînd cu foc îmi umplu nopțile pupilei
Horele de soare dăntuind pe rîu.

*

Natură, al plăcerii altar și-al suferinții.
Mă-ncînți cînd frumusețea curată mă înveți
Și mă-ncîntați, țîșnite din arcurile minții.
Ideilor, în grindini de săgeți.

E poezie-n dura sfortare omenească —
Efortul unor brațe crispate pe oțel,³⁸
Efortul unui suflet luptînd să-și stăpînească
O patimă mai mare decît el.

Puterea generoasă ce mișcă toate aceste,³⁹
Cuprinde-ntr-însa duhul adîncilor schimbări,⁴⁰
Ca soarele deasupra zăpezii de pe creste.
Ca vîntu-n dunga valului pe mări.

Dar sarbede-ar fi toate și toate otrăvite,
S-ar destrăma-n nevroze, s-ar îneca în fard,⁴¹
De nu le-ar strînge-n forme simetric rinduite
Modernul comunismului stîndard.

O rațiune trează, ce ⁴²prinde sensul lumii,⁴³
Dacă-ți conduce fapta țintită spre progres,
Abla atunci ai dreptul să-ți rîzi de răi și mumii
Și-ți capătă și viața înțeles

Nu vei surpa Carpatii dar vei schimba ceva — ⁴⁴
Modestu-ti dar de fapte tu dă-l fără sfială
Cînd crezi că-ntr-o măsură ajută-a se fixa
Concreta rezultată ideală.⁴⁵

Aceasta fără preget, firesc și fără smalt,
În lucruri mici cu gîndul matur al minții coapte —
Căci deseori o șoaptă e mult mai greu s-o-nalți
Decît un stei ori mii de alte șoapte.

Cu teama de greșală, prin colțuri nu te-ascunde — ⁴⁶
Dă-ți numai străduinta să nu greșești și-atît.
În pumnul stîng luminează purtînd, semeț, pătrunde
Spre fundul vietii cel mai mohorît.

Și-n părțile-î mai triste își are adîncimea
Viața. — Să n-o blestemi, să-ncerci s-o înțelegi,
Căci i-a fost dat luminii să nege-ntunecimea —
N-afirmi nimic cînd nu știi ce să negi.

Idilicelor vise cînd fapta le-o apropii,
Se-nvălmășesc în stoluri, se risipesc în gol,
Cum fug tipînd pe miriști înspăimîntate dropii
Cînd sună-mpușcătura de pistol.

III. ETAPA SUPERIOARĂ ⁴⁷

1. GENEZĂ ⁴⁸

Atunci trecînd suierător prin vid,
Din zbor se încheaga un bloc lichid.
Se rotunjea în goana-i purpurie
Și-și alegea o cale pe vecie. —
Pe el se-amestecau în văi grozave
Puhoaiete de ape și de lave ; ⁴⁹
Deasupra nori clocotitori și ceață
Acopereau privelistea măreată.

Materia își începea, enormă,
Viața-n cea mai primitivă formă,
Cu deplasări spasmodice-n mișcare ⁵⁰
Cu largile-i contraste tipătoare.
N-au fost atunci timpuri să audă
Acele chiuri de lume crudă ⁵¹
A căroră ecouri, distilate
Sînt azi în mii de sunete curate.

Ne-am încheat din ape și din foc,
Ne distilăm în starturi sociale,
Se-adună tot mai harnic la un loc
Asbest cu-asbest, metale cu metale,
Nutrim un vis și năzuim spre el,
Noi, fauna semeată a furtunii.
Să sune dintr-al nostru viu oțel
Curatul sunet al perfecțiunii.

Mult pînă-atunci. Dar dacă se-nfiripă
Puțin măcar din visul arzător,
Pe nervii noștri va vibra o clipă
Ecoul sunetului viitor.

Și-asemeni clipe de vor fi mai dese.
Dacă-om lovi-n dușmanii dimprejur,
Mai repede din ele se va tese
Prezentul bun și viitorul pur.

2 TABLOU GENERAL

Pe fluviul fără capăt și fără sfârșit,
Pe fluviul timpului lunecă stoluri de nave,
Catarge-ndreptate spre est și spre vest și zenit.
Ori, fără catarge, bolnavale lumii epave
Iar apa aceasta-i vrăjită și-nchide în ea
Atâtea destine sub undele-i verzi de uitare.
Și-atâtea destine, pe unde-i brăzdează să stea
O urmă-n vecie nestinsă și scăpărătoare.

Și fluviul curge în curbe-ndoite spre-nalturi
Cu apele-i palide-n tot mai grăbită năvală.
E-un clocot de valuri, e-un cor ce se zbuciumă-n salturi,
Aud zăngănind o fantastică luptă navală.
Epavele lumii își cheamă arcașii pe punți, — 53
Fantome cu sîngele încă în vine, — 54
Gem robii sub punți și cătușele-și zornăie, crunți ;
Săgețile țiuie-n zboruri haine.⁵⁵
Pe navele lumii au oamenii scut nepătruns — 56
Steag roșu se zbate.
Fantome cu sîngele încă în vine, pe-ascuns
Lovesc, pe la spate,⁵⁷
Dar navele lumii, pe val, neînvînse zburînd,
Tresaltă.
În fund de epave cătușile sar răsunînd⁵⁸
Sub daltă.
Și fluviul curge în curbe spre steaua înaltă.

*

Pe fluviul timpului navele tinere lunecă
Cu faruri aprinse ce surpă-ntunericul orb⁵⁹
Și razele lor ascuțite nicicînd nu se-ntunecă
Și, simplu matroz, eu lumina aceasta o sorb.

3. LUPTA DUBLĂ⁶⁰

Să ne păzim cu grijă de al uitării val
Cunoașterea culeasă cu trudă dinafară.
Dacă-am pierdut o dată un adevăr vital⁶¹
Îl regăsim mai greu a doua oară.

Cuprins de somnolentă uitam odinioară
Esența vremii noastre și⁶² ca s-o aflu iar
Pe drumuri încalcite sub soarele de vară⁶³
Am străbătut un dureros calvar.

Credeam că se cuvine să împlîntăm hangere
Doar în putreziciunea aflată între noi,
Că mai presus de toate în⁶⁴ viață ni se cere
Să măturăm ograda de gunoi.

Să ardem, da, gunoiul ce aerul impute !
Acestea toate însă ar fi fără folos
Dacă-am uitat că-n față dușmanul își ascute
Pe grezle cutitul veninos.

Adună inertia în fața noastră oaste — ⁶⁵
Gătit de luptă fie deci orisice bărbat — ⁶⁶
Dar să stîrpim, destoinici, și-n rîndurile noastre
Tot ce-i de inerție cariat.

Această luptă dublă s-o ducem treji și duri,
Uniți și-n suferințe, uniți și în victorii,
Precum uniți pe viață stejarii din păduri
Întîmpină furtunile și zorii.

4. SPRE FERICIREA PERSONALĂ

Somnul meu laș e de acum amintire urită, ⁶⁷
Care-n răstimpuri mă întărită. ⁶⁸
Lumea sufletului mi-i asanată,
Cerbii printr-însa tropotă-n ceață.

Sună sub soare și lună mereu ⁶⁹
Clopotul limpede-al cerului meu.

Cu brațele goale din zori pînă-n sară ⁷⁰
Se seceră-n sufletul meu și se ară.
Se-nalță gînduri, se sapă fîntînile,
Se suieră doinele de primăvară —
Doinele mele izvoarele ⁷¹-ngîne-le...

Și totuși, ceva mai lipsește. Flămînd
Inima încă-mi mai bate, cerînd,
Lipsește o floare, neînflorită
Nici în somnu-mi adînc ⁷²
Nici în munca-mi grăbită.

Mă deșteptasem și atunci am pornit
Prin euritmia pădurii în goană.
Aerul munților m-a ametit,
M-au încîntat căprioarele negre-n poiană.
Și pestrițele aripi tremurătoare,
Și susurul surd izvorît sub bolți de frunzare...
Dar numele nu mi-am legat
De nici un copac cu frunzișul rotat.
N-am chemat nici o căprioară la mine
S-o sărut între coarnele fine.
Apoi, amîndoi, după vînt, în lumină
Să pornim dănțuind peste stîncile roșii, de fier...
Poate de-aceea-mi venea să țip fără pricină
Și mă oprea, rușinîndu-mă, codrul sever.

Mă deșteptasem și atunci am pornit
Prin sate, în carul cu scrișnete ⁷³ frînte de roți,
Am stat la taifas cu țărani și fetele tinere.
Lîngă ei mă-ntristam și mergeam la petreceri cu toți, ⁷⁴
Întrebam — Voi, naivi filozofi, să-mi răspundeți,
Care e marele vieții adevăr ? Ce să fac ?
Am trecut de la unul la altul precum ⁷⁵ în pădure
Eu treceam întrebînd despre farmec copac de copac —
Și-mi compuneam un răspuns întrebării
Culegînd de la toți, de la toate,
Precum în păduri din frunzarele nenumărate...

Mă deșteptasem și-atunci am pornit
Printre blocuri semețe cu-antene pe țeasta bombată,
Blocuri dansînd după muzica dură-a tramvaelor.
Muzică amețitoare și multiplicată,

Soră cu muzica sobră de unghiuri și planuri,
 Armonie-a metropolei, jerbă de fier și elanuri.
 Dar nu m-am legat de nici un ungher,
 De nici o fereastră aprinsă în seară stingher,
 De la toate ferestrele-o rază am prins și am strîns.
 Pentru mine ⁷⁶ de-aceea nici o fereastră
 Nu s-a aprins, nu s-a stîns...

Veți spune că multe-am văzut dar ⁷⁷ nimic n-am păstrat,
 Că nimic n-am ales din a lumii bogată recoltă,
 Dar eu am văzut și păstra-voi ceva minunat,
 O constelație roșie-aprinsă pe boltă ⁷⁸
 Și sufletul meu încîntat numai ei îi ridică
 Șoapta-mi de dragoste, pînă acum unică.

„Constelație ce sui
 În azurul albastrui, ⁷⁹
 După legi ce azi le știu,
 Sfredel luminos și viu,
 Constelație ce sui,
 Și planeta lumii mele.
 Limpezită de ploi grele,
 Zboară-n largile-ți inele...
 Constelație ce sui,
 Cad îmbătrînite stele
 În adîncul timpului ⁸⁰
 Într-al morților pustiu...
 Numai tu nu poți s-apui,
 Sfredel luminos și viu,
 Constelație ce sui,

Zboară-n seară șoapta clară,
 Sufletu-mi freamătă ca o vioară ⁸¹
 Și totuși ceva mai lipsește. Flămînd,
 Inima încă mai bate, cerînd,
 Dar lumea sufletului mi-i asanată,
 Cerbii printr-însa tropotă-n ceață.
 Sună sub soare și lună, mereu,
 Clopotul limpede-al cerului meu.

5. POIANA PRIMEI AMINTIRI.

Revăd din nou poiana primei amintiri —
 Copilul care-am fost eu spre mine vine,
 Vorbește rar muscîndu-și buzele subțiri.
 — Îmi placi. Dar eu am să devin mai bun ca tine.

Și mă privește cu o candidă trufie,
 În jur se leagănă-al pădurii verde cerc.
 Mă simt pătruns de-o-nlăcrămată duioșie —
 — Copil prostuț, tu oare crezi că eu nu-ncerc?

EPILOG ⁸²

În filele acestea prin mine-am pus alt om

NOTE ȘI COMENTARII

1. Anul XXXIV, nr. 49 (1590), 6 decembrie, 1985; publicate mulțumită poetului Gheorghe Tomozei cu o prezentare (*Secvențe inedite din „Lupta cu inerția”*) de Nicolae Cărlan.

2. Anul XCI, nr. 12 (1192), respectiv, anul IV, nr. 12 (48), decembrie 1985. Printr-o „delicăta” (am)abilitate, la „Pagini bucovinene”, nota explicativă, *Manuscrise Iadișiene*, a fost re-

dactată și — normal — semnată de M.M., păstrându-se o... „concludentă” tăcere în legătură cu persoana care a descoperit manuscrisele și a stabilit, pe bază de investigații adecvate, caracterul lor inedit.

3. (Anul II), seria a II-a, nr. 2163. Redacția a menținut numerotarea „pe sărite” a secvențelor publicate (preluată ca atare și de edițiile Labiș, începând cu aceea din 1958), probabil pentru a preîntîmpina, în eventualitatea unei previzibile reconstituirii a poemului în versiune integrală, posibile devieri de la programul autorului.

5. Prologul, versurile 1-8, necunoscut pînă în anul 1985 (a apărut în „Flacăra”, nr. cit.) este, în manuscrisul ciornă, anticipat de următoarea versiune, barată de autor :

PROLOG

*Dar marile probleme ale epocii
Nu fierb numai în sufletele excepționale*

*Uneori furtuna (suferința)
Autoînțeleasă ca sinceritate
Este mai cuprinzătoare decît fulgerele
Capricioase ale snobului superior*

În manuscrisul cu forma definitivă, după versul 8, apare această strofă la care poetul a renunțat, barînd-o :

*Om de rînd, comun, mi-am ales eroul
Al vieții drum revăzîndu-și sincer
El prin mine-acum va vorbi despre dînsul
Și despre alții.*

6. În manuscrisul ciornă titlul — *Conștiința* — este urmat de dedicația : „(poem închinat oamenilor care își regăsesc conștiința)”, după care este plasat motto-ul din G. Călinescu.

7. În manuscrise și în „Scînteia tineretului”, nr. cit., nu apare specificația : „(Citat din memorie)”.

8. În ediții : „nu eram”.

9. Versul 31 — „Dar am simțit că mă îneacă plînsul” — conținut și de versiunea publicată în „Scînteia tineretului”, nr. cit., nu apare în ediții.

10. În ediții : „Codrii”.

11. Ibidem : „său...”

12. Versurilor 73-78 le-ar corespunde, ca antecedente, următoarele trei distihuri din manuscrisul ciornă, ce reprezintă de fapt tot atîtea etape în demersul spre găsirea formulei expresive ideale (la primele două distihuri, barate, poetul a renunțat nesatisfăcîndu-i intențiile. Al treilea distih, păstrat în ciornă, se va fi metamorfozat, în versiunea definitivă, în formula poetică concretizată prin versurile 73-78) :

*Tot ce fusese adevăr abstract
Eu cercetam acum ca // călăuză
Și vechiu-mi crez de adevăr abstract
Eu mi-l luam acum de călăuză
Abstractu-mi crez eu mi-l reînviam
Și mi-l luam acum de călăuză*

13. În manuscrisul ciornă versurile 91-102 reprezentau inițial o secvență de sine stătătoare a III-a, la care poetul a renunțat, integrînd în secvența a II-a trei din cele cinci strofe concepute. Prima dintre aceste strofe :

*Dar oare cui slujesc ? Aș zice țării !
Sînt slujitor cuminte și discret.
Nu voi pretinde sensul fiecărei
Schimbări ce se desfășură încet*

a rămas neutilizată, iar a treia :

*Mai marți mei uzurpă bucuria
Ce pot să fac, simplu soldat în post ?*

*Aici nici conștiința, nici mindria
Nu pot să-și afle în nici un fel vreun rost.*

a fost anulată prin barare. În aceste condiții fiecare secvență din manuscrisul ciornă devine coincidentă ca ordine, cu secvența corespunzătoare din versiunea definitivă.

14. În „Scînteia tineretului”, nr. cit., și în ediții : „prăvale...”

15. Ibidem : „Ori lacrimi încă, ori priviri umile...”

16. Din această secvență, versurile 111-154 n-au fost publicate pînă în anul 1985 (vezi „Flacăra”, nr. cit.).

În manuscrisul ciornă, secvența (numerotată inițial IV) se deschide cu următoarele strofe :

*Chinuitoare, neobișnuită
A fost o zi cu groaznic înțeles
Mi-a fost în ziua asta năruită
Credința-n drumul care mi-am ales.*

*Avea fața rumenă semeată
Și scăpărătoare cînd vorbea
Doamne, cit s-a mai schimbat la față —
Glas și față — parcă-s catifea*

17. Versurile : 155-198 au fost publicate în anul 1985 tot în revista „Flacăra”, nr. cit.

18. Versurile : 199-218 au apărut în anul 1985, în „Convorbiri literare” („Pagini bucovinene”), nr. cit.

19. În „Scînteia tineretului”, nr. cit. și în ediții : „paravan”.

20. Ibidem : „mine”.

21. Ibidem : „zbor”.

22. Ibidem : „slujit”.

23. Ibidem : „mată”.

24. Ibidem : „mea”.

25. Ibidem : „dimineata”

26. În „Scînteia tineretului”, nr. cit. : „ades...”

27. În ediții : „înainte”.

28. Ibidem : Întreaga secvență apare între ghilimele („ ”).

29. Următoarea însemnare din manuscrisul ciornă trebuia să fie un fragment din „planul de idei” al secvenței *Cinstea* :

*Nu ajunge cinstea și hărnicia
Dacă nu știi să-i aperi roadele*

30. În „Scînteia tineretului”, nr. cit. și în ediții : „timp”.

31. În ediții, întreaga strofă (versurile 295-302) apare segmentată în două catrene. În manuscrisul ciornă întîlnim aceste versuri barate (anulate) :

*Ciulinii cresc. Ei tai necontentit —
De ce nu m-am trezit mai dimineată ?
Văd oamenii — de ce nu m-am gîndit
Să-mi leg cu ei pe totdeauna viața ?*

plasate între versurile 298-299 (conform numerotării noastre).

32. În „Scînteia tineretului” și în ediții : „toropită”.

33. În manuscrisul ciornă, următoarele versuri, anulate prin barare :

*Nu poți să dormi în lume ca-n tufiș,
Nici să-ți tot plîngi trecutele păcate
Vom smulge putredul patenjenis,
Vom sparge ruginita lacde*

au fost înlocuite cu cele numerotate 311-314.

34. În manuscrisul ciornă, versul 315 apare puțin diferit :

Cînd lupți și-nvingi și — de ce nu ? — greșești.

35. Versurile 319-402 au apărut în „Convorbiri literare” („Pagini bucovinene”), nr. cit.

36. În versiunea definitivă, se observă că poetul intenționa, la un moment dat, să continue această secvență cu următoarele versuri pe care le-a barat, fără să le mai utilizeze :

Nu mă mir că știm s-aprindem stele,
Că stringem ape-n diguri și inele
Că neînvinși în cea mai mare luptă
Sundăm prin ani unelte și drapele.
Însă răsar în sufletele noastre
Nemărginite flori, de-aromă grele —
Mă miră înnoirea lor superbă
În fiecare zi a vieții mele.

37. Versurile 403—438 au fost publicate anul 1985 în „Flacăra”, nr. cit.

38. În ediții : „de oțel”.

39. În „Scînteia tineretului”, nr. cit. și în ediții : „acestea”.

40. Ibidem : „schimbări”.

41. În ediții : „fard”.

42. În „Scînteia tineretului”, nr. cit. și în ediții : „trează ce”.

43. Ibidem : „luminii”.

44. Versurile 459—478 se publică pentru prima dată în ediția de față. Fragmentul însă din manuscrisele ciornă a fost inserat, cu unele modificări în finalul acestei secvențe. Reproducem acest fragment din manuscrisul ciornă :

INSA

Și-n părțile mai negre își are adîncimea
Viața și n-o blestemi ci-ncerci s-o înțelege
Căci dat îi e luminii să nege-ntunecimea —
N-afirmi nimic cînd nu știi ce să negi.

Oh, odelor senine de fapta le-o apropii
Pălesc și albe stoluri se risipesc în gol
Cum fug tipînd pe miriști înspăimîntate dropii
Cînd sună-mpușcătura de pistol

Nu vei surpa Carpații dar vei schimba ceva
Modestu-ți dar de fapte tu dă-l fără sfială
Cînd vezi că-ntr-o măsură ajută-a se fixa
Concreta rezultată ideală

Aceasta fără preget, firesc și fără smalt.
Și-n lucruri mici cu gîndul matur al minții
Căci deseori o șoaptă e mult mai greu s-o
Decît un stei ori alte mii de șoapte.

45. Pentru partea a II-a a poemului, în manuscrisul ciornă există cîteva note pe care le transcriem aici, ele conținînd o trimitere directă la versul 462 :

Acțiunea călăuzită de rațiunea care cunoaște legile vieții, acțiunea îndreptată spre progres chiar, dacă, după puteri, e neînsemnată singură poate da dreptul de a privi deschis în ochii semenilor. Chiar dacă în tabloul general ea trece neobservată, poți considera că îți faci datoria dacă știi că această acțiune contribuie cît de puțin la fixarea rezultantei ideale a concepției tale de viață.

46. În manuscrisul ciornă, acest vers apare puțin diferit :

Cu teama de greșeală, de luptă nu te-ascunde

47. Transcriem din manuscrisul ciornă aceste Note pentru „Lupta cu inerția”, partea a III-a

1. Substratul : ideologic al dușmanilor
Atîta vreme cît sînt incapabili și hoști, echilibrul de forțe nedecis lasă păturilor de sus o liniște calmă. Lupta de clasă formală.

48. Editorii au distribuit această secvență fie, de cele mai multe ori, după, fie înaintea poemului. În manuscrisul cu versiunea definitivă (p. 21), ea reprezintă secvența 1.

49. În „Gazeta literară” și în ediții : „lave”.

50. În ediții : „mișcare”.

51. În „Gazeta literară” și în ediții : „crudă”.

52. În ediții : „distilate”.

53. În „Scînteia tineretului”, nr. cit. și în ediții : „punți —”.

54. Ibidem : „vine —”.

55. Ibidem : „săgețile, vine —”.

56. În „Scînteia tineretului”, nr. cit. : „nepătruns”, iar în ediții „nepătruns”.

57. În „Scînteia tineretului”, nr. cit. și în ediții : „spate”.

58. Ibidem : „sar, răsunînd”.

59. În ediții : „orb”.

60. Editorii n-au bănuît că poezia s-ar subsuma poemului Omul comun (Lupta cu inerția), deși strofa :

Adună inerția în fața noastră oaste —
Grăbit de luptă fie deci orișice bărbat —
Dar să stîrpim destoinici, și-n rîndurile noastre
Tot ce-i de inerție cariat.

este indiscutabil, o trimitere directă la structura ideatică a poemului. În numărul edițiilor care au selectat-o, poezia a fost plasată la mare distanță de poem.

61. În ediții : „vital”.

62. În Gazeta literară”, nr. cit. și în ediții : „noastre ; și”.

63. În ediții : „vară”.

64. În „Gazeta literară”, nr. cit. și în ediții : „toate, în”.

65. În ediții : „oaste”.

66. În „Gazeta literară”, nr. cit. : „bărbat”, iar în ediții : „bărbat”.

67. În ediții „urită”. În dreapta acestei vocabule, dedesubt, apar, în versiunea integrală, trei asteriscuri (***), semn că Labiș intenționa să introducă aici unul sau mai multe versuri.

68. În „Scînteia tineretului”, nr. citat și în ediții : „întărită...”.

69. În ediții : „bună, mereu”.

70. În „Scînteia tineretului”, nr. cit. și în ediții : „sară”.

71. Ibidem : „mele — izvoarele”.

72. În ediții : „adînc”.

73. În „Scînteia tineretului”, nr. cit. și în ediții : „crișnete”.

74. Ibidem : „toți”.

75. Ibidem : „altul, precum”.

76. Ibidem : „Pentru mine. De aceea”.

77. Ibidem : „văzut, dar”.

78. Ibidem : „baltă”.

79. Ibidem : „albăstruie”.

80. Ibidem : „timpului”.

81. Ibidem : „vioară”.

82. Proiectatul și — mai mult decît probabil — elaboratul Epilog apare, mai întîi menționat într-o schiță de sumar al poemului notat pe o jumătate de filă al cărei revers conține fragmentul intitulat Însă (vezi nota 44). Sumarul acesta (anticipat de cîteva notații fugare: 1. Conștiința și distrugerea. 2. nepriceperea. 3. delapidarea. 4. aristocratizarea stingistă. 5. omul întreg : III. Treapta superioară) se prezintă în următoarea figurație : I. DILEMA — 1. O viziune a omului comun. 2. Omul comun se justifică. 3. Omul comun despre un fost prieten. 4. O amintire a omului comun. 5. Omul comun la o hotărîre : II. REGENERAREA 1. Omul comun pleacă din birou. 2. Clasea 3. Omul comun reînvață să injure. 4. Omul comun a devenit altceva. 5. Reculegerea : ETA-PA SUPERIOARĂ (TREAPTA SUPERIOARĂ — 1. Geneză. 2. Tablou general. 3. Lupta dublă. 4. Dar pentru cine ? (în numele cui ?). 5. Spre fericirea personală : EPILOG.

Așadar, Prologul nu intră încă în vederile autorului totuși fiind cerut și de economia „clasică” a unei atari construcții, a fost conceput ulterior.

Dacă textul definitiv și integral al Epilogului nu există în manuscrisele de la Suceava, avem totuși o serie de elemente ce permit conturarea unei imagini concludente, în legătură

cu conținutul său. În manuscrisul ciornă se găsesc următoarele note :

EPILOG

În partea întâia se sperie să rostească nume, acum le rostește, sau, și mai edificator :

PENTRU EPILOG

Nici una din cugetările eroului meu nu-i infailibilă. Dar sensul existenței lui poate sluji ca experiență dureroasă pentru cei ce se află în luptă cu inerția și vor s-o biruie.

Ideile (cugetările) cuprinse aici nu sînt împărtășite de mine decît în parte. Ele marchează evoluția eroului meu.

N. B. Transcriem și celelalte versuri aflate în manuscrisul ciornă, deși după opinia noastră nu au aderență direct transparentă cu poemul *Omul comun* (*Lupta cu inerția*), ci, mai degrabă, cu alte piese din proiectul (mental) al volumului *Lupta cu inerția*. Menționăm că versurile 1-14, 23-26 și 30-36 au fost barate de autor (semn de renunțare sau de metamorfozare a lor în formule lirice spre care nu ne putem permite riscul unei trimiteri decît dacă am opta pentru aproximații irelevante) :

*Simt o schimbare trează și una viitoare :
Din introspecții una, cealaltă nu știu cum.*

*Întîia se compune din gînduri și sudoare
Cealaltă dintr-al lumii ațîțitor parfum.*

*Visînd peste aceasta-i ațîțitor copilul
Ce-am fost și care încă nîmica n-am rodit.*

*Fericiți sînt cei pe care îi urăsc.
Fericiți și neliniștiți.
Fiecare gînd al lor exprimă.
Siguranța în sine, mulțumirea deplină,
Fericiți, niciodată nu s-au îndoit de ei,
Cel mult s-au îndoit de alții, foarte puțin.
Viața le lunecă precum o navă
În care chefulesc ahei victorioși
Dar ce spun eu ? Viața lor, femeie ușoară,
Care a dăruit toate farmecele-i sarbede,
Care nu mai are nimic nou de dăruit.
Care repetă la nesfîrșit același foc
În care complicațiile sînt compuse
Numai din asocierea a două sau mai multe
banalități.*

*Nu i-aș putea uri numai pentru atîta lucru,
M-ar lăsa nepăsător, poate i-aș disprețui
Numai că fericirea de care vorbeam
Se sprijină pe nefericirea altora.
Se încălzește la incandescența altor nervi
Și mai mult.
Năpădește ca un pir ogoarele omenirii
Sugînd sevele, axfisiînd
Plantele suave ce tind spre lumină
Fericiții, limfatici se leagă
În conforturi neoburgheze
Noi ridicăm piramide cu brațele goale,
Grădini suspendate și metereze.*

*Fericiții golani se leagă-n jeg.
Clădesc castele de pistilente...*

O VERSIUNE INTEGRALĂ

a. Despre tribulațiile poemului OMUL COMUN (LUPTA CU INERȚIA).

În anul 1956, activitatea literară a lui Nicolae Labiș, desfășurată publicistic și social fără întrerupere, într-o dinamică intens ascendentă pe parcursul a circa zece ani (poetul a debutat cu poezia *Fii dîrz și luptă, Nicolae !* în Almanahul „Iașul nou”, nr. 8, decembrie 1950, dar la Fălticeni activa, constant, în cenaclul local, de cîțiva ani, fiind înaintea debutului editorial, remarcat deja în întreaga Moldovă), a cunoscut încununarea debutului editorial cu două cărți : poemul, adusum delfini, *Puțul de cerb*, și volumul de versuri *Primele iubiri*, ambele gata pentru tipar încă de pe la jumătatea anului 1955, cînd anunța într-o scrisoare trimisă surorii sale, Margareta, la Fălticeni, iminenta lor apariție. Amînarea cu un an a tipăririi se va fi datorat, desigur, unor „prudențe” editoriale mai dificil de descifrat astăzi, cu tot luxul de amănunte, dar lesne totuși de intuit, în liniile adevărului lor esențial, chiar și de cei nefamiliarizați cu furcile caudine proprii dogmatismului proletcultist împotriva

căruia Labiș se angajase într-o „luptă nedogmatică”, decisă, curajoasă și lucidă. Pe parcursul răstimpului de circa un an și jumătate, evoluția sa se desfășura, previzibil, pe o traiectorie impetuoasă, înregistrînd, într-o manieră discret-nonșalantă, saltul anticipat deja prin cîteva poeme anterioare, incluse, unele, și în sumarul volumului *Primele iubiri*, volum de a cărui ținută și structură el se declara, de altfel chiar de la apariție, nemulțumit, considerînd că nu-l (mai) reprezintă nici ca talent și gîndire artistico-ideologică, nici — mai ales — ca intenție editorială. Aceasta, în pofida faptului că volumul îl detașează net de peisajul tern al producției poetice a momentului, aducîndu-i o bine meritată și incontestabilă consacrare. În consecință, își pregătea pentru tipar un nou volum de poezii, pentru care și încheiase cu Editura Tineretului cuvenitul contract de editare. Fiind deja anticipat, printr-o suită de apariții publicistice, în momentul tragicului impact cu tramvaiul fatal volumul mai necesita doar ajustări de detaliu. Nu avem cum reface, hic et nunc, configurația exactă a acestui volum cu titlul

(*Lupta cu inerția*) stabilit și anunțat de autor în mai multe împrejurări, însă, din investigarea manuscriselor, rezultă că grupul de prieteni (Savin Bratu, Eugen Mandric, Aurel Covaci) care l-a editat s-a aflat în consonanță sensibilă apropiată cu programul editorial al autorului.

Evident, coloana de rezistență a cărții urma s-o reprezinte poemul *Omul comun* (*Lupta cu inerția*) din care Labiș și publicase o parte consistentă (398 versuri) restul (255 versuri, cite ne stau astăzi la îndemână) avînd, se vede, hărăzită soarta de a aștepta circa trei decenii pînă să fie deshumată din masa amorfă a manuscriselor și pus, în circuit publicistic, după cum urmează: 130 în „*Flacăra*” (versurile: 1—8, 111—198, ; 403—438 din această ediție), 104 în „*Convorbiri literare*” („*Pagini bucovinene*”), (versurile: 199—218 ; 319—402 din această ediție), iar 20 (versurile: 459—478) în ediția de față, unde poemul are, în fine, șansa de a se prezenta în versiunea integrală (de fapt, în ultimă instanță, aproape integrală, întrucît în manuscrisele de la Suceava din necesarul și proiectatul — ba, după toate indiciile, chiar și elaboratul — *Epilog*, nu se găsesc decît primul vers și niște notații premergătoare, de atelier).

Tribulațiile la care a fost expus destinul publicistic, de pînă în prezent, al poemului atestă că adevărul adagiului „*Habent sua fata libelli*” își mai menține încă nealterată actualitatea. Dacă nu ne este îngăduită posibilitatea să precizăm cu exactitate data la care poemul era finisat, presupunem totuși că pe la începutul lui martie 1956 operațiunea redactării era încheiată, deoarece într-un număr al „*Gazetei literare*” din această lună apar secvențele *Lupta dublă* și *Geneză*, însoțite de mențiunea: „Din poemul *Omul comun* (*Lupta cu inerția*)”. Este momentul în care se desfășoară la București a doua conferință națională a tinerilor scriitori, în cadrul căreia intervenția lui Nicolae Labiș rezonază, deloc întîmplător, cu factura ideatică a poemului. Peste o lună de zile, „*Scînteia tineretului*” consacră aproape o întreagă pagină unui eșantion reprezentativ din versurile poemului (în nota redacției precizîndu-se că este vorba de „*Fragmente din poemul cu același titlu*”) și anume acelui perpetuat, cu unele abateri de la litera textului, de edițiile succesive ale operei lui Nicolae Labiș, din 1958 încoace. Prin urmare, datorită restricțiilor proprii momentului pe care-l traversa cultura noastră în acel obsedant deceniu, autorului i-a fost refuzată șansa de a-și ve-

dea tipărit, în formă integrală, acest poem relevant pentru literatura noastră contemporană și nici nu s-au făcut manifeste alte semne, în afara numerotării discontinui a secvențelor tipărite în publicația menționată, că el ar fi avut timpul necesar să-l conceapă în această structură. Oricum, din motive ale căror determinări scapă, cel puțin parțial, unei investigații pozitiviste (se pot invoca cu sorți de certitudine: opacitatea climatului dogmatic al momentului; amploarea poemului care solicita un spațiu tipografic peste posibilitățile unor publicații ca cele în care a fost tipărit fragmentar; posibilitatea ca autorul să nu fi fost pe deplin satisfăcut de ținuta artistică a fragmentelor nepublicate; faptul că Labiș va fi lăsat cu bună intenție aceste fragmente pentru versiunea ce urma să fie inclusă în volumul *Lupta cu inerția*, poemul a trebuit să se prezinte și editorial într-o versiune mutilată, din structura sa lipsind următoarele piese: *PROLOG*; secvențele: 3. *Omul comun despre un fost prieten* și 4. *O amintire a omului comun*; din partea I. *DILEMA*; secvențele: 3. *Omul comun reînvață să înjure*, 4. *Între oameni* și primele 8 și ultimele 5 catrene ale secvenței 5. *Omul comun a devenit altceva* din partea II. *REGENERAREA*, la această mutilare adăugîndu-se și eroarea (perpetuă), ediție după ediție, îngrijitorilor volumului postum din 1958, care n-au plasat secvențele 1. *Geneză* și 3. *Lupta dublă* în contextul poemului, respectiv în partea III. *ETAPA SUPERIOARĂ*, așa cum impune, obligatoriu, textul de bază al manuscrisului.

În vara anului 1985, ordonînd arhiva Labiș de la Muzeul județean Suceava în vederea catalogării, am avut surpriza de a depista și bucuria de a reconstitui întregul poem (mai puțin, cum am notat deja, *Epilogul*) transcris de autor în formă și structură dorită de el definitivă. La confruntarea cu ceea ce se publicase, am constatat că din cele 653 versuri, cite conține manuscrisul, 255 rămăseseră inedite, ba, mai mult, și faptul că secvențele *Lupta dublă* și *Geneză* au cunoscut, după cum am precizat deja, o distribuie inadecvată în sumarul edițiilor care le-au selectat, ceea ce poate să denote că editorii au scăpat din vedere nota redacțională din „*Gazeta literară*”, unde acestea apăruseră inițial, sau că, avînd la îndemînă o copie extrasă (de poet) după fragmentul din „*Scînteia tineretului*”, pentru cine știe ce uzanță personală (pe exemplarul din acest cotidian aflat în arhiva Labiș de la Suceava cineva a notat: „Dă-mi-o și mie” !), vor fi asimilat-o cu

ultima ipostază realizată de autor (edițiile mențin specificația „fragmente” și numerotarea discontinuă a secvențelor).

În orice caz, *Nota explicativă* ce însoțește ediția din 1958, nu este, în acest sens, suficient de limpede și edificatoare, iar unele infidelități ale versiunii editate față de textul apărut în „Scînteia tineretului” ne conduc la concluzia că prezumția noastră ar putea să nu fie departe de adevăr. Așadar, Labiș și-a conceput poemul în următoarea configurație (pe care o reproducem după manuscrisul de bază: PROLOG — p. 1; I. DILEMA: 1. O viziune a omului comun — p. 1; 2. Omul comun se justifică — p. 4; 3. Omul comun despre un fost prieten — p. 6; 4. O amintire a omului comun — p. 7; 5. Omul comun ia o hotărîre — p. 10; II. REGENERAREA: 1. Omul comun pleacă din birou — p. 11; 2. Cîntea — p. 12; 3. Omul comun reînvață să înjure — p. 13; 4. Între oameni — p. 15; 5. Omul comun a devenit altceva — p. 17; III. ETAPA SUPERIOARĂ: 1. Geneză — p. 21; 2. Tablou general — p. 22; 3. Lupta dublă p. 23; 4. Spre fericirea personală — p. 24; 5. Poiana primei amintiri — p. 26; EPILOG — p. 27.

b. Descrierea manuscrisului.

Reproducînd textul poemului, care a avut de înfruntat atîtea inerții pînă să fie integral restituit literaturii noastre, ni s-a părut necesară această succintă descriere a manuscrisului, și asta, se înțelege, nu numai decît pentru a-i scuti de îndoieli pe acei care nu știu „cît de autentice” sînt versurile din primul volum de poezii postume ale lui Nicolae Labiș. În arhiva de la Suceava, poemul se păstrează în trei versiuni:

1. versiune (cvasi)integrală, manuscris olograf, cu cerneală albastră, pe 20 jumătăți de filă ministerială 21x15 cm (la care se adaugă o filă întreagă, 30x21 cm.) scrise cele mai multe pe ambele fețe, cu corecturi, relativ puține, ale textului operate de autor, numerotate (de la 1—27) fiind numai paginile scrise (secvența 1. Geneză este notată pe o singură față a unei file ministeriale, fiind aproape identică cu aceea din „Gazeta literară” și din ediții);

2. versiune fragmentară, manuscris olograf, cu cerneală albastră și creion negru — de fapt un manuscris ciornă (o eboșă) —, pe 1 filă (30x21 cm.) și 13 jumătăți de filă ministerială (21x15 cm.) cuprinzînd: Prolog, partea întîi a poemului intitulată, de data aceasta, *Conștiința* — șase secvențe numerotate cu cifre arabe, fără titluri, pe zece pagini numerotate de la 1—10 (de notat că primele șase strofe din secvența V au fost transcrise pe încă o jumătate de filă cu numerotarea paginii: 1) — totul într-o formă puțin diferită față de versiunea definitivă și cu intervenții insistente asupra textului. Pentru celelalte două părți ale poemului ciornele conțin doar unele strofe și versuri disperate, sau o serie de „idei”, pe care le vom transcrie în aparatul critic;

3. versiune fragmentară, manuscris dactilografiat (copie), pe 9 file ministeriale (hîrtie pelur), 30x21 cm., conținînd secvențele: O amintire a omului comun (p. 1—3), 2. Cîntea (p. 4—5), Omul comun a devenit altceva (p. 6—7) — ultimele patru strofe, prezente în versiunea definitivă nu au mai fost incluse aici — Geneză (p. 8) și Lupta dublă (p. 9).

NICOLAE CĂRLAN

O SEAMĂ DE CUVINTE DESPRE LABIȘ

PATRIMONIU

Pentru noi, cei care l-am cunoscut pe Labiș, ființa lui materială s-a transformat firesc, sub ochii noștri și în spiritul nostru, în patrimoniu. Dialectica e perfectă. Dar poate fi vorba și de încă ceva, de o tulburătoare însușire ciclică a generațiilor de a se exprima superlativ și definitiv în conștiința românească. Reprezentativ, definitiv, emblematic, Nicolae Labiș este unul dintre argumentele strălucite.

ANDI ANDRIEȘ

STĂRI LIRICE FUNDAMENTALE

Astfel de poezii, la care se adaugă părți masive din volumul postum *Lupta cu inerția* (ciclurile *Confesiuni* și *Destinderi* în întregime), îl prezintă pe Labiș ca poet al stărilor lirice fundamentale, dezbrăcat de stratul versificației grăbite, uneori de circumstanță. Poezia sa trebuie citită după ce s-a îndepărtat zgura pe care flăcările unei mari arderi au aruncat-o deasupra, într-un debut agitat și prolific și într-o perioadă puțin favorabilă adâncimii lirice.

AL. ANDRIESCU

DOUĂZECI DE ANI ȘI ÎNCĂ UNUL

„Tropotul lung și mereu...” răsună încă, într-o cadență neîntreruptă, cu intensitate, ceea ce îl face prezent, peste timp. Răsună în urechile noastre și timbrul ușor răgușit, vocea lui expresivă, nedesprinsă încă de indeciziile adolescenței, cu toate silințele sale de a-și adăuga virtuți virile, cultivându-și o mustață ca pe o demonstrație.

Nu, nu s-a născut într-o zodie bună. Galopul s-a întrerupt deznădăjduit, lăsându-ne doar cadența acelui tropot lung și mereu. Multă vreme, după acel decembrie răscolitor, îmi suna în memorie ritmul clar, ca un clinchet, din *Sadoveniana* lui, care este într-adevăr „*tot ce s-a scris mai suav și mai adânc despre marele nostru povestitor*” (G. Călinescu). Și n-aș fi tresărit cu mirare, dacă, în iarna ce-a urmat, ar fi apărut înaintea mea, pe neașteptate, ca de atâtea ori, pe una din străzile cunoscute de noi, cum se întâmplă când nu-ți vine să crezi uneori că ceea ce s-a petrecut poate fi adevărat.

Anume nu am deschis ușa rezervei de la Urgență, urcând scările doar, pînă pe culoar, unde era mereu plin de lume, așteptînd cu ceilalți semnele unei minuni, desigur imposibile, din moment ce înșiși medicii ziceau așa: „doar o minune mai poate să intervină”.

Aici unde un poet se stinge în pragul celui de-al cincilea lustru de viață, doar o minune.

După ce licăririle speranței se sting, nu mai poate urma decît ea, moartea, o moarte cu pas ușor de fată, neapărat, ca frumoasa din finalul „Ghepardului”. Așadar, n-am deschis ușa rezervei.

Știam că nu rămîne singur, niciodată, că i se citesc pagini de poezie, că el însuși dictează, cu puterea care i-a mai rămas, că e lucid și că acea a cincea vertebră cervicală atinsă, de unde i s-a retezat firul, va rămîne ca o traumă tragică întîmplată lui Nicolae Labiș, inexplicabil, nu se știe în ce moment de la cădere, în care punct al traseului ucigător de la Colțea la Spitalul 9, pe caldarîm de piatră cubică, în plină noapte, pe urmă iar, de la capătul de Sud, înapoi pe strada Mîncu, în clădirea Urgenței, unde odiseea a luat sfîrșit. N-am calculat în kilometri sumbrul itinerar.

IDEILE UNEI CĂRȚI DESPRE LABIȘ

Prima idee care nu trebuie să lipsească într-o astfel de carte, de care tot vorbim, ar fi că poezia lui Labiș a făcut o racordare la permanențele de totdeauna ale poeziei românești. Dovadă că modernitatea ei este de concepție și nu de suprafață. A doua idee ar fi sublinierea aliajului dintre trăirea fierbinte și luciditate, dintre social și individual. (...) Poezia lui Labiș trebuie prezentată prin prisma conștiinței civice tulburătoare a poetului; trebuie prezentată ca un act de cultură, de cărturărie. O a treia idee ar fi caracterul programatic al poeziei lui Labiș. (...) Și, în sfârșit, s-ar putea folosi aici comentariile lui Labiș despre cultură și literatură, felul cum concepea arta traducerii, felul cum vedea viața literară, luările lui de cuvânt, amărăciunea lui în fața operei unor idoli falși. Dacă nu vom face toate acestea, s-ar putea ca peste o sută de ani cineva să scoată o carte a lui Labiș în felul cum a făcut Aragon acea celebră și pămuitoare „L-ați citit cumva pe Victor Hugo?”.

ALEXANDRU
ANDRÎTOIU

nici timpul pierdut cu transbordările, nici alte implicații, în care se leagă pe același ram durerea cu indiferența, poate incompetența, poate o anume fugă de răspundere. Toate se petreceau în prima noapte când în București se luase hotărîrea ca tramvaiele să circule, fără pauze, atît ziua, cît și noaptea, cît e de lungă ea în decembrie. Prima noapte, așadar... a cincea cervicală... oare a cincea? Iată ce se spune într-un text autorizat, cu sumarul înscris la începutul lucrării, ca de obicei: „*date fiind mobilitatea coloanei cervicale, împrejurările de producere variate (accidente rutiere în special) și importanța funcțională a segmentului medular*” de unde reiese că leziunile acestea determină cea mai mare mortalitate. Știau ei medicii, pe care-i întrebam mut, că poate numai o minune, și numai ea... Și nu am mai intrat, n-am izbutit să mă înving și să pășesc în rezerva unde aștepta, nemișcat, Nicolae Labiș. El nu mai aștepta nici o minune.

*

În cîteva rînduri, la șezătorile literare, mai ales în școli, am fost întrebați, cu insistență, despre Labiș, crescut în lumea lor, apropiată ca vîrstă, ca o legendă, o legendă frumoasă, amară, a tînărului fulgerat. Ni s-au cerut amănunte, evocări despre poet, despre coleg, întîmplări din viață, înfățișare, cum scria, cînd, dar mai ales de ce s-a întîmplat, de ce tocmai lui i s-a întîmplat acel accident, declarat oarecum stupid, cînd numai stupid nu poate fi un asemenea accident.

La una din aceste întîlniri cu elevii, o fată a recitat cu adîncă emoție, o poezie, care, se vede, circulă în lumea copiilor, o poveste tristă a unui fulg de nea, o floare mică, migălos lucrată în fir, căzută pe pămînt ca o minune de o clipă. Fusesse publicată într-un număr de anul nou, în „*Cravata roșie*”, pe-o pagină cu fond desenat în albastru naiv, alături de o altă poezie, tot de iarnă, un pastel delicat, cu linii sigure, în tradiție clasică. Se spune acolo, în „*Fulg*”: „*Pentru ce n-ai mai rămas / În înaltul bolții tale / Și-ai venit atît de pur / Spre noroaiele din vale? / Care vînt neliniștit / Răsucindu-te cu ură / Ți-a mînat către pămînt / Prea gingașa ta făptură? / Și, devreme ce sosisi, / Pentru ce-ai dat morții vamă, / Nu puteai să fii de-argint / Ori de sticlă, ori de scamă?*”...

Oare, se întrebau tinerii noștri, nu cumva Labiș și-a presimțit finalul, nu cumva „*Moartea căprioarei*”, sau accentele triste ale „*Biografiei*”, însemnînd un gînd, o secretă și dureroasă anticipare? Era de față Dragoș Vicol, cel care i-a și publicat primele versuri, cînd mustața de pe pozele ulterioare, plutea încă în ceață. Hotărît nu, Labiș nu s-a gîndit la moarte mai mult decît ne gîndim fiecare din noi și, mai ales, la o vîrstă ca a majorității dintre cei de față. „*Moartea căprioarei*” este o capodoperă născută din alte adîncimi ale memoriei, în care triumfă viața, cu lacrimi, înțelegînd jertfe impuse, călcarea legitimă a interdicției sacre. Iată ce s-ar numi cu adevărat o traumă, un șoc, într-un anotimp, cel mai vulnerabil, al vîrstei, cînd seceta a ucis totul, înțelegînd că nu numai norii, speranța apel, au fost măturați de pe cer, dar a ucis pînă și boarea de vînt, ușoara mișcare de aer, ce se cheamă adiere, ceea ce înseamnă că nu mai au

Nicolae Labiş într-o tabără școlărească de vacanță, pe vremea când începuse să se vorbească despre el ca despre „o minune a Moldovei”, când își întrecea, la mare distanță „adversarii” în concursurile literare și, mai ales, când numele lui rezonant era rostit pentru întâia oară cu interes de Mihail Sadoveanu.

loc în peisaj secerătorii, pe cîmp, așa cum și pădurea s-a schimbat, cutremurată de așteptarea a ceea ce se va întîmpla; totul se îmbracă într-o tăcere, impusă prin semne. Iar „*Biografie*” s-a născut și ea dintr-o durere, dar nicidecum prevestitoare, tinărul bărbat fiind viguros, ager, bine înarmat pentru lupta sa cu ceea ce se va chema, în operă, *inerția*. Dar înțelegem altfel astăzi ce a însemnat bubuitura armei în pădurea copilăriei sale, apoi rătăcirea spre sudul țării, sub imperiul foamei, așa cum deducem limpede încorporarea sa în epocă, în vremea sa, *osia lumii*, înțelegem aici, ca o opțiune deliberată. Și, astfel, totul se leagă, fără nici o fisură, într-o atitudine fermă, în contemporaneitate, fără a ocoli acel „*dubito, ergo cogito*”, pentru a fi cu adevărat implicat.

Cu ce să începem totuși? Cu aritmetica ciudată din 1981, când comemoram 25 de ani, adică sfertul de veac de la moartea poetului, care n-a ajuns decît la 21, sau acum cînd se rotunjește semicentenarul nașterii, acceptînd strania realitate că vorbim de cincizeci de ani ai unui mare poet, căruia i-au fost hărăziți mai puțin de cinci ani de atelier? Pe care ni-i greu să ni-l imaginăm altfel decît l-am cunoscut, admirat, admis, ca cel mai dotat, cu toate iritățile de rigoare, admise și ele ca existînd în ecuație? Dar cum ar arăta el la cincizeci de ani?

Gheorghe Tomozei ne comunică în „*Însemnarea finală*” (Poezii, CR, 1984) că majoritatea celor 10 000

DESCHIDERI

...În primul volum identificăm, însă, mai ales un moment al descoperirilor și al alianțelor lirice fructuoase: Ion Barbu, Villon, Rimbaud, Baudelaire. Sînt de-a dreptul surprinzătoare, astăzi, lecturile barbiene pe care poezia lui Labiş le iniția în epocă. Căci, dacă spre poeții din urmă, spre Villon, Rimbaud sau Baudelaire îl îndrepta, se pare, în primul rînd dorința de a-și construi biografia lirică, de a extrage din ea virtualitățile poetice pe care inconformismul unei existențe le conțin, experiența barbiană asupra poeziei lui Labiş putea fi în multe privințe decisivă. Prin dubla deschidere, spre spațiul național și european ale poeziei, pe care o facilita.

LUCIAN ALEXIU

de versuri din atelierul poetului au fost puse pe hîrtie în trei ani de viață, între 1953—1956. Am putea, iarăși aritmetic, socoti, pe ani, dar la ce bun? Practic, n-a trecut o zi, o singură zi, „sine linea”!

Sînt astfel nevoit să mă reîntorc la întrebările școlarilor din Nordul Moldovei și la răspunsul nostru, dat atunci, cu convingerea că nu greșim.

Semicentenarul nașterii unui poet dispărut e plin de tristețe, neacceptare, revoltă neputincioasă și cruzime.

Atunci, te întrebi, la ce discuțiile inutile asupra drumului virtual, sau cum se mai spune virtualitățile unui itinerar atît de brusc frînt? Eu îmi spun că Labiș nu ar fi devenit, ci este, dacă acești cincizeci de ani confirmă total înscrierea sa în colecția „Mari scriitori români” a Editurii Cartea Românească.

— Da, un mare poet, s-a pierdut unul din cei mari. Însemnat cu stea în frunte.

Aceste cuvinte le-a rostit Majtényi Érik într-un compartiment al rapidului 11, care ne purta în viteză spre Timișoara. În compartiment, lîngă geam, Nina Cassian, Nicolae Tăutu, Tiberiu Utan și cred, alături, în vecini, Radu Boureanu. „Luna cărții”. Decembrie 1956.

Într-un pat, țintuit, pe „Arhitect Mincu”, în rezerva de la etaj, Labiș agoniza. Nici o rază nu izbutise să străpungă, ca o minune, țesătura deasă. Cineva, la plecare, de pe peron, ne-a comunicat cu optimism că se aplică o inovație, ceva cu o masă de extensie, și că se dă ca cert că băiatul și-a mișcat degetele de la picioare. Iar eu știam de la Portik Imre că are degetele de la mînă, ce-a apucat el să vadă, o mînă nemișcată, degetele tumefiate, întunecate. Atîta a văzut colegul nostru de la „Eminescu”. A fost scos de acolo repede. Leșinase. Portik Imre își mai pierduse o dată cunoștința, după o ședință importantă, și l-am adus cu o pătură, de pe Kiseleff 10, tot acolo, la Spitalul de urgență, tot la etaj, în aceeași rezervă. A fost unul din marii lui prieteni și l-a iubit mult pe tînărul său coleg. Era un temperament aprins și, mai ales, un caracter tranșant, de ținută dreaptă, ireproșabilă. La cursuri sta cam la mijloc, lîngă mine, întîi ca prieteni, apoi, ca tîlmaci, uneori, la unele cuvinte și expresii mai grele pentru el. În dormitor, la etaj, dînd spre terasă, paturi alăturate. Într-unul din ele dormea Labiș, întotdeauna adînc, cu pumnii strînși ca întors în copilărie.

Credeam, desigur, în minunea convertită în termeni specifici, medicali, extensie, reșezarea vertebrei rănite, vestea animînd compartimentul aceluia vagon de clasă, iar țacănitul roților ne încuraja.

Ne-am întors cu greu din Banat. Cu o drezină de la Reșița, la Caransebeș, neizbutind aici să urcăm în nici un tren, spre Craiova. Dar exista un mixt, cu un vagon atașat, un vagon în turneu. Impiegatul ne-a spus că vagonul conține un teatru. Seara, după zece ore, am ajuns la Craiova.

O BĂTALIE CÎȘTIGATĂ

Pentru noi, cei care dibuiam atunci cărările poeziei prin toate hățiturile autorizate ale proletcultismului, Labiș reprezenta o bătălie cîștigată, o nouă etapă.

El ajunsese printr-o enormă foame de poezie, printr-o cultură poetică matură la certitudini și deslușiri din care învățam noi ceilalți.

Toate întîlnirile cu Labiș devin memorabile, cu trecerea timpului.

FLORENȚA ALBU

Labiş în ipostază romantică, de frumoasă semeţie, în dreptunghiul unei uşi din clădirea ce a adăpostit celebra Şcoală de literatură de pe bulevardul Kiseleff. „Lodenul“, evident prea mare pentru el, făcea parte din vestimentaţia epocii. Aproape toate fotografiile în care ne apare tiparul umbrei sale au fost executate cu propriul său aparat de „nemurit“, de care era foarte mindru.

O FRUMOASĂ POVESTE A NORDULUI

N-am să uit, cât voi trăi, sosirea pe o linie de margine în gara Craiova. De pe peron cineva mă striga. Un bun prieten, cu care cu o vară înainte colindasem două luni întreaga Oltenie.

— A murit Labiş !

Asta am înţeles-o abia pe peron, când Nina Cassian era dusă spre un punct sanitar, şi se căuta urgent un pahar cu apă. Poeta n-a mai apărut la şezătoare. Iar mie mi-i şi astăzi ruşine că n-am închinat acea seară întârziată, în faţa unui public răbdător, memoriei lui, poeziei sale, deşi de faţă erau poeţi cunoscuţi, remarcabili, sau măcar o parte din şezătoreea din seara aceea. Ca şi cum ne-am fi temut. Era în decembrie 1956. Volumul „Primele iubiri“ apărut în august 1956 se epuizase, dar tot am fi găsit un exemplar. Nu apăruse, e adevărat, încă nici o cronică, la „Contemporanul“ (unde am lucrat scurt timp sub conducerea lui G. Ivaşcu), cronica scrisă se cocea în sertar, amînată, fără vreo explicaţie plauzibilă, iar întârzierea din august nu se justifica, mai ales, în octombrie. Poetul aştepta, cu primele dîre de amărăciune în colţurile buzelor încă de copil, cu toată mustaţa sa războinică.

Labiş, pe lângă faptul că este un Poet, este şi un basm rar, aura care se va lega de copilăria noastră şi va cere drept la amintire. Labiş este povestea unui flăcău năzdrăvan, plecat în lume după o fecioară minunată, Himera, ducînd cu el dorul pădurilor şi culorile de toamnă ale Țării de Sus. Mai mult decît pentru cei care l-au cunoscut şi vorbesc despre el ca despre un om ales — pentru noi, care-l ştim doar din citit şi din ecoul trecerii sale, Labiş este o frumoasă poveste a Nordului.

VASILE ANDRU

Torentul nu va întârzia și clipa cea mai nepotrivită sosise.

Mi-am spus de multe ori apoi că n-am fost loiali cu prietenul nostru, cu poetul, că orice s-ar fi întâmplat, figura autorului *Morții căprioarei*, autorul autenticeilor poezii politice, adânc partinice, în ciuda adversităților și suspiciunilor, trebuia evocată, ca un remember. Accidentul din prima noapte a circulației fără întrerupere a tramvaielor, din fața spitalului Colțea, căpăta dintr-o dată o altă dimensiune, se înscria în limite deosebite, de unde și remarca lui Ion Gheorghe, cu prilejul comemorării, a sfertului de veac, că asemenea evenimente nu trebuie să se mai repete, o observație aparținând conducerii superioare de partid, sunând ca o directivă.

Și ne-am gândit la băiatul plin de viață cum, surprinzător, fulgul sosit timpuriu în vale, s-a topit, la poetul defunct. El, care în ciuda contestațiilor și contestatarilor, era șeful generației sale, singurul complet format, cu partitura sa distinctă între contemporanii săi, în plin galop tropotitor, singurul care n-avea invidii, socotindu-i prieteni și apropiați pe toți confrății săi. Aveau însă alții...

CU LABIȘ

Așezate în timp, întâlnirile mele cu Labiș sint puține. Nu m-am precipitat spre el, cum nu m-am precipitat spre Sadoveanu. Existau pe atunci amândoi. Nu mă pot fâli cu prietenia lui. Nu pot spune că mi-a fost prieten; era o fire generoasă, solară, exuberant distribuită și tocmai de aceea, azi, după atâta vreme de la moarte, Labiș numără sute de prieteni. Jură pe memoria lui chiar cei ce l-au lovit. Labiș nu s-a plîns. Nimeni nu plîngea pe atunci. Plînsul, întinsul mîinii, ricnarea, exbiționismul s-au inventat mai târziu, cînd nu se mai dormea pe mese de redacție, cînd nu se mai făceau cozi la cantine, cînd pentru un debut amînat cu anii, breasla scrisului deschide cec în alb, fără să-l întrebe măcar cum îl cheamă pe purtător. Labiș avea o gravitate precoce pe care nu numai el a cunoscut-o, dar care s-a ilustrat strălucit prin el, prin vîrsta lui...

PAUL ANGHEL

Se poate afirma cu certitudine că Nicolae Labiș nu-și gîndea și nici nu și-a dorit reputația care se înfiripa. Cred că nu-l interesa și în anii aceia a dovedit-o. Fără îndoială, îi cunoștea pe unii contestatari. Un confrate clujean, ca reacție la o parodie jucăușă, după Baconsky, îl urmărea cu o vehemență de neînțeles la un om altfel liniștit, să zicem cuviincios pînă și-n poezia sa. „Labiș nu are talent, e o iluzie ce v-ați edificat-o voi, ca să justificați existența acestei școli de literatură, inutilă“, era el de părere. Mai mult talent au alți poeți, între care și o poetă, des publicată în paginile revistei la care dînsul lucra. N-am înțeles această pornire din partea unuia atît de așezat de altfel, atît de cuminte și ca om și, dacă vreți, și ca poet. Eram de aceeași vîrstă, era de pe valea Mureșului, ca și mine, am umblat chiar la aceeași școală. Mai târziu, după moartea lui, cînd reputația băiatului din Mălini începuse să crească, să se stabilească între margini decise, stăpînind de-acum un loc al său, și nu de rînd, *iluzia noastră* s-a transformat, în viziunea lui Laurențiu Ulici, devenind un *principiu moral* („*Ceea ce iubim la el, este, să recunoaștem aceasta, principiul moral și nu poesisul*“). Criticul, asumîndu-și prin pluralul folosit rolul de portavoce, era totuși blînd. Un istoric literar îl scotea din sumar, iar un altul, „*om de pe margine*“, îi refuza un loc, după cum spunea Tomozei, nerefuzîndu-i un asemenea loc lui T. Pîcă, precum și altora, adaug eu, ștergînd pînă și principiul moral.

Pe poetul clujean, într-un fel, îl înțelegeam. Supus unei discipline de grup, fenomen nu rareori întîlnit în viața noastră literară, componentă a unui climat, cu care nu m-am împăcat niciodată, se conforma opiniei stabilite. În scris nu și-a exprimat-o, preferînd comunicările orale, metodă, în multe cazuri, eficientă. Lui Nicolae Labiș i s-a întîmplat ca după publicarea unui volum, așteptat destulă vreme, opinia criticii să întârzie nepermis de mult timp. Se crea astfel o atmosferă în jurul autorului „*Primelor iubiri*“, o atmosferă tulbure, întristîndu-l pe unli, dar, în același timp,

încurajată de alții. Nu era, în scurta sa viață de literat, pentru Nicolae Labiş, prima din încercări. Oricum se apropia aniversarea nașterii sale, împlinea douăzeci de ani și încă unul. Critica încă nu dăduse semnalul, ca să nu mai vorbim de ecou. S-a întâmplat să-l întâlnesc rar în acele luni. Părea, ca niciodată, morocănos, ascunzându-și cu greu dezamăgirea. Cu trei ani înainte, în pragul Festivalului Mondial al Tineretului, trăise o pagină a vieții lui, arșă cu apă tare, gravată pentru vecie în memorie. Fusesse exclus din U.T.M., în urma unui referat și a unor luări la cuvânt incandescente și combative a majorității. Cauza era minoră, oricum nedovedită și fals amplificată, iar excluderea se efectuase după uzanțele acelor vremuri, azi depășite (și condamnate) din fericire; vigilența de clasă, compromisul neadmis, cosmopolitism, chiar și lipsă de spirit de partid (se scandase în aplauze: „Jos cu literații fără de partid!“), în sfârșit, tot tacîmul, de unde reieșea un Labiş descompus moralicește, strecurat în rîndurile noastre, cu un scăzut nivel politic și ideologic, înglobat în influențe burgheze și mic-burgheze, împăciuitor, nedemn. O adunare și o dezbatere cu risipă de principialitate și puritate ideologică, neclintită în convingerile sale, prima sunînd: curățîndu-ne rîndurile, ne întărim. Motivul era minor și jenant pentru fiecare din participanții la adunare, de necrezut pentru cei care n-au apucat acele vremuri, cînd puteai fi luat în colimator pentru cravată, pălărie sau dunga de la pantaloni. După o „pregătire“ temeinică, adică o prelucrare atentă, se redactase un referat, azi infamant, dacă s-ar regăsi măcar unul din exemplarele dactilografiate, și toate s-au desfășurat șnur. O singură disonanță în corul general al tinerei generații: Portik Imre, amintit mai sus, care nu voia să înțeleagă că Labiş e un poet fără de partid, dolda de prejudecăți burghezo-moșierești, depravat, instinctual

Junele Labiş al Școlii de literatură alături de prietenul de o (scurtă) viață și de infinită posteritate, Ștefan Luca. O prietenie exemplară, cum exemplară a fost și frățietatea intelectuală ce i-a legat pe cei doi.

O FORMĂ DE ACȚIUNE SOCIALĂ

După experiența marilor poeți dintre războaie, cînd Ion Barbu ridică poezia în aerul rarefiat al „lirismului absolut“, unde insul nu mai e decît un steril simbol geometric, după experiența „generației pierdute“ ajunsă între parantezele unui scepticism iremediabil, Labiş, din mijlocul moralei comuniste, face din poezie, fără a-i falsifica rigorile, ci, dimpotrivă, revitalizîndu-i-le, o formă de acțiune socială.

GEORGE ALBOIU

O mică întoarcere în timp, cu evocarea atmosferei de vacanță școlărească a unei vieți de tabără din care, e cert, nu lipseau versul și cîntecul.

CU CE S-A JERTFIT

Inflația poetică actuală de la noi va da pînă la urmă cîteva nume demne de marii înaintași. Dacă se va cerceta cine a dat tonul și mai ales s-a jertfit la temelia acestei noi mînăstiri a poeziei noastre îl vom pomeni pururi pe Nicolae Labiș.

Tînăra poezie românească, așadar, nu-și poate permite jocul cînd răsufierea celui mai dotat fiu s-a stins sub ochii ei. Altarul a fost sfințit: se anunță o nouă înflorire. Așa s-a întîmplat și e bine ca să ne dezmeticim și să tragem învățămintele necesare.

și impulsiv pînă la acte de violență. Încăpățînîndu-se, Portik Imre cerea să se investigheze și partea cealaltă, cum se cuvine într-o judecată dreaptă.

Nu voia să înțeleagă că urmează Festivalul, cu care prilej are loc un concurs de creație literară, dotat cu premii, concurs din care, în urma acestei „purificări a rîndurilor”, Labiș se exclude singur, logic. Ceea ce s-a și întîmplat, Labiș redobîndindu-și carnetul în mai puțin de o lună, dar nu îndeajuns de repede.

Am asistat la acea adunare memorabilă de excludere premeditată, minuțios preparată și servită pentru cimentarea convingerilor. Asta era epoca și nu a fost unica dramă consumată astfel. Eram cu un deceniu mai vechi și văzusem altele și mai și.

Totuși, și tocmai pentru că luătorii la cuvînt, cei mai mulți fiind foarte tineri, în preajma vîrstei dreptului de alegători, însuflețirea cu care participau la demolarea celui mai înzestrat dintre ei, m-a întristat cum nu aș fi crezut. Și totuși, toți unul după altul, au fost fermi, combativi, plini de entuziasm revoluționar neclintit, adică, lăsînd totul de-o parte, au fost nemiloși, nedrepti, nesinceri, dacă nu în primul rînd lași, trădîndu-și vîrsta, inocența ei, generozitatea, altruismul anotimpului de aur al vieții.

O perioadă aspră, cînd din dulăpiorul lui Labiș, au dispărut, printre altele, edițiile de opere ale lui Arghezi, Blaga, plătite cu bani grei, dispariții ce nu puteau fi anunțate și reclamate, toate în acel dintîi an de studiu, cînd încă în catalog se înșirau peste cincizeci de nume și prenume. În cel de al doilea an au rămas nouăsprezece. Se operase schimbarea de mare însemnătate, dar consecințele acelei adunări încă

îmi tulburau gândurile. Se restabilise calitatea omului, recunoscându-se tacit eroarea.

A fost momentul, cred eu, când Nicolae Labiş s-a descoperit ca om. Oricare altul ar fi păstrat o cît de mică ranchiună, căci răvăşit de crîncena încercare a puterii la care a fost supus, un om uită cu greu nedreptatea, dacă o uită vreodată; Labiş a ieşit senin, ca neatins, aparent, să se plimbe, în seara călduţă, la şosea. Nu l-a ocolit pe nici un coleg, după reabilitare, egal în comportament, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Nu i-a reproşat colegului său, poet şi el, viitor avocat, pentru exerciţiul oratoric pe tema descompunerii morale, nici altuia, care-l deplîngea că a ajuns atît de jos, în mocirlă, atît de cariat sufleteşte. A rămas acelaşi băiat plin de candoare, naiv, încrezător, încăpăţînat să creadă în partea luminoasă a lunii. Era peste putinţă să-l urăşti şi am dedus încă o dată că şedinţa a fost pusă la cale, bine gîndită. Dar de cine şi în numele cui? El îi înţelegea bine pe tinerii săi colegi. Au fost, cum se spunea pe vremuri, prelucraţi, stăruitor, pe compartimente exact fixate, bine dozate, cu lozinci abil regizate, în totul o mostră de climat propice creaţiei. Paradoxal, dar a şi fost propice pentru aşa ceva. L-am zărit, după cîteva zile, întreţinîndu-se, amical, liniştit, cu „altera pars“, ca şi cum nimic nu n-ar fi întîmplat.

Copertile dosarului s-au închis astfel, cum se spune, semnificativ. Galopul continua netulburat, cu miezuri noi în strofele ce vor veni, în această toamnă, la semicentenarul naşterii unui poet, care n-a apucat să fie sărbătorit în viaţă, intrînd în nemurire cu vîrsta lui, lăsîndu-ne o imagine pură, preluată de generaţiile mai tinere. Ceea ce i se contesta în viaţă, tăcerile care l-au urmărit, a trebuit să cedeze pînă la urmă. Generaţiile care au urmat l-au revendicat şi l-au impus. Tînărul dispărut a avut parte de o dreaptă răscumpărare. Cei care am pierdut sîntem noi, cu toţii. O demonstrează atelierul său de creaţie, de-a dreptul impresionant, prodigios şi, judecat la rece, de necrezut pentru un tînăr poet, căruia nu i s-a repartizat niciodată vreo locuinţă, pentru un domiciliu stabil, sigur, ocrotîndu-i biblioteca şi masa de lucru, neridicînd, cei care o puteau face, nici măcar un deget. Unde şi în ce loc a scris Nicolae Labiş atîtea pagini, cînd el n-a avut o adresă? De altfel, ţin minte că ne-am scos buletinele de identitate, cu domiciliu permanent în Capitală, ca locatari în Kiseleff 10, prin bunăvoinţa lui Traian Iancu. La mijloc se află, aşadar, o nevinovată ilegalitate, dar astfel aveam o stabilitate, intrînd legal în rîndurile locuitorilor Capitalei. Şi trebuia să aibă grijă şi de sora lui, venită la rîndul ei în Bucureşti.

Nu voi înţelege, în ruptul capului, indiferenţa celor care puteau să-l ajute în anii de după absolvirea şcolii de literatură. I se reproşa viaţa, chipurile, dezordonată, o dezordine care faţă de manifestările valurilor mai tinere în materie, pare un joc de copil. Dar unde să se adune de pe drumuri un tînăr, care aşa cum îl ştim, nu era dotat cu însuşiri practice, nu era descurcăreţ, nu nutrea ambiţii, mulţumindu-se cu starea lui de poet, cum a spus Sadoveanu, „un mare om de nimic“, trăind în atelierul său itinerant?

Mai întîi şi ceea ce se părea un talent doar, a devenit un destin.

Nu poţi să te gîndeşti la acest poet decît ca la pilda cea mai concretă şi proaspătă a conştiinţei artei în general. Încă un strigăt de alarmă. În puţinul timp cît a trăit între idei cu marele său talent a dat cîteva bucăţi ce nu pot lipsi din nici o antologie de-a noastră. Toate „Destinderile“ intră aici, „Marină“, „Baladă“, „Moartea căprioarei“. Mi se pare că structura sa poetică ţinea de alte vremuri îndărăt. Astea ale noastre îşi au marea lor pentru cei puternici în interior şi cu o durată moştenită. Or, să te aduni din afară, cum făcea el disperat, era mai greu. Foarte bine înfipt în ograda ta trebuie să te afli ca să poţi face acum ceva. Şi gustul poetic s-a rafinat şi nu socot efortul actual întru nimic inferior efortului dantesc, ci dimpotrivă.

Dar acestea mai că sînt alte probleme.

Cu poezia lui Labiş, ca poet la ora de faţă te întristezi şi spui: „Pentru ce-am plecat / Unde mă îndrept? / S-au întunecat / Sensurile-n plept“.

IOAN ALEXANDRU

UN TRAMVAI NUMIT DESTIN

L-am cunoscut prea puțin pe Nicolae Labiș. Ne țineau departe diferența mare de vîrstă și firea mea complicată, dornică de relații umane și retractilă totodată.

Îmi sondez memoria și nu găsesc momentul primei întîlniri. Cred că l-am văzut la Casa Scriitorilor, la una din tristele sedințe de pe vremurile dogmatismului în floare.

Am lucrat scurt timp în redacția „Vieții Românești” și l-am revăzut și acolo. Venea în calitate de colaborator.

Despre farmecul adolescentului genial s-a scris mult, și de către prea scăpărătoare condeie, ca să mai revin și eu, aici, în aceste puține rînduri.

Labiș nu a fost numai o mare speranță a poeziei românești contemporane, ci și un mare poet, deplin, care a trăit și a scris în condițiile speciale, complexe, bine cunoscute ale primului lustru din deceniul șase.

Să insistăm asupra acestor condiții care i-au marcat opera?

Suflul generos, revoluționar erau ale epocii, discursivitatea era rodul unei tenace presiuni ale „îndrumătorilor” culturali, mărunți și veninoși, efemeri ca ziua și ca muștele.

În ciuda urmelor lăsate de ei, dincolo de tot ceea ce ei au putut să vatăme, intrînd în tesutul intim al creației, cu instrumentele lor măcelărești, îl aflăm pe Labiș suveran poet suprem neliniștit, muncit de fundamentalele întrebări ale existenței umane, stăpîn pe un tezaur expresiv enorm, miraculos purtător al chintesenței spirituale și sensibile, românești, în acel înflorit amestec de

Se înțelege astfel că, la insistența elevilor Școlii din Nordul Moldovei, asupra acestui aspect al vieții poetului, am tăcut stînjeniți. Trezirea la realitate, desmeticirea, a avut loc după accident. Torentul de cronici, apărute ca la poruncă, în aproape toate revistele și ziarele de mare tiraj, chiar în cotidiene din provincie, reproduceri de poezii, remunerații de-acum întîrziate, ca o glumă sumbră, faptul că acest eveniment a intrat în atenția întregii țări, agonia de zece zile fiind urmărită cu răsuflarea tăiată, printr-o minune, umplea pe rînd de speranță sau tristețe adîncă. În sfîrșit ne dădeam seama ce anume se pierde și ce anume înseamnă ireversibil.

Ce ar fi putut deveni?

Am cunoscut numeroși poeți, prozatori, mai în vîrstă sau abia debutanți, de mare talent, sau mai așa și așa, insistenți sau răbdători, pretențioși, modești, insolenți, blînzi, conștienți de valoarea lor, unii plini de sine, alții îndoindu-se, caractere integre sau pușlamale, inflexibili sau din gumilastic, inteligenți și, mă rog, de toate gradele, niciodată însă, pînă la băiatul cu care am dat ochii în septembrie 1952, îmbrăcat într-un jersey gri, cu un pantalon tip burlan, cu frunte bombată și părul răsfîrînt pe tîmple, cu ochi vioi, întrebători, cu o voce răgușită și vorbă moale, nu mi-am dat mai exact seama că există și un tip anume de poet. Această impresie a trecut în certitudine. Nu putea fi altceva decît poet. Prin structura sa, inteligența-i scormitoare, prin complexul acela care definește un tip. Să fiu iertat dacă aici spun că pe un Dobrin nu-l văd decît ca pe omul cu mîngea, dar este mai exact decît orice comparație. Labiș nu putea fi decît poet, născut în zodia de grație. Era din substanța celor predestinați și orice abatere de la menirea lui era imposibilă. Purta pecetea. Scria în orice condiții, altfel cele 10 000 de versuri n-ar fi rămas, ca un argument că s-a prăpădit un mare talent, argument că indiferența față de asemenea apariții rare, poate fi condamnată.

A publicat puțin. Un volumaș pentru copii și „*Primele iubiri*”. Nu se grăbea. Se poate însă afirma că în versurile apărute, răsăriseră și reperele creației de durată, că se conturau clar orchestrațiile viitoare. Toate uneltele erau pregătite, stăpînite, încercate. De unele din aceste creații istoria literară nu se poate lipsi, devenind opere de referință și nimeni, adică cei care judecă drept, nu-i contestă azi demnitatea de „șef al generației”, nu doar un principiu moral, precum nici un exemplu al poetului care nu împlinește ceea ce promite, fiindcă asta înseamnă „simbol al neîmplinirii”. A intrat în conștiința generațiilor tinere, a fost prezent și rezistă în conștiința generației mai vechi, care i-au ascultat tresărind primele acorduri.

Îi sîntem recunoscători și e locul să-i mulțumim lui Gheorghe Tomozei pentru dificultățile învinse de-a lungul acestor aproape trei decenii în strîngerea, ordonarea, publicarea lucrărilor lui Labiș. Eforturile lui înseamnă și o dreaptă răscumpărare a tuturor erorilor, injustițiilor comise față de poet. El însuși poet, coleg de generație și de școală al lui Nicolae Labiș, și-a asumat o sarcină mult mai spinoasă decît se înfățișa ea inițial. Sigur că el cunoaște toate cele peste 10 000 de versuri,

„Mă las purtat de focul
aprins sub placa frunții /
Ca norii ce se lasă minăți de
vijellii / Și dornici să cu-
noască atingerea cu munții, /
Cind trec prin brazi dau
vamă și rup din ei fiții.”

ceea ce comportă consecvență, răbdare și, în primul rînd, examenul strălucit al conștiinței unei generații, deloc zgîrcite în talente afirmate cu forță și răsunset. Se recunoaște azi, unanim, valoarea acesteia, pretutindeni. Generația aceasta se apropie de vîrsta pe care ar fi trebuit să și-o sărbătorească festiv Nicolae Labiș. Restituirea lui integrală s-a dovedit a fi o trudă migăloasă, cu ore prelungite de veghe nocturnă, cu scrutații de profundă melancolie în memoria noastră, a tuturor pentru care Labiș n-a fost o umbră, o virtualitate, un simbol al neîmplinirii.

Sînt între acestea și momente penibile, căci s-a dat oarecum și o luptă postumă. Mi-aduc cu sentimente amestecate aminte de o după-amiază senină pe o terasă de vară, așezat la masă, alături de doi poeți de-o vîrstă cu Nicolae Labiș. Amîndoi bine cunoscuți în lumea literară și apărînd des și pe micile ecrane. Discutînd lejer, înțelegîndu-se din jumătăți de replici, au observat la un moment dat, că azi (adică sînt vreo douăzeci de ani la mijloc, cred) se scrie o poezie foarte bună, între altele, dîndu-se de înțeles că poeții de valoarea lui Nicolae Labiș, ar exista cam vreo patruzeci, nu mai puțin decît cam atîția sau, de ce nu, mai mulți. Ceea ce, din altă jumătate de replică nu înseamnă că ei doi s-ar număra printre cei din pluton. Ergo : poezia curentă, de larg consum, scrisă de acest pluton, nu e o creație de excepție. Am înțeles că ei nu intră între cei patruzeci surprinși de Ali Baba, mai sînt alții vreo cinci, șase așezați ceva mai sus. Chestiune de relief. Culmile înalte sînt tot mai depărtate una de alta. Iar un prieten din Iași, căruia îi des-tăinuise discuția, fără să-i numesc pe autorii replicilor scurtate, nu s-a mirat. El a asistat la o manifestație și mai elocventă, cînd un foarte talentat poet a azvîrlit

dionisiac și apolinic, de so-lar și nocturn, ce caracte-rizează creația poporului nostru.

Nu a fost numai o spe-ranță, ci și un mare poet, dar nu un Rimbaud. Nu o flacără între care se con-sumă, autodistrugîndu-se rapid. Prin structură era un clasic, care, în condiții firești, într-o viață de om ar fi dat o operă vastă, complexă, surprinzătoare, poate, în metamorfozele ei.

Ceea ce ne-a lăsat, în-cheindu-și și drumul pămîntesc la 21 de ani ar fi fost nu capătul unui lung și misterios periplu, asu-pra căruia nu putem face decît supoziții, divagînd, cu inima strînsă, pe malul rece și arid al Styxului.

1970

MARIA BANUȘ

O imagine simbolică : Labiș în centru, Labiș, inima unui grup de prieteni. „În poezia mea veți intra ca-ntr-un sat de munte : veți vedea întâi «neobișnuitul». Veți remarca frumusețea sălbatică a locurilor ; iarna veți simți în nări miros de lupi și de fum ; vara, miros de fin și de rășină — totul îmbibat cu ceva care aduce a sudoare și a pământ — pământ adânc”.

„NEÎNCHIPUIT DE FRAGED”

Avea ceva de miel și de ied și de minz, într-o primăvară pe o pajiște verde, când în aceste vietăți miracolul vieții reizbucnește cu atîta grație, încît îți vine să le mîngîi, să le iei în brațe și să le săruți pe botul moale și umed, în care se adună și e palpabil misterul materiei însuflețite, al universului urlaș și bătrîn, începînd să respire și să devină fragil și gingaș. Avea ceva de fir de iarbă, care, în timp ce în

chiar cu o călimară, într-un zelos partizan al poetului din Mălini. Acesta din urmă susținea că poezia lui Labiș e o poezie mare și rar atinsă în creația ultimilor ani. Se manifesta astfel un soi de adversitate postumă, enervare, cînd se știe cit de greu se pătrunde în conștiința cititorului, recunoașterile nu sînt spontane, nici durabile. Posteritatea e ea însăși capricioasă, traumele, angoasele, logosul, izul biblic, sacerdotal nu impresionează pe măsura așteptărilor.

Era astfel necesară întreprinderea lui Gheorghe Tomozei, mai cu seamă că, *o dată începută ea a și fost dusă la bun sfîrșit*, lucru rar întîlnit la noi, s-o recunoaștem.

E bine așa, să excludem orice idilism în aprecierile asupra poeziei lui Nicolae Labiș, în acest sens, studiile despre poet fiind o călăuză sigură pe calea valorificării moștenirii prietenului nostru comun. Aaug aici, fără a mă socoti autorizat s-o fac, nefiind și neplăcîndu-mi să îndeplinesc vreun rol în istorie sau critică literară, că mai ales în acest caz, nu mă pot socoti un judecător rece, obiectiv, fiind înclinat să judec un artist după cea mai înaltă realizare a sa, după recordul său personal și nu după nivelul antrenamentului și, iarăși, că, citindu-l pe Nicolae Labiș, judecățile mele pot fi alterate de izvoarașe ce nu-și au locul cuvenit, fiindu-mi peste putință o așa numită obiectivare. Dar am schimbat adeseori replici întregi, de astă dată, în întîlnirile la cercuri literare, cenacluri, școli, cu profesori, medici, ingineri, elevi, cu simpli țărani sau muncitori. Cunoșteau poezie, numeau exact opere și poeți, nu chiar patruzeci și ceva, își sta-

biliseră o elită, din care nu lipseau cei care meritau să fie acolo. Pentru cei mai mulți dintre ei, Labiş era altceva. Era poetul, căruia îi recitau versurile pe de rost, socotind pierderea lui de neînlocuit (aşa s-au rostit, înţelegînd că un poet autentic, pierdut, va însemna o voce distinctă absentă, de neînlocuit, căci cîntul general e totuşi întemeiat pe solist, poeţii nu pot cînta în cor, cum fluierul rămîne fluier, cu adevărat, cîntînd singur, fiind un unicat, meşterit o singură dată, dintr-o anume bucată de lemn, înzestrat cu un timbru aparte. Doar sunetul se înscrie pe portativ, în tonalitatea aleasă). O sugestivă motivare a durerii resimţite cînd un glas cunoscut, familiar, aşteptat să răsunе iarăşi, se frînge fără veste. Eu nu am rostit încă numele sfînt al lui Eminescu, păstrez pentru mine însumi unele de neasemuit vrăji ale înţelesurilor, momente cînd simt ce anume înseamnă: „Ah! organele-s sfărîmate...”. Din nenorocire, poporul nostru a pierdut, înainte de vreme, multe valori, în zenitul lor, precum l-au cutreierat de-a lungul istoriei sale multe vînturi şi valuri, ca un blestem. Tot ce avem noi, românii, este cucerit prin luptă, plătînd preţuri grele. Fiecare pas spre conştiinţa de sine şi emancipare. Asemenea şi pe tărîmul acesta, şi gingaş şi dur, al poeziei, şi cam peste tot. Am învăţat că vorbele mari se cuvine să le rostim cu socoteală, cu multă băgare de seamă, nu să le purtăm cu noi şi, nepăsători, să le risipim ca mărunţiş de ocazie. Căci nimic

jur urlase forte se ciocnesc, creşte firesc şi simplu şi fără teamă, sigur pe pactul dintre ei şi soare; şi, în adevăr, mai mult decît alte luxuriante specii trezeşte senzaţia şi emoţia vieţii fiind luat drept simbol al ei de copilul cu ochi cumînţi uimiţi, de omul conştient, de poet, de pictor şi de filozof.

Era un pui de om cu totul şi cu totul fermecător, gingaş şi fragil şi năzdrăvan şi îl iubeam şi îmi era drag, şi în atîtea rînduri mi-a venit să-l sărut pe botul lui de viţel, în care mai stăruia mirosul de lapte.

Mai mult decît pe oricare altul dintre cei de seamă lui l-am simţit, printre mineralele lumii, şi printre atîţia alţi oameni de cîlţi şi de lemn, ca pe o făptură vie, cald şi respirînd, avînd nevoie să mănînce şi să doarmă, şi carnea şi sîngele meu erau solidare, biologiceşte solidare, cu carnea şi sîngele lui, şi îl iubeam şi îmi era drag, biologiceşte drag, ca propriul meu copil.

Şi l-a strivit un tramvai. Iar vestea morţii lui m-a zguduit, mi s-a părut revoltătoare şi inadmisibilă, şi cînd a trebuit să o accept ca pe o realitate, am suferit atroce, ca şi cum aş fi aflat că a murit propriul meu copil.

Tabăra de la Văleni de Munte, iulie 1951. O fotografie de grup în care poetul taberei suride cu graţia adolescenţei în mijlocul unor nedezminţiţi admiratori.

„Azi sint îndrăgostit. E-un curcubeu / Deasupra lumii sufletului meu. / Izvoarele s-au luminat și sună / Oglinzile ritmîndu-și-le-n dans, / Și brazii mei vuiesc fără furtună / Într-un amețitor, sonor balans...”

Dar pentru că nu era numai copilul meu, ci al întregii țări, îmi ridic obrazul să plîng, în fața întregii țări, o lacrimă mare și grea pentru pierderea pe care o suferă în ceasul acesta poezia noastră. Am sentimentul, am certitudinea, deznădejdea și revolta că în Nicolae Labiș destinul a strivit pe cel ce ar fi putut fi marele poet al generației sale. În inima mea, suferința morții lui va fi pururi alături de suferința adusă de pierderea timpurie sau tragică a atîtor fii înzestrați și nefericiți ai poporului nostru. Moartea acestui poet de douăzeci de ani nu mă va durea niciodată mai puțin ca moartea lui Eminescu sau Luchian, tot astfel cum s-a petrecut cu moartea lui Bob Bulgaru sau Magdei Isanos, și ori de cîte ori mi-o voi aduce aminte voi fi încercat de imense păreri de rău și de sentimentul unei pierderi ireparabile.

Același ied gingaș și năzdrăvan, după care toată viața au să mă doară brațele că a intrat în neant, a fost după felul de a simți al inimii mele POET: încărcat pînă în vîrfurile unghiilor de mesajul, ritmul și lumina poeziei, așa cum cochilia scoicii e încărcată de vuietul mării.

Dar în cîntecul lui Labiș era investit cu valentele poeziei un lucru ceva mai nuanțat și mai aproape de oameni, de oameni în general și de români mai cu seamă, decît foșnetul mării, și anume acela al

nu ne-a dăruit soarta pe nimica. Nici poezia n-a putut înflori altfel, iar strălucirile ei, de un veac și jumătate, s-au șlefuit tot prin minuni de vitejie, în luptă îndelungată. Nimic mai înșelător decît ușurința.

E, astăzi, o realitate. Avem un cititor avizat, competent, cu discernămint și gust sigur, avem un auditoriu stabil, deloc superficial, instruit, știind să detecteze valorile și să le califice. Să fim siguri că nu greșeste. Ce-și poate permite un critic și, mai ales, i se poate întîmpla, acest cititor nu-și permite. Nu-l abate nici un interes de la linia dreaptă.

Disparația unui poet e întotdeauna amară. A unui poet tînăr, care *nu știa că va muri*, căruia i s-a întîmplat să fie izbit, ca de un glonț rătăcit, strivit, e tragică, așa ca întrebarea ce ți-o pui în neștire cînd se comite o mare și ireparabilă nedreptate: de ce?

•

Înțelegem astfel de ce i se cuvin pe deplin mulțumirile noastre poetului Gheorghe Tomozei. Avem o bibliografie Nicolae Labiș, sîntem aproape de finalizarea ei, propusă la capătul volumului de *POEZII*, editat de *Cartea Românească*. În casetă întîlnim numele poetului Florin Mugur, nu întîmplător. Lectorul a fost coleg de școală și generație cu Nicolae Labiș.

Nicolae Labiș intră în literatura română ca un poet adevărat într-o colecție meritată, nu ca un accident.

•

Din toamna anului 1952, pînă în decembrie, în noaptea cea mai lungă a anului 1956, fără să aibă sălașul lui și lampa lui de veghe, a fost unul din locuitorii acestui mare oraș, încă dominat de suburbiile, de cartiere, ca o aglomerare de așezări, ceea ce-i dădea un anume farmec, un locuitor cunoscut de-acum de multă lume. Îl opreau bucurîndu-se că-l întîlnesc

scriitori, actori, pictori, muzicieni, tineri sau bătrâni, îl chema din cînd în cînd, să-l vadă, Mihail Sadoveanu, se plimba pe marile bulevarde, intra în biblioteci, în librării, chiar adunase o mulțime de cărți. Unde le-o fi așezat? Compozitorii îl căutau, redacțiile îl solicitau, urma la facultate. Iradia sănătate, voieșie, un fel de a fi care ți-l apropia. Nu se putea să rămîi indiferent față de el și, pînă la urmă, te fermeca. Era de o desăvîrșită candoare. Îndrăznesc să spun că încercase și iubirea, cu timidități de adolescent, împletite cu complexe unei naturi superioare, deci amestecate cu tristeți și posibile deziluzii. De altfel, asemenea subiecte, între noi, erau învăluite în tăcere și niciodată nu s-au rostit vorbe neacoperite (asta pentru a demonstra încă o dată cît de aspră a fost încercarea din vara 1953, atît de frumoasă, cînd așteptam atîtea schimbări binefăcătoare în viață). L-am întâlnit și am petrecut ceasuri frumoase în conveniri prietenești, fiindcă nu avea de ascuns nimic și nu făcea nimic pe dedesubt. Se recitau atunci, în ambianță euforică, versuri bune. (Păstrez un volum de Arghezi, cu semnătura lui Labiș, dăruit mie cu prilejul unei onomastici, în anii cînd marele poet încă era dizgrațiat). Aceste conveniri erau abil amplificate, cu desăvîrșită reavoință, în ecouri prelungite, deși, cum am mai spus, niciodată ele nu au atins performanțe deosebite. N-ar fi scris el în trei ani 10 000 de versuri. Pentru că o afirm în cunoștință de cauză, în ce-l privește. Scrisul cere luciditate, stăpînire de sine și nu se împacă lesne cu un scris tremurat. Labiș avea un scris frumos, elegant, aproape caligrafic, ca al unui elev eminent, cum a și fost.

Așa trebuie să fi fost și atunci, în toamna acelui ultim an, cînd l-am întâlnit mai rar. Întocmea un volum nou, adîncit în atelierul său. În 3 decembrie

„În vîi vibrează struguri
străvezii — / Cristalurile cîntecelor grele — / Și stropi
scăpători de melodii / Ca
roua nasc din cîntecele
mele.“

pădurii. Amintirea — extrem de îndepărtată — a plajelor primordiale se ivește mai rar, pe treapta nostalgiilor cosmice, dar amintirea pădurii e încă foarte vie și alcătuiește una din componentele sufletului românesc colectiv. Pădurea, puternică, bătrînă și protectoare, și în același timp plină de infinite gingășii, a fost leagănul poporului român și, cu toate că au trecut o mie de ani de atunci, lucrul acesta nu se uită.

Pădurile Moldovei mai ales par a-și prelungi în mod deosebit ecoul în sufletul celor ai căror stră-

O grafie frumoasă : „Văleni de Munte, Iulie 1951“. În josul fotografiei „iscălitura“ la care n-a renunțat niciodată. Frumoasa fată cu codițe din dreapta lui Labiș avea să-i fie colegă la Școala de literatură și soră de vis, întru timpurie celebritate : Doina Sălăjan.

moși le-au ascultat, timp de generații și de veacuri, freamătul. Nicolae Labiș a fost un pui de om, cu sufletul și înfățișarea unui pui de căprioară din pădurile Moldovei, deschizând asupra lumii ochi mari, catifelati, de o cutremurătoare gingășie și naivitate.

Din uimirea, spaima și bucuria acestei fragile vieți a pădurii venea prospețimea versurilor lui și neînchipuit de argintata lor sonoritate. Dar pentru ca nu cumva cei ce l-au citit să-și facă o imagine atemporală sau anacronică, voi spune că Labiș a fost un poet al acestei vremi pe cerul căreia se încrucișează, uneori cu vuiet mare, atâtea uriașe fluvii, și în care chiar stările intime, ca tristețea și melancolia, devin incomensurabile.

În versurile lui am întâlnit, pe un alt meridian și în alt cadru decât acela al stepei ruse, sensibilitatea modernă, infinit nostalgică și dureros acută, din lirica lui Esenin. Și am mai întâlnit felul spontan savant de a alătura și ritma cuvintelor al lui Rimbaud, acel orgoliu natural și suveran al copilului — poet de geniu desfășurând pe mările lumii pânzele faimosului „Bateau-ivre“ : „J'ai heurté savez-vous ? d'incroyables Florides“...

Trecând pe sub atâtea arcuri de triumf ale poeziei moderne, sursa primordială a inspirației și originalității lui Labiș rămâne frăgezimea de suflet, spontaneitatea și năzdrăvănia copiilor Moldovei.

Văleni de Munte,
Iulie 1951.

l-am felicitat pentru acei douăzeci și încă unul împliniți. Eram pe culoarele „Contemporanului“ la Casa Scînteii, aripa stîngă. Știam că, într-un anume sertar așteaptă cronică la „Primele iubiri“, mereu pusă în pagină, mereu amînată. Era îngîndurat și-mi spun astăzi că avea el un teritoriu anume al lui, ocupat de el însuși, unde se retrăgea și nu primea pe nimeni, unde poate băiatul arăta cu totul altfel, oricum schimbat, întreținînd dialoguri, umblînd singuratic, într-o aventură ce-i aparținea exclusiv.

Apoi nu l-am mai întâlnit, niciodată, eu neîndrăznind să pășesc în salonul rezervat lui, la etaj, la Urgență, loc unde se poate spune că-și găsisese un domiciliu stabil.

Ca apoi, într-o zi de solstițiu, în pragul iernii calendaristice, să urmez cu o neînchipuit de multă lume, cortegiul păsării, etern zburătoare, și să ascult pentru prima dată recitată în fața unei mulțimi uriașe povestea băiețelului care cere apă tatălui său, fiindcă i-i tare sete. I se îngăduise s-o facă după ce arma a scos fum pe nări și au fost răscolite, fără vînt, toate frunzele pădurii, iar căprioara murise.

Vai, cît de mult pădurea s-a schimbat !

•

E adevărat, în cazul lui ca și în cazul altor poeți de talent recunoscut, care au crescut de-atunci și s-au impus definitiv, un poet nu este rezultanta unei școli, cum un pictor nu devine pictor fiindcă urmează o școală de artă. Nici nu era acesta rostul unei școli de literatură și critică literară. Era însă un mijloc de a crea un climat fertil, o atmosferă specifică, așa cum s-a făcut și-n școlile de pictură, cum au ucenicit sculptorii, laolaltă cu atîția ucenici împrejurul unui mare meșter. Selecția, cum am mai amîntit, mai ales cînd, după scurgerea unui an, apele s-au limpezit, adeverînd

observația marelui povestitor cu ochii albaștri și coamă ninsă, că vor ieși de acolo poeți sau prozatori atîția cîți au intrat ca așa ceva. Astfel, în ciuda îndoielilor, animozităților, mergînd pînă la negație, cei cîțiva ani, cît a dăinuit pe Kiseleff 10, seriile au dat roade. Aș adăuga, astăzi, că avem șansele, toate, ca în condițiile noastre o asemenea reunire a tinerelor talente, cînd problema absolvirii unei școli medii a devenit generală, cînd posibilitățile de selecționare sînt mult mai evaluate și mai sigure, o asemenea instituție, de rangul facultății, în care să se învețe temeinic, ar da roade mult superioare. Amintiți-vă ce ecou a avut cursul de istorie de literatură universală susținut, în premieră, în acei ani, atît de controversați azi, de Tudor Vianu. Asemenea sărbători ale minții, inimii și literaturii, devin repere fixate pentru totdeauna, pentru întreaga viață.

Dar micul poet avea de-acum reputație, recunoscută între colegi, distinctă și nu ne comportam altfel decît alți școlari, care constată și promovează valorile din sinul lor cu o siguranță și obiectivitate ce ar putea fi rîvnită de profesorii lor. Ei știu cine e „tare” la matematici, care-i adevăratul desenator sau poet sau comic al micii lor comunități, ierarhiile stabilite de ei sînt infailibile. Și eu am simțit că mă aflu în fața unui ales, a unuia care nu putea fi altfel. Un dăruit de natură, iar pentru noi toți, el însuși, un dar de seamă. Uimea lipsa lui de infatuare, deși siguranța chemării sale desigur o avea. Și nici nu-și dezvăluia intențiile. Apărea în sala de seminar, unde încropisem o redacție, cu versurile gata de publicat. Așa ne-a surprins cu de-acum celebra „Moartea căprioarei”.

Într-o perioadă de limpezire, blamată vehement și-n multe privințe, pe nedrept, bolilor de creștere dîndu-li-se epitete agravante, apariția unui talent nu a

Dar pe acestea, cum le-a înveșmîntat, ca pe blonde și dragi surori cărora le-a venit rîndul să iasă în lume, la marele bal al poeziei !

Labiș m-a făcut să mă gîndesc adeseori și să mă bucur de cît de felurite sînt roadele literare ale copilăriei petrecute în satele Moldovei. Ea este sursa „Amintirilor” lui Creangă, de o rară succulență verbală, cu rădăcini incontestabile în pămîntul străbun, în hazul vechi, sănătos și uneori gras al poporului.

Iar Labiș, tot un copil al satului moldovean, venea privind lumea cu ochi uimiți de pui de căprioară cu poezia lui de un înalt și nobil lirism, cu rădăcini adînci în mitologia unor pămînturi pe care umblaseră cîndva bourii.

În 14 „arhive” particulare această fotografie „cu Labiș” va fi fiind probabil piesa capitală.

După tributul de sînge și de suferințe pe care pămînturile și oamenii țării noastre l-au plătit războiului tulburător de minți și istovitor de suflete, apariția unui poet ca Nicolae Labiș, mai ales după ce poezia trecuse prin canoanele esteticii dogmatice, atît de funestă spiritelor creatoare, apariția unui asemenea poet, original, inspirat și sever cu sine însuși, ne dădea drept să ne bucurăm și să nădăjduim.

Dar, vai, iedul gingaș al celei mai noi poezii românești a fost strivit și nu-și va mai încorda niciodată lira.

Mînzul năzdrăvan a murit, pe cînd era neînchipuit de fraged, lăsînd în urma lui un gol dureros.

A ne gîndi acum unde ar fi putut să ducă drumul lui Labiș, abia început, înseamnă a simți ce incalculabilă știrbire, și cu neputință de precizat ca formă, a suferit ceea ce va fi profilul poeziei românești între anii 1950 și 2000.

În adevăr, unde ar fi ajuns acest poet atît de plin de harul poeziei și cum s-ar fi sculptat întreaga lui statură în cea de a doua jumătate a secolului XX, care ieri încă îi stătea cu toată durata ei în față? Mîntea se întrebă, inima sîngeră și ochii plîng la mormîntul prea timpuriu al unui băiat care putea fi un luceafăr al poeziei românești și n-a fost decît un astru ce abia răsărise, nou și ciudat și plin de imense promisiuni, și asupra căruia repede au năvălit norii negri ai morții.

Cine se va ridica în locul lui pe un cer ce are atîta nevoie de luceferi?

1961

GEO BOGZA

58

trecut niciodată neobservată. Deasupra altor vicii de formație, epoca saluta cu entuziasm nedisimulat aparițiile autentice, mai mult sau mai puțin convingătoare, patima clasificărilor, aparențelor, încă nedevnind nocivă. Iar erupția unui talent de anvergura lui Labiș cu atît mai mult a stîrnit emoții, precum, cum s-a văzut, și reacții infamante. Poetul a trecut peste aceste incidente, nu nepăsător, căci așa ceva nu se poate să nu răsune în interior, ci deliberat, urcînd apoi senin în maturitate, conștient că și el face parte din front. Să ne aducem aminte că în acei ani, atît de întunecați în concepția unora, au apărut cărțile lui Marin Preda, romanele lui Călinescu, Ion Marin Sadoveanu, s-a format o dramaturgie promițătoare, se explora cinematografia. Se jalona un drum ce ne va dărui o recunoaștere, cum ne place s-o rostim, pe plan internațional. Iar discontinuități în procesul de formare știm bine că nu se petrec. Nu pledez pentru o reînființare a unei școli care să adune talentele, dar crearea uneia asemănătoare, cu darul de a le aduna într-o secțiune a facultății de filologie, ar fi util. Mă gîndesc că dispersarea n-a fost niciodată prielnică unei emulații. Arhipelagul nu înseamnă un teritoriu și insulițele risipite cu atît mai puțin, fenomenul pe planul literaturii ducînd la izolări, de nimeni dorite, se irosește ceva prețios și ireparabil. Destinul lui Nicolae Labiș este un avertisment, iar sugestia exprimată de forurile superioare de partid trebuie înțeleasă ca responsabilitate asumată în grija de a împiedica împrejurări care să ducă la asemenea deznodăminte. Viața literară a avut întotdeauna particularitățile ei dar, în sine, s-a integrat epocii, a urmărit destinul general, și nu în ultimele rînduri ale mărșăluitorilor. A spus-o Sadoveanu, au spus-o toți marii oameni de cultură. Din semințiile bătrîne ale omînității, din secole care s-au așezat peste străvechi cetăți și lumi demult apuse, au ajuns pînă la noi glasurile poezilor, înaltele izbînzii ale minții și spiritului omenesc.

Se poate, în acest context, considera că destinul lui Labiș ar fi avut alt curs, dacă n-ar fi domnit nepăsarea, o cîtime de comoditate, dacă s-ar fi vegheat cu înțelegere, în toate privințele. Mă cutremur cînd îmi imaginez că și-ar fi sărbătorit singur cincizeci de ani, fără să amintim de atît de nepotrivitul semicentenar, ca de o lespede așezată. Fără să izbutesc să încheg o înfățișare pe potrivă, e zadarnic, știu asta bine de tot, cum nu mi se mai năzare acum că, cine știe, va apare de după un colț, în fața mea.

O vreme, mi s-a năzărit, tot mai rar cu cît timpul s-a dilatat, apoi, fără veste, nălucirile au încetat, pierînd în ceață deasă și tăcere. Cum spune marele poet, „tăcerea vocile și le-a pierdut”. Doar amintirea care vrea cu tot dinadinsul să crească reînviînd amănunte, culori, sunete, reliefuri, cuvinte, cu încăpăținare, după o lege secretă:

„Mîngie-mi părul. Astăzi mi-i aspru și sărat”
„Ce larg mă simt și lacom și niciodată plin!”

iulie 1985

ȘTEFAN LUCA

UN ERETIC

Ultima oară l-am văzut pe Labiş, acolo, la urgență, îmbrăcat în ghips. Suridea :

— Cosule, în republica noastră poetică, vei lucra cu mine la departamentul ideologic. Mandric va lua finanțele...

Mai avea câteva clipe pînă la „Pasărea cu clonț de rubin”. Alb, mai avea puterea să suridă. Era primul dintre noi care murea.

Nu-mi aduc însă deloc aminte cu exactitate cînd și cum l-am întîlnit pe Labiş, pentru prima oară — deși am o foarte bună memorie, deși anii aceia îi am înregistrați în minte cu o mare precizie, atît ca plastică, cît și ca bandă sonoră. Anii aceia au fost atît de denși, atît de complicați, atît de schematici, încît — în ce mă privește — sînt decis să-i folosesc ca substanță a creației mele pînă la sfîrșitul vieții. Ei au fost „armata noastră de cavalerie” — ca să-l folosesc pe Babel —, ei au fost „iluzia noastră lirică” — pentru a-l numi pe Malraux —, și pornesc spre Labiş de la aceștia doi pentru că nimic nu-mi dă o mai puternică acuitate estetică a acelui timp decît descoperirea lui Malraux și Babel în plin Babaevski. Astăzi, asemenea descoperiri pot apare pitorești celor cinici — iar celor și mai cinici, justificări pentru copii arierați. E posibil. Nu am energia de a-mi repudia succesivele vîrste mentale. Voi spune doar că în acea epocă oameni mult mai în vîrstă decît noi își făceau autocritică în ședințe pentru a fi citit și a fi fost influențați de Baudelaire ! Or noi, copiii arierați, descopeream atunci Baudelaire (vezi „Albatrosul ucis”) în plin...

Există, firește, primejdia de a gîndi despre acea epocă, despre acel Labiş, în termeni mitici, mistici sau de Mitici, în termeni disprețuitori, cu un „curaj” secant la lașitate. Există primejdia de a ne visa Isuși, martiri, persecutați, creștini aruncați la lei și simultan a ne dramatiza în Barabași, ba chiar în inocenți — și din inocență să cădem din nou în martiraj, în prunci căutați noaptea. Niciodată nu ne vom imagina Iude, Ane sau Caiafe — deși Pilați din Pont în „cazul Labiş” am întîlnit, și încă fericiți, cu numele pe frontispiciul revistei. Labiş ispitește la nevinovăție. E cea mai adîncă dintre primejdii. O întreagă metaforită de tip bogzian — deși Bogza rămîne unul din cele mai sigure observatoare astronomice ale cerului nostru poetic — l-a transformat în căprioară, în ied care caută izvorul de lapte, în dumbravă minunată, și această sanctificare era cu neputință să nu se răsfrîngă și asupra credincioșilor adunați în jurul leagănului de Nou-Născut.

Labiș n-a fost un inocent; noi, cei din preajma lui, n-am fost prunci. Inocenții trezesc o ură ceva mai blîndă — pruncii adună suspiciuni ceva mai nuanțate. „N-a fost cazul” — cum scrie în autobiografiile noastre. În dimineața cînd s-a anunțat moartea lui, unul din cei mai juști — în orice caz nu ultimul — și mai

DIRĂ UNICĂ DE LUMINĂ

Cîntecul lui Labis era cîntecul a nenumărate generații care se realizau, și cînt al înălțimilor.

Cîntecul de-abia începuse, frumos și adînc. Și mîna nevăzută a destinului, care a mai lovit și în alte dăți atît de crud, l-a frînt. Cînd s-a stîns, flacăra nu se mistuise.

Dar ne-a rămas de la el o diră unică de lumină.

DEMOSTENE BOTEZ

Din nou o poză cu autograf, din nou o imagine „jucată“, orgolioasă. Chiar în costum „pe puncte“ tânărul poet părea înfășurat într-o „mantă“ somptuoasă.

O VOCE PUTERNICĂ

Într-o zi de februarie cu ninsoare abundentă printre regalurile aglomerate ale „Casei Scînteii“ am zărit un fel de copil cu ochi uimiți și fierbinți, purtînd o mustață grozavă care nu-l îmbătrînea deloc, cum va fi vrut, desigur. Era îmbrăcat într-o scurtă de blană și purta cizme. Îl însoțea un prieten mai înalt și mai umil, urmîndu-l ca pe un maestru. Labiș emitea peste umăr ordine, cu gesturi largi și energice.

Mai tîrziu imaginea marțială s-a modificat. În sumbrul vestibul al Peleşului, tot într-o iarnă, trecuseră cîțiva ani de la prima întîlnire, acest copil părea un Esenin melancolic veghind cu ochii săi umezi la cine știe ce colocvii nemărturisite. Era liniște, afară perdele de fulgi înnobilau văzduhul. Era o vreme a prieteniei, a unui pahar de spovedit...

Atunci ne-am împrietenit. A fost încredințarea unei vîrste altei vîrste. Îmi plăcea la el mai ales ceea ce iubesc cel mai ades în scriitor: puterea de a crede în adevăr, de a se opune rutinei și conformismului. Labiș scria mult și dăruit, răspunzînd clipei de mare frenezie revoluționară. Fusese pe șantiere în munți și dormise lîngă ciobani, venea dintr-un ținut de basm al țării noas-

incontestabili dramaturgi români, singurul care nu mai are de învățat decît de la el însuși, a intrat la Radiodifuziune, într-unul din birourile high-life, și-a răsuflet ușurat: „În sfîrșit, a crăpat Labiș... Așa le trebuie tuturor bețivilor!”. La înmormîntare, „credincioșii“ au fost transportați cu autobuze Skoda, pînă la Bellu. Printre morminte, am văzut mulți nepoeți și multe acte nepoetice. Inocenții și pruncii au alt regim.

Labiș n-a fost un inocent fiindcă, după o expresie a epocii, „avea ceva de spus“... Și mai acuzator este că „avea ceva de scris“... Nu sînt de părerea lui Călinescu că opera lui era încheiată în clipa cînd a dictat „Pasărea cu clonț de rubin“. Labiș a fost un subversiv, el avea cea mai evoluată subversivitate intelectuală — subversivitate lirică. El putea fi oricînd condamnat pe drept pentru că semnifica. Cel marcat cu acest semn nu mai are cum scăpa în nevinovăție. Dovadă că cei mai aprigi dușmani i-au fost pe atunci dogmaticii antiestetizanți, iar azi antidogmaticii estetizanți. Ori Labiș era o conștiință liberă, prima con-

știință poetică apărută între noi, tinerii comuniști, cu adevărat liberă și eliberată de dogmă estetizantă și dogmă antiestetizantă. Subversivitatea lui nu consta în „șopîrle”, în „pile”, în „fitiluri”, în aluzii de prost-gust, în „fluierături în biserică”, sau cum se mai spunea. Labiș nu se ocupa cu a pune în acrostih lozinci misticoide, gen „Christos a înviat”..., de 1 Mai. Labiș era un eretic — un eretic cum numai marxismul poate crea și îndrăgi — care periclita sistematic, în ansamblu și fără calcule balistice foarte savante, dogma; dogma ajunsă călăuză în acțiune. Era uluitor cît de sensibil devenea acest aparat psihofiziologic cînd îi apărea sub pipă un poem semnat de Labiș. Jurnalul intim al poetului se deschidea cu acest motto, demn de un epitaf pe piatra sa funerară, dacă omul acesta ar fi crezut vreodată în ironie: „Circulați cu viteza legală!” — inscripția la modă pe toate camioanele. Fiindcă n-a fost inocent, Labiș a disprețuit întotdeauna acest semnal, a detestat viteza legală și aparatul — cu acea perfectă informație care-i permitea să știe pînă și cu ce cuvinte începe jurnalul intim — a fost veșnic la pîndă cînd decortica fie și cele mai „apolitice” poezii ale celui care nu putea respecta viteza legală. Aparatul avea dreptate: Labiș n-a fost niciodată apolitic, cu atît mai puțin apoetic. Trebuie să crezi profund în marxismul creator pentru a înțelege cît de poetic, cît de revoluționar, cît de nou puteau răsuna în acea epocă politică, pădurea lui Labiș, drumul lui pe cai, sub cetini, zeița Clio și duhul Sadoveanu... Atît de poetic încît, azi, o critică deloc primitivă și deloc inocentă în estetismul ei nevolnic, cred că e pornită în a-l „demitiza” tocmai pentru că poezia lui e atît de transparent politică. Și invers: pentru că politica lui se transfigurează în poezie. Un asemenea echilibru nu se iartă: au fost, sînt și vor mai fi forțe — la dreapta și la stînga — care nu pot ierta evidența poeziei sau a unei mari libertăți, interioare, poetice, la un comunist, așa cum în politică vor fi furioase ori de cîte ori se va demonstra că socialismul e compatibil cu libertatea de spirit și inspirație.

Dar prin acest fel de „demitizare”, nu se reușește decît a-l integra pe Labiș în acea fundamentală definiție goethiană, a raportului dintre poezia mare și circumstanță... (Dar oamenii aceștia sînt goethieni atît cît le convine și anume pînă la dialectica adevărului și a poeziei, — după cum alții sînt sartrieni în ce privește „greața” față de Istorie, dar nu și în a recunoaște tirania contextului istoric în orice fapt de cultură, sau alții — camusieni în elogiul soarelui, dar orbi în a pricepe malentenduurile. Ferice de cei confortabil cu duhul!) O, ce simplu ar fi fost dacă Labiș ar fi fost apolitic! Ce ușor i s-ar fi înscenat procesele! V-o spune asta un om care june fiind a participat la inițierea unui asemenea proces de apolitism, fără să premediteze, dar nu mai puțin culpabil. Am ajuns coleg cu Labiș la Școala de literatură, mulțumită unei combativități stupide pe seama unei poete care-și permisese o sinceritate benignă și a fost suficient ca, repede tratată, „combativitatea” mea să devină un act de cultură înfăptuit „în numele maselor de cititori”

tre. Sadoveanu îl iubea neapuse și în prietenia lor eu vedeam cea mai frumoasă oamoză a generațiilor. Tînărul poet era generos, nu petrecăreț, iubea spiritul prietenilor curate și acest spirit se împărțea și cu vin ales. Era un conviv ce căuta în orele sepulcrale urmele poeziei în sine, iubea nopțile ca marii slujitori ai acestei vrăjite regine. A fost recunoscut la o vîrstă cînd unii mai se înghesuie în anonimul „Postei redacției”, avea un sunet al lui, înalt, avea candoare, era un pur, a scos un strigăt în poezie.

Un destin nefericit ni l-a răpit tot într-o iarnă, mi se pare, cu o cruzime înfiorătoare. Un accident nenorocit l-a chemat degrabă în Parnas, lăsîndu-ne cu un regret ce nu s-a stins niciodată, deși de atunci vremea s-a înghesuit. Comparații de texte duc la concluzia că putea fi mare vioară a liricii noastre, mîine.

Poetul copil a încheiat viața abia dincolo de pragul adolescenței. Marile sale zboruri atunci ar fi trebuit să înceapă, dar cum nu-mi plac tînguiriile n-am să scriu o lamentație.

Opera sa însumează cîteva volume și precum vinul bun, la trecerea vremii, trădează mereu alte virtuți. Labiș e un poet armonios, al echilibrului și avîntului, al luptei cu inerția, poet condus spre miezul de jar al faptelor mari ale epocii noastre. Lipsesc din cadențele sale înfatuarea găunoasă și rima facilă, entuziasmul ocazional și aparent perfect. A cîntat pădurile necălcate de pas de om, paradis al păsărilor și-al animalelor aflate în tărîmul candorilor: simțea acest peisaj cum nu l-au simțit mulți, avea să-și mărturisească mereu intransigența, ura vorba calpă și versul său este ie-

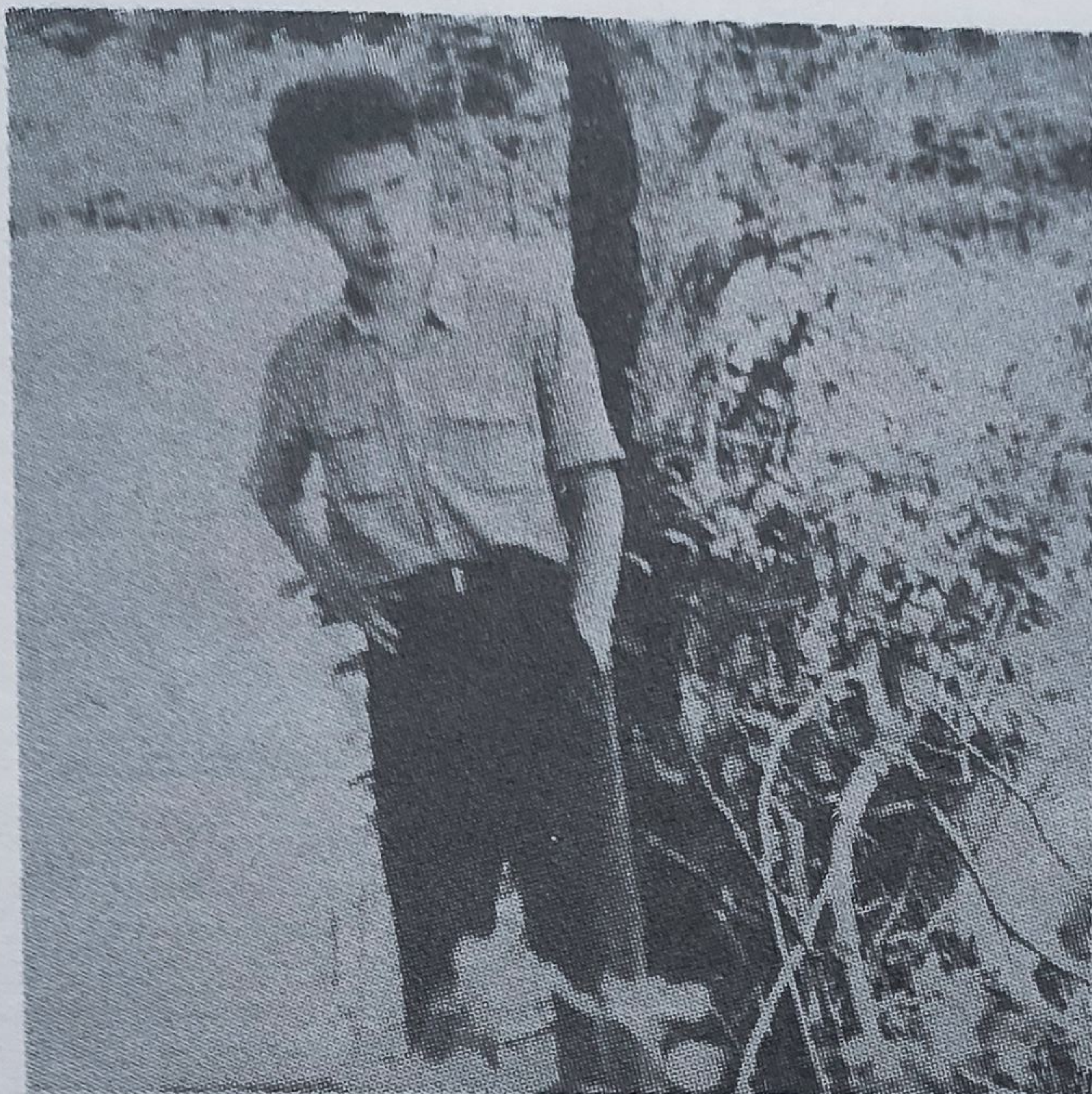
cărora le repugna intimismul. Masele poate că nici nu știau ce-i aia intimism, eu — purtătorul lor de cuvânt — cu atât mai puțin. Nu conta. Dintr-un simplu sergent major, am devenit peste noapte purtător de cuvânt al mulțimilor și plesa cea mai favorabilă la dosarul meu — altfel discutabil — a fost acea delațiune ideologică năîngă. Poeta însăși mi-a mulțumit într-o scrisoare, autocritica mea publică peste 5 ani nu a ajutat cu nimic, nici azi nu ne putem privi în ochi și nu-mi rămîne — ca să refuz același martiraj prea ispititor — decît să scriu odată cum a fost, dacă-i vorba „să nu uiți, Darie !“...

Dar Labiș n-a fost intimist, „obosit“, criptic, și alte sinonime ale apolitismului. El — întotdeauna politic, în sensul acut antidogmatic — putea fi doar „injust“, „greșit“. „Montarea“ unor asemenea procese era o treabă ceva mai complicată — consacrată doar celor foarte maturi biologic ; mult mai simplu era să se recurgă la a desființa o personalitate poetică prin tot ce are mai scandalos și deci mai vulnerabil un om tinăr, expresiv și talentat : viața individuală. Persoana e tot ce-i mai fragil într-o personalitate. Procesele în care a fost tirît Labiș s-au dovedit toate de ordin moral — niciodată poetice, artistice, iar cînd s-a încercat așa ceva s-au folosit sumar termeni grosolani (gen Lăbuș — ciine de pază al reacțiunii...) compromiși lesne prin ei înșiși. Vast teritoriu. Cu infinite posibilități, chiar dacă specularea slăbiciunilor se făcea rudimentar, fără fantezie, pe șabloanele știute : Labiș-chefliul, Labiș-le-maudit, Labiș-hors-la-loi, ba chiar Labiș-nepoliticosul față de bătrîni... (asta într-o perioadă cînd Sadoveanu îl chemase acasă la dînsul, să-l cunoască. Labiș pășise în vîrful picioarelor, după ce înainte un tinăr just la modă, deloc maudit, în audiență la maestru, nu ezitase să fie peste măsură de intim cu „bătrînul“...). Nu mai amintesc pe larg de acea ședință utemistă în care Labiș fusese chemat la ordine pentru nu știu ce aventură băiețească și în finalul căreia, un fals prozator în ale falselor probleme cu țărani strigă, din adîncul ființei sale reavăne, spre erou : „jos cu literații fără de partid !“. Cam asta era, de fapt, formula de conjugare a moralei cu politica — și n-are rost să continuăm exemplele acestea, căci nu rîvnesc o contribuție la pitorescul epocii, din care unii ar vrea să extrag crengi uscate și bune pentru ruguri retroactive. (Din nou, „nu e cazul“ : n-au fost nici atîția martiri, nici atîția călăi)... Mult mai importantă și mai semnificativă a fost însă recuperarea ereticului Labiș — o operație deloc uluitoare pentru cei care știu cîte ceva despre poveștile astea cu „vrăjitoare“, rămase din adîncul timpului. O subliniez totuși pentru că ea îmi confirmă teza. Mort, Labiș a devenit repede just. Mort, Labiș a scăpat de excluderea din U.T.M. și a fost inclus în manualele școlare. Pentru adulți, ca și pentru copii, Labiș a devenit „moartea căprioarei“ și pe urmă un led. Din „Lupta sa cu inerția“ a rămas o metaforă uzuală, cu care s-au împăunat unul-două conformisme, rapid plictisite. Mort, antidogmaticul a fost uitat într-o îmbălsămare de poet liniștit, talentat, comme il faut. Tiraje mari „fără probleme“, au

sit din mîna unui meșter tinăr deprins cu alăuta. Ar fi dat o operă masivă, încheiată în podoabele cele mai alese. Era un poet-gînditor, nu numai un stihuitor vesel în căutare de rime. Avea ceva de spus, spusese destule, moartea a stins cu brutalitate o voce puternică ce se exersa pentru un mare concert.

1966

EUGEN BARBU

Rivna unui fotograf amator a păstrat totuși, alăturate, două verticalități: poetul, copacul... Decorul e cel al Mălinilor într-o amiază de vară.

ADEVĂRATA „ORGANIZARE A LINIILOR PURE“

nins peste el, rînduri-rînduri, fără gînduri. Mort, Labiş într-adevăr nu mai ridica probleme și circula cu viteza legală. Era, poate, ultima răzbunare a dogmei, ultima ei viclenie, înainte ca și ea să-și dea duhul, fie-i țărîna grea și apăsătoare pe conștiințele noastre! Nu mă îndoiesc că „dracul șchiop“, cu îndelungata sa experiență în trepanații de creier, cu ochiul său format la priverile pădurii și a circumvoluțiunilor împietrite în zăiafeturi, nu s-ar fi mirat în fața acestei viclenii și nu s-ar fi plîns. Deloc inocent, Labiş avea un extraordinar simț al evoluției și ca orice intelectual superior nu obișnuia să se plîngă nici zeilor, nici oamenilor. Nu am în minte o anume întîmplare semnificativă petrecută cu Labiş. Am traiectorii, linii lungi, nu o dată în zig-zag, ale unei evoluții umane și artistice, peste care plutește ca un duh — o demnitate stoică, străină de martiriu și plîns.

Lîngă Labiş, evoluai. El însuși evolua cu tine, lîngă tine. Nimic mai sensual în prietenia cu Labiş — dacă ți-o acorda — decît dreptul la devenire. Lîngă el, m-am defanatizat, nepierzînd credința în Marx. Noi în de noi, am văzut cu ochi mari și neînsălmîntați cum cresc „sub cerul ud și negru“, cînd „nervii sar ca dracii“ — îndoiala, îndoielele, și nu le-am refuzat, căutînd noi certitudini; nici o grabă demagogic-umanistă în descoperirea lor; nici o îndoială că le vom descoperi, folosind la maximum dreptul la eroare. Labiş era obsedat de acest drept la eroare — pînă unde se întinde, cu ce se echilibrează, cîtă răspundere și cîtă spontaneitate, cît natural și cît supranatural se pot doza ca artistul să nu ajungă „blindat“ pînă la desfigurare, dar nici vulnerabil pînă la disperare pus-tie. Vanitate și concesie, supunere și nesupunere, viclenie și „conștiință curată“, partinitate și falsitate, dezgust la minciună în artă și voluptate în a striga cu

Nicolae Labiş a sîrșit în chip neașteptat, tocmai la vîrsta cînd începea adevărata „organizare a liniilor pure“. Era o ascensiune impresionantă, în care sensurile viitoare dezvoltări a creației sale se întrezăreau cu uimitoare claritate. Fi-rește, vîrsta unui poet nu trebuie să inducă în eroare pe nimeni. Precocitatea artistică nu prezintă interes decît în măsura în care implică o robustă capacitate de a evolua, puterea de organizare a sufletului interior, știința de a evita stagnările sau declinul. Nicolae Labiş poseda pe lîngă un talent profund și o severă inteligență artistică, adică tocmai condiția unei dezvoltări poetice atotcuprinzătoare, prevestind vastități în poezia noastră contemporană. Despre această capacitate de a se dezvolta neîncetat ne mărturisește evoluția înregistrată de creația sa în intervalul de la apariția „Primelor iubiri“ pînă la data scrierii ultimelor sale poezii, interval oglin-dit de volumul „Lupta cu inerția“, apărut postum. Este o etapă care marchează o importantă creștere ideologică, o poezie partinică fermă, o etapă în care constatăm și căutări febrile și inegalități, dar care demonstau de la vers la vers intrarea tot mai vizibilă a talentului său sub

Vislind — cu nostalgia Deltei — pe lacul Herestrău.

semnul mării poeziei. Cineva remarcă — după părerea mea foarte adevărat — că măsura unui poet nu o dă prezența unui anumit nivel fix de calitate, sub care nu se mai trece, ci numărul momentelor poetice de impresionantă culminație umană și estetică din creația sa. În „Primele iubiri”, dar mai ales în „Lupta cu inerția” găsim numeroase astfel de culmi de intensitate artistică. Sensibilitatea sa vibra către o poezie de interpretare filozofică a lumii înglobând reflecțiile în imagini de o mare forță sintetică.

Pentru Nicolae Labiș cunoașterea, luciditatea, lupta sînt condiții ale adevăratei purități. Numai în înțeleșterea cu tot ce e incert, cu tot ce e rupt de trunchiul înnoitor al vieții, personalitatea umană își dobîndește temelie și sens, năzuind spre înalte valori ale viitorului comunist. Creația se concepea, în conștiința poetului, ca o forță a regenerării morale, menită să denunțe neschimbătorul trup al nepăsării, al indiferenței față de marile probleme ale epocii, să aducă înnoirea „împurpurată-n steaguri pe leniniste oști”. Participarea activă la viața și lupta poporului său sînt resorturile cele mai adînci ale poeziei lui Nicolae Labiș, poezie militantă în cel mai deplin înțeles al acestui cuvînt.

1978

CEZAR BALTAG

orice risc ce crezi — toate aceste întrebări care au rămas fundamentale și vor rămîne pentru orice artist din cauza circumstanțelor (adică a acelei sume de împrejurări, care prezidează de veacuri la eternitatea unui singur vers sau a tuturor versetelor biblice) toate aceste îndelungi ezitări noi le-am descoperit prin Labiș, cu el, acestea au fost „primele noastre iubiri” vinovate, foarte vinovate, într-atît încît și astăzi mai trăiesc „culpa” unei zile în care aceste întrebări mă părăsesc.

Firește că foarte de sus aceste afirmații pot apare în cel mai bun caz „onestități”, după cum și pentru mine, de jos, poezia — să zicem — a unui Radu Stanca nu depășește interesul convenit unui poet secundar, niciodată ajuns la tensiunea, la voltajul lui Labiș. Tragic, nedialogul acesta înverșunat, prin morții scumpi inimii noastre. Tragică — mai mult ca sigur — eroarea mea, venită din alergie la estetism, de a socoti că onoarea unui artist pornește în primul rînd de la a-și gîndi onest epoca. Tragic, malentendu-ul esențial asupra a ceea ce înțelegem prin onestitate artistică și umană. Oricum, nu voi cheltui energie pentru a explica celor ce-l etichetează azi pe Labiș cu disprețuitorul „onest” — ce însemna pe atunci a fi un poet onest. Măcar de-aș avea liniștea că în acea epocă am fost într-adevăr onești !

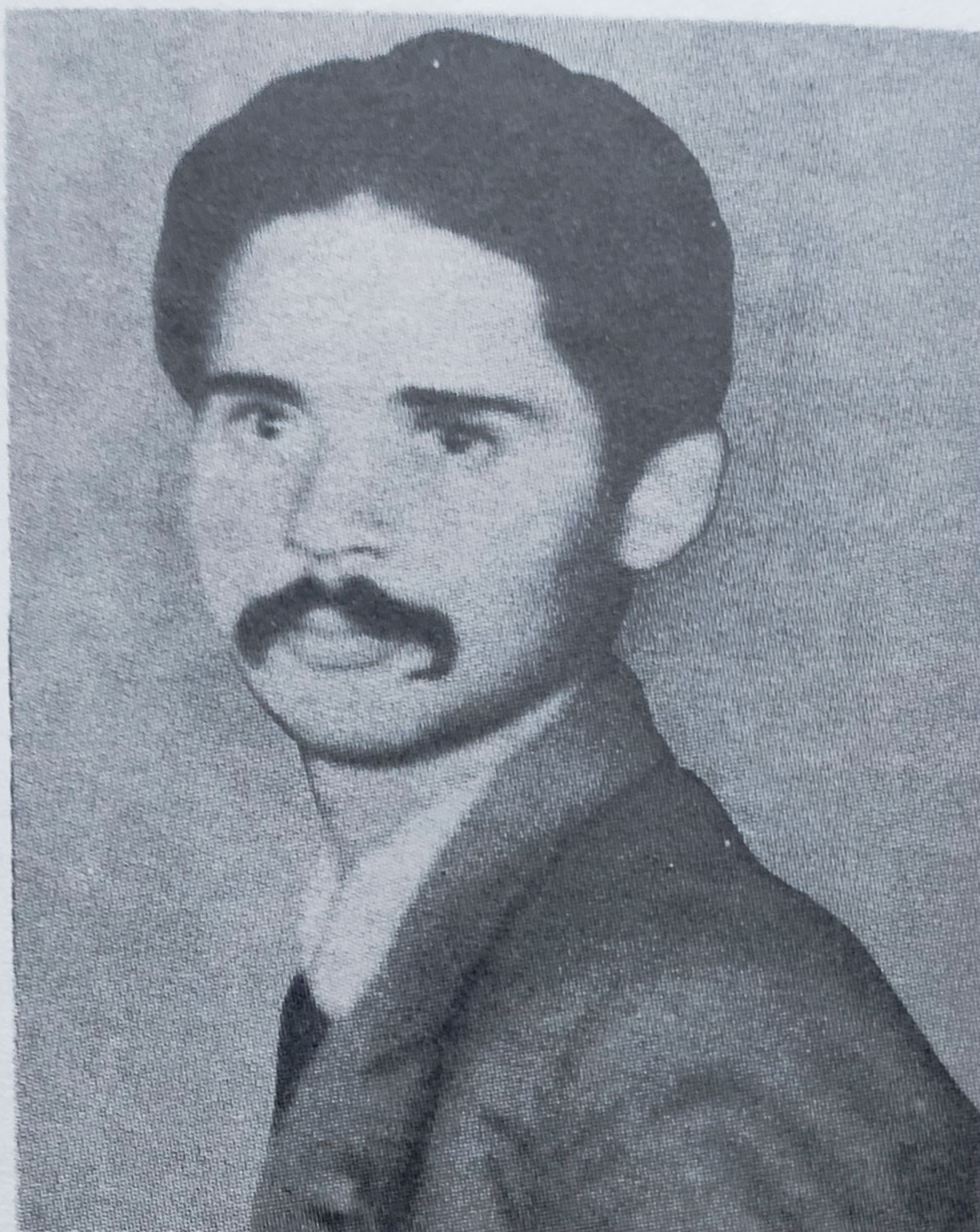
1970

RADU COSAȘU

ALĂTURÎND NIȘTE MÎHNIRI...

Rememorarea lui Labiș într-o carte, după atît amar de vreme, îmi readuce în suflet cîteva mîhniri și nedumeriri despre care am mai scris și-am mai vorbit.

Întîi de toate statuia făgăduită de-a fi dezvelită în parcul Ioanid căruia să i se dea, totodată, numele lui Labiș. Ar fi fost o bucurie mai cu seamă pentru tineri, pentru adolescenții care își aleg adeseori mottoul pentru tabloul de absolvenți ai liceului, versuri din

Un „lux” al lui Nicolae Labiş şi nu numai al său : lăsarea şi tăierea mustăţii semeţe. La un banchet al „Gazetei literare” Alexandru Philippi-de i-a sugerat poetului tânăr să renunţe la podoaba îmbătrînită. Labiş a plecat de la masă spre a se întoarce după numai o jumătate de oră... ras.

opera lui Labiş... Tineretul, îndeosebi, întreţine un cult al lui Labiş, în planul civic, estetic şi moral, cu trăsătura de unire între romantism şi jertfă. Chiar de aceea mă mir — iar aceasta mi-e a doua mîhnire — cum de nici un sculptor tânăr nu se gîndeşte să execute o statuie a poetului, cu de la sine, ca pe un omagiu, ca pe un obol, — să zicem ca lucrare de diplomă la isprăvirea institutului de arte frumoase sau ca lucrare-studiu în una din taberele de creaţie din ţară, — aşa cum au făcut cînd erau tineri sculptorii Ioan Ruş şi Nicolae Crişan, primul dăruindu-şi opera muzeului din Mălini, iar celălalt Muzeului literaturii. Nu mă îndoiesc că într-un asemenea caz s-ar găsi marmura şi bronzul necesar ridicării lucrării la scară monumentală. Căci nici Ion Ruş, nici Nicolae Crişan nu l-au cunoscut şi nu l-au văzut la faţă pe Nicolae Labiş. Au lucrat după fotografii, dar ţin minte că ne chemau mereu, la diferite faze ale lucrării în lut, pe cei ce l-au cunoscut bine şi ne cereau părerea. Foarte docili amîndoi, deci foarte dornici de a da statuii o înfăţişare cît mai fidelă, — ei şi-au dus opera la capăt cu multă anevole şi fără nici o răsplată materială. Căci mai există şi asemenea gesturi generoase şi nobile pe acest pămînt !

Dar ce să mai vorbim ! Cînd în urmă cu aproape cincisprezece ani am pus, în paginile revistei „Familia”, problema statuii lui Labiş, la un ton intrigat şi voit retoric, doar-doar se va urni ceva în inerţia cu

ERA NOUA STEA...

Nu eram la Bucureşti cînd s-a întîmplat tragedia cu Nicolae Labiş. Nu de mult mă întorsesem de la Budapesta.

La întoarcerea în Bucureşti, cred că era în ziua următoare după tragica nenorocire cu Labiş, am aflat că e la spitalul de urgenţă de pe strada Mincu şi m-am dus imediat să văd ce e de făcut. Medicii nu ştiau cu ce să înceapă. Labiş zăcea pe pat, cu capul viu şi limpede, dar cu reflexele organismului de la cap în jos pe tot parcursul coloanei vertebrale blocate complet. Colegii lui Labiş se îngrămădiseră în sala de aşteptare şi se agitau că de ce nu sînt lăsaţi să intre la prietenul lor drag.

Au fost chemați profesori universitari, a fost adus de la spitalul central la profesorul Arsene.

Am intrat pentru ultima oară în camera unde era Labiş.

L-am întrebat :

— Cum te simți ?

— Încolo bine, a răspuns calm.

Peste vreo două zile a murit.

Colegii săi și studenții, ca și conducerea Uniunii Scriitorilor, l-au condus la locul de veci, după ce renunțaseră să formeze o coloană care să-l însoțească din centrul orașului până la cimitir.

Eu am întrebat conducerea miliției capitalei.

— Pe răspunderea voastră ! mi s-a răspuns.

Colegii săi, care ținuseră morțiș la demonstrația plănuită, au renunțat după acest răspuns.

Dar la cimitir era lume și țară, cum se spune.

Moartea lui Labiş, produsă în urma unei căderi noaptea pe scările unui tramvai tixit de oameni, încă nu e nici până azi deplin lămurită. Dar moartea lui rămâne pentru generația poate care se naște, o pierdere ireparabilă. Era noua stea care răsărise.

MIHAI BENIUC

care Labiş luptase toată viața, Aurel Covaci, unul din marii prieteni ai lui Labiş, m-a bătut pe umăr, aducându-mă la realitate : „Deocamdată nici măcar unei străzi din București sau din Iași nu i s-a dat numele de Nicolae Labiş.“ I-am spus că se va da, m-am adresat Uniunii Scriitorilor, uniunea s-a adresat, după câte știu, primăriei, — sîntem în 1985 și doleanța noastră tot doleanță a rămas.

Păcat. Labiş aparține, prin opera sa, tulburător de mult și de frumos acestei epoci de renaștere spirituală a României. Prin toate încręgăturile operei : politice, civice, estetice, etice. El este un poet politic în sensul, cel mai fericit al cuvîntului, pe desfășurarea tradiției naționale, imun la modelele impuse sau ploconitor în-suşite în anii dogmatismului : versul său nu e nici maiakovskian, nici whitmanian, nici hugolian, nici de altă factură transplantată, — este un dulce, dar sever vers românesc. Civic și moral, el trăiește parcă în anii aceștia ai dezbaterilor pe teme morale și civice, în „Lupta cu inerția“, militînd pentru etică și echitate pînă la puritatea de diamant. Estetic, poemele lui Labiş au lucrătură ca de orfevru în frumusețe (fără excesul de calofilie), lucrate pe fundaluri de limpezire, romantismul său fiind clasicizant și decantat în rigoare. Toate aceste virtuți încununează o operă scrisă în plină epocă dogmatică, printre multele grafomanii, unele inculte pînă la agramatism, altele pastişe după modele aduse ca de hagii de la niște locuri sfinte, altele grandilocvente, — vicii literare care ne-au atins pe toți cei ce-am scris pe atunci, dar covîrșitor, mai puțin pe Labiş. Cînd, odată, autocontrolul său ce funcționa de obicei impecabil a dat greș și Labiş a iscălit un poem de factură cras proletcultistă intitulat *Camionul românesc*, — ca să nu fie tracasat cu citatele de cei care ne luau de obicei peste picior, se autocita ironic și îmi promitea, șarjînd, că va da poemul unui compozitor să-l pună pe muzică. Alunecare unică în proletcult, după debutul naiv de la Iași — după cum știu.

Labiş este al nostru apoi prin spiritul național bine marcat al operei sale, prin romantismul său, dar în sfera noțiunii comuniste fără nici cea mai mărunță undă de naționalism, de rasism, de șovinism. Avea prieteni mari din toate naționalitățile conlocuitoare. Trag nădejdea că unii din ei vor scrie cîteva gînduri și în această carte, ca semn că nu l-au uitat. Este tocmai ceea ce remarcă Domokos Géza la Nichita Stănescu, alt mare poet profund român și deloc alertat de ideologii șovine.

În fine, o altă tristețe a mea este faptul că istoria și critica noastră literară, prin unii din reprezentanții de primă mărime, nu așează la locul cuvenit și în dimensiunile valorice cuvenite opera lui Nicolae Labiş. O minimizează din mai multe puncte de vedere. Întîi că nu-i văd importanța în epocă. Labiş este, într-un fel, martirul care și-a luat crucea conștiinței artistice pe umeri și a reacordat poezia românească la marea ei tradiție de dintre cele două războaie mondiale, lucrare pe care nu a realizat-o singur, dar care trebuiau să o facă, în primul rînd, cei ce scriseseră altădată poezie bună și în spiritul tradițiilor românești, dar care, sincer sau conjunctural, aderaseră apoi la proletcultism. Iată ce cred eu că ar trebui să

Labiş în fericita ipostază de cavaler de onoare la nunta prietenului Alexandru Andriţoiu. Imagine „istorică” fiindcă îi mai reţine, pe lângă miri (Sandu şi Aura), pe Lucia Olteanu, Aurel Covaci, Eugen Mandric, Ştefan Iureş, Mihai Beniuc (naş) şi Veronica Porumbacu.

UN EVENIMENT COPLEŞITOR

remarce critica şi istoria noastră literară, căreia, doamne sfinte! nu-i dau sfaturi, preţuind-o tocmai prin racordarea ei la marea critică dintre cele două războaie, printr-un fericit paralelism cu celelalte genuri literare. Se pare însă că s-a statornicit o idiosincrasie faţă de epoca dogmatică în întregime şi care prin termenul de simpatie, luat din lumea medicală, pune sub aceeaşi vină valorile reale cu falsele valori. Asta pe de-o parte. Pe de alta există un fel de cult exclusivist faţă de noile generaţii de poeţi, împins uneori până la fetişizare... Azi. Pentru că mai ieri, alaltăieri, nu era tocmai aşa. Generaţia imediat următoare generaţiei lui Labiş, — Nichita, Cezar Baltag, Hagi, — avea pasionat de limpede în conştiinţa artistică locul şi importanţa lui Labiş în poezia română şi şi-a mărturisit exemplar adeziunea la un climat poetic deschis preponderent de Labiş. Apoi, generaţiile următoare şi-au mărturisit mereu mai rar şi mai puţin recunoştinţa faţă de o operă de pionierat care este opera lui Labiş. Totuşi se pare că poeţii nu numai că fiind mai sentimentali ci, de data aceasta, şi mai justiţiar au păstrat mai caldă şi mai lucidă memoria poetului. Critica şi istoria literară, revenind la ce spuneam mai sus, a înregistrat trei monografii, dintre care numai una scrisă de un critic de primă mână, — de altfel şi el un alt mare prieten al lui Labiş. Cartea este excelentă, o nouă ediţie i-ar putea da, desigur, valenţe suplimentare, deşi chiar aşa cum e, e de aleasă ținută şi acoperă un mare gol. Mai sentimentală, deşi se luptă să nu fie, cartea lui Tomozei, fără să fie o biografie romanţată este totuşi romantismul unei biografii, deci tocmai ce-i lipsea tineretului în necesitatea lui de exemple de aur până la idolatrizare. Cartea are însă inexactităţi inclusiv în ceea ce priveşte persoana mea. Eu nu puteam fi la masă cu Nicolae Labiş în ziua accidentului, din simplu motiv că, bolnav grav de plămâni, aveam temperatură şi eram silit să stau la pat. Cu puţină vreme înainte, Labiş m-a vizitat şi, în timp ce discutam, — şi el mă încuraja cu dulce prietenie, pe sîrma de rufe (de la televizor?) din vecini a început să coboască o cucuvea. Labiş a luat o sticlută goală de an-

Atunci, la Cenaclul tineretului din capitală, am întâlnit pentru prima oară o reuniune, un grup de literaţi profesionişti. Până în toamna lui '55 eram eu însumi, mă aruncam într-un mediu sau altul, excentrice literaturii şi mă regăseam după acele contacte trecătoare, neschimbate. Altceva a fost la sedinţele acelea din strada Negustori — se adunaseră acolo cîţiva oameni entuziaşti şi virtuali scriitori adevăraţi care au reuşit să domine obişnuita atmosferă cenaclieră confuză şi să creeze un climat, sau cum se zice azi, un microclimat autentic literar, şi prin autentic înţeleg profesionist. Eu am simţit lovitura profesionismului atunci, în toamna cînd, la acel cenaclu, l-am întâlnit pe Labiş. Apoi l-am cunoscut mai bine la tine acasă. Labiş, Hagi erau primii scriitori profesionişti pe care-i întâlneam — şi întâlnirea cu ei, pentru tînărul venit din provincie, sofer la Ministerul de finanţe a fost un eveniment copleşitor.

(Dintr-un interviu acordat lui Florin Mugur)

NICOLAE BREBAN

PRAGUL ULTIM AL „VIRSTEI DE BRONZ“

Legenda începe din ob-
cinele Stînișoarei, de aco-
lo unde Moldova reușește
s-atingă tărîmul desprins
de contingent al Bucovinei,
din perimetrul înscris de-
atîtea sfinte nașteri și un-
de, mai mult decît în orice
alt loc, imaginea poetului
tinăr se retrage, cu o miș-
care bruscă de traveling
în istorie.

Părinții, aproape tineri
încă, mi se par copiii lui,
faptul că Bădița Pantîru
este în viață îmi sună în
urechi asemenea zvonului
că pe undeva mai trăiește
un urmaș al lui Eminescu.
Labiș este poetul Nicolae
Labiș, umbră decupată din
aceeași ceață iubită ca și
umbra lui Călinescu sau a
lui Camil.

Există în viața poetilor,
cîndva, la început, un mo-
ment de spaimă în fața
destinului înțeles, un vijiit
în urechi la auzul chemă-
rii care se ivește tulbure
precum Zburătorul fetelor.
Este o noapte de febră și
întrebări, de complexe, de
nelămuriri. Poetului i se pa-
re că ascunde „suflet prea
grav și răsunset prea slab”,
nu înțelege: „Cine ești ori
ce ești. / Abur ori duh
străveziu din povești /
Care-ai pătruns și îmi ma-
cină mereu / Trupul și su-
fletul meu?” „Fața unde

tibiotice și a țintit-o, alungînd-o. Soția mea, cu tradi-
ția și obiceiurile noastre în sînge, a vrut să-l opreas-
că: zice superstiția că cine lovește în bufniță moare.
Desigur Labiș nu a murit pentru că a lovit cu o sti-
cluță de streptomycină într-o bufniță. Dar, ca un făcut,
ideea ne-a obsedat. Nici nu cred, de altfel, că Tomo-
zei, — bătrînul Tom, m-a trecut printre participanții
la masa de seară de la Capșa, de unde a plecat Labiș
spre casa lui fictivă (la Aurel Covaci, pe Milletin)
suferind accidentul. Jean Grosu, Alecu Popovici, Au-
rel Covaci și alții cu care s-a întîlnit Labiș pe par-
cursul zilei respective, toți prieteni dragi ai poetului,
vor putea lămuri mai bine problema. Aurel Covaci,
în primul rînd — el fiind unul din ocrotitorii atenți
ai adevăratei memorii a lui Labiș. Știu că exemplul
următor nu poate fi publicat, dar îl spun numai ca of
al inimii, secretarul organizației de partid de pe vre-
mea aceea (Marcel Breslașu) spune sonor la masă că
în poezia română există două feluri de a scrie: *fățiș* (poate că domnia sa) și *labiș*, de la labă.
În jurul poemului despre Karl Marx, unic ca
temă în poezia română, excelent ca rezolvare poetică
modernă și originală, s-a făcut scandal, ședințe de
redacție, deși noi îl comparăm ca ținută și valoare cu
poemul lui Lorca despre Whitman. În *Gazeta literară*
apăruse un articol cu titlul *Pămîntul e rotund* în care,
recunoscîndu-i-se talentul excepțional (asta era me-
toda, acesta era prologul loviturii fine) i se reproșau
lui Labiș influențe necorespunzătoare, (ideologice,
firește). Labiș deranja conservatorismul călduț, non-
talentul și noncultura, — bonomia sa se conjuga para-
doxal cu o genă necontrolată, pronunțîndu-se sincer
asupra a ceea ce este artă, ca un comunist curat ca
lacrima... Cred că, dacă mai trăia, intra, nevinovat, în
procesele de intenție, ca Doina Sălăjan, unica femeie
la care ținea mărturisit și unica femeie care l-a în-
grijit în triplu sentiment de iubită, prietenă și prin-
duioșie, de maternitate. Dacă o asculta, dacă duioasa
neglijență și melancolica sa trufie se aplecau în
fața acestei femei cu suflet de doină, — Labiș trăia,
— suferea desigur, ca Doina Sălăjan, de stigmatul
epocii, — dar își revenea iar, dacă nu, epoca noastră
îl reabilita, cum a făcut cu mulți alți poeți fals de-
molați — Labiș fiind românismul frumos și demn, al
unui Pătrășcanu poetic, rostit fin prin țevăria capilară
a poeziei.

Iată-mă așadar recompunînd niște of-uri și niște
uimiri din tristețile mele de peste un sfert de veac.
Poate că mai mult glisate, poate că mai dezordonate,
deși, după atît amar de vreme, Labiș pune încă or-
dine în poeziile mele. A fost cel mai bun și mai
mare dintre noi, dar nu ne-a pus niciodată în conul
de umbră și ne-am bucurat totdeauna unul de suc-
cesele celuilalt. Mi-a fost prieten drag, mare și cu
funcție de aripă elevatoare, ca Nichita Stănescu. Dum-
nezeu mi i-a luat pe amîndoi, iată de ce nu spun
bunul Dumnezeu. Singur, în frigul nopților de creație
(dacă scrisul se mai poate numi și așa...) dintre puținii
prieteni de azi, aștept, păgîn cum sînt, plecarea și ilu-
zia albă de a mă întîlni cu ei.

Labiș și Nichita, lari și penatli, fac parte din mito-
logia vetrei mele, piciorului meu de plai, gurii mele
de rai.

AL. ANDRÎTOIU

De veghe în turnul porumbitor.

(O precizare: Bunul meu prieten Alexandru Andrițoiu are cuvinte generoase despre „Moartea unui poet” căreia îi găsește câteva „inexactități”. G.T. ar afirma în această carte că A.A. se afla cu Labiș în ziua accidentului. („...Tomozei, — bătrînul Tom, m-a trecut printre participanții la masa de seară de la Capșa...”. Bătrînul Tom n-a descris această seară, a reprodus doar câteva documente ce o luminează. În nici unul nu i se citează numele! Singura referire a „bătrînului” la A.A. sună astfel: „Fac o excepție cu frumoasa poezie a lui Alexandru Andrițoiu dintr-un singur motiv: am ținut neapărat să am în carte câteva pagini ale celui ce a fost — dacă știu bine — un bun prieten al poetului.” Imi manifestam, în continuare sincerul regret că nu am primit de la A.A. un răspuns la solicitările mele de a-l „povesti” pe Labiș așa cum a fost. Atît. Alexandru Andrițoiu probabil că nu a citit „Moartea unui poet”.

Oricum, cuvintele sale „de amendă” sînt cel puțin întristătoare. Unde e „inexactitatea”?

G.T.

„O AMINTIRE FRUMOASĂ”

Liniște de verde și de albastru. Drum șerpuit, deasupra abisului, spre satele din vale. Undeva departe, Ceahlăul și Pietrele Doamnei. Iar undeva aproape, rîpa în care o cumplită lovitură de baltag l-a prăvălit pe Nechifor Lipan. La cîțiva pași, în iarbă, năpădite de iarbă, urmele cazematelor...

Aici, sus, pe culmea Stînișoarei, în dreptul drumului simbolic dintre Suceava și Neamț, mă gîndesc, privind în depărtare Mălinii, la Nicolae Labiș ca la întruchiparea tinereții fără bătrînețe și vieții fără de moarte.

Crucea Talianului nu mai e aceea de altădată. În vara anului 1953, un tînăr, aproape un copil, se fotografia lîngă ea, scrutînd, cu ochi cosmic, depărtarea...

Cobor în vale, spre Mălinii mei, pe care EL i-a prefăcut în stea ca Eminescu Ipoteștii sau ca Blaga Lan-

te-a cules. / Pentru care înțeles. / Pentru mine, pentru cine. / Curbă de întunecime?”. Hotărit să dezlege tainele, el coboară în sine ca un speolog, se cercetează uimit, înspăimîntat că întors la lumină ar putea să uite cele văzute pe tărîmul acesta: „Sedeți în ascultare, prieteni prea grăbiți. / Cînd ostenit și palid mă voi ivi afară / În lumea cunoscută și-n raza cea solară. / Voi fi uitat acestea pe care le-auziți... / Cînd ostenit și palid mă voi ivi afară / Vă voi ruga să-mi reamintiți”.

Dar odată cu maturitatea, Labiș se cunoaște, își precizează menirea. Punctul de sprijin, leitmotivul acestui destin poetic, este apelul la rațiune, este încăpățînarea de a trece prin filtrul propriei gîndiri totul, de a nu moșteni și a nu prelua de-a gata idei. Lupta cu inerția este lupta cu liniștea, lupta cu prostia și cu lenea de a gîndi. „Dar tind s-aprind din moștenita ceață a cugetării strugur...” Gîndire pentru el și pentru alții — acesta e idealul. Pentru că a exista înseamnă a gîndi și a te îndoi: Dubito, ergo cogito. Cogito, ergo sum. „Mă las purtat de focul aprins sub placa frunții / Ca norii ce se lasă purtați de vijelii / Și dornici să cunoască atingerea cu munții / Cînd trec prin brazi dau vamă și rup din ei fîșii”.

Album de familie : Margareta, Eugen și Profira Labiș.

Camus spunea : „Nu există spectacol mai frumos decât acela al inteligenței în luptă cu o realitate care o depășește“.

La douăzeci de ani, gândirea pentru Labiș însemna luptă. Vîrsta de bronz este vîrsta la care cugetarea e sabie. Dar vremea îl duce lin și fără dubiu spre maturitatea eroului Mioriței, spre locul unde meditația nu mai implică gest, ci numai privire, spre „lumea alcoolurilor tari“ unde trăiește. Spiritul adîncurilor. Vremea îl ducea dincolo de vîrsta de bronz, spre zone mai senine și mai adînci. Dar marea lui puritate înfloare tocmai din prea îndelunga ședere în această vîrstă chinuitoare.

Trupul zdrobit al poetului a fost găsit pe pragul ultim al vîrstei de bronz.

ANA BLANDIANA

crămul. Mă împresoară „miros de fîn și de rășină“, muget ancestral de cerbi îmi năvălește în suflet, iar cuvintele poetului devin boabe mari de rouă înșirate de-a lungul văii : „În poezia mea, veți intra ca într-un sat de munte... Veți privi luna mare, familiară și apropiată de pe cerul nostru nefiresc de senin...“

La începutul acestei ierni, cînd lupii vor spulbera iar „scînteii din zăpadă“, ar fi avut o jumătate de veac... Cum l-ar fi așteptat satul !... Înțeleg asta cînd stau de vorbă, la Poiana-Mărului, cu Veronica Pășcănuț, tovarășa de joacă și colega de școală primară a poetului. „N-am uitat nimic“, îmi spune. „Nici scrînciobul din deal, nici cuptorul la care doamna Labiș cocea pîinea din care mîncam toți, nici fuga pînă-n Runc cînd greșeam Alunelul...“

La cei cincizeci de ani ai săi, Veronica pare mult mai tînără și e foarte vioaie. A crescut nouă copii și e fericită. Mi-i arată pe cei mai mici. Au o lumină jucăușă în ochi, ca lumina tinereții interioare răsfrîntă pe chipul mamei lor, țărancă ce știe să-și alunge anual tristețea sîdind flori în fața casei. Am pășit în curte ca într-un loc foarte familiar. Era plină de copii. Ai Veronicăi și ai vecinilor. „Mi-s dragi. Alții nu primesc copii în ogradă. Mie îmi place să-i văd așa, mulți laolaltă, bucurîndu-se. Și eu am crescut laolaltă cu copiii de pe uliță.“ Cuvintele ei îmi merg la inimă. Privind copiii, începem să vorbim despre copilărie. „Copilăria noastră a fost un plîns“, își amintește ea. „Tata era prizonier. Mama s-a descurcat greu.“ Rămase singure, femeile se adunau în jurul învățătoarei Profira Labiș, care le încuraja. „Victorie“, spunea ea odată mamei Veronicăi, „trebuie să luptăm și noi. Dacă trăim și ne apărăm copiii, înseamnă că luptăm“.

Apoi răsare în amintire poetul, care pentru ea a rămas tot „Nelu“. „Avea o gîndire de om mare. Parcă-l văd jucîndu-se de-a războiul... Îi plăcea să fie Decabal, Mihai sau Ștefan. Cioplea din lemn săgeți și lănci de război pentru toți «luptătorii». El conducea jocul și trebuia neapărat să lase învingător“.

Înțeleg că toate jocurile copilăriei lor erau conduse cu o pricepere care îi uimea, de el, băiatul învățătorului. Un învățător de o mare bunătate și simplitate. „Ne învățau de toate. De la lucrul în grădină până la istorie“, îmi spune iarăși Veronica. „Și nu se purtau domni. Le plăcea să se încălze cu opinci, iar Nelu și Margareta mîncau împreună cu noi, în jurul plitei încinse, scrijele care umpleau de miros toată casa“.

Zîmbesc nostalgic. Și pentru mine casa copilăriei nu poate exista, mai ales în iarnă, fără aroma cartofilor copti pe plita încinsă. E una din plăcerile patriarhale ale locurilor.

Jocurile pe care le conducea copilul ce avea să devină „buzdugan al unei generații“ erau rodul unei imaginații care depășea cu mult granițele copilăriei. Imagina adesea piese de teatru pentru care confecționa singur costume. Odată, Eugen Labiș, pusese în scenă o piesă despre Gheorghe Doja. Nicolae Labiș a lucrat singur costume din carton. Pentru că el era băiatul învățătorului, copiii voiseră să-i rezerve un rol privilegiat: rolul împăratului. Dar el a vrut rol de țaran, nu de împărat. „Era încălțat cu opinci și mînca în scenă ceapă cu mămăligă, în timp ce împăratul bea vin“.

Povestește frumos Veronica. Simt că și-a purtat mereu copilăria cu ea, o jumătate de veac. Cînd o văd zîbind de parcă toate s-ar fi întîmplat ieri, îmi vin în minte cuvintele marelui Brîncuși: „Cînd nu mai sîntem copii, sîntem ca și morți“. Își amintește întîmplări de care, în vîltoarea vieții țărănești marcate ireversibil de evenimente cruciale, uitase. O întîmplare mă duce cu gîndul la Eminescu: „Copii eram noi amîndoi / Frate-meu și cu mine, / Din coji de nucă car cu boi / Făceam și înhămam la el / Culbeci bătrîni cu coarne.“ Timpul povestirii este pentru Veronica nedefinit ca timpul poveștilor: „Era toamnă. În grădina părinților mei erau pere mari și zemoase. Am găsit un cosaș. Nelu a tăiat cu briceagul bucăți mici de pară și i-a dat să mănînce. I-a făcut apoi un ham dintr-o ață și l-a înhămat la o surcică. Mergea frumos. Tocmai trecea pe drum un alai de nuntă. Ne-am urcat toți pe gard să ne uităm. Cînd am coborît, o găină

JANUS BIFRONS

Marca de mare poet a lui Nicolae Labiș este dată de tensiunea dintre confesiune și tendința transindividualizării. Primul pol al poetului este constituit, după cum am încercat să demonstrăm, din mărturii asupra unui suflet complex, a cărui condiție de existență a fost frămîntarea și extrema receptivitate la lucrurile lumii, al doilea este dorința mistuitoare de a ieși din sine și de a numi, în chip de imposibilă voce a epocii, marile sentimente ale poporului său. S-a născut astfel un arc voltaic, a cărui incandescentă topește toate imperfecțiunile, toate versurile „nerealizate“ și împrăstie lumina albă a marii poezii. Trecutul poeziei, dacă există așa ceva, este al vocilor singulare, viitorul, dacă, iarăși, va exista așa ceva, este al glasurilor din care s-a topit orice persoană. La răscrucea dintre aceste două posibilități ale poeziei, Labiș se află sub chipul lui Janus bifrons.

VOICU BUGARIU

Casa Labișilor, cu pridvorul de lemn și placa de marmură, fotografiată în vara anului 1984 de prof. Florin Diaș.

Aceluiași inspirat „fotograf” îi datorăm această imagine a unor copii din Mălini ce sînt în casa Labișilor ca în propria lor casă.

DESCĂTUȘAREA VIRTUȚILOR UMANE

Poet autentic al timpului comunist, a cărui efigie a imprimat-o puternic în stihurile sale, Labiș a intrat adînc în viața noastră spirituală, pășind necontenit înainte cu fiecare generație. Profund personal și autobiografic în poezia sa, el surprinde totuși, în primul rînd, sensurile mari ale epocii noastre, lupta ei cu inerția, devenirea morală a oamenilor, reintegrarea valorilor materiale și spirituale în locurile lor firești, împlinirea unor visuri multiseculare ale celor mulți și oropsiți, înfruntarea lucidă cu asprile naturii, descătușarea virtuților umane.

ION DODU BĂLAN

fugea cu ața după ea. Mîncase cosașul. Nelu s-a întristat. Zîmbea totuși la vederea găinii care nu putea scăpa cu nici un chip de ață. Aglăița, o fetiță de trei ani, plîngea de zor pentru moartea bietului «gleiele». Aglăița vorbea peltic și Nicolae o provoca mereu să rostească anumite cuvinte care pentru el aveau o sonoritate deosebită. „Cine te-a mușcat, Aglăița?“, o întreba. „M-o mușcat leptiza“, răspundea ea. El rîdea și o corecta : „Se spune viespe“.

Altă dată s-a întîmplat că Nicolae l-a „suplinit“ la școală pe tatăl său. Profira și Eugen Labiș plecaseră la Văleni, la familia învățătorului Enea cu care se înrudeau. Familia Enea aniversa „patronul de Sfîntul Ion“. Copiii rămăseseră acasă. „Am dormit eu cu ei“, își aduce aminte zîmbind interlocutoarea mea. „Ne-am jucat de-a nunta și de-a patronul. Părinții s-au întors abia a doua zi, dimineța tîrziu. Copiii se strînseseră la școală și îi așteptau. Văzînd că întîrzie, Nelu ne-a îndemnat să jucăm „Perinița“. Striga în joc strigături făcute de el. Așa ne-a găsit domnul învățător. „Ia uite“, a spus, „Nelu are și el petrecere“.

La urmă, Veronica îmi povestește și despre vînătoare. Da. A fost într-adevăr așa. Secetă. Foamete. Război. De cele mai multe ori învățătorul Eugen Labiș nu vîna de plăcere, ci pentru hrană. Aici, la Poiana-Mărului, oamenii își amintesc cu recunoștință că întotdeauna vînatul adus de învățător era împărțit cu vecinii. „Erau tare cumsecade“, mi se spune. Nu o dată Eugen Labiș se întorcea de la vînătoare oftînd : „Am ucis pe cineva ca să trăiesc eu“. De bună seamă că pentru un om ca el viețuitoarele pădurii erau „cineva“, nu „ceva“. „Făceam alice cu ei“, aflu. „Le șlefulam pe o piatră“. Cînd se întorceau, Nelu împărțea vînat și celor doi cîini pe care îi aveau : Gruia, un cîine mare și leneș, și Tuca, o cățelușă ageră, prețuită de stăpîni pentru vigilența ei. Lui Gruia îi arunca o bucată mică, rostind rar și apăsător : „Nu meriți !“

Relatarea despre vânătoare îmi aduce în minte o întâmplare recentă, petrecută în zilele cu lumină de toamnă ale sfârșitului de august 1985. Un grup de copii din orașul Călărași, membri ai Expediției „Doraris”, condusă cu însuflețire de un profesor de română, și-a stabilit pentru câteva zile „reședința” la Mălini. Au stat de vorbă cu oamenii, au cules măturii și creații populare locale. Când au venit la mine erau emoționați. Găsiseră, în parcul din fața Casei Memoriale „Nicolae Labiș”, căzut în iarbă, un glonte. Unul din ei îl ținea emoționat în palmă, nevenindu-i să creadă că atinge glonte care „a răsturnat poezia românească”. Emoția lor era atât de frumoasă, încât n-am îndrăznit să le spun că de fapt nu știu nimic despre existența la Mălini a acestui glonte miraculos despre care însuși Eugen Labiș mărturisește că l-a păstrat ca prin minune. N-am putut destrăma vraja clipei. Și pe urmă, copiii îl găsiseră într-un loc care le permitea să viseze... În ideea că e cel adevărat, mi l-au așezat pios în palmă. „N-am vrut să ni-l însușim”. După ce au plecat, m-am uitat îndelung la el. N-aș putea spune de la ce armă provine. Nu știu nimic despre arme. Atîta doar că pare foarte vechi. Copiii găsiseră și un statut P.M.R. semnat „Eugen Labiș”. Asocierea dintre cele două obiecte le-a insuflat convingerea că acesta e glonte care a vuit în văi marcînd trecerea hotarului dintre copilărie și maturitate a poetului de la Mălini. Aici s-au dat lupte grele și pămîntul încă mai păstrează, încrustate în el, urmele lor. De sub brazde au ieșit adeseori gloanțe rămase din vremea războiului. Veronica Păscănuț îmi vorbește și ea despre astfel de lucruri.

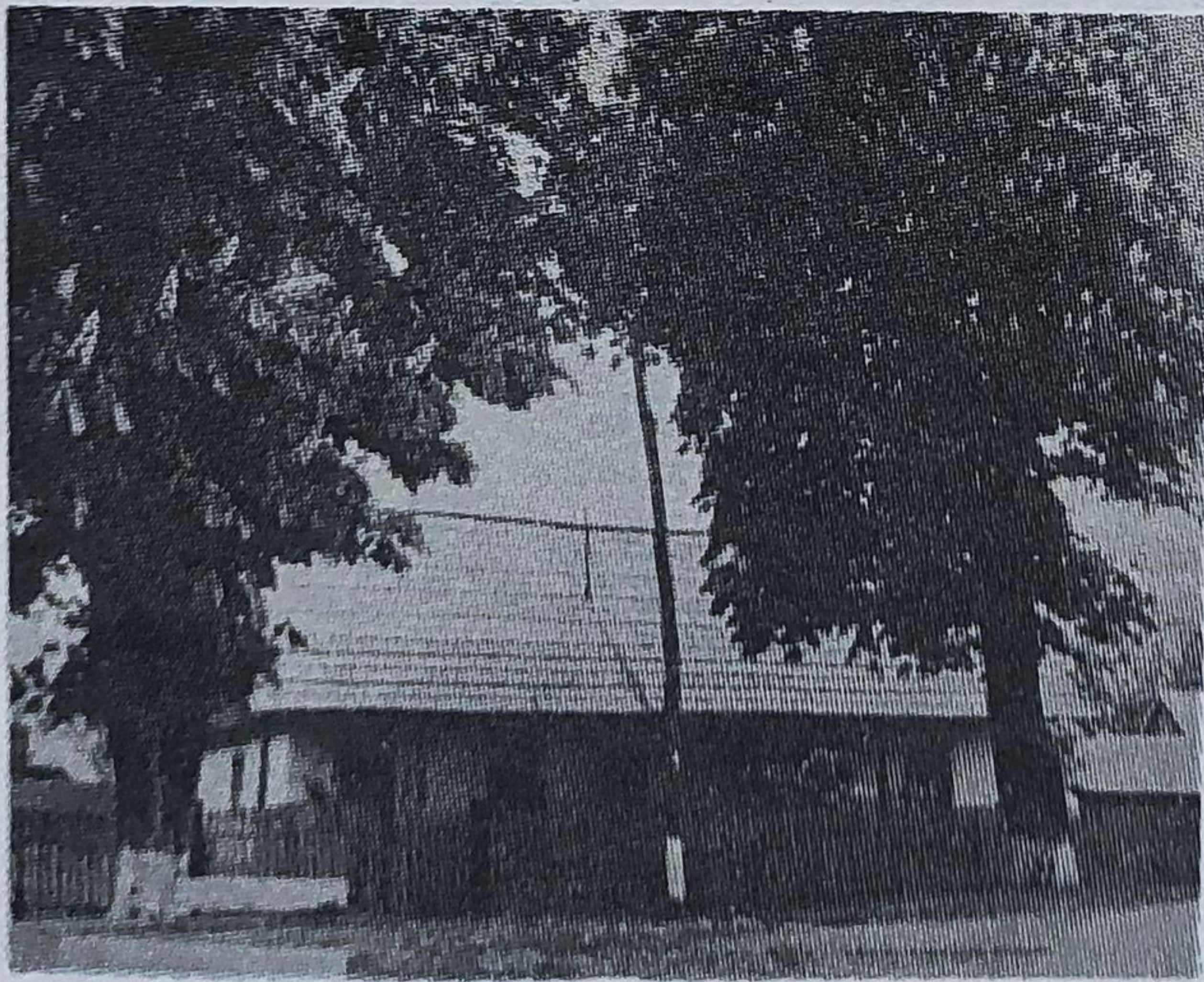
Glasul îi scade cînd își aduce aminte de ultima întâlnire cu poetul. Era în primăvara anului 1956. Anii trecuseră și, revenit pentru scurtă vreme în sat, poetul voise să afle cu cine se măritase fosta lui tovarășă de joacă. „Așa l-a cunoscut pe Grigore al meu și au făcut împreună un drum pe munte”.

Apoi, în timp ce se pregătește să-și reia lucrul la războiul de țesut, unde o găsisem la venire, femeia

O COTITURĂ

Se cuvine să precizăm că readucerea în circulație a motivelor mioritice într-un mod spontan și cu o intuiție remarcabilă a valorii lor productive pentru noua lirică românească se datorează lui Nicolae Labiș. Și din acest punct de vedere, ca din multe altele, poezia lui reprezintă o cotitură față de ceea ce se scria în epocă, precum și un început de drum pentru creația viitoare.

DUMITRU BĂLET

O poză de „coloratură” cu o casă tipică Mălinilor, ce pare desprinsă, în mindra ei înpletire, din celebrul Muzeu bucureștean al Satului.

O altă frumoasă casă veche
din Mălini...

RĂSPUNSUL ESTE POEZIA !

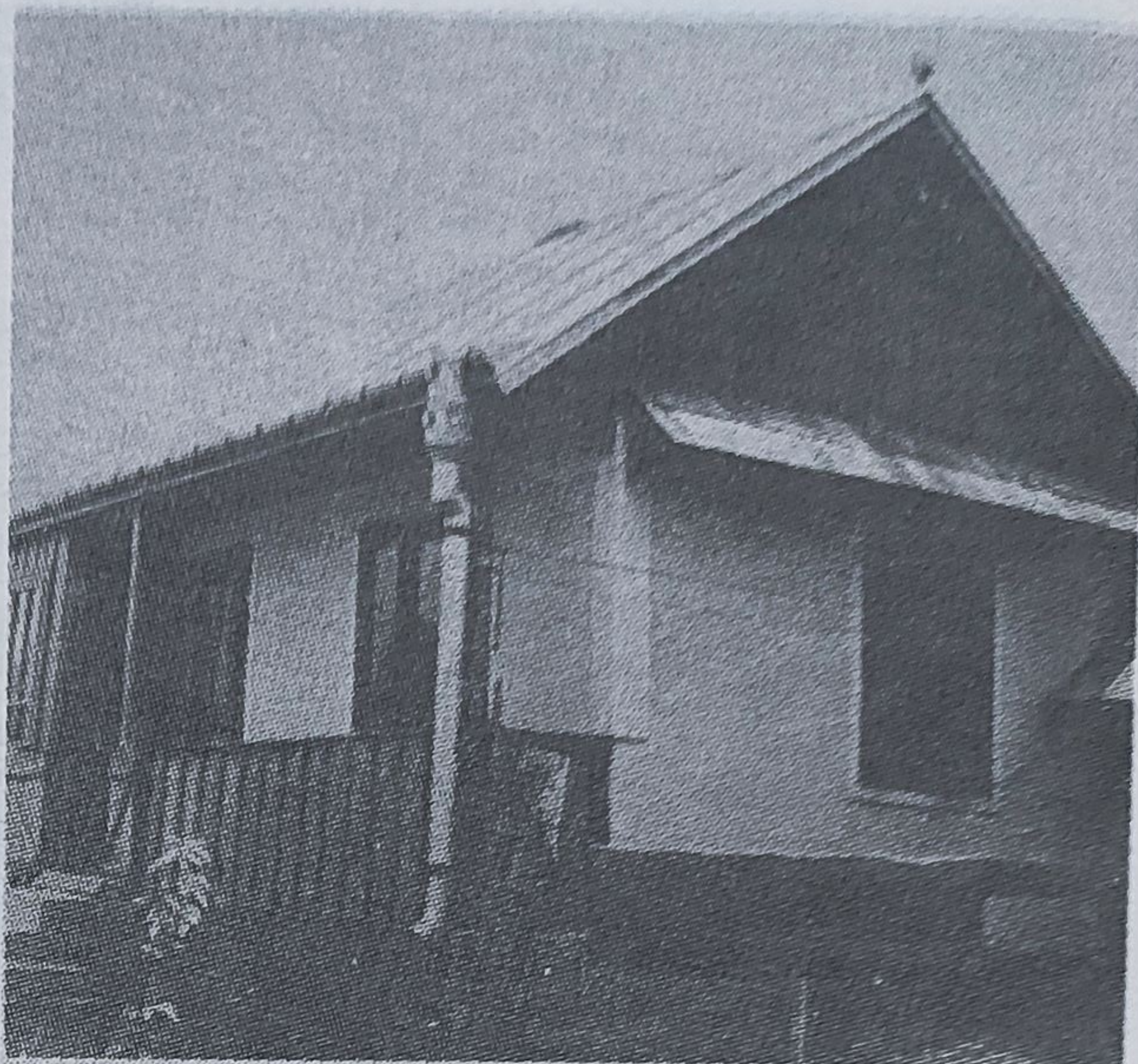
El venea cu profunzimea de orgă a marilor mișcări sufletești și a sincerității absolute. Era un vizionar, un artist care a privit permanent ochi în ochi ideile, aceasta însemnând nu logică rece, teorie, ci pătimasă trăire. Pentru mine Labiș înseamnă triumful conceptului de poeta munda. A poetului care se întreabă pe sine despre lume și care se găsește pe sine întrebând și descoperă lumea în întrebarea sa. Adevărul și adâncimea răspunsului stau în adevărul și adâncimea întrebării. Iar răspunsul este Poezia !

HORIA BADESCU

FEBRA CĂUTĂRII

Nicolae Labiș a trăit istoria contemporană cu toate fibrele ființei lui, s-a mistuit aidoma brazilor cuprinși de flăcări, evocați de atâtea ori. Dacă nu vom întâlni în versurile sale o paletă bogată de culori, ne întâmpină, în schimb, o pluralitate de nuanțe psihice, o vibrație la ideile și sentimentele timpului istoric, subordonate unei grabe înfrigurate, unei febre a căutării care îl stăpînesc și-l dictează gesturile, atitudinile și opțiunile.

ION BĂLU

vorbește ca pentru ea : „Cîteodată, mai ales toamna, parcă mă tot gîndesc că ar putea veni de undeva, să vadă și el cîți copii am...”

Și învățătoarea Maria Dandu și-l amintește bine. „Sînt cu un an mai mare ca Labiș, dar pe atunci școala avînd elevi puțini, eram aproape tot timpul împreună. Casa părinților fiind în incinta școlii, Nelu era mereu în preajma elevilor și pe la vîrsta de cinci ani învățase a citi de la ei.”

Maria Dandu, astăzi învățătoare în satul Suha, și-l amintește mai ales îmbrăcat în costum național. „La serbări se îmbrăca totdeauna național și avea ce avea că tot cu cojocul pe dos. Într-o vreme tatăl îi făcuse un cojocel al lui.”

Ca elev al Liceului „Nicu Gane” din Fălticeni, Labiș căuta mai ales „tovărășia băieților mai mari și, pe cît posibil, talentați, deosebiți”. Maria Dandu își amintește că l-a văzut foarte des însoțit de Eugen Mandric, care devenise președintele organizației U.A.E.R. La primirea lui Labiș în organizație, Mandric declarase cu mîndrie : „Primim în organizație, printre primii ei membri, pe unul din elevii eminenți ai liceului...”

Nu se întîmpla ca Labiș să lipsească de la vreo manifestare culturală. „Mergeam prin sate cu serbări școlare sau pentru difuzarea presei (sarcină pe linie de organizație). Labiș era sufletul grupului. Recita mereu poezii proprii care plăceau foarte mult țăranilor din satele pe unde mergeam”. (Maria Dandu)

De altfel, Labiș era protagonistul serbărilor școlare încă de pe vremea pantalonilor scurți, cu bretele. Așa îl ține minte profesoara Adela Popa, fostă elevă a soților Labiș. În fiecare an, satele de pe valea râului Suha Mare (Văleni, Poiana-Mărului, Suha și Mălini) sărbătoreau ziua de 1 Mai în Pădurea Prisos, prin ceea ce aveau ele mai valoros din punct de vedere cultural. „Școala Văleni”, îmi spune Adela Popa, „ve-

nea întotdeauna cu o formație de dansuri populare pregătite de doamna Ene, sora Profirei Labiş. Dansatorii erau îndelung aplaudați pentru ritmul lor vioi ca al apelor de munte și pentru autenticitatea costumelor : opinci, ciorapi albi de lână, sumane cu sarad. Apoi Profira Labiş îl urca pe micul Nicolae pe trunchiul retezat al vreunui copac și în liniștea care se lăsa, auzeam : „Poezie făcută de mine !” Starea de poezie creată de micul recitator era continuată de fluierul răscolitor al învățătorului Gavril Dorneanu. În zilele următoare copiilor din sat li se spunea cu o undă de reproș : „Ați văzut ce mic e și ce poezii spune !?...”

Din rememorările consătenilor mei înțeleg că exista în sat o atmosferă culturală deosebită. Unei săli din clădirea veche a școlii din Mălini, bătrânii satului îi spun și astăzi „sala teatrului”. I se spunea așa încă înainte de nașterea lui Labiş. Învățătoarea Mariana Voicu, acum de mulți ani pensionară, mi-o confirmă. Soțul ei, Alexandru Voicu, trecut în lumea umbrelor acum câțiva ani, a regizat în sala aceea „Cuiul lui Pepelea” și „O scrisoare pierdută”. Adela Popa știe și ea foarte bine aceste lucruri : „Tatăl meu, notarul Gherasim, juca pe cetățeanul turmentat. Rolul îi ieșea foarte bine, spre hazul cunoscuților și al colegilor de «trupă», între care mare animator era pretorul Dăscăliu...”

Și Adela Popa păstrează în amintire o ultimă imagine. Tot din 1956. A reținut mai ales părul bogat care-i încadra chipul și „mustața mare, căzînd peste buze”. Lumea îl privea cu curiozitate, pentru că se vorbea de el ca de un mare poet. „Totdeauna m-am gîndit la imaginea lui din centrul Mălinilor. Mi-a părut maturizat, adîncit în gînduri. Scutura din cînd în cînd din cap ca și cum ar fi vrut să se trezească dintr-un vis.” (Adela Popa).

A devenit legendară în partea locului afecțiunea pe care Labiş o purta lui Gheorghe Panțiru de la Văleni.

...și o alta, ingenuncheată de timp, trăindu-și ultima vară înainte de a fi dărimată, dar conservînd și ea, discretă, o „urmă a poetului Nicolae Labiş”, amintindu-l, cu jocurile prunciei, pe „copchilutul lu' Domn' Eujen”.

UN POET PE DEPLIN EXPRIMAT

O experiență destul de lungă m-a încredințat că foarte mulți poeți tineri, surprinzînd la început prin o anume exuberanță lirică, nu-și țin mai tîrziu fîgăduiala și nu rareori dispar de pe firmamentul poeziei ca și osteniți, înainte chiar ca noi să ne fi pierdut speranța.

De altfel, părerea mea rămîne că poezia este o operă a maturității, deși în privința aceasta vîrsta împlinirii variază de la individ la individ. Poetul matur este ca un interpret la pianoforte, care, stăpînind atît de bine instrumentul, ajunge la acea lesniciune

și simplitate prin care emoția se exprimă cu o rafinată ingenuitate.

Desigur că această observare nu poate avea un caracter absolut. Întrucât îl privește pe Labiș, tânăr poet, pe care un accident nefericit l-a făcut să piară la 21 de ani, eu nici nu mă mai întreb ce ar fi devenit dacă trăia, pentru că îl consider un poet pe deplin exprimat, de la care au rămas câteva poeme încântătoare, pe care istoria literaturii noastre nu le poate trece cu vederea. Iată un prilej pentru un estet să se întrebe din nou ce este poezia, ca artă, fără îndoială, căci problema cealaltă a funcției ei prin oglindire este pentru noi definitiv rezolvată.

Din acest ultim punct de vedere N. Labiș a evocat ororile războiului, copilăria săracă, foametea, pe tatăl răspîndind „Scînteia”, pădurile natale în care vînătorul își caută din penurie hrana. A evocat partidul, lupta comuniștilor. Temele sînt, (variate) privit de sus, socialiste și combative. Setea sa de viață îl așează fără discuție printre poeții vremurilor noi.

Ce este poezia, întreb din nou? Lumea lui N. Labiș nu este inedită. Pădurile, cerbii, cinegetica au fost cîntate și de alții și pot să pară convenționale ca și Pegasul pe care ilustratorul l-a pus pe coperta culegerii „Primele iubiri”.

Poetul este descriptiv și narativ cu abundență într-o fază de esența prozei, nu firește lipsită de metafore.

Farmecul provine dintr-o senzație puternică de materie, cuvintele sînt carnale ca fructele, poetul pare în permanență vrăjit de univers. De pildă: „O cetină c-un fir de luminare / Și c-o mărgică smulsă din suman / Vestea că, pe vîn-

Mergeau împreună cu căruța în pădure și atunci lui Labiș îi plăcea să poarte cușma, cojocul sau sumanul lui badea Panțîru. Calul era lăsat la pas. De multe ori mai luau un cal, legat de căruță.

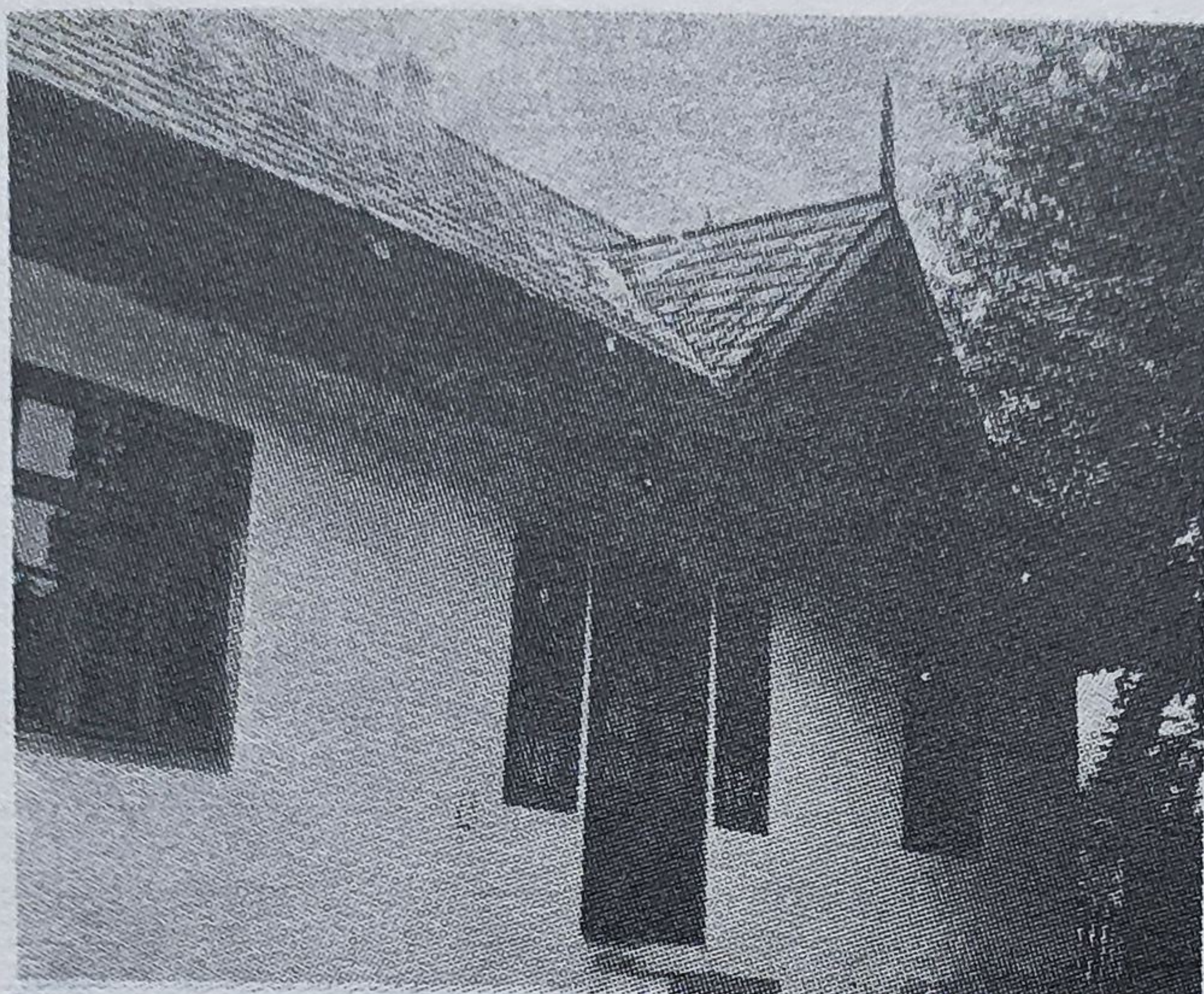
Era bădița Gheorghe Panțîru un mare amator de „palute” (glume). Și de țuică bună, băută pe îndelete în tovărășia prietenilor care povesteau frumos unele și altele. Gheorghe Popa, actualul primar al comunei, îmi povestește o întâmplare revelatoare. Odată, Gheorghe Panțîru se întorcea acasă însoțit de doi pădurari, prieteni ai lui. Văzîndu-l că vine și știind că urmează „o cînstire ca între prieteni”, soția lui, Anica, a ascuns repede în cîneapă singura sticlă cu țuică pe care o aveau, negîndu-i apoi îndîrjit existența. Moșul a zîmbit, și-a rotit încet privirea asupra locurilor, apoi, observînd cărarea prin cîneapă a luat coasa și cît ai clipi, a culcat cînepa la pămînt. „Mîndrețe de cîneapă încă necoaptă”, se tînguia încetișor Anica. Badea Panțîru a dat de sticlă și a clipit șiret către cei doi prieteni, care asistaseră uimiți la această insolită lecție de morală.

Înțeleg parcă de ce l-a iubit Labiș. Nu doar pentru că știa să descifreze urmele jivinelor în pădure. Nici pentru felul lui hîtru de a fi. L-a iubit poate mai ales pentru acele clipe cînd privirea i se adîncea dincolo de realitatea imediată. Și poate undeva tăcerile lor solemne se întîlneau. Bădița Gheorghe Panțîru i se dezvăluia ca parte din sufletul satului, al satului cu „hore” și „danț”, cu „bocete” și „colinde” din care deprinsese tînărul cu ochi mari cît toată pădurea românească „bătăile versului”.

Cei care au avut privilegiul de a-i vorbi, de a-i sta fie și numai o clipă în preajmă, evocă plini de emoție privirea matură, scrutătoare, a poetului.

Vasile Scutăreanu, învățător pensionar, păstrează despre Labiș o singură amintire, intrată în patrimoniul său sufletesc ca unul din lucrurile cele mai dragi. Întîlnirea s-a petrecut într-o toamnă nostalgică, în casa de la Mălini, cu un an înainte de trecerea în neființă a poetului. „Dintre cărțile de care era înconjurat îmi rămîne încrustată în suflet Matei Caragiale. Am vorbit puțin. Se simțea dezrădăcinat de acasă. Se vedea fericirea amară de a zdrobi între genele lungi miracolul aducerilor-aminte presărat cu nume de colegi, punctat fierbinte de dragostea pentru marea noastră moștenire dacică în jurul obiceiurilor de Anul Nou. În ochii lui mari și adînci jucau caprele, se zbenguiau feți-frumoși cu oglinzi și telepăiau greoi urșii cu miros de rășini și de cojoc ciobănesc. Pleca la Suceava și l-am condus pînă-n centrul civic al Mălinilor. La despărțire am simțit pornirea magnetică de a-i săruta obrazul fraged, azi încremenit în bazaltul din grădina publică locală. L-am sărutat pe poetul Țării de Sus, fără să știu că-l sărut pe poetul neamului...”

...Amintirea e diafană ca o părere. Pe aleea străjuită de privirea pietrificată a poetului se rostogolesc iar frunzele toamnei. Mai ales toamna e frumos la Mălini... Atunci mălinenii simt că Labiș este ceea ce Tudor Vlanu numea „un semn de unire pentru toți

O școală veche. O școliță. Un neconsacrat muzeu al unor începuturi de viață și poezie cu loc sigur în Istoria literaturii române.

tinerii adunați laolaltă pentru a citi versurile lui sau pe ale lor și pentru a se lega într-o nobilă și înaltă prietenie“.

Finala Concursului național de poezie „Nicolae Labiș” adună la Mălini tineri din toată țara.

Și iar simți că există tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte.

Prof. MARIA ȚIGĂNESCU — Mălini

KISELEFF 10 ȘI PRIMELE IUBIRI

Dar hulita Școală de literatură nu a avut numai o existență efemeră și extrem de numeroși contestatori, ci și memorialiști amabili cu indicibilul ei rost. Unul dintre puținii care au avut curajul să afirme această realitate e Rusalin Mureșanu, care a tipărit în 1979 („Almanahul literar”) pagini de voioasă aducere aminte a anilor de junete dintr-o (promisă) suită de alte momente evocatoare. Pentru caracterul lor insolit le reproducem (operind numai câteva firești omisiuni ținând exclusiv de economia lucrării noastre) asigurându-l pe cititor de autenticitatea celor mai multe dintre momente și subliniind hazul unor episoade, detaliile curios memorate ale vieții de școală, cu convingerea că ele colorează o atmosferă pe care prea lesne o credem că va fi fost cu desen Kafkian. Într-adevăr, pentru numai unul din elevii (studenții !) Școlii, vârsta „primelor iubiri” s-a întâmplat să fie și a primei morți.

Așadar :

Toamnele erau dulci acum un sfert de veac prin parcurile Bucureștilor. Intrase atât de mult Esenin în

toase reci, călare / Din viața noastră-a mai trecut un an. / Zăvozii nu lătrau în băătăură, / Ci scheunau cu vîntul pe sub uși. / Flăcări nu mai ajungeau să ure / Pe la ferești, de unde erau duși.“

Cîinii care schiaună sub uși împreună cu vîntul este eminent, întîi fiindcă se face analogia între suflul nărilor canine și vînt, apoi fiindcă spre a se evoca dezolația satului, se notează contemporaneitatea celor două fenomene.

Anul care se duce pe vîntoasă e grandios și simplu. Pentru ploaia torențială după secetă tocmai imaginile foarte comune sînt apocaliptice : „Torțile nou-rilor s-au dezlegat, / Plouă cu cofa pe munți și pe sat.“

A ploua cu cofa pe munți este aplicare la geologia majoră a unei expresii curente în spațiul familiar. Poetul are nările deschise plăcîndu-i aromele tari, cum ar fi acelea de rășină și de rumeguș. „Azi palmele-i au miros de rășină / Și colb de rumeguș ea are-n păr“. Foarte sangvin e fericit chiar de relativele dureri în contact cu elementele : „Împletit, m-am ridicat spre munți / Într-un iernatic asfințit, de soare, / Pe cînd amețitor bolboroseau / Sub ghețuri somnoroasele izvoare. / Ninge cumplit și ochii-mi lăcrimau / Plini de-a ninsorii jocuri rotitoare / Și s-auzea cum fișie prin crengi / Cenușa argintie de ninsoare“.

Nu-i vorba însă nici de vreo facultate plastică deosebită, nici de o excepție în domeniul senzorial. A-

vem de-a face cu un adevărat poet a cărui frază chiar discursivă, cântă cu o sonoritate excepțională și care acordă lumii de toate zilele a patra dimensiune: semnificația lirică. Banala fabrică de cheres- tea devine ființă fabuloasă: „O fabrică de cheres- tea și-naltă / Peste pă- duri acoperișul sur / Și viața ei năvalnică pătrun- de / Pădurile de liniști dimprejur / Ca o făptură tânără-n răstimpuri / Ea își trimite chiotele-n hău / Și trunchiuri mari de brad pantagruelic / Înfulcă-n- tre dinți de ferestru /“. Un poem cu totul remar- cabil în proza rimată pe care o folosea și Paul Fort este „Mihail Sadoveanu“. Poate că este tot ce s-a scris mai suav și mai a- dînc despre marele nostru povestitor. Opera lui Sado- veanu caracterizată ca un univers efectiv prin amin- tirea lecturilor unui copil este o idee poetică cu re- zultate uimitoare: „Eram într-o pădure uluitor de vie, într-o pădure care șoptea înăbușit. Și ia- tă că, pădurea în iar- nă, argintie cu șoapta ei, mi l-a reamintit. Izvoarele sub pînze de ghiață, deli- cate, se legănau la vale, pe nevăzutul prund și în lumina sobră, cu pini și nestemate, cîntau unite în- tr-un cor profund. În zbo- ruri rotunjite, tăiau mari păsări slava; un farmec de poveste se răsfirea sub cer; părea zăpada caldă și moale ca otava, dar zările clipeau la fel, sever“ etc. Portretul fizic al lui Mi- hail Sadoveanu e magistral (păr din flăcări de zăpa- dă... fără vîrstă... slăvit ca luna și ca munții natali): „E-n fața mea, cu părul din flăcări de zăpadă, cu ochii plini de pîcle și plini de-nseninări; o albă în- florire de vișini în livadă, minunea lîcăririi unei zări. Nu are vîrstă. În el sînt

noi încît în orice frunze de aur căzute pe umerii noștri vedeam un poem de al lui. Recitam seara, pe lună, fetelor tone de poezii din Esenin — în afară de Ni- culae Stoian, care, viitoarei sale tovarășe de viață — studentă la facultatea de limbă rusă — îi recita numai din Maiakovski: „Un nor în pantaloni“, „Octombrie“, ba chiar și scene întregi din „Floșnița“. Dar cu asta a avut noroc. Ea l-a luat repede de bărbat, crezîndu-l un om foarte deștept. Sper să nu se fi înșelat. Noi, cel- lalți romantici îi dădeam cu „Moscovă cîrciumăreasă“, „Eh, voi, sănii, și voi, cai!“ și fetele nu prea în- telegeau mare lucru. Se uitau la lună și se lăsau ușor sărutate. Pesemne le impresiona ceva din mieunatul nostru de motani, dar nu știau precis ce. Noi, viitorii poeți eram în clasa lui Mihai Beniuc, Marcel Breslașu și Mihai Dragomir. Cursuri ne mai țineau și alți poeți de seamă, dar cele mai interesante lecții erau cele cu Beniuc și Mihai Dragomir. La una din lecțiile despre poetică, Mihai Beniuc ne-a ținut o oră întreagă cu ochii țintă la el și la gestică lui cu totul ieșită din co- mun — ceva între tată și profesor — ca să ne explice cum a elaborat poezia „Melița“. După cîte știm poezia are cîteva strofe doar. Ei, bine! maestrul ne explica că o parte din poezie a scris-o înainte de război și de-abia după patru-cinci ani, adică prin 1942 i-a venit poanta poeziei: melița — războiul, cînepa — oasele, trupurile măcinate de război. Rămîneam uimiți și cînd maestrul ieșea din sală îl vedeam înalt cît ușa! La vremea primelor iubiri ale noastre Mihai Beniuc era și el mai tînăr cu vre-un sfert de veac și la unele reuniuni ale studenților Școlii de literatură participa și el cu tinerețe nebănuită. Cînta frumos și cu mult alean. Avea un cîntec preferat pe care îl cînta cu deosebită măiestrie: „Banii, banii“: „Banii nu se fac așa / Stînd la cîrciumă și-a bea / Banii se fac la pă- dure / Din firiz și din secure / Banii, banii...“ Îi ținea isonul Dumitru Mircea, băiat inimos care a scos de sub tipar o „Pîine albă“ — a luat premiul de stat — și gata! Altfel putea lua premiul de stat și pentru felul cum cînta la cuțit — adică cu cuțitul între dinți — de-ți lua răsufierea. Cînta frumos Dumitru Mircea, dar îl cam îngîmfase premiul. Fiind — mai tîrziu — colegi la „Gazeta literară“, la plecare luam tramvaiul împreună. Într-una din zile în tramvai fiind, Mircea îmi spune cu voce tare:

— Este, Rusaline, că laureații premiului de stat nu plătesc bilet de tramvai?

Taxatoarea — o femeie care nu cred că avea mai mult de patru sute de lei pe lună — s-a făcut că nu aude. Mircea și-a dat seama și bineînțeleș că a cum- părat bilet, dar puțin cam jenat de ce-i ieșise din gură. Noi, cei mai tineri, ne urmam școala și ne ve- deam de primele iubiri. Eu cu viitoarea mea soție, Valentina Sima, Gheorghe Tomozei cu Elena Dragoș, Mihai Ionescu cu o colegă de-a noastră nemțoaică, nu mai știu cum o chema, pînă și Ștefan Luca era tînăr pe vremea aceea, deși avea două fetițe de toată fru- musețea și o nevastă pe care, slavă domnului, o are și acum și care îl mai ține din scurt cînd e necesar. Eram la vîrsta primelor iubiri, la vîrsta la care nu putem minți și nu ne puteam minți. Nu știam pe cine iubea Labiș, și chiar dacă știam nu ne interesa, fiindcă Labiș ne iubea pe toți. Stăteam deseori la o dami-

Eleganta, sobra clădire a Școlii de literatură (în prim plan, greu vizibili, Nicolae Labiș și Irimie Străuț), muzeu de artă interbelică și, la origini, locuință a juristului Toma Stelian.

geană cu vin molan de prin părțile Buzăului aduse de nevastă-mea și beam zece-cincisprezece kilograme într-o noapte împreună cu Labiș, Ghiță Mărgărit, Gh. D. Vasile și alții. Gh. D. Vasile iubea mult natura, încît la miezul nopții sărea în lacul Herăstrău și înota pînă la insulă, ori păstrînd datinile sale oltenești umbla desculț pe bulevardul 6 Martie... cu bocancii noi-nouți atîrnați de umăr. Zicea că nu vrea să-i strice.

Seara, într-o cameră de la etaj ascultam la un gramofon prăfuit plăci vechi cu muzică simfonică ori jazz. Cînd se asculta muzică simfonică, Wagner, Lalo, Respighi — mă rog, ce avea — Doina Sălăjean ne cerea să stingem lumina, apoi închidea ochii și-și rezema capul pe speteaza scaunului și dintr-o dată devenea tristă. Habar n-am de ce. Eu la drept vorbind eram complet insensibil la simfonii și nu înțelegeam de ce trebuie ascultată o asemenea muzică pe întuneric. L-am întrebat pe Florin Mugur, dar n-a știut să-mi dea o explicație plauzibilă. Doar Horia Aramă mi-a șoptit cu timiditate :

— O fi îndrăgostită. Cred că asta e !

Melodia noastră, a băleților, era una veselă de jazz, iute ca o sîrbă, și cînd puneam placa cîntam în cor, ritmic versuri improvizate și venite ca o mînușă cîntecului :

mii de oameni, și-ntr-însul anii proaspeți cu toții s-au păstrat... Tot puști rămîn. Mă aflu la examen și vreau s-arăt că nu-s intimidat. Sentința o să vină. Oricare-o fi, tot una. El pentru mine-i apa vrăjitelor fîntîni. Îl voi slăvi în cîntec cum pot slăvi doar luna, iubindu-l ca pe munți, natalii mei bătrîni“.

În „Lupta cu inerția“ proiecte de compoziție de tip dantesc și poeme mai scurte în care, în urma lecturilor, poetul încearcă o ingenuitate nouă, de ordinul inefabilului oarecum premeditat, după formula Hölderlin :

„Să observați că niciodată / N-am fost singur cu mine cum mulți au crezut. / Tot ce-am iubit, niciodată / N-am mistuit într-al timpului pașnic trecut. / Tot ce-am putut să privesc / Mi s-a părut din cale afară / De crunt ori Dumnezeesc — / Nu i-am dat voie să moară.“

Dar poetul a rămas în general la nevinovăția lui firească, fără sincopie artificiale de limbaj. E adevărat că un număr foarte mare de poezii obosesc spiritul prin monotonia muzicii lor devenite factice. Totuși cîteva pline de candoare autobiografică și de vitalitate juvenilă, sînt de neuitat :

„Mîngîie-mi părul. / Astăzi
mi-i aspru și sărat. / A-
proape-ntotdeauna a fost
la fel, îmi pare... / De col-
buri nins, cu vînturi și, cu
ploi amestecat, / În zgura
de la trenuri scaldat și-n
stropi de mare. / Ce larg
mă simt și lacom și nici-
odată plin! / Sorb prin
pupile lumea și-n taină cu
auzul, / Nepotolit ca-n fața
paharelor de vin / Ce-mî
scapără-n mustață stropi
limpezi ca hurmuzul.“
Sau :

„Știu eu, mama mi-a zis
că mă nasc într-o zodie
bună; / Plinului pîntec
așa îi cînta într-o noapte
cu lună. / Trăsnete reci de
furtună vedea cum în za-
re detună. / Știu eu, ma-
ma și-a zis că mă nasc
într-o zodie bună, / Ea
mai vedea cum în șa voi
sălta împreună / Cu în-
drăzneța fecioară-a pă-
mîntului, brună / Și-n goa-
nă nebună vedea de pe-a-
tunci cum răsună / Tropo-
tul lung și mereu al ga-
lopului meu. / Știu eu,
mama și-a zis că mă nasc
într-o zodie bună“... /

E o poezie juvenilă aceas-
ta, dar nu de începător,
căci mai multă stăpînire a
mijloacelor de expresie, o
mai deplină virtuozitate
nici nu se poate închipui
fără spaima unui artificiu
care să atenueze farmecul
spontaneității. Timpul va
da probabil, acestui me-
teor o scripîre mai profun-
dă.

Deocamdată el poate fi u-
nul din răspunsurile la
calomnia celor care susțin
că sub regimul nostru ce-
rul poeziei s-a întunecat.

1958

G. CALINESCU

Hoajă, Hoajă, Hoajă
Petre Iosif,
Hoajă, Hoajă, Hoajă
Petre Iosif.

și eram cumplit de satisfăcuți că ne răzbunam un pic
pe Petre Iosif (directorul nostru) și Al. Hoajă, adjunc-
tul său. Rîdeam de ne prăpădeam, eram copii încă.
Dar Hoajă și Petre Iosif chiar după ce au aflat ce
cîntăm noi nu s-au supărat. Ne-au luat în schimb
gramofonul. Pagubă-n ciuperci. Avea Stanciu Aurel o
mandolină și o voce de rămîneau Wagner și Respighi
cu gura căscată de-acolo din șanțurile lor din plăci.
Nu știu la ora asta cum s-ar vedea Grecea Ion, Ca-
rabăț, Tomozei (care nici măcar voce n-avea), Labiș,
eu și atîția alții în postura unui cor ad-hoc prin parcul
școlii.

Cîteodată aveam acces la Casa scriitorilor, unde se
rulau filme, se făceau întîlniri literare — urmate
bineînțelese de „reuniuni tovărășești“ — udate cu tot
soiul de băuturi.

...În perioada examenelor redeveneam serioși. În-
vățam zi și noapte. Ne vizitau Sadoveanu, Camil Pe-
trescu, Marcel Breslașu, Nina Cassian, Veronica Po-
rumbacu, Eusebiu Camilar, Cicerone Theodorescu,
Eugen Jebeleanu. Nu voiam nici unul dintre noi să
ne facem de rîs în fața maștrilor. Și învățam. Mai
citeam și cărți „interzise“ cumpărate de la anticari :
Goga, Blaga, Arghezi, Bacovia... Așa era pe vremea
primelor iubiri, pe vremea lui Labiș, pe vremea noas-
tră. Dar vicisitudinile vieții nu cumpărate de la anti-
cari : Goga, Blaga, îi țineam sub pernă și noaptea
stăteam de vorbă cu ei. Versul arghegian „Carte fru-
moasă, cînte cui te-a scris“ ne fura inimile, iar „Li-
ceu-cimitir al tinereților mele“ — ni se părea în
toamna clară și aurie ca mierea, ceva de neînțeles
pentru sufletele noastre de copii.

De Anul Nou, conștiințele noastre nepătate ca ză-
pada — s-au dus cu sorcova la poetul A. Toma. El
ne-a ascultat, apoi ne-a servit cu bomboane. Am plecat
dezamăgiți la „Kisselef“. Stan Palanca umbla cu un
țoi prin cîrciumă și ne ruga :

— Puneți pentru memoria mamei mele ! Înalt, sub-
țire și ros de alcool, ne iubea ca pe copiii lui. Țin
minte țoiul acela toată viața.

Stătea cu noi nu o dată Dimitrie Stelaru, la anii
primelor iubiri. Avea o voce catifelată, dulce.

Așa sînt primele iubiri, trecătoare. Apoi vin cele-
lalte, mai adînci...

Școala de literatură era o lume aparte, o lume cu
nebunie, dar cu nebunie sinceră, nedisimulată. Pesem-
ne că asta e lumea primelor iubiri. Ion Gheorghe îmi
dădea cu scaunul în cap și deschidea ușile cu piciorul,
forțat, chiar dacă acel cineva din birou era un „ștab“,
cum ne exprimam pe atunci.

...În iarna lui '53 am plecat cu Nicu Labiș la el
acasă la Mălini — Poiana Mărului, în Țara de Sus.
Trenul avea locomotivă cu aburi, scotea trîmbe de
fum înnegrind zăpezile sfioase ale rusticului nord. Am
ajuns la Mălini tîrziu, după amiază, se apropia Cră-
ciunul și prin pîcla deasă a gerului se vedeau ruguri
de foc prin curțile sătenilor. Gîțau porcii sub cuțit,
apoi stăteau cumînți, sub palele care-i pîrleau. Unii,

nemorți îndeajuns mai apucau să alerge cu paiele aprinse în spinare prin ogrăzi, urmăriți de furcile stăpînilor atît de neîndemînateci în execuții... Era un spectacol sumbru, apocaliptic, mirosea a carne arsă, a cîrnați, a caltaboși și a țuică fiartă. Am trecut cu Nicu prin acest spectacol de inchiziție, am trecut pe lîngă ograda lui bădița Panțîru care ne-a făcut semn că vine și el, apoi am poposit acasă la domnul învățător Labiș și după sărutările calde, părintești, ne-am năpustit amîndoi peste caltaboși cu o frenetică bucurie. Am băut ore în șir țuică amestecată cu miere de albine, ore în șir cu familia, cu bădița Panțîru care venise și el, pînă ce Nicu Labiș s-a hotărît să plecăm. Purtam amîndoi cușme groase de miel. Am ajuns tîrziu la marginea Fălticenilor, apoi la gară, unde la sosirea trenului, Labiș și-a aruncat cușma sub locomotivă cu un chiot sălbatic. Munții erau încărcăți de zăpezi, pesemne căprioarele îi simțeau prezența și Nicu simțea asta. Era o iarnă cumplită, dar frumoasă. Pe geamurile vagonului trăiau flori de ghiață uimitoare și totul mi se părea nemuritor. Am ajuns la București dimineața — și primele zăpezi ale lui '53 din Țara de Sus au rămas în noi multă vreme. Îl mai țin minte pe Labiș cu părul răvășit de crivăț, cu nasul cîrn adîmeciînd dusele zăpezi ale Nordului...

Acestea erau primele iubiri ale noastre, simple ca însăși natura.

1979

RUSALIN MUREȘAN

PRIETENUL LABIȘ

Bunul meu prieten, Nicolae Labiș, a fost și un poet vizionar. Prietenii lui și „puii păsării cu clonț de rubin” ciugulesc, ciugulesc pe urmele poetului, scormonind viața și opera. Și astfel s-a născut pentru unii mitul Labiș.

Într-o duminică dimineată, după cîteva săptămîni de la începutul cursurilor la școala de literatură, rămăsesem în dormitor numai cu Labiș. Eu învățam, la masă, iar el era tolănit în pat, așa îmbrăcat cum a venit de la micul dejun din sala de mese. Citea de zor dintr-o carte voluminoasă. În poziție turcească, cu cartea deschisă și lăsată pe pat, mă întrebă deodată:

— Ei, bădie, cum stăm cu învățătura?

— Merge greu, dar cu ajutorul dicționarului mă descurc cumva. Mai bine făcea Dumnezeu lumea din nou, fără atîtea rele pe pămînt, decît să încurce limba oamenilor la Babilon. Dacă atunci ar fi fost mai înțelept, azi și oamenii ar fi mai buni.

El a zîmbit, a coborît din pat și s-a așezat lîngă mine.

— Dacă vrei, te ajut. Ce nu înțelegi?

— Treaba asta cu genurile. În limba noastră așa ceva nu există.

Cu ajutorul lui, peste puțin timp, am înțeles de ce se spune „două fete” și nu „doi fete”. Cît am

IMPOTRIVA INERTIEI

Tînărul acesta, putem repeta și noi, a fost o voință în acțiune conștientă. În acțiune împotriva inerției care încerca să zăgăzuiască fluviul voinței de mai bine a tuturor năpăstuiților și obidiților treziți la conștiința propriei lor forțe creatoare, și în acțiune împotriva inerției care, ispititoare, încerca să-l fure și pe el, Nicolae Labiș, din multe puncte de vedere încă „miel și ied și mînz”, spre căile facile ale reușitelor tîrești trecătoare.

TRAIAN CHELARU

Etern „neseriosul” Nicolae Labiş împreună cu Portik Imre şi Ion Buda profilati pe fundalul unei toamne din Kiseleff 10.

MATURITATEA UNUI CREZ

La optsprezece ani, poetul *Primelor iubiri* îşi conturase profilul scriitoricesc. Ieşirea din adolescenţă depăşea, în cazul său, etapa căutării propriiei personalităţi, însemnând de fapt maturizarea. Talentul neobişnuit se alătură capacităţii de a descoperi condiţiile valorii şi de a-i stăpîni reperele. Pentru Labiş esenţa creaţiei constă în talent şi cultură (adică elementele fundamentale din literatură, filosofie şi ştiinţă), bunuri care se valorifică prin angajarea civică a purtătorului lor. Curajul sincerităţii se integrează firesc în vocaţie. Acest crez este sensul dialectic al cunoaşterii poetice : din zonele intime spre exterior, de la izvoarele eului către talazurile colective. Astfel, într-o vreme în care la noi literatura nu-şi regăsise încă fundamentul estetic, programul tînărului scotea la lumina zilei demnitatea liricii patriotice şi adevărata poezie politică, repunînd în drepturi specificul poeziei, strînsa legătură a noii etape cu treptele de sus ale tradiţiei.

Din perspectiva acestei viziuni, maturizarea poetului se măsoară cu forţa acumulării de experienţă şi nu cu îngroşarea vîrstei. De aici şi credinţa autoritară în misiunea de mentor al generaţiei sale şi al celei următoare.

CONSTANTIN
TH. CIOBANU

învăţat de la el în dimineaţa aceea ştiu şi azi despre genurile gramaticale. Acum, după douăzeci de ani, îmi dau seama că el ar fi putut fi şi un profesor eminent de limba română.

Duminica aceea a fost prima zi pe care am petrecut-o împreună cu el, de dimineaţă pînă seara tîrziu. Cîte au urmat după ea nu mai ştiu. Toată după amiaza am stat împreună pe o bancă din parcul de la Şosea. Discutam despre multe, dar mai ales de necazurile şi nevoile celor lăsaţi acasă.

— Dar pentru asta să nu ne necăjim. Terminăm şcoala şi vom fi scriitori. Din scrisul nostru ne vom putea întreţine şi părinţii. Azi, scriitorii cîştigă bine, nu ca pe vremea lui Eminescu. Mi-a spus că, atunci cînd va ajunge poet cu renume, va sta tot într-o casă modestă şi că va ţine un dulău mare ca să-i păzească ograda. Mama lui va face de mîncare şi va deschide uşa în faţa prietenilor, cînd vor veni la el.

— Dar în faţa duşmanilor mei — fiindcă vezi şi tu că am — n-o să fie deschisă nici poarta ogrăzii, cum nu voi deschide pentru ei nîcînd nici sufletul meu.

— Dar în faţa mea ?

— Am şi deschis-o. Altfel nu ţi-aş fi povestit toată după masa. Doar sîntem prieteni ? Sau nu ?

Întrebarea asta m-a șocat. Pentru mine a fost ceva neobișnuit. Aveam câțiva prieteni buni — unii chiar din perioada copilăriei — dar nici unul nu mi-a pus o astfel de întrebare.

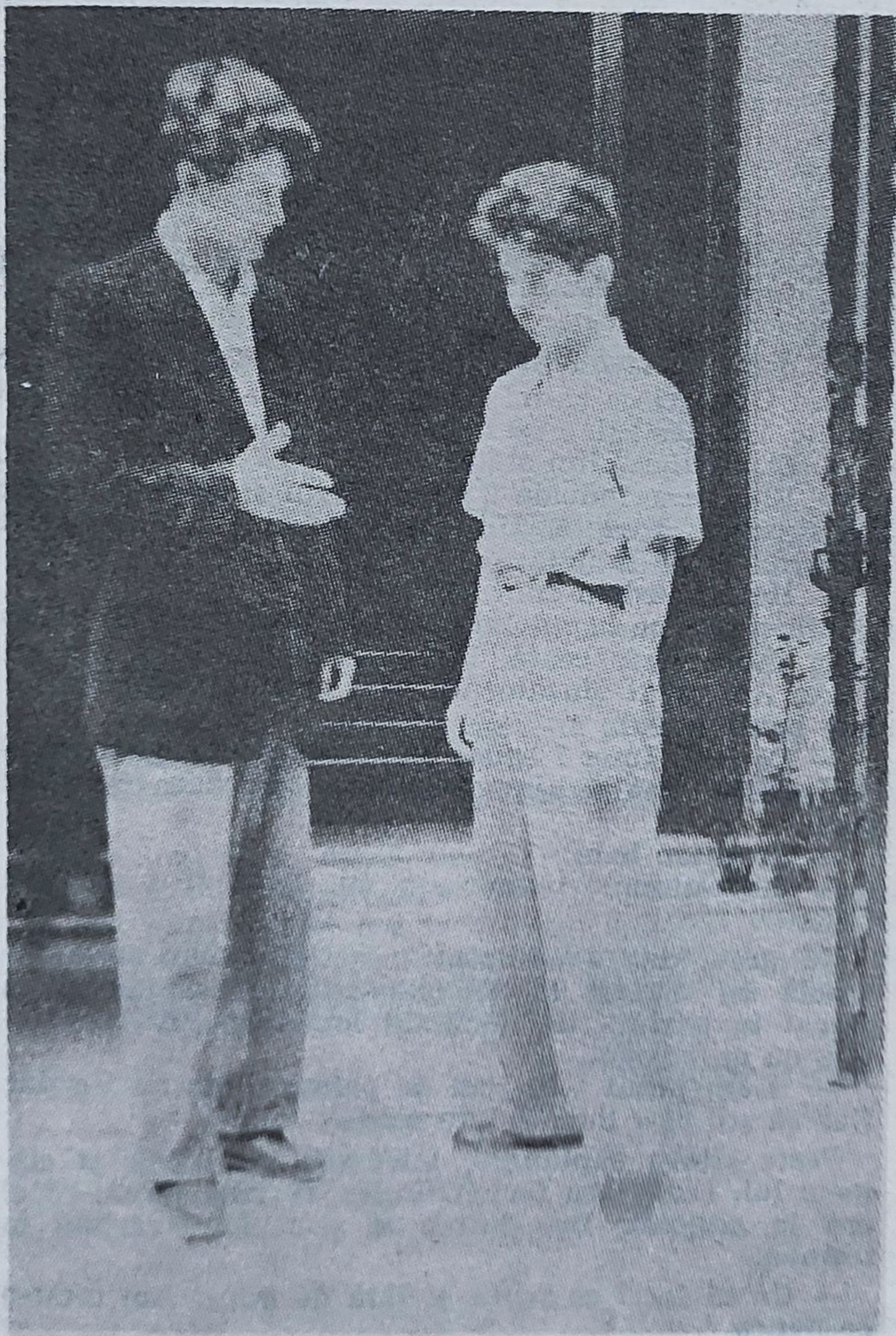
— Dacă vrei tu... Adevărata prietenie e lucru mare. Ea cere și sacrificii. Pentru ea, uneori, trebuie să renunți nu numai la lucruri mărunte, dar chiar și la tine însuși.

O vreme a stat tăcut și îngândurat, apoi a pus palma pe umărul meu și privindu-mă drept în ochi a spus :

— E cam mult ce ceri tu. Dar de dragul prieteniei noastre, o vom face și pe asta.

Apoi discuția a intrat pe un alt făgaș și, în amurgul serii, el mă iscodea cu tot felul de întrebări cu privire la istoria și literatura maghiarilor.

Cu încetul coborîse seara și cu ea frigul toamnei târzii, ce ne-a silit să pornim spre școală. Când am ajuns la colțul parcului, unde făcea calea întoarsă tramvaiul numărul 20, lui Labiș i-a venit ideea ca să consfințim cu ceva începutul prieteniei noastre.

Labiș, (cu Portik Imre). Iarăși „certat” ?

CEL DINTÎI

Fată de toate inadecvările, de încălcări ale ideii căreia vroia să-i fie credincios, Labiș și-a structurat poezia pe un profund strigăt de refuz : „Noi nu, niciodată, noi nu !”. În măsura în care acest strigăt are ecou în generația lui și în cea următoare, Labiș este un mare poet.

Noi nu-l privim ca pe-o speranță numai.

Starea de talent, starea de curaj, starea de credință și starea de revoltă a tânărului poet român contemporan s-a numit pentru noi Nicolae Labiș.

El le-a dovedit cel dintîi și pînă la moarte.

TITA CHIPER

SEMNELE TITANISMULUI

Există, în mod cert, în versurile lui Labiș o tendință spre titanism. Mergerea către această atitudine fie temperamentală, fie ca un romantic revoluționar prin opțiune, ceea ce în ultimă instanță se datorește atât epocii de transformări și redimensionări care i-a format conștiința structurii sale de om al muntelui, cît și — poate — vîrstei. Dar indiferent de sursă, titanismul romantic se conturează, totuși, ca o dimensiune a ființei poetice a lui Nicolae Labiș.

Cel puțin ca „declarație patetică” în încercările sale de autodefinire. Pare să fi fost totuși o constantă modelatoare a personalității poetului, care nu a ajuns să se manifeste la toate nivelele scrisului său.

SULTANA CRAIA

O POVESTE A SUFLETULUI DESCHIS

Ca Jean Arthur, și Nicolae Labiș s-a dăruit Comunei, sigur fiind că așa cum dînsul scrisese în „Une Saison en Enfer”, „la răsăritul soarelui; înarmați cu o răbdare arzătoare, vom intra în splendidele orașe”. Ca pe cel ce încercase „alchimia” cuvîntului, l-au chinuit căutările și ultimele sale versuri poartă, nu pentru circumstanță titlul: „Lupta cu inerția”.

A trăit impulsurile violente ale lui Rimbaud, de a fugi, de a rupe cu copilăria. Dar mai ales neputința lui de a face vreodată pînă la capăt aceasta. Poezia lui Labiș, ca a lui Rimbaud, e o poezie a eternului copil printre oameni, a condiției sale de existență sublimă și atroce, îngerești și sordide, fericite și tragice, o poezie a sufletului deschis tuturor nădejdlor și rănit de toate dezamăgirile lumii.

OV. S.
CROHMALNICEANU

— Ar fi bine. Dar cum? Eu stau prost cu finanțele.

— Și eu la fel.

La lumina unei lămpi de stradă, golind toate buzunarele, am strîns șapte lei și jumătate.

— Asta e de-ajuns — zise el — fiindcă prietenia adevărată se cinstește cu un pic de băutură și nu se îneacă în vin.

Peste cîteva zile, factorul poștal mi-a adus știrea că am un pachet. Coletul era trimis de mama cu cele trebuincioase pentru perioada de iarnă. I-am comunicat lui Labiș și el s-a oferit să vină cu mine să mă ajute la căratul coletului. Nicu mi se plîngea de frig.

— Se apropie gerul și nu sînt îmbrăcat. N-am nici cu ce să-mi acopăr țeasta. Tot ce-am avut, acum toate mi-s mici. Mi-ar trebui un palton și bocanci. Dar de unde? Din bursă nu le pot lua, iar cei de acasă nu știu dacă mă pot ajuta. Au și ei necazurile și nevoile lor.

— Am scris părinților că am nevoie de palton și de bocanci, a continuat el, dar văd că nu se mișcă nimic. Cred că stau rău cu banii, cu mutatul ăsta. Dacă nu mi le trimit pînă la sfîrșitul săptămîinii sînt nevoit să mă reped pînă acasă. Să văd ce putem face.

— Eu voi mai avea nevoie de o căciulă și cu asta sînt aranjat pentru iarnă. Dar nu știu cum voi face rost de bani ca s-o pot cumpăra.

Am ridicat de la poștă coletul și l-am dus la școală. Pe lîngă haine mama mi-a trimis și ceva prăjituri făcute de ea, pe care le-am mîncat încă în seara aceea împreună cu Luca, Buda și noi doi. Într-un plic, în care mama a scris cîteva rînduri despre ei, dar multe despre mine, a băgat și o sută și cincizeci de lei.

A doua zi m-am dus cu Labiș la un magazin pe Calea Griviței ca să-mi cumpăr căciulă. Încercînd mai multe, am găsit una pe măsura capului meu.

— Ei, ce zici? Îmi stă bine?

— Bine, dar îndoiaie-i puțin vîrful și trage-o un pic pe urechea dreaptă. Uite așa. Acum ai o mutră de păcurar de pe la noi.

— Hai să vedem cum îți vine ție.

Am pus-o pe capul lui, dar era prea mare. Ii cădea prea mult peste ceafă, iar urechile nu i se vedeau deloc. Am cerut vînzătorului și o căciulă mai mică, ce i se potrivea lui.

— Ce faci, Imre? spuse el și, ridicîndu-se pe vîrful picioarelor, ca să ajungă pînă la urechea mea, îmi șopti:

— Eu n-am bani.

— Nu-i nimic. Acum am eu. Asta ți-o cumpăr. Cadou.

Cu greu, dar a acceptat și astfel ne-am întors la școală cu căciuli la fel. La sfîrșitul săptămîinii a plecat la părinți, de unde, în loc de palton, s-a întors cu un cojocel.

— N-am putut face rost de palton. Asta mi l-a dat. Dar să știi că-i bun. E tare cald...

Peste cîteva săptămîni, taică-său i-a trimis și cizmele lui. Labiș era fericit. Putea să vină iarna, că el era la adăpost. Dar într-o zi și-a lăsat căciula în tramvai.

— Ce să fac? se scuza el față de mine. Am uitat-o pe bancă.

— Nu-i nimic, ți-o dau pe-a mea. Eu voi folosi șapca mea de ski.

— Dar e mare.

— Alta n-am. Ia-o și folosește-te pînă cînd vei putea face rost de alta.

Punînd căciula pe cap a tras-o pînă peste nas și a zis :

— Capul face, capul trage !

Acum, cînd citesc amintirile unora despre Labiş, în care portul său din anii aceia e privit ca o bravadă, nonconformistă, rîd amarnic de acești „martori oculari“, care l-au cunoscut, sau au trăit în preajma lui, dar nu l-au înțeles niciodată.

PORTIK IMRE

Cum se vede, Nicolae Labiş nu e „cuminte“ nici în fotografii. Modul în care el pozează pare a amenda „sobrietatea“, ipostaza comodă, gestul „caligrafic“. Labiş al fotografiilor ! Ar putea fi obiectul unui adevărat eseu.

PIATRA UNGHIULARĂ

Să conduci un cenaclu la 13 ani ; să participi la o consfătuire scriitoricească la 15 ani, să debutezi la aceeași vîrstă, apoi, la 16 ani, să fii căutat de marile reviste ale țării, să devori — în mai multe limbi străine — poezie, proză, filozofie, să-ți faci, într-un cuvînt, cultură, după steaua ta polară și s-o faci profund, să fii laureatul pe toată țara — și tot la 15 ani — al primului concurs literar postbelic, să întreții la aceeași vîrstă dialoguri intelectuale cu mari maeștri ai condeiului, să vibrezi la fiecare frumusețe a vieții, dar să lupți aprig împotriva inerției și a noroiului la propriu și la figurat — „unde nu-i noroi pe vremea asta“, scria el, din Iași, unui prieten, în 1952 — să nu te sperie necunoscutul, să te arunci într-un peisaj nou de viață, ca și cum l-ai cunoaște dintotdeauna ; să primești laude aproape unanime, minus elogiile... invidiei ; să-ți dea aripi cele dintîi, să nu te încetoseze cele din urmă ; să-ți făurești singur caracterul, să nu te temi de dușmani și să-ți înțelegi fără suspiciuni prietenii ; să te bucuri de succese neîncetate care se prezintă unora abia la bătrînețe ; să scrii o poezie nouă și să crezi nedeزمینیت în ea ; să închei din această poezie o adevărată expresie a revoluției ; să faci toate acestea între 15 și 20 de ani și să rămîi

modest, nealterat sufletește, plin de resurse, de o scînteie cerească numai de tine știută și numai de tine aprinsă pe bolta unei lumi noi — explozie a genezei — înseamnă mai mult decît un simbol al personalității precoc. Înseamnă să te numești Labiș și să rămîi nemuritor în Istoria literaturii române, și piatră unghiulară în alfabetul de aur — veșnic tînăr — al liricii socialiste.

CONSTANTIN CRIȘAN

O NOUĂ OPTICĂ

Al doilea volum, *Lupta cu inerția*, apărut postum în 1958, aduce în creația labișiană o nouă optică, mai bine zis un plus de maturitate; valențe și motive poetice, deși presimțite și conținute în volumul anterior, surprind acum printr-o inedită evoluție și afirmare pe linia unei lirici de idei, a unei subtilizări a simbolurilor și imaginilor, prin detașarea de anecdotic spre o exprimare esențializată a emoțiilor poetice. Prin ce are mai strălucit, mai reprezentativ și mai durabil acest volum, face demonstrația unei poezii în care „regenerarea viguroasă a ideii este în afara oricărei urme de intelectualism și construcție abstractă”. (Dragoș Vrînceanu).

CONSTANTIN CUBLEȘAN

TREI AMINTIRI

1. În ghioc

Am sosit în București în vara anului 1955 cu gîndul să mă prezint la examenul de admitere la Institutul de literatură — în care se transformase Școala de literatură. Desigur cu buzunarele pustii de orice bogăție. Drept urmare am intrat în subzistența dragului de Guță — adică Ion Băieșu. Avea o leafă destul de bună fiind vioara întâia la „Scînteia tinerețului”. Ca să fie bucuria completă l-am ademenit și pe D. R. Popescu — convingîndu-l că e burdușit de talent și, ca atare, nu avea nici un rost să-și mai piardă vremea la Medicina clujeană, unde trecuse în anul trei. Îmi amintesc jenat că a căzut la examen și s-a înapoiat la Cluj intrînd la Filologie și în jumătatea de normă pe care o părăsisem în redacția *Steaua*. Cum Institutul s-a dizolvat metamorfozîndu-se într-o banală secție a Filologiei, nu m-am prezentat la nici un curs fiind nevoit să-mi cîștig pîinea în gazetărie. Capul îmi vuia de-o învălmășeală de fumuri fiind convins că mă așteaptă foarte curînd premiul Academiei suedeze.

Cam astea erau apele în care mă bălăceam cînd l-am cunoscut pe Nicolae Labiș. Ne mai ciocnisem în scris, dar la față nu ne știam. Țin minte că publicasem o notă în *Steaua* în care îl ridiculizasem pentru niște versulețe de serviciu apărute în revista pionierească „Cravata roșie”. Iată niște mostre, mai întîi un sfat pentru copii: „Și să creșteți tîta mare / Într-o lună cît în zece”. Sau, descriind un pescar din Delta: „Barba roșie ca focul / Care nu-și găsește locul”. Bineînțeles că nu mi-a rămas dator și în „Gazeta literară” m-a acuzat că folosesc diminutive hilare ca „vîntișor” sau „izvoraș”.

Întîlnirea a fost mijlocită de Ion Băieșu. Ne întorceam de la Fondul literar cu gîndul la minunata ciorbă de burtă de la zahanaua *Poiana*. Și atunci Băieșu mi-a arătat un băiat mai mult scund, dar bine legat și prezentîndu-ne a zîmbit: „Iată trei moldoveni pe un singur metru pătrat. Asta n-ar fi mare lucru — dar toți trei sînt geniali”.

I-am dat imediat dreptate. Labiș ne-a propus să-l așteptăm și pe Al. Andrițoiu și astfel ne-am așezat pe iarbă la umbra unui boschet. Se uita la mine surîzînd poznaș. Încă nu bănuiam motivul. Fiind format, ca să zic așa, la școala lui A. E. Baconsky, pe lîngă cei doi eram un fel de *dandy*. Costum la un rînd, de camgarn, pantofi cu vîrful ascuțit și — culmea — papion! Labiș a început să spună o poezie. Îi plăcea să-și spună poeziile prietenilor, puțin cîntat, puțin autoadmirîndu-se. Și cînd eu eram mai atent, cu un gest foarte rapid a scos o foarfecă din buzunar și mi-a retezat papionul. „Așa are obiceiul. Și lui Zaharia Stancu i-a scurtat cravata, drept pentru care l-a dat afară”. Informația mi-a dat-o tot Băieșu, după care ne-am pornit pe rîs ca niște copilandri ce eram.

Atunci s-a întîmplat ceva curios. Dintre boschetele din spatele nostru au apărut două țigănci foarte tinere și frumoase însoțite de cîțiva puradei care s-au repezit la noi: „Dă-mi bre, boierule, leul, leul...” Labiș i-a dat unuia o sută, imediat confiscată de

mă-sa, probabil. Labiş era total indiferent la gălăgia puradeilor — iar eu m-am zgîrcit şi am scos doar o hîrtie de zece. Una dintre ȕigănci s-a aşezat lîngă Nicolae şi i-a zis la ureche : „Să-ȕi dea ȕiganca în ghioc, de noroc, de dragoste“. Şi a şi pornit, scor-nind o grămadă de minciuni care ne distrau. Apoi, nu ştiu ce o fi apucat-o că a sărit ca arsă : „Mai departe nu-ȕi spun, boierule. Da' ai grijă de dum-neata. Aşa se vede în ghioc că trebuie să ai mare grijă“. După care struni puradeii şi micul trib se de-părtă spre Arcul de Triumf.

Ajunşi la *Poiana* ciorba de burtă ni se păru fără gust — şi atunci ne-am hotărît să bem vodcă şi să cîntăm, mai mult o litanie.

Spre seară m-am uitat la Băieşu şi i-am spus în-grijorat :

— Se pune problema unde dormim.

— La mine. Am un singur pat şi o saltea. Dar cred că nu sînteȕi foarte pretenȕioşi...

Gîndindu-mă acum la acele vremi mă cuprinde mirarea şi îmi tot spun : „Sărmanul Labiş, lovit de-o stupidă întîmplare — cum i-a povestit ȕiganca, — n-a avut niciodată un lăcaş al lui, un pat al lui, o masă a lui unde să-şi scrie minunăȕiile..."

2. La Athénée

Am mai pomenit despre eşecul de la Institutul de literatură. D. R. Popescu mai zăbovi prin Bucu-reşti. Era, desigur, îngrijorat de reacȕia familiei sale — şi cred că se gîndea cum s-o dreagă — dar se-cretos cum este din fire nu scotea nici o vorbă. Unde mai pui că nu publicase încă nici o carte şi la Fondul literar nu avea acces, vreau să spun la Aurică Bătrîneanu, bunul nostru casier. Băieşu voia să plece la mare, a şi plecat, lăsîndu-ne cîteva sute de lei.

Intr-o bună zi, odihnîndu-ne pe o bancă din faȕa Atheneului apăru Nicolae Labiş. Privirea lui *ne ghici* şi zise : „Hai peste drum !“ Intrarăm ca nişte pro-vinciali sfioşi — dar Labiş saluta dezinvolt în stînga şi în dreapta, fiind salutat — la rîndul său — de ase-meni şi de chelneri. La o masă, cu o faȕă ca zăpezile de pe Caraiman, se opri şi zise : „Aici stau cînd am cu ce !“ După un mic früşchtük se interesă : „Aveȕi ca de obicei ?“ Răspunzînd afirmativ, chelnerul dis-păru şi se întoarse neaşteptat de repede cu o tavă argintie — iar pe tavă trei farfurii adînci cu ciolan de porc şi fasole albă. D. R. Popescu era intimidat — dar eu simȕisem prietenia lui Labiş şi m-am repezit asupra farfuriei, rezolvînd-o în foarte scurt timp. „Aş bea o bere“, mărturisii — la care Labiş surise cu dis-preȕ : „Berea este o băutură pentru imbecili !“ Şi la privirea întrebătoare a chelnerului dădu din cap afir-mativ. Sosiră îndată trei butelii aburite. „Fără sifon, ce rost are sifonul ?“

Vorbirăm de una, de alta — şi Labiş ne spuse : „Diseară dorm la un prieten — la criticul... cutare. Trebuie să-l cunoaşteȕi. Un om formidabil.“

Ne mai spuse poezii, precizînd că le-a scris într-un birou din „Casa Scînteii“, oferit de un prieten. Aveau să apară peste cîteva zile. Zîmbea mulȕumit şi mă în-trebă : „Ce-ai zice dacă mi-aş lăsa mustaȕă ?“ I-am spus că n-o să pară mai bărbat — şi cum avea ochii puȕin mongoloizi am adăugat că s-ar putea să fie con-fundat cu altcineva.

CRISTALIZARE

Asemenea lui Eminescu şi Sadoveanu, cîntăreȕul *Luptei cu inerȕia* conside-ră natura ca pe o parte organică a sufletului său. Munȕii („natalii mei bă-trîni“), pădurile şi apele ȕării sale sînt prezente vii în toate poemele lui Labiş şi se simt legate adînc de propriul lui destin. Fiînd — şi nu numai din acest motiv — un rezultat prin care spiritul întîmpină continuu forȕa nimicitoare a timpului, poemul *Prime-lor iubiri* s-a ncumetat să sprijine tendinȕa universa-lă a istoriei, tendinȕă cris-talizată în acel etern *a fi*.

VIRGIL CUȕITARU

ANGAJARE POLITICĂ

Angajarea politică a lui Nicolae Labiş, preponde-rent patetică în prima fa-ză a creaȕiei, lucidă şi gravă în cea de a doua, activă însă şi sinceră pe toată întinderea creaȕiei, se întruchipează în iposta-ze lirice (al căror tralect se sprijină pe coloanele de rezistenȕă ale operei sale, prezente atît în *Primele iubiri* cît şi în *Lupta cu inerȕia*) încărcate de adînci şi sugestive semnificaȕii, cu consecinȕe încă intens resimȕite în pelsajul liricii

noastre contemporane, jalone, aceste ipostaze, de două dintre emblemele metaforice definitorii pentru structura personalității creatorului și a creației sale: „era entuziasmului” și „vîrsta de bronz”. Între atari repere metaforico-ideatice se ordonează întreaga substanță a poeziei lui Nicolae Labiș, care tezaurizează, într-o modalitate de expresie modernă, gânduri și simțiri din „miezul unui ev aprins”.

NICOLAE CĂRLAN

ORGOLIUL CONȘTIINȚEI FAUSTICE

Vom regăsi în arta lui Labiș, ca o permanență, orgoliul omului superior, al conștiinței faustice, nemulțumită veșnic de sine, scrutătoare a tainelor lumii, descifrîndu-le pentru a le încorpora într-o amplă viziune a existenței, eliminîndu-le cu încăpăținare obscuritățile. În Labiș subzistau virtual poetul și gînditorul, și în ambii o anume insașietate permanentă către culmi noi (el însuși spune în *Biografie*: „Tropotul lung și mereu al galopului meu”) ce-l determină să exclame:

„Ce larg mă simt și lacom și niciodată plin!”

AL. CĂPRARIU

Și totuși a apărut peste o vreme cu o mustață cît mierla și abia acum îmi dau seama că el lansase moda mustății pleoștite, reluată mult mai tîrziu de campionul nostru Țiriac.

Peste puțină vreme l-am reîntîlnit. Era bucuros ca un premiant. Îi apăruseră poeziile citite la restaurant. Și mi-a spus, strîngîndu-mi umărul:

— Aioanei, habar nu ai cît de dragă mi-e viața și ce mult îmi place să trăiesc bine, — s-a dus vremea cînd poezii trebuiau să moară de foame... Mîine să ne întîlnim, vreau să-ți spun ceva...

S-a depărtat parcă puțin rușinat de mustața lui falnică; adevărat, semăna într-un fel cu un fecioraș care dorea să pară bărbat înainte de vreme.

3. Trepanații

Ne-am întîlnit pe terasa de la *Bufet*, — astăzi restaurantul *Doina*. M-a întrebat de ce nu-i citesc niciodată nimica. I-am spus că defectul ăsta îl au numai poezii — cum l-ai putea năuci pe un om citindu-i un roman?! Îmi apăruse o cărticică, despre studenții universității clujene și zile în șir îmi desfătam sufletul privind cozile din librării. Îmi spuse și Nicolae că a citit cartea. Și preciză: „Cu noianul ăsta de așa-zis proletcultism este ca o scînteiere în noapte... De fapt nu despre proletcultism ar fi vorba — ci despre niște nechemați, lipsiți de talent, impostori! O să citești „Lupta cu inerția” și o să-ți dai seama... Dar acum altceva...”

Îmi povesti despre *Diavolul șchiop*, care demola acoperișurile caselor pentru a se uita la ce se petrece acolo, jos, în camerele curate, cum nu curate erau moravurile și năravurile locurilor.

Cunoșteam buna lucrare, toată publicitatea și trista adolescență o petrecusem în Biblioteca universitară din Cluj, renunțînd la cursurile de la Filologie unde la modă erau: „Stalin și problemele lingvistice”... ale istoriei... ale geografiei — era prea mult! I-am povestit lui Labiș o întîmplare hazlie... Am cerut la fișier, la ghișeu, la minuțioarea de cărți, „Demonul” lui Lermontov, spre a face comparație cu „Luceafărul” lui Eminescu. Circula o teorie a pastîșei, care mă scotea din minți. M-a chemat directorul bibliotecii și m-a atenționat să nu mai cer cărți cu demoni și alte aventuri. (Printre altele citisem și aventurile lui Tarzan). Așa că povestea cu *Diavolul șchiop* nu avea taine pentru mine.

„Al meu, însă, este un Diavol special. El nu demolează acoperișuri. El face altceva. El desface craniile unora să citească în creier gîndurile lor, dorințele și la cei răi și la ceilalți... Diavolul meu este un vrăjitor mare — și cel ce știe să citească și dincolo de rînduri își va da seama că este vorba despre o conștiință socială, politică... Nu poți despărți arta de aceste două adevăruri, care nu sînt vorbe în vînt. Ne cîinăm pentru iubite, pentru flori și fluturi, dar important este altceva... Îți dai seama cum sună o mazurcă pe lîngă o simfonie de Beethoven?”

Ne-am despărțit cu o strîngere de mînă cum numai la douăzeci de ani se poate.

M-am afundat în liniștea unei iubiri care s-a dovedit a fi nefericită și nu l-am mai văzut.

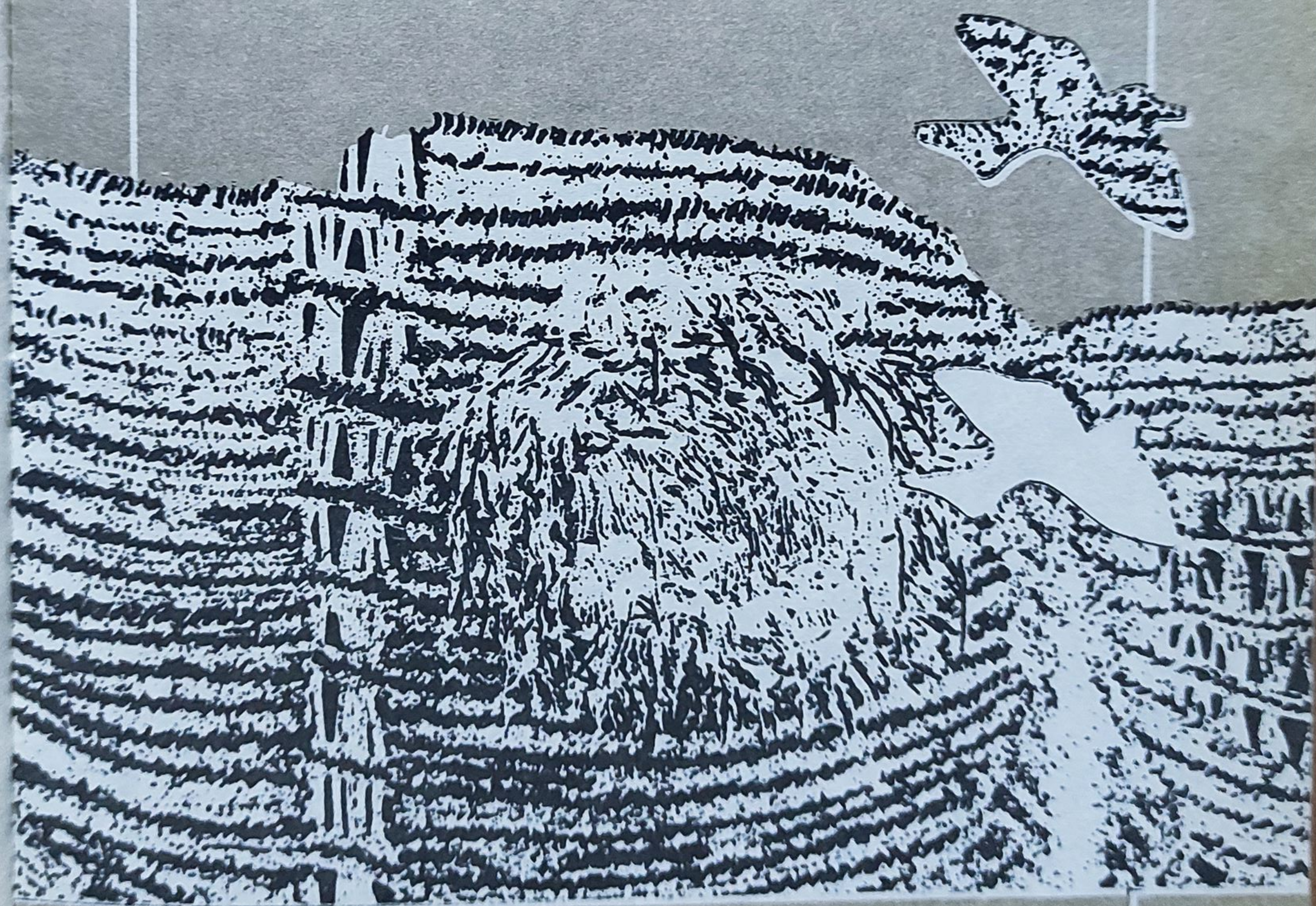
Apoi... apoi... „Pasărea cu clonț de rubin”...

PAVEL AIOANEI

NICOLAE LABIS

DOR CĂZUT

Cincizeci și două de poezii inedite, needitate în volume
Text ales și stabilit de
NICOLAE CĂRLAN

PASTEL

În zorii zilei albe, prin cetinile rare
În munții mei cu sclipăt de nichel și huilă,
Eu am zărit o vacă ce-și rumega pe zare
Parcă un gând ori parcă o lirică subtilă.

Ea asculta, atentă cum colorau pastelul
Cu legănări de dangăt tălăngile bălane,
Floreață zeităte coboritoare parcă
Din nordice ținuturi africane.

Și-adulmeca cu botul ei umed izuri calde
De lapte fiert și fumuri ieșite de pe horn
Podoabă de mătăasă părea în zorii roșii
Frîghia răsucită ce-i atârna în corn.

Porni de-odată vuiet. Prin văi treceau șirag
Remorcile-ncărcate cu brazi mustind rășină.
Lumina dimineții descompunea colori
Din nourii albaștri de benzină.

Fierbea de larmă codrul adînc. Eu descifram
Orația pe care o închina pornirii
Măreței sale jertfe de brad vînjos cojit,
Prinos sublim dat darnic omenirii.

Nu lamentezi, pădure, cînd fierăstrăul sună
Ci-ți crești în mîzgă puii, să se înalțe-n leat.
Ca socrii blînzi, petrece-ți cu cîntec și cunună
Albe mirese duse-n alai mecanizat.

Cu ceafa către zare, cu ochii-n văi înfipti
Am stat pînă-nserarea m-a coborît cu toaca
Și-am contemplat înfrigurat, acest
Pastel modern, mai tare decît vaca.

Pășeam la vale sprinten și distingeam în nări
Cum izuri de benzină cu iz de flori se-mbină.
Sunau umbrit în spate tălăngile la vaci,
Sunau motoare-n față sub roșia lumină.

PASTEL OBOSIT

Ochii alunecă de sus în jos
Peste fața albă, peste pieptul frumos
Peste mijlocul frînt, peste glezne
Și se împlîntă-n pămînt.

Cetatea albă cu dinții suri
Străjuie-n zarea întinsei păduri...
Nu ești. De ce îți aud și acum
Glasul în vuietul pădurii de scrum ?

Ploaie de toamnă ; straniu îmi pare
Rîsul tău în picăturile rare.

Buciumul. Zbucium pe frunze se-ntunecă
Ochi alunecă. Gîndul alunecă
Ca o ghiară frîntă pe sticlă.

Dansul trăsnetelor mute, rotunde,
În jurul tău, oriunde...

CÎNTEC NOU

Din lutul bun crescurăm, brazi drepți sub brazi bucșiți
Din carii care roaseră și-n noi prin mii de guri
Răzbind la cerul limpede acum prin vine zvelte
Bem sevă-mbelșugată, pierzînd și prin spărturi.

O vreme tăinuirăm sub triluri argintii
Noi, brazil cei doinarii, răni putrede, răni vii ;
Cîntînd un cer cu soare, cîntînd un cer cu stele
Nu ne dureau atîta cît ne sfiam cu ele.

Noi n-am uitat nici cerul, nici visurile deci,
Dar cîntec nou și aspru se naște din frunzare
Care revarsă-n soare pe ulcerele reci
Iruri fierbinți și tămăduitoare.

PASTEL

Se naltă podul în văzduhul ud.
Scuipatul face cercuri largi în apă.
Buciumă cerbii undeva la sud
După vreo rîpă, după vreo hrapă.

Beția drumului plin de noroi
Beția aripilor lungi sub frunzare
Stropite de ploi
Spălate de soare.

Clipe albe și negre perindă
Inima mea suferindă :
Lumea-i numai bună — milă
Lumea-i rea — soartă umilă.

Chiotul spart înainte de chiot
Pieptul nemernic presat într-un punct.
Apa rîde adîncă și verde
Face într-una din ochi...

PASTEL

Zurgălăii căruțelor cern scînteii pe drum,
Păduri, păduri întunecă noaptea limpede
Aleargă fetele nopții cu pașii de fum
Sub cerul nant bătut cu stele scumpe.

Păduri, păduri întunecă noaptea limpede,
Ochii mi-s plini de horbota înghețată
Sub cerul nant bătut cu stele scumpe
Aștept o fată ne-ntîlnită pînă-acum.

Ochii mi-s plini de horbota înghețată
De ochii ei mi-s ochii mei aprinși.
Aștept o fată ne-ntîlnită pînă-acum.
Păstrată doar sub pleoapa unui vis.

De ochii ei mi-s ochii mei aprinși
Și glasul meu înalt pe munte-i cîntă :
— Păstrată doar sub pleoapa unui vis
Te caut pretutindeni și aici.

Glasul meu înalt pe munte-ți cîntă,
Zurgălăii căruțelor cern scînteii pe drum
Te caut pretutindeni și aici
Aleargă fetele nopții cu pașii de fum.

Zurgălăii căruțelor cern scînteii pe drum
Păduri, păduri întunecă noaptea limpede
Aleargă fetele nopții de fum
Sub cerul nant, bătut cu pietre scumpe.

SUHA

Bătrînii mei, munții mei,
Pîngăriți de-atîtea versuri proaste,
Tare mi-a fost dor de voi !
Puțin m-am zbuciumat pe alte plaiuri
Și cîntecele voastre vaste,
Euritmia turmelor line de oi,
Cereștile voastre alaiuri de păsări,
M-au adus ca pe-un mînz neîmblînzit înapoi.
Dar mai presus de toate e Suha, rîul hipnotic
Cu pururea murmur sporit de ecoul mereu !
Suha cea repede, Suha, de o monotonie măreață,
Curge în fiecare vîină a sufletului meu.
Bătrînii mei, adăpostiți atîtea vieți
Pe înălțimi semețe și-n firul văii strîmte
Și-n sara ce ne-nchide-n albaștrii ei pereți —
Deopotrivă-mi inima le simte
Și gîndul ne scapără-alături sub cerul de lună,
Rîul hipnotic culege-n oglinzi mișcătoare
Umbrele noastre pe paturi de sur minereu.
Ascultăm Suha cum sună, cum sună,
Rîul măreț monoton care sună
În fiecare vîină a versului meu.

MUNȚII

Bătrînii mei, munții mei,
pîngăriți de-atîtea versuri proaste
tare mi-a fost dor de voi !
Nici un an n-am petrecut pe alte plaiuri

Și cîntecele voastre vaste,
Euritmia turmelor line de oi,
Cereștile voastre alaiuri de păsări,
M-au adus ca pe-un mînz neîmblînzit înapoi.

Dar mai presus de toate e Suha, rîul hipnotic
Cu pururea murmur sporit de ecoul mereu !
Suha cea repede, Suha de-o monotonie măreață,
Curge în fiecare vîină a sufletului meu.

Semeața voastră-ntindere și-acuma
Mă cercetează cu ochii severi de mangal.
Știu bine c-ați venit pe lume
Purtînd și voi pe buze monstruoase
Disprețul suveran pentru tot ce-i banal.

Bătrînii mei, duc clocotișuri roșii,
Trecîndu-ne prin suflete
Ne-am învățat să nutrim
Îndoita iubire umană
De banal și sublim.

Pe malul Suhăi sînt cabane albe,
Străine altă dată harmonicile lunecă pe sat.
Sînt rîsete și voci obișnuite
Născînd un farmec plin, înfiorat.

Și gîndul ne scapără-alătura sub cercul de lună,
Rîul hipnotic culege-n oglinzi mișcătoare
Umbrele noastre pe paturi de sur minereu.
Ascultăm Suha cum sună, cum sună,
Rîul măreț monoton care sună
În fiecare vîină a versului meu.

SEARA DUPĂ PLOAIE ÎNTRE MUNȚI

E verde și albastru peste tot.
Văd numai munți și văi scăldate-n zer
Văd cioatele, dihanii din vechime
Cu gurile coclite către cer.

Pe firul apei tulbure, cu botul
Vin herghelii de munți la adapare,
Așa, îngenunchiați și istoviți,
Cu aburi verzi de trudă pe spinare.

Mestecenii ce-au fost și-au putrezit
Își pun cruciș ciolanele pe coastă.
Lupi scămoșați aduc un frig jilav
Gonind pe-un cer de-ntunecare vastă.

Copacii uzi gîlgîind de rîs
Cu unghiile crengilor arată
Pe-un frate-al meu care a fost al lor și-s eu
Și-ngaimă acum în stihuri despre-o fată.

De-un mort o cruce stă în țintirim
Iubirea noastră-i mort strigoi, tot vine.
Și torn la cruci de grai moldav și nu pot
Să-i bat țăruș în inimă la mine.

Plouă mărunț din nou, mi-i pârul ud.
L-i frig la greieri și la buburuze
Nimic nu-i omenesc în jur, decît
Țigara stinsă, povîrnită-n buze.

Și-n înnoptare mă mîngîie trist
Închipuiri care-n galop aleargă
Împrumutîndu-mi forța de nebun
Prin rînjetul tăios cu gura largă.

Văleni, august 1953

POEME DIN MUNȚI

Obcinele se-ntind pe lîngă apa Suhăi
Pe lîngă apa repede, străbătută de păstrăvi
Ca niște uriașe fiare preistorice împietrite așa
Cu botul spart întins spre cotul apei
În zilele limpezi de vară obcine, obcine
Își înfioară solzii verzi nenumărați, ai frunzarelor.

Noaptea se aprind ochii mulți și roșii ai focurilor
Mari scorburi putrezite dau o lumină umedă,
Vîslesc prin aer fără zgomot păsările negre
Și luminoasele gînganii ale nopții.

La ceasul ăsta stau cu pădurarii și cu noaptea
Cu pieptul plin de iz jilav de lut, și de ozon
La mocirlele pline de lună din Bahnele Negre
Mistreții vin în trap scăzut, și rag primejdios.
Se poleesc cu mîlul aurit

Și vin gîfîind pe sub mustățile răsucite de fildeș
Așteaptă parcă o minune de basme.

Căprioarele vinete vin la izvoare de sare
Cu scamă de stele pe bot, cu copitele ușoare
Străbătînd printre cetină lin, ca și cum prin păduri ar străbate
Numai suflarea fierbinte din nările fin cizelate.

Despletindu-și în vîrfuri semeți rămuroasele coarne
Buciumă cerbii chemări cu sălbatec fior
E clipa cînd toate izvoarele porniră să toarne
Un cîntec de apă și prunduri al lungi rătăcirilor lor.

E clipa de veghe cînd stau pădurarii cu noaptea
Și pieptul se umple cu izuri de brad și ozon,
Amintirile-s tari ca ozonul
În creierii munților țîrie greieri
Și ochii se umplu cu cele ce-au fost.

OBCINE

Lîngă apa Suhăi se-ntind obcine, obcine,
Lîngă apa repede cu păstrăvi pestriți,
Ca monștri preistorici se-ntind obcine, obcine,
Cu botul în repede undă-mpietriți.
Și-n zilele limpezi de vară sub cer se-nfioară
Solzii nenumărați și verzi ai frunzarelor.

Seara pe obcine ard ochii roșii —
Ruguri păzite de oameni ursani.
Trec luminoase gînganii de noapte prin aer
Și putregaiul umed sticlește-n bolovani.
E clipa de veghe cînd stau pădurarii cu noaptea
Și pieptul se umple cu izuri de brad și ozon...
La mocirlele pline de lună și Bahnele Negre
Mistreții în primejdios șirag monoton,
Cu trap scăzut vin să se poleiască
În lutul aurit ca-ntr-un balsam
Și gîfîind pe sub mustățile răsucite de fildeș
Așteaptă parcă o minune de basm.

Căprioarele vinete vin la izvoare de sare
Cu rouă de stele pe bot, cu copite ușoare
Străbătînd printre cetine lin, ca și cum prin pădure-ar străbate
Numai suflarea fierbinte din nările lor cizelate.
Despletindu-și în vînturi, semeți, rămuroasele coarne

Bucină cerbii chemări cu sălbatic fior.
E clipa când toate izvoarele porniră să toarne
Un cântec de apă și prunduri al lungi rătăcirilor lor.
În creierii munților țîrîie greieri
Amintirile-s tari ca ozonul.
E clipa de veghe când stau pădurarii cu noaptea
Și pieptul se umple cu izuri de brad și ozon.

Oameni complecși cu fruntea zbuciumată
De problematica și dramele evului nou,
Cînd străbateți vreun codru adînciți-vă-n el
Și adînciți-vă-n sufletul vostru
Pînă la pînzăle apelor limpezi
Ale simțurilor elementare.
Vom trăi împreună bucuriile pure
Și totul în voi va deveni mai bun,
Ne vom simți înfrățiți, ca frunzele ce cîntă
Laolaltă simfonii vaste,
Ca pîraiele izvorînd din aceleași genuni
Și ca stelele cerului, distincte
Și totuși surori

În sufletu-mi se împletesc fiorurile veacului atomic
Cu mărunta gingășie a ploii scuturată pe cîmp.

URSOAICA

S-a întors cu prada-n brațe la bîrlog
Și-a mormăit sub pin a veselie
Dar hruba mirosea a gol
Era tăcută și pustie.
A lepădat între patlagini leșul,
A mîrîit a ciudă și-a chemat.
Dar puii n-au venit de sub pămînturi
Și numai codru-n crengi s-a scuturat.

Zburară fulgi și s-a-nnoptat deodată
Crescură stele rele peste tot
În crengi și-n apa-ntunecată
Ce printre pietre șerpuia, pe lîngă bot.
Ursoaica și-a întins pe labe
Capul sălbatic și nerod
Sperînd că poate-au să mai vină puii
Să-i curețe de purici și de glod.
Copacii mormăiau din mii de frunze,

Sub cer sporea pustiul nesfîrșit
Și corbul cobora pe leș să-l guste
Ea nu l-a alungat ci a clipit.

Sub fruntea-ngustă-s amintiri puține,
Nopti reci de pradă, zile ce s-au scurs...
Dar cît de multă jale mîină-n vine,
Bătînd grăbită, inima de urs
Pe-ntîii pui ți i-a răpit pădurea
Cum și pe tine-odată te-a răpit
Dar nu știi asta și de-aceea suferi,
Oh, mamă-a celor ce te-au părăsit.

I-a căutat prin sihle noaptea-ntreagă
Prin rîpe și pe culmi a dat ocol,
Ciobanul îngrozit vedea cum trece
În zare-o matahală de nămol.

Sînt galbeni ochii, sînt sticloși, lumina
N-o sorb, o-ntorc răcită înapoi,
Umflate însă nările adulmecă
Urme-ncîlcite pe frunzare moi
Cocorii primăverii țipă-n noapte

.

SECETA

Soarele a băut rîul
Valuri străvezii de căldură aduc
Aminte de valurile unui mort
Au rămas bolovanii
Au rămas rădăcinile
Au rămas scheletele albe ale acelor înecați
Plouă
Cerul s-a înduioșat.
Mîine albia din nou va fi plină
Vor rămîne la fund bolovanii
Vor rămîne la fund rădăcinile
Vor rămîne la fund scheletele albe
ale celor înecați
În ochii mei persistă groaza
Cînd rîd va seca din nou
Vor fi aceiași bolovani
Vor fi aceleași rădăcini,
Vor fi mai multe schelete.

ARȘITA

Motto :

*„Pînă-n gît sătul de aspre
și iernaticele vînturi,
Dor mi-i dor de vara firei,
cu furtuni și ploi, și cînturi —“*

La scripcar, odaia strîmtă, zăpușeală și năduf ;
Toți îs duși în sat ; pe casă plesnesc firele de stuf.
Îmbătat de cap cocoșul ațipește în picioare,
Cu-a lui creastă moleșită și răscoaptă de-atît soare.
Mîța miaună de sete, geam-ncins, uscat cum crida,
Prin crăpata tencuială se hlinzește cărămida.

Scripca-n cui ; și deodată din senin o strună sună...
Nemișcată, neatinsă, înfioară pacea bună...
Asta-i semn că-n torți de ceruri se gătește de furtună.

NOAPTE DE IARNĂ

N-am văzut de nicăieri o lună mai mare
Ca din vîrful muntelui înzăpezit.
Parcă i-a împrumutat limpezimea
Sufletul meu nesfîrșit.

Vîntul poartă-n văile-albastre
Rîuri de scînteii ca-n vrăji străvechi.
Florile iernii suflate pe cetini
Îmi alunecă melodii de cleștar în urechi.

Aici toțul, pădurile doinare,
Cerul bun, colibile goale de stîină,
Ramurile nopții, adunate în inimă,
Se prefac în sînge sănătos, tînăr.

Codrii din vale sună din corn,
Curg jderii și umbrele nopții grăbite.
Aici închipuirea e tare ca ozonul
Și visele scapără-n muchi împetrite.

Încît aș privi pe un lucru firesc
Dacă pe frunțile prietenilor de drum, în zbor,
Ar sălta flăcări de cîntec și forță
Împletite după chipul iubirilor lor.

A NINS ÎN IAȘI

Cît a nins în Iași de-aseară !
Statuiele au cușme mari,
E albă namila de gară
Și fulgii tot se-nvîrt,
Și are fire lungi de ghiață
Milițianul în mustață.
E troienită și portița
Și streșinile-au înghețat
Iar fumu-și suie drept codița
Ca un motan înfuriat,
Cățelul mîrîie și-njură
Și prinde cîte-un fulg în gură.

TURNUL GOLIEI

Este gros și nalt nespus
De-l privești de jos în sus,
Iar cînd urci în vîrfu-i, iată,
Iașul tot ca-ntr-o covată
Pînă-n zare îți apare
Cu ferestre sclipitoare,
Cu uzine și cu străzi,
Cu puștime prin ogrăzi,
Mai departe vile
Mici ca jucăriile
Colorate ca lăicerul
Și-apoi norii și-apoi cerul.
Turnul ăsta multe știe —
Stă aicea de vecie ;
E bătrîn moșul de stîncă
Dar se ține bine încă.
Stă de ani și vremuri grele
A văzut el multe cele.

De-l întrebi, ca prin minune
Face gură și îți spune.

ANOTIMPURI ÎN BĂRĂGAN

PRIMĂVARA

Sub soarele de primăvară
Zăpada-ncepe să se crape
Și-n brazde freamătă ușoară
Minunea firelor de ape.

Apoi nici asta nu mai este
Iar gliile încep să fiarbă
Și crește-n sus ca în poveste
Minunea firelor de iarbă.

E-o revărsare de ogoare
Fără răzoare, fără hat,
Prin care duduie-n vibraire
Tractoare-n cîntec cadențat.

E-atît de cald și-atît de bine
În proaspăt însozita zi !
Visezi pătulele mai pline
Din toamna care va veni.

VARA

La ceasul dimineții trec vînători de dropii
Cu puști scăpărătoare și cizme de toval.
Departe-n zări cresc țepeni și melancolici plopii
Iar grînele au foșnet subțire de metal.

Prin lanurile-ntinse se-agită și aleargă
Ca niște mari gînganii mașini de secerat.
Un șir de fete cîntă o melodie largă
Și-i liniște deplină acolo, peste sat.

Iar pionierii-n urmă înveselesc ogorul
Cu-aprinsele cravate ; adună spic cu spic,
Și-arată hărnicia lor ageră și sporul —
Nu lasă risipirii și pulberii nimic.

TOAMNA

Par casele palate sub vraja înserării
Și norii le mîngîie cu palme de șofran.
Și nu-i mai larg și pașnic nici însuși cerul mării
Decît acest cer veșted și-adînc, de Bărăgan.

Își saltă roșii tuiuri în vînturi păpușoi
Mișcînd sub adiere aripe de strujeni ;
Trăgînd la care pline merg lung pe drumuri boii
Pe lîngă negre garduri mîncate de licheni.

Cresc focuri mari de frunze cu scînteieri ușoare
Spre luna încruntată, lipsită de un sfert,
Iar vîntul poartă-n trîmbe, miresme-nbietoare
De lapte proaspăt muls și proaspăt fiert.

Albastrul cer de seară se despletește-n vară
Și bumbi de stele roșii la geamuri se aprind,
Ogrăzile arată cu toate în afară
Belșugul lor tăcut ce îl cuprind.

IARNA

Totu-i alb în jur cît vezi
Noi podoabe pomi-ncarcă
Și vibrează sub zăpezi
Satele-adormite parcă.
Doamna Iarnă-n goană trece
În calești de vijelii —
Se turtesc pe geamul rece
Nasuri cîrne și hazlii.

Prin odăi miroase-a pîine,
A fum cald și amărui
Zgreaptă-nă la ușă-un cîine
Să-și primească partea lui...
Tata iese să mai pună
Apă și nutreț la vacă ;
Vine nins cu-n fel de brumă
Și-n mustăți cu promoroacă.
Iar bunicul desfășoară
Basmе pline de urgie,
Basmе care te-nfioară
Despre vremi de-odinioară,
Vremi ce-n veci n-au să mai fie.

CÎNTECUL UNUI BRAD

— Luciei —

De-aici se-ndreaptă totul către tine ;
Fumul și brazii, ochii mei și totul
Și caprele de munte cercînd pe culmi sculptate
Să bea înaltul cerului cu botul.

Trăind pe alte plaiuri, privești acum
Spre același cer limpede și ochii ni se-ntîlnesc pe-nalt.
Aceasta-i marea vrajă a cerului de munte
Unind pe el un suflet cu sufletul celalt.

Pe bradul tînăr lîngă care șed
Un nume cu jăratec scris se-mplîntă
Purtînd în scoarță slovele te-ai scris
Un cîntec de iubire bradu-ți cîntă.

„—Tu n-ai fi crezut, călcînd cu pas cerbesc
Sub cetina mea sumețită în sus
Că mă va face ca un om să iubesc
Fata care a venit și s-a dus.

Șaptesprezece cercuri pietroase în trunchi
Mi-a încruntat vremea sub scoarța în care
Ți-ai scris cu jăratîc numele tău
Care de-atunci mă mîngîie mereu și mă doare.

Era demult, în zori, și-ai venit
Cu soarele, cîntecul legănat și cu florile.
De cînd te-ai dus
Cîntecul n-a mai murit
Florile nu s-au închis și n-au mai apus
Zorile.

Cîte odată mi se pare că este departe și ești
Undeva unde cu umbra mea deasă nu te mai ajung.
Drumul la tine-i mai lung
Decît drumurile lungi din bătrînele voastre povești.
Numai chipul ți l-ai uitat ogîndit în izvoare,
Trupul în brațele furtunilor grele,
Ochii pe iarba ce scînteie-n soare
Și cîntecul în rotirea înaltelor stele.

Cu glasul pădurilor mă turburi mereu
Și mă-mbeți nu știu cum
Cu glasurile dimineților pline de pîclă și fum
Care pătrund pînă dincolo de sufletul meu.

În vuetul meu sălbatic ori abia auzit
Repet mereu în alt chip, fără să preget,
Numele pe care în mine l-ai înveșnicit
Cu jăratîcul roș strîns între vîrfuri de deget.

Copacii uzi de ploaie și hohotînd sonor
Cu unghiile crengilor arată
Pe-un frate care-a fost de mult al lor și-s eu
Și-ngaimă astăzi doru-i către-o fată...

De tine bîntuit ca de furtuni, m-aş dărui
Ție, să mă ai veşnic şi mare,
Să-ţi vestesc înălţat peste-ai pădurilor umeri
Cîte se-ntîmplă dincolo de zare.

Dar nu se poate, eşti departe, eşti
Undeva unde cu umbra mea deasă nu te mai ajung
Drumul la tine-i mai lung
Decît drumurile lungi din bătrînele voastre poveşti.

Sălbatic suflet între fibre mi-a ascuns
Pădurea seculară
Cînd m-ai lovit încetîşor, a răspuns
Din adînc, o adîncă vioară...

Trece vremea încrustînd mai departe
Pe trunchiul meu alte cercuri rotunde şi pline
Apropiînd ziua-mplinirii
Cînd doborît la pămînt, mă voi dărui omenirii.
Au să mă ducă spre tine
În trenuri, cu vuiet, pe şine
Ca să-ţi pot dărui măcar o vioară vrăjită din mine..."

Şi cîntecul s-a stins,
Cel care se ivise din buze tari de coajă.
Doar seara legănată în vîrfuri lungi de brad
Mai repeta turburătoarea-i vrajă.

O lună uriaşă crescînd din miazănoapte
Te oglindea senină prin nouri şi pe-nalt.
Aceasta-i marea vrajă a cerului de munte
Unind pe el un suflet cu sufletul celalt.

De-aici se-ndreaptă totul către tine
Fumul şi brazii, ochii mei şi totul
Şi caprele de munte cercînd, pe culmi sculptate
S-adulmece-nstelările cu botul.

MARIA

Noaptea galopul metalic al trenului
Sună sub păduri şi printre semafoare,
Amestecă izul fierbinte de zgură
Cu izul cîmpiei de cînepă, verde şi tare.

O patimă năprasnică proiectează în urmă
Păduri și scînteii ! Să colinzi, să colinzi
În vagonul cu oameni ce-și pîlpîie chipul
În fum de țigară ca-n fluide oglinzi.

Soarele se înfinge în vîrfuri de brad
Puțin și e seară pe codri și vale.
Totul va lua culoarea stinsă și dulce
A lutului copt în cuptorul de oale.
Livada-i mai strîmtă și gardul mai scund
Pentru ochii dedați cu mărimi citadine
Aerul e-același, licăritor în fund
Suha, aceeași se zbate pe prund.
Din cireșii cu frunza subțire, răspund
Anii copilăriei.

Copilăria mea a plecat de aici
Pe camioanele cu butuci mirosind a rășină
Cu ochii întorși peste umăr
După drumul desfășurat de pe inimă
Ca o panglică de pe-un ghem dureros de lumină.

Azii copii se joacă în troscot, uimiți că mă văd
Pușca mi s-anină-n ostrețe. Trosnește portița.
Din grajd, cu palma după grumazul bouului, țesălînd,
S-a arătat și s-a veselit tare bădița.

[IUBITA MEA DE NICĂIERI ȘI ORIȘIUNDE“]

Iubita mea de nicăieri și orișiunde,
Iartă-mă că-ți scriu versuri prea rare, prea reci...
Sufletul meu de tine ades se ascunde
În gînduri înspăimîntătoare, străine ție deci.
Astăzi, otrăvit de alcool, intoxicat de tutun,
Gem cîntecul țaranului rupt de la coasă
Cîntecul despre noi doi, ca un vin bun
Și ca o amintire frumoasă.

M-aș vrea pe-un munte între patru brazi
Cu cetina spre patru părți de zare.

.

ESEU EROTIC

I

N-am văzut în vin decît ceață tragică
Cînd am fost deplin despărțit de tine
Astăzi îmi închin suferința-mî magică
Stelei senine.

II

Tot ce-a fost ieri slobod să lunece
Steaua mea pe cer astăzi s-a stins
Doamne, ce să cer tristului învins
Să nu se întunece ?

III

Tremură lungi lacuri de taină și nuferi,
Iar mă ajungi printre perdelele ceților
Iar mă străpungi, iar te-au făcut să mai suferi
Fiii ereților...

[„NUMAI EU...”]

Pădurea de brad cu omăt
Și vîsc, sîngele iernii verde...
Sania zboară cu noi amîndoi
Patima să mi-o dezmiere.

Sania se teme c-are să se spargă
Frica i-o aud în scrișnet sec
Brazii gem sub valuri de zăpadă
Îngropați de-un mitic alb înec.

Numai eu, eu chiui spre-un ecou
Cu jăratîc năvălaș în vine
Amețit de-un zbor stîrșit și nou
În sanie sub nea și lîngă tine.

DOINĂ INTÎRZIATĂ

Am stat în poemele visurilor.
Băteau ploi de-nstelări, tremurat

Umplîndu-ne ochii și genele
Cu lacrima lumilor lor.

Rîsetele vesele, plînsul
Rămase dincolo de noi —
Erau în poenile visurilor
Cu liniștea pajiștilor de cleștar și trifoi.

Dragostea mea de mai ieri
Cu ochii galeși și șolduri prea mari,
Chiotul negru cu negre puteri
Tăinuit în visătorii icari
Chiotul negru a pornit,
A otrăvit finalul poemului.

Chiotele negre rămase în trup,
Închise în spuză să moară —
Știam că sînt cele ce rup
Vraja fugară.

LIRICĂ

Dragostea mea infinită,
De ce să te mint ?
Chiar cînd alcoolul îmi mîngîie tîmpla
atunci te iubesc
ca pe mine.
Tu nu știi, tu nu știi nimic —
poate mă socoți băiat deștept
sau,
așa cum mă socot puținii
și cum îmi place să fiu socotit,
un tip cu gînduri banale de om comun.

Eh, cui, ce-i pasă ?
Eu îmi împing la fel tărăboanța vieții
Și sufletul meu ca un bulgăr alb
Se rostogolește la fel pe zăpezile lumii

Dragostea mea infinită
numai față de tine
nu-mi calculez niciodată gîndurile
Eu, jalnicul calculator.

Afară-i toamnă urită
Cu frunze banale ce cad ca-n desene stîngace

Și pe pavajul acesta pe care-au scuipat generații,
Cerul mărunț a scuipat.

Copiii se bat cu castane
Făcuți anume pentru ca mâine să se bată cu vorbe
Și castanele țipă neauzit de subțire
În mâinile lor.
Totuși i-atît de frumos
Pastelul acesta banal și trist ;
Atît de prietenește alunecă vîntul prin plete
Și băltoaca mă oglindește atît de frumos.

LUCIEI

De ce-mi bate tîmpla acum cînd îți scriu ?
O știi, deși mai bine ar fi să nu mai știi
Cînd astăzi nu doar timpul cel lung, dar și uitarea
M-au depărtat de ochii tăi luminoși ca zarea...

Voiai s-aduni în tine numai scînteii și floare,
Frumoasă cum îi ziua, ca noaptea de tăcută,
Rîdeai de tot ce spune că viața-i trecătoare,
Iubeai tot ce e simplu ca apa ne-ncepută...
Nu m-au lăsat să-ți strecur vreo șoaptă mai adîncă,
Nu mi-ai știut de suflet, prea mult cum ți-am știut...

Mă mistuia-n adîncuri o flacără nebună —
Atîta turburare și-atît părea de bine...
Cînd mă-ndoia iubirea ca trestia-n furtună
Găseai că-s fără noimă, că nu-s cum se cuvine...
Și ochii-ți fără margini ce n-au știut să plîngă
Nu m-au lăsat să-ți strecur vreo șoaptă mai adîncă,
Nu mi-ai știut de suflet, prea mult cum ți-am știut...

Și-ai îndrăgit, desigur, așa a fost să fie
Tu ce rîdeai de moarte cu rîs de veșnicie,
Tu ce aveai în tine numai scînteii și floare,
Ai îndrăgit o gîză atît de trecătoare...
O, ce-am simțit cînd lumea mi-a spus că tu ai plîns !..
Și astăzi nu doar timpul cel lung, dar și uitarea
M-au depărtat de ochii cei luminoși ca zarea...
Nu pot să mi te-nchipui... Ești tot cu ochi-n slavă
Copilă bălăioară cu mijlocu-n catrință ?...
Cît aș dori să-ți apăr cu forța mea de lavă
Măreața-ți simplitate, plăpînda-ți neputință !
Și cît știu eu de bine că asta n-o mai pot...

Cunosc povestea veche că-n munte un cioban
A plîns o iarnă-ntreagă din fluier pentr-o fată.
În val de slab jăratec i-a învîrtejit troian
În jurul doinei sale vifornița turbată.
Dar el în vîrf de stea și-a trilit
Mai tare decît moartea un viers despre-o răsură
Pînă-a-nghețat cîntarea și omul a-mpietrit
În stană albăstruie cu sufletul la gură...

Aș fi ca el mai tare de-aș fi cu el în față,
Căci vremea noastră-i viscol, da-i viscol ce nu-ngheață !
Mi-i calea mea spre soare și-a ta spre nu știu cine
Iubirea mea trecută ce n-ai fost pentru mine !...

De ce-mi mai bate tîmpla acuma cînd îți scriu
Scrisoarea mea pe care o rup după ce-o scriu ?

DOR CĂZUT

Jăratecul din ochi-ți azi e fum
Și umbre moi pe chipul tău se-ngîină
Tot mai cu greu te deslușesc pe drum
Cînd luneci trist cu pas felin de lînă —
Îmi stărui într-atîta și acum
Cu ochi duiosi și arzători precum
În prima seară-n care ne văzum
Șezînd cu amintirile de mînă.

Cînd viscoarele viselor se sting
Te văd înstrăinată în unghere
Și-ți țese-al nepăsării mut paing
Mantii voievodale de tăcere.

Ăzi te iubesc cum ești și cum vei fi
Dar umbre mari pe chipul tău se-ngîină
Și-n mine zaci precum în licăriri
Un chip întîrziat într-o fîntînă.

E-o lege vană, dragoste nestins
Să ardă pururi peste depărtare ?
Ori eu nicicînd să nu-mi pot năbuși
Cu tine, suferința în uitare ?

Cărările se spintecă-n sfîrșit
Și de alt vis cumplit, văd trist și crud
Că am să-ncerc ca dorul înmiit
În mii de alte lacrimi să mi-l ud.

[„LINGĂ EA...”]

...Lîngă ea pasul mi-a fost multă vreme lînced
Iar gîndul mî-a fost iederă şi scîncet.

În ochii ei plini nu desluşeam
Decît răsfrîngerea frunzei din ram,

Glasul ei curgea ca o melodie subtilă
Fără-nţeles ca un murmur de gîrlă-n prundiş...

Mi se prelingea o şuviţă pe frunte tot mai obosită
Buzele-şi colorau colţurile, zîmbeau în silă,
Ochii fugeau într-o parte, nefiresc deschişi.

Umblam amîndoi pe atunci prin grădişi şi copacii
Străin şi pustiu freamăt cu foşniri de hîrtii.
Lîngă ea eram singur. Singurătatea vibra în timpane
Cu sunet de scoică în ceasuri tîrzii.

Părea că-ntr-o tulbure horă de iele
Anii mei tineri mi-s prinşi.
Era o durere difuză şi surdă
Ritmată molatec de paşii ei stinşi.

Parcă eram fum şi nisip.
Nu puteam să rîd. Nu puteam să ţip.

OMAGIU

Deci, fie. Am să scriu despre voi doi.
Voi scrie deci pe vrute, pe nevrute...
Rezolv o ecuaţie cam grea
Cu toate datele necunoscute.

Nu ştiu de vă iubiţi. De v-aţi iubi
M-ar bucura aceasta şi pe mine
Dar poate că-ntre voi s-a înjghebat
Un fel de-a trece vremea cît mai bine.
Nici asta'nu e rău, dar nu cunosc
În lumea asta-nvălmăşită încă
Nimic mai luminos şi mai de preţ
Ca o iubire trainică şi-adîncă.

De nu-i nimica trainic între voi
Aş vrea să vă distreze-aceste rime,

Dar dacă-n voi al dragostei izvor
A izbucnit, țîșnind din adîncime,
Dacă aceleași mari visări nutriți
Dacă simțiți la fel iubirea, dacă
Gîndiți atent la ea, vreau acest vers
În aur de inel să se prefacă.

De-ți merge împreună, ori altfel,
Eu vă urez la fiecare-n parte
Niciicînd al vostru vis să nu-l trădați
Pășind cu dînsul dincolo de moarte.
Să rîdeți mult și să vă bucurați,
Dar rîsul să nu ție loc gîndirii —
Fiți mulțumiți de voi, însă niciicînd
Nu vă-necați în apa mulțumirii.

Viața e un clocot nesfîrșit
De frămîntări frumoase sau haine
Pe nimeni pîn-acum n-am cunoscut
Ca să se poarte-oricînd cum se cuvine.
Deci să nu spuneți : iată, am ajuns !
Ci să roștiți urcînd : încă mai este !
Căci fericirea e mai greu de-ajuns
Ca pasărea albastră din poveste.

Iar eu, poetul care scriu aici,
Dau sfaturi ce mi-ar trebui și mie,
Și vă urez s-aveți ce eu nu am,
Ori n-am primit, cu recea mea trufie.

ACROSTIH

Vinul vechi în clocot se-năsprește-n cramă
Izbucnește-un mîine din adîncul ieri.
Ling străvechi pocale azi tîlhari de samă,
Ling tîlharii vlaga istovitei sări ?
O să se destrame cum se tot destramă
Neaua-n sticlitoare-calde primăveri.

CÎNTEC DE CIOBAN

Către paști cînd vin în sat la denie
Se închină lumea spre amvon

Mi-a zis popa : sameni la slujenie
Numai c-un franțuz poet : Villon.

Unii spun că-n schimb is om deștept
Alții că am nu știu ce în piept
Alții că știu cîntece s-adune
Degetele mele dintre strune
Că de-aceea fetele de-a valma
Fruntea vin să-mi mîngîie cu palma...
Numai una
Cum îi luna
Lipsă mi-i întotdeauna.
Zic și eu că trag un vechi păcat
Mult prea multor fete le-am cîntat...
Și așa îmi este dat de sus :
Cînt de dorul celor care nu-s.

BALADA LUI FRANÇOIS

Beau la rău și beau la bine
Vin dulceag și vin amar :
Am venit François la tine
Supt pe buză de pahar.
Te-a bătut uitarea-n ținte-n
Zidul slăvii moarte, pe
Tine, slut la fel de sprinten
Ca străbunul Li-Tai-pe !

Mări de vis au ars cristalul
De cînd tu te-ai dus sub lut
Unii-n vin scăldau pocalul —
Și poșircă alți-au vrut
Eu și vin și zare iată
Supt-am fără să mă-ndoi
Precum tu sorbeai odată
Vinuri negre-n pumnii goi.

Ți-a svîcnit sub coaste ție
Li-Tai-pe cu setea sa.
În răgazuri de beție
Muntele Tin-Lin cînta.
Calda-ți inimă-necată
În canalul cu noroi
S-a pornit în piept să-mi bată
Peste vremi acorduri noi.

M-ai chemat la groapă strajă
Cînd va plinge-arama-n schit

Într-un strai de măciașă
Inspirat și înroșit...
Astăzi bronzul plînge-ntr-una
Și-aș veni — cu-ai mei ciraci
Dar nu-i voie-ntotdeauna
Straiul astfel să-l îmbraci !

Ți-mpînziră astăzi țara
Fanți de treflă și caro
Dornice le-ațîță fiara
Grăsălanele Margot
Din străvechile potire
Sug bicisnicii trăscau
Ce-au pierdut din amintire
Svăpăiatul glas al tău.

Slut mustind de veselie
Greu ți-ai apărat hoinar
Capu-n cumpănă să știe
Cîtu-i fundul la cîntar.
Rîsul alb al gurii tale
Sîngera-n adîncul tău...
Și în plînset de pocale
Te-ai înnămolit în hău...

Deh, știut-a lumea mare
Faptul trist și iscusit
Tras-ai dușca de vin tare
Viața cînd ai isprăvit
Noi cînd ne cercăm norocul
Dăm pocalele pe gît
Și n-avem un vin ca focul
Cînd ne stingem de urît...

ENVOI

Mult mai crunt ne bate fața
Vremea azi cu-al morții mers
Azi, de te-osîndește viața,
Nu te iartă pentr-un vers.

ALT CEAS TRIST

Deschideți-vă odată, vinele mele, puțin !
...Așa roșia gură a vinelor plînge...
Picură sîngele, pocalul de sînge e plin...
Înting degetul să-mi zugrăvesc viața cu sînge.

Vreau să fiu atinsă — o rană
Nu ajunge sîngele, mai dau vamă !
Cînd pașii îmi curg prin hățișuri și bezne
Capăt rănile — atîta de lesne...

Totul a ieșit roșu și greu.
Sîngele rămas, îl beau eu !
Mă îmbăt, se-nvîrt zările !
Puiul ciutei mi-a aduilmecat nările !

Adorm, visez un crîng...
Mîine-am să chiui cu coasa în spate !
Simți tu, neegal dar adînc,
Fata aceasta răsufală și inima-i bate...

Buc[urești], 3 iulie 1953

DUPĂ ZECE ANI

Pe malul rîului din satul nostru
Privind prundișul sub vîltori ascuns
Și curgerea vijelioasă dar pașnică a apei,
O-nfiorare nouă m-a cuprins.
Fulgerător mi-au defilat în față
Mileniile în care a trebuit,
Cu colți lichizi, să roadă apa-n rocă,
Spre-a-și rotunji cărarea de granit.

Aceeași febră m-a cuprins acum,
Trecînd cu amintirea din ziua neuitată,
Din ziua libertății, pînă-n aceste zile,
Cînd vîntu-n roșii flamuri, ca-n flăcări o să bată.

Mi s-a umplut privirea de cioburi de istorii,
Urmate-n zece toamne cu frunze de cireși
Prietenii, am văzut trecînd milenii,
Milenii compresate-n zece ani imenși.

FLORILE ÎNALȚIMII

— Pentru ce mai sărutați
Cerul cu trufie ?
Flori din vîrfuri de Carpați,

Dați-mi-vă mie.
Nu-nfloreați atît de sus
Naltul pisc umplîndu-l.
Dacă-aici n-ar fi adus
O sămîntă vîntul
— Vîntu-aduce cîte-un roi
De semințe-ntr-una,
Dar putem iubi doar noi
Cerul și furtuna
Ție vrei cu legămînt
Să ne dăm supuse
Fii tu însăși acel vînt
Care-aici ne-aduse.

PRIETENIE

Frate,
Ce-ai venit din Essen, în pocale-i soare roș.
Bem cu brațe-ncrucișate
După datini din strămoși.
I-auzi doina,
Vrajă multă toarnă-n ea,
de ani, mereu
Tu privești poza asta
Unde-s draga mea și eu.
Fata asta...
țin la dînsa, precum floarea de cicoare,
iubind soarele,
De-apururi tot se-ntoarnă către soare :
Nu știu cum să-ți spun
spre dînsa în ce chip m-aduse soarta...
Să-ți citesc din Eminescu :
„Tu nu ești frumoasă, Marta...”

Mi-a zîmbit... Citise-acasă,
prins și el de vreo iubire,
Din poetul țării noastre cel mai mare-o tălmăcire.
Dezvelind o poză veche cu o fată de departe,
A-nceput să-mi spună-n șoaptă niște versuri fără moarte :
„Îndrăgi flăcăul fata,
Ea pe altul îl iubea...”
Versurile lui un cîntec de pe Rin le însoțea.
Și prin tot ce-aveam ca oameni, una ne simțeam noi doi.
Eminescu și cu Heine se-nfrățiseră prin noi.
Chipurile dragi din poză le-am schimbat.
Și cîte-o carte.

Despărți-ne-vom,
dar versul ne-o lega și mai departe.

ÎNTÎLNIRE DE NOAPTE

Astă noapte n-am putut dormi.
Poate m-au trezit greierii de pe-afară
Cîntîndu-și iubirile lor trecătoare de vară
Cu monotonul cri-cri.

După ploaie se scutură-n geamuri frunzarul de dud
E-o lună pe ceruri senine.
Cu fruntea și șiacul veșmintelor ud
A venit Eminescu la mine.

A venit și s-a dus ca un vînt
Prin perdelele nopții tremurătoare.
Cartea lui pe prichici tremurînd
A gemut și mi-a căzut la picioare.

Morții i-am rîs orișicînd într-un dinte ;
Mă dojenesc și oamenii că rîd
Cînd văd pe cineva cu obrazul de ceară și hîd
Călătorindu-se cu picioarele reci înainte.

Mă simțeam fără moarte și poate eram,
Lumea din jur se iubea.
Mă uitam cu dispreț și știam
Că unde-i iubire, putrezește-n adîncuri ceva.

Nici n-aveam vreo pricină să mor.
Iubirea doar, necontenirei mamă
Motivează moartea și-o cheamă.

Mă simțeam necăpătuit călător,
Avînd înainte nesfîrșirea drumului mare
Curmat la popasuri de vin și de soare.

Dar cînd ai ieșit în apusul cel trist pe cărare,
Ochii tăi, culcuș înghețat și strălucitor
Al gîndurilor, mi-au oglindit frumusețea albastră a clipei
Și duioșia morții care-te-atinge prin orișice clipă
cu sfîrcul aripei.

M-ai împăcat cu moartea și te-ai dus
Vrăjită minune a pămîntului

Lăsîndu-mă umbră în vînturi, de mort
Astăzi spaima de moarte, fără crîcnire, supus,
Ca pe o cruce fatală ce nu-i a mea a fost.

.
A gemut și mi-a căzut la picioare
Cartea de pe prichici tremurînd.
Prin perdelele nopții, tremurătoare
El a venit și s-a dus ca un vînt.

Văleni, august 1953

PRIVIRE ÎN VIITOR

Neadunat în carte se va stinge curînd
Cîntecul meu de curmeziș de leat.
Neadunat în carte se va stinge curînd
Tot ce-ntr-a vremii inimă a stat.

Se va stinge curajul cu care-am primit
Moartea sfidător în găvanele goale
Văzîndu-mi de treburi și gînduri liniștit
Pînă să mă prefacă-n ulcele și oale.

Se va stinge curajul cu care, fără de teamă
Am zburat către un nesfîrșit ce mă cheamă.
Știînd prea bine că-i o neclintită lege
Să nu-l pot înțelege.

Veșnică vei rămîne doar tu,
Făptură legănată sub ceruri de vise
Numai versurile în care te-am cîntat vor rămîne
Cu privirile albastre și-ntunecoase deschise.

Vor oglindi cîntecul pe care l-ai blestemat să m-adoarmă
Vor oglindi, de tine menite, pocalele pline,
Vor oglindi șoaptele tale dulci, ca niște tăiușuri fine de armă
Și lumea întreagă vrăjită de tine.

Celelalte chiote ale mele vor muri,
Strivite întrebărilor lor, se vor zgîrci în durere,
Vor mușca piatra și se vor auzi
Cum unul cîte unul troznește și piere.

Veșnică vei rămîne doar tu,
Făptură legănată sub ceruri de vise

Numai versurile în care te-am cîntat vor rămîne de-a pururi,
Cu privirile albastru întunecate — deschise.

Văleni, august 1953

BUCURIE

Am palmele arse de lemnul țapinei
Și ochii trudiți dar mă uit cît cuprind.
Își lasă-nserarea urzeala luminii
Curgînd pe izvoare și-n codri vuind.

Din roșă o stea se aprinde la alb
Ori doar mi se pare și zboară să cadă
O stea ce din alb se-ntunecă în roș
Tîrîndu-și cu trudă sălbatica-i coadă.

Cu trăsnet un brad a căzut și aud
Din lut cum un mugur trudește să suie :
Am palmele arse de lemnul țapinei
Da-n inimă mea s-a lăsat bucurie.

Mă bucur cînd moare o stea în înalt,
Mă bucur cînd steaua pe ceruri răsare
Mă bucură tainic oricare apus
Și-aprinsă, oricare ivire de soare.

Căci astfel în fire cînd moare ceva
Viața cea nouă în locu-i suie
Mereu universul privește prin timp
La neconținut mișcătoare statuie.

Mă-neacă-n fiorul cel veșnic și nalt
A neconținirii sălbatică lege.
Dar bradul cînd moare nu lasă decît
Cenușa, dintr-însa alt brad să se-nchege.
Pe cînd, încheindu-ne viața, lăsăm
Noi tot ce-am durat și-am gîndit, peste moarte —
E inima noastră pe care în pumni
Urmașii sui-o-vor mai departe.

Prieteni, veniți să privim acest cer
Și codrii cu brazii și munții cu slavă
Căci noi, numai noi îndrăznim să simțim
A morții și-a vieții bucurie grozavă.

SECOLUL XX

Trăim în acest secol de seve și uraniu.
Răscrucile într-însul au numai două căi.
Avem de-ales : al morții uscat și cinic craniu
Sau ale fericirii puternice văpăi.

Sîntem sătui din fașă de negrele flașnete
Ce ne-au cîntat la geamuri bubuitor refren.
Nu ne încîntă-auzul valsînd pe baionete,
Cu clănțănit de oase, al morții dans obscen.

Vrem frunțile pe carte să ni s-aplece grele.
Știm noi ce să alegem aicea la răscruci.
Nu vrem să ni se facă tartaj la cărți, din piele
Și din buclata pleată — la doamne mari — peruci.

Ni-i drag cînd zorii cerul în roș învăpăiază
Și curgerea vijelioasă dar pașnică a apei,
Dar nu vrem la amiază ciupercile de groază
A bombelor moderne s-aprindă-ntregul cer.

Pe-acei ce doamnei Moarte îi dăruie rubine
Și în alcovul Morții s-au desfrînat cu ea,
Îi blestemăm cu ritmuri ce vin din adîncime,
Din zeci și zeci de nații ce știu a blestema.

Balaurii legendei Germaniei să-i sugă,
Strigoii României le bată la ferești,
Tăcînd, să vrea să țipe, stînd locului, să fugă
Și iadul să-i grebleze ca-n nordice povești.

Le fiarbă-n strai sudoarea și-n vine curgă rece
Talazurile Lethei, și negrii lilioci
În păr să li se-nnoade, și viața să le-o sece,
De nu-s cu liliicii legați în veci de veci.
Dar nu-i de-ajuns blestemul ce-l spunem fiecare
Și nu-i de-ajuns osînda ce fiecare-om da.
Prietenia noastră e cazna cea mai mare.
Amanții hîzi ai morții se îngrozesc de ea.

Noi sîntem tinerețea planetei ce se schimbă
Și sîntem rodnicia întinsului pămînt.
Noi singuri vom întoarce a ornicelor limbă
Spre ora păcii care nu s-o sfîrși nicicînd.

ALT CEAS TRIST

În vagonul cufundat în beznă și plin,
Scăpărînd de țigări și duhnînd a alcool,
Prin rătăcirile încîlcite pe șine
Un cîntec pustiu și gol
Închin pentru tine.

Și tu, pe banca aceasta de lemn dur cioplit
Ți-ai purtat odinioară îndrăzneala și sfiirea,
Pămînt închegat iscusit
Și oglindind nemărginirea.

Pretutindeni, și aici mă ajungi
Să-mi frămînți mintea, făptura bolnavă
Cu degetele amintirii lungi,
Plămădite din slavă.

Versul acesta nemeșteșugit și greu
Se luptă cu noaptea-nstelată, cum altă
Dată sufletul păgîn al meu
Se lupta cu mintea mea limpede și înaltă.

Nu-mi mai deschid arterele să scriu cu sînge
Povestea noastră, cum făcusem.
Ar curge altceva decît sînge
Și nici putere nu mai am.

Împăcarea cea lină nu-mi mai trimite cuvintele ei,
A uitat că exist
Cîntecul meu scîrțîie banal și trist
Odată cu toți îndrăgostiții pămîntului.

Trenul închipuie pe șine goana marelui univers.
Mi-i somn.
Are ceva din suierul de moarte al coasei în mers,
Are ceva din mugurii vieții ce crapă în pom.

Iubirea mea n-are început și sfîrșit
De dincolo de naștere, pînă dincolo de stingere
Te voi iubi, te iubesc, te-am iubit,
Pămînt înviat către zbuciumul meu.

Trenul Dolhasca—Fălticeni, august, 1954

GÎNDURI PENTRU PESCARII DIN DELTA (I—IV)

I

A venit iar toamna cu tălpi vinete de frig
Cu trupul bătrîn învelit în frunze surpate
Și cu lumina becurilor atîrnate în noapte
Care se clatină sinistru, prin vînt pe oraș.

A venit iar toamna și mi-a mai murit o iubire
Înecată în tuse, lăsîndu-mi în suflet
Gîndurile dureroase pe care cîndva le umpleau
Rădăcinile ei dizolvate acum în nimic

Și cum vîntul de toamnă și noapte învăluie lumea
În urletul lui răgușit
Micșorînd și mărinind depărtările
Și cum noaptea și toamna aceasta
Cu becuri sinistre dansînd pe oraș
Își leagănă stuful subțirilor ploi,
Gîndesc la prietenii mei, la pescarii din deltă
La prietenii mei tăcuți și bărboși
În care inima bate acum înfricoșată,
La prietenii mei tăcuți și fierbinți
Sîmburi vii în pustiul de stuf și ape
Și inima-ntr-însii își bate îngrozitele clape.

II

Pe cer se-oglindește întunericul apei
Întunericul pomilor, limbile negre de trestie,
Întunericul vitelor care plutesc înecate,
Negrul acesta nenuanțat.

La rame, în lotci
Lilieci noptilor de toamnă aduimecă,
Trec cu ochii închiși pe canale sucite
Adună pe creștete firele ploii
Firele ploii le curg pe obraji, prelingîndu-le barba
Pe piept și mai jos pînă-n apele negre,
Tîrîndu-le-o astfel în chinuitoare meandre spre mare.

Țigările ude nu se aprind,
Lilieci noptilor de toamnă visează o noapte de vară
Cînd zeci de lumini de țigări strălucesc peste ghiol
Și stelele, mii, se răsfrîng lîngă barcă
Și încă mai multe pe cerul înalt.

Dar noaptea e neagră și iată, începe furtuna,
Valuri înalte cutremură lotca trecîndu-i

Peste colțul înalt și-ascuțit,
Pătrund pe sub gulerul aspru-al mantalei
Și-n cizmele lungi și cîrpite —
Îmbrățișare perversă, tentacole reci.

Undeva în colibele bălaie-altădată
Copiii visează la relele duhuri din deltă
Nevestele stau la ferestre cu ochii deschiși
(Iar au să capete cearcăne
Și au să fie mustrate sever pentru asta).
Undeva în colibele bălaie-altădată
I-așteaptă tăcerea orelor calde.

Liliecii nopților de toamnă aduilmecă,
Cătrăniți de-ntuneric mai bine decît năvoadele lor,
Trec cu ochii închiși pe canalele sucite
Caută-n apa dușmană comori
Spre a-și plăti existența de-acum și postumă
Micului lor univers
Pe care-l consumă și care-i consumă.

III

Ziua se scurge dar parcă așteaptă
Nedefinită în timp, fără soare.
Pîclele lungi se deșiră prin aer
Cum, cineva, enervant de încet,
Smulge din cap cherhanalei
Părul acesta lăptos.
Trec șobolanii cu cozile lor
Conturate precis și strănută.

Din ceață încep rînd pe rînd să se-nchege
Umbrele celor dintîi care vin
Scîrțîind, parcă-ar trece prin vată de sticlă.

Se adună mereu și plătesc viețuirea
În coșuri tezauru-i viu și se zbate,
Aur și-argint sîngerat de zvîcnirea
Crudelor bronchii căscate.
Apoi îl așteaptă pe ultimul, strînși în sobor
Dar cel așteptat nu mai vine privirilor lor.

Poate e prins între neguri și stuh,
Poate-a pornit pe sub ape spre lumea
Verde, informă și fără amar.

(Îmi amintesc de un imn triumfal
Toamnei tîrzii închinat și cu pîclă).

În soborul tăcut și egal
S-a mișcat cineva dilatîndu-și privirea
Să cuprindă într-însa o bună bucată de zare
Și cu gura-nnegrită de ură
Începe prin bură să-njure
Sincopat de o tuse uscată.

Toamna, cu toate splendorile ei ucigașe
Toamna, cu tot alcoolul ce nici nu-l observi
Cum picură groaznic... în nervi
Și în glas îi cocea o mînie dementă și neputincioasă.

Dar, pe rînd,
Au început și ceilalți din sobor să înjure,
Cor nedeslușit, rit al religiilor necunoscute,
Limbi babilonice amestecîndu-se,
Pumni colosali încleștați de văzduh, zgîlțîindu-l,
Cor nedeslușit, simfonie atît de imens de umană
Încît nimeni nicicînd n-ar putea egala-o,
Zbucium vital afirmîndu-și puterea.

Că m-aș mira
Dacă cerul din nou nu s-ar ivi mai curat ca în vară.

IV

Dragostea mea care-a murit înecată în tine
Lăsîndu-mi în suflet adînc dureroasele hrube
Pe care cîndva le umplea rădăcinile ei,
Luminile becurilor sinistre dansînd pe oraș,
Țipătul, bufnetul brazilor rupți în păduri,

Sînt numai tonuri țesute în marea acestui
Cer arzător, simfonie atît de imens de umană.
A zburat repede-o frunză prin razele geamului meu
Am privit-o distrat, neluînd-o aproape în seamă
Și m-am gîndit la pescarii din deltă cu teamă
Noaptea întreagă de 9 spre 10 octombrie.

[„CÎND ZIMBRII...”]

Se spune că-ntr-o vreme
Cînd zimbrii astăzi adormiți pe steme,
Umbreau cu creștetele lor dumbrăvile,
Atunci, se spune, liniștea umplea
Pămînturile, apele și slăvile,

Cădelnițind, statornică și grea.
Bărbați bărboși munceau pe vreme bună,
Dar se opreau cu spaimă și mirare,
Cînd îndrăzneau să cugete la soare.
Fioruri simple, simple bucurii
Prin suflete-notau de veșnicii
Și simplă-atunci era și cugetarea
Ca pîinea și ca binecuvîntarea.
În suflet pace și la gît mărgele
Pe talger pîine și în cupe mied...
Țintim prin timp ținuturile-acele,
Nu pot să le-nțeleg. Și nu le cred.

ENTUZIASM

Lui Eugen Mandric

PUNCTUL DE PORNIRE

Viața-mi agitată întreagă e formată
Din nașteri repetate și morți în orice zi.
Desfid pe cel ce-ar spune că m-am născut o dată
Și-o dată, doar o dată voi muri.

Se surpă-n mine munții și noii munți tresaltă,
Fierb mări și seacă-n abur, mări noi din cer erup
E-o viață înnoită mereu, tot mai înaltă
În straiul strîmt al firavului trup.

Și cine-s totuși ? Sîntem neconținut vibrare,
Eternă căutare, foc alb pe negrul lut.
Mereu găsim frumosul din clipa viitoare
Nemulțumiți de clipa ce-a trecut.

Azi încă doar copacii au minte-mpăratească,
Mai ezităm în fapte, mai credem în minuni,
Dar noi vom fi aceia chemați să hotărască
Abstracte și concrete regiuni.

Sîntem porniți să spargem rutina perimată
Și pentru asta creștem prin ani, tot mai grăbiți.
E bine să se teamă de-a noastră judecată
Cei care încă nu pot fi loviți.

Ni s-au prelins în sînge și-acum ne-aleargă-n vine
Ideile lui Lenin și dorul celor mulți,
S-au distilat în limpezi ecouri cristaline
Doinirile ce le-ascultam desculți.

De-am rătăcit pe drumuri, de-am tras pe la podgorii,
E vinovată vîrsta și gîndul ne-implinit.
Dar noi cunoaștem bine și pe răufăcătorii
Ce ne-au mințit și-un timp ne-au rătăcit.

Nu am pierdut... În timpul acesta nu poți frînge
Carpații și nici Marea nu poți din loc s-o muți.
Dar laolaltă anii pierduți dacă i-ai strînge,
Sînt zeci de ani și mii de ani pierduți.

Dar nu-i nimic. Elanul nu poate fi ucis.
Călătoria noastră prin vreme-i mai matură.
Zburăm cu-aripi întinse, cu ochii grei de vin,
Cu amenințator tăiș pe gură.

FURTUNA

M-am plictisit de plictiseală și urîț !
Jalea ca tusea mă rîcîie-n gît !
Nouri sălbatici sclipesc și pe cer s-adună !
Am să ies și-am s-alerg ! Am s-alerg prin furtună.

De cînd n-am mai strîns chiuind și lăut de sudoare
Snopii țepoși, mășcați, să-i aduc în coșare !
De cînd n-am mai simțit peste frunte și gură
Îndîrjindu-mă gîndirea deasă și dură !

Palmele mele, ochii mei, voi ce-ați mai făcut ?
Fără să știu mi-a fost dor de voi și-am venit !
Zările huruie, miroase-a ozon și a lut !
M-am regăsit ! M-am regăsit !

Trăsnetele rotunde le văd iarăși săltînd peste grind
Iarăși cu-ai mei printre ele muncesc și m-aprind
Se-ndrăcește furtuna prieteni ! E greu !
Am venit ! Sînt tovarășul vostru ! Sînt eu !

DOUĂZECI DE ANI

Scăpați de idoli, chip cioplit în mituri
Noi nu mai acceptăm. Ne îndoim
Și numai strecurat prin judecată
Primum al vieții adevăr sublim.

Ne-au întristat fanaticii limfatici
Ce negîndind, credinței s-au supus...
Chiar cei ce întru bine sînt fanatici
E-o întîmplare întru rău că nu-s.

Cînd, orb, iubești un adevăr de seamă
Nu-l vei putea sluji cu-adevărat.
Credința oarbă este cel mai tragic
Din relele ce-n om au înviat.

Frumosul e contrast : lumini și umbre —
Să nu te miri cînd umbra vei afla
Mi-i teamă de prietenul netrainic.
Ce m-ar iubi și nu m-ar cugeta.

Sînt muritori fiorii de iubire
De nu-s de cugetare cimentată
Iubiți prieteni, sfîntă e iubirea,
Dar cugetați, prieteni, cugetați.

NOAPTE

Lumea este întunecoasă,
Țipă bufnița pe casă,
Pe cînd degetele noastre
Deși-s roze, îs albastre.

Am un suflet ros de bube
Mergi și-l clatină hulube,
Numai tu putea-vei poate
Veșnicia lui străbate.

Iartă-mi versul încîlcit,
Căci și tu te-ai fi suit
Zigzagat și fără price,
Precum sînt și eu aice.

OMUL MODERN

Problema, cugetarea m-au cuprins,
Așa cum jugul otoman o țară.
Ca-ntr-un cazan în craniu am încins
Impresii secerate din afară.

Din acest harnic clocot distilez
Vin limpede de alcool sonor
Îl beau pentru al vieții noastre crez,
Cinstesc cu el pe toți acei ce vor.

Oh, câte pasiuni hotărîtoare
Neconținut mă schimbă în erou,
În fibrele-mi intime îmi răsare
Grăbitul soare-al unui surd ecou.

Abstracțiunea, fată prea concretă,
Mă plictisește totuși, deseori —
Și deseori doresc abstractitatea
Concretă din elanuri, lanuri, flori.

Era aceasta starea mea de spirit
Și ca să mai adaug, trist eram,
Puținele-mi iubiri înșelătoare
Cădeau ca toamna frunza de pe ram.

Nu cunoșteam o altă bucurie
Decît a unui gînd ce s-a deschis
Și juvenilă, rea preocupare,
Schimbam pe vin un efemer plictis.

25 — Nov. 1956

DIN RESURSELE LABORATORULUI DE CREAȚIE

Nu toți scriitorii păstrează integral manuscrisele. Cei prolifici — este de așteptat — cu atît mai puțin. „Hîrțile încurcă”, spunea cineva. În consecință, ciornele deja folosite, crochiurile, devenind inutile, sînt, în mod obișnuit, încredințate coșului de hîrtii, reținîndu-se doar ceea ce este posibil de utilizare ulterioară în contexte antestabilite sau numai intuite. Fiecare scriitor este normal să păstreze manuscrisul unei lucrări încheiate, în „forma definitivă”, îndeosebi în condițiile în care nu totdeauna configurația operei publicate este identică cu cea încredințată editurii, situație proprie și volumului Primele iubiri, de Nicolae Labiș. Poetul de la Mălini se numără însă printre aceia care — în afara actelor de generozitate, cînd dăruia manuscrise olografe prietenilor apropiați sau mai puțin apropiați — n-a risipit nimic din ceea ce a scris (iar adesea și transcris). Dacă manuscrisele sale nu se păstrează astăzi, toate, într-o colecție unitară, aceasta se explică poate, și printr-o percuție nu tocmai promptă a grijii pentru o zestre artistică ale cărei resurse erau greu de întrevăzut în integralitatea lor, probabil chiar și de persoanele cu statut de „intimi ai poetului” (totuși

e un caz rar faptul că de la un poet a cărui locuință stabilă a rămas la stadiul de deziderat pe toată perioada de timp de după terminarea școlii de literatură, se păstrează un număr impresionant de manuscrise și documente personale). S-a constatat destul de repede că Labiș reușise să publice doar o parte din ceea ce scrisese, multe piese fiind programate să mai aștepte până la depășirea stadiului așa numit „pentru sertar”. Să nu ne referim aici la unele titluri din volumul („aproape autum”, cum îl consideră Gheorghe Tomozei) Lupta cu inerția (nepublicate revuistic) pentru care, spre a-i definitiva organizarea internă, cerută de normele editoriale, poetul ar mai fi avut nevoie ca moartea să-i acorde un răgaz doar de câteva săptămîni, ci la multitudinea textelor scrise, cu sau fără un program anume, sub impulsul inspirației de moment, unele nedefinitivate, altele urmînd să fie încredințate tiparului mai tîrziu. Încît aserțiunea lui Virgil Cupitaru referitoare la o posibilă ediție de postume „Nicolae Labiș” ni se pare o sugestie editorială de real interes, care, înfăptuită, ar putea arunca și alte lumini, decît cele știute, asupra universului poetic labișian.

Prin urmare, laboratorul de creație al poetului ne-a pus la dispoziție o cantitate apreciabilă de material (nu numai) liric în măsură, pe de o parte, să întregească opera publicată, iar pe de altă parte să contribuie la conturarea tot mai precisă și mai adecvată a portretului interior al artistului, relevîndu-i, din ce în ce mai cuprinzător, paleta preocupărilor creatoare, fertilitatea căutărilor neostoite, arderea intensă, mistuitoare, de natură să declanșeze, în retortele creației acea reacție în stare să conducă, finalmente, la substanța poetică sublimată.

Dar resursele acestui laborator n-au fost, iată, epuizate, nici după trei decenii de cînd penița poetului a încetat să mai încredințeze hîrtiei „tot ce gîndurile țes”, acea „săgetare de idei” proprie sensibilității sale.

Setul de poezii inedite (variante, o parte dintre ele, ale unor poeme publicate de poet) sau neincluse în volume, pe care le-am reprodus aici, nu trebuie luat, în cea mai mare parte, decît ca o mostră reprezentativă a tendințelor intime, spontane, de expresie lirică, nealterate de directivele unei „comenzi sociale” restrictive care, în obsedantul deceniu, grevau arta de una dintre condițiile sine qua non ale existenței sale — libertatea. Se constată că excesul de vigilență al cenzorilor „autorizați” ai vremii, care-și arogau în exclusivitate dreptul de directivă, orientare și (mai ales în cazul artiștilor tineri) de îndrumare, era, cel puțin în cazul lui Nicolae Labiș, de o limpede inutilitate.

Probabil că poetul n-ar fi încredințat niciodată tiparului unele dintre piesele din setul de față, însă astăzi credem că, cel puțin pentru istoricul literar, publicarea lor este, dacă nu absolut necesară, atunci măcar utilă. Sigur, nu peste tot ne întîmpină în aceste piese „curatul sunet al perfecțiunii”, sigur că Labiș era prea talentat pentru ca unele dintre piesele acestea să-l reprezinte la nivelul valorii sale, însă, cum am notat mai sus, semnificația de document literar (de creație) nu le poate fi contestată și dacă publicăm corespondența personală a artiștilor fără să ne (mai) cramponăm de argumentul impietății față de un univers destinat de cei în cauză să rămîină intim, nu vedem de ce n-ar fi cel puțin la fel de utilă și necesară publicarea unor pîse de atelier care și așa erau, ab initio, programate să ajungă publice. În ce ne privește am merge pînă acolo încît am propune o ediție „de lucru” care să cuprindă absolut tot ce a ieșit de sub

pana poetului, cu atît mai mult cu cît manuscrisele de la Suceava ne arată un Labiş de o pudoare greu de imaginat, poetul încredinşînd hîrtiei numai ceea ce înţelegea el că intră sub incidenţa literaturii.

Să mai notăm aici doar cîteva detalii „tehnice” :

— pentru manuscrisele nedatate de autor am stabilit o cronologie aproximativă, după particularităţile ortografice ale manuscriselor, reper utilizat şi în alte împrejurări (vd. studiul „Un vis întrerupt” — Nicolae Labiş). Astfel piesele : Prietenie, Secolul XX, [Acrostih], Balada lui François, Cîntec de cioban, Doină întîrziată, Maria, Arşiţa, Obcine, Suha, Munţii, Pastel obosit, Secetă trebuie să fi fost concepute pînă în aprilie 1954 ;

— poezia După zece ani, datează din august 1954, dat fiind evenimentul căruia-i este dedicată (a X-a aniversare a zilei de 23 August), iar poemul Cîntecul unui brad (Luciei) trebuie datată „1952” (cînd poetul era în vîrstă de 17 ani) ;

— poezia Noapte este extrasă dintr-un bloc-notes datat „2-XII-56”. Deci...

Alte comentarii ni se par, deocamdată, de prisos, textele reproduse fiind ele însele grăitoare în privinţa sensurilor şi semnificaţiilor pe care le comportă, prezentarea de faţă neintenţionînd să fie o prefaţă exegetică vis-à-vis de o posibilă plachetă de versuri (postume) care ar fi publicată ca atare.

NICOLAE CARLAN

BRATELE DE AER ALE CLIPEI DUSE

Recitesc după multă vreme poemele lui Labiş (în ediția cvasi-completă dată de Gheorghe Tomozei, prietenul devotat al poetului mort la 21 de ani), confruntându-mi impresiile de acum cu altele mai vechi notate într-un articol intitulat, metaforic, *Buzduganul unei generații*. Observ acum cu mai multă claritate că există, întâi, un Labiş epic, un poet, vreau să spun, care narează cu ușurință temele curente din epocă, aducând o prospețime, o vitalitate (aș zice : o vitalitate de om de munte) și o imaginație de tip neoromantic care ridică versurile sale, scrise, majoritatea dintre ele, între 17 și 18 ani) deasupra poemelor obișnuite ale timpului. Și, totuși, puține versuri se salvează din această fază : *Moartea căprioarei*, câteva versete din poemul dedicat lui Sadoveanu (G. Călinescu îl găsea „magistral“ ; e numai o îndemînică fantezie în stil eminescian) și alte notații răspîndite într-o poezie discursivă, muzicală, orientată după vechia retorică. Modelul liric al lui Labiş este, acum, Eminescu. De la el vine, probabil, și preferința pentru *pădure*, ca spațiu de reverie și securitate. *Moartea căprioarei* este piesa cea mai reușită din această mică mitologie a codrului prefigurată în versurile unui poet abia ieșit din adolescență și intrat, fără complexe, în vârtejul mare al istoriei. Este un poem admirabil scris, de o sinceritate și o vibrație ce emoționează și astăzi.

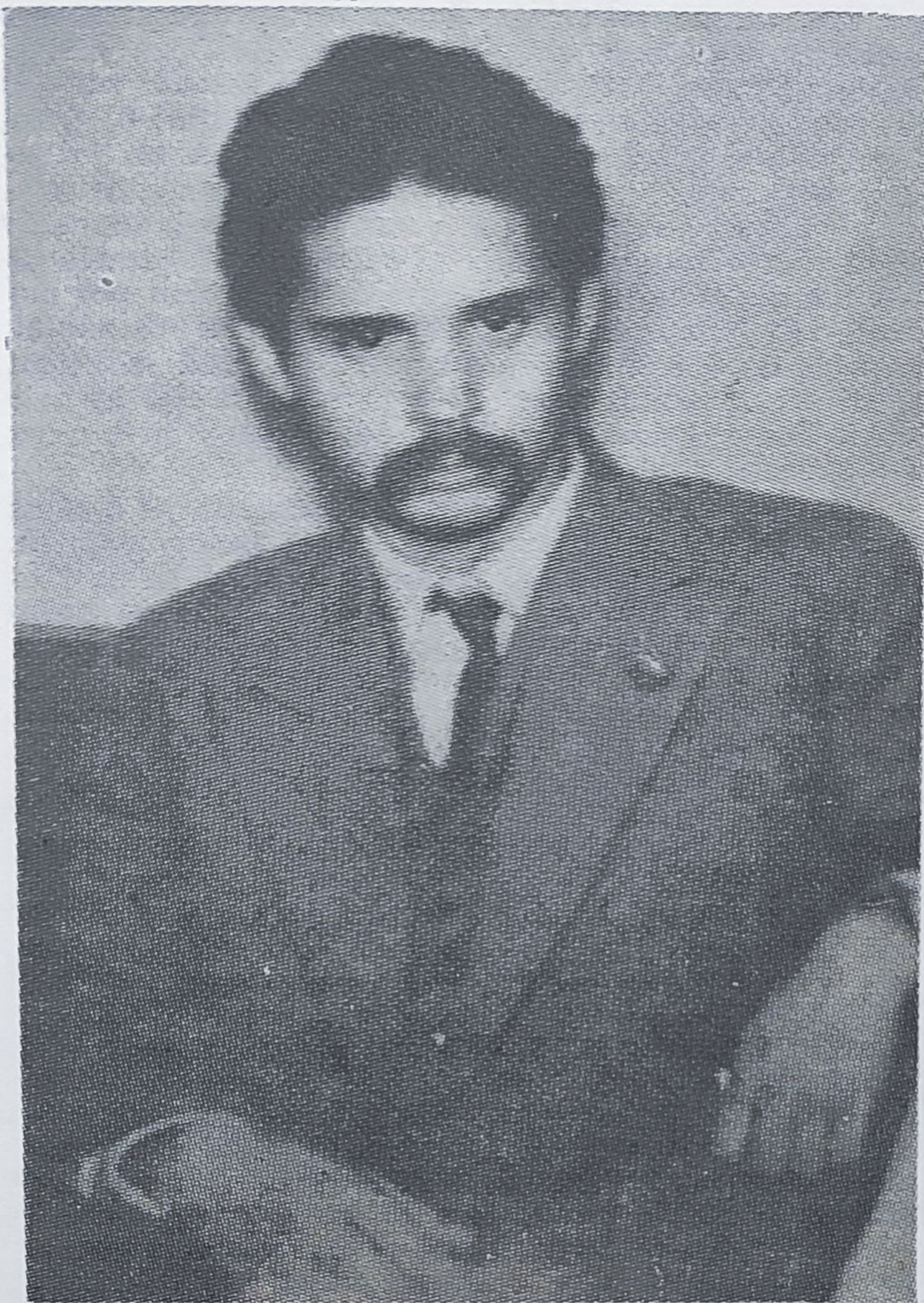
Există, în aceleași poeme de început, și un alt Labiş mai dur, ambițios, grăbit să descrie genezele lumii și să cuprindă în vers marile idei. Tînărul de 20 de ani este obsedat de „organizarea liniilor pure“ și vrea să provoace inerțiile lumii din afară. Descoperă contradicțiile existenței și imaginează călătorii purificatoare, dialoguri cu Demiurgul și confruntări cu marii filosofi. Poemul este mai direct și mai agresiv, ideile vin mai repede în vers. Labiş își schimbă, e limpede, modelele poetice. Lîngă Eminescu, apar simbolistii, Arghezi și chiar Barbu.

Poemele scrise în 1956 și cuprinse în volumul postum *Lupta cu inerția* arată un Labiş în drum spre altceva : mai reflexiv, cu versul mai concentrat și o imaginație

CURAJUL

Numele lui nu trebuie luat neapărat ca un etalon al valorii, cît al curajului de-a înfrunta calapoadele ieftine ale locului comun. Oricum, efigia poetului tînăr român va purta însemnele sale. De aceea îmi îngădui ca în fiecare an, în luna decembrie, să sărbătoresc pentru o clipă, în gînd, cei 21 de ani ai poetului Nicolae Labiş.

MIRCEA DINESCU

„Din cînd în cînd / Mă urc
în lumea voastră / În nopți
grozav de liniștite și seni-
ne, / Și-atunci aprind mari
focuri / Și zămislesc comori
/ Uimindu-vă pe cei ce
mă-nțelegeți...”

ESENȚA TARE A ADÎNCURILOR

ce se desprinde de modelele romantice. Este o a treia undă a lirismului său și, în mod sigur, cea mai profundă. *Albatrosul ucis*, *Marină* și un număr de mici poeme erotice (*Ceară*, *Alexandrin*, *Tu*, *Uită-te*, *Portret*), versurile liminare din *Dans* și altele strecurate în poemele ce mai păstrează o structură discursivă, sînt excepționale. Ele coexistă cu altele, retorice, sfătoase. Nu este vorba, așadar, de o evoluție în timp, ci de o suprapunere de forțe spirituale și de formule poetice într-un spațiu de doi-trei ani. Căci atît i-a fost hărăzit lui Labiș, să trăiască și să se exprime, ca poet. Un destin, cum s-a spus de atîtea ori, rimbau-dian într-o poezie, cum este cea românească, unde poeții au de regulă timp să-și desfășoare forțele pe suprafețe întinse. Labiș, a parcurs, la începutul tineretii, toate etapele și s-a descoperit pe sine într-un singur anotimp. Revenirea romantică, neliniștea simbolistică și o anumită impetuoșitate proprie timpurilor în schimbare coexistă în poemele lui hotărîte să îmbrățișeze totul: lumea dinăuntru și lumea (complicată, amenințătoare) din afară. Îmi plac, azi, mai mult poemele lui melancolice, reflexive, mai oboseite decît altele, de o splendidă grație. Poetul care voia

Poezia sa se află în momentul în care Apollinaire scria: „A la fin tu es las de ce monde ancien”. Benefică, această breșă se va dovedi pentru o întreagă generație poetică, pentru care creația sa, împreună cu biografia, vor deveni însemnul de noblete al unei căutări febrile a rosturilor adevărate ale lirismului. Imolată la acest început de drum, la temeliiile unui edificiu căruia n-a apucat să-i vadă desăvîșirea și căruia nimeni nu-i poate decît aproxima contururile finale, ființa lui Nicolae Labiș devine esența tare a adîncurilor, se transsubstanțiază în mit estetic.

VIOREL DĂRJA

IPOTEȘTI-MALINI

În cadrul geografiei literare românești, drumul marilor creatori, care leagă Ipoteștii cu Pașcanii și cu Transilvania lui Lucian Blaga, trece, cu euritmia codrilor Sucevei și în salt de căprioară, prin Mălinii lui Nicolae Labiș.

ILIE DAN

ADOLESCENTUL

Ar fi împlinit acum (1973) doar patruzeci de ani și ar fi fost, cu siguranță, între noi toți, cel mai tânăr. Dar despre Labiș nu se poate vorbi la trecut, pentru că el chiar este, între noi toți, cel mai tânăr... Adolescentul poeziei românești, în versurile cărui a o lume întreagă răsună...

ION DRĂGĂNOIU

PENTRU CĂ SÎNTEM ÎN DECEMBRIE

...Pentru că sîntem în decembrie, pentru că sîntem în luna în care anotimpul alb își începe drumul de puritate, să-l evocăm solemn pe Nicolae Labiș. El este un poet deplin. L-a ajutat marele său talent, dar l-au ajutat deopotrivă și marile sale credințe. Pentru că Nicolae Labiș este — așa cum o mărturisesc peste timp versurile sale, unele peste care nu a mai avut timp să treacă mîna, cizelî-

să supună judecății sale haosul primordial și să rezume istoria, desenează aici fumurile toamnei și tristețile spiritului juvenil: „Toamna îmi îneacă sufletul în fum... / Toamna-mi poartă în suflet roiuri de frunzare. / Dansul trist al toamnei îl dansăm acum, / Tragică beție, moale legănare... // Sîngeră vioara neagră-n tre oglinzi. / Gîndurile-s moarte. Vrerile-s supuse. / Fără nici o șoaptă. Numai să-mi întinzi / Brațele de aer ale clipei duse“. În versuri ce nu se mai pot povesti este sugerată o stare ambiguă a sufletului cuprins de o neliniște fără nume: „Sărutul stîngenit și strîmb în colțul gurii / Nu a putut firește să-nvie un trecut, / Speranța, otrăvită de degetele urii, / Azi s-a insinuat și a durut“.

Albatrosul ucis este, desigur, o divagație pe o temă baudelairiană, cu un fond epic și un simbol explicit. Cînd autorul a dispărut, poemul a început să fie citit și altfel, ca o premoniție a sfîrșitului. Este un poem scris de o mîna care nu mai tremură, liniile sînt clare, tristețea se purifică în modul liricii lui Valéry. Poemul este prea cunoscut pentru a-l mai cita. Reproduc numai cîteva strofe pentru a da cititorului de azi, obișnuit cu versuri mai frînte și mai eliptice, o idee despre o poezie (sîntem în 1956) care adună elementele și le expune pe suprafețe largi, vătuite, pierdute în orizonturi cosmice, în intenția de a sugera grandoarea destinului tragic al creatorului neînțeles și reprimat de istorie: „Cînd dintre pomi spre mare se răsu-cise vîntul, / Și-n catifeaua umbrei, nisipul amorțea, / L-a scos un val afară cu grijă așezîndu-l / Pe-un cimitir de scoici ce strălucea // La marginea vieții clocotitoare-a mării / Stă nefiresc de țeapăn, trufaș, însă răspus. / Privește încă parcă talazurile zării / Cu gîtul galeș îndoît în sus, // Murdare și sărate-s aripile-i deschise, / Furtuna ce-l izbise îi cîntă-un surd prohod, / Lucesc multicolore în juru-i scoici ucise / Al căror miez căldurile îl rod. // De valuri aruncate pe țărnul sec și tare / Muriră fără luptă sclipind acum bogat. / Le tulbură lumina lor albă, orbitoare, / Aripa lui cu mîl întunecat“.

Dar există, spuneam, și un Labiș mai puțin demonstrativ, cu o retorică mai zbuciumată, în ritmuri repetite și cu o imagistică mai violentă. Să ne întoarcem la el. Două versuri din poemul *Clonț* amintesc de Barbu: „umbra mea își clatină / limpedele var“, altele de Bacovia (contemplarea lumii interioare ca un decor străin), citiți amîndoi, de un ochi tânăr și ager, dornic să încerce alte forme poetice. *Marină* este un poem de o frumusețe ciudată, scris altfel decît celelalte, cu sugestii care nu mai ies atît de ușor (și așa de explicit) la suprafața versurilor. Accentul de nehotărîre și mister din interogația ce se repetă trimite, la Arghezi, poate, la *Corbul* lui Poe. Liniile poemului se frîng și ritmurile se accelerează pentru a primi o meditație nedeșlășită, acută: „Pentru ce-ai rămas, iubire! — / Rădăcină-a unei flori / În petale și vapori / Ca să zboare mai ușoară, / Să reînvie-a doua oară / În alt suflet, în alt ceas, / Lăsînd drojdia grozavă / De pîrjol și de otravă... / Murmuram: — / De ce-ai rămas? // Înnegrit la chip ca marea, / Noaptea lîngă țărnam stat / Ascultîndu-i aiurarea, / Plînsului ei zbuciumat, / Îngînîndu-i cu glas mare / Zădarnica

ei chemare / Risipită-n surd balans. / Și, cu ea, prin vijelie, / Am pornit — mai blînd să-mi fie — / Sumbul suferinței dans. // Nemișcat dansam, și-n mine / Ea-n același trup dansa, / Se sorbea în lungi dulbine / Ori în trîmbe se-azvîrlea; / Era rupere barbară / Dinăuntru în afară, / Izbucniri de fum și sori — / Și-n tenebrele cețoase / Cred că fața-mi lepădase / Linii, curbe și culori. // Respirînd sonor furtuna, / Marea-și iese din veșmînt, / Și nebună bate-ntr-una / Cu talazuri cerul frînt, / Peste lume se agită / Neagră, deznădăjduită, / Vocile-i în zări răspund. / Cere, cheamă cu putere, / Îngrozind astfel, cum cere, / Cu durerea-i fără fund, // — Tu, neliniște, flămîndo, / Marea pentru ce-ai lovit / Și cu mine-ase-mînd-o. / O lucrezi neconținut. Într-o hulă care geme / Și-i smulgi rugi și-i storci blesteme / În învîlmășirea rea? / Forță cită ai, cumplito? / Cum de nu ți-ai istovit-o / Ori în mine, ori în ea? / ... // Liniște pînă departe; / Vîntu-n zori amorfise. / Numai semn că-n fund mai arde, / Hula de la fund trimise / Creturi galeșe și lente / Cu smereli aparente, / Plăci și suluri de mercur. / Soarele creștea din pete / Și din valuri violete / Peste pacea dimprejur. / Cineva-mi spunea: «În lume» Echilibru-i neclintit — / Fericite-aceste spume / Împăcate-n infinit, / Fericiti și noi, în timp / Înecați și-n Olimp — / Sufletul limpede, cugețul clar... // Marea respiră precum ar dormi / Calmă puternică-n zorii de zi... / Et quelle paix semble se concevoir. // Și ce pace pare a se zămislî!

Marină arată, poate, în ce sens ar fi evoluat poezia lui Labiș. Dar atît cît este și cum este, poezia lui este excepțională și reprezintă, trebuie să repetăm acest fapt ori de cîte ori vine vorba de el, prima încercare pe care o face poezia tînără românească în deceniul al VI-lea de a-și regăsi puritatea și demnitatea.

EUGEN SIMION

Rînduri despre Labiș

Mărturisesc că nu-mi vine ușor... Oricum nu prea apreciez amintirile scrise cu prilejul unei comemorări... Nu văd nici un raport posibil în re-judecată critică și evocarea inevitabil anecdotică a unui om dispărut mai de mult sau mai de curînd, cu care ai întreținut relații firești între oameni vii. Relația dintre mine, cel rămas în viață, și celălalt, cel plecat dintre noi, e cu totul alta: gravă, dureroasă, împietrită pentru veșnicie, fără evenimente, fără anecdotă. Să scriu despre Labiș descoperind deodată că ar fi împlinit acum 35 de ani e imposibil. Trebuie să ignor comemorarea, să fac abstracție de timp, să mă întorc la ceva ireversibil petrecut. Asta înseamnă să răscolesc o parte din propria-mi viață și o lume din care m-am desprins, supraviețuindu-i.

Labiș era cu zece ani mai tînăr decît mine. Nu știu în ce măsură pot spune că am fost prieteni intimi. El avea 20, eu 30 și, la vîrsta asta, erau două generații diferite, marcate diferit. Își avea fiecare lumea lui. Labiș venise la „Gazeta literară“, cred, în 1955, după ce absolvise faimoasa școală de literatură

du-le — un poet comunist, un poet patriot, un poet revoluționar. Căutîndu-și rădăcinile versului în universul satului, deprinzînd, așa cum scria, „bătăile versului nu din cărți, ci din hore, din danț“, rimele „din bocete și colinde, din doinele seara cîntate pe șanț“, poetul și-a înălțat versul propriu în orizonturile unor credințe sacre, ale sale și ale epocii sale, care fac din poemele ce ni le-a lăsat documente ale unor stări de spirit, ale unor opțiuni, ale unor adeziuni, documentele unei sensibilități comuniste. Poezia a fost, pentru Labiș, alcătuită „din implicații și rămurișuri pure“, din „cristale limpezi“, iar în limpezeala acestor cristale el a știut să deseneze — prin cuvinte solemne, prin versuri unduitoare — chipul de lumină, de speranță, de viitor al patriei sale. El a știut să privească „prezentul bun și viitorul pur“ al patriei. El a știut să nu se joace cu cuvintele și rimele „traului nostru prezent și concret“ și a construit, din metaforă, mesajul unor convingeri patetice în care patria se înalță ca o catedrală impunătoare, cu apele și pădurile ei, cu construcțiile ei noi, cu oamenii ei către care privește ca spre niște noi Meșteri Manole, capabili să arunce cu trufie, către oglinda cerului, oglinda muncii lor. Sînt nenumărați, sînt mulți poeții mari ai unei literaturi. Întotdeauna, între aceștia se vor afla cei care și-au făcut din patrie scut de etern. Între aceștia se va afla mereu Nicolae Labiș, poetul ale cărui versuri au ajuns pînă la inima patriei. Acolo unde trăiește, acolo unde patria visează. Și a făcut-o năzuind spre valoare și înscriind poezia în spațiul

Nicolae Labiş în compania lui Tudor şi a Paraschivei Arghezi. Fotografia este realizată la câteva clipe după ce tinărul poet i-a oferit marelui său maestru un volum ce-i lipsea („101 poeme“ de... Tudor Arghezi) spre a primi în schimb un exemplar cu autograf al cărţii „1907. Peizaje“.

valoric. Căci, fără valoare, sentimentul — oricât de liric s-ar arăta — ar fi trecător.

În poemele lui Labiş cuvântul se logodeşte cu eternitatea.

NICOLAE DRAGOŞ

a epocii. Nu ne cunoscusem pînă atunci. Aveam, fiecare, iubirile şi urile noastre, mai întîi în propria noastră generaţie. Labiş, în sediul redacţiilor din Bd. Ana Ipătescu, se regăsise cu unii dintre colegii de care era strîns legat prin opţiuni comune din vremea „şcolii“ — şi prin noi idei comune. Era o mîină de tineri care visau o creaţie şi o luptă, marcaţi de „primele iubiri“ ca şi de primele coliziuni cu stupiditatea veleitară a unor „profesori“ pe cît de ignoranţi, pe atît de dictatoriali, şi a unor „colegi“ decîşi să-şi cucerească o poziţie prin demagogie, delaţiune şi linguşire. Într-o „şcoală de literatură“ în care riscai totul dacă erai prins citindu-l pe Arghezi, denunţat de un coleg pe ascuns, apoi supus de profesori unei judecăţi publice care caricaturiza procesul de la Nürenberg, într-o asemenea şcoală erai fie „contestat“, fie slugarnic. Labiş nu putea fi slugarnic — cred că aceasta era cea dintîi trăsătură a suportului său moral. Ura, deci, nu numai pe cei ce făceau totul pentru a-şi pregăti situaţia de mai mari sau mai mici dictatori şi inchizitori, ci şi pe cei ce nu li se împotriveau acelorora : sau, poate, pe aceştia nici nu-i ura : avea pentru ei o imensă şi sfîntă scîrbă. El optase pentru împotrivirea fie şi ostentativă. Nu evita, ci provoca scandalul şi farsa o utiliza cu înverşunarea vîrstei nesupuse : cînd l-am cunoscut fusese eroul şi evident victima — unei demonstraţii paroxistice de non-conformism juvenil : parcursese îmbrăcat în haine femeieşti, drumul de la şcoală (din Şoseaua Kiseleff nr. 10), pînă la „Gazeta literară“. Prietenii lui intimi erau cei ce optaseră, în şcoală, pentru aceeaşi etică în primul rînd, deşi aveau temperament de băieţi cuminţi. În faţa lor, noi, din gene-

rația anterioară, reproduceam lumea care îi încercase pe ei, dar o reproduceam în culori pastelate, adică pervertite. Eram și noi divizați, dar cu o nefericită experiență a tacticei și strategiei.

N-am fost prieten intim cu Labiș, dar foarte repede, în redacție, ne-am regăsit cei ce, de vârste diferite, aveam aceleași iubiri și aceleași uri. Etice mai întâi, dar și estetice, deși la niveluri diferite de cultură, după epoca și posibilitățile formației fiecăruia. Generația lui Labiș era însetată de cultura autentică pe care școala i-o refuzase și pe care generația mea crezuse, la un moment dat, că trebuie să și-o refuleze, ca pe o rușinoasă aplecare. Poate că în alte împrejurări o conviețuire de nici doi ani într-o redacție n-ar fi lăsat urme atât de adânci. Dar 1955—56 au însemnat, pentru cine i-a trăit în interiorul lumii noastre literare, ani neuitați în care a dispărut diferența de vârstă între cei ce se aflau de aceeași parte. Noi, cei mai în vârstă (30 de ani) căpătasem cutezanța lui Labiș și a tinerilor săi; ei ne-au făcut să reluăm contactul cu noi înșine, cu cultura noastră, cu certitudinile noastre estetice, și ne-au stîrnit dorința de a-i aduce în sfera tradițională a culturii românești sincronizate de o jumătate de secol cu cea mai avansată creație mondială.

Știu — am simțit pe propria piele — că, pentru cei ce au venit ulterior, fie că erau pe atunci copii, fie că erau îndepărtați de lumea literară, toți cei ce scriau în anii aceia apar, adesea, nediferențiați, într-o masă etichetată „dogmatică” etc... Multe din scrierile acelor ani, citite azi, îngăduie realmente, o asemenea etichetare în devălmășie. Dar fără lupta de zi cu zi a unora dintre semnatarii de atunci, lucrurile n-ar fi evoluat astfel încît azi ei să poată fi judecați — chiar înjurați — în paginile revistelor pe care ei le-au întemeiat și ei le-au deschis condeielor noi și condeielor interzise. Dacă între generația lui Labiș și generația noastră s-a produs, în 1955—56, o fuziune care ne-a făcut indicibil de dureroasă pierderea celui mai tânăr dintre noi, e pentru că duceam cu toții, atunci, o luptă pe care evoluția ulterioară a confirmat-o. De aceea îmi răsare azi, răscolind trecutul, atât de intens trăită scurta perioadă a prieteniei lui Labiș: el era una din valorile pe care o parte a generației noastre le promova pentru a reafirma continuitatea poeziei românești peste o prăpastie născută brusc din mințile unor mentori ce nu ne inspirau rugăciunea generoasă „Iartă-i, Doamne, că nu știu ce fac”. Era o luptă dusă cu patriotism și spirit de patriot și numai astfel poate fi înțeleasă, retrospectiv, acțiunea de atunci, definitivă pentru tot ce a fost Labiș și pentru tot scrisul nostru, tactic, jalnic, jertfit.

Ultima întâlnire cu Labiș? A fost aceea din ajunul sfîrșitului și e, poate, încă un simbol al decalajului care rămăsese între noi: cel mai în vîrstă iremediabil, necesar, salvator, *optimist*; celălalt, cel ce urma să împlinească 21 de ani, simțea fără iluzii, sosirea „păsării cu clonț de rubin”. Era la spitalul de urgență, în seara operației pentru care Sadoveanu aducea cel mai vestit chirurg. Trecuseră pe la mine tinerii prieteni de atunci George Radu Chirovici și Grigore Hagiu — poeți și ex-studenți — și mersesem împreună să pîndim momentul cînd Labiș putea fi

RĂZVRĂTIREA CANDORII

Labiș trăiește o permanentă beție a *autorevelației* și acesta este semnul ce a avut la început *revelația* adevărurilor fundamentale ale vremii sale. Cunoașterea de sine se manifestă atunci cînd se consumă cunoașterea, înțelegerea faptelor din exterior. Versurile labișiene consemnează primele explorări în eul intim, poetul nu a trecut de prima bolgie a infernului său și de aceea păstrează intacte în cuvînt mirarea, primele semne de răzvrătire a candorii.

DANIEL DIMITRIU

POEZIE DE FĂGĂDUINȚI GENIALE

Însetat de pace, de acțiune rodnică, de fericire, Labiș a abordat toate temele poeziei noastre contemporane de la o altitudine considerabilă. Prin viziunea sa creatoare, unitară, originală, străbătută de filoane ale unei măreții autentice, prin varietatea și frumusețea expresivă a formelor poetice, cu ritmuri învățate din horă, din dans, Labiș a lăsat în urmă-i o poezie de făgăduinți geniale.

ZOE DUMITRESCU-
BUȘULENGA

O VIBRAȚIE PARTICULARĂ

Acest poet, fruntaș în generația sa, aducea o vibrație particulară. Poezia sa era a unui copil care a trecut în altă vîrstă păstrînd nealterată puritatea de simțire. Războiul l-a smuls cu brutalitate din lumea basmelor. A crezut cu toată puterea că atît timp cît vor fi pe lume păduri și lacuri vor trăi și Feți-frumoși și zîne. Momentul în care a înțeles că s-a înșelat răspunde pînă tîrziu în poezia sa ca un strigăt de durere, ca în fața unei plecări fără de întoarcere.

B. ELVIN

DEMON AL CANDORII

Minat de acel demon al său, care n-a fost doar al tinereții și al candorii, sau unul pur verbal, Nicolae Labiș a creat o poezie puternică, de viziuni cînd crude și grotești, cînd calme și somptuoase, cînd patetice și arzătoare, totdeauna contrastante. Ivit din mediul rural, ca dintr-un basm fără vîrstă, el s-a manifestat ca un „năzdrăvan” al spațiului românesc, nu în sens hiperbolic sau pejorativ. Cîntecul lui a îmblînzit și lumea de fantasmă a mitologiei noastre populare, și lumea copilăriei, cu întîmplările ei și dulci, și triste, și viforul dezlănțuirilor contemporane, cu măreția și ravagiile lui, a îmblînzit chiar și logoul abstract al discursului ideologic, totul topindu-se într-un vers năvalnic, robust, de amnle rezonanțe.

VICTOR FELEA

văzut. Spitalul era plin, realmente : nu veniseră numai prietenii. L-am văzut ieșind pe chirurg, cu masca lui încruntată. Apoi pe Beniuc cum ne-a făcut un semn ambiguu. Băieții au înțeles că Labiș e salvat. Noaptea, tîrziu, mai stăteam acolo în preajma lui, și intram în cameră cîte unul, dar Labiș era ca o statuie de ceară a unui copil. Cînd am fost lingă el, a deschis ochii. Eu credeam în revenirea lui printre noi, dar eram copleșit de spaima necunoscutului ; el știa — o arată versurile din urmă, dictate prietenului Covaci — dar se ținea mai tare decît mine. El a vorbit, eu nu. A întrebat, ca și cum ar fi fost firesc și mă întreba cu vorba lui moldovenească, răgușită de tăcere : „Ce mai faci ?”

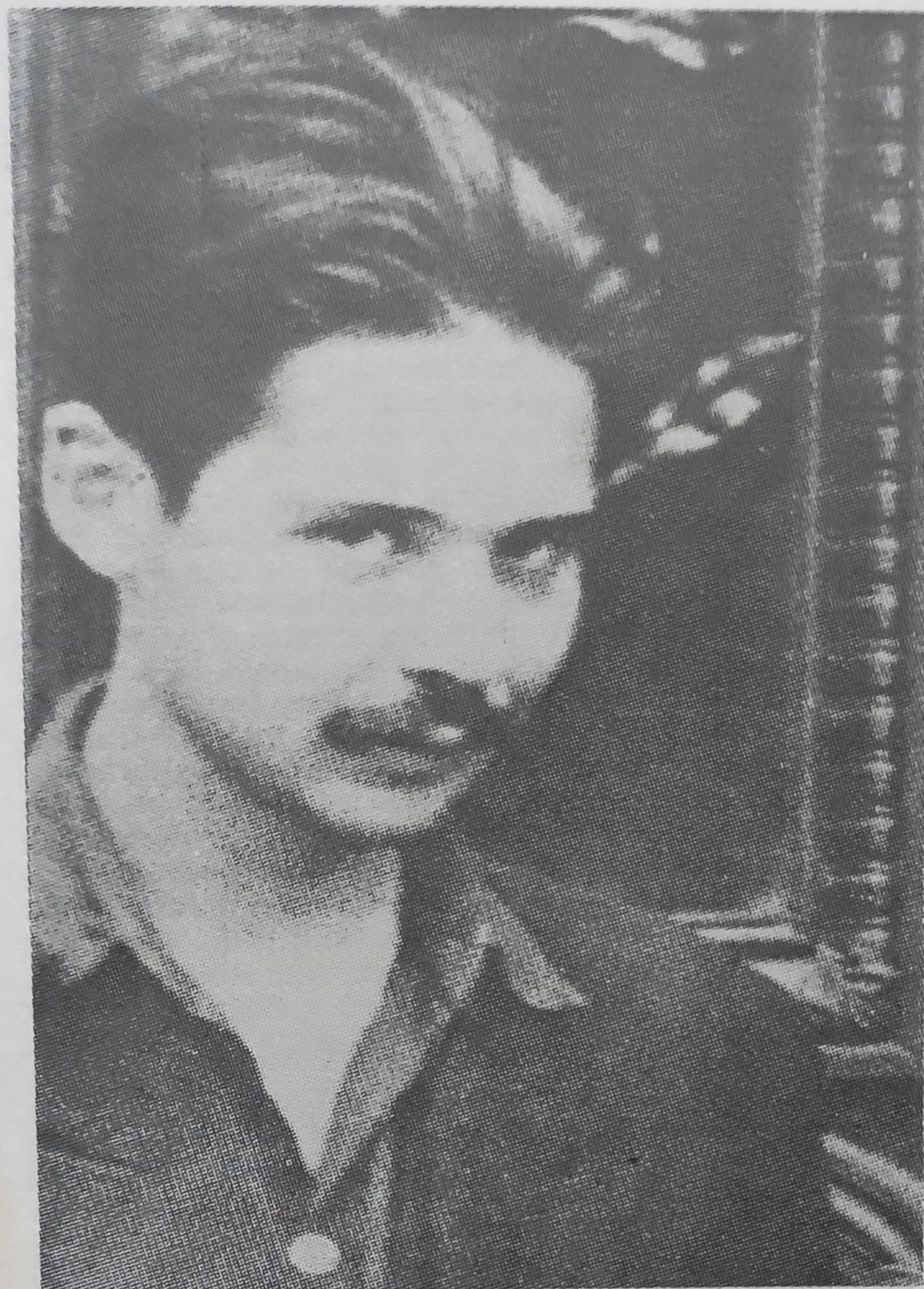
E stupid să povestești toate astea. De aceea nu trebuie să răscolești. Nu poți avea decît logica dezlinată a asocierilor afective. Oare într-adevăr aceasta a fost ultima întîlnire cu Labiș viu ? Nu, trebuie s-o spun. Poate nu se potrivește cu statutul meu de om al cercetării lucide, dar trebuie s-o spun. Prea l-am văzut în aparența lui liniștită, sugerînd un început de conversație oarecare, pentru a crede că atunci era la un pas de trecerea dincolo. Pe catafalc, la Casa Scriitorilor, dormea senin, copilărește pur și simplu. După ce l-am dus la Bellu, în noaptea următoare l-am revăzut. Ne culcasem, toată casa, tîrziu. Marga Labiș rămăsese la noi, ca să nu rămînă singură cu el. Adormisem și eram iar la catafalc. Laie „dormea” și îl fixam într-o așteptare angoasată. Atunci pleoapele lui au tremurat și ochii i s-au deschis mari, rotunzi, rotindu-se. Am urlat și totul a dispărut definitiv.

2

Mi se cere să spun pînă și ultima întîlnire. Poate nu trebuia așa. Apoi, momentele cele mai semnificative — ceva în genul ăsta.

Aici se pot povesti diverse. Despre Labiș și despre „momente”.

De pildă : Labiș și locuința lui. N-am văzut-o niciodată. Nici nu era propriu-zis locuință. Era o cameră în care stăteau la un moment dat patru băieți. L.R. și Labiș erau locatarii permanenți, ceilalți, mi se pare, făceau cu schimbul, Labiș ne vorbea în redacție, de colocatarul său George Mărgărit. Ce nedreptate că puțină lume știe azi de el ! Fusesse, pentru cei ce aveau, la 20 de ani în 1945, idolul generației. Crescut la școala lui George Călinescu, poet și eseist, minte strălucită, cultură serioasă, talent ; el trebuia să ne reprezinte. Cînd l-a cunoscut Labiș, era un om sfîrșit. Umbla beat prin redacții, ignorat de cei ce nu-l știuseră și își oferea spre vînzare cărțile dragi, inclusiv „Calligrames” de care, pe vremuri nu se despărțea. Tîrziu, Ivașcu, ieșit din nou la lumină, îl va duce la *Contemporanul*, oferindu-i o iluzie sau o sinecură. În 1955, Labiș avea pentru el dragoste și ură : erau la fel în subsistența lor ; nu-l păstrea și pe el același destin ? Îl apăra puștiul pe „vîrstnic” și-l amenința. Ne-a povestit, cu o disperare totală, o obsesie : ridicase pumnul lui inofensiv asupra colegului mai mare, dîndu-i un ultimatum : să nu mai bea că „îl dă afară din casă”. Și cel mare îl crezuse și-l băgase capul între umeri. „Ca un cîine bătut”, repeta Laie, distrus.

Un prim plan al lui Nicolae Labiş realizat prin mărirea fotografiei precedente, din ziua cunoaşterii cu Tudor Arghezi.

VENIM DE DEPARTE

Pentru că numai pentru nemuritori se bea, şi trebuie să se bea, un pahar cu vin roşu mai mult. Altfel cum să se înscrie poezia sub semnul cel mai de sus al istoriei, dacă nu vom şti să ne cinstim drept, şi cu dreptate, nemuritorii? E timpul când aveam nevoie mai ales de aceştia, şi vai de cei care se condamnă la uitarea lor! Adevărul e că venim atât de departe şi pîndim spre atât de departe, încît firul roşu care ne leagă de Mioriţa, prin Eminescu şi Labiş, de cel aşteptat şi al cărui nume va fi sigur de stea, se constituie în însuşi firul roşu al permanenţei noastre aici.

LAURENŢIU FULGA

CEL MAI BUN

...În paginile cărţii (...) cineva, care nu e din generaţia lui Labiş spune că de la el *învăţai*. Fireşte că *învăţai* — în literatură toţi pot *învăţa* de la toţi, fără ierarhii de vîrstă. Însă, în cazul lui Labiş, eu aş numi astfel situaţia: la el virulenţa reacţiei era mai promptă şi mai direct legată de substanţa socială a poeziei, decît la alţii din generaţia lui şi chiar din generaţii mai vîrstnice. Am explicat şi de ce cred asta. Totuşi, Labiş nu era

În iulie-august 1955, cînd am plecat în concediu, l-am lăsat în locuinţa mea pe L.R. Era firesc să se mute, cu el, şi Labiş. Am găsit „răscolind“, scrisoarea lor, datată 3 august, un fel de raport care începe cu „Stimate tovarăşe Savin Bratu“ dar încheie cu un post-scriptum: „Dau cuvîntul lui Nicolae Labiş, apreciat poet şi mahalagiu“. Urmează acest cuvînt pe care nu-l pot reproduce în întregime şi nici în facsimil pentru că „bîrfelile“ cuprinse mărturisesc prea multe despre momentul respectiv şi despre oamenii care ne amărau viaţa.

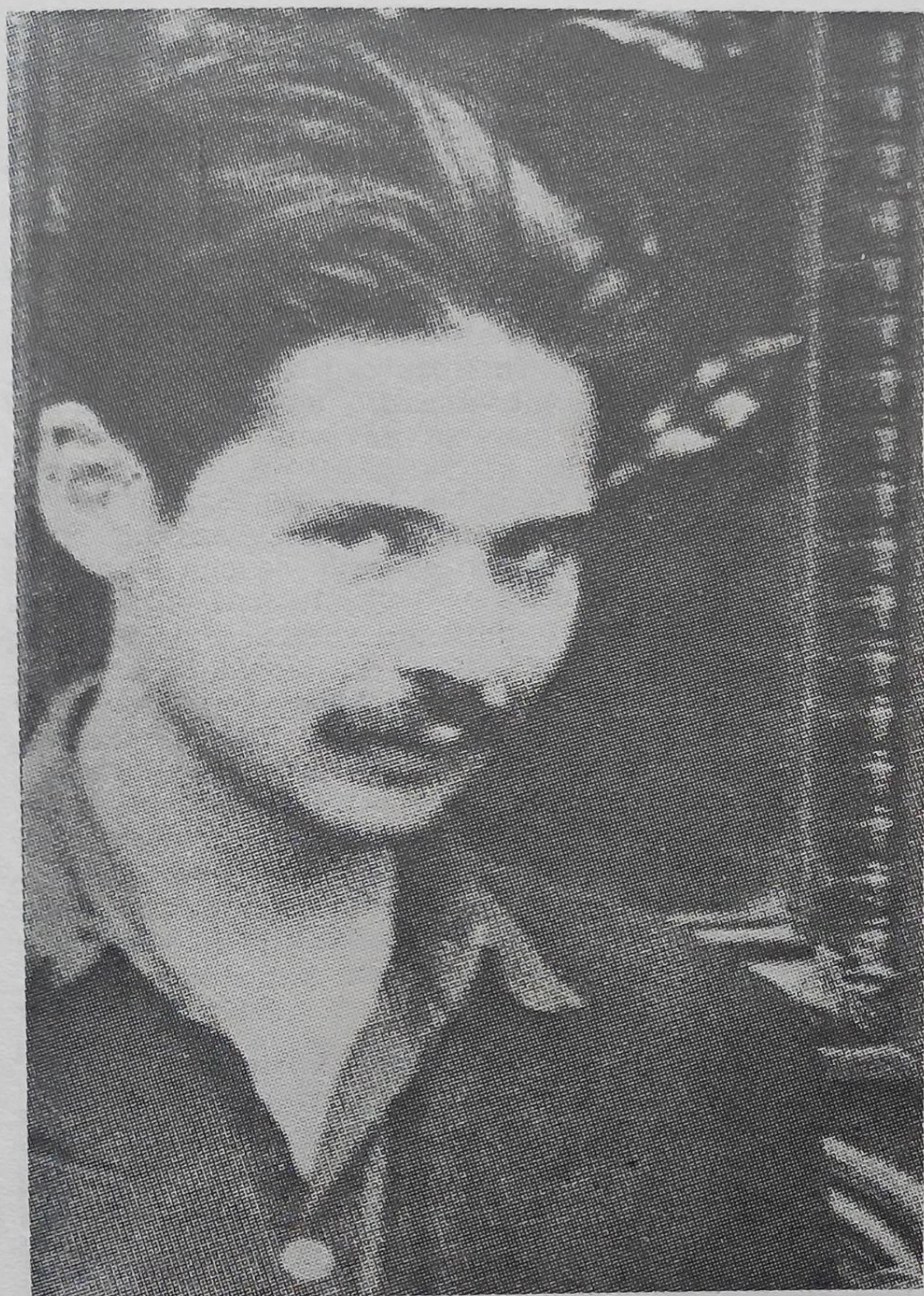
Cedînd tradiţiei anecdoticului, reproduc cît pot:

„Dragă Savin,

Cu impertinenţa care mă caracterizează, dusă la paroxism de situaţia imposibilă în care mă aflu, am fost obligat să-mi mut şi eu reşedinţa, pentru un timp, ca şi L.R., dar fără a fi invitat, în casa ta. Nu ştiu ce zici tu, dar eu n-am de ce mă plînge: trăiesc ca-n raiul lui Avram. (...)

Numărul 7 al Vieţii, cu articolul său, trece din mîină în mîină fără „bun de difuzat“ (...)

Cu dragoste
NICOLAE LABIŞ

Un prim plan al lui Nicolae Labiş realizat prin mărire a fotografiei precedente, din ziua cunoaşterii cu Tudor Arghezi.

VENIM DE DEPARTE

Pentru că numai pentru nemuritori se bea, şi trebuie să se bea, un pahar cu vin roşu mai mult. Altfel cum să se înscrie poezia sub semnul cel mai de sus al istoriei, dacă nu vom şti să ne cinstim drept, şi cu dreptate, nemuritorii? E timpul când aveam nevoie mai ales de aceştia, şi vai de cei care se condamnă la uitarea lor! Adevărul e că venim atât de departe şi pîndim spre atât de departe, încît firul roşu care ne leagă de Mioriţa, prin Eminescu şi Labiş, de cel aşteptat şi al cărui nume va fi sigur de stea, se constituie în însuşi firul roşu al permanenţei noastre aici.

LAURENŢIU FULGA

CEL MAI BUN

...În paginile cărţii (...) cineva, care nu e din generaţia lui Labiş spune că de la el *învăţai*. Fireşte că *învăţai* — în literatură toţi pot învăţa de la toţi, fără ierarhii de vîrstă. Însă, în cazul lui Labiş, eu aş numi astfel situaţia: la el virulenţa reacţiei era mai promptă şi mai direct legată de substanţa socială a poeziei, decît la alţii din generaţia lui şi chiar din generaţii mai vîrstnice. Am explicat şi de ce cred asta. Totuşi, Labiş nu era

În iulie-august 1955, cînd am plecat în concediu, l-am lăsat în locuinţa mea pe L.R. Era firesc să se mute, cu el, şi Labiş. Am găsit „răscolind“, scrisoarea lor, datată 3 august, un fel de raport care începe cu „Stimate tovarăşe Savin Bratu“ dar încheie cu un post-scriptum: „Dau cuvîntul lui Nicolae Labiş, apreciat poet şi mahalagiu“. Urmează acest cuvînt pe care nu-l pot reproduce în întregime şi nici în facsimil pentru că „bîrfelile“ cuprinse mărturisesc prea multe despre momentul respectiv şi despre oamenii care ne amărau viaţa.

Cedînd tradiţiei anecdoticului, reproduc cît pot:

„Dragă Savin,

Cu impertinenţa care mă caracterizează, dusă la paroxism de situaţia imposibilă în care mă aflu, am fost obligat să-mi mut şi eu reşedinţa, pentru un timp, ca şi L.R., dar fără a fi invitat, în casa ta. Nu ştiu ce zici tu, dar eu n-am de ce mă plînge: trăiesc ca-n raiul lui Avram. (...)

Numărul 7 al Vieţii, cu articolul său, trece din mîna în mîna fără „bun de difuzat“ (...)

Cu dragoste
NICOLAE LABIŞ

unicul, deși el era mai agitat, el impunea mai mult prin explozia talentului — mai erau și alții frământați, gata de ripostă, cu o timpurie individualizare promițătoare și realizată în anii care au trecut. Biografiile acestora nu le cunoaștem încă decât puțin. Sfârșitul lui, și încă tragic, ni l-a adus în lumină doar pe el. Accept deci formularea că era cel mai bun — dar *cel mai bun* într-o generație pe care, mulți trăind și scriind, o declar foarte bună.

MIHAI GAFIȚA

SINCERITATEA TONULUI

...Labiș aducea o noutate indenegabilă, o sinceritate a tonului, o vehemență nedisimulată, ca un sunet mai pur, de clopotei, la care nu în ultimul rând s-a adăugat moartea lui oricât de regretabilă, dar avantajoasă: prins doar în fragilitatea unei clipe, trebuia să fie eternizat de însuși accidentul crud în care sfârșise. Pentru el, dangătul funebru trebuia să fie trompeta care-i vestea gloria.

ALEXANDRU GEORGE

P.S.

Am lăsat în post-scriptum urările de bine pe care le adresăm familiei tale, pentru că nu vroiam să amestecăm sentimentul delicat ce ni le dictează cu fierberea impură a bîrfelor și preocupărilor noastre meschine (...).

N-are rost să comentez, Precizez, doar, că „raiul lui Avram“ era alcătuit din două camere într-un apartament în care mai locuiau două familii. Când o parte din ai mei s-au întors în București, Labiș a continuat să locuiască la noi, într-una din camere.

3

Alta : un revelion cu Labiș. La Casa Scriitorilor, cu mai puțin de un an înainte de moartea lui. Erau mesele întinse și mă afluam cu soția, la colțul dinspre grădină ; Labiș alături. Vis-a-vis de noi, poetul Alexandru Philippide într-unul din rarele — pe câte știu — momente de expansivitate, pasionat de prezența tînărului poet care parcă își lipise pe obrazul de prunc o mustață căzăcească. Labiș îl iubea și îl stima enorm pe poetul cel mare. Într-o patetică declarație, s-a angajat să-i îndeplinească orice sfat ca pe o poruncă. Philippide i-a propus, tandru și glumeț, să-și radă mustața. Peste o clipă, Laie dispăruse. S-a întors tîrziu după miezul nopții, fără mustață, cu semnul unei grozave tăieturi, explicabile prin ora și împrejurările bărbieritului.

4

Și o alta, tot anecdotă : ultimul Paște al lui Labiș. Venise la mine, a doua zi după Înviere, cu un băiat din sat, soldat în permisie. Aduseseră ei vin „de acasă“. Am petrecut cu ei și cu vecinii noștri de apartament, un fost tăietor de lemne de prin părțile Neamțului și soția sa, care avea 19 ani și doi copii. Seara tîrziu, Laie cu Lucica, în balcon, și-au dat pe față vîrsta jucîndu-se, spre scandalizarea noastră, cu ghemotoace de hîrtie lăsate, la capătul unei ațe, peste mesele cofetăriei „Casata“ de dedesubt...

5

Sau : Labiș și sărbătorirea primului său volum. Eram la facultate cînd a venit, cred, Covaci și m-a chemat la „Athénée“, urgent, că mă așteaptă Labiș care își cinstește cartea „Primelor iubiri“. Erau, acolo — o masă imensă —, înecați în fum. Nu mai țin minte cine se afla în jurul lui Labiș : prieteni din generația mea și a lui, colegi și studenți. Avea la el exemplarele cu dedicații. Grave, ceremonioase. N-am să știu niciodată cine mi-a furat din casă exemplarul meu. Era adresat „Domnului“, „Doamnei“ și „Domnișoarei“ (care avea patru ani !).

Dar toate acestea alungă momentele pe care vreau să nu le stîrnesc cu dinadinsul și care mă recheamă. Întîlnirile semnificative cu Labiș nu sînt acestea. Sînt cele în care fără a juca noi un rol deosebit, constituiau scena vieții noastre.

6

În martie 1956 a avut loc Consfătuirea pe țară a tinerilor scriitori. Era un prilej de confruntare în care tinerii erau aleși să spună ce aveau de spus. Și era

un val de optimism combativ. Raportul pregătit de organizatori „dădea linia” în felul lui: succese, depășiri și „primejdii”. „Dogmatismul” era și în raport combătut energic, dar... urma inevitabilul „dar”. Doi tineri poeți erau atunci port-drapelul căutărilor noi, pentru o lirică autentică, de auto-expresie angajată, împotriva lozincilor și a reportajelor versificate: Labiș și Doina Sălăjan. Erau tot ei cei vizați ca fiind, „tineri scriitori plini de talent”, dar cu manifestări „negative”. La discuții au luat parte tineri mai conservatori decât bătrânii și tinerii cu adevărat tineri. Unora li se lua cuvântul de la prezidiu, pe alții nu-i lăsa adunarea să-și isprăvească „demascările”. S-au făcut profeții de tot felul. În ce mă privește, am adăugat celor doi „eroi ai zilei” numele câtorva studenți dintre care unii s-au afirmat, alții au dispărut nu știu cum. Dar, în orice caz, spiritul dominant era constructiv, vestea avântul de mai târziu. Labiș a combătut (citez după stenogramă), „prejudecăți injuste, osificate, fie că au luat naștere în mințile scriitorilor înșiși, fie că au fost impuse de unele elemente incompetente, care denaturează indicațiile partidului”.

Au urmat în lunile următoare, stări de euforie creatoare. Părea să fi învins căutarea unei poezii adevărate, românești și moderne. Pe la mijlocul lui mai, am trăit însă iar ședință de zile și nopți, pentru că s-a spus ceea ce, după Congresul IX al P.C.R., a devenit suita marilor adevăruri dezvăluite de conducerea partidului. Au plouat iar sancțiunile și semnatarul rîndurilor de față nu poate vorbi degajat de acele zile și acele nopți, în care era să-și piardă „dreptul de semnături”. Toate păreau să se întrecă și ne trebuia încrederea în partid pentru a întrezări progresele de azi. Duritatea criticii de avertizare și pedepsire, pentru o vreme, își reluase limbajul. În pregătirea primului Congres al scriitorilor, referentul la plenara secției de poezie a vorbit cu resemnarea de a spune „ce trebuie” despre „o anumită atmosferă de apăsare, de tristețe lipsită de obiect, fără un izvor precis, atmosferă care respiră în unele poezii ale lui Nicolae Labiș, ale Doinei Sălăjan și ale altor poeți tineri”. La discuții conducătorul revistei de tineret, și unul dintre părinții noii poezii, a „criticat și el poeziile recente ale tinerilor Nicolae Labiș, Gheorghe Tomozei, Ion Gheorghe, Doina Sălăjan ș.a.”.

La Congresul scriitorilor ținut la sfârșitul lui iunie, a biruit, însă, firesc, literatura; la votare, au căzut din organele de conducere a Uniunii toți „profesorii” de tristă faimă ai școlii de literatură. După Congres, dezbaterile s-au purtat, o vreme, aprins. Labiș a participat la o discuție despre spiritul modern: tinăra literatură demonstra că socialismul nu poate însemna, în poezie, conservatorism, ieșire din actualitate, întoarcere la poezia începutului de secol sau imitarea altor literaturi rămase în urmă. Unul dintre „profesorii” fostei „școli” se indigna că Nicolae Labiș ajunge să vorbească de o „modernitate permanentă a lui Baudelaire”, dar nimeni nu putea să-l mai ia în serios.

Și totuși, în decembrie 1956, Labiș și alți tineri comuniști s-au văzut puși la stîlpul infamiei. Nimeni dintre cei excluși atunci din U.T.M. nu a uitat aceasta, fără îndolală. Au uitat foarte repede colegii lor, care, i-au „demascat”. Ultima emoționantă întâlnire cu

TESTAMENTUL „LUPTEI CU INERȚIA”

Labiș ne-a lăsat nouă, românilor și comuniștilor, testamentul Luptei cu inerția.

Era un copil, era un june, cel ce-a formulat o idee politică în care se oglindește Revoluția.

Revoluția românilor — refuzându-și narcisismul și senilitatea.

Lupta cu inerția a devenit ideologia Partidului Comunist Român, în înfruntare, deci, cu narcisismul revoluției și-al societății, și-n confruntare cu senilitatea instituțiilor. A plătit cu viața.

Lupta cu inerția este o sintagmă sugerînd și-o construcție ideologică, este o temă, este un destin, operă a unui băiat la douăzeci de ani și încă unul.

A plătit-o cu viața. S-a impus să vină în timp și-n spațiu organizatoric și instituțional Congresul al IX-lea, a trebuit să se ridice din partea poporului român, în fruntea Partidului, Nicolae Ceaușescu și echipa sa de lucru, și stilul său, pentru ca, începînd de-acolo și de la aceștia, Lupta cu inerția a junelui Labiș să se transforme în instituția instituțiilor noastre românești. Era o idee murmurînd în atmosfera societății, o furtună statică, un fulger globular al timpului, un trăsnet public, pe cale a se produce din clipă în clipă.

I-a fost dat, acestui tînăr moldav, a fi zeu: ridicîndu-se cu mintea lui formidabilă deasupra tuturor, a prins, a stăpînit și-a adus pe pămînt și-a dăruit poporului său, și partidului său român și comunist, forță ideatică de domeniul energiei nucleare a istoriei și a politicii românilor. O sintagmă de-o

Labiș atunci am avut-o. La o ședință deschisă, la care era invitat la biroul U.T.M., Labiș, încă membru în birou, s-a așezat lângă mine. Când a cerut cuvântul, mi-am dat seama că era decis să nu fie „tactician” cum îl sfătuisem eu, experimentat. M-a repezit, mi-a fost atunci mai drag ca oricând, și mă temeam pentru el. N-a apucat să culeagă roadele atitudinii sale.

E ușor să teoretizăm exigența disocierii valorii estetice de cea culturală sau „diacronică” în istoria literaturii celei mai recente. E, poate, ușor să se creadă că răspund acestei exigențe criterii care privesc „din afară” istoria trăită. Pentru cel ce a trăit-o din interior, lucrurile stau altfel. Am fost convinși că Labiș deschide o etapă nouă a poeziei românești *actuale*, Sîntem și acum tot atît de convinși.

Aceasta înseamnă o apreciere categorică și relativă în același timp: e vorba de o înălțare sigur estetică a poeziei anilor respectivi în raport cu etapa depășită. Că esteticul era, pentru noi, substanțial legat de etic, e tot atît de sigur și era firesc să fie așa. Afirmam, de fapt, etica artistului angajat. Nu se poate vorbi de poezia lui Labiș în afara unei poezii angajate.

Că poezia lui Labiș este datată, din această cauză ca și din altele, e iar indiscutabil. Cine face critică exclusiv sincronică, poate aprecia dacă Labiș rămîne sau nu, dincolo de determinări. Personal, sînt gata să iscălesc afirmația că Labiș rămîne prin cele mai frumoase versuri ale sale, în afară de spații și timp, ca orice poet mare. Dar cine face istoria literară nu poate trece peste funcția Labiș, considerînd atît acțiunea lui antumă, cît și cea postumă. Labiș transformat într-un stindard e un adevăr istoric peste care nu se poate trece.

7

În fine, poezia lui Labiș este, firește, o creație curmată în procesul maturizării ei. Între 19 și 21 de ani se produc salturi, oricum. Când ai 19 ani în 1954 și 21 în 1956 aceste salturi sînt pecetluite de împrejurări. Labiș își considera „Primele iubiri”, un volum care nu-l mai reprezintă. Era volumul corespunzător primei etape rimbaudiene; cînd a început primul său „Saison en enfer”. Labiș a mai avut puțin de trăit. A rămas nu numai *Lupta cu inerția* — excelentă fază de tranziție — ci și șirul pe deplin cristalizat al poeziilor lăsate în manuscris și editate după moarte. Ce s-ar fi întîmplat dacă n-ar fi fost accidentul absurd și fatal? Poate, ca și Doina Sălăjan, exclus din lumea literară un număr de ani, s-ar fi întors și el prea tîrziu pentru a reintra în noul circuit al valorilor. Poate că, asemeni lui G. Mărgărit, ar fi continuat să rătăcească o vreme, știut numai de puțini. Poate că aflat oricum cu un pas înaintea altora, și-ar fi găsit locul de cinste alături de cei mai tineri și alături de cei mai bătrîni întorși la poezie. Ar fi avut azi 35 de ani și ar fi arătat abia acum cum i se maturizează talentul. Dar oricare i-ar fi fost soarta, poezia lui de la 21 de ani are destule rotunjimi pentru a-i supraviețui.

1970

SAVIN BRATU

viață, de-o doctrină pe viață, Lupta cu inerția.

Un erou al fulgerelor, al marilor descărcări de reacții politice în lanț, acest Labiș.

Fapta lui i-a atras bănuiala, invidia criminală și răfuiala.

Nu din partea zeilor, cît din partea pigmeilor contemporani ai politicii slugarnică cu orice preț.

Nu emitem aici metafore, emitem avertismentul și aducerea aminte.

Și dacă aș avea azi darul, l-aș chema pe Labiș, fie și numai pentru cîteva ore, să-i fac eu cunoștință cu cîteva dintre ai noștri. Desigur, i l-aș prezenta pe Ioan Alexandru, pe Nichita Stănescu, pe Păunescu, pe Cezar Ivănescu, drept frați buni ai săi și încă douăzeci și încă unul.

„TOATE DURERILE LUMII...”

Ce rezistă, astăzi, pe lângă ce știam, din producția unui poet dispărut în urmă cu aproape trei decenii la 21 de ani de-abia împliniți? Recitind poeziile lui Nicolae Labiș (de pildă, în excelenta ediție întocmită de Gheorghe Tomozei și publicată în 1984 la „Cartea Românească” în colecția „Mari scriitori români”), constatăm că din ea rezistă încă multe alte lucruri. Afirmând aceasta, am în vedere nu doar zonele cu șanse mai mari, din capul locului, de supraviețuire (precum excepționala lirică erotică prebărbătească, aproape în întregime salvată, sau ultima sa poezie de atitudine, deja matur îngîndurată). Ai ce alege din toată poezia lui Labiș — îți dai acum seama. Pornind de la ediția lui Gheorghe Tomozei, ea însăși selectivă, s-ar putea alcătui, chiar în spațiul unui articol, o micro-antologie Labiș, incluzînd nu numai — sau nu atît — bucăți întregi, cît strofe și versuri dispartate. Mărturisesc că o clipă am fost tentat să procedez pe loc la o asemenea experiență. S-ar fi văzut poate și mai clar atunci că nu avem de ce să ne simțim „jenati”, așa cum sîntem mai mult sau mai puțin aproape cu toții, cînd vine vorba de problema valorii în sine a poeziei lui Nicolae Labiș.

Surpriza e însă de a constata că pe unele porțiuni rezistă chiar și sectorul cel mai supus perimării, cel al liricii epicizate în stilul epocii, al imposibilei (dar nimic nu e imposibil unde e talent și sinceritate) poezii anecdotice. Mă gîndesc în primul rînd (lăsînd de-o parte vasta arie autobiografică a operei din care ele în ultimă instanță fac totuși parte) la o serie de „anecdote” tragice, la „niște întîmplări” zguduitoare, la „fapte petrecute” mai demult sau mai de curînd, strînse de poet („fapte petrecute strîng”) și în care se reflectă cu o mare intensitate, am spune la modul dostoevskian, intolerabila suferință umană, și chiar suferința universală, a tot ce e viu și trăiește pe pămînt. Aceste „anecdote”, întîmplări, fapte, ca și unele tablouri, peisaje, evocări (altele decît cele prea bine — și pe drept — cunoscute, precum seceta apocaliptică din *Moartea căprioarei*) reprezintă fragmente ale unor balade sau poeme de mare respirație, inegale din punct de vedere artistic. O parte a lor a murit, cotropită de clișee, sufocată de obicei tocmai de aceea „respirație” enormă, o alta, însă continuă să trăiască, parcă în compensație, cu și mai multă forță, țipînd după cum mi se pare și mai tare astăzi în pagină (impresie datorată și contextului mort din punct de vedere literar) cu toate „țipetele necăjiților de demult, de pe vremea lui Ștefăniță-vodă” (vezi poezia cu același titlu) sau de ieri, alaltăieri, din copilăria „în refugiu” sau „după refugiu” a poetului (n-avem ce face, ne întoarcem iarăși la ea!): „Vagoanele de marfă, bulendre și copii, / Bețivi scandalagii, / Bătînd cu pumnii în scîndurile vagoanelor groase. // Un cufăr a strivit un copil mic, / Celorlalți le intraseră păduchii și-n gene. / Priveam toate-acestea cu ochii împletiriți / Uitînd de feți-frumoși și cosînzene. // Șuier ascuțit, șine, drum, drum — / România cu hogeaguri crăpate, văduvită de fum”.

Iar atunci cînd am ajuns la bărbați de stat, i-aș spune:

Nicolae Labiș, mai întîi să-ți vorbesc despre Acesta. Este de la țară, ca și noi, se bate pentru români, pentru istoria părinților, îi urmează și-i iubește mult pe Mihai Viteazul, pe Ștefan cel Mare, pe Bălcescu.

Ajutat de spiritul lor protector, El poartă Lupta noastră cu inerția.

Îi cheamă Nicolae Ceaușescu, și te-a invocat apărîndu-te pe tine și pe toți poeții, cu toate libertățile noastre de stil și expresie.

Eu eram acolo, în Sala Palatului, cînd, reabilitîndu-l pe Lucrețiu Pătrășcanu, te-a invocat parcă și pe tine printre eroii comuniști, printre martirii cărorora li s-a făcut capitala nedreptate asupra vieții.

Noi tot ne mai spunem: Fii dîrz, și luptă, Nicolae!

ION GHEORGHE

UN POET REVOLUȚIONAR

Numeroase scrieri dedicate lui Nicolae Labiș sînt sentimentale și patetice, exprimînd iubirea îndurerată și revoltată a noastră, a celor ce l-am cunoscut, apreciat și iubit, în fața unui accident ce a strivit un talent în plină ascensiune, la douăzeci și unu de ani. Moartea este, oricum, suprema ticăloșie a condiției umane, marele scandal al existenței, pe care conștiința nu are dreptul de a-l accepta și împotriva acestui fapt trebuie să adoptăm strigătul de război al lui Rimbaud: „Nu ! Nu ! Acum mă revolt împotriva morții ! Căci înainte de a fi izgonită din realitatea biologică, moartea trebuie alungată din conștiințe și e de demnita-

Prima parte din *Ciclul răspunderii* înfățișează o generație pur și simplu secerată, împreună cu toate avînturile ei, de război, o umanitate brutal barată, suprimată de marele măcel. Chiar tema exploatarei omului de către om, compromisă de versificatorii mai vechi (deși ea fusese tratată nu o dată cu inspirație și vigoare în marea literatură, în *Țesătorii* lui Heine de pildă) dobîndește la Nicolae Labiș accente dramatice, dantești, amintind din timpurile mai noi de *Mizerabilii* lui Victor Hugo sau de *Amintiri din Casa morților* de Dostoievski. Iată un fragment din „schită de poem” *Sarea pămîntului*, evocînd truda minerilor ocași : „Lanț după lanț zuruia dureros, / Om după om se topea în tenebrele grele, / Și se-nnegrea de noroiul pătruns sub piele. / Cînd ieșeau clătînîndu-se sus, / Îi amețea soarele, aerul, vinul, / Ochiul ardea mai ursuz, nesupus, / Nu murea totuși într-însul seninul” sau aceste cîteva versuri din *Vîrsta de bronz* : „Ne-am născut ca să fim înfășați în cămașa sărată / A muncii fără de plată, / Bunii noștri, în lupte prelungi, / Pentru noi cîștigară / Cămășile albe de stăpîni peste țară”.

Dar poetul, după cum spuneam, înfățișează nu numai suferințele oamenilor, ci și ale pădurii, de pildă (ce impresionant e spectacolul pădurii asasinată de bombe din *Pe obcinele Stănișoarei* !), sau ale gîzelor și florilor ce vor „pieri ucise de gerurile albe” ; de la plante și ființe mărunte Labiș revine însă, unificînd toate durerile, la noi, oamenii, ca în *Cîreșul bătrîn* „ros cîndva, de foame”, de „cai albi” și păstrînd de atunci „negre răni”, la poalele căruia „e-un cimitir german” : „La poala lui e-un cimitir german. / Copii voioși, cu cușme și sumane, / Se joacă de-a căluțul năzdrăvan, / Zburdînd printre mormintele germane”. Toată tragedia războiului, inclusiv a celor care l-au declanșat se află în această veselă scenă de țintirim, cu copii. Poetul evocă un tablou al suferințelor universale.

Într-o piesă din *Antologia de poezie populară* a poetului, publicată de Gheorghe Tomozei într-un capitol separat al ediției sale, persoana întîi încearcă să-și descarce „scîrba” („Multă scîrbă mă mîncă”), să-și spuie „jalea”, pe rînd, codrului, izvoarelor, răchitei și drumului, dar constată că toți și toate au propriile lor supărări, tristețe, scîrbe (pînă și bătrînul codru „De scîrbe tot nu-i ferit !”), încît în lume nu mai e loc să arunci nici măcar un ac, acul suferinței personale a poetului (popular și cult). Nu degeaba, de undeva (ediția citată, p. 325) se aude un pascalian „Plîns de neputință-n infinit”. Nu exagera deci Labiș deloc atunci cînd spunea într-un *Manifest* din 1956, anul morții sale : „Toate durerile lumii le-am strîns prea curînd / În perlele plînsului, firave, prinse de gene”. A strîns chiar și dureri pe care n-avea (cum) să le încerce în scurta lui viață. Amintita *Antologie de poezie populară* cuprinde astfel și cîteva extraordinare bocete „la moartea mamei” : „De ce, mamă, nu mai vii / Printre oamenii cei vii ? Nu mai vrei să vii pe-acasă / Că pămîntul nu te lasă ? / Pămîntul tot te-ar lăsa / Numai Dumnezeu nu vrea ! / Măicu-lită, buna mea, / Roagă-te la Precista / Ca să-ți dele cheița / Să-ți deschidă gurița / Să grăiești cu noi

Printre frunzele 'castanilor de pe șoseaua Kiseleff, un posibil profil de statuie. Pe negativul filmului, semnatu- ra „în original“ a lui Nicolae Labiş.

ceva ! / C-amu sînt trei ani de zile / De cînd nu grăiești cu mine ! / Scoală, mamă, și ne iartă / Dacă ți-am greșit vreodată, / Că nu-i om pe ist pămînt / Care să nu fi greșit ! / Lumea rîde și petrece, / Numai mama putrezește ! / Lumea cîntă și se-mbată, / Mama șade supărată !“. De această suferință Labiş a fost scutit ; însă ca și cum n-ar fi vrut să piardă nimic, nici din bucurii, nici din dureri, a trăit-o și pe ea ; în planul artei, al tristeților închipuite, dar foarte intens.

Să revenim însă la acele „anecdote“, întîmplări, fapte de la care am pornit : mai toate niște povești cu „oa- meni sărmani“, despre „umiliți și obidiți“, simple și cutremurătoare. În *Rapsodia pădurii*, II, 1, un tată, tăietor de lemne, își vinde, din cauza sărăciei, unca lui fată, ducînd-o la oraș. Scenariul confesiunii nu e lipsit de subtilitate : vechea vină, vechea crimă sînt actualizate în prezentul acțiunii de o nouă vină, o crimă : tăierea pădurilor de tisă ; lacrimile „roșii, de

tea poeziei de a ridica stea- gul revoltei împotriva a- cestei sclavii, celei mai odioase dintre toate“. Ea este cu atît mai spectacu- loasă în cazul unei mari vocații adolescente. Dar nu despre destinul lui Labiş vreau să vorbesc a- cum, ci despre elanul său revoluționar. Vreau să-l reamintesc, fiindcă el este parte constitutivă a poeziei sale, fiindcă definește un temperament și pentru că îmi place să găsesc un pre- text de a vorbi despre a- ceastă funcție incandescen- tă a lirismului. Căci poetul autentic este cetățeanul vi- itorului, iar lirismul este tensiunea ființei spre po-

sibil. Aşa cum umanitatea a realizat în basm, adică în imaginar, starea de levitaţie şi de planare, deplasarea prin spaţii şi zborul cosmic, vederea şi auzirea de la distanţă, cu mult înainte de ştiinţă, tot astfel omul trebuie să realizeze azi, în poezie, ceea ce nici ştiinţa, nici societatea nu pot, încă, decât năzui. Nicolae Labiş a fost, înainte de toate, unul dintre acei poeţi ce-şi propun NU să reînvie trecutul, ci să grăbească viitorul.

PAUL GEORGESCU

răşină" ale victimelor vegetale se amestecă, simbolizându-le şi solidificându-le statuar, hiperbolic, cu lacrimile tot roşii, dar de sînge ale nefericitului tată : „— Lemn roş de tisă, lemn însîngerat, / Cu lacrimi plînse, roşii, de răşină... / Tisele-n codri s-au împuţinat / Şi totuşi eu te curm din rădăcină. / Pe degete răşina ta o simt : / Vîscoasă şi fierbinte şi sărată. / Aud prin ramuri tînguirea ta / Că ai să căzi îndată-ndată-ndată... // [...] // Lemn roş de tisă, am avut o fată, / Cu chipul alb, de brazii deşi umbrit. / O fată care n-o mai am acuma, / Care-a murit, deşi nu a murit. / Cînd era mică ea mîncea puţin... / N-am mai avut ce-i da cînd a fost mare... / Lemn roş de tisă, şi am dus-o-n tîrg, / Şi-am dus-o-n tîrg şi-am dat-o servitoare" ; „servitoarea" e de fapt prostituată ; cînd se duce la oraş s-o vadă, tatăl aproape că nu o mai recunoaşte ; întîlnirea celor doi, culminînd cu hrănirea în ascuns a pădurarului, „în cuhne", e amară, sfîşietoare. Bădiţa Mihai din *Obcine* reapare în amintirea poetului împreună cu toate durerile lui de om sărac cu şase copii şi nevastă bolnavă : „Bădiţa mea, Mihai, spre tine gîndul / Mi-l mîn şi fapte petrecute strîng... / Prin geamul asudat al amintirii / Eu îţi privesc din nou halucinat / Nevastă bolnavă cu ochii vineţi / Şi plozii tremurînd de foame-n pat. / Toamna era pătrunzătoare şi udă, / Vîntoasele ţipau din mii de guri. / Ea-şi înfunda capul în pernă, să nu mai audă / Cum brazii bufnesc surd, prăvăliţi în păduri. / Primăvara, copiii i-au pus flori pe groapă, / Groapa s-a supt, s-a înfundat mereu, / A curs peste groapă apă, limpede apă / Şi mohorîre tulbure peste sufletul tău". Într-o zi, fata cea mare fură de la „vecinul cel lacom"... „un ou", pe care — subliniază — îl împarte „între fraţi" : „Într-o zi, fata a furat un ou. / L-a-mpărţit între fraţi. / Ai bătut-o. Tăcea. Cîta milă ! / Fraţii mînceau gălbenuşul cu lacrimi în ochi / Şi priveau la copilă", (reîntîlnim aici, din *Moartea căprioarei*, conflictul instinct-conştiinţă, drept natural-datorie morală). Umilinţa se transformă în mînie şi mînia se revarsă : „N-ai mai putut. Jungheru-n şerpar. / — Ha, cîini putrezi de bani, ieşiţi-mi în cale ! / Copiii nu mai furau... inima-n tine plîngea... / Aveai parale...". Apare însă potera, bărbatul e dus la ocnă, unde moare, şi copiii rămîn „orfani fără pavază". Concluzia poetului e o înaltă mirare protestatară : „Şi totuşi, ţinea la copii şi la cîntec, / La viaţa pădurii cea plină ţinea... / Om înfundat în mocirla mizeriei / Om, totuşi, om el era !" (s.n.)

Într-o *Baladă* despre pescarii din Deltă suferinţele oamenilor se transformă într-o mare şi impresionantă revoltă ce bate parcă cu pumnul în cer ; pescarii încep să sosească din primejdioasa lor expediţie unul cîte unul ; unul însă întîrzie să se-ntoarcă şi cînd înţeleg că el nu va mai reveni de pe mare se pornesc „să-njure" colosal ; mai întîi se înalţă un glas ca al unui conducător de cor, apoi „toţi ceilalţi din sobor" ; „Atunci, rînd pe rînd, toţi ceilalţi din sobor / Începură să-njure-n multiplele limbi ale lor, / Pumni rămuroşi se-nceşteau de văzduh scuturîndu-l, / Ca-ntr-un rit de revoltă teribil şi vechi ca pămîntul, / Cor într-un zbor arzător ce-l măsoară cu doar corul pe care / Plantele albe-l cîntară ţîşnite din soare, / Zbucium vital afirmîndu-şi puterea şi ura" (s.n.)...

Eroii acestor „povești” (am mai putea cita și altele) sînt oameni simpli, suferitori, umili ; dar și „cel mai umil din lume tot crede că adună / Și că-ntr-o zi va scrie-un testament”, spune poetul ; umilirea și umilința lor nu le pot răpi sau ascunde imensa forță, revelată coplesitor nu numai în gestul de excepție al răzvrătirii ci și, uneori, în cel mai obișnuit gest cotidian. Iată, în miezul unei zile de iarnă, un țapinar încălzit de muncă iese din pădure pentru a bea apă din ciutura unei fîntîni din apropiere, „soarbe-o-nghițitură”, apoi se întoarce, la fel de calm, în pădure, la treaba lui. O mare liniște, o mare certitudine de uriaș modest, conștient totuși de puterea lui, se condensează în spațiul de cleștar, de o puritate tăioasă al acestei poezii (*Ciutura*, p. 215), pe care ar fi trebuit neapărat s-o introduc în plănuita mea micro-antologie cu care, înainte de a-mi scrie articolul, m-am gîndit o clipă să-l înlocuiesc pentru a dovedi (și a-mi dovedi) mai simplu, fără risipă de vorbe, că Nicolae Labiș rămîne Poetul întregii poezii tinere de după război : „Un om în miezul zilei se razimă-n țapină, / Cu fața încordată, îngîndurat puțin. / Își șterge de pe frunte sudoarea de lumină / Și-i fumegă în spate cămașa lui de în. // Din ciutura-nghețată el soarbe-o-nghițitură, / Apoi și-ndreaptă pașii către păduri, tăcut. / Și ciutura păstrează sărutul lui pe gură / Precum, sfioasă, fata întîiul ei sărut”.

Conștientizarea morală, actualizarea poetică a suferințelor de pînă la el ale poporului român și ale umanității constituie factorii ce au hotărît *dinlăuntru* profilul de poet angajat, de o absolută sinceritate, al lui Nicolae Labiș. Fără această sensibilitate acută, „dostoievskiană” față de suferința omenească n-ar fi fost posibile nici marile elanuri afirmative ale liricii sale, nici marile speranțe pe care sufletul lui tînr, schillerian, și le punea într-o radicală transformare — în primul rînd morală — a lumii din jurul său, și a lumii.

VALERIU CRISTEA

„ILUMINĂRILE” LUI LABIȘ

Este, desigur, mai mult decît o întîmplare, prezența lui Rimbaud în *Pantheonul* lui N. Labiș (alături de Villon și Miorița) și în care, dacă poetul ar fi ajuns să-l definitiveze, nu ne-ar fi surprins să-l aflăm și pe Sadoveanu, Eminescu și Arghezi. Aceștia sînt geniile tutelare ale poeziei lui, ultimii doi nenumiți vreodată, însă a căror colaborare secretă ne-o destăinuie atîtea din metaforele *Primelor iubiri* sau ale *Luptei cu inerția* (Eminescu : „Dacă alte lumi, plecată / Cu-ai tăi pași ai să alinți / Îți va fi și-atunci păstrată / Urma pașilor ferbinți, // Căci foșnindu-ți unduirea / Calmă-a palmelor subțiri, / Mi-ai stins pînă și-amintirea / Trecătorilor iubiri”. Arghezi : „Sărutul stînjedit și strîmb în colțul gurii / Nu a putut firește să-nvie

O CONTRIBUȚIE INCONTESTABILĂ

Scurta existență literară a lui Nicolae Labiș a comprimat, prin urmare, o jumătate de veac de evoluție a lirismului nostru, re-parcursă tumultuos, cu o contribuție incontestabilă a propriei materii sufletești orgolioase și cu o împletire a ecourilor unei epoci dramatice, într-una din primele încercări de figurare a lor estetică : „Tu ai luat mistria și gurile spărturii / Le-ai astupat croindu-ți sălașul iar curat / Orgolios cerîndu-i în viitor naturii / Un semn mai nobil și mai cizelat”.

GHEORGHE GRIGURCU

Unul dintre puținele portrete pentru care Nicolae Labiș a pozat unui artist : cel datorat Floricăi Cordescu-Jebeleanu și apărut în numărul din ianuarie 1957 al revistei „Tînărul Scriitor“.

RECU DE ARMĂ

...Nu aş putea spune că îl iubeam. Dar mă fascina, cu atît mai mult cu cît, pe atunci, el era autoritatea devenită publică. Destinul lui nu era ceva singular ; sentimentul meu faţă de el era, de asemenea, de un ordin mai general. Dar l-am iubit mult după ce s-a întîmplat accidentul. Murind, el ne-a obligat să scriem cu totul altfel, să ne gîndim altfel la ceea ce scriem. Ne-a făcut atenţi că entuziasmul ne ia de subţiori şi ne ridică pînă sus la nori, nemailăsîndu-ne să vedem ce se întîmplă jos. Plecarea lui dintre noi a fost ca un recul de armă care ne-a obligat să simţim pămîntul.

GRIGORE HAGIU

un trecut / Speranţa, otrăvită de degetele urii, / Azi s-a insinuat şi a durut“. Şi iată şi pe, accidental, Ion Barbu : „Oh, lunecoase miragii / Tandere ocoluri în timp, / Miezul atîtor ravagii, / Subteranul Olimp !“). Cea mai tulburătoare afinitate rămîne totuşi aceea cu Rimbaud evocat în versuri greu de uitat :

„Scuture-şi pe bulevărde capitala românească / galbenii tei şi suie-şi slăvii inegal, semeţ, contur , / Din vuirea de tramvaie şi din ud pavaj să-ţi crească / Evocarea mea frăţească, încîlcit ştrengar, Arthur !“

Ce inexplicabil, obscur, îndemn l-a făcut oare pe Labiș, mort la douăzeci şi unu de ani, vîrsta morţii literare a autorului *Iluminaţiilor*, să-i adreseze emoţionantul salut „din vuirea de tramvaie şi din ud pavaj“ ? Ce presimţire i-a dictat acest vers prin care destinele lor tragice se unesc în conştiinţa noastră ?

Copil minune al poeziei, ca şi Rimbaud, Labiș este o voce lirică de o puritate şi de o gravitate extraordinară. El este pentru mulţi, Poetul ; şi va rămîne Poetul, indiferent de chipul pe care-l va lua de aici înainte poezia. Neîndoieşte, nu tot ce a scris Labiș este memorabil, dar nu există un singur vers în care Vocea Poetului să nu fie perceptibilă, ca o

muzică subterană, inalterabilă. Deschidem, la orice pagină, Primele iubiri și sintem uimiți să auzim această voce în discursivele poeme autobiografice, în narațiunile nesfârșite, în prea monotonele descrieri, prin care Labiș se află la nivelul epocii sale. Avem, astăzi, despre poezie o cu totul altă idee decât aceea care stă la baza Locurilor și întâmplărilor, dar simțim îndată cât inefabil lirism conțin locurile și întâmplările copilăriei poetului :

„Cînd, uite-l sus, pe multe se arată / Un țap semeț,
în vînt adîlmecînd. / Pe fruntea lui înaltă, ridicată, /
Coarne-ascuțite-și despletește-n vînt. / Tresare, cînd
îl vede, căprioara, / Copitele-i se scutură și fug, / Dar
pașii n-o mai duc pe căprioară / Către păduri, ci către
el o duc. / El își apleacă fruntea cu sfială, / Apoi se
prind alături în dans mut / Și se privesc de parcă
s-ar cunoaște, / Deși nicicînd ei nu s-au mai văzut ; /
Alături amîndoi aleargă, — apucă / Cleștarul serii-n
coarne ca în clești, / Cap lîngă cap nedeslușit
se-ntreabă / Cu gîfuit de șoapte omenești. / Dansînd
trec prin poiana luminată, / Se depărtează-n trap spre
munții grei / Și-n urmă-n dîră lungă se înșiră / Stîr-
nitele copitelor scînteii“.

Și dacă mitologia lirică pe care o compun Ion, Li-
liacul timpuriu, Sadoveniene, Rapsodia pădurii,
Moartea căprioarei — copilăria, războiul, pădurea,
izvoarele, luna, cerbii, rîșii, lupii, — ni se pare, uneori,
naivă, alteori prea sentimentală, foșnirea misterioasă,
concretă, vegetală, a limbii continuă să ne farmece :

„Natura, ascultați-o, îi murmură / Cîntecul ei de ger
și de căldură, / Vibrarea fină de omăt asprit, / Foș-
nirea moale-a frunzelor căzute, / Ori șopotul de unde-
năbușit / Cînd vin de la izvor un pîlc de ciute.“

ca și grația pură, cristalină, ceremonios delicată și
juvenilă, de basm eminescian, a cîntecului erotic :

„Azi, iată, am văzut un curcubeu / Deasupra lumii
sufletului meu. / Vin cerbii mei în goană să se-adune
/ Și către el privirile-și țintesc — / Un codru nesfârșit
de coarne brune / În care mii de stele strălucesc, /
Sosind din dunga zării de argint / Vin păsările-mi
mari de sărbătoare / Și-nchipuiesc pe ceruri, filfiind, /
Un ocean de aripi mișcătoare ; / Întreaga lume-a su-
fletului, vie, / Palpită-ntr-o frenetică beție.“

O etică ingenuă străbate, apoi, aceste prime poezii,
fascinate de ideal :

„Steaua polară pe cer, departe, / În scurgerea timpului
nu are moarte, / Statornic arde în orice seară, / Capăt
de osie, steaua polară. / Stelele, luminile, roțuri astrale
/ Se-nvîrt în jurul osiei sale.“

și de încredințarea, superb copilărească, a dezagre-
gării universului în lipsa unui principiu superior :

„Osie-a lumilor, dacă te-ai rupt, / Lumile cad huruind
dedesubt, / Lumile cad fulgerate în goluri ! / Îngro-
zitoare schimbare atunci : / Floarea vulcanilor crește
din pungi, / Pale se sting ale luncilor flori, / Mori,
vegetație, suflete, mori.“

O NOUĂ VÎRSTĂ

O „scară gradată“ de-a
lungul căreia s-ar ordona
momentele de friguroasă
contractare, ca și cele de
victorioasă incandescență
ale liricii noastre postbeli-
ce, va avea, obligatoriu, în
dreptul indicatorului „dez-
ghețat“, gravat numele
Labiș. Odată cu ivirea poe-
tului de la Mălini, poezia
românească de astăzi a
trecut într-o nouă vîrstă.
Pentru un destin poetic, a-
ceasta însemnînd deplină
împlinire.

MIRCEA RADU
IACOBAN

CHINTESENȚĂ

Eminesciană sau de factură populară în primul volum, în sensul conviețuirii cu sentimentul naturii, erotica sa ajunge la decantări de mare subtilitate în anul următor (1956): („Și...“). Aparent fără efort, Labiș sparge și aici tiparele, creînd, dacă nu întrutotul original, cel puțin îndrăzneț și sincer. Marele merit al întregii sale creații artistice, marea sa contribuție la dezvoltarea liricii contemporane constă tocmai în abordarea îndrăzneată, sinceră a marilor probleme ale omului zilelor noastre. Prin el s-a realizat un important salt calitativ în lirică. Fiind o chintesență a tot ce se realizase pînă la el, în cei 10—11 ani de existență a literaturii noi opera sa a fost un punct de plecare pentru poezii care au venit după el.

MIHAI IORDACHE

În *Lupta cu inerția*, de altfel, cîteva poeme (neterminate) ar fi fost consacrate întrebărilor de natură morală. Locul inocenței îl ia, în acestea, sarcasmul, amărăciunea satirică și chiar imprecăția. Poetul n-a avut răgazul să dezvolte această latură majoră a liricii sale, ce se străvede totuși în *Pierderile* (subintitulate *Pseudo-spleenuri*). O cută adîncă de îndoială și dispreț s-a săpat în conștiința poeziei, versul mustește de drojdia cuvintelor :

„V-ați furișat spre margini din cîmpul de bătaie /
Cu poala pelerinei adusă pe obraz. / V-a închircit și
brațul, și spada nu mai taie / Și beți al nepăsării în-
șelător extaz / Nimic nu mai agită nervurile acestei
/ Făpturi care-n grăsimi v-a-nmugurit anost ; / Zac
gîngavele gînduri în plușurile țestei. / Și-a căpătat
albeață cristalul care-a fost. / — Este oribil. Mila
tresare doar o clipă / Și îmi trimite-n față palorile ei
moi / Cînd în adînc, slăbită și rar aud cum țipă /
Viața ce se-neacă încet, încet, în voi. // Nu mai aveți
o țintă și mașina v-a supt — / Mărgele de mătănii
cînd firele s-au rupt.“

În *Vîrsta de bronz*, Labiș scrie profetic : „Clopote
grave sunară trezirea / Generației noastre. // Tragem
cugetarea afară din teacă“. Poemul, rămas în frag-
mente, *Intima comedie*, ar fi putut deveni *Ilumina-
țiile* lui Labiș. Poezia începe să se limpezească din
aluviunile epice și superficial autobiografice, tinzînd
spre viziunile esențiale. *Sînt spiritul adîncurilor* („Eu
sînt spiritul adîncurilor, / Trăiesc în altă lume decît
voi...“) exprima o artă poetică asemănătoare cu a lui
Rimbaud („Oui, j'ai les yeux fermés à votre lumière“,
Une saison en enfer), pusă însă în aplicare doar spo-
radic. Mort așa de tînăr, înainte de a se fi realizat pe
deplin, Labiș joacă, pentru generația care urmează,
rolul poetului legendar.

NICOLAE MANOLESCU

NICOLAE LABIȘ

După moartea tatălui meu, petrecută în această
toamnă, cînd scriu despre prietenii duși simt o stranie
senzație de frig în spinare. Și, iată-mă, stînd în vi-
goarea Bucovinei, împreună cu primarul Iordache
Apetrei din comuna Cornu-Luncii și cu poetul Vintilă
Ornaru, mi s-a făcut dor să-mi aduc aminte de Nicolae
Labiș, cel ce, prin naștere și gînd, părea ursit să se
urce-n tronul Moldovei, dar a murit, nu în nordul
lui de munți și de mănăstiri, ci într-o depărtare aflată
dincolo de zarea măceșilor, lătrat de cîini păgîni, iarna,
cînd spicul oil, care e mohorul, se schimbă într-o
adîncă trecere de vînt printre copaci. Împreună cu
Labiș, am trăit, cîțiva ani, întîmplări spectaculoase :
am băut, cu toți prietenii de-atunci, vin păstrat în
zăpadă, am visat, am crezut...

...Era o podgorie acolo, poate un han
Era și o hrubă acolo, poate cu vin,

*Scobită-n adînc, cu trepte-n declin.
Era o podgorie, poate un han.
Și poate visam, dar cred că priveam...*

Versuri din care se lasă de-o turbăciune la geamuri. Toți cei născuți să innebuniți abia după moarte nu gustați din strugurii ăștia. Sînt grei, amari, neînțeleși, blestemați, căzuți în tristețe. Sînt plini de iluzii neajunse-n rod, de asfințituri pe acoperișuri de draniță, de reîntrupările neîntîmplării și mai cu seamă de pedepse. „Un curcubeu, deasupra“... și mă văd în umbră fermecată, în vreme de basm petrecut, asuprit și iertat, împreună cu prinții încoronați ai bățăilor de bardă: Labiș, Mandric, Tomozei, Cosașu, Băieșu, Țic, Iureș, Beno Dumitrescu. Erau acolo și Aurel Covaci, și Andrițoiu, și Mazilu, pămîntul odihnească-l, erau și eram acolo o generație, și nu știam sau nu vroiam, orgolioși, să știm că purtăm pe frunte, ca emblemă și stigmat, numele lui Labiș — Laie — cel mai bucălat prieten al nostru, destinat să ajungă marele poet al morții tinere, construit dintr-o piatră acceptabilă și înflorit cu toate lemnele Moldovei pe cele mai frumoase rîuri românești: Ozana, Siret, Eminescu, Creangă, Sadoveanu, Ibrăileanu, frații Teodoreanu.

Acum, în fața casei copilăriei lui, împreună cu primarul Iordache Apetrei și poetul V. Ornaru, cînd în preajmă crîcnesc molizii și cîrduri de oi sorb ospețe mari din scoici de lumină galbenă și de zăpadă albastră, după ce cu un ceas în urmă am aprins lumînări în biserica lui Alexandru Lăpușneanu, pentru Lăpușneanu și fetele lui, pentru tata și doi frați ai mei și pentru toți cîți mi-au fost dragi (Doamne, ce drum lung și ce multe juguri!), frunzele castanilor rostesc subtile legende, iar vestalele mestecenilor duc spre munți fîntîni de jar, pentru somnul căprioarelor nevîinate. Știu că aici, Labiș a trăit fericit, spre deosebire de București, unde a trăit într-o detențiune veselă. Miroase a mere (convoaie de căruțe trec cu mere spre cîmpie, întîlnindu-se cu drumurile duducai Lizuca), magia albă a florii de mălin, transfigurată vinețiu în anotimpul acesta sleit de măduvă, ce insinuează-n pereții și podoabele de lemn ale casei mici, așezată cu fruntea spre rîul Moldovei, cu tîmpla stîngă spre suvoiul de pini întunecați care-a alcătuit, mai bine de o sută de ani, hotarul dinspre Austro-Ungaria și România și cu spatele spre munții lui neasemuiți, munții Stînișoarei, cei acoperiți de urdă, seu, lemn și colindați de gnomi și de-o mioară albă, scandînd versuri nemuritoare:

*Pe-un picior de plai, pe-o gură de rai,
Zbuciumat se frînge fluterul de fag,
Inima mi-o strînge și-mi pătrunde-n sînge
Acest cîntec dureros de drag.*

*Stelele făclii, păsărele mii,
Jalea își descîntă-n fluierul de os...
Tainic își frămîntă cadențarea sfîntă
Acest cîntec trist și luminos.*

*Se îngîină lîn liniști de arîn,
Tremură la stîină fluterul de soc.*

PORTRET

Un prîslea ca dintr-o poveste, îmbrăcat ca la munte, într-o cojocică de miel, cu ochii lui negri, inteligenți, rotunzi și calzi, de o cuceritoare expresivitate, luminînd doi obraji albi ca spuma laptelui și plini de sănătate, care, împreună cu gura, cu buzele-i roșii și cărnose și cu rîsu-i nevinovat și iradiant, dădeau figurii sale juvenile aerul unui temperament deosebit de înfocat și al unui caracter ferm, cu suflet deschis și structură lăuntrică pe de-a-ntregul optimistă, pe care n-aveai cum să nu-l îndrăgești imediat și cu tot dragul.

ION ISTRATI

NEVĂTĂMATELE URME

După 25 de ani de la dispariția lui trupească, am adunat din casa copilăriei sale din Mălini un pumn de țărîină în care am simțit încolțind nevătămate urmele poetului Nicolae Labiș — constelație unică pe cerul atît de bogat în lăceferi al Bucovinei.

GHEORGHE ISTRATE

POET AL ESENTELOR

Poet al esențelor, Labiș este, în aceeași măsură, poet al mișcării, lege fundamentală a universului, mișcare, pe planul interior, al conștiinței și, pe cel exterior, al relațiilor cu lumea. Poetul exaltă virtuțile creatoare ale spiritului uman, eliberat de incertitudini și de barierele adulării de sine, spirit uman ce devine factor activ în procesul de regenerare materială și morală a unei întregi lumi, găsindu-și astfel veritabila sa împlinire. Pseudospleenurile, abandonarea în anostul trai de moluscă inertă la chemările timpului sînt pentru Labiș „pierderi” în evoluția umanității, ipostazieri specifice ale unui proces de aliniere, materializări directe ale lașității și spaimii.

GEORGE IVAȘCU

DESTIN ICARIC

Cîndva, pe cînd eram foarte tînăr, într-un pierdut oraș moldav, un prieten mai bătrîn, excentric în multe privințe, mi-a destăinuit un gînd care-l obsedase în ani de recensiu-ne : întemeierea unui ordin al poezilor. Minuțios imaginat, acest ordin al poezilor, era o frumoasă utopie, livrescă, firește conținînd și „un jurămînt de credință” : nici unui membru al ordinului nu-i era îngăduit să trăiască mai mult de 30 de ani, vîrsta la care s-a stîns Eminescu... Ținînd minte că, pueril, i-am replicat : „de

Măicuță bătrînă, cu brîul de lînă,
Ce mai cați bătutul de noroc ?

Spun oamenii că visa să-și facă un cuib de lucru în podul casei, lîngă creștetul castanilor. Ion Creangă, neamul lui dinspre mamă, își trăia și-și murea viața tot într-un cuib strîns adunat, deasupra umerilor. Din podul casei unde-a copilărit Labiș se vede în inima graiului românesc — mîlini, răsură, plai, cearcănele Moldovei, munții Bucovinei răsucindu-se în țării, vîntul sadovenizînd spre Miroslăvești, Cihoreni, Tupilați și Nisiporești, spre Hanu-Ancuții, loc de vrăjit popas și desfătare sufletească. Dăinuie, în întunericul dospit, durere, din colțuri de urît se adună înserare de colind în versuri blînde : „În zboruri rotunjite tăiau mari păsări slava, un farmec de poveste se răsfirea sub cer, părea zăpada moale și caldă ca otava, dar zările sclipeau la fel, sever”... Iar pe cumpăna corbului se innegrește un zeu al batjocurii, căci cui i-a trebuit moartea lui Labiș, dacă nu unui zeu al batjocurii — ciuguli-i-ar carnea o cucuvea de aur, ochii, o pasăre cu cioc de rubin și fi-i-ar geamurile astupate cu scînduri bătute-n cruce !

Copil teribil al unui veac nemilos, așa cum a fost la francezi Rimbaud, la ruși Lermontov și la unguri Jozsef Atila, Labiș, steaua fulgerată a generației mele, înfruntă cu măreție denigrările postume, afirmînd la 18 (optsprezece) ani : „În poezia mea veți intra ca-ntr-un sat de munte ; veți vedea întîi «neobișnuitul». Veți remarca frumusețea sălbatică a locurilor ; iarna, veți simți în nări miros de lupi și de fum ; vara, miros de fîn și de rășină — totul îmbibat cu ceva care aduce a sudoare și a pămînt — pămînt adînc (...). Dar pe încetul totul va prinde contur și după mai îndelungată conviețuire veți intra în firea adîncă a vieții poeziei mele, ca în adîncul vieții pătimașe a unui sat de munte”.

Labiș e al tuturor și va rămîne totdeauna în zbor și dincolo de uitare.

...Plînsetul vinului, cîntecul fetei,
Unde venite din jos
Și gleznele albe și gleznele
Sîmburi de vid luminos.

Oh, lunecate miragii,
Tandre ocoluri în timp,
Miezul atîtor ravagii,
Subteranul Olimp !

FĂNUȘ NEAGU

BUCURIA SPIRITULUI BUN

Eu nu sînt între cei care l-au cunoscut pe Labiș. Sînt născut în anii războiului, în Transilvania, n-am avut această bucurie pe care o poate avea oricine cunoscînd pe un om de seamă, dar, în anii liceului, la Cluj, la Biblioteca Centrală Universitară, unde

O traverstire lesnicioasă : Nicolae Labiş în strai mocănesc. E fotografia ce le sugerează celor ce-i iubesc amintirea o posibilă întruchipare a ciobanului mioritic.

ce nu 21, vârsta la care s-a stins Labiş !".

Inocența mea infantilă reducea la absurd un gând frumos, emanație a unei conștiințe exasperate...

Azi îi dau dreptate cu mare întârziere acelui prieten, gândind cu bună-cuviință că, în fapt, ordinul poezilor era creat de la sine, prin tragica întemeiere icarică a operei eminesciene, creat de la sine, tacit, fără ceremonial fastuos și fastidios, un ordo amoris avînd ca principiu dinamic înțelegerea operei poetice ca ofrandă sacrificială.

Numai că azi concepem ceva mai profund înțelesul sacrificiului : în marea operă comună care este poezia românească, Bacovia, Blaga, Arghezi, Barbu, autori ai unor opere stînd sub semnul întemeierii dedalice, nu sînt mai puțin exemplari decît Eminescu sau Labiş, destine icarice prin excelență : și unii și alții au întemeiat profund sacrificial, au mișcat „roata lumii” cu prețul jertfei totale de sine ascultîndu-și fiecare instinctul care îi grăbea să moară sau îi obliga să trăiască.

„Opera” lui Nicolae Labiş și „viața” lui Nicolae Labiş sînt inseparabile și toată viața noastră nu ne e de ajuns să medităm la figura acestui enigmatic act sacrificial, pentru poetul român dintotdeauna o adevărată mandala.

CEZAR IVĂNESCU

Blaga era custode, îi auzeam dimineața pașii trecînd ; și mergea încet la locul lui de lucru. Eram cîțiva elevi de liceu, care după ce ne făceam orele la școală, după-masa, ne adunam la bibliotecă și împrumutam cărți pe care nu le găseam în oraș, să le citim, sau cărți care erau oprite în acea vreme să le citești. Așa îmi aduc aminte că împrumutam cărțile lui Ion Barbu. Pe Blaga îl copiasem în internat cu mîna, poemele lui le aveam copiate cu mîna, cineva luase, avea cartea și mi-o împrumutase pentru două nopți. Dar în acea bibliotecă, îmi aduc aminte (eram prin clasa a IX-a), am adormit de multe ori cu capul pe cartea lui Nicolae Labiş.

Acest poet prin jertfa lui și prin curățenia versurilor a trezit, ce a trezit în sufletul meu atunci, era acest gând că e ceva mare de tot la el. Citeam și alți poeți străini, dar nu mă impresionau, cum m-a impresionat acest poet român. Era la modă în Cluj, pe vremea aceea, Esenin. Se citea Maiakovski, se citea Lorca de către studenți, se citea la cenaclu. Eram cîțiva băieți de la țară, care ne legasem de valorile române mai mult. Labiş era unul dintre frații noștri, care scria în țara asta și ne oprise la graniță, ca să zic așa ; el oprise sensibilitatea noastră de tineri români la hotarele scrisului românesc.

Și cred că acesta este un mare merit al lui, să oprească simțirea unui neam în hotarele spirituale ale neamului său. Să aibă puterea asta, neștiută de nimeni, pe care numai popoarele adevărate cred că o au, de a-și găsi o mamă și un tată în părinții lor. De-a nu trebui să fugă după străini. Sînt popoare care trăiesc din sufletul altora, noi avem aici, acasă, niște oameni care s-au jertfit, printre care Brîncoveanu cu pruncuții săi.

Sînt fericit că trăiesc în București ca în una din marile capitale ale lumii. Sînt fericit că fratele Nicolae Labiş s-a stins aici, printre noi, și jertfa lui rodește peste vreme. I-am recitat zilele acestea din nou cărțile, chiar aici, și m-am uitat prin manuscrise. După ani de zile nu l-am mai citit, și vă rog să mă credeți că am lăcrimat într-un ungher al acestei case, citind versurile. Sînt foarte fericit că acest fiu de geniu al neamului românesc este în continuare viu, și va fi, sînt sigur, cît vor fi veacurile.

Pentru că problemele pe care le punea el sînt ale realizării plenare, ale unui refren. Labiş nu este Hölderlin, deși se spune că el a fost, cît a fost, foarte indviat, și moartea lui este acoperită de uitare și mormîntul lui nu se știe, ș.a.m.d. Eu îl asemăn acestei bucurii extraordinare pe care o simt în Mozart, el este bucuria despre care Karl Marx vorbea, este bucuria *spiritului bun*. Bucuria extraordinară, dacă este ceva mare în această operă, care este meritorie, este bucuria aceasta a spiritului.

Este bucuria harului care lucrează și care se ridică la dimensiuni spirituale, pe care adesea nici cu mintea nu le poți tu însuți ajunge. Labiş trebuia să mai trăiască mult ca să-și ajungă inima care pornise înaintea lui. Era inima unui moldovean din țara sfîntă a Moldovei voievozilor și a jertfelor, care o luase înaintea spre zările cerești.

Rațiunea lui, istoria încă nu se realizase, nu se coagulase în jurul lui, dar inima pornise bucuria gin-

Nicolae Labiş fotografiat în ziua achiziționării unei „juccării” mult îndrăgite: un binoclu masiv, cu care voia să se fălească la spectacolele de teatru.

N.L.

Ozonul pădurilor de brad purtat de briză dă ocol cerdacului unde acum zece ani poetul pregătea o carte, îl caută în camera goală cu geamurile spre pădure și negăsindu-l pleacă mai departe pînă se destramă. Codrul însă a rămas același, cu cerbii lui, cu caprioare săltînd, cu vulturii scrutînd zarea. Se mai găsesc și unii fagi care își amintesc de un copil care le-a ciopîrțit coaja. Pe scoarța lor se mai văd ascunse de vreme două inițiale: N.L.

EUGEN LABIȘ

1966

PAȘII

Aici, pe pămîntul binecuvîntat al Moldovei, i-am auzit pașii distincți și, urcînd munții copilăriei noastre, am încercat să-l ajung din urmă, măcar pentru o clipă, în poienile înflorite ale amintirii.

MARGARETA LABIȘ

dului, și strălucitoare jubilează în poezia lui, această extraordinară bucurie, care este o marcă a geniului, este marca oamenilor atinși de bucuria gîndului, este marca în fond a fiecăruia dintre noi.

Numai că geniile sînt oameni printre care se lasă umbra harului mai nemiloasă, mai nemiloasă pentru că este o jertfă după aceea. Spune textul că unde prisosește harul, prisosesc și primejdiile. Ochii de lup care îl pîndeau pe Labiş, Labiş îi știa. Hölderlin spunea același lucru: „Unde este boarea de har, unde primejdia crește, crește însă și bucuria”. Un băiat ca el nu putea, în orice timp ar fi trăit, nu putea să trăiască liniștit, au apărut și pe lîngă el invidioșii ca muștele, pentru că imediat apar, în orice epocă ai trăi. Eminescu n-a avut epoci grele? Hölderlin?

Sîntem și noi un popor care am dus greul acestor genii, foarte multe, și acest băiat este și el unul dintre cei care au purtat cu durere, cu ardoare și vigoare și ca o bucurie extraordinară, care în cîteva capodo-

DESTINUL SĂU MĂ DOARE

La orice altitudine s-ar afla poezia românească de azi, prezența lui Labiș se constituie firesc. Nu un mit, ci prezență. Aici termenul de promisiune presupune posibilitatea de-a o împlini sau de-a nu o împlini. Poeții dispăruți n-au cum răspunde. Ce anume să promită? Pentru mine Labiș e un mare poet, n-a fost o înșelătoare virtualitate. Destinul lui mă doare. Îmi va suna tropotul greu al galopului său, mereu. Zodia sub care s-a născut, se vede, n-a fost bună cu el și nici cu noi. Cum ar fi sunat acum vocea lui? Dar la ce o astfel de întrebare, când este neîntre-rupț cu noi?

ȘTEFAN LUCA

INSINGURĂRI

La Suceava, în inima Bucovinei natale, la Mălini, unde veneam prima dată, la Fălticeni care îmi amintesc de primele flori ale verii de după lagăr, am văzut, în decembrie 1981, scriitori omagînd un scriitor, cititorii lăcrimînd pentru un poet, oameni de carte și vis amintindu-și de marea sărbătoare spirituală — literatura.

NORMAN MANEA

pere transpare plenar. Aceasta este marea bucurie a lui, care rămîne cît vor fi genii : jertfa. „Seceta a ucis orice boare de vînt / Soarele s-a topit și a curs pe pămînt“. Orice s-ar fi întîmplat în istorie, ori în ce epocă ar fi apărut, acest băiat este „Rapsodia“ ; vreau să spun că el a făcut exact drumul pe care l-a făcut Enescu. *Rapsodia pădurii* de la el corespunde foarte bine cu a altui băiat care, tot la vîrsta lui, crea *Rapsodiile române...*

Este bucuria aceasta a sufletului atins de geniu, care merge, care este pus pe matcă, înatca timpului ; că trăiește mai mult sau mai puțin asta e altceva, dar matca este realizarea plenară în el. Se simt aici toate clopotele, toate clapele atinse ; ele dovedesc că omul durează în eternitatea unui popor.

Și aceste clape, aceste clopote, pe care trebuie să le tragi în istorie ca să durezi ceva efectiv care să penetreze în sufletul omului cu acea bucurie extraordinară, care țintește locului, și-i dă bucuria extazului de-a rămîne în istorie cu credința că străjuiești o eternitate, sînt trei.

Cele trei dimensiuni : este a avea un legămînt intim, liric și nedisimulat și sincer ca natura. Acesta este primul pas, al doilea : să devii familiar și să devii sincer și să poți să învii din istorie, să viețuiești față către față cu fapăturile istoriei : „Natura-Istoria“. Și al treilea, să devii familiar cu ideile universale ale umanității, pe care să le miști, să le ai pururi la îndemînă, cum spunea Maiorescu despre Eminescu, că avea pururea la îndemînă marile idei filozofice ale umanității.

Natură, istorie și ideea spiritului universal. La acest băiat citit, apar toate cele trei dimensiuni. Natura, cînd pleci din natură, ea trebuie să te urmeze ca pe un Orfeu, să vină după tine. După acest prunc, satul natal, și toate pădurile, și frumusețea Bucovinei și a sfintei noastre Moldove, s-atrage după el. Cînd a plecat în istorie, copilul de geniu trage după sine aceste voci multe ale copacilor și ale rîurilor, și ale zăpezilor. S-a născut într-o vreme extraordinară. Și în această natură de iarnă a colindelor și a bocetelor, și în această natură de iarnă auzim cum, tropăind din bocete și din colinde, ne-a dat și din dansurile satelor le-a dat lucrarea sa, lucrarea versurilor sale. Aceasta este deci extras din matca natală a poetului. Al doilea, trage istoria națională a poporului tău, devii „familiar“, așa cum a devenit și Eminescu de timpuriu familiar cu marile fapături jertfitoare și ctitoare în istoria poporului român. Aceste două, să zicem, sînt ale locului : satul, viața, matca familiară, al doilea istoria. Și pe urmă vine marea vrednicie a spiritualității universale. A marelui Spirit universal, de care el, poetul, este plin pînă în măduva oaselor. O fapătură plină pînă în unghiile sale, care nu-și află starea în istorie, dacă nu devine familiar în aceste mari vrednicii ale timpului.

Era, așadar, familial din toate punctele, și acestea îi dau lui dreptul, aceste trei clopote de luptă și de bucurie, căci cu acestea a lucrat el, pe ele le avea la îndemînă, și acestea, aceste trei bătăi se aud ca în marile cîntece ale popoarelor, în marii poeți ai umanității, în marii zugrăvi unde bat culorile triadice, în

DESTINUL SĂU MĂ DOARE

La orice altitudine s-ar afla poezia românească de azi, prezența lui Labiș se constituie firesc. Nu un mit, ci prezență. Aici termenul de promisiune presupune posibilitatea de-a o împlini sau de-a nu o împlini. Poetii dispăruți n-au cum răspunde. Ce anume să promită? Pentru mine Labiș e un mare poet, n-a fost o înșelătoare virtualitate. Destinul lui mă doare. Îmi va suna tropotul greu al galopului său, mereu. Zodia sub care s-a născut, se vede, n-a fost bună cu el și nici cu noi. Cum ar fi sunat acum vocea lui? Dar la ce o astfel de întrebare, când este neîntreput cu noi?

ȘTEFAN LUCA

INSINGURĂRI

La Suceava, în inima Bucovinei natale, la Mălini, unde veneam prima dată, la Fălticeni care îmi amintesc de primele flori ale verii de după lagăr, am văzut, în decembrie 1981, scriitori omaghiind un scriitor, cititorii lăcrimînd pentru un poet, oameni de carte și vis amintindu-și de marea sărbătoare spirituală — literatura.

NORMAN MANEA

pere transpare plenar. Aceasta este marea bucurie a lui, care rămîne cît vor fi genii: jertfa. „Seceta a ucis orice boare de vînt / Soarele s-a topit și a curs pe pămînt“. Orice s-ar fi întîmplat în istorie, ori în ce epocă ar fi apărut, acest băiat este „Rapsodia“; vreau să spun că el a făcut exact drumul pe care l-a făcut Enescu. *Rapsodia pădurii* de la el corespunde foarte bine cu a altui băiat care, tot la vîrsta lui, crea *Rapsodiile române...*

Este bucuria aceasta a sufletului atins de geniu, care merge, care este pus pe matcă, matca timpului; că trăiește mai mult sau mai puțin asta e altceva, dar matca este realizarea plenară în el. Se simt aici toate clopotele, toate clapele atinse; ele dovedesc că omul durează în eternitatea unui popor.

Și aceste clape, aceste clopote, pe care trebuie să le tragi în istorie ca să durezi ceva efectiv care să penetreze în sufletul omului cu acea bucurie extraordinară, care țintește locului, și-i dă bucuria extazului de-a rămîne în istorie cu credința că străjuiești o eternitate, sînt trei.

Cele trei dimensiuni: este a avea un legămînt intim, liric și nedisimulat și sincer ca natura. Acesta este primul pas, al doilea: să devii familiar și să devii sincer și să poți să învii din istorie, să viețuiești față către față cu fapăturile istoriei: „Natura-Istoria“. Și al treilea, să devii familiar cu ideile universale ale umanității, pe care să le miști, să le ai pururi la îndemînă, cum spunea Maiorescu despre Eminescu, că avea pururea la îndemînă marile idei filozofice ale umanității.

Natură, istorie și ideea spiritului universal. La acest băiat citit, apar toate cele trei dimensiuni. Natura, cînd pleci din natură, ea trebuie să te urmeze ca pe un Orfeu, să vină după tine. După acest prunc, satul natal, și toate pădurile, și frumusețea Bucovinei și a sfintei noastre Moldove, s-atrage după el. Cînd a plecat în istorie, copilul de geniu trage după sine aceste voci multe ale copacilor și ale rîurilor, și ale zăpezilor. S-a născut într-o vreme extraordinară. Și în această natură de iarnă a colindelor și a bocetelor, și în această natură de iarnă auzim cum, tropăind din bocete și din colinde, ne-a dat și din dansurile satelor le-a dat lucrarea sa, lucrarea versurilor sale. Aceasta este deci extras din matca natală a poetului. Al doilea, trage istoria națională a poporului tău, devii „familiar“, așa cum a devenit și Eminescu de timpuriu familiar cu marile fapte jertfitoare și ctitoare în istoria poporului român. Aceste două, să zicem, sînt ale locului: satul, viața, matca familiară, al doilea istoria. Și pe urmă vine marea vrednicie a spiritualității universale. A marelui Spirit universal, de care el, poetul, este plin pînă în măduva oaselor. O faptură plină pînă în unghiile sale, care nu-și află starea în istorie, dacă nu devine familiar în aceste mari vrednicii ale timpului.

Era, așadar, familial din toate punctele, și acestea îi dau lui dreptul, aceste trei clopote de luptă și de bucurie, căci cu acestea a lucrat el, pe ele le avea la îndemînă, și acestea, aceste trei bătaii se aud ca în marile cîntece ale popoarelor, în marii poezii ale umanității, în marii zugrăvi unde bat culorile triadice, în

marii cîntăreți, în marii compozitori, unde zuruie bă-tăile, tot așa triadic, și în acest băiat al nostru care rămîne în eternitate, și s-a realizat plenar în istorie..

IOAN ALEXANDRU

VÎRSTA DE BRONZ

Fenomenul Labiș nu poate fi ocolit, indiferent de interpretările pe care i le-am dat sau i le vom da. Pentru că Labiș redeschide breșe în poezie. El vine impetuos exploziv, cu poemele lui scrise în răstimpul biciuitor și binefăcător al unei ploii de vară. Din nou, prin Labiș, poezia simte și cunoaște cu lăcomie și combustia unui fulger. Setea și foametea sînt condiția primară a acestui poet, potențîndu-i tensiunile lirice. Labiș e legat în egală măsură de poezie și de real, „prin sete“. Rostește cu gura uscată de foamă ca piatra trăsniță, „vede prin ochii fripți de-ai sece-tei arsuri“, venerează „imnurile foamei“ ale lui Rimbaud. Poezia lui Labiș este scrisă cu simțurile, conștiința și luciditatea dilatate. Născută sub semnul acestei sete și foamă de real, de poezie ca și de adevăr, metafora lui Labiș impune o dublă eliberare: a poeziei și a conștiinței poetului. Ea nu se poate resemna, nu ajunge la saturație, e departe de inerție și ignoră trufia, care ar duce-o la autopastișă și la autodistrugere, prin manieră. În alt plan, Labiș e prin destin ceea ce este Rimbaud prin alegere: simbolul libertății poeziei și al redimensionării ei. Vîna poetică nu secătuieste la nici unul dintre ei, o prematură autoînfometare îi caracterizează, căci au cu ei blestemul lui Midas: ei prefac în poezie totul, neputîndu-se hrăni sau sătura cu ceea ce au atins sau scris. Întrebările, neliniștea, căutarea se opun inerției metaforei. „Voiam băta de suflet, nu pastel“, scrie poetul ce nu se vrea „răzimat în cîrja metaforelor fade“ și care ironizează durerea „banalizată-n tomuri de poeme“. Labiș se autodepășește, renunțînd la ceea ce a dobîndit. Imaginația lui e tăioasă, netă și dură. Sobrietatea ei refuză podoaba și nimbul, sentimentalismul și „lozincile prea multe stricînd cîte-un discurs“, „exaltarea primară“ sau „o anume supunere“.

Ea vine dintr-o luciditate practică cu premeditare, dintr-un patos al conștiinței și amintirii lucide, fără a împietri mobilitatea spiritului și fără a deveni formulă.

Poezia lui Labiș nu este deci literatură, ea deschide drumuri, acolo unde literatura le închide prin obstinație. Autobiografiile lirice, jurnalul poetic, poezia ideilor, poemul-dezbatere filozofică sau politică, lirismul eseistic, fervoarea purității, senzualismul liric, poezia simțurilor dilatate, metafora cotidianului, poezia orașului, pastelul lucid, înghețat, montajul cinematografic, livrescul poetic, autoironia, oralitatea, poemul în proză, reportajul poetic sînt tot atîtea

CRONICAR OPERATIV AL EPOCHI

Cînd se va aduna într-un volum compact întreaga producție artistică a tînărului poet, ne vom da seama și mai pregnant că el a fost unul din cei mai operativi cronicari ai epocii contemporane, prezent întotdeauna pe baricadă și capabil, cele mai adesea, să dea evenimentelor replica artistică promptă a generației noastre de entuziaști. Se va vedea atunci că registrul poetic al lui Nicolae Labiș era mult mai bogat decît ni se descoperă el în „Primele iubiri“, iar evoluția literară a acestui înzestrat copil al muzelor mult mai complexă decît s-ar sugera ea la prima vedere. Dealtfel, o judicioasă și obiectivă discuție și apreciere a creației sale nu va putea fi efectuată cumsecade decît după cunoașterea ei integrală. Cîteva elemente, poate cele mai dominante (în orice caz cele mai realizate artistic), se arcuiesc încă în placheta de debut, în care poetul a reținut o parte din confesiile făcute, periodice, cititorilor săi. Sînt tipărite aici pagini pe care orice antologie a poeziei actuale le va înregistra, incontestabil. Ele constituie, de fapt, puncte maxime ale creației de adolescent a lui Labiș și mărturii în contemporaneitate ale puternicei sale originalități.

AUREL MARTIN

„Am căutat și caut. Cău-
tînd / M-am pomenit
greșind, din cînd în cînd /
Și m-am însîngerat în
spinii / De pe cărările
spre zările luminii...

CU JANSENISM ADOLESCENTIN

Se observă la Nicolae Labiș o mobilizare progresivă pe măsura luării în posesie deplină a propriei poezii, o interiorizare a idealurilor, o aprofundare a lor critică. Această aprofundare critică are loc în termenii unei dispute interioare din care poetul iese fortificat. El se arată acum capabil să-și ridice singur munții pe care — parafrazînd versuri cunoscute — să-i mute din cale cu credința lui. Aceștia sînt „Balcanii inerției“, ai nepăsării, ai confortului spiritual. Cu jansenismul său adolescentin menținut pînă la capăt, poetul detestă orice compromis și orice abținere sceptică. Nimic nu-l irită mai mult decît placiditatea, indolența gregară. El rîvnește condiția anonimului ca exponent, dar respinge scufundarea gregară, iresponsabilă.

MIRCEA MARTIN

căi pe care poezia lui Labiș le conține, tot atîtea atribute noi ale exploziei poetice, pe care le vom vedea individualizate de valurile următoare de poeți — aproape toți moștenitori ai căutării lui — pînă la transformarea exploziei în implozie.

Poezia lui Labiș nu se confundă cu intermezzo-ul. Retorismul lui e frînat de reflecție, iar gravitatea lui e adesea suavă și pură. Jubilația lui e aproape de „spiritul adîncurilor“. Caută nu de dragul căutării, ci pentru a se afla aflînd. Domină actul poetic în sine, lăsînd să irumpă starea poetică, nu e deloc artizan, e atent la ceea ce spune, mai puțin la modul spunerii, dar fuge de metafora consacrată și nu înțelege „cum pot să se joace poeții cu aceste / Rime-ale traiului nostru prezent și concret“.

A scrie reprezintă, pentru Labiș, un mod de acces la conștiință, la cunoaștere, un mod de a-și exercita puterea, de a judeca, de a invoca și evoca lucid exemplarul, Labiș laicizează poezia pentru a o transforma în „al cugetării strugur“. „Teribil de onest“ el se identifică cu poezia, topindu-se în masa poemului. „Furios“ pe ușurința cu care distilează în grai „învălmășirea tandră și crudă“ se consideră fe-

ricit : „Cînd cineva / Descifrîndu-mi litera și inima mea, / va putea fi privit / Rîzînd, ori rînjînd / ori plîngînd“.

În poemul atins de furia insatisfacției, patima de a afla adevărul este strîns legată de instinctul creator. Poezia nu e numai creație, ci și un bun al conștiinței poetului, un mod de a statua exemple. Cel ce are ambiția de a-și „trata temele“ și nu aceea de a fi poet sau vizionar scrie, ca și romanticii, poeme despre umanism, despre poeți și filosofi, despre inerție și neliniște, despre poeți și filosofi, despre iner-poezie din epistolele scrise acasă, transformă dedicațiile în poeme profunde, independente, scrie o adevărată cronică reamintindu-și, retrăind imaginile abominabile ale războiului, foametei și secetei, scrie pentru a dezvălui și a recunoaște realitatea exterioară sau lăuntrică. Labiș scrie scriindu-se pe sine ceea ce trăiește trăindu-se pe sine, e adică un poet activ și reflexiv, reflectînd prin actul poetic și acționînd estetic, prin reflecție. Poemele lui sînt jurnale intime, autobiografii problematice ce nu ascund disonanțele, confesiuni aspre și tandre, expresii ale vîrstei de bronz. Certitudinea interioară, știința de a venera și de a se jertfi literii poeziei aparțin, prin Labiș, vîrstei de bronz.

Labiș e uneori retoric și oral, dar e autentic și sincer. Vîrsta de bronz a poeziei cultivă sufletul și adevărul fără șlefuire. Poezia e mai mult un instrument al inimii și ideii și aproape deloc o împodobire a lor.

DOINA URICARIU

AL ȚĂRII ÎNTREGI

Ca și poetul nostru cel mare care răsări, doar, din pămîntul Ipoteștilor, respirînd apoi sevele țării întregi, Labiș nu e — cum adesea se spune — al Mălinilor, ci e aurul-enigmă al scînteii involburate din cremenea, venind din milenii, a României. Așa l-am înțeles pe Labiș și la Iași, în vila-sonet a maestrului Codreanu, și la Suceava, într-o mai veche clădire a redacției de acolo (și care, vai !, nu mai este) și la București, împreună cu prieteni comuni. Labiș a fost omul „evului nostru aprins“, căruia i-a dat vamă totul. Nici nu putea fi altfel, el, care rostea, în genunchi, numele țării. Să țină seama de aceasta cei cîțiva infatuați care începuseră să-l citească pieziș.

*

RUGA

*Poetul venea aici printre imense
Ierburi și stele, sevele pădurilor
Erau chipul lui de copil,
Căprioarele i-au sărutat mîinile*

UN EXPONENT AL LIRISMULUI ROMÂNESC

Nicolae Labiș e din familia romanticilor de structură titanică, din familia unui Victor Hugo, a unui Madach, a unui Eminescu, a unui Arghezi (spre a ne menține în epoca modernă), creatori de viziuni uriașe, aruncători de sonde în straturile profunde ale istoriei și în universul contemporan. „Pasărea cu clonț de rubin“ l-a răpus nici măcar în floarea vieții, ci la etatea promisiunilor, a căutărilor. Încă la acea etate, Nicolae Labiș a fost, ca nimeni altul din generația lui, cu mult mai mult decît o promisiune. A fost, cum ar fi spus Maiorescu, un „poet în toată puterea cuvîntului“. Nu doar o „amintire frumoasă“ rămîne poetul Nicolae Labiș, cum și-a dorit-o (vezi zguduitoarul „epitaf“, scris în dimineața de 10 decembrie 1956, la cîteva ore după accident); rămîne un exponent al lirismului contemporan românesc. Legat de cîteva înfăptuiri durabile, numele său este, implicit, un simbol: al poeziei tinere și al tinereții poeziei. Al „luptei cu inerția“.

DUMITRU MICU

O NOUĂ DESCHIDERE SPRE CREAȚIE

Destinul poetului Labiș a fulgerat scurt în poezia noastră, tăind o diră de două ori simbolică: Labiș e prin lirismul său în chiar miezul condiției poetice, însemnând tot ce se poate sugera prin aceasta, iar pe de altă parte, ființa poetului retezată brusc se suprapune unei biografii lirice exemplare, mitice în absolut — numai Eminescu mai aflându-se în această situație.

Apariția poetului este și ea extraordinară, într-o perioadă când sevele lirice se retrăseseră în sine, canonizându-se în clișee exterioare. Formula lui Labiș este revoluționară și anticipează o nouă deschidere spre creație, „lupta cu inerția” fiind prima fază a unui proces dialectic mai complicat.

MARIN MINCU

FLĂCĂRILE

...Metaforele focului vin să semnifice neliniștea perpetuă opusă inerției dezolante: „Mă las purtat de focul aprins sub placa frunții / Ca norii să se lase mînați în vijelii / Și dornici să cunoască atingerea cu munții, / Cînd trec prin brazi dau vamă și rup din ei fișii”.

Flăcările exprimă acum temperatura înaltă a ideilor, angajamentul total, iar arderea este semnul zburcîmului purificator. Este o poezie de idei, patetică și decisă, pusă sub simbolul „stelei polare” metaforă a idealului comunist.

VALENTIN F.
MIHĂESCU

Ca unui viitor patriarh
Al plăsmuirilor sfîntului har,
Sub ploaie de luceferi era
Patriarhul cel tînăr rugîndu-se :
— Să fiți mereu podoabele pădurilor mele,
Cu stele și păstrăvi, cu fugile voastre
Și ascultați murmurele și cîntările
Și blestemele lor și-ntoarceți-vă apoi
Pădurilor de la Poiana Mărului
Cum inima se întoarce la inimă,
Cum eu mă voi întoarce, în timp ce va să vină,
Într-un decembrie, poate,
Cu lună nebună,
Aproape de Sfîntul Andrei !

*

CEAS APRINS

Trec în amintiri serile noastre,
Înaltele noastre seri de atunci,
Puhoaie de sunete năvăleau dinspre munți
Și poienele cu verdele cerului

De-un secol știam puhoaiete de sunete
Din pămînt și aramă și jar,
Mălinii și copilul de stea
Înălțau din buciom de cremene
Cinturi de-nceput.

Inima lui stea era,
Înaltele stele pline erau de inima lui,
Poetul venea, pădurea-i sculpta chipul,
El însuși pădure era,
Bătrînă și tînără.

Poate de-aceea și-acum în serile mele,
Mă plimb cu el prin sunetele pădurilor lui,
Ceas aprins stăruie în ochii mei
Cînd căprioara culege,
În genunchi, scînteii de cremene.

*

Un concurs de poezie, la Suceava, vine a aduce, în fapt, un omagiu lui Labiș, poetul acestor locuri de istorie și înălțimi contemporane, spre cinstea lui, și a țării întregi, în a cărei conștiință a intrat. Labiș, așa cum l-am cunoscut, era cum am mai spus, total, omul acestui pămînt și al acestui „ev aprins”. Și crezul poetului a fost unul de angajare, solemnă prin concretețea ei, izvorită din fierbintele patriotism al lui, al părinților lui, al oamenilor de pe aceste locuri și de pretutindeni pe unde a umblat, cu țara în inimă.

De mirare e că, în juriul concursului, am putut fi toți, în afara lui Nichita Stănescu și a lui Fănuș Neagu. De ce aceasta? Spiritele minuscule nu pot accepta niciodată spiritele înalte, dar mi-te imenși precum Nichita Stănescu și Fănuș Neagu ! Au putut încăpea, însă, în juriu, poeți și prozatori, e drept și de mîna întâi, dar tot atît de drept e, și de mîna a doua și chiar a cincea, aceștia din urmă, comozi și cu totul confortabili.

E drept, Fănuș Neagu nu poate merge la Mălini, după cum mi-a mărturisit o dată, decît singur, spre reculegere și spre aducere aminte. Dar Nichita? Mi-a spus — și nu o dată — că ar fi fericit să vină în juriu. O dată, pe un program al concursului, mi-a scris chiar acceptul, cu adnotația lui binecunoscută. Ingă semnătură: „Azi”. În zadar. Voința lui n-a fost și a unora dintre organizatori.

*

Gheorghe Tomozei ne dă încă o carte despre poet. („Urmele poetului Labiș”, apărută la Editura Sport-Turism”, 1985, în binecunoscuta colecție). Grea întreprindere, nobilă misiune pentru autor, carte scumpă pentru noi toți, cei care l-am cunoscut pe poet, i-am studiat și-i studiem opera. Argumentează Gheorghe Tomozei de ce s-a simțit „chemat” să semneze această carte: „Fiindcă, repet, deși respirația lui Labiș încă vibrează în eter, ne „îndepărtăm” absurd de el, îngăduindu-ne să tolerăm mici (și nu tocmai mici) erori de istorie literară, fără ecou acum, dar cu totul primejdios în perspectivă”.

*

DECEMBRE AVAR

*Ca în Bacovia, cum ninge decembre !
Te uită, te uită cum ninge decembre
Peste Labiș cum ninge decembre !
Cum ninge pe Nichita decembre !
Luna lor albă, decembre, decembre,
Luna mea neagră, decembre,
Cu gînd de decembre, cu alb de decembre,
Osana înaltă Ideii Nichita-n decembre,
Pe drumul lui nins în decembre, decembre...
Și ninge, pe timpul lor, timpul — decembre !*

Oameni de bine, cărturari, scriitori și suflete alese, au editat, la scurt timp de la moartea marelui poet, două excelente albume memoriale Nichita Stănescu. (Ce bine și ce rău că au trebuit să apară!). Primul, editat de revista „Viața Românească”, prin osîrdia lui Gheorghe Tomozei, cel care ne dăduse și despre Labiș volumul „Moartea unui poet”. De ce s-a grăbit acest suflet ales și această minte înaltă și poet de seamă care este Gheorghe Tomozei să tipărească minunatul album (cu ne închipuim ce mari eforturi), ne spune el însuși: „Fiindcă, repetăm, chiar și urmele celor mari pot căpăta palori, nedorite, estompate, cu trecerea anilor. Cărțile de acest profil (memoralistic și nu numai) nu trebuie întîrziate prea mult. Să ne închipuim o carte despre Eminescu apărută în 1890. Multe *semne*, ireversibil volatizate în neant, ale trecerii prin viață a poetului, s-ar fi păstrat...”

De prisos a mai spune că la o asemenea judecată subscriem cu toții, așa cum au subscris, înaintea noastră, un George Călinescu, un Perpessicius, un Augustin Z.N. Pop, spre a-i numi numai pe aceștia, care au ostenit atîta asupra vieții și operei Luceafărului.

Îi ocrotește, acolo, în Eternitate, pe amîndoi pe Eminescu și Nichita, sfînta noastră Limbă Română ! Pe ei și pe fratele lor de stea, Lae Labiș.

FLORIN BRATU

ADOLESCENT ETERN

Am fost coleg și prieten cu el. Mai tîrziu numai prieten. Erau și alții în aceeași situație — și observ că Labiș, copilul, nu a fost niciodată copilăros, că Labiș, adolescentul etern, nu făcea gesturi adolescentine. Era cu cîțiva ani mai mare decît fiecare dintre noi, indiferent de vîrstă, vedea ceva mai limpede și ceva mai departe. Și, lucru important, se uita și vedea cu niște ochi care nu erau nici ai epocii, nici ai vîrstei, nici ai noștri, cei care etc. — ci ai lui, proprii, ochii lui Labiș.

FLORIN MUGUR

O REMARCABILĂ INTUIȚIE A LIMBII

Invenția tematică cultivă: mitul meșterului Manole, retopit în accepție nouă, aproape argheziană, satul în cîteva ipostaze, pădurea și tainele ei, vînatul, frămîntarea intimă a creatorului începător. În schimb, expresia este frustă, tăiată în piatră, cu aripi umflate pentru înălțimi. Lexicul poetic, mereu primenit, se sprijină pe o remarcabilă intuiție a limbii, mai rar întîlnită la confrății de vîrsta lui Nicolae Labiș.

G. MĂRGĂRIT

Un pahar de vin roșu, băut sub zodia cerbilor care, toamna, coboară la Mălini ca să-și împerecheze sufletul cu iedera de pe casa unde s-a născut Labiș.

Lingă noi tremură, a-dînci, cu fruntea-n cerul Moldovei, brazii îngînîndu-se cu cîntecul marelui Mihai, și, ochi de lemn care plîng cu arcul, stelele zdrobesc strugurii toamnei acesteia peste streășina casei, aprinzînd frunza și munții, și destinul nostru căzut în dar nesfîrșit, în lacrima lui octombrie, în sania cîntecului. Vis, cu un pahar de vin roșu mai mult. Și Labiș înscris în stema Moldovei.

FĂNUȘ NEAGU

SUPUNEREA ESTETICĂ A LUMII

S-au observat, în poezia lui Nicolae Labiș, două etape bine distincte.

Cele două faze amintite corespund, fără îndoială, unei evoluții firești, dar nu acoperă și nu definesc ethosul poeziei lui Labiș, văzută în unicitatea ei surprinzătoare. Fiindcă indiferent de sfera problematică sau de nivelul artistic al imaginii, există și în *Primele iubiri*, ca și în *Lupta cu inerția*, o notă comună, definitorie: tînărul poet aspiră încă de la început la supunerea estetică a lumii, are în minte imagini și forme dintr-o posibilă epopee silvestră, devenită cu vremea „comedie umană”, prin accentuarea laturii speculative și problematice a mesajului poetic.

ION OARCĂȘU

De un sfert de veac, la vremea de acum, din zările poeziei vine la Mălini un stol de păsări. Păsări albe, stranii, ciudate păsări migratoare, chemate de decembrie și iarnă și zăpadă, cînd toate păsările lumii caută căldură, vară, soare. Ele sînt cele douăzeci de zile și încă una dintre ultima sărbătoare a nașterii și înțlia durere a morții poetului. Sosesc aici și nu în marele oraș cu scrișnet de tramvale, sub semnul unei porunci imperiale a cîntecului și tot ce atinge aripa lor de zăpadă devine labișian și tot ce este vers infuzat în fapte și lucruri, mărunte prin obișnuință, se deschide privirii realitate triumfătoare. În spațiul înconjurat de ceturile Suhăi, zăpada scîrție sub pași. La grădinița din Poiana Mărului, copiii învață numere, poezii și jocuri. În clasa a X-a, o elevă recită ca din amintire două strofe din „Scrisoare mamei”, profesoara Virginia Lupașcu încălzește în palmă cheia casei memoriale ca să-i deschidă ușa. Între mestecenii subțiri, bustul poetului are gene și tîmple argintii de nea și în piatră chipul lui e bătrîn cum nu i-a fost în veci să-i fie tînărului osîndit întru eternă tinerețe. În registrul gros, carte de impresii, răsună la sfîrșit de noiembrie strigătul sfișietor al lui Fănuș Neagu, plecat cu dorul tovarăș dinspre Cornu Luncii, aici, pentru o imposibilă întîlnire: „Niculae, ar fi trebuit să venim împreună...” Iar Gheorghe Popa, primarul Mălinilor, mă invită la vară, să văd atunci poieni și păduri cutreierate de copil și adolescent. Dar nu în primăveri și veri și toamne e adevărul locului, ci în decembrie și iarnă, în spațiul dintre 2 și 22 decembrie, cînd de două decenii și jumătate, dincolo de ceea ce privirea vede, conțiază ceea ce inima simte. Cînd, străjuit de păsări albe, Cosma Răcoare fulgeră peste negre răchiți, liliacul înflorește iar și iar a doua oară, cînd meșterul cu aripi fragile și duioase de șindrila găsește cerul în pămînt, și cînd din nou se înalță și din nou coboară, cînd bubuitura pustii oprește fuga căprioarei, cînd ea pornește spre firul de apă pentru a fi ingenunchiată de încă 25 de ori, cînd între cărți și cunoaștere, între speranță și credință fierbinte răsună pătimaș „te-nvățam, țara mea, te-nvățam”, cînd împreună cu Niculae, douăzeci de zile și încă una, în fiecare an, durează această stranie și unică poveste, încheiată în hohotul unui tramvai, venind prin codrii Mălinilor, frînînd scrișnit și neîndurător și prea tîrziu, la Poiana Mărului. Și nimeni nu sosește mai repede decît el, afară de gîndul că într-o secundă mai devreme, de i-ar fi fost dat să aleagă, poetul poate ar fi hotărît simplu, omenește, această iarnă cu liliacul așteptîndu-și cu răbdare sorocul îndătinat al florii, aceste zile cu zăpadă și soare, cu oameni grăbiți ca vremea pe străzile așezării, acest chip cu tîmple ninse. Dar singură poezia a ales, și în durerea vie a celor douăzeci de zile și încă una, și în durerea biruită de douăzeci de ani și încă cinci, păsările albe se topesc tăcute în ceață.

La anul vor veni din nou...

DOINA CERNICA

UN POET, TOTDEAUNA, DE VIITOR : NICOLAE LABIȘ

Deși condescendența ușor ironică față de urmările destinului său poetic e evidentă în mărturiile lirice dictate la câteva ore de la momentul producerii accidentului care avea să-i curme viața peste nici treisprezece zile, fapt este că, așa cum spera cu ochii-n lacrimi, Nicolae Labiș a rămas o amintire frumoasă, aș putea zice din ce în ce mai frumoasă, căci distanța, și în timp, are darul de a estompa detalii poate nu întotdeauna cele mai agreabile legate de „biografia subțire”, cum a numit-o Eminescu. Mai ales pentru noi, cei care i-am fost tovarăși de generație și prieteni mai mult sau mai puțin apropiați sentimental, aceasta se impune cu mai mare tărie, ceea ce nu-i puțin lucru pentru fortificarea noastră morală, pentru fructificarea peste timp de către noile generații, a unei experiențe de viață și de scris din care decurg atâtea învățăminte. Prea atenți la această latură a moștenirii lui Nicolae Labiș, unii critici și confrăți mai tineri încearcă să o supraliciteze unilateral, învăluind lucrurile în legendă, evidențiind aspecte extraliterare, subestimând în fapt OPERA. O asemenea definire a ceea ce reprezintă scrierile literare ale lui Labiș nu-mi aparține, ea datorându-se eminentului nostru om de cultură, estetician și exeget, Tudor Vianu, care credea că „la cei douăzeci de ani ai săi, când a murit cu coloana vertebrală sfărâmată într-un accident, Nicolae Labiș închegase o operă (subl. nr.), mărturia timpului său și a excepționalului său temperament poetic”. George Călinescu, care supusese în ultima parte a vieții sale poezia nouă românească unor exegeze extrem de exigente nici nu se întreba ce ar fi devenit dacă trăia, pentru că îl considera „un poet pe deplin exprimat, de la care au rămas câteva poeme întâmplătoare, pe care istoria literaturii noastre nu le poate trece cu vederea”. Umanista noastră de excepție Zoe Dumitrescu-Bușulenga conchide într-un „cuvânt înainte” la un volum din colecția „Cele mai frumoase poezii”: „Labiș a lăsat în urmă-i o poezie de făgăduinți geniale”.

Am invocat aceste judecăți de valoare de o indiscutabilă autoritate pentru că nu sînt puțini critici și autori de manuale școlare care nu se apleacă suficient de atent și științific asupra unei opere unice în contextul literaturii contemporane. O probă de tratare inadecvată, minimalizatoare, nelipsită chiar de supoziții calomnioase, ne oferă Al. Piru în atît de controversata, aventuroasă „Istoria literaturii române de la început pînă azi”, apărută nu de mult. „O existență meteorică a avut Nicolae Labiș (1935—1956) — transcriem în întregime paragraful pe care i-l consacră — exprimînd în *Primele iubiri* (1956) tristețea ieșirii din vîrsta candorii, brutala necesitate de a trăi prin specificul ființelor inocente, conștiința unui destin inedit, plutonic, („Eu sînt spiritul adîncurilor, / Trăiesc în altă lume decît voi, / În lumea alcoolurilor tari, / Acolo unde numai frunzele / amăgitoarei neputinți sînt veștede”). Postum i s-au publicat alte versuri fragmentare, nu știm exact cît de autentice

UN OMAGIU

Un omagiu imaginilor aureolate de amintirea lui Labiș.

ALEXANDRU OPREA

ÎNTINDERE ȘI ADÎNCIME

În memorabilele sale „Convorbiri cu Marin Preda” apărute chiar cu acest titlu în 1973 (editura Albatros), Florin Mugur consemnează într-un scurt dialog imaginea marelui poet tînăr așa cum se conserva ea în memoria unui mare scriitor care, nici el, n-a ajuns la vîrsta „bătrîneților” literare :

*

Florin Mugur : Pornisem de la poezi, și iar nu mi-ai vorbit despre poezi... Sînt vreo douăzeci de ani de cînd un adolescent mă prezenta scriitorului Marin Preda. Se numea Nicolae Labiș.

Marin Preda : „Nicolae Labiș nu a fost numai o promisiune. Cine citește *Primele iubiri* și *Lupta cu inerția* are acea tresărire pe care o avem în fața poezilor realizați. Realizarea lui nu înseamnă că, dacă ar mai fi trăit, n-ar mai fi avut ce spune. Noi am asistat la prima fișnire a talentului său, care a fost atît de bogată încît putem

Din nou o fotografie „mișcată” cu Nicolae Labiș, Elena Dragoș, Ion Gheorghe, Mihai Negulescu și Nicolae Stoian.

spune că următoarele ne-ai fi arătat pe deplin întinderea și adâncimea straturilor lui său subteran“.

Florin Mugur : *L-ați cunoscut bine. Cum era ?*

Marin Preda : „Fără să afirm că aveam un presentiment, știu că i-am spus într-o zi că nu-mi place viața pe care o duce. (Am cunoscut-o și pe sora lui, care îi semăna leit și care avea mîna fermă; a fratelui era moale.) Mi-a dat un răspuns care nu se deosebește prea mult de vocabularul celor obișnuiți să fugă de ei înșiși : „Am un drac în mine și vreau să-l omor“. „Omoară-l prin austeritate, i-am spus, îl vei ucide mai sigur.“ Curînd însă am aflat că nu numai mîna lui era moale, și nu trebuia să fie moale din fire, ci și picioarele, care nu l-au putut ține să nu se lovească de un tramvai. Labiș a căzut la pămînt și și-a rupt șira spinării. Poetul Gheorghe Tomozei a tipărit o carte care reconstitule acest tragic dosar al existenței lui Nicolae Labiș“.

MARIN PREDA

„(Lupta cu inerția“, 1958) (sublinierea noastră).

Este greu să ne închipuim un Labiș redus „la brutală necesitate de a trăi prin specificul ființelor inocente“, lipsit de patosul revoluționar atît de tonic, care-l face și azi mult îndrăgit de generația tînără, un Labiș fără răsunsetul codrilor săi, un Labiș desprins de solul fertil al tradiției, un Labiș a cărui osie „e numai o parte / Din marea osie fără de moarte“. Avînd în centrul său acest patos înnoitor al epocii, care și-a găsit în Labiș nu numai unul din cei mai talentați, dar și mai curajoși vizionari exponenți, universul liric al poetului e foarte complex — mai ales dacă ținem seama de vîrsta la care a murit — și el conține, în elementele sale esențiale, tentativele unui destin poetic de primă mărime în literatura noastră. Traectoria sa e proiectată, mult înaintea noastră, astfel că noi și noi generații de poeți se vor simți atrași de „lumina stelei ce-a murit“ — capătul de osie invocat de poet atît de patetic.

Nu putem, de aceea, încheia mai bine aceste cîteva considerații prilejuate de comemorarea unui pătrar de veac decît prin cuvintele vizionare ale aceluiași profund Tudor Vianu citat și mai înainte : „Tîndrul acesta și-a priceput vremea și a luptat, a arătat motivele speranțelor lui și un drum spre viitorime“.

NICULAE STOIAN

GLOSE DE POETICĂ LABIȘIANĂ

1. O viziune a iubirii. Există o pudoare a dragostei, o sfială a atingerii de ea. Poemul e pe alocuri acuarelă în nuanțe stinse. Ceva, o presimțire a deziluziei, o autoflagelare tipică adolescenței, o pură cheltuie de suflet se descifrează în „Ceară” (1956) ca-ntr-un palimpsest. Scenograf cu idei, poetul compune o atmosferă : „Crîmpeie de idei neterminate / Și-un zbor de păsări albe și un vis / Și cîntecul sunat pe jumătate / Despre-un tărîm ce încă nu-i descris.”

Sugestia este aceea a incipienței, tărîmul ce „încă nu-i descris”, pare a însemna presimțirea iubirii, închipuirea, fantezia febrilă. Sincopînd starea de tulburare prefigurat vin cele două versuri ce urmează : „Iar liniștea în cadențare fină / S-a mlădiat smerită peste burg.” Și în sfîrșit cheia poemului (paradoxală cheie !) în două versuri de maestru : „Și te topești și curgi fără pricină, / Felină ceară dragoste-n amurg.” Cum „dragoste-n amurg” ? Îți vine să te-ntrebi. Adică „iubire pe sfîrșite” ? Nu e aici o contradicție cu prima strofă ? De la incipiență la disoluție, pasul care n-a fost făcut și care-ar fi trebuit să fie chiar *iubirea* ?

Numai un mare poet poate spune „felină ceară”, imperechere stranie, de-o frumusețe aproape înspăimîntătoare : felină, deci grațioasă, pînditoare și potențial ucigașă. Ceară : deci supusă flăcării, supusă trecerii, întii fierbinte, apoi rece închegare la voia întîmplării. O posibilitate (și nu de ignorat) ar fi aceea ca „amurg” să aibe sensul propriu, deci iată contemplația unui sentiment pe fundalul unei serii în care liniștea învăluie orașul. Din această perspectivă aritmetica interioară a poeziei e corectă. Sentimentul, începător, încă neștiutor cu totul de sine, înainte de-a fi cu adevărat, se risipește. Tot pură cheltuie, deci „Un suflet împrajurit a nimic”, cum scria Rilke, un poet pe care l-am simțit adeseori în strofele lui Labiș și pe care adolescentul de la Mălini, cu siguranță, n-avusese norocul să-l citească...

2. Și iată, (ironia posterității !) chiar *metafora*, virtutea cea mai de preț, rațiunea de-a fi a poeziei sale, după douăzeci și șase de ani e neînțeleasă ! Metafora, despre care Ortega y Gasset spunea că e cea mai mare putere a omului, că se-nvecinează cu vrăjitoria și e ca un instrument al creației, uitată de Dumnezeu înlăuntrul creaturilor sale, după cum chirurgul distrat uită un instrument în trupul celui operat...

Un comentator (Ion Bălu, în „Nicolae Labiș”, Ed. Albatros, 1982) care sugerează că o bună parte din lirica labișiană stă sub „complexul lui Hoffmann” recurge la o stranie identificare prefăcîndu-se (presupun) că nu realizează „sublima metaforă”. Comentatorul cu pricina, după ce apelează la un citat din Bachelard referitor la rosturile băuturii („Se înșală cine își imaginează că alcoolul pune în mișcare pur și simplu potențe spirituale ș.a.m.d.) adaugă : „Aceasta îl îndreptățește pe Nicolae Labiș să rostească cu mîndrie : „Trăiesc în altă lume decît voi / În lumea alcoolurilor tari”.

AURĂ ȘI TUMULT

Cînd unii, la douăzeci și unu de ani, încă nu se dezmeticesc din copilărie, Nicolae Labiș, triumfal, își încheie o operă poetică strălucitoare.

Și pentru că a fost înaintea noastră cu atîtea răsărituri, lesne și știutor și-a risipit steaua. De aceea întreb cu sfială : ce-ar fi făcut Nicolae Labiș la douăzeci și patru de ani, vîrsta mea proaspăt împlinită ?

Închipuiți-vă : el este poetul care l-a visat cu ochii deschiși pe Domnul Mihai Eminescu ; el este copilul sacru și năvalnic, neobișnuit și plin de taină al poeziei românești dintotdeauna ; el e poetul întrezărit numai în vis, jumătate aură și jumătate tumult ; e poetul căruia poezia i-a furat moartea. Se poate vorbi la Nicolae Labiș de o cerbicie a cuvîntului (chiar și a ființei), el varsă tristețea din doniți și-și flutură tinerețea ca pe o coamă de cal.

Nicolae Labiș a murit la douăzeci și unu de ani ? Nicidecum !

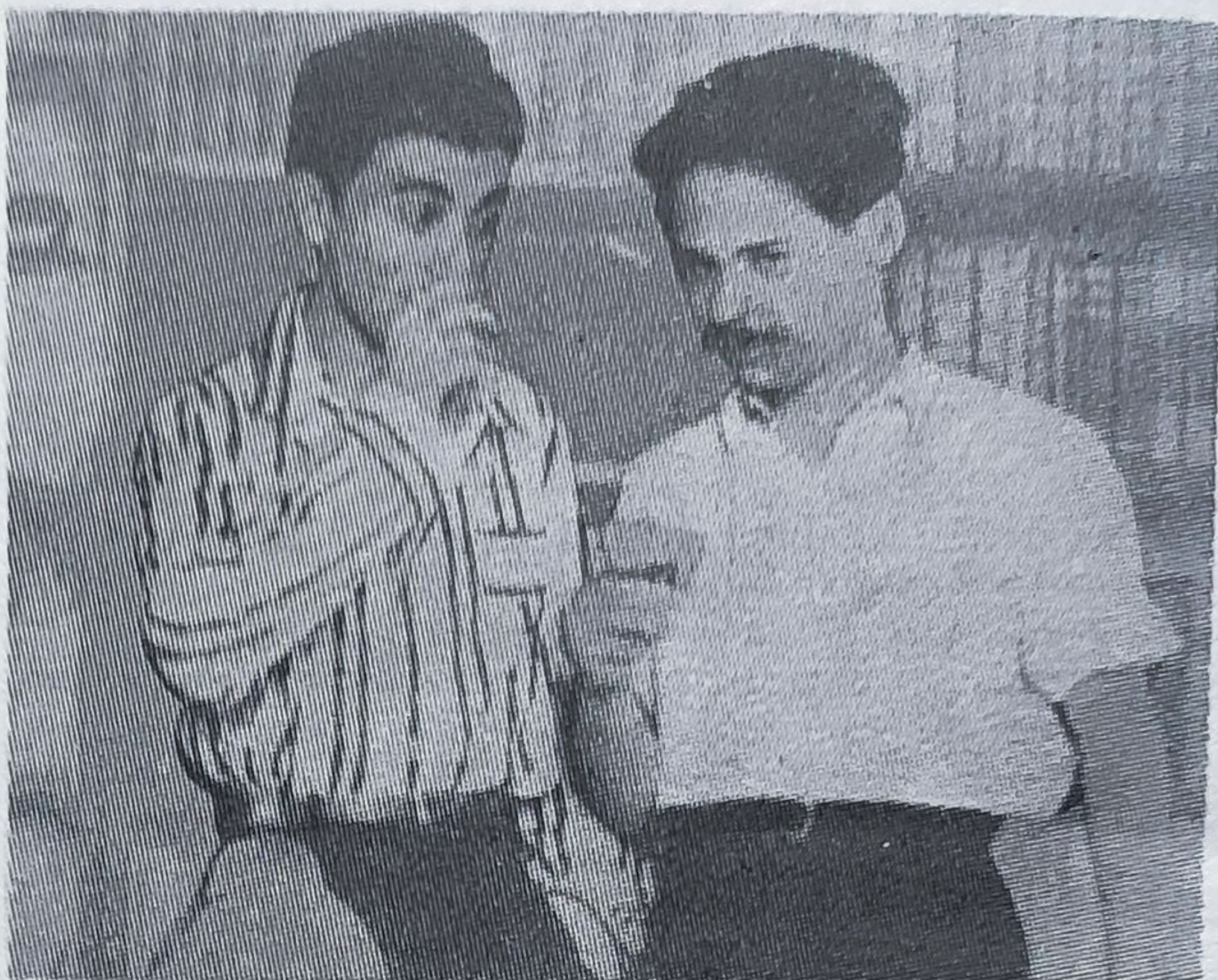
El e veșnic copilul bălai al Poeziei, păzit cu nume de zeu. De aceea : pulberea serii facă-se aurie !

CONSTANTIN PREDA

Nicolae Labiş şi Gheorghe Tomozet la 29 aprilie 1956 la aniversarea zilei de naştere a acestuia.

O ANIVERSARE

Ultima noastră întâlnire, la care am fost convocat de el, odată cu prietenii de etate şi serie, spre a-şi sărbători ziua de naştere, a avut loc la un restaurant. Cheful, început tîrziu seara, s-a prelungit spre dimineaţă. Cu o grijă gospodărească, bizară numai pentru mine, cel care nu vedeam în boem pe moldoveanul gata oricînd să se convertească în gazdă meticuloasă, sărbătoritul a ales localul („Berlin“), a fixat felul bucatelor, a consemnat orchestra de lăutari autohtoni, şi pe „diseuză“, şi, ţinînd probabil să solemnizeze momentul, a tocmît fotografii. (Am încă o poză în „grup“ şi alta în duo, să zicem „poetul şi umbra lui“ — criticul). Petrecerea strunită destul de bine (cu toate că, judecînd după vîrstele şi afinităţile eteroclite ale invitaţilor, augurii ar fi trebuit să-i fie nefavorabili) s-a întezit, s-a încins, şi, topind rezervele mentale ale „serioşilor“, printre care figuram, şi stînjenea la celor mai tineri faţă de exponenţii generaţiei mele, a atins treapta ideală de confuzie a spiritelor, care îi asigură plenitudinea. De mirare a fost că, deşi strict masculin, banchetul nu a degenerat din faza lui iniţială, a deliciilor vaporoaşe, a dulcii ametei, în inevitabilul stadiu cleios, păsător, dezgustător. Nu ştiu cum se comporta Labiş în alte situaţii, în beţiile intime, de cîrciumă şi de odale. În acea seară, în acea

Tristă maltratare a uneia din cele mai frumoase spuneri poetice labişiene. Dacă citind *lumea alcoolurilor tari* criticul cu pricina s-a putut gîndi o clipă la băuturile spirtoase, la rom ori şliboviţă, atunci cum să ne mai scandalizăm că poate interpreta aceasta superioară conştientizare a eului poetic, a spiritului artistic pur, drept, vai, vană mîndrie. S-a spus pe drept cuvînt, că uneori Labiş n-a fost înţeles în epocă. Cam mult 26 de ani pentru o confuzie dureroasă de interpretare şi încă într-un studiu de specialitate!

3. Cînd nu e băţaios, cînd nu vorbeşte decît în numele lui, cînd de fapt nici nu vorbeşte pentru că simte mai mult decît ar putea exprima. Cînd poezia e chiar neputinţa de-a atinge în artă perfecţiunea stării de spirit declanşatoare. Un memento, deci. Interogaţii triste, descriere ostenită cu economie de mijloace: „Trestie, trestie, pe cine ascunzi, / Vîntul de seară pe cine-nfioară? / Horbota-ţi neagră şi multă-nfăşoară / Umerii albi şi rotunzi.“

Cînd sufletul e parcă atît de-ncărcat, iar apăsarea se înseamnă cu gustul acrişor al neîmplinirii. „Valuri, voi valuri, cui i-aţi şoptit / Şoapta adîncă, ascunsă şi gravă? / Veţi mai păstra oglindirea suavă / A chipului ei neclintit?“

Dar simţi un curent subteran în cele două catrene postume („Trestie, trestie“) şi te emoţionezi de parcă brusc ai vedea pe un ecran radiografia unui suflet de băiat...

4. Mînuirea limbajului poetic este chiar violarea sistematică a normelor limbajului standard — definiţie lansată de formalişti ruşi şi reluată de adepţii Şcolii de la Praga. Revolta subterană, la fel ca şi la Rimbaud — model oarecum subînţeles, declarat — este cea împotriva asocierilor banalizate, a comunului şi se situează pînă la urmă la nivelul limbajului.

La fel ca şi în „Une saison en Enfer“ sau „Illuminations“ — prozele lirice ale lui Arthur Rimbaud — tensiunea creată se localizează în jocul cu limbajul.

Divers, fără prejudecăți; el e claviatura pe care se exersează un talent nativ foarte puternic și orgolios.

5. *Greșim, cred, sacralizînd formula poeticii labișiene.* Fără a strica aura pe care i-a creat-o legenda, trebuie totuși, de dragul literaturii în primul rînd, să respectăm bruma de adevăr pe care analiza comparativă o relevă. A spune că se subsuma unei maniere este o necesitate. Dar colegii săi de generație au scos din acel '56 al morții sale atîtea alte cărți luate la forfecat de critica literară. Cine se mai apucă azi să citească volumele de debut ale generației lui?

Și totuși, s-ar cuveni s-o facem. Labiș e parte din trupul poeziei acelui deceniu, puterea lui lirică, revoluția lui metaforică a împins, evident, înainte *modul* de creație poetică, Labiș era un simbol, un lider, dar Labiș nu era *singur*. Era *unic* cum poate și alți poeți în felul lor.

6. *Stilul poeziei lui Nicolae Labiș?* Aproape un îndemn venit din strămoși, filtrat printr-o sensibilitate specială și-o voință genuină de putere. *Stilul*, cum spunea un mare critic, e partea obscură, legată de misterele singelui, limbajul solitar „în care vorbesc orbește preferințele trupului nostru.” Un fel de somație a străfundurilor ființei.

Acea minie pe care o simte în el scriitorul, acea furtună sau acea crispă, acea încetineală sau acea repeziciune ce-i vin dintr-o intimitate cu sine, despre care nu știe aproape nimic și care-l singularizează la urma urmei.

Stilul lui Labiș, frust, năvalnic, capabil să simtă viața cu toate ușile simțurilor larg deschise, stilul lui Labiș a fascinat prin nonșalanța abordării profunzimilor. Prin naturalețe. Prin ecou.

Scriitura (amintindu-se disocierea operată de Roland Barthes între *stil* și *scriitură*) *operei sale n-a* putut ajunge la propria obiectivare. Nu vom judeca deci din punctul de vedere al „scriiturii” opera poetului care s-a stins atît de devreme și care totuși nu mai trăia în vremea lui Rimbaud, ci exact după jumătate de secol. Spun „vremea lui Rimbaud” referindu-mă la vremea cînd scriitura fiind aceeași pentru toți era acceptată printr-un consimțămînt tacit și inocent.

Stilul lui Labiș este punctul de fascinație, el a făcut prozești, el s-a dovedit acaparator.

El a învins.

7. *Comentînd poemul „Mihail Sadoveanu”* un critic scrie: „E ca un rămas bun la o despărțire sfîșietor de regretabilă, dar care nu poate fi evitată. Drumurile se despart. Sadoveanu evocat aici este cam ce ar fi visat să fie Nicolae Labiș, dacă n-ar fi fost să fie altceva... Să scrie altfel, în acord cu ritmurile mai neliniștite ale sufletului său.” Dincolo de frumusețea luxuriantă a poemului în proză comentat favorabil și de G. Călinescu, avem aici, noi cel ce nu l-am cunoscut pe Nicolae Labiș, o probă a siguranței sale, a orgoliului firesc, întemeiat și a conștiinței valorii sale. În poem, dincolo de atmosfera sadoveniană, apare însuși poetul. E urmărită de fapt *interferența*

noapte, „tablourile de gen”, cu violonistul la ureche și cîntăreața deloc... cheală, dar vocalizînd mai mult din trup decît din gură, invitată la dans sau lîngă el, poate chiar în brațe, s-au menținut, prin ce tact, la limita dintre libertate și zoologie. Sînt sigur, — alți martori își vor spune cuvîntul, — că Labiș, oricît de devastat ar fi fost, nu se putea trivializa. În dezlănțuiri pe care le bănuiesc și azi biciuite, forțate, întreținute anume, din aceeași dorință de precipitare cu toate mijloacele, a bărbăției, Labiș era tot copilăndru. Poate că nici Esenin sau nici chiar Rimbaud, pe care se străduise a-l citi în limba lui, nu erau altfel în vîrtejul „de-reglării simțurilor”...

MIHAIL PETROVEANU

UN VIS ÎNTRERUPT

În poezia românească actuală, Nicolae Labiș rămîne un vis intrerupt, un „albatros ucis”, ce, asemenea războinicului furtunii aruncat pe o grămadă de scoici, răsfrîngea în ochiu-i stins „un nou urcuș”. Dacă el însuși nu și-a mai putut relua zborul, o generație întreagă de poeți va duce mai departe flacăra aprinsă de el în 1956. „Timpul”, scria G. Călinescu în 1958, va da probabil acestui meteor o scripă și mai profundă.”

AL. PIRU

O BIOGRAFIE UMANĂ EXEMPLARĂ

Putem înțelege de ce el a fost poetul ales drept blazon al unei întregi generații creatoare. În primul rând, imperativul „luptei cu inerția” coincident cu exigențele majore ale epocii, a fost de natură să mobilizeze conștiințele creatoare într-o vreme în care o bună parte a literaturii începea să nu mai corespundă valoric acestor exigențe. „*Lupta cu inerția*” anunța pentru prima oară în lirica noastră nouă constituirea unui univers liric de mare complexitate, Labiș promițând a realiza o nouă treaptă de clasicitate, de cuprindere totală a sensibilității omului contemporan, în cel mai variat registru afectiv reținut pînă la acea dată de istoria recentă a acestei lirici. Scriind o poezie de structură clasică, într-un sens larg, Labiș putea fi luat ușor ca model, avînd în vedere și caracterul de sinteză lirică a poeziei sale, în raport cu tradiția poeziei noastre moderne. Labiș a oferit un exemplu de reinterpretare posibilă a valorilor „clasice” de la nivelul celui mai nou strat de sensibilitate (cazul lui Eminescu, Arghezi, Barbu, Bacovia). Situația de „model”, întărită de moartea tragică a poetului, ce lasă o operă „deschisă” și o biografie umană exemplară, a permis continuarea „liniei Labiș” — dar a provocat, cum se întîmplă de obicei, și reacția de respingere, firească în procesul dialectic al istoriei literaturii.

ION POP

destinului său cu cea a prozatorului. E de fapt ca o schimbare a gărzii. Labiș scrie „pe drum un băietan pășea acum” și „Venea să despletească străvechile eresuri, un comunist de 16 ani” calificîndu-și traseul existențial.

Mai mult grațioasă cochetărie în „Tot puști rămîn. Mă aflu acum la un examen și vreau s-arăt că nu-s intimidat.”

Nici nu era intimidat adolescentul Labiș. Forța talentului îi dădea un curaj imens. Poziția sa nu era nici umilă, nici lingușitoare, nici fără acoperire.

Rar conștiință a valorii mai răspicat afirmată ca a sa. Poate doar peste cîțiva ani a poetului Nichita Stănescu.

8. *Viziunile fantastice* care populează pe alocuri poemele, răzbat din cea mai firească realitate prelucrată de o retină ultrasensibilă. Superbă e înfrățirea cu natura din „Începutul”. Iată-l scaldîndu-se prin pîraie, cu ochii deschiși într-o „apă de cleștar și stele”, ca-ntr-o marquesiană trăire: „Pești alburii, pîlpîind ca-ntr-un vis / Lunecau lîngă genele mele.”

Contează însă și sub ce stindard e folosită mica, dar neprețuita oștire a „halucinantului”. În „Începutul” e regizată o atmosferă de plutire ca-n vis dintr-un eden. Cu alte cuvinte de aici, din copilăria uimitoare, pleacă spiritul în căutarea *esenței poetice*. Pandant al acestui poem îmi pare „*Balada*” din deltă unde halucinantul apare din nou, de astă dată pentru sugerarea infernului. Acela din „frigul putrid”, dintre stuhuri și ape, din lumea negrului „nenuanțat”.

De la *feerie* la *putreziciune*, ce iute s-a consumat flacăra aceasta vie! Lumînarea sprintară care a ars prea devreme.

9. *Piesa de maturitate*, cea care dovedește densitatea spațiului poetic creat de acest poet cu idei, proba de forță a liricii labișiene îmi pare a fi „*Baladă*”. Resortul declanșator este aparent simplu: o vizită șocantă în Deltă, contactul cu o lume aspră și ciudată, zbaterea unui suflet neliniștit între malurile unei realități neliniștitoare.

Dar, în acest poem, pentru Labiș, cum pentru Pierre Emmanuel, diferența dintre spațialitate și suflet, dintre lumea din afară și lumea dinlăuntru e o iluzie.

Mișcarea spațială printre „Sîmburii vii ai pustiului veșted de stuh și de ape” se suprapune unei cheltuiiri de dramă interioară. „Dureroasele canale” ale sufletului „Ce-odată fuseseră pline” de rădăcinile ei (ale iubirii) sugerează o asociație de idei, o stare de suflet proiectată pe fundalul gîndului la „pescarii din delta cu voci în surdina”, cel „care-noată în frigul putrid” și cu care poetul se simte solitar.

Un elan straniu, o propensiune întru sondarea unui ceva ascuns și nedeslușit, o apropiere peste fundalul de mare duritate, de oamenii deltei: „Și inima-ntr-înșii își mișcă-ngrozitele clape.”

Numai autenticitatea covîrșitoare a trăirii, implicare sinceră în spațiul acela ce i se relevă tînărului cu toate duritățile și neîndurările lui au putut declanșa o asemenea poemă.

Ea este memorabilă însă nu doar prin autentici-

tatea trăirii. Aceasta este o calitate a liricii labișiene în general.

Ci tocmai prin perfecta dualitate creată. Prin nevoia de a traduce fluxul spiritual în datele unui anume spațiu.

10. *Impactul cu lunca deltei* trebuie să fi fost halucinant. Aurel Covaci, un intim al poetului, afirmă că Labiș ar fi încurajat răspîndirea zvonului cum că s-ar fi pierdut în Deltă...

Dincolo de judecata biografistă (farsă, dorință histrionică de suspans, mic cabotinism de vedetă pentru care galoanele gloriei sînt prea grele) poezia „Baladă” dovedește *fascinația* teribilă pe care-a avut-o poetul față de ideea rătăcirii în lumea aceea a frigului putrid, înșesată de victime și lupta pentru existență, a negrului nenuanțat, a umbrelor care „Vin scîrțîind, vin din destin, / Parcă prin vată de sticlă trecînd.”

Fascinația rătăcirii, de fapt fantastica fascinație a morții, a pierderii simple și ireversibile, seamănă cu fascinația celui ce stă pe un pod și privește fix apa vijelioasă de dedesubt.

Pescarii adunați la sobor îl așteaptă pe *ultimul*.

Rătăcitul, pe care poetul și-l închipuie căutînd o cale, „în zadar” și despre care gîndește: „Poate-a pornit pe sub ape lătoase de var / Spre lumea informă și goală și fără amar.”

Ce viziune de cumplită plasticitate a morții!

11. *Absorbit de-o forță nevăzută*, pur și simplu obosit, nefiresc de obosit pentru cei 21 de ani ai lui se dezvăluie poetul într-o postumă tragică. „Mi-i fruntea albă, fața înghețată”. Nu e vorba de-un binefăcător repaos aici, de-un intermezzo între două momente de aprigă încordare.

Se simte istovirea, epuizarea și „Simțurile în mine parcă dorm / Secătuite de-un vîrtej enorm.” Mîntea lucrează înainte: „Și doar din arcuri reci de judecată / Pot fulgerele să pornească-n zbor.” sîntem avertizați.

Prins ca-ntr-o divină capcană, de fapt ce vrea poetul să ascundă? Luptîndu-se să acopere, să tăinuiească ceva înlăuntrul sufletului...

Și lăsînd să răzbată, deci să ajungă la ceilalți „Doar scrișnetul de sfredel, uniform”.

„O patimă turbată” hărțuiește lumea sa interioară prinsă de-un crepuscul parcă inexplicabil. Nicolae Labiș era poetul mistuit de-un mare foc lăuntric. Simțea enorm, simțea viața prin toți porii, trăia totul cu intensitate aproape nefirească. Ucigătoare parcă.

Pînă cînd premoniția avea să se-mplinească: „Mi-i fruntea albă, fața înghețată”.

12. *Apariția sa într-un context contradictoriu*, impregnat de derutante tetndințe sociale (pe de o parte marii poeți erau puși la index, pe de alta exista o saturare de producțiuni circumstanțiale, conjuncturale, de duzină) a facilitat transformarea poeziei sale într-una de *modă poetică*.

Labiș era chiar creator de modă poetică sau oricum ceva asemănător. Fixarea în actualitate, abordarea cu

DIN ȚARA DE DOR

Din Țara de Dor, de pe frumoasele meleaguri ale Mioriței, din Vrancea, un cald, sincer și prietenesc salut pentru ținutul poetului poeților, Nicolae Labiș!

FLORENTIN POPESCU

NETERMINATĂ

...Sîntem din două generații, e drept, (nu în fața timpului depărtat, pentru care un deceniu despărțitor e nici o infimă clipă), dar dacă există între noi o trăsătură de unire, niciodată dezlegată, apoi atunci aceasta se cheamă și Nicolae Labiș. Pentru mine, cel puțin, care lucram la „Viața Românească”, versurile liceeanului moldovean publicate în revistă, în chip de debut „bucureștean”, aveau, în ciuda naivităților vîrstei (doamne, cînd te gîndești că limita lui de vîrstă a fost 21 de ani!), parfumul primelor flori de primăvară răsărite în zăpezile unei ierni îndelungi, grele, întinse pe cîțiva ani. „Primele iubiri” ale poetului erau și ale noastre. Iar „Lupta cu inerția”, pe care a încercat s-o dea și „Generația mea” a fost și cauza lui, în această luptă îl socotesc căzut, și tragic căzut, pe Nicolae Labiș. Accidentul, hazardul deci, e alibiul acontemporanilor care vor să doarmă fără teama de vise rele... Pentru mine, Labiș n-a murit niciodată. Nu numai fiindcă trăiește, o amintire într-o amintire, în lumina celor ce au cunoscut băietăndrul acesta cu mustățile pe oală, neverosimil de mari pentru statura și vîrs-

ta lui, dar fiindcă îl regăsesc în ecoul tulbure al vântului, în umbra norilor și forma lor mișcătoare, alți tineri care au azi 20 de ani. Desigur, cei vii evoluează, își schimbă gusturile, sensibilitatea, fac noi experimente în viață și artă. Cei morți și-au încheiat drumul, socotelile, inovațiile, au încremenit ca lacrimile de Batavia într-un lampadar astral. Le aud ciocnindu-se ușor, cristalin, în noapte ori în memorie, și simt ca odinioară, prezența poetului, indiferent de vîrstă, indiferent de anii care ne despart de cei ce s-au dus, de cei care vor veni. Și așa cum scriam odată, la moartea lui, și astăzi i-aș putea închina lui Labiș această

NETERMINATĂ

Tu ești de față. Tînăr veșnic. / Tu nu mai poți îmbătrîni. / Vîrsta și autobiografia neterminată. / Vîrsta și primele tale iubiri. / Vîrsta și moartea căprioarei. / Osia lumii trecu și prin inima ta... // A păstrat pămîntul pasul tău cald / crușind și firul de iarbă. / A încremenit pe cer / fulgerul tău delicat. / A rămas în clopotul inimii / cristalul tău scînteind. // Zeul absurdului întoarce cu flacăra în jos / tînărul sfeșnic. / Dar cele douăzeci și unu de flăcări ale anilor tăi / mai ard către stele. Ard veșnic.

1970

VERONICA PORUMBACU

dezinvoltură curajoasă a temelor impuse la gazeta de perete îi acorda girul clipei.

Cohorta de metafore („aceste sosii inventate ale realității“ cum le numea Raymond Queneau) era atestatul valorii literare. Din tot (conjugînd poezia cu mărturiile biografice abundente) se deduce intenția dominatoare a poeziei creatorului de modă.

Frămîntata sa minte („Mă las purtat de focul aprins sub placa frunții“) și mereu nemulțumitul său suflet („Ce larg mă simt și lacom și niciodată plin“), privirea sa avidă („Sorb prin pupile lumea“) și pofta de viață („Am fost stup de pofte și de miere“) sînt datele unei structuri poetice destinate savurării succesului.

Apariția sa era o necesitate și în bună parte evoluția sa a fost influențată de nevoia unui spirit poetic proaspăt.

13. *Ce au pierdut poeții generațiilor ce i-au urmat lui Labiș?* Un bun deja cîștigat, cîteva carate ale sufletului. Un anume simț al prieteniei. Un sentiment al solidarității, o încredere nedezmînită la bine și la rău în puterile colectivității, în cel de alături.

Prietena, prietenul, prietenia, revin cu anume frecvență în poezia sa, însemnînd deopotrivă deschidere și raportare.

Această revenire este poate amprenta unui „stil“ calchiat după momentul social. O epocă a marilor elanuri și-a marilor încrederi, a „înfrățirii“ poate adolescentine, dar sigur catalizatoare de energii.

14. *Discipolii.* Suceava adună an de an foarte tinerii poeți din toată țara. O adunare guvernată de emoție, îndeobște, în care spiritul poetului e acolo, difuz, respiră parcă în curajul foarte pur al celor tineri de-a se apuca de poezie. Chipul său veghează orașul acoperit de ninsoare. Opera sa este de referință.

Poeții români încep să fie cu gîndul la Nicolae Labiș. Ei debutează prin a fi *discipolii* săi. (Și atunci cînd îmbătați de mode noi intră în poezie negîndu-l. Chiar negîndu-l se raportează la el. Nu-i lasă niciodată indiferenți.) Ediție după ediție Concursul Național de poezie „Nicolae Labiș“ trimite spre zona posibilului în poezie alte și alte nume. Se intră în poezie cu numele lui Labiș pe buze.

Nedreapta sa stingere poate părea o jertfă simbolică de puritate precum a meșterului valah care-l obsedase și despre al cărui sublim sacrificiu scrisese: „Tu ți-ai strivit sub talpa mănăstirii / Inima ta, tot ce-ai avut al tău.“

15. *O carte pentru copilărie.* „Păcălici și Tîndăleț“. Marea putere epică, imaginația și ușurința de-a versifica au alimentat această poveste rimată pentru copii, concepută inițial ca foileton de revistă și publicată în volum postum în 1963, însoțită de desenele expresive ale lui Angi Petrescu Tipărescu. Înțelepciune țărănească, humor cu duiumul și o anume cotă de participare la evenimentele simpaticilor eroi Păcălici, Tîndăleț și Chițibuș demonstrează apetența pentru gen. Coincidențele și similitudinile cu basmele noastre populare, dar și cu lumea lui Andersen (vezi „Crăiasa Zăpezii“) sînt bine asimilate într-un

„Moartea căprioarei” — așa cum a închipuit-o graficianul Val. Munteanu.

CÎND VINE DECEMBRIE

Aproape în fiecare an vin la Mălini. Casa poetului e din ce în ce mai schimbată. (Și poetul însuși ar fi fost din ce în ce mai schimbat). Din ce în ce mai mult seamănă casa cu un muzeu, e din ce în ce mai curată, mai strălucitoare, iar duhul poetului numai în cărțile lui, deschise în vitrine. Intru în muzeu și nu-l mai găsesc. Deschid cartea și, iată, numai acolo e. Cînd vine decembrie, îmi vine să dau înapoi zilele și anii și să schimb cu totul cursul întâmplărilor din decembrie

1956

NICOLAE PRELIPCEANU

flux al povestirii. De altfel, încă în timpul vieții, lui Nicolae Labiș îi apăruse, la Editura Tineretului, „Puiul de cerb”. Mulți scriitori din generația lui aveau să scrie pentru copii cu haz și chiar cu responsabilitate. Din păcate spiritul de emulație existînd atunci s-a tocit cu timpul, iar literatura pentru copii a fost treptat marginalizată.

16. *Cu statut de posibil crochîtu.* „Suha” este o destăinuire de mare frumusețe, o fulgurație lirică.

Îmbătat de tot ce-l înconjoară, de frunzarele ce șoptesc „și-atîtea-nflorite ascunzișuri”, cu ochii în slava cerului, unde se rotesc „stele cloștii și ale ole-

rului", ascultînd Suha ce vîiește în vîi ca într-o cutie de vioară, poetul trăiește clipa aceea de contopire cu natura, de jubilație, de extaz.

O identificare cu „ecoul mereu euritmîc” al riului duce la una din cele mai frumoase autocaracterizări ale structurii sale poetice: „Suha cea repede, de o monotonie măreață / Curge în fiecare vîină a versului meu.”

Tot aici, adolescentul construiește o regie a așteptării molatece: iubita, în miezul orașului *metropola luminii*, cu *fluturii bătîndu-se-n becuri*, așteaptă, îl așteaptă *tresărînd*, ascultă cuibărită în pat (vast! zice copilul Mălinilor, înduioșătoare dovadă a impactului cu o altă viață) trenurile, trenurile care sosesc de departe.

Suha este o poezie a nostalgiei, dar e o nostalgie pe care poetul și-o provoacă evident, cu mare voluptate. Labiș cîntă dureros de dulce despărțirea de plaiul natal, despărțire pe care de fapt a vrut-o cu intensitate tocmai pentru a transforma această durere în caratele poeziei de fior autentic.

17. *La un moment dat tonul poemelor sale se schimbă.* Poate că nu e bine spus „tonul”. Să zicem, gîndindu-ne la un pianist excepțional, brusc tracasat de ceva, obosit — fie și de glorie! — *ceva din tușeul lui se schimbă.*

E o anume tentăție a grandilocvenței, o fascinație a podiumului maiakovskian, de pe care poetul — un vizionar — poate declama și e ascultat cu sufletul la gură de o asistență fermecată.

Unele stări, unele angoase, unele defulări violente par poeziei sale ca niște haine prea lungi în mîneci îmbrăcate de un copil.

Thomas Mann, scriînd despre Goethe, remarcă faptul că după ce „*i-a trecut candoarea tinereții*” s-au văzut imediat semnele unei adînci mîhniri și descurajări, o nemulțumire persistentă, semnele unei lipse de bucurie. Cum ar fi putut evolua adolescentul „decupat” din dulcea Moldovă și aruncat în mijlocul orașului trepidant pe care-l vroia învins și care, vai, l-a învins, nu putem ști.

Stranie această relație cu ceilalți, cu lumea, cu orașul, cu fascinația puterii, cu somația lirică a acestui poet sacrificat oarecum pentru propria statuie. Mă gîndesc, nu ca la o explicație, ci ca la o obsesie rezonantă — tot la versuri din „Baladă”; „Caută-n apa dușmană comori / Spre a-și plăti existența de-acum și postumă, / Micului lor univers / Pe care-l consumă și care-i consumă.”

18. *Despărțirea de Labiș.* Filmul întîlnirii cu opera și personalitatea acestui poet este un film simplu, derulat pe parcursul biografiei fiecăruia dintre noi.

Întîl impactul copleșitor în adolescență, fascinația „Morții căprioarei”, apoi opera propriu-zisă, familiarezarea cu teme predilecte, versurile devenite leit-motive, apoi deschiderea sertarelor secrete în care pîndesc pui de lincși ciudați și superbi.

Urmează, cum e și firesc, despărțirea de Labiș. Drumurile se despart. El rămîne în memoria afectivă.

CEL MAI TÎNĂR POET AL ROMÂNILOR

Așa cum luna februarie are cele mai puține zile dintre lunile anului, Nicolae Labiș este cel mai mare poet tînăr al românilor.

ADRIAN PĂUNESCU

CLEOPATRA LORINȚIU

NICOLAE LABIS

LOSTRITA

Pagini din literatura populară

Text ales și stabilit de
NICOLAE CĂRLAN și ADRIAN COCÎRȚA

FOLCLORISTUL LABIȘ

1

Cele mai pertinente relații privitoare la interesul, ba chiar, putem spune, pasiunea lui Labiș pentru creația populară le găsim, firește, în opera sa. Poetul preia, bunăoară, în Meșterul și Miorița, două dintre miturile noastre fundamentale, retopindu-le substanța în retortele propriei sensibilități și turnînd-o în alte „tipare” decât cele cunoscute și utilizate pînă la dînsul, în consens cu viziunea poetică modernă a zilelor sale. Chiar de la prima vedere faptul denotă, dacă nu cunoașterea realizată prin investigare a modului de gîndire și simțire specifice mediului folcloric, atunci cel puțin o comprehensiune de tip genuin, căpătată în virtutea habitudinii. Pe de altă parte poemele amintite probează că personalitatea artistică și forța de creație a poetului nu puteau fi contaminate de contactul cu anumite modele (chiar de supremă autoritate artistică), ci, dimpotrivă, îi permitau să-și imprime el sigiliul asupra realităților artistice care cădeau sub raza de incidență a inspirației sale.

2

Determinată, cîteodată, de nemărturisite intenții „detectiviste”, cercetarea literară a depistat (și) în lirica

lui Nicolae Labiș suficiente reflexe etno-folclorice, și asta nu numai la nivelul temelor și motivelor poetice (se fac, în acest sens, frecvente trimiteri la poemele : Zurgălăul, Început de an, Scrisoarea mamei, Am iubit, Intima comedie, Subiect de bocet, Subiect de baladă, Ștefăniță Vodă — partea a doua —, Marină, Orație de nuntă, Cozma Răcoare, Blestem, Baladă ș.a.). Calea a fost însă zadarnic străbătută, cel puțin de cei ce n-au pornit de la mărturia expresă unde poetul își revendică, fără echivoc, drept mediu exclusiv de începere a uceniciei în tainele creației, atelierul marelui meșter anonim :

„Bătăile versului am prins a deprinde
Nu din cărți, ci din horă, din danț,
Rimele, din bocete și colinde,
Din doinele seara cîntate pe șanț.”
(Începutul)

Dacă ar fi să urmărim întregul șir al exemplelor necesare pentru argumentarea tezei că cea dintîi fîntînă din care se adapă inspirația lui Nicolae Labiș este folclorul, ar trebui să reunim aici mărturii, amintiri, evenimente biografice semnificative în măsură să-i ateste intensitatea preocupărilor pentru explorarea acestui inepuizabil filon aurifer, care este creația populară. Vom reține aici doar

relatarea (contradictorie, dacă disociem rigid între litera și spiritul ei) dintr-o monografie recentă, despre concursul național de limba și literatură română, câștigat, meritoriu, de Nicolae Labiș, în mai 1951: „Tema, care dusesse pe elevul fălțicenean la triumf, privea un aspect al folclorului și după ce stabilise distincția, onorabila comisie prinsese de veste că exemplele fuseseră pur și simplu inventate. Mitul colosalei erudiții folclorice se prăbuși într-o clipă: nemaibosindu-se să rememoreze, elevul Labiș găsisse mai la îndemână să compună pe loc, pentru că geniul improvizației nu-i lipsea, o mare varietate de poezii „populare“, exact cele trebuincioase, cu toate nuanțele respective, spre a ilustra tema concursului (subl. N.C.). Faptul se consumase, vigilența juriului ieșise înfrântă și, acum, membrii comisiei erau constrânși să asculte, așezați cu resemnare în prezidiul adunării, vajnicul discurs de mulțumire și focoasele angajamente ale uzurpatorului, exponentul „elevilor silitori de pe tot cuprinsul țării“ (Apud Gheorghe Tomozei — Moartea unui poet, p. 113). Luată în spiritul, și nu (numai) în litera ei, o asemenea relatare nu urmărește atât să prăbușească „mitul colosalei erudiții folclorice“, cât să reliefeze „geniul improvizației“ de care Labiș beneficia la modul impresionant încă din 1951. Cum profesorul Vasile G. Popa se ocupase de pregătirea lui Nicolae Labiș pentru acest concurs dirijându-i-o și în direcția culegerii de folclor (deci a contactului cu subiectul în cea mai autentică ipostază a sa) și cum el a citit din unghi didactic relatarea respectivă, apare firească reacția sa de dascăl (exemplar), care vedea „ultragiată“ o realitate incontestabilă. Iată ce scria V.G. Popa în pagina de „coordonate literare“ a cotidianului sucevean „Zori noi“, nr. 8040 din 28 oc-

tombrie 1973: „Să fi inventat Labiș ceva? N-aș vrea să contrazic pe nimeni. Cât despre erudiția folclorică colosală pot însă afirma că nu era un mit, ci o realitate“. Mai mult decât atât, cum valoroasele-i culegeri de folclor (rămase în manuscris) din care s-a publicat deja un masiv corpus (Folclor din Țara de Sus, București, Ed. Minerva, 1984), au fost realizate și cu concursul elevilor, profesorul a socotit de cuviință să separe culegerile lui Labiș (cele mai substanțiale și mai „personale“ din tot ce au adunat elevii) de ale sale, lăsându-ne, pe această linie, și informațiile de rigoare: „ca să se știe, ca să nu se uite, ca să nu se formeze imagini greșite în legătură cu acest copil ieșit din comun“, notează V.G. Popa, parafrazănd parcă pe bătrînul cronicar. Așa s-a născut lucrarea Nicolae Labiș, folclorist (Fălțiceni, 1974, 181 p.) din care o dactilogramă se păstrează la „Galeria oamenilor de seamă“ din Fălțiceni. Prima parte a lucrării (45 p.) este un studiu consacrat activității de folclorist a lui Nicolae Labiș (studiu a cărui substanță a fost masiv utilizată de Maria Luiza Ungureanu prin citare, rezumare, parafrizare — în Prefață la corpusul folcloric menționat, p. XII—XVIII, cu două indice trimiteri la sursă: „Cf. arhivei autorului colecției“ și „din mărturiile profesorului Popa...“) iar cea de a doua (146 p.) conține 177 piese folclorice culese în iarna anului 1951 de la câțiva autentici și înzestrați rapsozi populari (Constantin Hlihor din Baia, Dumitru Nițan din Boroaia și Gheorghe Panțîru din Mălini, un pădurar foarte apropiat familiei Labiș și cu deosebire iubit de poet) precum și de la alți informatori obișnuiți, menționați în lucrarea lui V.G. Popa. (Trebuie să constatăm, fie și în limitele unei paranteze, că un număr de 55 piese folclorice din această lucrare — excluzînd poveștile Loștrița și Ulclorul fermecat — nu figurează

între cele 137 incluse de Maria Luiza Ungureanu în corpusul citat, sub egida „folcloristului” Nicolae Labiş, iar un număr de 12 piese din acest corpus — numerele : 134, 689, 691, 692, 737, 740, 741, 742, 753, 815, 816, 840 — atribuite culegătorului poet, nu se află în manuscrisul de la Fălticeni, manuscris a cărui autenticitate nu poate fi pusă la îndoială întrucît poartă semnătura şi adnotările autorului (V.G. Popa). Rezultă că între „arhiva” folosită de Maria Luiza Ungureanu şi lucrarea lui V.G. Popa sînt diferenţe ce ar fi trebuit menţionate în prefaţa ediţiei).

Din studiul lui V.G. Popa să reţinem, în virtutea ţelului acestei intervenţii, cîteva date şi informaţii referitoare la povestea Lostriţa care vehiculează un motiv literar mai puţin obişnuit (dacă nu chiar unul inedit) pentru repertoriul de motive şi teme specifice basmului românesc. Conştient de acest lucru, V.G. Popa se arată extrem de prudent şi, în locul unor consideraţii exegetice, ne oferă un portret al rapsodului, reproducînd textul memorialistic Moş Țac, bucuria copiilor, datorat învățătoarei pensionare Elena Popescu, rudă apropiată a lui Constantin Hlihor (Moş Țac). Reproducem şi noi din aceste amintiri :

„Pe numele său adevărat se numea Constantin Hlihor, din comuna Baia, judeţul, Suceava, venit pe lume în preajma anului 1887; noul născut prezenta două benghiuri în frunte, ca două corniţe, ceea ce a îndreptăţit familia să-i zică Țac pe numele mic şi de Țac a ştiut copilul, din leagăn. Bineînţeles, cele două corniţe au dispărut fără urmă. Micuţ de statură, slăbuţ, cu părul blond şi ochi albaştri, era grozav de deştept şi plin de haz. Părinţii îl iubeau şi nu-l prea puneau la munci grele. Cum nunţile ţărăneşti se obişnuiau duminica la casa mirelui, iar pentru a doua zi cu „uncro-

pu” mergeau mirii, naşi şi bătrînii la crîsmă, iar aceasta era în casele lui Neculai P. Hlihor, părinţii lui Țac, acesta era nelipsit. Cu urechile ciulite la gura mucaliţilor pe jumătate beţi, nu se mai sătura de ascultat, în schimb muzica şi jocurile erau lucruri dumnezeieşti.

Cînta la nunţi şi petreceri din clarinet, împreună cu fratele său mai mare [...]. Cînta la nunţi şi cîte trei zile şi nu erau trei zile de bucurii, ci erau trei zile de vrajă, uitare şi pomină. Ca şi fratele său, avea cea mai frumoasă şi mai bogată bibliotecă din sat, printre ţăranii din comună. Spre deosebire de fratele său care prefera orice, lui Țac îi plăcea istoria antică, a evului mediu şi istoria de la începuturile neamului nostru. Nici nu respiram cînd venea la noi şi începea să povestească [...]. Era o carte deschisă pusă la dispoziţia celor ce-l ascultau [...]. Ne uimea cu ştiinţa lui şi ne prea uimea cu ghicitorile pe care nu le puteam dezlega. Erau prea lungi şi nu ne venea în minte cum s-o scoatem la capăt. Cînd vorbea cu noi, făcea glume în versuri. Un vers frumos era toată vorbirea lui. De altfel, folclorul cules din gura lui Moş Țac de tînărul poet Labiş este împestritat cu creaţiile sale personale [...]” (subl. N.C.). Ar mai fi de adăugat la toate acestea, consideră V.G. Popa, şi faptul că „Țac a prins mult şi de la cei ce veneau şi măcinau la moara sa, căci pe vremuri avusese moară. Se numea „Moara lui Țac”. Ori, după cum se ştie, la moară se macină nu numai grăunţele, ci şi vorbele”.

3

Labiş l-a surprins pe profesorul său de română (la sfîrşitul uneia dintre acele ore cînd, acesta, abandonînd programa şi planificarea spre a le oferi elevilor peripluri prin literatura universală, le-a vorbit despre

destinul tragic al lui Oedip) cu o asociație îndrăznească : „eu cunosc o poveste de-a noastră, românească, tot așa de impresionantă. Se cheamă Lostrița [...] E extraordinară. E aceeași temă a destinului, dar parcă mai subtilă și mai interesantă.” Culeasă de la Constantin Hlihor și incredințată, în chiar momentul evocat, lui V.G. Popa, acesta din urmă i-ar fi „depănat-o” la rîndul său, în 1962, lui Vasile Voiculescu, după ce scriitorul relatase „povestind încet, șoptit mai mult, într-o stare de totală epuizare, o poveste, Lostrița (publicată împreună cu alte povești după moartea sa, survenită la scurt timp) [...]. A ascultat-o foarte atent și mi-a cerut să repet unele amănunte. Mi-a cerut de asemenea să i-l descriu pe Hlihor de la Baia. Cîteva zile la rînd s-a arătat preocupat de această poveste. Mi-a cerut să i-l descriu și pe Labiș, să povestesc cîte ceva din viața lui. Ceea ce am făcut cu plăcere” — notează V.G. Popa spre finalul lucrării Nicolae Labiș, folclorist.

Intrucît în această formă și structură povestea se prezintă ca o aglutinare insuficient sudată a două narațiuni (formula „Dar asta-i o poveste care merită să fie spusă și știută de oameni” nu realizează convingător sudura necesară) este posibil să ne aflăm în fața unei producții folclorice surprinse de culegător înainte ca geneza ei să fi parcurs toate etapele specifice unui atare fenomen. Oricum „începuturile” poveștii trebuie să dateze dinainte de 1918 dacă avem în vedere referința la punctul de frontieră (dintre Moldova și Imperiul Habsburgic) de la București, pe unde treceau negustorii spre iarmarocul de la Fălticeni.

Inregistrarea poveștii în actuala ei ipostază expresivă nu s-a făcut direct de la sursa primară. O dovedește și următorul dialog pe care profesorul Popa l-a purtat cu elevul Labiș

în momentul cînd acesta i-a vorbit de existența poveștii :

„— Unde ai citit-o ?” „— N-am citit-o nicăieri, ci am auzit-o”. „— De la cine ?” „— Tot de la Moș Țac.” „— Ți-a spus-o toată ?” „— Da”. „— Ai reținut-o ?” „— Da !” „— Cu toate amănuntele și particularitățile de limbă ?” „— Da !” „— Ai transcris-o ?” „— Nu.” „— De ce ?” „— N-am avut timp. E lungă. Dar dacă vrei, pot să v-o spun. [...]” „— Vino după masă la casa de cultură, la cenacul. Ne închidem cu cheia pe dinăuntru și mi-o spui”. „Așa am și făcut. Labiș mi-a spus toată povestea. Într-adevăr, copilul avea dreptate : povestea numită Lostrița semăna cu povestea lui Oedip”. Așadar, povestea a fost auzită de Labiș în versiunea expresivă a lui Constantin Hlihor, care nu putea fi identică cu aceea relatată de Labiș profesorului său, iar aceasta, la rîndul ei, nu avea cum să fie identică cu versiunea pe care V.G. Popa ne-a lăsat-o în manuscris. Mai mult, pecetea expresivă a lui V.G. Popa este evidentă dacă avem în vedere, spre comparație, fie și numai lucrarea Nicolae Labiș, folclorist. S-ar explica astfel aerul de „făcătură” ce străbate povestea de la un capăt la altul, diminuîndu-i din oralitate, lucru (pe drept cuvînt) supărător pentru folcloristul „de meserie”. Că Labiș era înzestrat cu o memorie fenomenală este adevărat, însă la fel de adevărat este că, dacă el putea memora rapid și ține minte multă vreme un număr impresionant de versuri populare (aceasta și datorită mnemotehnicii), nu același lucru era posibil în cazul producțiilor folclorice în proză, a basmului în speță, unde se reține îndeobște schema narațiunii, fiecare povestitor vădindu-și personalitatea artistică preponderent prin actul povestirii. Putem fi siguri că profesorul V.G. Popa — cunoscător avizat al idiomului moldovenesc

din jurul Fălticenilor — mimează aici modalitățile expresive proprii rapsodului popular de la Baia (pe care, cum însuși mărturisește, nu l-a cunoscut direct), dar impresia de manierism, evidentă, îl trădează. Rămâne însă cert faptul că folcloristul fălticenean a cunoscut această poveste numai prin intermediul lui Nicolae Labiș, ceea ce-i conferă poetului, pe deplin, calitatea de principal agent care a determinat fixarea ei în această formă scrisă.

4

Înainte de „a da drumul“ la poveste, să notăm doar că dintre vocabulele de uzanță mai restrînsă numai hărăbușcă, ziț, cirăsău și a încipta nu sînt înregistrate în DLRM, DRL sau DEX, însă contextele fiind relevante, cititorul le va intui sensurile. Astfel hărăbușcă desemnează, mai mult decît probabil, o haraba mai mică ; ziț este sinonim pentru capra de la trăsura sau căruță ; cirăsău trebuie să fie o variantă fonetică a cuvîntului fierăstrău ; a încipta = a înfige.

Dintre particularitățile fonetice prezente în text trebuie reținută palatalizarea unor consoane care face ca o serie de vocabule să apară în

forme diferite față de cele recomandate de normele literare supradialectale (ex : a ci pentru a fi ; giu pentru viu ; a ațichi pentru a ațipi ; slăgit pentru slăbit ; lupchi pentru lupi ; a cîrci pentru a cîrpi), vocabule care, datorită relevanței contextului, pot fi și ele înțelese, totuși, cu ușurință. În afară de oci = ochi și ai = ani, textul nu mai prezintă alte particularități lexico-fonetice în măsură să creeze oarecari dificultăți în receptarea poveștii.

Indiferent dacă lumea folcloriștilor va valida această latură a activității lui Nicolae Labiș, importantă ni se pare concludența pe care textele ce urmează, împreună cu cele publicate de Maria Luiza Ungureanu și cu cele rămase încă în manuscris, o potențază în legătură cu mediul de cultură populară din care s-a ridicat Nicolae Labiș și cu orientarea sa (instinctivă sau conștientă) înspre cunoașterea și valorificarea autenticelor resurse artistice ale acestui mediu, semn, și acesta, că Labiș a fost de la început marcat de semnul personalităților creatoare veritabile.

NICOLAE CĂRLAN

I PROZĂ

LOSTRIȚA

Cică Bunul Dumnezeu și Sfîntu Petru, pe cînd tot umblau pe Pămînt, au ajuns într-o seară, trudiți peste măsură, într-un sat dinspre partea muntelui. Au bătut pe la porțile celor bogați și s-au rugat de găzduire, dar nu i-a primit nimeni. Cînd să iasă din sat, iaca o căsuță mică, cu prispă, de lut, acoperită cu paie. Sfîntu Petru să nu tacă ?

— Doamne, hai să încercăm la sărăntocul aista.

— Încearcă, Petre, a zis Dumnezeu.

— Ei, omule ! Măi omule ! Ia fă-te-o leacă pîn la poartă !

Dar degeaba striga Sfîntu Petru, cu izmenele suflecate pînă deasupra genunchilor, frămînta niște lut amestecat cu paie, îl tot călca și n-auzea nimica din cauza cînelui care hămăia de te-asurzea, repezindu-se la cei doi, cînd prin ostrețele de la poartă, cînd prin nuielile din gard. Sfîntu Petru atunci i-a făcut semn cu mîna și omul a venit plin de lut pe țurloaie și tot strigînd la cîne marș ! tu jigodie ! Huo ! șarlă !

— Omule, nu te supăra ! Sîntem niște drumeți străini ! N-ai să ne primești pe noapte ?

— Dă, știu eu ? zice omul și se tot scarpină în cap. Dac-ați vrea să dormiți pe prispă, vă primesc cu dragă inimă. Vă dau o țolnică, o pernă și v-oți hodini cum îți putea și dumneavoastră. Înăuntru n-are să cie chip ! Că după socotelile noastre, în noaptea aiasta, are să-mi nască muierea.

— Ne-om culca și pe prispă, om bun, da numai cînele ista amarnic să nu se dea la noi după ce-om adormi și să ne rupă, spuse, de data aceasta, Dumnezeu.

— N-aveți grijă că-l leg chiar amu !

Pe la miezul nopții cele două sfinte persoane s-au trezit în văicările femeii care naștea. Sfîntu Petru, milos ca de obicei șopti la urechea lui Dumnezeu :

— Doamne, fă ca pruncul acesta să fie fericit și să aducă noroc și belșug în casa năcăjîtului istuia !

— Nu pot, Petre !

— Te rog, Doamne !

— Degeaba mă rogi, Petre !

— Omul ista-i un om bun. Ne-a primit în sărăcia lui.

— Știu, Petre, dar n-am ce face. Pruncul aista, ca orice om, își are soarta lui.

— Ce soartă, Doamne ?

— Soartă rea, Petre !
— Cît de rea, Doamne ?
— Rea de tot, Petre ; va omorî pe tatăl său și se va însura cu maică-sa !

— Vai, Doamne, și iar vai ! E păcat ! Dă-i o soartă mai bună.
— Nu pot, Petre. Soarta-i soartă și s-o mîntuie ! Fiecare cu soarta lui !
...Omul din casă, auzind șușoteala bătrînilor de pe prispă, a tras cu urechea și-a auzit tot. Mai să-i vie rău ! S-o frămîntat el cît s-o frămîntat, ș-apoi a luat o hotărîre : în zorii zilei, după ce au plecat drumeții, o zmulc copilul de lîngă mama-sa, ca un nebun, l-o înciptat într-un par de la gard ș-apoi s-o dus în lumea lui.

Biata mamă, lăhuză cum era, o țipat ș-o strîgat și s-o tîrît pînă la poartă să vadă ce-i cu copilul. Mai cu seamă că era cel dintîi prunc al ei. Cînd colo, bucuria ei : copilul era lîngă gard, plin de sînge, dar viu. Pasă-mi-te, omul în tulburarea lui și-ntr-o leacă de-ntuneric, că abia-abia începea să se crape de ziuă, crezuse că o înciptat copilul în par dar de fapt îl rănise numai. Avea o zgîrietură ce-i drept destul de mare, de-a lungul tîmplei ș-a obrazului. Mama ș-o luat copilul, l-o-ngrijit cu toată dragostea, l-o uns cu iruri, l-o strîns la piept, l-o alăptat, mă rog o făcut ea tot ce-o știut, pînă ce l-o văzut vindecat. Da după ce l-o văzut sănătos, o început să intre la gînduri : auzise și ea sporovăiala moșnegilor de pe prispă ! A ci adevărat ? Chiar erau oare Dumnezeu și Sfîntu Petre ? Sau or ci fost niște moșnegi zîrghiți care au vrut să-și bată joc de ei ? Făcea ce făcea și tot la întîmplarea aiasta îi era gîndul. Dar dacă erau cu adevărat Dumnezeu și Sfîntu Petru ? Mai auzise ea din povești că Dumnealor aveau obiceiul și mai umblau pe pămînt. Da nu crezuse. Parcă nici acum nu-i venea să creadă. Se uita la copil, îl alăpta, îl gîdila cu degetul sub bărbie pînă cînd el încerca să rîdă și zice în sinea ei : „nu poate să fie adevărat ! Din vorba lor așa se înțelegea că ei îs Dumnezeu și Sfîntu Petru dar eu cred că erau niște uncheși hîtri, niște cerșetori deprinși cu tot felul de vorbe !“

Dar într-o noapte a avut un gis. Se făcea că bătea cînele la poartă. Bătea de se omora nu alta. Era ca pe la miezul nopții. O ieșit afară și ce să vadă ? La poartă stăteau din nou cei doi bătrîni. Exact așa cum îi văzuse și întîia oară, numai că erau cu chipuri luminoase de se vedea împrejur ca ziua.

— O să vă rog să dormiți tot pe prispă, că mi-i pruncul mic și noaptea cînd se trezește, mai plînge... a spus femeia.

— Fii liniștită, femeie, că nu vrem să dormim, a spus unul din ei pe care ea îl presupunea că ar ci Dumnezeu, că era o lecuță mai înalt și parcă mai luminos.

— Poate vi-i foame ?

— Nu ni-i foame. Ne-am oprit la poarta dumată să-ți spunem că noi nu sîntem niște moșnegi zărghiți ci chiar așa cum ai auzit în noaptea aceea : Dumnezeu și Sfîntu Petru ! Și ca să nu te mai îndoiești, iaca îți lăsăm semn : mîni dimineață, cînd ai să te scoli, ai să vezi la poartă un cir de mac înflorit ! Și s-au dus.

A doua-zi dimineața s-a-nchinat ș-o bătut matane. Îi era frică de gis. Oare gisurile or ci adevărate ? Multe din cîte-o gisat ea nu s-au mai adevărat ? Da aista ? Doamne, apără și păzește ! Apoi ș-o adus aminte și

de sămn. Adică un cir de mac înflorit la poartă. S-o uitat dimineată și n-o văzut nici un cir de mac și s-o mai liniștit. Ce-ar ci să se mai uite odată ? Da, era un cir de mac sălbatec, înflorit. Nu chiar la poartă ci o leacă mai la o parte, între niște nalbă și holeră. Când l-o văzut, o țipat o dată scurt de parcă cineva i-ar ci înciptat cuțitu drept în inimă. Amu nu se mai în-doia : fusese Dumnezeu și Sfintu Petru și soarta copilului asta era : să-l omoare pe tatăl său și să se însoare cu maică-sa ! Ce să facă ? Cu cine să se sfătuiască ? Batîr de-ar ci omul ei acasă. Dar așa, spărios și tolomac, se duse în lumea lui ! Decît cu-așa om, mai bine lipsă ! Și fără multă vorbă, înfașă copilul, îi dă țîță să sugă pe săturatelea și cum vine noaptea îl pune într-o copaie și-i dă drumul pe apa care curgea prin fundul grădinii, închinîndu-se și tot spunînd : Dumnezeu să te aibă în paza lui, copile ! S-o dus apoi în casă și s-o apucat de bocit. O bocit ea așa, vreo săptămînă, dar după aceea s-o întărit și s-o apucat de treabă :

— Ara ! Că doar nu mi-oi pune de-amu juvătu-n gît ! Aiasta i-o fost soarta și gata ! Și ș-o catat de necazuri.

Da de sărăcie tot n-o scăpat. Poate dacă era o leacă mai bogată ar mai fi încercat-o vreun bărbat sau chiar vreun băietan cu măritatu. Că de frumoasă era frumoasă. Așa, de dragu lelii, mai îndrăznea cîte un hojmalău să-i zgîține poarta, dar femeia nu era dintr-acelea. Îl repezea cît colo :

— Vezi-ți de treabă, că de nu, te trezești c-o oală de uncrop în cap !

Cînd vreo femeie mai bătrînă o căina că nu se mai mărită ea răspundea :

— D-apoi ce să fac, lele ? Ciolanul fără carne, la nimenea nu-i drag ! Ș-au trecut așa, vreo zece ani sau poate vreo cincisprezece.

Într-o seară însă a intrat în casă un om voinic. O împins poarta, o dat cu picioru în cîne care se ținea să-l rupă, o împins ușa, s-o uitat o leacă la femeia care se speriasse și apoi numa ce zice :

— Bine te-am găsit, măi femeie ! Ce te uiți așa ? Nu mă mai cunoști ? Era bărbatul ei care se întorcea după atîția ani, la casa lui și la patul lui. Toată noaptea i-o povestit pe unde-o umblat și ce-o făcut. Plecase în America și cîștigase bani buni. Era bogat. Da ce folos de bogăție, dacă nu ești la casa ta și la nevasta ta.

— Ia uite ici ce de-a bani ! Măi nevestă începem o viață nouă. Facem și noi cum au mai făcut și alții care s-au întors din America cu bani : facem casă bună și frumoasă, cumpărăm gîte și pămînturi, cumpărăm cai și căruță și ieșim și noi în lume ca gospodarii ! Că, ce paștele mă-si, noi n-avem dreptul la viață ?

— De, măi omule ! Cum zici dumneata ! Da cu-ntîmplările de demult, cum rămîne ?

— Prostii ! Să nu mai vorbim ! Ne-am lăsat prostii de pălăvrăgeala unor moșnegi. C-așa-i dacă ești bun. Cine-i bun fi și prost. Asta-i de cînd lumea. Dacă luam un par și mă repezeam la flenduroșii aceia, mai bună treabă făceam !

— Nu vorbi așa, c-a ci pacat, Doamne ferește !

— Nici un pacat ! Din cauza lor mi-am omorît copilul !

— Tacî, omule, că n-ai omorît nici-un copil !

— Cum adică, n-am omorît ?

— Iaca-așa !

Și femeia îi povestește omului tot ce s-a mai întîmplat cu copilul.

El ascultă și parcă nu-i vine să creadă. Îi bucuroș că nu-i ucigașul copilului său :

— Măi femeie, mi-ai luat o ciatră de moară de pe suflet ! Mare pomană Ț-ai făcut cu mine. Gisul tău, dă-l la boala ! Tot gis ! Numai proștii și săracii cred în gisuri. În America nu crede nimeni în așa ceva. Rîd de tine cînd le povestești parascovenii de-aistea !

...Și anii au trecut. Vasile Lipan și muierea lui, Maria, au agiuns repede fruntași în sat. Oamenii îi porecleau „americani”. Ș-au făcut casă nouă, cu podele, cu ferestre mari, drănițită frumos de niște meșteri de la Găinești, ș-au făcut gard de scînduri cu stîlpi de stejar, cu poartă înaltă sapată cu dalta frumos de niște meșteri de pe la Neamț, ș-o făcut finărie înaltă, grajd încăpător cu vaci aduse din Austria, de la iarmarocu din Cracovia, aveau hărăbușcă, cai de rasă, pămînturi. Le-a dat Dumnezeu și-un băitan care-o crescut repede, o făcut armata și s-o-nsurat cu fata popei din satul vecin. În spatele casei își făcuse Vasile Lipan, prisacă cum nu se mai văzuse. Stăteau buduroaiele unul lîngă altul, cît era livada de mare. Cînd venea iarmarocul de Sînt Ilie, Lipan își încărca butoaiele cu niere și sloiuri de ceară în trei harabale și se tocmea cu negustori din Austria, din Polonia și din Rusia. Toate îi mergeau în plin. O singură supărare avea : nu găsea apă pentru fîntînă în bătătura lui. Aducea apa de la fîntîna unui vecin și nu se simțea bine. Cine n-are apă în ograda lui nu-i gospodar ! Ba încă vroia să facă o fîntînă specială, cum văzuse ei prin America, să apeși pe un mîner și să vină apa singură în sus. Dar ce folos că toți fîntînarii aduși de pe la Brădățel, de pe la Răbîia, de la Brusturi sau de la Orțăști, solomonari pricepuți la treburi de-aistea, n-au dat peste vreun izvor pe pămîntul lui ! Și mai avea Vasile Lipan o supărare : se înădise de vreo două săptămîni un urs la știubeiele lui. În cele două săptămîni, cu toată paza, fiara năvălise de vreo trei-patru ori și-i făcuse pagubă. Și naiba știe ce fel de urs a ci ! Poate că-i urs năzdrăvan că nu prinde într-însul nici un fel de haliciuri. I-ar trebui lui Lipan un om priceput și îndrăzneț care să-i păzească buduroaiele și să-l omoare pe urs. Mai ales că anul era bun și prisaca gema de muscă, de ceară și de niere. Avere era acolo, nu glumă !

Și iată că-ntr-o zi se înfățișează în bătătura gospodarului nostru un om ca de treizeci de ani, voinic, desculț, cu pieptul plin de păr și cu ochii scăpărători, da altfel cu vorba blajină și așezată.

— Am auzit că ați avea nevoie de un hargat !

— Da unde ești dumneata, omule ?

— Dinspre Buhalnița !

— Și cum de-ai agiuns pînă pe-aici ?

— Apăi nu știi dumneata ? Omul sărac, umblă din stăpîn în stăpîn pînă ce-l găsește pe cel adevărat.

— Ei, treaba dumitale ! Nu te ischitesc ! Numai află dumneata că mie îmi trebuie un hargat care să nu se teamă de urs ! Că iată cum stă treaba... Și-i spune de-a fir a păr tot necazul. Ei, ce zici ? Te prinzi ?

— Mă prind !

— Da-i un urs mare de tot, mătăhălos !

— Poa-să cie cum a ci, pentru mine-i tot urs !

— Și nu prinde-n pielea lui nici un fel de haliciuri !

— Păi ce nevoie am de haliciuri ! Vezi dumneta ghioaga asta ? Eu cu așa ceva îi vin de hac ! Nu-i nevoie să-l pălesc de două ori !

— Poate te lauzi...

— N-am obiceiul, gospodarule ! Altfel că eu nu mă tem de urs cum nu te temi dumneta de-o cotarlă !

— Dacă-i așa, stai colo pe prispă și te hodinește și nevastă-mea ȋ-a da ceva de mîncare și de diseară intri în slujbă. Ziua dormi și noaptea stai de strajă. Uite stupii. Uite și locul pe unde sare ursul. Iaca și cele cîteva știubeie stricate. Albinele încă mai bîzîie împregiurul lor. Să iei în mînă și furca asta. Iacă și pușca. Eu am tras, da degeaba !

— N-am ce face nici cu pușca, nici cu furca. Nu-s învățat. Eu în ghioagă mă bizui. Poa-să fie și împăratul urșilor, că tot îi fac capătul !

— Bine, voinicule ! Fă cum știi, numai ursul să nu mă mai necăjească. De-oi fi mulțămît de dumneta am să te răsplătesc de-ai să mă ȋii minte. Că de bogat îs bogat, da zgîrcit nu-s, s-o știi ! Poți să-ntrebi dumneta și pe vecini ș-au să-ȋ spuie și ei ce fel de om îi Vasile Lipan.

— Am întrebat deja, bădică. De-aceea am și bătut la poarta dumneta. Oamenii te-au lăudat și pe dumneata și pe femeia dumitale.

— Apăi atunci e bine ! Măi fimeie, dă-i omului să mănînce și îndeamnă-l să se hodinească că la noapte om vedea ce ispravă a face.

Noaptea, paznicul și-a luat de-a umăr ghioaga fioroasă, ș-a ales locul de pîndă și s-o pus pe așteptat. Din cînd în cînd îs aprindea cîte o țigară. Trecuseră cinci zile și ursul nu se arătase. S-o fi speriat ? O ci fost rănit ? Om vide !

Tîrziu cînd luna s-o dus către asfințit și s-o lăsat dincolo, către Bistrița, iaca și Moș Martin ! Venea încet, mătăhălos, mormăind în limba lui. Nenoroc pe capul lui ! Ion, că Ion îl chema pe argat, a zis Doamne-ajută, ș-o strîns ciomagul în mînă. S-o șipurit pînă pe-ăproape de urs, s-o ridicat în vîrful picioarelor ș-o trăsniț cu sete. Ursul, care se ridicase-n două picioare a gemut înăbușit, aproape omeneste și s-o prăbușit la pămînt zvîcnind încă de cîteva ori din picioare. Apoi nu s-a mai auzit nimica. Peste prisacă s-o lăsat o tăcere mare. Paznicul s-o așezat la locul lui ș-o ațîchit, liniștit că ș-o făcut datoria cu gîndul că stăpînul său are să fie tare mulțămît a doua zi.

În zorii zilei, satul s-a umplut însă de bocetele femeii. Ursul ucis de paznic, fusese chiar bărbatul său. Comedie mare. S-o strîns lumea de pe lume, care se miră și se crucește. Ce-i cu minunea aiasta ? Ce s-a întîmplat ?

— Apoi iaca ce s-a întîmplat, lămurește femeia, frîngîndu-și mînurile și smulgîndu-și părul. Sara, după ce paznicul s-a dus la treaba lui, bărbatul s-o mai sfătuit oleacă cu mine. Că ce cred eu ? Că face vreo ceapă degerată ? Face, bărbate, am zis eu, nu-l vezi cîtu-i de voinic ? Și pare om de credință ! Apăi numai cu voinicia, zice el, cînd îi vorba de urs, nu faci treabă ! Tăria e înlăuntru ! Eu am să-l încerc, să știu pe mîna cui dau prisaca. Am să iau blana ceea de urs din șură ș-am să-i fac o vizită la noapte. De-a lua-o la fuga, m-am lămurit cu dînsul. Îi dau drumul să se ducă-n treaba lui.

— Mi-ar pare rău, măi omule, să plece, i-am spus eu. Pare harnic și cînstit.

— Eu tot îl încerc ! După aceea mă culc în finărie, sus. Iacă așa,

lume dragă, eu îmi aşteptam omul să iasă din finărie şi el îi răci, di când lumea !

...Ucigaşul a fost închis şi cercetat. O fost o vreme închisă şi iscodită de judecători şi femeia. Fel de fel de vorbe au umblat prin sat. C-aşa-i lumea : gură slobodă. Pînă la urmă lui Ion ista, Ion Adusu îl chema, judecata i-a dat drumu. Omu nu era ginovat nici cît negru supt unghie.

Cum o ieşit de la închisoare, ş-o pus în traistă cele cîteva lucruşoare, ş-o înfăşurat traista pe bota lui de carpăn şi ş-o cerut voie să plece :

— Apăi eu mă duc...

Femeia s-o uitat lung la dînsul ş-o-nceput a plînge :

— Sărace omule ! Cine ştie ce blestem porţi după tine prin lume ! Mi-ai omorît omu, fără să vrei, ş-amu mă laşi singură ! Nilă mi-i de tine, nilă mi-i şi de mine da mai nilă mi-i de sărmanul om al niu ! Cîn-să se bucure şi el de viaţă, iaca ce pacat o dat peste dînsul ! Doamne, Doamne, iartă-mă şi nu mă pedepsi, da rău îţ mai baţi joc de oameni ! Omule, eu nu-ţi port ură şi mînie şi nu te alung. Dacă vrei, poţi să rămii. Treabă este de făcut cîtu-i lumea. Ț-oi da simbria meritată şi nu Ț-oi spune nici-odată nimic !

— Nu pot să mai rămîn... Înţelegi şi dumneata cum stă treaba.. De cîte ori ai să mă vezi, ai să-Ț aduci aminte că Ț-am omorît omu. Ş-apoi satul, vorbele, cleветirile... Rămii sănătoasă şi s-auzim de bine !

Cîn-să iasă pe poartă s-o auzit deodată răcnet din mai multe părţi : ursul măăă ! ursul măăă ! Namila de urs intrase cu-adevărat în prisacă, de data asta ziua nămiaza mare, fără frică şi fără ruşine şi-ncepuse să răstoarne buduroaiele la rînd. Albinele umpluseră văzduhul, bîziiu în-nebunite şi-ncercau în fel şi chip să-şi apere avutul. Moş Martin nu se sinchisea însă. Cotrobăia cu botul lui grosolan, ca o ciotă, de culoare neagră-gălbui prin buduroaiele răsturnate şi din cînd în cînd, cu laba groasă dădea deoparte albinele care tot încercau să-i intre-n ochi. Cu iuţeala fulgerului, Ion Adusu s-o răsucit pe călcîie, a desfăşurat traista de pe botă ş-o pus-o pe umăr şi s-o răpezit la urs, ca un nebun, orbeşte, printre miile de albine ce se-nvîrteau împrejur şi pe deasupra burduroiului răsturnat. O ridicat ciomagu taman în clipa cînd ursul, zărindu-l, se îndrepta către dînsul încet, sprijinit pe cele două buturugi de picioare de dinapoi. Ion, deşi slăgit de cele cîteva săptămîni de puşcărie făcută, ş-o adunat tăti puterile, ş-o disfacut larg picioarele ca să se sprijine bine pe pămînt, da răpidi di tăt, s-o înălţat o lecuţă, ş-o pălit. Pălitură ucigătoare da nu chiar potrigită, că taman atunci un roi de albine o vrut să-i intre-n oci şi Ion al nostru în loc să-l pălească pe urs în creştet, o pălit alătura, peste una din labe. Ursu o mormăit a boalii, cred că-i rupsesse laba, şi s-o năpustit ca turbat peste om. Ion, orbit şi de albine care nu ştiau, saracile, că el le vroia binele, nu s-o putut feri la timp şi ursul îl izbi puternic, cu laba cea sănătoasă peste spate, da aşa de tare că i-o rupt cămeşa şi carnea pînă la os şi l-o pus la pămînt plin de sînge. Da nici Ion nu s-o lăsat. S-o ridicat într-o clipită şi ce credeţi c-o făcut ? Cîn-ursu s-o răpezit din nou la el, i-o pus traista-n cap şi-o strîns rapid balerele în giurul gîtului gros şi flo-cos. Apoi căzu gios leşinat. Moş Martin umbla besmetic, la dreapta şi la stînga, mormăia cioros, încerca cu laba sănătoasă să zmulgă traista din cap, da degeaba ! Oamenii care se adunaseră cu furci şi cu topoare l-au pălit şi l-au împuns din tăti părţile şi i-au făcut repede de petrecanie.

Ion Adusu, după isprava asta, a zăcut săptămîni la rînd. Rana din spate i s-a vindecat greu. Femeia i-a făcut iruri din oloi de in, pojarniță și ceară curată și l-o oblojit. Babele din sat au sfătuit-o să-l afume cu păr zmulș din blana ursului, da omul o făcut sămînă cu mîna că nu vrea, că adică nu-i nevoie de așa ceva, că nu-i bolnav de frică. Chiar o și spus că nu i-o fost frică deloc.

Fața și mînurile și capul tot, care-i erau otova din cauza înțepăturilor, i s-au desumflat începtul cu încetul. Și Ion Adusu o-nceput să samene iar a om.

Cînd o socotit el că s-o-nzdrăvenit ș-o-nfășurat din nou traista cam ferfenițită de ghiarele ursului, în giurul botei și s-o pregătit de plecare.

— Eu mă cam duc... Îs mulțămît batîr că te-am scăpat de urs. Așa urs n-am văzut de cîn-mama m-o făcut și cred că pînă la urmă îț făcea palancă toată prisaca. De-amu poți ci liniștită că n-are cine să-ț mai strice buduroaiele !

— Îți mulțămesec Ioane, pentru binele ce mi-ai făcut. Mare curaj ai avut. Eu, cum ți-am mai spus, nu te-alung și nici nu-ț port mînie. Cum vrei, așa fă ! Cum te-a lumina Cel de Sus ! Dă-mi traista să-ț pun ceva de-ale gurii. Iaca un caș abia luat din strecătoare, o pîne scoasă asară din cuptor, o leacă de sare și cîteva cepe. Ia și șîpu ista cu rachiu că ți-a prinde bine ! Poftim și sîmbria. Ia te rog banii pe care ți-i dau, că-i meriți. Dacă nu erai dumneata, nu știu ce mă făceam cu ursu. Dacă plecai dumneata atuncea c-un șfert de ceas mai devreme, aliluia !

Ion Adusu o mulțămît și s-o-ndreptat către poartă. Da cîn-să iasă în drum, femeia o sîmțit în inimă o durere vie, ca împunsă de un vîrf de cuțit ș-o cuprins-o nila :

— Măi omule, măi omule...Un-te duci ? Încotro ? Ce-ai să faci ?

— Nu știu, o răspuns Ion Adusu. Nu știu nici un-e mă duc nici ce-am să fac. Niciodată n-am știut. Și nimenea dintre noi nu știe. Mă duc și eu așa !

— Rămîi aici.

— Ce să fac ? a prins a rîde Ion, încetișor. Urși înădiți la prisacă nu mai sînt. Și chiar de-ar mai ci, nu m-aș mai lupta cu dînșii că-n mîna asta și-n urmăru ista un-e m-o atins Moș Martin cu lăbuța lui, mi-a cam secăt puterea.

— Lasă urșii... Cîte nu-s de făcut pe lîngă casă ? Mai dregi un gard, mai învîrtești rîșnița, te mai duci la moară, la pădure, ai grijă de gite...

— Au să prindă a grăi oamenii...

— Lasă-i în plata lui Dumnezeu pe oameni. Că dacă te-ai lua după gura lor nu mai ieși nici la un capăt ! Au să grăiască o vreme ș-apoi au să tacă. Cine-i om de omenie și nu poartă pe umeri în loc de cap, bostan, îș dă sama că-ntre mine și dumneata nu poate ci ninica. Eu sînt o femeie de-amu trecută de 50 de ani, iar dumneata dacă-i ci avînd vreo 30 ! Rămîi ! Singură o să-mi cie tare greu. Mă dușmănesc mulți din cauza averii. Că și bărbatu ista a nieu nu s-o mai săturat de strîns avere. Mi-aș aduce băietu aici da nu vrea să vină. S-o gospodărit bine în satul vecin și nu-l mai trage inima încoace. Și nici cu nora nu prea mă împac : umblă cu nasu cam în prăjină și-i țîfnoasă. Fată de popă, ce vrei ! Au să-nceapă unii să mă fure. Ba au să prindă a mă cerca cînd unul cînd altul, pentru

măritiş. Sînt destui vădoi în sat şi gospodăria asta, cuprinsă şi arătoasă face cu ocii la mulţi. Şi mie numai de asta nu-mi arde amu !

— Şi mie mi-i nilă de dumneata, zice Ion Adusu. Da, crede-mă, că nu pot să stau. Aici aş avea un pat ca lumea, o pernă sub cap, o Țolincă de învelit şi-o îmbucătură mai acătării şi Ț-aş avea grijă de gospodărie ca o slugă credincioasă. Da nu mi se pare potrigită treaba. O să creadă oamenii că-i tot adevărată bănuiala de la început, cum că adică anume l-am omorît pe Vasile Lipan ca să mă oploşesc în gospodăria lui ! Ş-apoi eu îs făcut să am starea vîntului şi hodina colbului ! Rămîi cu sănătate !

Şi s-o dus. Femeia, Maria lui Lipan, s-o uitat lung după dînsul şi-o lăcrămat. Poate de nila lui, cum mai spusese, poate de nila ei, sau poate așa, ca orice muiere proastă şi slabă de înger.

Ion Adusu, o ieşit repede din sat, da cîn-la marginea satului, s-o simţit deodată vlăguit. Ce Dumnezeu ? gînde el în sine. Parc-aş ci tras la plug. S-o aşezat gios, o scos din cură pacul de tiutiun, şi-o răsucit o Țigară apoi şi-o catat în cealaltă parte a curălii cremenea şi amnarul. Deodată a făcut ocii mari. Odată cu amnarul a tras din cură şi cheia de la lacata cea mare care atîrna pe uşița de stejar de la zămnic. Cu vreo două zile mai înainte stăpîna îi dăduse cheia să facă o leacă de curăţenie şi să așeze nişte viuveie. După ce-o terminat treaba, tot ea i-o spus : Ține cheia la dumneata, Ioane, că tot te trimit în zămnic după una, după alta. Numai vezi să n-o prăpădeşti. În zămnic, nevasta lui Vasile Lipan Ținea butoaiele cu niere, bărbînțele cu brînză, sloiurile de ceară curată așezate tot clituri, clituri, tăbîltoacele cu fasole, Țuhalii cu sămînță de in şi cînepă. Avere era acolo, nu şagă ! Iar lăcată ca aceea nu se mai vedea şi nu se mai găsea nicăieri. Fusesse cumpărată cu ani în urmă, pe 20 kg de aramă, de la nişte caldarari din Polonia, care trecuseră granița încoace, către noi, cu căruțe pe roți înalte, cu purandei şi cu catîri, pe la Buneşti. Cum Dumnezeu am uitat să-i dau la plecare cheia ? mormăie el ca pentru sine nemulțumit. Dar şi ea... Cap sec... Cum de nu i-a venit în gînd să ceară cheia ? Poale lungi şi minte scurtă... Ducă-se-n colo ! Doar n-a ci avînd la așa lacăt o singură cheie ! Înapoi nu mă mai întorc cît îi hăul !

Se ridică, se mai uită o leacă la cheie, apoi o azvîrli în buruieni şi o luă la drum, nemulțumit. Îl necăjea gîndul cu lacata şi cu cheia. Îl necăjea ca o pitricică în opincă, la mers, cum avea obiceiul să spună un prieten de-al lui, călugăr. Cleopa îl chema pe prietenul acela al lui. Cînd te supără un gînd la drum, spunea el, e ca şi cînd ai avea o pitricică în opincă. Te sîcîie şi n-ai spor. Se uită fără să vrea la opinci. Erau noi. I le dăduse tot stăpîna sa cu vreo cîteva zile în urmă. N-ar fi trebuit să le ia. Avea dreptate Cleopa. O pitricică în opincă, fie ea cît de mică, te supără — cînd se simte, cînd nu se simte ! Așa şi gîndul. Da, dacă nu mai are altă cheie ? Păcat de lacată ! Așa ceva n-a mai văzut nicăieri. De unde o ci avut Vasile Lipan 20 kg de aramă ca să dea pe lacată ? Şi la urma urmei de unde ştie el, că a dat 20 kg de aramă ? Așa i-a spus ea, Maria lui Lipan. El s-o nierat ca prostu : măi, a boalei lacată ! Iar ea i-a spus toată povestea. Proaste-s şi femeile istea, gîndeşte el şi o ia la picior mai re-pejor, alicnînd o lecuță de parcă ar fi avut cu-adevărat o pitricică-n opincă. Şi hai, hai, tot mai repede la drum.

Dar cum mergea așa, numai iaca ce-o vede în gînd pe Maria lui Lipan plîngînd şi cu toporu-n mînă, necăjindu-se să fărîme lacata. Așa

de limpede o vedea de parcă era aievea ! Doamne ferește ! S-a speriat Ion. Să știi că altă cheie nu mai are ! Să mă-ntorc oare s-o caut ? Da parcă, o mai găsesc ?

S-a întors ș-o căutat pînă ce n-o mai putut. Numai n-o găsea și n-o găsea ! Parcă pusese dracu coada pe ea ! Vroia să lase baltă toate și s-o-n-tindă iar la drum, cînd blestemata de cheie sclipi deodată în bătaia soarelui ce se lăsase cam la ojină, lîngă o tufă de urzică moartă pe care el din întîmplare o plecase cu vîrful opincii. A luat-o și s-a uitat cu bucurie la ea. Abia atunci și-a adus aminte că o cheie, chiar la fel cu asta o mai văzut undeva. Își aduce aminte și unde anume a văzut-o : deasupra ușii din tindă, unde mai erau și alte chei și verigi și lăcate vechi și multe alte mărunțișuri. Nu se poate să nu știe și femeia de cheia aceia. Știe sigur. Dar chiar dacă nu știe, o să caute și-o să găsească. Nu, nu se mai întoarce să-i dea cheia. Cine știe la ce se mai gîndește. Femeile ca femeile... Oi pune-o în cură, vorbește el singur și ce-a fi om mai vidé !

Dar după ce face o bucată bună de drum se pomenește schiopătînd : afurisită treabă și cu cheia asta ! Adică de ce oi fi pus-o eu în cură ? Vine ea după mine s-o ceară ? Nu ! Mă mai duc eu înapoi să i-o dau ? Nu ! Am de gînd s-o prad pe biata femeie, mai tîrziu peste vreun an-doi ? Nici pomeneală ! Atunci ? Ducă-se de la mine ! Și cum zice, pe dată vîră mîna-n cură, o scoate ș-o zvîrle din nou, cu scîrbă și cu ciudă. Și hai la drum iar, șontîc, șontîc că-l supăra ceva în opincă — o pitricică sau cine știe ce altă ceva. Nu mai era vorba de ce spunea Cleopa, ci îl supăra ceva cu adevărat. Fire-ar să fie de opinci. Mai bine și mai repede ar merge cu picioarele goale. S-a boierit și el !

După vreo trei-patru km s-a așezat jos, hotărît să se descalțe de opinci să vadă despre ce este vorba. Are să le descalțe și are să le pună pe umăr. Sau are să le zvîrle. Ce-i trebuie lui opinci ? N-a avut ce se face cu stăpîna sa, i le-a dat cu vorbă bună și cu o privire ca de mamă. Nu, nu trebuie să le zvîrle. Are să le păstreze. La iarnă au să-i prindă bine.

Tot gîndindu-se însă la opinci și la pitricica ce-l supăra, îl fulgeră prin cap un gînd care-l încremeni : dar dacă nevasta lui Vasile Lipan o să creadă că anume am plecat cu tot cu cheie ? Dacă mă bănuiește că sînt tîlhar ? Că vreau să mă întorc la noapte sau peste cîteva zile să-i deschid zîmnicul și poate să-i dau și ei una în cap ? N-are să-i mai tihnească îmbucătura ! Știu că mi-am făcut pomană cu dînsa ! Trebuie să caut cheia și să i-o aduc. Dar cum adică să mă bănuiască de așa ceva ? De ce să mă bănuiască ? Sînt prost de-a binelea ! O avut destul timp să mă cunoască. Știe că sînt un om cinstit. Un tîlhar nu-și pune viața în primejdie de moarte, cum mi-am pus-o eu cu ursul ! Ș-apoi mai găsește cheia ! Unde naiba am aruncat-o ? Treaba ei la urma urmei. Gîndească ce vrea. Dacă-i proastă, proastă să rămîie ! Înapoi nu mă mai întorc. Dumnezeu e deasupra și știe că gîndul mi-i curat. Nu, nu mă mai întorc ! Soarele a trecut de ojină și eu mă tot învîrtesc ca un nărod. Bate cu piciorul în pămînt și parcă nu mai simte pitricica. Încearcă din nou. Nu mai simte nimica. Își face repede o țigară și pleacă. Călătorului îi stă bine cu drumul, își aduce el aminte de niște vorbe, tot ale lui Cleopa.

Cum mergea însă așa bucuros că nu-l mai supără nimica, un alt gînd scoase capul ca o viperă, din crăpăturile sufletului său : dar dacă găsește cineva cheia ? Vreun hoț ? Vreun ticălos ? Dacă o găsește cineva, pricepe

inadată că e de la lacata lui Vasile Lipan. Că și Lipan aista era un lăudăros fără pereche. Cică avea obiceiul să spuie : lacată ca a mea și femeie ca a mea, n-are nimeni în sat. Nici Han-Tătar nu le dă de capăt ! Da cum de i-o fi venit în gând lui Lipan să se facă urs ? Doar i-am spus că nu mă tem de urs nici măcar cît de-o cotarlă. Și i-am spus că cu aista ciomăgău a meu, nu pălesc de două ori ci numai odată ! Și de ce se lăuda el adică cu femeia lui ? La ce se gîndea ? La cînte sau la frumusețe ? Dacă-o punea la un loc cu lacata, cred că la cînte se gîndea. Că adică nimeni nu se pricepe s-o deschidă. Poate se gîndea și la frumusețe. Că nevasta asta a lui Vasile Lipan, trebuie să ci fost la vremea ei frumoasă. Nici amu nu-i urîtă. Ei, da asta nu mă interesează pe mine. Da cu cheia fi altă mîncare de pește ! Cum o găsește cineva, cum o și cunoaște. Dacă-i om de treabă, se duce la poarta lui Lipan ș-o strigă pe femeie : ei, tu femeie, ie-ț cheia și ai grijă să n-o mai prăpădești ! Da dacă-a ci un ticălos, se duce în toiul nopții, deschide lacata ș-o pradă pe femeie. Apăi nu-i păcat de Dumnezeu ? Și n-aș ci și eu un ticălos ? Îmi fac o țigară, mă-ntorc după cheie și ce-a ci a ci ; mă-ntorc să-i duc cheia.

Și iată-l pe Ion Adusu făcînd din nou cale-ntoarsă. Caută și caută cheia de zor și numa n-o găsește. Iar o pus dracu coada pe ea ! Caută și bombănește și-și tot șterge sudoarea de pe frunte cu mîneca de la cămeșă. Cîin-vede pe cineva pe drum, se ascunde după niște dîmburi și stă așa tuchilat pînă ce drumețul se duce în treaba lui și nu se mai vede. Apoi iar iese și dă-i bătaie cu căutatu ! Cînd să scapete soarele dincolo de Pleșu, iaca și cumătra cheie iese la iveală ! De ciudă, o ia, o trîntește de pămînt ș-o calcă cu opincile : Bată-te să te bată, blestemato, c-ai scos sufletul din mine !

Cînd a bătut la ușa la nevasta lui Vasile Lipan, era noapte de-a binelea. I-a deschis ea și nu s-a mirat deloc. În nijlocul casei, pe-o măsuță de cele nici, cu trei picioare, aburea o mămăliguță caldă, chiar atuncea răsturnată, pe un fund de lemn de tei pe care îl meșterise el, Ion Adusu, cu cîteva zile mai înainte. Alături, două străchini de lut și două linguri de lemn.

— Am venit să-ț aduc cheia...

— Bine Ioane. Pune cheia pe prichici și vină de mîncă, că-i masa gata.

Au mîncat în tăcere. Opaițul de pe prichiciul vetrei pîlpîia : cîn-se făcea nic di tăt de ziceai c-amu, amu îș dă duhul, cîn-se îngiora și lumina toată casa. După ce mîncă, Ion mulțămî și se pregătea să plece.

— Vezi-ți de treabă omule ! Minte ai ? Unde să pleci asupra nopții ? Ia și te culcă și te-i duce mîne ! Iaca laița îi așternută. Culcă-te și-nvelește-te cu tohoarca asta ! Hai, nu te mai codi, fă cum îț spun !

Ion s-a scărpinat în cap, a mai vrut parcă să spuie ceva, apoi s-a așăzat pe marginea laiței ș-o început să-și desfacă nojițele de la opinci. Cînd s-o descălțat la piciorul stîng o-nceput să bombănească : ei, drăcie ! credeam că-i numai o părere și cînd colo...

— Ce-i Ioane ?

— O pitricică în opincă. M-o cam necăjit pe drum. Mîni am să las opincile aici. Merg mai ușor și mai cu spor fără ele. Și nici n-au unde se vîri pitricelele aistea blestemate.

— Lasă-le, Ioane. Le-oi da de pomană la cineva. Amu culcă-te că ești trudit.

Ascultător, Ion se vîrî supt țolinc și trase și tohoarca pe el. Se întoarse cu fața la perete, și după o lecuță de timp începu să sforăie.

Femeia strînse masa, spălă străchinile, mătură pe gios apoi rămase pe gînduri. Opaițu, pe prichici, continua să pîlpîie : cînd murea di tăt, cînd se făcea bucuros și jucăuș. Uneori stătea cu flacăra nemișcată, de parcă asculta ceva. Sau poate se uita cu băgare de seamă prin toate colțurile să vadă ce se întîmplă. La ușă se auzi un zgrepțănat ușor. Maria lui Lipan se ridică, ia o bucată de mămăligă, deschide ușa și-o aruncă cînelui. Cînele, cu ochii lucind în lumina opîțului, face odată : hap ! și prinde în gură bucata de mămăligă. Femeia închide ușa, trage încet zăvoru și se așează pe laiță lîngă omul care doarme. Stă și se gîndește. Poate se gîndește la ziua de ieri. Poate se gîndește la ziua de mîni. Poate se gîndește la ziua de azi. Poate nu se gîndește la nimic. Că omul cîn-nu se gîndește la nimic, tot așa stă de parcă s-ar gîndi la tot ce-i pe lumea asta ba și pe cealaltă ! Stă pe marginea laiței, cu coatele rezemate pe genunchi și cu capul în palme. Opaițul se uită lung și mirat la ea. Ș-avea dreptate să se nire, că Maria doar plîngea. Plîngea așa încet fără să se audă. Se temea poate să nu-l trezească pe omul trudit și bătut de soartă de lîngă ea. Își șterge ochii cu pestelca și se uită la opaiț. Apoi se ridică și suflă în opaiț. Opaițu sfîrșie o lecuță și trimite prin întuneric în tăti părțile miros di său ars. Maria își desface șitoarea de la catrință, leapădă cojocelul, spune Tatăl Nostru și Miluiește-mă Dumnezeule, bate trei matane cum a învățat de la mămuca ei, după aceea, cu grijă și cu teamă, ca să nu-l trezească pe cel care doarme, se strecoară și ea sub tohoarcă.

În cîțiva ani de la întîmplările aistea, gospodăria întemeiată de Vasile Lipan a înflorit și mai mult. Urmașu și ucigașu său fără voie, era tot așa de harnic și de priceput. Stupii s-au înmulțit și mai mult. Fiecare buduroi roia de două-trei ori pe vară. Pe la Sfîntu Ilie, vedeai în grădina lor, atîrnînd de poala copacilor, ca niște ugere, negre, roiurile care așteptau să fie prinse în roiniță și așezate în buduroaie proaspete ferecate cu mătăcină. În prisaca lor, cîntă toată vara peste 300 de știubeie. Butoaie mari, pline cu niere așteaptă iarmarocu de la Sfîntu Ilie și negustorii de la Viena, de la Cracovia, de la Kiu. Sloiurile de ceară cît roata carului nu mai încap în zămnic și stau, o parte, în tindă, unele peste altele, pînă în pod. E un miros de ceară de te sfințește. Stîna s-o mărit și ea. Bărbînteles cu brînză, nu le mai știe numărul. Ba încă, Ion Adusu o izbîndit ș-acolo unde Vasile Lipan n-o putut face nimic : o făcut fîntînă bună, cu apă limpede, multă și rece, chiar în ogradă. Da asta-i o poveste care merită să cîe spusă și știută de oameni :

Tot se plîngea Maria că i-i greu să care apă de la fîntîna vecinului. Cîn-era mai tînără, treaba era mai ușoară, da amu cîn-iarba s-o trecut demult de coasă...

Într-o zi Ion, s-o sculat, în zorii zilei, o ieșit numa în izmene și-n cămeșă afară în ogradă ș-o strigat-o pe nevasta lui : Tu, Marie, ia fă-te-n-coace ! Iaca aici o să facem fîntînă... și-i tot arăta un loc sub nucul cel bătrîn și rotat din fundul ogrăzii. Femeia s-a crucit :

— Tocma sub nuc, Ioane ? Și ce ț-o venit ? Așa, nitam-nisam ? Nu cumva ai gisat ceva ?

— Ba chiar am gisat !

— Vezi-ți de treabă Ioane, că gisurile nu-s adevărate, spuse femeia cu teamă. Spunea Vasile a nău, Dumnezeu să-l ierte, că-n America nimeni nu crede-n gisuri. Că cică numai proștii cred !

— Vasile avea dreptate. Cele mai multe gisuri is mincinoase. Și-i bine ca omu să nu se ia după ele. Da unele din ele să știi că-s adevărate. Ai să vezi că gisul pe care l-am gisat eu as-noapte fi din cele adevărate. Și așa cum era, în izmene și-n cămeșă și cu ocii cîrciți de somn, îi spune gisul : se făcea că el, Ion Adusu, pescuia cu ciorpacul pe marginea unui iaz și deodată o ridicat din apă o lostriță di tătî frumusețea. Cîn-să pună mîna pe dînsa, dihania i-a vorbit cu vorbe omenești giucîndu-și în lumina soarelui solzii strălucitori : Ioane, zicea, să nu te atîngi de mine că-i bocluc ! Faci pacat de moarte. Mai bine fă ce te sfătuiesc eu. Aici, în apa asta caldă și stătută, nu-i de mine. Mie-mi trebuie apă rece venită din bezne și din pietre. Și ce mă sfătuiești ? am întreat-o eu. Măi Ioane, zice ea, tu ai în fundul ogrăzii un nuc mare, bătrîn. Sapă sub nuc, către miază noapte, la un stîngen de la rădăcină, ș-ai să dai de apă rece. Fă acolo fîntînă. Eu am să mă simt acolo bine și tu ai să fii binecuvîntat !

— Și ? o clipit femeia.

— Atît ! Mîni chem meșteri, Marie. Aici e apă, să știi. Lipan o pus la vremea lui meșteri să sfredelească toată ograda, da aici nu i-o venit în gînd să-i pună !

— Nu i-o pus !

— Păi vezi ?

— Zicea că aici nu se poate săpa din cauza nukului. Spunea și el și meșterii că rădăcinile trebuie să cie groase...

Meșterii aduși de Ion s-au apucat de treabă. La început nu prea aveau îndemn să se apuce de lucru și parcă le flutura în ochi un fel de ris subțire. Ion o băgat de samă și le-o tăiat-o repede : ce gîndiți voi în capul vostru, îi treaba voastră — mie să-mi faceți ce vă cer eu că pentru treaba asta vă plătesc. Și vă plătesc bine că am de unde și nici cîrciobar nu sînt ! Găsim apă, nu găsim, voi în pagubă nu rămîneți ! Da unu dintre meșteri, cu păru alb, carele era mai marele celorlalți, o grăit cu blîndețe : domnule Ioane, nu-i vorba numai de bani. Că niște meșteri ca noi nu lucrează numai pentru bani. Noi avem suflet și obraz ca niște meșteri vechi ce ne găsim. Drept aceea sîntem datori să-ț spunem că după părerea noastră n-are să cie apă ! Ion iar le-o tăiet-o : ce-am zis, am zis ! N-a ci apă, oi rămîne eu de rușine !

Au săpat ș-au trecut cu greu printre rădăcinile nukului. Cînd dădeau de rădăcinile groase, lăsau hîrlețul și puneau mîna pe bardă ori pe topo-rîșcă. După o vreme au dat de piatră tare. Băteau în ea, cu dalta și cu ciocanul, de săreau scînteii. Au trecut prin straturi de nisîp și de hlei, da izvor tot n-au găsit. Cînd și cînd, dădeau de cîte un firîșor subțire de umezeală care lăcrima. Fumai o țigară pînă ce cădea o picătură. Meșterul cel bătrîn avea obiceiul să spună : c-o floare nu se face primăvară și c-o lacrimă nu se face fîntînă ! Din cînd în cînd se întrebau : Dăm oare de apă ? Bătrînul ridica din umeri și tăcea. Dar se vedea că era supărat. Într-o zi cînd au ajuns pe la vreo 25 metri, bătrînul a răbufnit :

— Domnule Ioane, gata, punem punct ! Vezi și dumneata că nu dăm de apă ! Dacă vrei să ne plătești, dacă nu, tot atîta ! Da de săpat

mai departe nu mai săpăm că ne facem de rușine. Ce părere ș-or face oamenii de pin satele aistea, cînd or vedea că noi, cogeamite fîntînari, am săpat aicea ca niște proști ? Nu ne mai cheamă nimeni să le facem fîntînă !

Ion i-o luat cu vorba bună și i-o îmblinzit :

— Meșterilor, vedeți mîna asta a mea dreaptă ? Să mi-o tăiet cu ci-răsău, ia de ici de la cot, dacă aici unde săpați voi, nu-i izvor bun de fîntînă ! Sînteți meșteri și vă cinstesc ca pe niște meșteri pricepuți. Da nici eu nu-s crescut la pripon și mai cunosc și eu cîte ceva. Faceți cum vă spun și n-are să vă paie rău ! Săpați mai departe că nu mai e mult !

Meșterii s-au muiet și s-au apucat din nou de lucru. Sapau întunecați și mohorîț și scoteau cu frînghia și cu ciubăru, așezate pe niște scripeți, hlei și piatră tocma din fundu pămîntului. Cîte unul arăta cu capul către Ion care se mai foia pe lîngă ei și făcea un semn cu mîna la tîmplă că adică stăpînul ar ci scrîntit.

Numai că, într-o zi, pe la prînzul mare, cînd ajunseră cu săpăturile pe la 30 metri, izvorul a răbufnit deodată, rece și vijelios, gros ca piciorul omului. Cel care săpa la fundul fîntînii o făcut sămn în grabă, cu frînghia, către cei de sus, de la vîrtej și scripeți, să-l scoată afară, că-i primejdie. Balaurul rece, cu solzi de argint, fluiera din limba lui drăcească, se încolăcea repede pe fundul săpăturii și se umfla în sus.

A doua zi au măsurat apa din fîntînă : peste opt metri. Ce mai chef s-o făcut atunci la casa lui Ion Adusu ! O chemat pe părintele să facă sfeș-tanie ș-o-ntins masă la umbra nucului cu rachiu bun adus de la Hoișie din Fălticeni, cu malai copt în cuptor, pe frunză de hreaș și cu sorghitură de găină. Meșterii, răsplătiți cum se cuvine. Oamenii din sat se uitau cu respect la Ion Adusu : pasămite, nici ei nu credeau că acolo sub nuc are să dea cineva de vreun izvor. Numai Maria, rămăsese parcă speriată și din cînd în cînd îi spunea :

— Ce fel de om ești tu ? Ce fel de gisuri gisezi ? Doamne, ferește, cine știe ce mai gisezi într-o noapte ! Asta fusese la vreo patru ani după ce se luaseră.

Și iaca așa, să tot ci trecut vreo zece ani. Treburile păreau să meargă bine. Numai că toate-s pînă-ntr-o zi.

Era în ziua de Sfîntu Ilie. Se auzeau pe drum, cu noaptea-n cap, cum mergeau la Fălticeni, la iarmaroc, căruțele cu fete și flăcăi. Cîntau și chi-uiau și făceau o larmă ca aceea ! Se crăpa de ziuă. Ion și cu femeia lui se treziseră de atîta larmă și stăteau liniștiți în pat la o leacă de vorbă, ca de obicei. Erau mulțumiți că ei își vînduseră marfa cu cîteva zile mai înainte, și nu mai erau nevoiți să meargă chiar azi cînd îi toiul iarmarocului și să înghită praful și zăduful și înghesuiala. Da nici acasă nu aveau de gînd să se omoare cu treaba că doar Sînt Ilie îi cogeamite sărbătoare. Și gingașă pe deasupra ! Din te miri ce, sfîntul se supără și-apoi necazu-i gata ! Așa că stăteau în pat într-un fel de lene plăcută și sporovăiau.

— Doamne, Ioane-hăi, ce-m face noi cu averea aiasta ? Că de adunat se tot adună.

— N-ai grijă că are cine se-ntinde la ea. Feciorul tău și cu ai lui, și cu popa, socru-su, abia așteaptă să-nchidem ochii ! Așa că...

— Da parcă n-aș vrea să le-o lăsăm lor. Așa de-a boalei ! Că mango-sita de noră-mea nu dă pe-aici decît din Paște-n Crăciun ș-atunci tot cu

capu pe sus de parcă-i pute pin ogradă și pin casa noastră ! Os de domn de-ar ci și tot ar ci o lecuță mai cum se cade !

— De, măi nevastă ! Eu ce să zic ? Nu m-amestec. N-am cuvînt aici. Poate-om ave într-o zi un copil al nostru !

— N-o să avem, Ioane. Mi-o trecut timpul.

— Om lua un orfan și l-om crește.

— Așa mă gîndesc și eu, spune Maria și se întoarce cu dragoste către bărbatul său. Măi Ioane, zice, iaca timpu o trecut și mîni-poimîni n-om mai ci ! Tu ești om în putere da eu mă las de-amu de ceea parte a muntelui ! Și iaca nici amu nu știu prea bine cine ești și ce-i cu tine. De ce te ferești de mine ? De ce nu-mi povestești viața ta ?

— La ce bun ?

— Așa, ca să știu și eu. Ca să nu mi se pară că te ferești de mine și mă disprețuiești. Și să nu fiu mîhnită, omule !

Ion tăcea. Ea îi vîri mîna în sîn pe sub cămeșa albă de cînepă, își purta încet degetele prin părul ca de urs de pe pieptul lui și-l rugă din nou :

— Fii bun și spune-mi, ca să știu și eu cu cine mă culc sara și cu cine mă scol dimineața, cu cine mînc dintr-o strachină, cu cine merg alături, pe zi, în căruță. Cine ți-e mamă ? Cine ți-e tată ?

— Ți-aș fi spus demult, Marie, dar vezi că nici eu nu știu.

— Cum așa ? Cînd ai venit înția oară la noi, de unde ai venit ?

— De la mănăstire.

— Nu te-nțeleg. Doamne ferește, ai ci fost călugăr ?

— Nu, călugăr n-am fost. Am fost slugă la călugări. Slugă la mănăstire. Am păscut oile și le-am muls, am avut grijă de cireada de vaci, m-am îngrijit de albinele mănăstirii, m-am luptat cu lupchii, cu urșii, cu bursucii, cu ploile, cu vîntul, cu stîncile, cu șiroaiele, cu prăpăstiile... Cît privește buduroaiele, avea mănăstirea vreo cinci sute. Era muncă grea.

— De aceea ai plecat de la mănăstire ?

— Nu de aceea ! Cu munca ieșeam eu la capăt. Aveam și un prieten călugăr, Cleopa, cu care mă-nțelegeam. Parcă ți-am mai pomenit de el. Așa că, despre partea asta, puteam să-mbătrînesc la mînăstire...

— Atunci de ce ai plecat ?

— Din cauza unui gis !

— Un gis ? Alt gis ? Unu o fost cu lostrița.

— Și aista tot cu lostrița. Tot cu lostrița aceea. Una la fel. Nu ți l-am spus... Am vrut să ți-l spun atunci, în dimineața aceea cînd te-am chemat la nuc să-ți arăt unde trebuie să facem fîntina. Vroiam să-ți spun că lostrița pe care am gisat-o în noaptea aceea, am mai fost gisat-o odată cu ani înainte. Pe urmă, nu știu ce mi-o venit ș-am tăcut. Da amu, că m-ai zgîndărit, că cine mi-i mamă și cine mi-i tată și că de ce am plecat de la mănăstire, iaca îți povestesc. Ai și tu dreptate. Ca mine om închide ochii ș-om pleca pe ceea lume fără să ne cunoaștem.

Îț spuneam că am plecat de la mănăstire unde slugăream de cînd mă știu, din cauza unui gis.

Se făcea că mă găseam pe malul unui iaz. La fel cu iazul din gisul celalt, al doilea, cu fîntina. Parcă era iazul mînăstirii, dar mult mai mare, mai limpede și mai frumos. Mi-aduc aminte că chiar în gis mă întrebam : ce s-o-ntîmplat cu iazul ista al mînăstirii ? Cum s-o făcut de-odată așa de

mare și de frumos ? Stăteam pe mal și pescuiam. Știam, tot în gis, că pescuiam, ca în fiecare an, de Blagoveștenie. Așa era obiceiul la mănăstire și așa-i și acum : de Blagoveștenie, se mănâncă la trapeză, pește. Fiecare călugăr ori frate, ori slugă, ori pribeag, ori cie ce-a ci, primește o strachină cu borș de pește, o giumătate de pește fript, o căciulie de usturoi și-un calîp de mămăligă din aceea învîrtită la două bețe. Cel care scotea în fiecare an peștele din iaz, pentru masa de Blagoveștenie, eu eram. În mine avea starețul încredere. Așa și amu, în gis. Pescuiam care vasăzică pentru Blagoveștenie. Dar era apa așa de limpede că se vedea pînă la fund cum foiesc peștii de toate soiurile și în toate culorile. Vedeam și păstrăvi de-o frumuseță ! Tot în gis mă-ntrebam : de unde Dumnezeu or ci venit păstrăgii aiștea în iazul mînăstirii ? Că ei caută tot apă rece și curgătoare ! Se vedeau și racii cum se mișcă încet pe lîngă maluri. Cînd am tras ciorpacul, am rămas încremenit : o lostriță mare, cu solzi strălucitori, ici-colo cu pietre nestemate pe ea, se uita la mine cu niște ochi omenești, ca de nireasă, și spunea cu glas dulce de te-nciora :

— Ioane, dă-mi drumul înapoi că eu nu sînt din iazul vostru. Eu sînt mai dincolo, dinspre munte. M-am rătăcit pe-aicea și-mi caut drumul înapoi.

— Să-ți cie de bine, i-am răspuns. Mîine se mănîncă pește la trapeză, că-i Blagoveștenia și preacuvioșii călugări or să fie bucuroși să guste carne de lostriță.

— Ioane, dă-mi drumul ș-am să-ț spun o taină mare, se roagă ea.

— Întîi spune tu, frumoaso, taina cu care te lauzi, și pe urmă om vedea.

— Ioane, tu nu știi cine ți-i mamă și nu știi nici cine ți-i tată ! Da să faci cum te-nvăț eu. Pleacă din mănăstire. Ia-o pi cirul apei tot în sus, tot în sus, ș-ai să-ț găsești părinții. Ai să găsești pe tatăl tău și pe mama ta !

Cînd am auzit eu asemenea vorbe, batîr că eram în gis, m-am bucurat tare. Am luat lostrița în brațe ș-am lăsat-o să lunece în apă. Cînd o căzut în apă, o făcut „pleosc !” și pe dată apa s-o tulburat ș-o-nceput să ciarbă ca atunci cînd stîngi var. Era o forfoteală ș-un abur ca de pucioasă, că m-am speriat. Am țipat și m-am trezit. Cum m-am trezit, m-am încinat ș-am batut matane. Și tot atunci m-am dus la Cleopa, prietenul meu. I-am spus gisul și el m-o sfătuit să fac chiar așa : s-o iau pe apă în sus și să iscodesc în dreapta și-n stînga că cine știe poate dau de părinți. M-am luat și m-am dus la părintele stareț și l-am rugat să-mi dea simbria că vreau să plec.

— De ce să pleci ? ridică el sprincenele mari.

— Ca să-mi caut părinții, i-am răspuns. O venit vremea, preacuvioase părinte să aflu cine mi-i tată și cine mi-i mamă.

— Așa ceva nu cred c-ai să poți afla, fiul meu !

— Ba eu cred c-am să aflu, preacuvioase. Și la trapeză am auzit citindu-se din cărțile vechi : caută și vei afla !

— Lasă fiule, cărțile, nu poți tu înțelege ce scrie în ele ! Tu te pricepi mai bine la oi, la albine... Te-ai întrebat vreodată de ce te cheamă Adusu ? Ion Adusu. Pentru că te-a adus cineva la mănăstire, amu treizeci de ani ! Și iaca fiule, ai crescut mare, ai prins a face treabă la mănăstire, te-ai făcut păstor și prisăcar și pescar și nimeni n-a-ntrebat de tine : nici bărbat, nici femeie, nici tînăr, nici bătrîn, nici vîntul, nici pasărea, nici tă-

cerea, nici piatra, nici soarele, nici veverița, nici jderul, nici râsul, nici șarpele, nici șopîrla...

Bătrînul stareț cu barba albă, slab și uscat toacă, spunea cuvintele rar, de parcă citea moliftele sfîntului Vasile și fiecare cuvînt spus, mă făcea să îngheț. Parcă-mi îngheța inima de jos în sus, cîte puțin. Mă durea și simțeam că mor. Am uitat de obligația ce aveam de a ci mereu supus și ascultător ș-am urlat ca un prost la părintele stareț :

— Ba da ! Ba da !

— Cum adică ba da, ba da ? o-ntrebat bătrînul, uitîndu-se printre pleoapele apropiate și obosite. Ce vrei să spui ?

— Vreau să spui, preacuvioase, că totuși, cineva a-ntrebat de mine. Bătrînul a făcut abia amu ocii mari di tăt și s-o apropiet de mine.

— Cine, fiule ?

— Lostrița, am șoptit.

Starețul a stat oleacă gînditor. După aceea s-o uitat la mine așa, cam dintr-o parte, cum nu l-am văzut niciodată. Credea pe semne că nu-s în toată mințile. M-o îndemnat cu blîndețe să vorbesc :

— Povestește fiule...

Eu i-am spus gisul.

După ce am terminat, bătrînul o stat din nou gînditor ș-o tot numărat ș-o numărat cu ochii închiși mătăniile de abanos. Într-un tîrziu o grăit :

— Nu știu ce să zic, fiule. Gisurile, ca gisurile... Unele spun ceva, altele nu spun nimic. Unele-s de la Domnul, altele de la Diavolul. E bine să nu ne încurcăm cu ele. Dar în visul tău e ceva care mă tulbură.

— Lostrița, zic eu.

— Nu lostrița, ci faptul că ți s-o spus s-o iei pe rîu în sus.

— Putea să spună pe rîu în gios, zic eu.

— Dacă spunea pe rîu în gios, poate Ț-aș ci cetit moliftele Sf. Vasile sau ale Sf. Ioan Gură de Aur, te-aș ci binecuvîntat și te-aș ci trimis să pescuiești cu adevărat în iazul nostru, ca de-atîtea ori, că iacă mai sînt cîteva zile și-i Schimbarea la Față, cînd îi dezlegare la pește, la vin și la undelemn ! Da, vezi că Ț-o spus s-o iei pe rîu în sus și asta, cum spuneam, îmi dă de gîndit.

— Nu înțeleg, am zis...

— Ascultă ș-ai să înțelegi. Amu treizeci de ai, tot pe rîul aista ai venit de la deal la vale, pînă-n poarta mănăstirii într-o copăiță...

Cînd Ion o agiuns cu povestirea la cuvîntul „copăiță“, femeia o sărit în sus ș-o strîgat ca îngiunghietă : Doamne, Dumnezeu !

Era albă ca varul, cu părul răvășit, cu ocii mărit, gata să-i sară din găoace. S-o prăbușit la pieptul lui Ion strigînd : nu-i adevărat ! nu-i adevărat ! Doamne, nu-i adevărat ! Doamne, fă să nu cie adevărat !

După aceea o-nceput să-i caute tîmplele bărbatului, cînd pe cea din dreapta, cînd pe cea din stînga și cînd o simțit la una din ele o cicatrice mare, o rîdicat mîinile în sus la Ion ș-o strîgat cît ce-o putut :

— Ioaaaane ! Ioaaaane ! Ce-ai făcut, Ioaaaane ! L-ai omorît pe taică-tu și te-ai însurat cu maică-ta ! Cum ai să mai trăiești, Ioane ? Cum am să mai trăiesc ?

Apoi o cîcat în genunchi în fața icoanei și tremura și plîngea și-i clănțăneau dinții în gură :

— Maica Domnului... Măicuța Domnului... De ce ? De ce ai îngă-

duit ? De ce nu Ț-o fost nilă ? De ce n-ai zis ninica ? De ce ai tăcut ? Unde să mă duc ? Un-e să mă ascund ? Cine mă primește ? Cine mă iartă ? De ce taci ? De ce nu spui o vorbuliță ? Dacă nu Ț-o fost nilă de mine, de ce nu Ț-o fost nilă de omu ista ? De copilu nfeu pe care l-am purtat în pîntece și l-am născut și l-am alăptat ? Un'e să mă ascund să nu mă mai vadă soarele ? Să nu mă mai vadă luna ? Doar în fîntînă...

Și cum o zis cuvîntul fîntînă, tot atunci, așa în cămeșă cum era, o zbughit-o pe ușă afară, mai-nainte ca Ion s-o poată opri și ș-o dat drumu în fîntînă !

Amu Ion ce să facă ? O strîgat în dreapta, în stînga, pe la vecini, pe la cumetri, că-ș făcuse mulți cumetri în sat, și le-o spus nenorocirea. Oamenii au venit cu frînghii, cu cîngi, cu prăjini și și-au dat drumu în fîntînă. Da n-au găsit ninica. Au ieșit oamenii vlăguiți de-atîta căutătură ș-au prins a se supăra :

— Măi Ioane, tu glumești ? Maria nu-i în fîntînă ! Poate n-ai văzut bine. O ci fugit pe lîngă fîntînă, ia așa la vale, printre copaci. Sau, mai știi ? ăi ci avut năluciri...

— Măi oameni buni, nu-s nebun și nici năluciri n-am avut. Am văzut destul de bine ! S-a aruncat chiar în fața mea. Doar oleacă de n-am prins-o. Am auzit-o și țipînd. Cred că-i părea rău și voia să cie scăpată.

Oamenii s-au vîrît din nou în fîntînă. Unii stăteau sus la frînghii, doi, gios, în adîncul pămîntului. Acei din adîncul pămîntului tot se sfătuiau între ei. Se auzea de sus. Dar tot n-au găsit nimic.

— Ioane, tu spune ce vrei, da în fîntînă nu-i nici o femeie.

Atunci Ion le-o spus așa :

— Măi oameni buni, spuneți voi ce vreți, da Maria îi la fundul fîntînii. Agiutați-mă să sleiesc fîntîna, că trebuie s-o găsesc ! S-o scot afară și să-i fac cele creștinești. Știu că nu-i glumă să sleiești o fîntînă ca asta. Dar plătesc ! Nu cît face ci de șapte ori mai mult, ca să cie pomană pentru sufletul Mariei.

Oamenii s-au prins. Și de nila lui Ion și de dragul cîștigului. Două zile au scos apă din fîntînă cu ciuberele. Scoteau apa ș-o răsturnau alăturea. Apa se scurgea la vale, ieșea pe supt poartă și se ducea pe drum. S-o umplut drumul de apă. Au agiuns și la fundul fîntînii. Au început să scoată mîlul. Și cîn-colo, mai la urma urmei, au dat de-o dihanie vie. Stătea pitită tocmai gios, gios de tot, vîrîtă olecuță într-o scobitură, pe unde năboia apa izvorului. Întîi oamenii s-au speriat. După aceea ș-au făcut curaj zicînd că ce poate să cie, că doar n-a ci lup, n-a ci leu nici tigru, au prins-o ș-au zvîrlit-o în ciubăr. Pe urmă au făcut sămn din frînghie să tragă repede cei de sus. Cîn-o agiuns ciubărul sus, toț s-au crucit : o lostriță ! Cum așa ? De unde lostriță în fîntînă ? Cine-o mai auzît ? Solo-mîzdră, da ! șârpe, da ! broaște, da ! Da lostriță ? Asta-i dracu ! o spus unul din ei ș-o ridicat barda pe care-o avea în mîna, ca s-o pălească.

— Nu ! o strigat Ion ca scos din minți. Să n-o atingeți !

Se niera toți cîț erau acolo și-și făceau cruce. Ion zîcea :

— Tu erai, vasăzică... Te vād amu a treia oară ! Întîi te-am văzut în gis... A doua oară tot în gis... Amu, a treia oară te vād de-adevăratalea ! A doua oară, cînd mi-ai spus să săp fîntînă aici c-am să dau de izvor, nu m-ai amăgit. Am găsit izvor bun după cum sî vedi. Da nici întîia oară nu

m-ai amăgit : mi-ai spus s-o iau pe apă în sus, c-am să găsesc pe tata și pe mama. I-am găsit.

Ion Adusu s-o oprit din vorbirea lui cu lostrița ș-o ridicat ocii către oamenii care stăteau încremeniți, cu părul zbîrlit în vârful capului. S-o uitat la ei lung și le-o spus :

— Țineți minte ce vă spun : Vasile Lipan pe care l-am ucis cu bota, fără să vreau, îi tatăl meu adevărat. Iar Maria, care s-o aruncat în fîntînă și pe care voi n-o mai găsiți, o fost mama mea adevărată. Am omorît pe tatăl meu ș-am trăit cu mama mea ! Aistea toate le-o aflat cu bune dovezi Maria și mi le-o spus și mie. Și din cauza asta s-o aruncat în fîntînă. Lostrița asta, eu o dau din nou în fîntînă. Să nu s-atingă nimeni de ea. Să nu vă mai atingeți nici de fîntînă. Să pecetluiți roata și ciutura și să rămînă toate așa, neclintite, ca acuma, pentru veșnicie. Averea asta toată cît este aici, să rămîie în sama primăriei pentru văduve și pentru orfani și pentru tot felul de binefaceri, pentru odihna sufletului robilor lui Dumnezeu Vasile Lipan, Maria, soția lui și Ion Adusu, feciorul lor. Așa să faceți ! Lostrița o dau înapoi.

Și cum s-o aprochiet de marginea fîntînii, dihania, cu solzi aurii, frumoasă și gioaie, deodată o sărit și s-o dus în adîncuri.

Ion n-o mai spus ninica. S-o dus și ș-o luat bățul lui vechi, de sub coardă, ș-o luat traista lui cea veche, o spus către oameni : cu bine și cu sănătate, o ieșit pe poartă și s-o tot dus. Nimeni, niciodată n-o mai auzit de numele lui. Fîntîna o rămas așa, neumblată. Au crescut buruienile și s-o năruit. S-o năruit cu timpul și casa, și gardurile, și poarta, și prisaca și copacii, tot, tot ! Că nimenea n-o vrut să se mai așaze pe locul acela. Da satul acela o agiuns de pomină. O-nceput lumea să-i spună satul lostriței. Mai pe urmă i-o spus numai Lostrița. Da ce fel de lostriță o fost aceea, eu drept să vă spun, nu mă agiunge capu.

V-am spus și eu, cum am auzit !

de la Constantin HLIHOR, 64 ani, Baia, 1951

II. POEZIE POPULARĂ

Reproducem aici, după lucrarea încă netipărită a lui V.G. Popa (Nicolae Labiş, folclorist), o parte dintre producţiile folclorice culese de Nicolae Labiş, dar neincluse de Maria Luiza Ungureanu în ediţia Folclor din Țara de Sus, spre a completa și a face mai edificatoare imaginea activității lui Nicolae Labiş pe tărîmul cunoașterii și valorificării resurselor inepuizabile și veșnic reconfortabile ale creației populare.

FRUNZULIȚĂ DE NEGHINĂ

Frunzuliță de neghină,
Inimă de zbucium plină,
Cînd te-oi mai vedea-mpăcată,
Cum erai demult, odată !

Frunzuliță de-avrameasă,
De te-aș mai vedea acasă,
Că tot umbli pe cărări
Podite cu supărări !
Că tot umbli prin străini,
Pe drumuri cu scai și spini !
Că tot umbli pe departe
Și nu-mi mai scrii nici o carte !

(Cules de la Dumitru Nițan, din comuna Boroaia, 1951)

FRUNZULIȚĂ DE LALEA

Frunzuliță de lalea,
N-am gîndit în vremea mea,
C-aista trai l-oi avea,
Ș-aista pahar l-oi bea !
N-am gîndit într-a mea lume,
C-oi ajunge-aistea zile
Ș-oi mînca aiasta pîne !

(Cules de la Paraschiva Bîrsan, din comuna Mălini, 1951)

URÎTUL, BATĂ-L PUSTIA

Urîtul, bată-l pustia,
Nu-l da, Doamne, nimănuia.
Mai degrabă dă-i o boală,
Că zace și-apoi se scoală,
Da urîtul de-l pălește,
Nimeni nu-l mai lecuiește !

URÎTUL DIN CE-I FĂCUT ?

Urîtul din ce-i făcut ?
Din omul care-i tăcut :
Pune buză peste buză,
De parc-ar zice din frunză !
El din frunză nu mai zice,
Urîtul iaca-i aice !

FOAIE VERDE BOB MĂRUNT

Foaie verde bob mărunț,
Urîtul din ce-i făcut ?
Din omul posomorît !

Că tot tace și tot tace
Și urîtul nu-ți dă pace !
Că tot tace ca o stîncă
Și urîtul te mănîncă !

(Culese de la Constantin Hlihor, din comuna Baia, 1951)

MĂ TOT RÎD VECINELE

Mă tot rîd vecinele,
Că mi-s hîde vetrele !
De-oi ajunge pînă joi,
Mi-oi cumpăra măturoi
Și casa mi-oi mătura,
Gunoiul l-oi arunca
Și vatra mi-oi vărui,
Și tot gospodină-oi fi !

FRUNZULIȚĂ LEMN VÎRSTAT

Frunzuliță lemn vîrstat,
De cînd m-am fost măritat,
Nici o rufă n-am spălat !

La cusut mă doare capu,
La crîsmă găsesc eu leacu !
La-mpletit mă doare-o mîină,
La crîsmă mi-i îndemîină !

(Culese de la Catrina Hancea, din comuna Mălini, 1951)

STRIGĂTURI

Nu te da și nu te da,
Stai ca bradu, tot așa !
Stai ca bradu nant și drept,
Cu inima tare-n ciept !

*

Ia mai zi, mai zi, mai zi,
Cît îi vremea de-a iubi !
Că dacă îi bătrîni,
Tot îi sta și-i hodini,
Ca plopul îi putrezi !

*

Dați-vă deoparte toți,
C-aista îi joc de hoți !
Joc de hoți și de tîlhari
Trăiți toți pe sub stejari !

*

Ia mai zi, mai zi, mai zi,
Că ce-a fi, nimeni n-a ști !
Azi îi soare și frumos,
Mîni a fi timpul ploios !
Azi îi bucuria mea,
Mîni a ninge și-a ploua !

*

Zi o dată și-ncă-o dată,
Pîn s-a face cobza fată !

Zi-i din cobza ta cea proastă,
Pînă s-a schimba-n nevastă !

(Culese de la Gheorghe Panfîru, din comuna Mălini, 1951)

*

Fă leliță, lelișoară,
Pentru ce-am greșit aseară,
Nu lăsa puiul să moară !
Pentru-un pic de sărutat,
Nici popa nu dă păcat !

(Culeasă de la Gheorghe Panfîru...)

*

Copiliță de pe șes,
Te cunosc numai pe mers,
Că ți-i mersul legănat
Și cuvîntul alintat,
Că ți-i mersul de nuia
Și vorba de catifea !

(Culeasă de la Constantin Hlihor...)

*

Miresuică, buze dulci,
Tot mi-ai spus că nu te duci,
Tot mi-ai spus și tot mi-ai spus,
Pîn' la urmă tot te-ai dus !

(Culeasă de la Gheorghe Panfîru...)

*

Harnică-i nevastă-mea,
Scăpare-aș curînd de ea :
Într-o zi și-o săptămînă,
De-abia scarmănă o lînă !
Dintr-o chită de fuioare,
De-abia face-o strecătoare !

*

Mîndră-hăi, cămeșa ta,
Nu-i țesută de mata,
Ci-i țesută de vecină
Pe brînză și pe făină !
I-ai dat patruzeci de ouă
Și ți-o pus și poale nouă !

(Culeasă de la Constantin Hlihor...)

BALADE

LA O MARGINE DE SAT

La o margine de sat
Să vă spun ce s-a-ntîmplat :
Doi tineri s-au întîlnit
Și nu s-au mai despărțit !
Băiatul a vrut s-o ia,
Părinții n-au vrut s-o dea !
Cînd erau la logodit,
Părinții nu i-au voit !
Cînd erau la cununie,
Părinții purtau mînie !
Tinerii dacă-au văzut
Că nu-i loc pentru iubit,
Tare rău s-au supărat,
Spre mare s-au îndreptat.
Acolo dacă-au ajuns,
Cu drag în brațe s-au strîns,
Umăr pe umăr au plîns,
Braț de braț s-au încleștat
Și-n mare s-au aruncat !
Și apa unde-au căzut
Șapte zile s-a rotit !

Părinții dacă-au aflat,
Fuga mare-au alergat,
Cît au putut au strigat :
— Marinare, marinare,
Scoate copiii din mare,
Că ți-oi da multe parale !
De i-ei scoate vii la soare,
Îți dăm șapte moșioare !
De i-ai scoate batăr morți,
Îți dăm banii noștri toți !
Șapte saci și încă-un sac
Și la urmă-un comănac
Plin cu galbeni franțuzești,
Să-ți ajungă cît trăiești,
De muncit să nu muncești !

Banii cum îi număra,
Pe copii îi căuta

Cu vapoare-n sus și-n jos,
Pînă cînd la mal i-au scos,
Doar o leacă vineții,
Da încolo parcă vii,
Cu fețele seninate,
Cu brațele încleștate !

Bucură-te cimitire,
Că vin două flori la tine,
Da nu vin ca să-nflorească
Văzduhul ca să-l sfințească,
Soarele să-l veselească,
Ci vin ca să putrezească !

După ce i-a îngropat,
O minune s-a-ntîmplat :
Pe mormîntul la băiat
A crescut un brad înalt !
Pe mormîntul la fetiță
A crescut un fir de viță !
Vița-n zori a răsărit,
Pîn' la prînz a înfrunzit,
Pîn' la toacă s-a lungit,
Iar noaptea creștea, creștea
Și pe brad îl cuprindea,
Pe dînsul se răsucea,
Pînă-n vîrf că mi-ajungea
Și-acolo strugur făcea,
Strugur dulce, sîngeriu,
Ca sîngele de om viu !
Strugurele se cocea,
Roș ca focu se făcea,
De departe strălucea,
Mierlele că s-aduna,
Boabele le ciugulea,
Șapte nopți apoi cînta !
Șapte zile, șapte nopți,
Că ei se iubeau și morți !

Frunzuliță trandafir,
Da de-atunci prin cimitir
Orice om care trecea
Sta pe loc și se uita,
Sta pe loc și se mira,

Se mira și lăcrăma
Și pe părinți blăstăma :
Ardă-i focu de părinți,
C-au despărțit doi iubiți !

(Culeasă de la Constantin Hlihor, din comuna Baia, 1951)

URĂTURA

Seara asta pe-nserat,
Noi cu plugul ne-am luat,
Tocmai de pe la Dolhești,
Să v-aduc un sac de vești,
Vești din țară adunate
Și la mine-n sac băgate...
Și v-aș spune, tot v-aș spune
Și mai rele, și mai bune,
Dar se vede prin fereastră,
Cum pe masa dumneavoastră
Stă cogeamite cucoș
Lîngă-o sticlă de vin roș,
Șade-o gîscă pe curechi
Rumenă pîn' la urechi !
Gîsca asta, bat-o sfîntul,
Mi-a-nnodat în gît cuvîntul !
Geaba-ncerc, geaba icnesc.
Nu pot să mai povestesc !
Geaba-ndemn și geaba-ncerc,
Mă tot uit și-nghit în sec !
Geaba boii îi îndemn,
Că-mi tot face gîsca semn !
 La ureche zurgălăi,
 Ia mai îndemnați, flăcăi !
 Hăi ! Hăi ! Hăi !

Măi feciori de cinci parale,
Trageți brazda mai la vale,
Pe la oala cu sarmale !
Trageți brazda mai cu foc
Tot pe lîngă poloboc,
Să sorbim din el o dată,
Că-i pîrjol pe beregată !
Că pe unde am umblat
Și pe unde am arat,
Tot de oameni buni am dat !
Bunăoară, la vecina,

Cînd s-a fost aprins lumina,
Am tras plugul și-am arat.
Cum din vechi am apucat,
Însă cum uram așa,
Tot cu gîndul la ulcea,
Cum uram și noi de zor,
Tot cu gîndul la ulcior,
Iată, mări, că s-arată
Prin fereastra înghețată
Niște ochi frumoși de fată,
Mari, căprui și plini de foc,
De-am rămas uimit în loc !
Glasul mi s-a bîlbîit,
Limba mi s-a-mpleticit,
Iară inima-mi bătea
Ca un ceas de tinichea !
Aoleu ! cum aș fi vrut
Ochii fetei să-i sărut !
Însă cînd privii mai bine,
Ce văzui, sărac de mine ?
Nici tu fată, nici nevastă,
Ci sta mîța la fereastră !
Sta așa și se uita
Cum mă-ndrăgosteam de ea !
Clopoței și zurgălăi,
Ia mai îndemnați, flăcăi !
Hăi ! Hăi ! Hăi !

Foaie verde iarbă deasă,
Gospodari din astă casă,
Ocrotească-vă norocul,
C-auzii c-ați tăiat porcul !
Gîscă friptă, porc tăiat,
Fie Domnul lăudat,
Se găsește de mîncat !
Coboriți de pe tîrnaț
Vreo bucată de cîrnaț,
Vreo bucată de slănină
Ca de-aici pîn' la fîntînă,
Lungă-așa ca de-o prăjină,
Să ne-ajungă-o săptămînă !
Dați-ne cîte-un hartan,
Să venim și-n cela an !
Să venim să vă urăm,
Vinul vechi să vi-l gustăm !
La urechi cu zurgălăi,
Dați-i gură, măi flăcăi !
Hăi ! Hăi ! Hăi !

Gospodină, gospodare,
Să vă spun o întâmplare :
Mai demult îmi da cu zor
Biata mamă să mă-nsor.
„Măi băiete, măi băiete,
Nu te speria de fete,
Că nu-nțeapă, nici nu pișcă,
Nici cu pușca nu te-mpușcă !”
De-auzii așa ceva
De la biata maică-mea,
Am plecat la Șoimărești,
Pe la Brusturi, prin Orțești,
Pe la Baia, prin Mălini,
Prin vecine, prin vecini,
Și m-am lăudat și eu
Cum c-aș fi de neamul meu
Dintr-un soi vestit și-aș vrea
Să mă-nsor cu cineva !
Tot așa, bătînd cu gura
Mai în toată bătătura,
La o casă mai bogată
Am găsit și eu o fată
Frumușică ca o floare
Și la ochi fermecătoare !
La urechi cu zurgălăi,
Dați din gură, măi flăcăi !
Hăi ! Hăi ! Hăi !

De urat, am mai ura,
Dară ni-i c-om însera
Pe aici, prin sat străin,
Fără pîne, fără vin,
Fără vreun colac rotund,
Cu traista spartă în fund
Ș-avem de trecut păduri,
Văile și munții suri,
Ș-o dumbravă minunată
De Ștefan Vodă arată,
Unde fetele nebune
Tot aruncă cu alune
Și se leagă de feciori
Ca albinele de flori !
Am mai sta, am mai ura,
Că ni-i drag de dumneata !
Am mai sta pe la fereastră
Că ni-i drag de dumneavoastră,
Însă-i frig de tot și-i noapte
Și plăcintele nu-s coapte !
Hopuri, hopuri, hopurate,

La mulți ani cu sănătate !
A-hooo ! A-hooo ! A-hooo !

(Culeasă de la Constantin Hlihor, din comuna Baia, 1951)

POFTIM LA MASĂ, DOMNULE MIRE...

Poftim la masă, domnule mire,
Că te știi vesel și mîncău din fire !
Și dumneata, nune mare,
Că-i ora înaintată tare !
Și dumneavoastră, socri mari,
Și voi, prea cinstiți gospodari,
Poftiți de luați,
Din bucate vă ospătați,
Care cu furculițe,
Care cu lingurițe,
Care cu cuțite,
Fie tocite, fie ascuțite,
Dar care nu aveți de nici unele,
Faceți bine și luați cu mîinile !

De-or părea mîncările nesărate,
Credeți și dumneavoastră, că sarea-i departe :
Pînă s-o aducem de la Cacica,
Se topește și nu mai rămîne nimica !
Pînă s-o aducem de la Tîrgu-Ocna,
Ne-ngheață limba-n gură și se face ca bocna !
Iar dacă ne ducem după slatină,
Capul pe umeri ni se clatină,
Că slatina n-o găsești
Decît pe moșiile mînăstirești !
Și de te prinde părintele stareț,
Cel cu barba cît mătura și tare vorbareț,
Îți citește moliftele sfîntului Vasile,
De nu se mai ține nimica de tine
Și te bagă la gros
De-ți trece osul prin os !
De-or fi bucatele nepipărate,
Aflați că Țarigradul e și mai departe,
Și căpcăunii de turci
Cu capul plin de buci
Și năuci,
Cum ne prind cu piperul în căruță sau sanie,
Ne fac de petrecanie !

De n-or fi prea bine fierte,
Credeți, că n-am avut lemne tăiete !
Că cine se duce la pădure,
Bine înțeles, nu să fure,
Ci să ia așa, cît de cît,
Se trezește cu oamenii lui Constantin Pașcanu după gît !
Că te ia la-ntrebări domnu jandar !

De vă temeți c-or fi bucatele otrăvite,
Poftim, le gust eu înainte !
Că decît să piară oastea împăratului,
Mai bine eu, mincinosul satului !

Poftim de ospătați,
Dar din meliță să nu dați !
Poftiți la friptură
Și la plosca cu băutură
Pentru cinstita dumneavoastră gură !
Întindeți-vă la plăcinte,
Că-s adevărate și nici una nu minte !
Anume pentru dumneavoastră-s gătite !
Nu vă uitați că la asemenea mîncare aleasă
Nu prea se-ndeasă
Nici domnul mire, nici doamna mireasă !
Nu vă luați după ei,
Că-s tare **tinerei** :
Ciugulesc ca două păsărele
Și se tot gîndesc la alte cele !
C-așa-i lăsat de la Dumnezeu, se pare,
Mirele și mireasa să nu aibă poftă de mîncare !
Dumneavoastră, ca niște gospodari,
Țineți-vă tari !
Mîncăți zdravăn, rupeți cu dinții,
Că pe noi părinții,
De cînd am apucat,
Tot așa ne-au învățat !
Vorba ceea : gălușca umflată,
De trei zile fiartă,
Într-un hîrb de oală spartă,
Hop ! în astă gură căscată !
Gălușcă șugubață,
Legată cu ață,
Umplută cu carne de rață,
Hop ! în gura lui Nătăfleată !

Poftiți, luați și mîncăți
Și pe socru mare lăudați !

(Culeasă de la Constantin Hlihor, din comuna Baia, 1951)

„CREDEA CU TĂRIE ÎN DREPTATE, ÎN IZBÎNDA BINELUI, ÎN COMUNISM“

MARGARETA LABIȘ DESPRE FRATELE EI

1

— *Stimată Margareta Labiș, care sînt gîndurile ce v-au însoțit venind la Timișoara ?*

COSMOGONIE ETICĂ

Departe însă de a mai fi doar o autobiografie, un jurnal al descoperirilor și înțelegerilor treptate ale copilului și adolescentului, **Lupta cu inerția** e mai presus de toate o vie dezbateră polemică și, într-un fel, o cosmogonie etică. Aceasta presupune, spre deosebire de toate acele sisteme poetice bazate pe mit și închipuire, existența, mai presus de toate, a unei gîndiri și observații mature, fără de care putința de a construi în social este exclusă. Și mai presupune ceva : existența unui erou adînc frămîntat de problemele timpului său, cu o conștiință care a ieșit deasupra, din lupta deschisă cu adversitățile, nu puține, cu ispitele și erorile proprii, cu dezordinea anarhică a vîrstei, favorizată și de un temperament cu ardere prea intensă.

CORNEL REGMAN

— M-am bucurat că mi s-a dat ocazia de a face parte din comisia centrală a concursului „Mihai Eminescu“. Bucuria aceasta are mai multe explicații : Eminescu e simbolul, prin excelență, al spiritualității românești. Sînt profesoară de limba română, iubesc din tot sufletul poezia, arta în general. Orașul dumneavoastră, omagiază, în contextul concursului, semi-centenarul nașterii lui Nicolae Labiș printr-o seară de poezie.

2

— *Din constatările dumneavoastră nemijlocite, la clasă, socotiți că lirica lui Nicolae Labiș a pătruns în conștiința tinerilor de astăzi ?*

— Cititorul foarte tînr nu cunoaște contextul epocii în care a trăit și a scris Nicolae Labiș, de aceea constat că ne aflăm în fața unui caz paradoxal : bucurîndu-se de o notorietate extraordinară, Labiș, are, totuși, puțini cititori care pătrund cu adevărat în densitatea lirismului său. Un lirism de substanță numai aparent ușor de receptat.

3

— *Pentru a-i înțelege mai bine creația, spuneți-ne ce fel de om a fost Nicolae Labiș ?*

— Era un revoluționar prin structura lui intimă. Avea o sensibilitate neobișnuită și capacitatea sa de a vedea în miezul situațiilor ne uimea pe noi cei din preajmă. Nu suporta mediocritatea. Ardea. A fost o conștiință artistică și politică unică. Scînteietoare. Era un fiu iubitor, un frate plin de înțelegere, grijuliu cu noi, surorile mai mici. Fiind apropiați ca vîrstă, el și eu eram legați de preocupări comune, multă vreme

l-am urmat și l-am ascultat fără crîcnire. De mic avea o personalitate foarte puternică. Mă iubea și pentru că așteptase cu nerăbdare venirea pe lume a unei surioare, căreia îi alesese el numele.

4

— *Adevărat?*

— Mama și tata îi spusese că va avea un frățior sau o surioară. El dorea să aibă o soră mai mică. Avea trei ani și era un pasionat amator de povești. Mama îi povestea mereu, iar el născocise un basm: Margareta în pom. Se emoționa și plîngea de mila Margaretei, iar mama îl consola zicînd că acuși vine pe lume o fetiță cu nume de floare.

5

— *Așadar, a început cu... proză. Ce a urmat?*

— La cinci ani, a învățat singur să citească. Avea o curiozitate vie, căuta răspunsuri la întrebări și așteptări mai mari decît îi erau anii. Citea cu patimă. Cînd mi-a venit rîndul, am început și eu să fac lectură de cîte ori apucam. Nu aveam timp de citit după pofta inimii. Noi vedeam de casă, îngrijeam animalele din gospodăria părintească, în timp ce ai noștri erau ocupați cu școala. Însă Nelu — așa-i spuneam noi cînd era copil — avea idei de tot felul, iar eu îl secondam.

6

— *Vă gîndiți la vreo năstrușnicie?*

— O putem numi și așa. Era pe la sfîrșitul lunii iunie, se apropia serbarea de încheiere a anului școlar. Tata cumpărase cărțile pe care urma să le atribuie premianților. Ne grăbeam să le citim înainte de a se ține festivitatea. Vreme de o săptămînă încheiată, truserăm să instalăm o „sală de lectură” într-un arțar. Eu eram muncitor auxiliar, executam cu sfințenie ceea ce plănuia Nelu. Am încropit trepte în trunchiul copacului, fratele meu a legat de o cracă un scrînciog, iar de toate cele trei crengi principale a sprijinit o platformă de lemn pe care încăpeam comod amîndoi. Deasupra a instalat un acoperiș. Ședeam lungiți. La început, mi-a citit cu glas tare, apoi m-a îndemnat să mă joc cu păpușa, iar el a continuat lectura uitînd de toate. Avea zece ani și basmul său preferat, în momentul acela, era „Cele trei rodii aurite”. Eu citeam mai anevoie, dar cu totul vrăjită „Frumoasa din pădurea adormită”. Mi-amintesc că ne plăcuseră nespuse poveștile lui Petre Ispirescu. Nelu se refugia adesea în „sala de lectură”. Mama îl căuta, îl striga. Răspundea „îndată, îndată”, dar se cufunda iar în cartea lui. Cît despre mine, eram încîntată că devenisem aidoma personajului din prima istorioară născocită de fratele meu.

7

— *Ce alte jocuri vă pasionau?*

— Eram în refugiu. Îmi doream tare mult o păpușă frumoasă. Erau ani grei, de sărăcie cumplită. Nelu

INTRE APARENȚĂ ȘI ESENȚĂ

...Interiorizarea produce modificări ale enunțului liric. Retorismul tinde să se resoarbă, devine evident că sensibilitatea prospectează forme noi, proprii, pentru a se afișa. Instalarea într-un teritoriu al esențelor anulează generozitatea risipei, eul este orgolios și senin, situat cu superioritate și tragism în sfera genului său. El acum este „spiritul adîncurilor”. Ritualul mitologic se înlocuiește cu ceremonii intelectuale și alchimii de Paracelsus poet. Rupîndu-se de suprafețe, lirica migrează spre „alcooluri tari”. Granița dintre aparență și esență fiind spartă, textul începe să devină lapidar, enigmatic, greu de sensuri, cu deschidere spre parabolă.

MIRELA ROZNOVEANU

CUTEZANȚELE ȘI SFIELILE VÎRSTEI DE AUR

Cînd a plecat pentru totdeauna dintre noi, Nicolae Labiș era un tînar care abia pășise peste pragul adolescenței, păstrînd însă în făptura sa toate cutezanțele și sfielile vîrstei de aur de care nu voia parcă să se despartă cu nici un chip. Și aceasta deoarece adolescența, epoca visului romantic și a faptei îndrăznețe, nu era pentru Nicolae Labiș o etapă a vieții, ci însăși esența ei. De aceea rămăsese un adolescent, „puștan cu ochii limpezi și buzele severe”, așa cum spunea chiar el și cum l-am pas-

trat în amintire. Îl revăd și acum, potrivit la stat și vînjos, cu corpul pietros al omului de la munte deprins să urce semeț coastele abrupte și să înfrunte pieptiș înălțimile. Purta în gerurile iernii un cojoc asemenea bărbaților din Mălini și cei ce îl întâlneau pe străzile Bucureștiului și nu știau cine este credeau că atunci a coborît de pe crestele munților. Aducea cu el robustețea morală a acelor oameni ce cunoscuseră înainte de nașterea sa asprimile vieții și ale naturii, dar pe care le biruiseră, a acelor oameni pe care i-a cîntat ca un adevărat rapsod modern.

VALERIU RÂPEANU

UN LIRIC EXCEPȚIONAL

Din orice punct am privi poezia și oricît de stîngace, juvenile ne-ar părea poemele de început, Labiș e un poet adevărat; nu știu dacă atributul (dealtfel comun) de **mare poet** nu l-ar stînji, n-ar distona cu tinerețea lui cuceritoare, dar cu siguranță el e un liric excepțional.

EUGEN SIMION

mi-a cioplit o păpușă din lemn de tei, pe care mi-a arătat-o doar cînd o isprăvise. Cînd am văzut-o, mi-a venit să plîng. Păpușa nu semăna nicidecum cu aceea din visele mele de copilă cu capul plin de povești cu zîne. Păpușa era scheletică, cu chipul brăzdat de cute adînci. Reproșurilor mele îndurerate Nelu le-a răspuns cu liniște: „Tu ești mică, sora mea. Păpușa nu e bătrînă. E tristă pentru că îi este dor de-acasă“. Ne aflam lîngă Cîmpulung-Muscel, alungați de război. Tata era pe front. Mai tîrziu, la Mălini, după întoarcerea din refugiul care mi s-a întipărit în memorie — călătorisem două săptămîni, înghesuiți într-un vagon pentru vite, cu acoperișul spart — fratele meu mi-a meșterit altă păpușă. Tot slabă și urîtă. De data aceasta mi-a răspuns că păpușa e tristă pentru că suferă de foame. Ne aflam în vara secetei necruțătoare din 1946.

8

— *Ce fel de elev a fost Labiș?*

— Excela în multe direcții. Era un bun matematician, desena minunat, dar lectura l-a acaparat tot mai mult, apoi, scrisul. Fiind plecați departe de Mălini, îi ceream lui Nelu să-mi deseneze cîte ceva. Îi obseda suferința pe care o abătuse asupra tuturor războiul. Cînd îi ceream să-mi facă desene mai puțin sumbre, tema predilectă era casa noastră, spre care gîndul ne tînjea mereu.

9

— *Prima poezie?*

— Cu ocazia serbării de adio, înainte de întoarcerea în Moldova, Nelu a anunțat că „va recita poezia «Telegramă» de subsemnatul“. Compusese o poemă hazlie, inspirată dintr-o împrejurare reală. Versurile se mențineau în atmosfera unei cunoscute poezii de Bolintineanu, însă spectatorii s-au amuzat copios. Măgulită de atenția generală, inspiratoarea poeziei i-a dat asigurări mamei că băiatul are un talent ce se cuvine cultivat.

Nelu era un recitator de forță; avea un simț al umorului deosebit de fin, moștenit de la mama, descendentă din Ion Creangă, la propriu și la figurat. Nelu avea însă și alte preocupări. La unsprezece ani, s-a dovedit un priceput regizor de teatru.

10

— *Interesant! Ce repertoriu alesese?*

— Nu unul de rînd, ci Shakespeare. Citise „Îmblînzirea scorpiei“ și o adaptase împrejurărilor vieții din satul nostru nordmoldovean. Țăranii din Mălini au rîs cu poftă de supărările Catrinei. „Scorpia“ era interpretată de o fată frumoasă, verișoară mai mare a noastră. Interpreta Biancăi, sora cea blîndă, trăiește și acum la Satu Mare, din cîte știu. Ea ar putea spune mai multe despre „regizorul“ de unsprezece ani. Eu număram doar opt și aducerile aminte s-au mai estompat. Dar Nelu iubea mult și poezia populară.

Margareta Labiş într-o fotografie de album în care Labişul par, fără excepție, a fi fără vîrstă, sau, mai bine zis la anii blîndelor frumuseți cu tipar moldav.

11

— Cine i-a descoperit pasiunea aceasta ?

— La liceul „Nicu Gane“, din Fălticeni, l-a avut profesor pe Vasile Popa. Caietul în care Nelu adunase multe cîntece bătrînești, doine, bocete, i-a atras atenția dascălului său. Îndrumat de Vasile Popa, fratele meu a început să scrie insistent. În clasa a IX-a a cîștigat finala pe țară a concursului de literatură, cu o splendidă compunere despre lirica noastră folclorică. Poate și acesta e un motiv ce mă face să fiu atașată de concursul care, în acest an, are loc aici la Timișoara.

12

— Ce fire avea copilul Labiş ?

— Era cînd contemplativ, cînd energic, plin de inițiative. Desena, cioplea siluete de animale, chipuri de oameni, autoportrete. Nu se dădea în lături de la ghidușii, cu toate că bunătatea-i sufletească întrecea ori-

S-AR CUVENI SCRIS...

Despre detaliile biografiei lui Labiş, despre geneza fiecărei poezii, despre călătoria în timp a operei sale, s-ar cuveni scris cît mai repede, de către oamenii care l-au cunoscut și mai îndeaproape, care-au împărțit cu el pîinea și paharul de vin, gînduri, idealuri împlinite și frînte, ce mai : viață !

MIHAI STOIAN

UN MARE VIZIONAR POLITIC

Generației noastre, a celor care sîntem de o vîrstă nu numai biologică cu el, „ci și politică“, ne place să deslușim în atît de sincerele sale mărturii lirice profesiunea noastră de credință, întreaga sa poezie fiind pentru noi un manifest liric, dar și moral. „Primele noastre iubiri“, deschizătoare de temple în suflet, ca să-l parafrazăm pe acest unic poet, pornesc și revin de la „cei o sută“ curajoși combatanți revoluționari, „lilia-cul timpuriu“ al cărui mugur prinde frăgezime este măsurat cu degetele arse de șpan ale strungarului, „moartea căprioarei“, cumplita, dar vital necesara dramă a secetei de după război — sînt tot atîtea argumente în acest sens. Fiindcă ceea ce iubim înaintea de toate în Labiș e încrederea fără clătinare în invincibilitatea revoluției, aceasta presupunînd și o necruțătoare „Luptă cu inerția“, poemă pentru care trebuie să-i recunoaștem tînărului revoluționar entuziast de 20 de ani virtutea de a fi fost un mare vizionar politic în perspectiva înnoirilor ce aveau să se producă peste nici un deceniu de la noartea sa prematură și aberantă, de necrezut.

NICULAE STOIAN

ce limită. În preziua plecării cu trenul de refugiați, cei doi mieluți ai noștri au fost sacrificați. Am plîns amîndoi și multă vreme mama nu ne-a putut împăca, deși pricepeam că nu s-a putut altfel. Doi ani mai tîrziu, a suferit îngrozitor cînd tata a împușcat căprioara, salvîndu-ne de înfometare. Adolescent fiind, Lae — așa am început să-i spunem, cum îl strigau prietenii — a venit acasă cu intenția de a scrie în liniște. Într-o noapte de vară, cu lună plină ascunzîndu-se în ramurile castanilor, lampa a ars pînă în zori în odaia lui. A scris „Moartea căprioarei“.

13

— *Un moment de sublimă inspirație.*

— Sublimă, într-adevăr. Dimineața, a anunțat, plin de exaltare, că se întoarce la București. Voia să publice poemul, simțea că e valoros. Abia în tren și-a dat seama că în graba plecării, uitase manuscrisul pe masă. A călătorit cu Fănuș Neagu. Cu toate că a încercat, n-a izbutit să reconstituie poemul. Inspirația nu vine la comandă. Găsind versurile, impresionată de frumusețea lor, le-am trimis imediat fratelui meu la București. Au fost publicate. Aveam confirmarea că Lae este un poet autentic. Din dreptul de autor, Lae mi-a cumpărat un ceas de mîină, pe care-l păstrez și azi cu devoțiune.

14

— *Așadar, abia ieșit din adolescență, Nicolae Labiș deosebea fără greș ce este valoros în propria creație.*

— A nutrit convingerea că urmele sale vor răzbate prin ani. Lucrul acesta e ușor de priceput recitînd „Pasărea cu clonț de rubin“, tulburătorul epitaf dictat pe patul de moarte la numai 21 de ani. Iată, timpul i-a dat dreptate.

15

— *Acum, o întreagă generație poetică îi poartă numele. Ce anume credeți că îndreptățește recunoașterea aceasta unanimă ?*

— Nicolae Labiș și-a făcut o profesiune de credință din înfruntarea deschisă, pieptisă, a închistării, a inerției și abrutizării. Credea cu tărie în dreptate, în izbînda binelui, în comunism. Se risipea cu un elan ce atrăgea cu forță magnetică adeziunea spiritelor înrudite cu al său. Mulți l-au iubit, și continuă să-l iubească. Cine-l contesta, îi imputa sinceritatea, dăruirea totală. Dar, tocmai prin ele, opera sa a făcut o breșă necesară în felul de a scrie poezie la mijlocul știutului deceniu.

16

— *Ce credeți că ar fi necesar pentru ca opera lui Labiș să fie mai adînc și mai exact receptată ?*

— Despre el, trebuie să scrie acela care l-au cunoscut și l-au înțeles. E timpul. Pentru că amintirile se șterg. Oamenii se duc pe rînd, pe drumul fără întoarcere. Am venit la Timișoara și cu intenția de a desco-

peri urmele trecerii fratelui meu prin acest oraș. Aș vrea să-i cunosc pe oamenii care l-au întâlnit, să revăd numerele din revista „Scrișul bănațean” unde i-au fost publicate câteva poezii...

Timișoara, 20 aprilie 1985.

MIHAI BENIUC :

PASĂREA CU CLONȚ DE RUBIN...

1. Vorbiți-ne despre Labiș.

— Labiș avea o figură de copil, dar își lăsase mustați; mustațile păreau lipite, era mult prea tânăr la față ca să poarte așa ceva și încă de departe când îl vedeai îți venea să zîmbești, aveai impresia că cineva s-a jucat cu el... mă rog, după ce stăteai de vorbă îți dădeai seama că nu mai este copil, că e un om care gîndește serios, matur, cu care se poate discuta orice fel de problemă de literatură. Știu că citea destul de bine în franceză, singura limbă pe care de altfel o știa în afară de românește. Citea mult, și cam de toate, cum se face în tinerețe...

— Mihail Sadoveanu spunea despre Labiș că este indiscutabil cel mai talentat poet al generației sale. Cred că avea perfectă dreptate. Mi-l amintesc încă de la «Școala de literatură» unde profesori erau diferiți scriitori. Labiș, cu toate că părea un copil, a făcut asupra tuturor o impresie excelentă. Debitul de poezie care se simțea în fiecare pagină pe care o scria era uimitor și știa să treacă de la un gen la altul, știa să scrie poezie cu umor pentru amuzamentul prietenilor săi, dar scria și poezie serioasă care imediat după aceea era preluată de reviste, de presă. El s-a impus cel dintîi din generația sa, din care sînt destui reprezentanți în literatura noastră actuală, cum este Andrițoiu, cum este Ion Gheorghe, dintre poeți, sau un excelent traducător de poezie — Aurel Covaci.

Trăiau destul de prietenește între ei, la «Școala de literatură» care era simultan și cămin, în fostul Muzeu Toma Stelian, unde a funcționat sediul Uniunii Scriitorilor pînă la cutremur. Erau cam înghesuiți totuși, băieți și fete, dar era foarte greu pe atunci să-ți permiți luxul de a face un cămin modern. Noi știam că le place să și petreacă, dar cred că cel care trebuia să plătească de obicei era Labiș, pentru că era și cel care avea asigurate mai bine veniturile. Scria și i se plătea fără îndoială. Nu scria pentru bani, dorința lui nu era să se îmbogățească, dar primea bucuros banii care i se dădeau și-i cheltuia.

ANII DE UCENICIE

Anii de ucenicie ai lui Labiș, îmbrățișați cu o copilărie și adolescență pline de meditație, sînt cuprinși în școlăria sa de la liceul din Fălticeni, unde s-a bucurat de cele mai bune îndrumări și încurajări care l-au făcut de vreme să-și verifice posibilitățile și propria-i valoare.

AUREL GEORGE STINO

„PISCURI MORALE INACCESIBILE”

Moartea oricui aburește toate oglinzile. Moartea unui poet tânăr întunecă însă posibilitatea lumii de a arăta și altfel. Nicolae Labiș a murit la douăzeci și unu de ani. El a licărit scurt între două nopți: anonimatul și moartea fizică. Abia a avut timpul să-și compună o fizionomie de adolescent fascinat de maturitatea pe care n-avea s-o atingă și o atitudine socială, în care se putea citi binecuvîntata necumîntenie artistică a poezilor. Fizionomia i-a declarat părul vîlvoi ca mătasea porumbului, o încruntătură precoce și mustăcioara galică, adusă pe colțurile gurii, cărnose încă, de copil. Iar în altitudinea lui socială Rimbaud se împletea cu Esenin și alții.

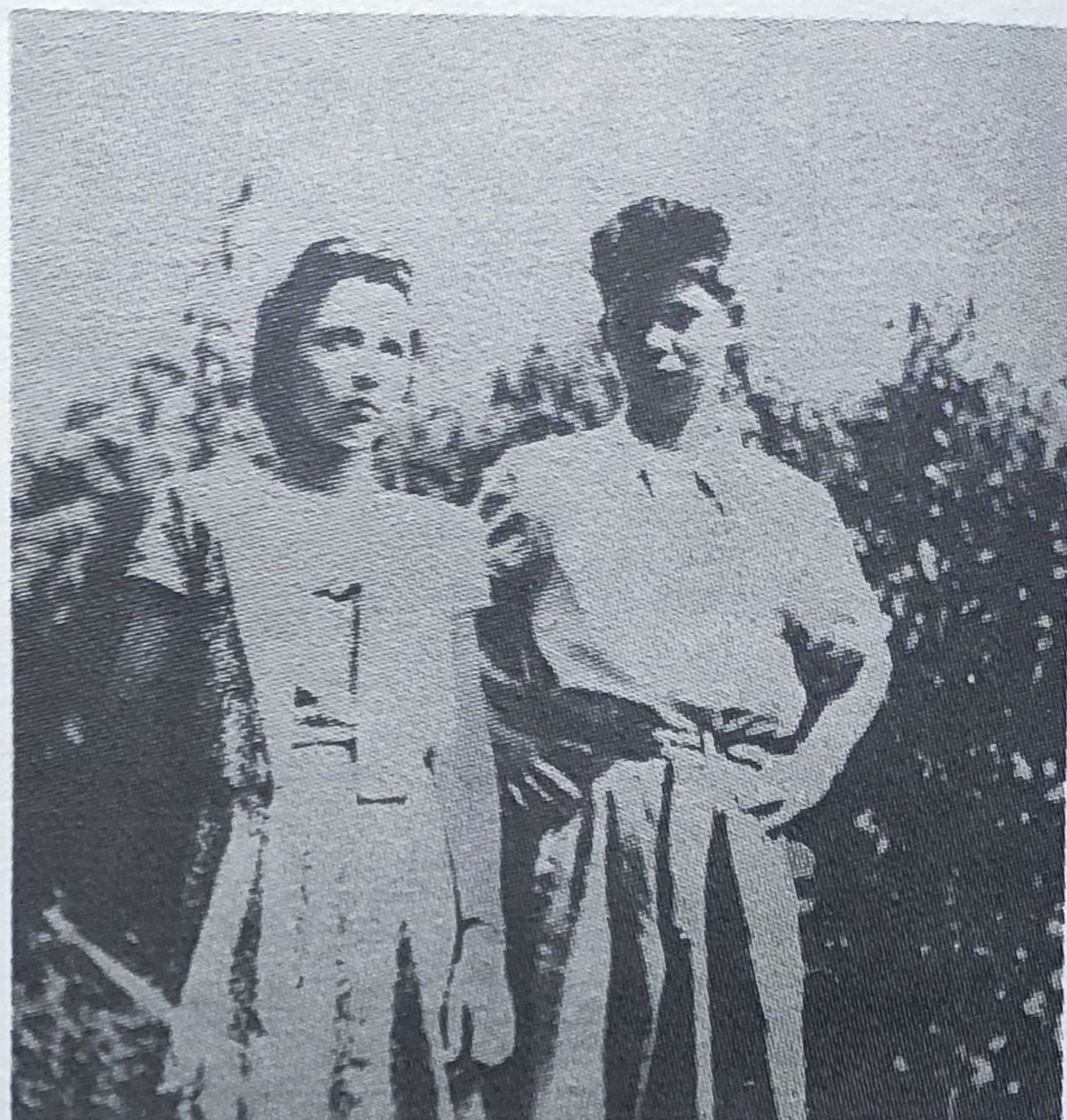
Se născuse în comuna de munte Mălini, a regiunii Suceava, la 2 decembrie 1935. Pădurile de pini, de zadă și tisă, cu cerbi, căprioare, rîși, cocoși de munte și alte aripate, cu furtuni și încremeniri neverosimile, vor fi imaginile cele mai persistente ale

Întîia slujitoare a imaginii proiectate de amintirea fratelui său în posteritate, Margareta Labiş e o neostenită propagatoare a tot ce ne-a rămas drept „urmă” a marelui nostru poet.

copilăriei lui, care îi vor nutri poezia. Alături de ele stau impresiile de muncă nerăsplătită din casa părinților, învățători de sat, ca și din casele colegilor de școală primară, ai căror părinți necăjiți erau în majoritate munteni tăietori de lemne. Din Mălinii Sucevei (cătunul Poiana Mărului) vine desigur prospețimea înviorătoare a cuvîntului său, după cum din indigența sătească se nasc accente justițiare, fără puterea căroră Nicolae Labiş ar apărea împuținat.

Dar amintind numai muntele ca peisaj natal și viața de sat cufundată în injustiție, factorii poeziei lui sînt numiți doar în parte. O mare putere formativă e de văzut în prefacerile revoluționare ale societății românești, care au constituit atmosfera studiilor sale medii la Fălticeni și Iași, între 1945—1952, după care îl aflăm absolvent al Școlii de literatură „Mihail Eminescu” și apoi student al Facultății de filologie din București. Prefacerile sociale, vorbindu-i de viața nouă, care va lumina și Poiana Mărului, îi aprind adolescența și dau versului său o rezonanță luptătoare, pe care o alternează sau chiar o combină cu prospețimea peisajului natal.

Aprinderea însă și rezonanța, ca și percepția injustiției sociale și viața de copil în ținut muntos, puteau fi și au fost și ale multora. Ceea ce îi aparține numai lui era factorul intim, neraportabil la nimic din afară sau, mai

2. — Și nu-i cheltuia singur.

— ...avea prieteni de tot felul. Cîteodată cred că erau și prieteni mai în vîrstă, care nu mai erau în circulația vieții noastre literare și care căutau să-l exploateze. Cred, nu sînt sigur, pentru că n-am fost printre ei...

Avea o surioară, care acum e profesoară, pe care o iubea foarte mult și totdeauna cînd se ducea s-o viziteze era încărcat cu daruri ca Moș Crăciun. Pe părinții lui i-am cunoscut mult mai tîrziu, după accident...

3. — Cum s-a întîmplat ?

— Sfîrșitul lui Labiş cred că a fost unul din cele mai neplăcute incidente cu caracter dramatic. Nici pînă acum, personal, n-aș putea spune cu certitudine cum s-a petrecut. A rămas tulbure toată povestea asta... Eu nu eram în București, eram la Cluj, paremi-se, cu ceva treburi. Am aflat numaidecît că s-a întîmplat ceva cu Labiş, fără să știu exact ce... Am venit fulger la București cu primul tren și, cum eram în bune relații cu directorul spitalului de urgență, dr. Fircă, imediat m-am dus să mă interesez. El a dat din umeri, știa numai că este paralizat de la gît în jos, deci era ceva la coloana vertebrală. „Dacă nu e secționată măduva, atunci se poate reface, dar rămîne pentru totdeauna un infirm”. S-au luat toate măsurile care se puteau lua atunci ca să se stabilească precis diagnosticul, cu o metodă care se obișnuiește în astfel de cazuri, o extensiune... nici doctorii nu știau ce s-a întîmplat, pentru că a fost adus acolo atunci, noaptea, la ora 8... o fată, nici nu-mi mai aduc aminte cum o cheamă, mi-a povestit că ea l-a cules de lîngă tramvaiul care-l izbise sau de unde fusese aruncat... nu se știe nimic prea precis. Știu că de față mai fusese și Andrițoiu în seara aceea, acolo la tramvai... dar cum

s-au încurcat lucrurile, probabil noaptea, la înghe-suiala care se produce atunci când oamenii caută să ajungă repede acasă, la căldură... era și iarnă... Am impresia că Andrițoiu s-a pierdut în mulțime, nu-mi închipui că era într-o stare prea grozavă nici el și probabil că n-a observat nimic, a aflat abia ulterior de accidentul petrecut...

Ne-am dus la el, doctorul nu lăsa bucuros pe nimeni să-l viziteze. Colegii lui se uitau foarte urât la noi, credeau că noi sîntem de vină, adică eu și nevastă-mea, care se ocupa de toate treburile acestea. De fapt doctorii nu lăseau pe nimeni să intre, eu m-am dus singur la el să-l... întreb ce mai... era perfect senin, știu că a mai dictat unui prieten al său o poezie...

4. *Păsărea cu clonț de...*

— ...da, de rubin,... și l-am întrebat cum se simte... dar știam că este paralizat, că nu mai are nici un reflex de la ceafă în jos... S-a făcut extensiunea aceea și doctorul mi-a spus „uite ce este, nu mai e nimic de făcut... durează încă un timp, dar scurt, și va deceda...” Un scriitor, care e și medic, mi-a spus că după părerea lui, Labiș poate fi considerat de acum ca și mort, un cap viu pe un trup mort. A fost o foarte mare tristețe între toți scriitorii și între cei care-l cunoșteau. Și-l cunoștea foarte multă lume...

5. — *...într-un fel, era un copil iubit...*

— Era simpatic... era și foarte spiritual și mai cu seamă uimea prin talentul lui cu totul neobișnuit.

6. — *I-ați fost profesor. Era un elev docil?*

— În speță situația nu era întotdeauna strălucită pe vremea aceea. Erau unii din conducerea școlii care le controlau lecturile; au găsit odată la Labiș nu știu ce în legătură cu Kant și au venit să-l pîrască. „Uite — ziceau — citește Kant”. „Păi, dacă citește, ce-i rău în asta?”. L-am chemat la mine și i-am spus „Ascultă, Labiș, eu îți dau o carte despre Kant mai bună decît aceea pe care ți-au găsit-o ăștia acolo în ladă sau unde o țineai...” În general n-am fost de acord cu metoda de a interzice acestor tineri să citească ce le place... nu se putea atunci să-l citești, să zicem pe Arghezi... elevii căutau să-i citească pe Arghezi, Bacovia și alții, desigur. Trebuia în permanență să cauți să-i domolești, mai ales pe cei care aveau un rol administrativ în școală.

7. — *Trebuia să apelați la un compromis.*

— Cred că elevii trebuiau lăsați în pace, să-și procure cărțile, dar pe vremea aceea nu se prea putea, deși, când s-a deschis „Școala de literatură”, Arghezi, de pildă, nu mai era interzis. Eu l-am vizitat pe Arghezi la începutul lui '49, când m-am întors din Uniunea Sovietică. Deja începuse să lucreze, a tradus întîi din rusește fabulele lui Krîlov, știu că și scria... Trebuia să-i faci pe oamenii de la conducere să înțeleagă, să știe că fără asta nu se poate. Când m-am dus la Arghezi întîia oară, am anunțat că am această intenție. M-au întrebat de ce. „Vreau să văd ce mai face”. Mi s-a spus: „Ai tot dreptul să te ocupi de situația lui materială, să nu-i lipsească absolut nimic”. Dispoziția asta s-a dat de la Comitetul Central, așa că n-a fost chiar așa de...

exact spus, raportabil la tot ceea ce constituie istoricitatea formațiunii de poet. Căci, ce însemnează o sensibilitate poetică dacă nu atitudinea constantă față de ambianța istorică? Un poet extras din această ambianță, afară de cazul că extragerea este ea însăși o atitudine, caz care, de asemenea, implică istoria, e o abstracție neinteresantă, un non-sens sau poate un anti-poet. Oricum, Nicolae Labiș, ca să fie înțeles, își impune criticii scurta-i biografie. Fără a i-o cunoaște, el e un minuiitor al ritmurilor pline, al rimelor rare și al imaginilor noi, de la care încă se poate învăța meșteșug și e cel mai tînăr luptător cu versul dintre confrății momentului 1950—1956. Numai cunoscîndu-i biografia, el își declară însă, mai întîi puterea proprie de a converti împrejurări comune de viață în valori de artă și, al doilea rînd, de a deveni termen istoric literar de comparație.

Din acest ultim punct de vedere, nimeni nu poate eluda paralela dintre el și Serghei Esenin. După cum se vede din chiar versurile lui, poezii lumii pe care îi cunoaște mai bine, chiar dacă dintre ei face parte și antinomicul Valéry, poezi către care îl duce conștiința de sine, sînt mai cu seamă Villon, Rimbaud și Esenin. Îndeosebi cu cel din urmă el aspiră din vîlmășagul istoric, care îl curpinde, la senzațiile copilăriei rurale și versurile i se încarcă de amintiri biografice, ca și versurile poetului din Reazani: „Către școală, la tîrg, voi porni în curînd... / Sufla prin frunzare o boare subțire, / Treceam pe cărări murmurînd, lăcrămînd, / Și mîngîlam copacii pentru despărțire. // Seara am spălat căruța, am țesălat calul / Păstrîndu-mi pe palmă

mirosu-i plăcut, / M-am urcat pe cuptor, pentru ultima oară, / Pe culcușul bătrîn și fierbinte de lut" (Minunea de atunci). La amîndoi biografia este însăși miezul operei.

Ar fi necritic însă, dacă am duce paralela mai departe. Afară de unele rare zvîcniri la energia tinerețului comunist în marș, afară de marea viziune a noii lumi din „Inonia“, Esenin e un veleitar al revoluției sociale și am zice chiar un revoluționar, dar unul neorientat exact... Complexul țărănesc îl desparte de cea ce, teoretic și accidental, i se înfățișează totuși ca progres al lumii moderne.

Nicolae Labiș, deși cu un fond biografic asemănător, deși cu aceeași energie de a emite figuri poetice, trăiește solidar variatele forme ale progresului social. Activistului Glad răpus de gloanțele dușmanului, el îi spune : „Mi s-a zvîrcolit inima-n piept / Ca o jivină străină ce mușcă. / Mă urmărea vampaia vieții tale / Curmate de focul de pușcă. // Înțelegi tulburarea pe care-am simțit-o, / Gonind în tren către același sat, / Ca să umplu în rîndurile nesfîrșite-ale clasei / Locul gol pe care l-ai lăsat" (Prietenul Glad). Momentul depășit cînd, într-un tîrgușor, numai o sută de inși, purtați de viziunea nouă a tîrgului, mărșăluiau prin ploaie și vînt sub „steagul roșu“, dar spre stupoarea localnicilor din ferestre : „La ferești se închinău / Babele ca-n cîmîtire, / Alții clătinau din cap / Parcă a nedumerire / Alții presimțeau sub cer / O schimbare nevăzută, / Și prin ploaie defilau / Cei o sută, cei o sută“ ; moment care, sub puterea înfăptuirilor sociale a celor „o sută“, se prefăcea cu timpul în entuziasm unanim : „În orașul dintre

8. — ...dizgrațiat ?

— Exact. Revenind la „Școala de literatură“ nu văd ce rațiune putea să fie ca tinerii aceștia să nu-i citească pe Arghezi, pe Bacovia sau pe alți mulți poeți, care din punct de vedere juridic n-au avut nici o neplăcere. Îmi părea rău că elevii școlii nu aveau totdeauna posibilitatea unor lecturi bune. După părerea mea trebuia să li se țină cursuri. De fapt noi țineam cursuri, dar acolo dădeam exemple mai mult din alte limbi... Îl citam pe Eminescu, de acum Eminescu mergea, pentru că din '49 au început preparativele pentru centenarul Eminescu. În orice caz îi aveau pe clasici, dar mari poeți cum e Goga bunăoară, — Goga nu mai era în viață, de altfel —, sau Rebreanu, care a murit în septembrie, erau puși sub semn de întrebare...

9. — Labiș avea o fire dificilă ?

— Nu. Nici pentru școală măcar. Eu știu că mai petreceau, dar asta o face tinerețului de cînd e lumea. Ceea ce știu auzeam de la alții și ceea ce auzeam de obicei refuzam să aud. Nu-mi făcea nici o plăcere să mi se spună „știi, ăștia au cîntat nu știu ce la cîrciumă“. Au cîntat, ei, și ce vreți să facem în toată chestiunea asta ; mai bine lăsați-le așa cum sînt, fără să mai dezgropați atîta“. Încercam să liniștesc lucrurile, cu atît mai mult cu cît cel care se ocupa cu treburile astea era un om foarte simpatic. Marcel Breslașu. Îi spuneam, lasă, mă, lasă, sînt tineri, ce vrei...

Labiș era cuviincios, totuși, și chiar dacă își permitea cîte ceva, o făcea totdeauna la un mod spiritual, de așa natură, încît nu te puteai supăra pe el. Eu nicio dată n-am putut să mă supăr pe el, chiar dacă am auzit anumite lucruri de la secretari de partid, bunăoară, care se ocupau, de tinerețului acesta... Ei aveau o organizație utemistă cum era pe atunci și totdeauna se găsea cineva care să spună : cutare a făcut cutare, sau cutare...

Lucrurile acestea n-au fost importante ; important în această „dramă Labiș“ este pierderea noastră foarte mare. Nu mă interesează dacă a fost sau nu cel mai bun elev de la Școala de literatură. Părerea mea este că a fost cel mai talentat, și toți îl respectau, absolut toți, și profesorii, și colegii săi.

Atunci i-am cunoscut și părinții. Mi-aduc aminte că el zăcea acolo în sicriu, s-a dus mamă-sa, s-a aplecat peste el, l-a sărutat pe buze, asta a fost sărutarea de pe urmă...

10. — După moartea lui, care a fost atmosfera la „Școala de literatură“ ?

— Ca întotdeauna în astfel de cazuri, apăsătoare. Dar oamenii au uitat relativ repede, au venit alte generații de tineri, cît a mai durat școala, care s-a transformat apoi într-un institut de literatură. Eu țineam neapărat ca această școală să dispară. În fiecare an ieșeau 25 de scriitori cu diplome, diplome pe care le dădeam noi, noi înșine scriitori fără diplomă. Am insistat ca școala să devină o secție de literatură și publicistică a facultății de filologie. În felul acesta, absolvenții, chiar dacă nu reușeau să devină toți scriitori, puteau să devină profesori.

II. — Labiș intrase deja în conștiința publicului ?

— Destul de mult. Dintre tineri, fără îndoială, intra-se mai repede decât au reușit alții. Adevărul este că avea și cu ce. Era o poezie care atinsese, aș putea spu-ne, peste noapte, majoratul, în sensul că știa să atace acele probleme care puteau să intereseze opinia pu-blică...

12. — *Și avea și posibilități stilistice.*

— Da, era un excelent cunoscător al limbii și știa care e deosebirea între poezie și conversația obișnuită.

13. — *Era ceva instinctiv sau dobândit?*

— El citea destul de mult, e adevărat, dar cred că ceea ce era de bază, era totuși un talent real, adică se născuse cu așa ceva. Sînt ferm convinși că dacă ar fi trăit, ar fi dat în continuare lucruri și mai grozave decât acelea pe care le-a scris; ar fi dat totul. Cred că ar mai fi putut aduce încă plăcute surprize pentru cei care citesc poezie în țara noastră și că ar fi fost, fără îndoială, unul dintre poeții care ar fi avut o con-siderabilă influență asupra generațiilor mai tinere.

FLORIN MUGUR :

ANII DE UCENICIE

1. — *Stimate Florin Mugur, interviul pe care vi-l propunem nu este deloc dintre cele comode. Totuși nădăj-duim că ne veți răspunde.*

munți, / Ca o apă-n soare
sue / Oamenii pe strimbe
străzi, / Și-n stindarde
vîntul vule. / Ca o inimă
pulsînd, / În mulțimea
desfăcută / Se aud sonor
pășind / Cei o sută, cei o
șută" (100). Această pers-
pectivă dinamică a prefa-
cerilor sociale separă pe
tînărul ei autor de poetul
„Inoniei“. De aceea N.
Labiș, prin amintirea ru-
ralității și copilăriei lui,
din care își trage prospe-
țimea imaginilor, ca și prin
mișcarea ireversibilă a tro-
pilor, e fără îndoială un
Esenin, dar un Esenin ex-
ponent al comunismului.

Și dacă în atitudinea lui
personalistă față de o so-
cietate încă nemutată de
pe vechi temelii, Labiș se
compară cu Rimbaud și
Esenin, față de noua socie-
tate și chiar față de pădu-
rea, care îl cheamă la ea
cu o vrajă cunoscută de
mult, dar și cu adaosuri
tehnice și rutiere noi, el
combină pe Esenin cu Ma-
iakovski: „Un viaduct cu
grație-și aruncă / Deasu-

O nouă „generație“ capșistă? Așa s-ar părea, privind fotografia de sărbătorire a „Primelor iubiri“ în care junele autor e înconjurat de Millo Petroveanu, Nicolae Țic, Teodor Mazilu și Radu Cosașu.

pra rîpei arcul alb, de smalt / Din rîpă tineri se înalță pinii / Și eu cu ei privirile-mi înalță. / Trec trenurile lungi, ca o ninsoare, / Scînteile-n văzduhul pur se cern... / Respiri aici o largă prospețime, / Decor străvechi încins de-un arc modern" (Rapsodia pădurii III. Frămîntarea intimă).

Poetul social abundant, rămas pe drept cuvînt emblema a poeziei noastre din ultimii douăzeci de ani și autor al unor poeme antologice ca „Moartea căprioarei”, „100”, „Biografie” și altele, N. Labiș moare accidentat în dimineața de 22 decembrie 1956. Cine ar putea spune ce forme avea să mai ia marele lui avînt liric?

Pe cît este cu puțință de scrutat un destin poetic rețect, putem afirma că opera lui neîmplinită conține premise din care ar fi înflorit o spectaculoasă dramă lirică. În „Omul comun” (I Dilema, II Regenerarea și III Treapta superioară) din volumul postum „Lupta cu inerția” (1958), sînt semne că această aprinsă conștiință de poet, prin autoanalizare necruțătoare, se îndruma etic către piscuri morale inaccesibile și literar către poemul de tip faustic.

1966

VLADIMIR STREINU

— Vă răspund cu plăcere tocmai pentru că este un interviu incomod. Interviurile comode sînt în majoritatea cazurilor ori vane, simple acțiuni de publicitate, ori adunare de firmituri căzute de la mese adesea sărace.

2. — O să vă întrebăm despre Nicolae Labiș. Ați spus atît de incisiv că Labiș e viu și nu-i e teamă să fie confruntat cu cei vii. Ați fost prieten cu el?

— Am fost și n-am fost prieten cu el. Am fost colegi la «Școala de literatură „Mihai Eminescu”», unde l-am cunoscut. Eram amîndoi autori de versuri, răspundeam amîndoi de poezie — mi se pare și cu Tomozei, parcă și cu Doina Sălăjan, dar de ei doi nu sînt chiar sigur —, răspundeam deci, noi trei sau patru, de poezia care apărea într-o celebră publicație, cunoscută în țară și străinătate, numită „Anii de ucenicie”. Această publicație nu este volumul lui Sadoveanu „Anii de ucenicie”, ci o revistă șapirografiată care apărea o dată la 2—3 luni — au apărut 6—7 numere în promoția noastră, — și repet, de poezia care apărea în această revistă răspundeam noi. Mărturisesc că mi-ar face plăcere s-o recitesc...

3. — Aveți colecția „Anilor de ucenicie”?

— Mi se pare că am într-un dulap două numere. Dacă faceți o carte despre Labiș, cum simt, ar fi bine să vă faceți rost de toate numerele, pentru că o să aveți surprize nu numai neplăcute.

4. — Vă rog să continuați...

— Da. M-ați întrebat dacă am fost sau nu prieteni. Eram colegi și aveam o muncă, o responsabilitate pe care o împărțeam. Ne înțelegeam bine. El se uita la mine cu multă dragoste, aș putea spune de sus, deși eram cu un an mai bătrîn decît el și la vîrsta respectivă un an contează... Nu-i plăceau unele dintre poeziile pe care le publicam eu, dar nici mie nu-mi plăceau multe dintre poeziile pe care le publica el. Aveam, desigur, o mare admirație pentru el, dar majoritatea poeziilor bune le-a scris după anii de la «Școala de literatură». Nu cred că el avea o mare admirație pentru mine, dar ținea la mine și... mi-a dat și o dedicație foarte flatantă, o dedicație care este cel mai bun portret pe care mi l-a făcut cineva vreodată... O păstrez și acum. Parțial o știu pe dinafară. Spunea... cutăruia, poet, și pune un adjectiv care nu putea decît să mă flateze — nu-l reproduc —; apoi zicea: „țepi iluzorii, dar vii, auto-antropofag”, caracterizare care mi se potrivește nu ca autor de versuri, ci ca persoană particulară. Probabil că am fi rămas prieteni... Ne vedeam destul de rar, totdeauna ne înțelegeam bine cînd ne vedeam, stăteam de vorbă, beam țuică. Țuica nu juca un rol atît de important în viața lui, sau a altor colegi, cum pare să sugereze unii. Era o băutură oarecare, alături de coniac, de vin de whisky... chiar whisky... mi se pare că la un moment dat i s-a găsit în geamantan o sticlă de whisky, ceea ce prin anii acela era un eveniment asemănător cu lansarea unui sputnik... Nu mai știu dacă era chiar whisky, în orice caz era o băutură cu totul specială

care i-a fost găsită în valiză. Vă dați seama, găsită !... A trebuit să răspundă, a răspuns și nu s-a întâmplat nici o nenorocire.

Nu știu dacă ar trebui să vă povestesc două amintiri în legătură cu el, două amintiri pe care nu le-am spus nimănui, dar cum m-ați prins într-un birou de editură după ce toată lumea a plecat, și cum sînt obosit și nu mă pot controla bine, am să le povestesc cu riscul de a spune lucruri prea intime.

5. — *Insistăm.*

— În ziua cînd am împlinit douăzeci de ani m-am dus cu doi—trei prieteni să bem un păhărel la un restaurant de lîngă Șoseaua Kisseleff. Labiș a intrat în restaurant, ne-a văzut acolo, eram cu o fată și cu un băiat, mi se pare, și ne-a luat cu el pe toți la un restaurant mai bun. Acolo mi s-a întâmplat un lucru important numai și numai pentru mine. Stăteam la masă, beam liniștiți, nu exagerat de mult, și la un moment dat am simțit nevoia să plec. Această nevoie de a pleca însemna că mă amețisem. Eu nu mi-am dat seama, dar Labiș, cu mai multă experiență decît mine, a observat. Am ieșit, m-am dus spre tramvai și am descoperit că Labiș s-a ținut după mine, a urcat în tramvai și m-a dus pînă acasă. Era mai mic decît mine, trebuie să rețineți asta. A urcat pînă la apartamentul în care locuiam, cu părinții, firește, m-a ajutat să deschid ușa și a plecat fără să spună nimic. Dacă vorbim despre prietenie, trebuie să recunoaștem că ăsta este un gest discret de prieten.

6. — *Și a doua întîmplare ?*

— Nu pot povesti decît partea ei finală, pentru că este amestecată o fată, cum se întîmplă de obicei. Aveam unul 19 și altul 20 de ani... ne-am certat violent ; unul din noi a și sărutat probabil distinsa persoană, care era o doamnă respectabilă în vîrstă de... 16 ani. Din nou eu am fost cel care am plecat. De data asta am plecat fugind. Nu știu de ce fugeam, dar știu că din nou Labiș a venit după mine. Fugind, m-am împiedicat și am căzut. M-a ridicat de unde căzusem și țin minte că m-a sărutat. Acest sărut n-a avut altă semnificație decît aceea de a fi în continuare prieteni... și ne-am despărțit prieteni... Vă rog să rețineți că vă povestesc aceste lucruri, beat fiind în cel mai nobil și mai puritan mod cu putință, beat de oboseală. Sîntem la ora 5 și ceva după amiază, am început să lucrez dimineața la 7 și sînt atît de obosit încît vorbesc probabil ca un om beat. Vă rog să mă iertați și dacă va fi nevoie să mă conduceți pînă acasă...

7. — *Ați pledat pentru evocarea lui Labiș, nu căprioară și nu albatros, ci om al epocii sale contradictorii. Să vorbim despre această epocă. Ați trăit, mi se pare, împreună în plin proletcultism. Cum v-ați împăcat și cum se împăca Labiș cu proletcultismul ?*

— Minunat, minunat cu orice... Cum să te împaci cu o situație neplăcută, cînd ai 17, 18 sau 19 ani, cînd ești sănătos tun, cînd scrii poezii, care ți se publică și sînt plătite, cînd nu dai o prea mare importanță

ULTIMA PRIMĂVARĂ...

Era în ultima primăvară a lui Labiș. Faima lui era atît de uriașă, încît noi, studenții inodori și incolori, primeam în urechi ca fiind valoroase orice știri oricît de neînsemnate ar fi fost ele, oricît de neclare și ambigui despre el. Lua-se obiceiul să vină la facultatea de filologie. Din vreo pricină de femeie poate, sau pur și simplu din dorința de a audia celebrul curs al profesorului Tudor Vianu. Nu-l iubeam. Eram topit de invidie. Fusesse îndrăgostit de femeia pe care eu o iubeam. El publica și semnul tipărit al literei mi se părea miraculos și de neatins. Nu era foarte înalt, avea un chip rotund, nasul cîrn tronînd peste o imensă mustață răsucită. Purta barbă, ca o sfidare împotriva orașului și a burgheziei în haine nemțești, pe atunci monstruoasă nu numai în textele tipărite despre ea, dar și din pricina ideilor fixe ale acelei perioade.

Aici memoria mi se tulbură și nu mai țin minte ce căutam în amfiteatrul Odobescu plin de studenți prost îmbrăcați, unii dintre ei, printre care mă număram și eu mîncînd „crep” la porția în plus pe care o ofereau cantinele studențești. Citeam poezii, unul și altul. Deodată cineva de la catedră, care ținea loc de tribună (nu mai țin minte cine) s-a ridicat și cu glas rituos a zis : „Se află printre noi Nicolae Labiș și am fi fericiți dacă el ne-ar citi o poezie”. Eram să uit. Cu puțin înainte de aceasta l-am văzut pentru prima oară în viața mea pe colegul și prietenul de mai tîrziu Cezar Baltag. Firav și strălu-

ctior de blond coborîse aleea de scări din mijlocul amfiteatrului și recitase cu o voce solemnă patetică și emoționantă o poezie al cărui titlu era „Bunicul” în care tinerețea și uluitoarea lui frumusețe fizică unită cu căldura și patima versurilor ne înflăcărase pe noi toți, ovaționându-l ca pe cel mai bun dintre ai noștri. Închei paranteza pentru că văd parcă pe Labiș ridicându-se de o gravă noblețe naturală care lăsa puțin dureros și distant între el și noi, o barieră a neatingibilului. Nu s-a urcat lângă catedră, ci a rămas în față, chiar lângă primul șir de bănci, și într-o tăcere în care nici memoria nu mai funcționa, brusc a anunțat titlul poeziei, „Moartea căprioarei” știută, adorată, invidiată, negată și urită sufletului meu. Cred că numai pentru mine a existat în acea secundă senzația gheței pe șira spinării. Calm și degajat, bonom și profund distant totodată, cu un soi de firesc al nefirescului, cu un glas al cărui timbru s-a scurs prin urechile noastre, moale și dur totodată, vers de vers, a început să-și re trăiască poemul (era prea tânăr ca să și-l poate recita), începîndu-și versurile lin și trăgănat și sfîrșindu-și-le brusc, de parcă vîntul ar fi avut ecouri semantice. Mi-aduc aminte cuvîntul „nomol” cu care se termina un vers. Era atît de scurt zis și de brutal, încît nomolul se materializa. Mi-aduc aminte de ultimele trei cuvinte rostite de el dintr-un alt vers... „planetă și grea”. Se terminau de o rară violență. Într-un vers în care spunea că-și șterge mîinile de sînge pe piept el a făcut gestul de a-și șterge mîinile pe bunda înflorată.

Absolut toți, automat, ca

neplăcerilor, pentru că ai o viață întreagă înainte, și cînd ai de-a face de cele mai multe ori — evident, nu întotdeauna — cu fața binevoitoare a proletcultismului, care, chiar așa îngrozitor cum pare el, ca un balaur cu șapte capete, avea pentru niște copii cum eram noi, o înfățișare relativ binevoitoare ?...

8. — *În 10 decembrie 1956, la Spitalul de Urgență, l-ați văzut pe Labiș. Vă rugăm să vă amintiți, cît mai exact posibil, cum a decurs discuția cu el.*

— În cartea lui Tomozei există un scurt text pe care îl semnez și în care povestesc exact acest moment și nu aș avea nimic de adăugat. Ce am spus acolo este suficient.

9. — ...

— Nu ! Nu s-a întîmplat nimic în plus și oricum, cînd am redactat textul de care v-am vorbit trecuseră 10—15 ani, acum au trecut 25...

10. — *Nu v-a povestit cum s-a întîmplat nenorocirea ?*

— Mi-a povestit. Cum venea roata tramvaiului spre capul lui, și cum el se dădea puțin mai încolo, și cum iar venea roata către capul lui... Atît își amintea în momentul acela... Dacă nu mă înșel, am fost primul sau al doilea din cei care l-au văzut atunci și el era încă puțin buimac după împrejurările prin care trecuse. Trebuie să vă spun că după aceea el a mai fost viu și treaz și lucid vreo cîteva zile, dar deși am stat mult pe la spital, n-am vorbit cu el. Singura noastră întrevvedere după accident a fost atunci.

ION BĂIEȘU :

UN COPIL TERIBIL... UN POET COMUNIST...

1. — *Cum l-ați cunoscut ?*

— L-am întîlnit cînd avea 17 ani, în curtea fostei clădiri a Uniunii Scriitorilor, care era pe atunci «Școala de literatură». La vîrsta aceea el era deja un om celebru. Țin minte că cineva mi-a spus : „Uite-l pe Labiș !”. Și deja s-au adunat toți în jurul lui. De ce ? Labiș cîștigase cu cîteva luni înainte un concurs de literatură pe țară, publicase niște versuri, și deja toți știam că din Fălticeni vine un copil care are geniu. Spre marea noastră stupefacție, acest geniu, această mare vedetă, nu avea nimic care să-l recomande ca atare. Era un copil, ca un pionier, timid, extraordinar de binevoitor și de îndatoritor cu oricine. Așa a rămas pînă la moarte.

Un om, un copil care mă tem că a murit fără să se radă vreodată. Și-a lăsat mustață mai mult ca să impună, ca să demonstreze bărbăția, ca să acopere cumva inhibiția pe care o avea față de ceilalți care erau mai maturi și se simțeau mai bărbați.

Labiș era un tip teribil de afectuos și mai ales foarte timid, în special cu femeile. E de presupus că nici n-a cunoscut femeia cu adevărat până la vârsta de 21 de ani. Așa presupunem toți, cei care l-am cunoscut...

2. — *Era sociabil ?*

— Da, da, da. În ce sens ? Trăia foarte mult pentru prietenii. Labiș era o ființă care nu putea trăi singură. Avea un spirit de sacrificiu și de devoțiune extraordinar. Iată, de pildă, un caz : a avut un coleg de școală din Tîrgu Mureș, pe nume Porti (nici nu știu dacă mai trăiește), care a vrut să se sinucidă. Poate din bravadă, din spirit de boemă, din spirit de frondă, cînd cineva i-a spus că nu are talent, a mers în podul Casei Scriitorilor de pe Șoseaua Kiseleff și a încercat să se sinucidă. A fost însă oprit la timp. Pînă la moarte Labiș a rămas aproape de acest om și ne spunea : „Măi, Porti nu trebuie să rămînă singur“.

3. — *Așadar, avea cultul prieteniei.*

— Labiș era tot timpul căutat și tot timpul își căuta prietenii. Cineva — e vorba de Ion Mihăileanu, care pe vremea aceea era parcă redactor șef la „Viața Românească“, da, adjunct era, — a încercat să-l ia să locuiască la el, ca să nu mai umble „haimana“. După o săptămînă Labiș a fugit, s-a ascuns la nu știu cine, la Aurel Covaci sau la altcineva acasă. După aceea a venit la mine. Aveam pe atunci o locuință pe strada Titulescu, în spatele Muzeului Antipa. În casa aceea fusese pe timpuri un birou de pompe funebre. Alături era o tutungerie și cînd tutungiul trăgea oblonul, acoperea și ușa mea. Rămînea așa, un juma' de metru și noi ieșeam pe brînci, pe sub oblon...

4. — *Poate ne povestiți o amintire inedită...*

— Într-o seară, prin '56, în primăvară, a fost un banchet. Aniversarea „Scînteii Tineretului“, nu știu cîți ani de apariție. De acolo am venit cu Labiș și cu alți prietenii la mine acasă. Ce să facem noi pe la ora trei ? ! Hai să jucăm șeptic, un joc de copii, fără bani... Era un singur pat acolo, unul mic de tot. L.R. s-a dezbrăcat să se culce. După un timp a întrebat unde este toaleta. I-am spus că nu avem decît una publică, la colțul străzii... Un milițian care l-a văzut pe stradă în ținută cam sumară s-a luat după el.

„Ce faceți aici ?“ ne-a întrebat el. L-a întîmpinat Labiș. Milițianul avea o țigară pusă în buzunarul de sus. I-a luat țigara și-i zice : „Pe asta poți să mi-o dai mie, dumneata mai iei de la șoferi“. Milițianul a repetat : „La spuneți-mi, ce faceți aici ?“. I-am răspuns „Sîntem studenți. Învățăm“. Labiș i-a zis „Dom'ne, eu aș vrea să mă fac milițian. Poți să m-ajuti ?“ „Da“ — zice milițianul, și Labiș continuă : „Am așa o vocație, o chemare către ordine, către disciplină și vreau să intru în miliție“. „Da, mă copile, da trebuie să devii membru de partid că altfel nu se poate intra !“. „Păi, da — zice Labiș —, nu e nici o problemă, sînt deja membru U.T.M.“.

Omul a plecat. De atunci mai în fiecare seară,

niște copii, ne-am uitat în clipa aceea la mîinile lui și la bundă, ca și cum și mîinile, și bunda ar fi fost pline de sînge.

Brusc nu mai țin minte nimic și păstrez numai sentimentul de atunci, sentimentul deznădăjduit că el era de neatins. Mi-a produs o impresie sublimă și deprimantă. Atunci nu puteam să cred că se poate scrie o poezie mai minunată decît „Moartea căprioarei“, pe care o iubeam și o uram. Aș fi dat orice de pe lume să fiu eu autorul acelei poezii. Norocul lui mi se părea uriaș. Cu oricine altul aș fi putut să fiu prieten, cu el niciodată. Mi se părea și foarte frumos, deși nu era. Nu puteam să-i prind în noțiuni personalitatea acelei recitări și asta îmi dădea o mare neliniște.

Abia acum știu că aceea seară în care am avut tristul noroc să-l văd, nu ținuse de noțiune și deci nu aveam cum s-o înțeleg cu noțiunile, că ea nu ținea nici de caracterul meu, ci era numai o aspirație a mea atît de brusc relevată, încît chiar și resturile de memorie care astăzi le mai pot evoca, nu sînt altceva decît imbolozia de atunci a iubirii drepte pentru poezie.

Mai tîrziu, G.R. Chirovici mi-a spus : „Hai să-ți fac cunoștință cu Labiș“.

Aceasta se petrecea în holul Universității „C.I. Parhon“. Labiș ieșea de la un curs și Chirovici destul de brutal față de un anumit timbru de resentiment strict personal pe care-l aveam față de Labiș m-a împins de un cot spre el și m-a prezentat.

— Îți prezint un student !

Atîta vreme cît el a trăit, eu nu am publicat nici un

vers. El a murit în decembrie, eu am debutat în martie, anul următor. 1970

NICHITA STĂNESCU

O „PROVOCARE“

Gîndul meu, coborît în amintiri de lacrimi și speranțe, ridicat către vis astăzi, nu se poate despărți de efigia copilăriei și adolescenței mele care se numește Nicolae Labiș.

A trece dincolo de efemer este o șansă pe care soarta o acordă celor Aleși. Labiș face parte, prin opera sa, din rîndul celor privilegiați. Nu știu încă dacă și noi vom beneficia de acest statut întru Eternitate! Oricum, va fi pentru toți poeții acestui grai, cît va dăinui el, un exemplu și o „provocare“ a conștiinței noastre.

CORNELIU STURZU

PRIMATUL LIRICULUI

Ceea ce-l situează pe el însuși în fruntea generației sale nu este nici comunitatea tematică, nici expresia unei conștiințe care caută semnificațiile de dincolo de aparențe și care face din sinceritate marea lege a poeziei, ci descoperirea, mai bine-zis redescoperirea practică, uluitor de simplă, a primatului liricului asupra epicului. Pentru Labiș, trăirea nu mai este un derivat al întîmplării, provocată și dependentă de eveniment, ci faptul de viață devine

milițianul — era un sectorist care făcea rondul de noapte — intra la noi pe sub oblon și întreba: „Unde e poetu' care vrea să se facă milițian?“. Îl căuta. Dacă îl găsea, îi aducea țigări, au devenit prieteni, beau cîte o bere împreună...

Curios e că după asta Labiș a avut remușcări. Spunea: „am păcălit un om simplu; nu merita... acum chiar crede că vreau să devin milițian“. Fără îndoială că mergeau și beau cîte o bere la bufet, la Caraiman, și-i spunea milițianului: „Nu vreau, dom'ne, să mă fac milițian, sînt scriitor“; și sectoristul îi răspundea: „Ce se compară meseria de scriitor cu cea de milițian? Ce leafă aveți voi!?!...“

5. — *Cum vi se părea etapa pe care o parcurgeați? Cum se integra Labiș în ea?*

— Ca orice geniu, era un mare copil. Un geniu neîmplinit firește, într-o perioadă pe care ne este greu s-o evocăm și să ne facem înțeleși de cei care n-au trăit-o. Vreau să vă spun că în ziua cînd a murit, Labiș era un scriitor „interzis“. Acest lucru se spune foarte rar. El nu avea voie să publice în perioada aceea; se zvonea că a fost la nunta lui Atanasie Toma și a cîntat acolo „Trăiască regele“.

6. — *Cum scria? Avea perioadele lui de singurătate?*

— Este un miracol. Nu știu cînd scria. De fapt, poezia se scrie oricînd, nu-i o problemă. Se scrie și-n tramvai, și-ntr-un colț de redacție, pe un colț de birou, nu era o problemă...

Dormea foarte puțin. Țin minte că se trezea foarte devreme. Nu era un tip însingurat. Era un tip extrem de disponibil față de prieteni, față de colegi. Așa cum s-a spus la înmormîntarea lui, a fost singurul scriitor care n-a avut dușmani, care n-a jignit pe nimeni, n-a supărat pe nimeni niciodată, decît pe unii din cei care erau cu o generație înaintea lui și se vedeau amenințați, pentru că el deschidea deja un drum nou. Se simțea că se deschide cu el o cale în poezia românească. Și unii din cei care erau înaintea lui cu o generație se simțeau în pericol... Era atît de popular la 21 de ani și atît de impus ca poet... firește că-i incomoda.

Toată generația lui însă îl iubea... noi eram la o vîrstă la care nu cunoșteam gustul amar al urii, al invidiei. Pe vremea aceea eram solidari și fericiți pentru fiecare cîștig al oricăruia dintre noi...

7. — *Aveți vreo amintire din zilele accidentului?*

— M-am întîlnit cu el cu vreo două zile înainte de a se întîmpla. Mi-a cerut o sută de lei. Nu aveam. Spunea c-o duce greu. Mi-a spus că-i apăruse volumul și că nu are nimeni voie să scrie despre el. Îmi zicea că nu e adevărat, că el n-a cîntat la nunta aceea și că, oricum, nu era nici o intenție politică. Că nu participase la acel cor infam. Cert este că se făceau cercetări. Mi-a spus „Dă-mi o sută de lei“. N-am avut de unde să-i dau. „Scrie și tu“, i-am zis. Mi-a răspuns: „Nu, nu scriu poezie pentru bani“.

Labiș nu scria poezie pentru bani, asta e un lucru sigur.

8. — *Care era idealul lui revoluționar?*

— Scria poezie din convingere. Din cauza asta toată poezia lui este foarte unitară. Pe vremea aceea toți eram scriitori revoluționari din convingere. Unii eram chiar fanatici...

Labiș a fost un poet comunist în tot ce a scris. Credea în asta. Chiar atunci când tema, ideea era compromisă, el puneia scînteie de geniu în poezie. Noi am simțit fizic că deschidea un drum. El a fost primul care venea. El a deschis calea lui Nichita Stănescu, lui Cezar Baltag, lui Tomozei, și la toți ceilalți care au venit după el. Din cauza aceasta cred că a rămas.

9. — *Intrase în circuitul valorilor literare?*

— Era urmărit cu foarte mult interes de către toți confrății. Aproape că nu i-au rămas poezii nepublicate. Tot ce scria publica. Era una din figurile mari ale Bucureștilor. Țin minte că era considerat un fel de Eminescu.

10. — *Dacă ar mai fi posibilă, astăzi prezența lui printre noi, ce l-ar caracteriza?*

— Cred că ar fi un poet cel puțin de talia lui Nichita Stănescu, un poet matur, care în orice caz nu și-ar trăda idealurile, dar care ar avea în plus față de toți ceilalți poeți români în viață, o teribilă puritate și convingere față de tot ce scrie. Ar fi un poet care nu și-ar trăda niciodată crezul, un poet la fel de sincer cu el însuși și cu ceilalți. Un poet comunist. Nu mi-l imaginez pe Labiș schimbîndu-și în nici un fel convingerile; ar fi rămas un poet care scrie cu aceeași puritate și cu aceeași candoare ca la 21 de ani. Nici măcar ființa lui fizică nu mi-o pot imagina schimbată.

FĂNUȘ NEAGU :

UN SOARE ȘI O STEA

1. — *V-am ruga să încercați un portret imaginar al poetului Nicolae Labiș, dacă astăzi prezența lui fizică ar mai fi posibilă.*

— Dacă Nicolae Labiș ar mai fi trăit, îndrăznesc să cred că ar fi fost la fel de gras ca mine, i-ar fi plăcut vinul la fel ca și mie, ar fi iubit lumea la fel ca mine, poate chiar și mai mult, pentru că era dotat să iubească lumea pentru toate timpurile... se pare că stelele și luceafărul, și lumea l-au iubit mai puțin pe el... Dacă ar fi trăit, Nicolae Labiș era, fără îndoială, cel mai bun dintre noi, netrăind rămîne pentru veșnicie cel mai bun. Mi-ar fi plăcut să trăiască pentru

ilustrativ pentru o stare de spirit. Subordonarea, implicată în fiecare dintre poemele sale, a realității de referință față de realitatea de sentiment a însemnat, în acel deceniu al căutărilor, semnul evoluției poeziei noastre și l-a așezat pe Labiș printre precursori.

ROXANA SORESCU

GRABA DE A TRĂI, A POETULUI

Meritul cel mai mare al lui Nicolae Labiș este că el a întinerit poezia într-o vreme cînd aceasta făcuse atîtea riduri.

Dintr-o dată, cititorii care se îndepărtaseră de focul pe care-l credeau stins, și-au dat seama că cineva a suflat în el atît de tare, încît spuza a sărit și pe cerul nostru, luminîndu-l.

Graba de a trăi, a poetului însemna și graba literaturii noastre de a-și reîntra în drepturi.

Labiș a fost o fericită promisiune, devenită simbol al poeziei tinere.

MARIN SORESCU

Poetul Labiș alături de Ștefan Luca, Ion Buda și Ana Ioniță. Sub brațul poetului, un caiet legat în scoarțe elegante, caiet „de scris poezii”, din păcate pierdut.

SENTIMENTUL UNIVERSALITĂȚII

Sînt ispitit să cred că, printre poeții români — cu excepția poate, a singurului Eminescu — Nicolae Labiș a avut, în cel mai înalt grad, sentimentul universalității ritmului, al predominării lui în munca și în viața omului, în natură, în alcătuirile și rînduielile firii.

G.I. TOHĂNEANU

DEVOȚIUNE

Poate că nu există o probă mai convingătoare a devoțiunii întru poezia lui Nicolae Labiș decît acel public atît de îndelung ascultător, din sala de spectacole a Casei de cultură din Suceava, un public de toate vîrstele, dar mai ales tînăr, care a stat ore în șir, acolo, spre a asculta legenda existenței poetului din Mălini, legendara lui trecere și petrecere.

NICOLAE TURTUREANU

că aș fi vrut să-l întrec ; așa cum s-a întîmplat, ne va întrece pe toți, întotdeauna...

2. — *În cazul în care într-adevăr ar fi rămas printre noi, ar fi fost la fel de „revoluționar” ca atunci ?*

— Vă rog să ștergeți ghilimelele. Dacă ar fi trăit, Labiș ar fi fost de douăzeci de ori mai poet decît este, el fiind unul din marii poeți români, unul din marii poeți ai lumii. Labiș trăind ar fi fost un nou Soare al poeziei europene. Netrăind, Labiș este o Stea a poeziei europene.

3. — *A fost un „incomod” ?*

— Cine ? Lae ? A fost întotdeauna un incomod, chiar și pentru mine, cînd spunea : „Dă-te mai încolo, n-am loc de tine să beau halba asta, ești prea gras...”. Labiș a fost întotdeauna un incomod în sensul că gîndea cu două zile mai înainte decît contemporanii și iubea cu trei luni mai mult copacii, lumea, și ninsoarele, și vara, și iarba, și ne iubea pe toți mai mult decît îl iubeam noi pe el...

4. — *Cum se împăca cu proletcultismul ?*

— Pe vremea aia nici eu, nici el, nu știam ce e proletcultismul și nici nu exista proletcultismul decît în mintea unora. Termenul a fost de altminteri popularizat și imprimat în conștiința noastră mult mai tîrziu, noi habar n-aveam de el cînd ne-am învîrtit în proletcultism...

5. — *...dar era atmosfera...*

— Atmosfera să știți că nu era atît de apăsătoare și imposibilă cum se spune ; era o atmosferă grea, într-adevăr, dar imaginați-vă că noi aveam 19 și 20 de ani și ne durea absolut în cot și-n cerul gurii de ea. Pentru noi exista atmosfera tinereții, o atmosferă pe care n-o poți măsura nici cu lancea lui Don Quijote, eram cei care făceau morile de vînt, zburam pe ele, așa că acea atmosferă, cît de greoaie, cît de păcătoasă și cît de bună de pus la zidul infamiei, sau la zidul la care trebuie împușcată orice idee tîmpită, trecea uneori pe lîngă noi din cauza tinereții.

Labiș n-a cunoscut, din păcate, decât două linii ale vieții: Fericirea și Moartea...

6. — În finalul discuției noastre, vă rugăm să ne spuneți dacă-i datorați ceva lui Nicolae Labiș.

— Fericirea de a-l fi cunoscut și de a fi fost prieten cu el.

NICHITA STĂNESCU:

FIIND NEASEMUIT DE FRUMOS

1. — Publicul cititor este întotdeauna interesat să afle opinia unui poet. Știm că Nicolae Labiș nu v-a fost indiferent, așa că dați-ne voie să vă propunem un dialog despre raporturile spirituale și sentimentale în care v-ați aflat cu el și în care vă aflați cu amintirea lui.

Intr-o noapte de vară a anului 1970 ați dictat următoarele rînduri finale: „Atîta vreme cît a trăit eu nu am publicat nici un vers. El a murit în decembrie, eu am debutat în martie, anul următor“. Ce se ascunde în spatele acestei afirmații?

— A putea să iubești este o construcție, iar atunci cînd iubești un fenomen în constituirea lui îl umpli cu tine însuși prin atribuție.

Labiș era acea sursă nede-zvăluită pînă la capăt, acea sursă care-și atribuia pilitura noastră de fier.

Vitalitatea lui Labiș era atît de mare încît interzicea ca pe un lucru sacrosant concurența.

A nu publica în timp ce publica el «Moartea căprioarei» era o formă a respectului transfigurată în emoție.

Refuz să cred că spiritul meu din acea vreme era acela al unui dobitoc. «Moartea căprioarei» mi-a apărut ca un poem inițiativ, „zeu“ i-aș zice astăzi, fapt pentru care mă precădeam, iar nu concuram, îmi spălam spiritul, iar nu mi-l puneam în comparație, ci ca tînjire numai și numai în coincidență.

Loc geometric al aspirațiilor noastre a fost făptura vie a lui Labiș. Invidia, trebuie spus în cazul lui, era o poreclă a aspirațiilor noastre, iar nu o formă a dexterităților parvenirii prin estetic.

2. — Comparația cu Labiș vi se părea deprimantă?

— Comparația cu el, într-adevăr, mi se părea deprimantă prin aceea că el era neasemuitor cu sine însuși și deci cu noi înșine.

PATIMA DE A PRIVI

Nicolae Labiș avea crezul continuității de creație și patima de a privi cît mai adînc și de a-l citi pînă la înțelegerea deplină, acel cer de poezie lăsat de mării săi înaintași. Iar cînd citea pămîntul acesta dintre hotarele noastre, știa să-l citească uneori pînă la lacrimi. Căci Nicolae Labiș, avea ceea ce se numește o conștiință a poeziei sale și a sa, ca poet. Poezia trebuie să fie **Adevăr**, ca să poată supraviețui. Și, mai mult, ca să poată mărturisi, în numele său și al poetului, despre oameni și vremuri. O literatură ca a noastră, mult mai tînră decît altele, dar mai vie și mai frămîntată în lăuntru său decît alte literaturi, are nevoie de adevărul despre noi și despre sine. Nicolae Labiș, prin partea cea mai durabilă a poeziei sale, tocmai acest lucru îl începuse. El rămîne, pînă astăzi, cel care a exprimat mai clar, mai categoric și mai tragic de frumos toată acea încărcătură explozivă de idei armonizată în lanțul reacțiilor sale, a unei generații și a unei epoci.

VICTORIA ANA TĂUȘAN

IMACULAREA, LIMPEZIMEA, TRANSPARENȚA

În Nicolae Labiș poezia românească a descoperit un poet al marilor purități. Imacularea, limpezimea, transparența — acesta e marele fundal al poeziei lui Nicolae Labiș. Eroul ei liric preferat e copilul candid cu privirea nerănită

încă de marile tulburări ale sufletului. Gesturile lui sînt pure sau purificatoare, de o mare naturalitate. Dramatismul liricii lui Labiş se naşte din conflictul candorii cu tot ce se opune perfecţiunii umane, iar poezia lui se configurează ca o biografie lirică a experienţelor şi evoluţiei unui suflet care se maturizează. Este o lirică a trecerii de la o stare de contemplare selectivă a lumii, la una de afirmare activă a spiritului lucid şi intransigent

M. UNGHEANU

„CA MERCUTIO ÎN DRAMA SHAKESPEAREANĂ“

Ne amintim, din nou în aceste zile, de un tînăr a cărui viaţă a fost ca o fulgerare. A ars scurt şi orbitor, răscolind miresmele pămîntului, şi s-a prăbuşit în genune. La cei douăzeci şi unu de ani ai săi, cînd a murit cu coloana vertebrală sfărîmată într-un accident, Nicolae Labiş închease o operă, mărturie a timpului său şi a excepţionalului său temperament poetic. Am trecut cu toţii prin faţa acestei porţi a vieţii şi ne amintim de ezităările, de stîngăciile începutului de drum. Au trebuit să se adune anii, cu experienţele şi îndemînările dăruite de ei, pentru a ne spune, într-o zi, că ceea ce însăilasem pe o foaie de hîrtie cuprîndea ceva ca umbra unui adevăr şi că de-acolo se putea desface o cale către viitor. Răsfoim acum cele două volume rămase de la Nicolae Labiş şi constatăm, cu uimire, că în toate versurile lui, dintre

Era lumina care scapă orbului cel apt de a vedea numai tenebra. Şi în acelaşi timp, Labiş ne apărea ca fiind neasemuitor de frumos, fără de un loc al frumuseţilor care ar fi putut fi reduse în planul mai leneş al înţelegerii noastre.

Avea ceva din măreţia şi fragilitatea ţurţurilor de gheaţă, cei care izbiţi cu unghia, sună şi se rup prin fractura unei scînteii.

Numai cine iubeşte poezia poate să simtă cum inorogul de pe tapiţeriile medievale simţea apariţia virginei. Labiş era un virginal în spirit, gingaş în alcătuirii şi, din pricina frigului emanat de austeritate, de neîmbrăţişat, de neatins.

3. — *Poezia lui vă tăia, cum se spune, respiraţia?*

— Da. Poezia lui îmi tăia respiraţia, pentru că am uitat să-ţi spun, stimate prietene, că respiraţia mea era întocmai ca gîtul Mariei Stuart, iar poezia lui întocmai ca toporul călăului.

4. — *L-aţi invidiat pe tînărul şi enigmaticul prinţ al poeziei?*

— Sigur că acesta ar fi cuvîntul potrivit şi anume acela că l-am invidiat, dar nu pe Labiş l-am invidiat şi nici poezia lui.

Am mai spus o dată ce cred despre invidie, în sensul superior şi neconjunctural.

De fapt nu l-am invidiat. Ba mint. De fapt l-am invidiat.

Ba nu, nu l-am invidiat.

Ba da.

5. — *L-aţi cunoscut în primăvara anului 1956. În ce împrejurări?*

— Nu l-am cunoscut. Am schimbat numai cîteva cuvinte cu el. Mai degrabă el mi-a adresat cîteva cuvinte. Dacă mai ţin minte, făcuse o teorie lungă despre François Villon şi despre dialectele langue d'oc şi langue d'oïl. Prilejul era acela că eram amîndoi în viaţă şi cu precădere prilejul era că era el în viaţă.

Părea un mort frumos cu ochii vii ce scînteiau în afară.

6. — *Ce sentimente aţi nutrit atunci pentru el?*

— Pe atunci încă lucram la o piramidă, făcusem rost de multe pietre, de marmoră; şi de răsărit de soare ca să izbească-n vîrf de piramidă făcusem rost.

Cît despre Labiş, mă uitam circumspect la el, avînd mare poftă de un faraon...

Doream să moară.

Să moară cu apă.

Să moară de vînt.

Să Don Quijote.

Cu drag, al lui Sancho.

7. — *Ce reacţie vă provoca prezenţa lui?*

— Reacţie în lanţ. Uită-te la dumneata şi afli răspunsul.

8. — *La numai cîteva luni după ce l-aţi cunoscut, pe poetul Nicolae Labiş l-a strivit pasărea cu clonţ de*

rubin. Iertați-ne indiscreția : Ați făcut parte din cortegiul care l-a însoțit pe ultimul drum ?

— Îmi amintesc și acum că atunci când a murit marele Bacovia am fost desemnat să fac parte din garda de onoare, care se instituisese la căpătîiul poetului. Eu, tînăr pe atunci, mare admirator al lui Bacovia, trebuia să mă simt onorat de această propunere. Nu l-am cunoscut pe Bacovia, nu-l văzusem în viață, îi știam doar poeziile și eram fermecat de universul său. Dar nu puteam să suport ideea de a participa la vegherea lui. Nu știu unde am plecat, dar pur și simplu am fugit din oraș pentru a nu fi constrîns într-un fel sau altul să-mi îndeplinesc misiunea.

Am participat la un singur cortegiu, acela al lui Marin Preda, dar nu am putut rezista pînă la sfîrșit.

9. — Considerați că destinul — în viață și după viață — a fost nedrept cu Labiș ?

— Destinul a fost nedrept cu sine însuși, cum Cronos cel care își devora copiii.

10. — Cîndva Labiș a fost pentru Dvs. o obsesie. Ar putea redeveni ?

— Obsesiile nu obișnuiesc să-mi dispară.

11. — În finalul interviului vă cerem o favoare. Știm că ați scris un vers despre moartea lui Nicolae Labiș. Ni-l spuneți ?

— „Tristețea mea aude nenăscuții cîini / pe nenăscuții oameni cum îi latră“.

N. STOICESCU
ANDREI LENARD

AUREL COVACI :

1. „DE CE AM SPART GHEAȚA“

— Vreau să vă întreb în primul rînd de ce nu ați vorbit pînă acum despre Nicolae Labiș. Mai precis v-ați referit în presă o singură dată în cursul unei emisiuni de televiziune. Pe de altă parte ați fost, fără îndoială, unul dintre intimii poetului. Numele dumneavoastră apare frecvent în relatările și amintirile colegilor și prietenilor lui. Reticența dv. care a intrigat o vreme, are probabil un motiv.

— Explicația este simplă și complexă în același timp. Întîi de toate am fost mult prea aproape de Labiș față de alți colegi, prin simplul fapt că am locuit împreună, împărțind și binele, și răul. Pe urmă,

care unele sînt simple însemnări, cuvintele se alăturau și se așezau în locul lor, stabilit din vecie. Fiindcă viitorul lui urma să fie atît de scurt, toate procesele poetice s-au desfășurat pentru el cu o accelerare uimitoare. Întocmai ca pomii roditori ai Siberiei care înfrunzesc, se acoperă de flori, leagă rod și îl umplu de sucurile dulci ale pămîntului în puținele săptămîni ale verii polare, opera lui Labiș a înflorit, a strălucit prin toate culorile ei, trimițîndu-și departe parfumurile, într-un răstimp atît de îngust.

Pașii mei s-au încrucișat de cîteva ori cu acei ai lui Labiș. Mă surprindea obrazul lui bucălat de copil, ochii cu umbre adînci, mustața bogată, ca a plutășilor de pe Bistrița. Era în înfățișarea lui în același timp proaspăt și arhaic, cum nu mai văzusem niciodată pe figura unui tînăr. Zărise lumina zilei, întocmai ca Mihai Eminescu, în nordul păduros al Moldovei. Codrul și muntele i-au transmis impresiile din care s-a hrănit poezia lui. Trec prin ea căprioarele și cerbii, și se văd peștii alburii în pîraiele de cleștar, munții ursuzi, iarba pălîită pe creste, norii scămoși purtînd în spinări frigul jilav, piatra trăsniță a înălțimilor. Culeg aceste imagini din versurile lui Labiș și refac din ele mediul natural, auster și cast, al copilăriei poetului.

Conștiința de sine și despre lumea lui i-a apărut în anii războiului. Copilul îl vedea din unghiul lui, cu plecarea tatălui departe, a mamei rămasă mută și rece ca fierul. Au urmat ani grozavi și cînd, în ajunul anului nou, se aud glasurile subțirele ale zurgălăilor, copilul întocmește din ele un „aspru, acuzator colind“. Războiul a pătruns în sat, a sărit peste zăplaz

un om cu țeasta sfărîmată și s-a prăvălit sub cireș, s-a rupt de la mijloc podul cel mare și și-a lăsat aripile să-i cadă în apă, ca o pasăre uriașă, sleită de puteri. Este un copil al poporului, al celor ce plătesc mai greu. Bunicul a murit în „șanțul plin cu sînge și cu apă” de la Mărășești; tatăl s-a întors fără un braț. Cine dispune așa de soarta oamenilor? Poetul le adresează acelor blestemul lui: Pălmuiască-i mînele goale, zbatute-n vînt, a miilor de invalizi. Se arată unitatea, legătura mai ascunsă, a jertfelor și de aici cu acele vestite de coloanele de fum izbucnite la Maidanek și Oradour. Trebuie împiedicată și făcută imposibilă agresiunea repetată în contra omenirii. Tatăl duce prin sate foi mari tipărite: le așează în vraf acasă, pe pat, cînd se înapoiază din colindările lui tănuite.

A înflorit în anii adolescenței lui. I-a scris prima iubire. Natura se umple de o forfotă, de o mișurare, cum nu mai cunoscuse mai înainte: se adună cerbii în codru, păsările sînt ca „un ocean de aripi mișcătoare”, s-au luminat și sună izvoarele, „brazii vuiesc fără furtună”, curcubeiele se joacă deasupra lumii. Mă exprim mereu prin cuvintele poetului și încerc a reface magia universului în viziunea lui.

Ființa i se amestecă și se contopește cu muzica lumii: „Eu nu mai sînt, e-un cîntec tot ce sînt”. A devenit un tînăr cîntăreț. E un cîntăreț al epocii lui Mihail Sadoveanu, a lui Tudor Arghezi. Într-unul regăsește natura patriei lui, trecutul ei legendar. Notez pe-a locuri cîte o trăsătură a construcțiilor lui Arghezi, ceva din poliritmia acestuia. Îl urmărește o cadență a lui Mateiu I. Caragiale.

moartea lui m-a lovit atît de tare încît, ca să zic așa, m-a amețit cu totul. Nu știu, poate că e ciudat, dar mi se părea că aș putea fi acuzat că aș trage un soi de foloase din comentariile pe marginea tragicului eveniment și asta m-a făcut iarăși să tac.

În fond, ce-aș fi putut spune decît niște chestiuni intime, niște păreri asupra personalității lui, asupra felului de-a se comporta, niște remarci mai mult sau mai puțin adevărate asupra poeziei sale și-a felului în care a scris-o. Cred că asta este deja o explicație suficientă pentru tăcerea mea de treizeci de ani.

— *Deci trebuie să iau drept un favor faptul că acceptați acum să vă destăinuți în fața casetofonului meu într-un interviu avînd drept subiect prietenia cu Labiș?*

— Am hotărît să rup această gheață pentru că mă apropiu eu însumi de o vîrstă înaintată și poate, unele din lucrurile pe care le voi spune vor ajuta cu ceva la elucidarea unor părți din viața lui Labiș, a unor întîmplări. El este un poet și un destin cu totul particular în literatura noastră, probabil din pricina faptului că a trăit foarte puțin și asta a declanșat un interes cu totul deosebit față de orice amănunt din viața lui, scurtă, de altfel. Interes, cred, legitim, fiindcă era o personalitate de excepție, poate chiar o personalitate accentuată. Poezia lui Labiș însemna de fapt întinerirea poeziei române. Labiș este omul care instinctiv a sărit peste orice șablon, care s-a ferit de orice dogmă inclusiv lingvistică. Oricine citește poezia lui își dă seama că acea forțată neaoșizare a limbii române din anii '50 pe el nu l-a atins. În fond trăiam atunci în epoca proletcultismului exacerbat, un moment în care pînă și dascăli noștri ne învățau cum n-ar fi trebuit să ne învețe, moment în care mare parte din poezia românească autentică era pusă la index, ca să nu pomenesc decît un nume ca Tudor Arghezi.

2. „DIN TOATE FIBRELE FIINȚEI LUI”

— *Avea o putere de muncă extraordinară, ieșită din comun?*

— Cînd vorbim despre poeți și talente puterea de muncă se măsoară cu alte măsuri decît la oamenii obișnuiți. Labiș avea un talent extraordinar pornit din toate fibrele ființei lui, o capacitate extraordinară de-a se mira — unul din postulatele care stau de altfel la sorgintea artei. El descoperea în toate lucrurile și în toate întîmplările sensuri noi. Spune asta de fapt chiar într-o poezie. E-adevărat, cînd se apuca de lucru, cînd se apuca de scris nu mai cunoștea odihnă, chiar atunci cînd scria pentru copii, acel „Păcălici și Tîndăleț.”

— *O carte superbă pentru copii, vie și atractivă și astăzi...*

— O carte de care noi ne amuzăm. O carte pornită de la un om trecut de pragul copilăriei, care însă mai avea valențe și disponibilități pentru copilărie

și se amuza el însuși soriind-o. A publicat-o de altfel într-un foileton în revista „Arici Pogonici”. Deși pînă la urmă s-a văzut că e literatură de bună calitate, pentru el pot spune că a fost doar un moment de răgaz în activitatea lui. Ședea așezat turcește în patul acela nenorocit pe care-l aveam noi și parcă-și muia stiloul în mustătoaiile lui. Zîmbea tot timpul cînd scria, am scris și eu cîteva strofe din acelea fiindcă era un joc de fapt, schimbam idei, ne jucam.

— *Mama mea, care era elevă la Fălticeni în perioada în care Labiș era la liceul „Nicu Gane”, îmi povestește că la una din serbările școlare el apăruse în fața sălii arhipline improvizînd pe scenă un poem. Și uimind desigur asisatena.*

— Să știi că mulți au capacitatea asta, nu știu dacă l-ai auzit vreodată improvizînd pe Ion Horea. Andrițoiu la fel. Și Nichita. Să nu ne mirăm de capacitatea de improvizare a lui Labiș. Sînt poeți făuriți din aceeași plămadă.

— *Dar mă gîndesc — intimidată — că la Nicolae Labiș ritmul, rima erau elaborate, prozodia perfectă și din cauza asta mă tulbură și mă impresionează forța spontaneității lui.*

— Să știi că ritmul, rima fastuoase le găsești oricînd și la Andrițoiu și Ion Horea. Astea nu sînt un impediment pentru un poet.

3. „ÎNTÎMPLĂRI VESELE, EXTRAORDINARE, UNELE TRISTE, ALTELE TRAGICE

— *Era receptiv la ceea ce scriau ceilalți?*

— Era receptiv la ce scriau absolut toți, nu pierdea nimic din ce scriau ceilalți. De fapt venirea lui la București chiar dacă nu l-a găsit pregătit să scrie cum avea să scrie mai tîrziu, l-a găsit pregătit să învețe.

Mi-aduc aminte cum a venit la noi... Eu locuiam atunci cu Al. Andrițoiu — după cum vezi am făcut casă comună cu mai mulți, mai tîrziu a apărut Nichita care stătea în casa aceea din spate, o vezi unde e geamul de la hulubărie —. Deci spuneam că a venit perfect pregătit să absoarbă. Eu eram cu Andrițoiu de mai mulți ani în București, Labiș a venit în 1952, noi doi apucaserăm să ne facem o bibliotecă deja, cum să spun... interesantă, pentru că pe la talcioc se mai vindeau încă multe cărți pe care la librării nu le puteai găsi. Și Labiș împrumuta cărți de la noi, cu geamantanele, cărți pe care le-aducea înapoi devorate. Ei bine, de atunci datează și prietenia noastră, a mea cu Andrițoiu și cu el. Și asta a durat pînă cînd Andrițoiu s-a căsătorit și l-am luat pe Labiș în cameră cu mine.

— *Despre aceste întîmplări aș vrea să-mi vorbești.*

Versurile „Mioriței” se împletesc cu ale poetului. Uneori caută pe bardul iubit mai departe. Vine către el, din ceața vremurilor, figura lui François Villon, neastîmpărată și voioasă, încins cu spadă, mînuind pana lui ageră și tăioasă, atîrnînd în ștreangul stăpînirilor de-atunci. Arthur Rimbaud este „un ștrengar încîlcit”. Îl vede sub „vîltori de păr rebele”, evocînd pe gravul „forgeron”, trecînd prin zilele grozave ale Comunei din Paris.

Nicolae Labiș a fost un poet angajat. S-a alăturat unei acțiuni politice, o susține, dorește s-o clarifice pentru el și pentru alții. Fapta lui este gravă, adîncă, plină de răspunderi acceptate. Înscrie în poezia politică a vremii una din paginile cele mai adevărate și răscolitoare. Entuziasmul lui nu este convențional sau facil. Ar vrea să zguduie lumea din inerție și, pentru a pregăti viitorul împreună cu alții, înțelege că trebuie să se socotească, mai întîi, cu sine însuși. Mărturia luptelor lui intime este de un patetism extraordinar. În poemul „Omul comun”, rămas în fragmente, poetul se confruntă cu copilăria lui, cu inocența și făgăduielile ei și, față de asprimile lui de-acum, aspiră să se regenereze într-o formă mai înaltă și mai pură a vieții. Dar copilul de altă dată, devenit copilul de azi, și omul mai bun al vremii de mîine privește cu o superioritate cam infatuată străduința poetului. Asigurarea viitorului se obține însă prin efortul de azi. Ne-o spune sfîrșitul poemului, cu simplitate cuminte. În dialogul angajat, copilul îi spune cu trufie poetului: „Îmi plac. Dar eu am să devin mai bun ca tine...” Și poetul îi răspunde cu ochii în lacrimi:

„Copil prostuț, tu oare crezi că eu nu-ncerc?”

A fost nu numai un poet al țării lui, al naturii și tradițiilor ei, al timpului revoluționar prin care a trecut, al primelor iubiri. A fost o conștiință. Neobișnuitul lui temperament poetic s-a dezvoltat ca o personalitate. Tânărul acesta și-a priceput vremea și a luptat, a arătat motivele speranțelor lui și un drum spre viitorime. A fost un om vrednic și brav. Numele lui merită a fi pomenit ca semn de unire pentru alți tineri adunați, de-aici înainte, pentru a citi versurile lui și pe ale lor și pentru a se lega într-o nobilă și înaltă prietenie.

Într-o zi a venit „pasărea cu clonț” și l-a sfărtecat. Această pasăre trecuse și mai înainte, fantomatic și prevenitor, prin poezia lui.

„Clonțul” de fier al pasărei de pradă, acel care împinge și sfîșie, este un simbol. Când i-a simțit ascuțișul și trupul i s-a desfăcut din legături, a glumit ca un nou Villon. A văzut puii gaiței, ciugulind urmele poetului Nicolae Labiș „o amintire frumoasă”. A dictat aceste versuri pe patul de suferință, în puținele zile pe care le-a mai trăit, printr-un miracol inexplicabil. A mai zîmbit o dată, sarcastic, și melancolic, întocmai ca vechii cavaleri, ca Mercutio al lui Shakespeare, căzut fără noimă. Glumește așa un băiat plin de fantezie și umor, pentru care viața și lumea prețuiesc atât de mult, încît nimeni nu le poate plăti cu lacrimi.

Îi pronunțăm numele, ni-l reamintim, îi citim cîntecele, mergem cu el mai departe.

1966

TUDOR VIANU

— Sînt majoritatea vesele, extraordinare, sînt unele și triste, chiar tragice și dacă tot vorbim acum despre moartea și despre viața lui Labiș și dacă moartea lui are o asemenea pondere în biografia lui și dacă viața lui Labiș are o asemenea importanță în viața poeziei române am să mă refer la unele întîmplări triste și neplăcute, multe din dorința tinerească de a face farse.

— Cum doriți, nu sînteți constrîns de nimic să urmați cursul biografiei și cronologia firească a lucrurilor. Dacă doriți să vorbiți despre moartea poetului, vă rog.

— Anul acela, 1956, că vrînd-nevrînd la el o să ajungem, toamna lui, a debutat cumplit. Hilar pînă la urmă, dar cumplit. Pentru mine, Andrițoiu și alți cîțiva prieteni apropiați. Labiș fusese în Deltă împreună cu Tita Chiper și ea adusese zvonul — dezmințit ulterior — că Labiș s-a pierdut în Deltă. Nu mai spun că am ajuns în pragul plînsetului și chiar cu o urmă de superstiție cînd, scoțînd o carte din bibliotecă, o fotografie de-a lui a căzut pe jos. Ne-am înfiorat amîndoi.

De fapt Labiș s-a întors repede din Deltă rîzînd de naivitatea noastră, dar acum, după cele întîmplate ulterior ne-am gîndit la un fel de premoniție.

— Nu sînteți singurul superstițios care situează moartea poetului într-un context cu fel de fel de premoniții. Poetul Andrițoiu pomeneste într-o intervenție pe care mi-a înmînat-o ieri, ceva în legătură cu o bufniță și un tub de streptomycină. Credeți în premoniții?

— Da, au fost multe premoniții, și dacă tot vorbim despre ele, c-o avea, că n-or avea importanță, uite ce s-a mai întîmplat într-o noapte în care noi doi, eu și Labiș am stat îndelung de vorbă și de atunci chiar datează umbrele de pe pereții camerei din Miletin 14.

De fapt era ziua de sfîntul Andrei, Labiș își sărbătorise cu o zi înainte aniversarea. Eram singuri, el adormise și eu am început să scriu acest poem al coșmarului. Între timp Labiș s-a trezit și a continuat să scrie cîte un vers el, cîte un vers eu. N-am să vorbesc acum despre valoarea poetică a poemului. Nu asta are importanță. Ți-l citesc, să vezi. Uite, scrie aici, „De ziua sfîntului Andrei”.

*„Pricepem noi această odihnă chinuită
Cînd ne cuprinde vraja trăirii efemere
Cînd ni se-aprinde totuși tăcuta dinamită
Încătușată-n suflet și-n creier și-n artere ?*

*Cînd somnul moarte nu-i gînd al uitărilor ne cere
Învie în țărîna cu secetă cumplită
Aceste clare vise, viclene temnicere
Cînd chiar și suferința e-n lume urgisită
Prietene ne bate în gol ca toba pieptul”*

— Și de aici ne-am apucat să scriem ba Labiș, ba eu cîte un vers ;

„Să strige ca nebunul acela-i înțeleptul
Cînd nici măcar la chinuri noi nu mai avem dreptul
Ne zgîrie atîtea satane reci peceții
Deci care-i viața și care sînt peceții
Deci sufletele noastre ne zgîrie pereții...”

poate din pricina asta ne-am desenat reciproc cu cărbune pe pereți. După cum vezi, scrie aici așa: „Deși a compus-o amicul meu intim A. Covaci, o iscălesc cu brio. Nicolae Labiș.”

Ei, ciudățenia este că Labiș a adormit și atunci eu am început al doilea poem al coșmarului din care n-am scris decît o strofă. Acum mă cutremur cînd îl revăd și îl recitesc. I se adresa lui, cu mai bine de o lună înaintea morții sale.

„Eram în vis cadavru în raclă și în groapă
Simțeam în nări izul putreziciunii mele
Dar auzeam tăcerea cum sapă, cum tot sapă
Iar moartea mea să smulgă comori de gînd și stele.”

— Toate astea v-au impresionat probabil cînd le-ați prelucrat ulterior, presupun. E o dimensiune a adolescenței această sumbră cochetărie cu moartea. Tocmai pentru că pare atît de departe. De fapt trăiați o epocă a însuflețirii, nu?

— Acel an 1956 a adus multe suferințe și epoca se preta ea însăși la premoniții.

4. „ATÎT DE ORGOLIOS”

— Dînd puțin înapoi filmul ne puteți spune cînd l-ați cunoscut pe poet?

— În 1953. Era o aniversare a revistei „Contemporanul”. Acolo lucram eu pe atunci ca redactor de revistă, împreună cu Andrițoiu. A fost invitat și Labiș. A venit cu o căciulă țuguiață. Arăta ca un copil. Cu ochi extrem de vii, inteligenți, avea 16 ani. A recitat o poezie de-a lui cu un aplomb total și fără nici un trac în fața unui public compus din „somi-tăți.”

— Vorbea moldovenește?

— Da, vorbea moldovenește. A intrat imediat în vorbă cu toată lumea. L-am invitat să mănînce niște crenvuști. A acceptat cu condiția să plătească el din onorariile lui. Era atît de orgolios! Nouă ne venea însă să și rîdem cu simpatie în fața figurii lui și-a orgoliului adolescentin. Deci l-am cunoscut înainte de-a se înscrie la „Școala de literatură”, lucru care s-a întîmplat în toamna aceluiași an. În ce mă privește de fapt am mai împărțit un an cu el, căci după ce el a terminat seria lui de doi ani, tot în clădirea de pe Kiseleff a început să funcționeze „Institutul de literatură și critică literară” care ulterior s-a transformat în filologie. Primul an de cursuri s-a desfășurat acolo și am stat iarăși împreună cu Labiș, căci o serie de colegi de-ai lui de la Școală neavînd unde să locuiască au locuit în '54 acolo. Eu l-am lăsat pe Andrițoiu singur în camera din Doamna Chiajna și

UN PRINCIPIU MORAL

Labiș mi se pare a fi principiul moral al poeziei de azi. Ca atare în el se implică nu condiția axiologică a poeziei noi, dar condiția ei de existență. Sigur că foarte mulți poeți de azi sînt mai buni decît Labiș, dar fără Labiș n-ar fi putut exista. S-ar bănuie de aici că introduc un raport de dependență „așa pîrînd” ontologică între unul și ceilalți. Da. Destinul lui Labiș era acela al florii. Deschis și pur. Nu avea, adică, aparența de atîtea ori perversă și înșelătoare a fructului. Știu că Labiș nu este un mare poet, dar știu că nimic nu este mai stimabil în istoria unei anume perioade poetice decît principiul său moral.

LAURENȚIU ULICI

REFLEX BAUDELAIREAN

Labiș s-a format ca poet în pas cu triumful revoluției socialiste, în slujba căreia și-a pus talentul și credințele și idealurile. Poezia lui exprima din începuturi lupta pentru salvarea omului din alienarea în care îl împinsese societatea burgheză. Destinul lui pornea din punctul în care se frînsese cel al marelui său înaintaș francez. Lumea nouă a lui Labiș descoperea în universul baudelairean imaginea unui trecut absurd de care trebuia să se despartă cu violență și minie. Ceea ce l-a cutre-

murat pe Labiş la primul contact cu opera baudelairiană a fost drama umană închisă în paginile ei, înfringerile ce picurau discret din esenţele tari ale otrăvurilor zugrăvite cu cinism, dar şi cu disperare.

LUCIAN VALEA

UN NUME DE LUCEAFĂR

Am bătut multe drumuri împreună şi am ascultat multe din poemele lui „în primă audiţie”, şi am închinat multe doruri Suceviţei şi Voronetului, Stînişoarei şi Poienii Mărului.

Cînd copilăros, cînd sobru, cînd dezlănţuit ca apele Moldovei, cînd meditativ ca Pietrele Doamnei, sau liniştit ca grînele fără cuprins, Nicolae Labiş era el însuşi poezie tulburătoare prin înţelesurile ei.

Poezia îi curgea prin vine, se alcătuia în fibre, îi strălucea în priviri, îi răsună în cuvînt. Născut într-o epocă a prefacerilor revoluţionare, s-a dăruit total revoluţiei. S-a născut pentru ea, a scris pentru ea, a luptat pentru ea. La numai 21 de ani îi închina o operă care a deschis căi de aur generaţiei sale de poeţi şi generaţiilor care aveau să-i urmeze.

...În fiecare iarnă se împlinesc nişte ani de la moartea lui Labiş. Nu-mi place să îi număr. Îmi place, în schimb, să-i număr pe cei care au trecut şi trec de la cea dintîi întâlnire a noastră în oraşul de la poalele Rarăului, fiindcă în fiecare din anii aceştia, Labiş, este alături de noi şi va fi.

„Cîţi ani ai, Niculuţă?”
l-am întrebat atunci. „A-

m-am mutat la internat, în clădirea de pe Kiseleff unde erau o serie de avantaje — casa, masa, dormitoare, la un loc, nu trebuia să te mişti, puteai să te dedici numai studiilor. Mă consideram neîmplinit după liceu şi un an la Şcoala de literatură practică am demisionat din presă.

5. „PATETISMUL EXAGERAT DE EPOCĂ”

— Nouă, celor veniţi mai tîrziu în viaţa literară, poate că ne vine mai greu să înţelegem încrîncenarea şi patetismul unei şedinţe de U.T.M., de pildă, care poate zdruncina conştiinţe, care poate declanşa drame, care se putea solda cu excluderi şi derute existenţiale.

— Epoca era de aşa natură şi oamenii efectiv se înfierbîntau. Ei şi credeau în ceea ce spuneau, chiar dacă făceau afirmaţii grave şi gratuite. Foarte grave şi foarte gratuite. Erau şi foarte tineri, învăţaţi să reacţioneze şi să acţioneze într-un anume fel, de multe ori în virtutea primului impuls. Apoi, odată cu trecerea timpului au venit raţiunea şi logica aplicate acelui obsedant deceniu. Interesul generaţiilor care au urmat manifestat pe faţă, curiozitatea declanşată e greu potolită de valul confesiunilor făcute peste timp. Climatul de atunci, privit din anul de graţie 1985 e mai greu de înţeles.

— Patetismul unor întîmplări nu era oare influenţat şi de spiritul epocii?

— Bineînţeles, e adevărat. Patetismul era sugerat de epocă. Noi, cei tineri veniţi atunci în literatură, am venit cu un patos. Aveam în faţă nişte dogme în care credeam. Dar chiar starea noastră de scriitor în faţă, iar unii de scriitori de-adevărata ne-a făcut să ne dezlegăm de aceste dogme. Pentru a pătrunde în adevărul propriu-zis al literaturii şi în misiunea ei propriu-zisă. Asta nu însemna depărtarea de anumite principii politice, nici pe departe, ci tocmai studierea acestor principii politice, fiindcă literatura adecvată era cea nelozincardă. Labiş a fost unul din cei care au spart aceste lozinci.

— Răsfoiesc acum o parte din filele scrise de Labiş, poeme, însemnări, foi de agende, o mică arhivă care se găseşte în stăpînirea dumneavoastră. De pildă aceste notiţe, scrise cu cerneală, file dispărute dintr-un plan de măsuri se pare, nu? Citez la întîmplare: „În această ordine de idei se va evita însă devierea către un caracter revendicativ al activităţii comitetului”. Despre ce e vorba?

— Uite ce se întîmplă. Labiş fusese ales secretar U.T.M. S-a apucat cu foarte multă seriozitate de treabă şi a făcut un plan foarte serios de muncă. Ce vezi aici sînt numai cîteva fişe. Aveam mai multe, i le-am dat odată lui Grigore Hagiu să le publice prin „Luceafărul”. Nu ştiu pe unde s-au rătăcit. Stilul lui de muncă era foarte concis, foarte clar. Vroia

adică, ca la Uniunea Scriitorilor să existe o organizație U.T.M. activă din toate punctele de vedere.

— Moartea lui Nicolae Labiș a fost ca o probă de foc pentru întreaga lui generație.

— Da, moartea lui a venit ca un șoc total. Cei care erau la căpătîiul lui l-au auzit cerînd oxigen. Între ora 22 și ora 3 noaptea el n-a mai fost cu mine, ci cu alții și aceia au vorbit și-au povestit detalii. De fapt e vorba despre un lucru cît se poate de obișnuit: lunecuş într-o stație de tramvai. Alunecare și cădere între cele două vagoane ale tramvaiului. Impresionant că, a doua zi dimineața, vatmanul din nevina căruia se produsese accidentul a venit la spital. A fost o toamnă foarte bogată în evenimente, iar anul acela a fost anul în care s-a afirmat de fapt Labiș ca poet. Atunci a scris fenomenalele lui balade, inclusiv pe cea din deltă, balade despre care se vorbește mult prea puțin și asta este unul din lucrurile care mă supără cel mai mult. Tot timpul, în prezentarea lui Labiș sînt folosite cîteva versuri profesione de credință și „Moartea căprioarei”. Ori acestea fac parte din „Primele iubiri” despre care chiar el spunea exigent că reprezintă o viziune candid infantilă asupra lumii. Deci poetul se obiectiva deja în fața propriei opere. Ceea ce intenționa să facă stă în linia fragmentelor din „Intima comedie” unde începuse o viziune, să spunem, dantescă asupra lumii actuale pe măsura talentului său extraordinar.

PORNIND DE LA NICOLAE LABIȘ

(Nichita Stănescu și Florin Mugur într-un dialog „uitat“.)

FLORIN MUGUR: Îmi amintesc o după-amiază din 1957, cînd, la un ceas după ce făcusem cunoștință, îmi citeați o poezie despre moartea lui Nicolae Labiș. Cîteva ani mai tîrziu se vorbea despre *generația poetică a lui Labiș* și despre *generația lui Nichita Stănescu*. Cînd ați luat contact cu poezia lui Labiș?

NICHITA STĂNESCU: Cînd a apărut „Moartea căprioarei”. M-a fascinat. Mi-aduc aminte că am citit-o pentru prima oară în „Viața Românească”, parcă într-o librărie. Am rămas surprins de strălucirea stranie a versurilor în pofida stilului intrucîtva tradiționalist. Cred că primul sentiment, cel de admirație, a coincis și cu unul de invidie, de, să zicem — nobilă invidie colegială. Mai tîrziu, un amic mi l-a prezentat pe Labiș, în holul Universității. Eram neșpus de curios să-l cunosc și mărturisesc că toată discuția noastră a fost, de fapt, un monolog al lui Labiș, eu provocîndu-l tot timpul și încercînd cu încăpăținare să-i smulg secretul.

FLORIN MUGUR: Ce secret?

proape cincisprezece... mi-a răspuns.

La „aproape douăzeci” îmi scria pe întîia filă a „Puiului de cerb”: „Prietenului și poetului Dragoș Vicol, întîiul care m-a publicat și mi-a arătat, copilului de-atunci, cîteva din riturile poeziei”.

Labiș: un nume de luceafăr...

DRAGOȘ VICOL

ITINERARIU

Bietul meu cătun natal, al cărui nume se formează de la conte la plural, se află (ignor distanțele de 10—12 km) între Stîlpenii lui Ion Barbu, Văcarea copilăriei lui Labiș și Pucheni bunicilor lui Tomozel.

În fiecare an reparcurs acel itinerariu, ca un astru ce-și caută constelația...

HORIA ZILIERU

INSERTII

„M-AM FORMAT PRIN LUPTĂ“

Textul unei imprimări radiofonice pierdute

CA și redactorului postului de radio, mi se pare și mie plină de interes tentativa de a culege din ciocul penitei însuși a autorului aprecieri critice asupra producțiilor sale.

Mă știu un spirit foarte dialectic; vinul și apa, de pildă, sînt puncte opuse, dar organice, ale spiralei pe care, urcîndu-mă, îmi consum existența.

Soborul de versuri, apărut recent sub titlul „Primele iubiri“, s-a compus urmărind cele trei trepte ale cunoașterii dialectice:

● Treapta întâia, senzorială, a fost cea mai grea. Am trăit haosul chinuitor al anilor ce au urmat eliberării. Eram un copil, aproape un adolescent precoce. Seceta dansase sub ochii mei cu tălpile ei de foc, îmi cîntase sfîșietoare melodii cu buzele trăsnite de foame. Și atunci, am cunoscut marxismul; și atunci am început să-l iubesc cu un fanatism juvenil.

De cel ce-am fost atunci, azi mă desparte
Ceva ca un troian ori ca un nor...
Treapta a doua nu sosise încă.

NICHITA STĂNESCU: Nu știu. Voiam să-mi dau seama de ce are *talent*, să văd cu ochii mei ce e acela un talent. În această perioadă eu nu publicasem nimic. Scrisesem doar cîteva zeci de poezii argotice, pe gustul prietenilor și colegilor mei de facultate, pe care abia acum mi-ar place să le public. Atunci le socoteam prea dezinvolve și oarecum în afara poeziei. Pe Nicolae Labiș mi-l aduc aminte ca pe un om de o discretă siguranță de sine, neverosimilă pentru chipul lui de copil pictat pe o icoană de sticlă, cu o ciudată cultură și o ciudată forță de a se apropia de poezia franceză. Un răstimp lung — ca și cum n-ar fi fost un singur om, ci mai mulți — mi-a făcut un șir de disocieri excelente, vorbindu-mi despre Villon. De fapt, abia acum mă gîndesc că erau excelente. Pe atunci pur și simplu, mă uitam la el, la Nicolae Labiș, și chibzuiam că, probabil, așa era și Eminescu la vremea lui, cu o înfățișare asemănătoare și poate cu aceeași discretă siguranță de sine. Brusc, imaginea mi se stinge din minte și îmi revine încă o dată chipul emoționant al lui Labiș, cînd, cu prilejul unei șezători am avut norocul rar să-l aud recitînd „Moartea căprioarei“. Îl țin minte îmbrăcat într-o frumoasă bundă cu înflorituri moldovenești; se zărea la el un început precoce de maturitate, poate subliniată și de o fantastică mustată neagră. Avea o gesticulație lejeră și mi-aduc aminte chiar că și-a mîmat un vers: „Mîinile pline de sînge pe piept mi le-am șters“. În acel moment a făcut gestul respectiv — și noi, toți cei care îl ascultam, ne-am tulburat. Imediat după acel Labiș ca un tînar zeu, suav și energic, l-am văzut pe Cezar Baltag (nu-l cunoșteam încă) recitînd o superbă și copilăroasă poezie care cred că se numea „Bunicul“. L-am cunoscut, evident, foarte puțin, pe magicul poet Labiș, dar avînd șansa să-i aud vocea, îmi aduc aminte și acum inflexiunile ei sacadate, și felul său propriu de a-și sfîrși brusc, în lectură, fiecare vers.

„VI-L PUTEȚI IMAGINA (PE NICOLAE LABIȘ) LA 50 DE ANI?“

Aceasta este întrebarea... pe care poetul Florin Mugur le-a adresat-o unor tineri scriitori (sau încă tineri), același Florin Mugur care inițiasse prin anii '70 ancheta devenită „celebră“, a revistei „Argeș“ ce a contribuit mult la scoaterea lui Nicolae Labiș din „conul de umbră“ în care se părea că intrase. Materia acelei anchete a alimentat copios cartea-document „Moartea unui poet“, atît de des citată în Albumul nostru.

Anchetei din 1985 apărută în „Semnal“ (caiet literar editat de Cartea Românească) i-am adău-

gat un text semnat de Ilie Purcaru apărut în revista „Luceafărul“.

Așadar, iată-l pe Labiș imaginat la umplerea a 50 de ani de viață !

GENIAL, UN ADOLESCENT ?

Artistul genial creează fără efort, nu obosește niciodată, este unanim recunoscut, admirat, onorat, producțiile sale sînt cerute, disputate, primite cu ovații. Dacă uneori este atins de aripa suferinței, apoi e o suferință care înobilează, metafizică. Geniul se întrupează într-un ins de o rară frumusețe, iar nelipsita lui melancolie romantică nu contrazice clasică lui seninătate.

Cam acestea sînt ideile tale asupra geniului cînd ai în spate două decenii de viață și lecturi cu sufletul la gură, iar în față un îmbătător spațiu de pace și liber arbitru.

Și deodată îți iese înaintea un copil, un coleg de școală cu părul în dezordine, zeflemist și pus pe farse. Ia peste picior statuile în viață și scrie versuri neliștitoare.

Ți se șoptește : e un geniu !

Genial un adolescent de 16 ani ? Genială opera care abia se scrie ? Cum poate fi geniu tînărul care trăiește, se agită, contrazice și se contrazice, plin de neprevăzut ? Cînd, știi bine, genialitatea este o etichetă finală, aplicată nemuritorilor tocmai pentru că nu mai sînt, nu mai rezervă surprize !

E nevoie de ani, e nevoie de suferință, de o nouă elaborare a fiecărei noțiuni pentru ca lucrurile să se așeze în ordine firească. E nevoie, vai, de moarte. Atunci cînd, în ciocnire cu viața, geniul își vădește fragilitatea, cînd învelișul său piere ca un fulg de decembrie, atunci, odată cu mii de oameni, semnezi și tu, luminat, în cartea de onoare care-i confirmă titlul nobiliar. În sfîrșit geniul a devenit inaccesibil. Cu prețul morții. Merită să-l plătești ? Cei care-ți citesc opera sînt singurii îndreptățiți să răspundă.

HORIA ARAMĂ

UN LABIȘ SENECT ?

Nu mi-l pot imagina supraviețuind propriului mit. Un Labiș matur ori senect mi se pare un nonsens echivalent unui Eminescu fericit. Cred — convingere de nestrămutat — că durată biologică a unui creator adevărat este riguros și înțelepțește hotărîtă de o conjunctură astrală privilegiată, cel mai ades : un privilegiu atroce. Accidentul care a suprimat viața labișiană „cea vie“ a fost necesar — o spun cu un cuget lucid, nu-i un teribilism cinic — pentru a transforma existența unui mare poet în Destin. (Și Destin în sensul

● Treapta a doua, a generalizării, a limpezirii aș zice, s-a conturat în timpul studiilor mele în școala de literatură, deschisă de Uniunea Scriitorilor. În această etapă m-am format prin luptă. Dogmatismul, birocrăția, necinstea, iată niște scorpioni care circula cu violență pe atunci în domeniile fragede ale tinereii noastre literaturi.

M-au bucurat unele succese ale mele, am avut însă și mult de suferit. Dar nu m-am închinat cum, vai, au făcut-o unii colegi, nemernicie. Poate că am greșit fiind prea exclusivist. Dar acesta e alt soi de greșală.

Atunci am scris aceste Prime iubiri.

● Treapta a treia abia urmează. Despre asta nu voi vorbi acum ; prefer să notez cîteva considerații pentru viitor.

Cartea care mi-a apărut este rodul unei experiențe mai vechi. Lucrez acum un nou volum, **Lupta cu inerția**, în care vederile mele ideologice s-au maturizat. Pe lîngă contemplațiile umaniste, în numele cărora lupt, în acest nou stoc de poezii se va ivi mult mai ascuțit tăișul polemic, îndreptat împotriva viciilor care frînează progresul. Evident, birocratizarea și sinuciderea etică formează întîile mele ținte. În această direcție depun un nou fanatism, mai puțin juvenil.

19 decembrie 1956
(Interviu acordat lui
TITEL
CONSTANTINESCU)

cutremurător al poeziei n-a avut aici decît Eminescu și pururi agonicul Bacovia.) Accidentul Labiș a întregit sfînta triadă. Într-o compoziție canonică mi-l pot imagina pe Mihai Eminescu — sfîrșit din poezie la 33 de ani ! — străjuit la dreapta de adolescentul cu surîs provocator, rimbaudian, iar în stînga de silueta cu hieratism de El Greco a lui George Bacovia. Toți trei, martirizați pe crucea unică a poeziei pe care și-au dus-o cu singurătatea, frenezia și disperarea cuvenite aleșilor. Și toți trei au trăit exact cît trebuie. Labiș la 50 de ani — o supoziție profanatoare.

SMARANDA COSMIN

ATENȚIE, SE ÎNCHID UȘILE !

Întrebarea generează de îndată alte două întrebări : cum ar fi arătat Eminescu la această vîrstă și cum ar fi arătat Nichita Stănescu la cînzeci și unu de ani. Prin urmare, lucrurile se complică. Dar, privind documentele Labiș aflate la Muzeul de Literatură din Iași, unde lucrez, am o certitudine : la cincizeci de ani, opera labișiană ar fi fost împlinită și Poetul cu tîmple deja troienite ar fi privit impasibil, dintr-un turn de veghe, lumea din jur. Și nu uitați, acum, în 1984, tramvaiele și-au perfecționat mult mecanismul de închidere a ușilor. Atenție, se închid ușile ! Urmează stația poezilor români care n-au trecut de cincizeci de ani. Peron dreapta și veți găsi acolo răspuns la dificila întrebare.

CRISTIAN ARHIP

UN OM DE 50 DE ANI

Întrebarea echivalează cu o alta. Cum, cu ce fel de pași ar fi parcurs Labiș cei douăzeci și nouă de ani lipsă (pînă acum) din biografia lui **normală**, deci fără tramvaiul din stația Colței ? Dar o întrebare antrenează multe altele. De pildă : cu ce sumar se prezintă secolului viitor volumul **Ultimele iubiri**, producția unui Labiș majestuos crepuscular, longeviv pe cale să egaleze sau să doboare recordul arghegian în materie ? Oare un Labiș „cu părul din flăcări de zăpădă” (cum scrisese el însuși, în superba broderie lirică omagială, alcătuită parcă din cristalele iernii) ar fi izbutit să joace alternativ în priviri, ca Sadoveanu la 75, pîcla și înseninarea ? Nu cumva duritatea încleștării cu mulțimea ticăloșilor travestiți sau nu, scîrba față de sufletele mărunte și lașe pitite în falduri de flamură, indignarea stîrnită de malefica vitalitate a zeului Marte, alte uriașe frămîntări din vîrsta de mijloc ar fi brăzdat adînc, în toate direcțiile, obrazul copilăros, ar fi crispat iremediabil tandrul, dulcele bot al iedului ? N-am fi constrînși să admitem că Labiș al nostru, al celor născuți în deceniul al patrulea, ar începe să coboare panta, ar începe să arate îmbătrînit, ar începe, și el, să... treacă ?

„IL IUBEAM PE POET...” (O declarație radiofonică)

IL IUBEAM pe poet — pentru că ne era nemărginire.

Îl iubeam pe poet — pentru că ne era degetul sufletului care scrie.

Îl iubeam pe poet — fiindcă învățasem a ști să iubim poezii.

Nu pentru că își înțelese versul pe pămîntul cuvîntat de Sadoveanu cu duhul în Cerul lui Eminescu.

Nu pentru că lăsase estetica să se cumîntească pe la început de veac.

Și îl mai iubeam întrucît lipsise de la lecția cu dodii sau n-a ajuns-o cu cugetul său și ni le lăsase nouă ca să dăm în dodii propria noastră exprimare.

O, cum îl mai iubeam pe poet ! Și iubirea noastră scapără iubire veșnică, fără de însfîșire.

Nu se mai află îl iubeam. Ștergeți ! Îl iubesc !

NICHITA STĂNESCU

Mălini 1956 : ultima vacanță.

Putem, eventual, apela la reflecția liniștit melancolică a Annei Seghers. Incontestabil : o perpetuă tinerete este destinul postum al celor ce n-au apucat să trăiască. Numai că în cazul Labiș, de fapt în cazul fiecărui talent incandescent lansat credibil pe orbita genialității, aserțiunea „morții rămân tineri” (truism sau înțelepciune, cum vrem s-o luăm) nu ne calmează conștiința. Poemele nescrise de după **Lupta cu inerția** nu pot fi imaginate nici măcar cantitativ (înclin totuși să cred că N.L. ar fi publicat din ce în ce mai rar, cu „zgîrcenia” emisiunilor de valută forte). Nevoia de Labiș, precum și — într-un sens superior — teama de Labiș continuă să ne bîntuie de câte ori deschidem paginile revistelor literare anodine, buni-cele sau chiar bune. Neresemnați cu marea absență, judecăm reperele, bornele, jurîmprejurul. Realizînd extrapolări barbar de lesnicioase, identificăm „tacticienii” literari care, în 1985, l-ar copleși pe Labiș, viu, cu semnele unei adulații exterioare, suspect de zgomoatoase ; îi despărțim, mental, de puținii prieteni autentici ai poetului, ajuns, cu el, prin bătălii, la rotunjimea celor 50 de ani.

ȘTEFAN IUREȘ

LABIȘ, AZI

Mi-l pot imagina pe Labiș trăind. Uneori chiar fără să mă întrebe nimeni. Ar fi, desigur, un scriitor important. Redactor de poezie, la o editură sau o re-

O LOGODNĂ

3 noiembrie 1956...

O casă (bloc pretentios, cu volume cubiste) undeva, la jumătatea străzii bucureștene numite prin timp cînd Romană cînd Eminescu. Peste drum de ea, modesta căsuță de țîrgoveț a lui Perpessicius.

Cîțiva prieteni s-au întîlnit la o (pretentios spus) nuntă. Se căsătoriseră, dimineata. Ioana Zamfir și Atanasie Toma, iar participanții la „festin” erau absolvenți ai promoției a treia ai celebrei „Școli de literatură și critică literară Mihai Eminescu.” (A se observa cît de „fin” se despărteau... literatura și critica literară.)

Apartamentul în care se „oficia” era, desigur, „împrumutat”. Bucatele, rod al contribuției colective. Darurile, de tot modeste și ele.

vistă. Ar ține minte ce greu este să ajungi de la Mălini, fără nici un scriitor în familie, la Casa Scînteii. Nu i s-ar părea că el a fost **normal** în tinerețe și celelalte generații sînt imposibil de suportat. N-ar vrea să-l laude toate cotidienele și toate revistele literare și n-ar da în mod frecvent premii nevestelor criticilor care îl laudă. Și nici n-ar scrie elogios despre colegii săi doar atunci cînd ei sînt pe moarte. N-ar judeca oamenii după cît sînt de incomozi și nici cărțile după numele răsunătoare de pe coperti. N-ar ține pe nimeni la ușă, prefăcîndu-se că nu înțelege de ce este căutat. Ar iubi — ca la douăzeci de ani — literatura și nu avantajele sociale pe care aceasta le poate oferi unora. Ar fi — ca la douăzeci de ani — intransigent și genial. Am avea cu toții nevoie de el. S-ar simți, între prietenii și între dușmanii lui, la fel de bine ca la douăzeci de ani. Și ar fi, ca atunci, gata să trăiască o veșnicie.

ELENA ȘTEFOI

UN FILM

Da și nu. Da — pentru că în urma unei asemenea întrebări, fără voie, lăcomă, imaginația se grăbește să construiască un ridat portret robot, să monteze secvențele unui film în care timpul, derulîndu-se accelerat, fanează totul. Nicolae Labiș a trăit însă în altă lume decît noi, iar jocul neascultător al fanteziei, între posibil și probabil, către renunțare și disperare, trebuie strunit; altfel clipa de neatenție izbutește să îmbătrînească tinerețea fără bătrînețe. Dar și dacă — prin absurd — aș accepta conștient impietatea de a confrunta portretul artistului din tinerețe cu forma matur-înțelept-obosită a luptei cu inerția la 50 de ani, cum aș putea oare să-mi imaginez opera de după „**Epitaf II**”?

Pasărea cu clonț de rubin l-a zdrobit pe Omul Labiș, poezia a rămas intact imprimată pe partea nemaculată a sufletelor. Nu pot deci să-mi asum libertatea de a-l imagina pe Nicolae Labiș la 50 de ani. Singurul meu drept este să-l recitesc. Și, regăsind astfel credințele și încrederea vîrstei rămase în urmă, să murmur cu speranță: **Noi nu, niciodată, noi nu!**

ȘERBAN CREANGĂ

ADOLESCENȚĂ

Necunoscîndu-l pe Labiș decît din poeziile lui, mi-e greu, de nu chiar imposibil, să îl văd la altă vîrstă decît aceea mărturisită de creația lui: o adolescență frenetică, răvășită de chemări și dispoziții contradictorii, pe axa unei puternice conștiințe de sine, aproape un instinct. Cum ar fi evoluat, cum ar fi scris, mai tîrziu, Nicolae Labiș? Nimeni, cred, nu poate să o spună; destinul lui a fost să devină un mare simbol. Regretabil, azi, este că se face abuz de acest simbol

Cineva, un musafir tîrziu a venit însă cu un dar somptuos: o poezie caligrafiată superb, pe o foaie elegantă. Poezia se numea, se numește „Logodnă”. Autorul ei: Nicolae Labiș. Ea ființează încă, așa cum o mai păstrează zămirii de odinioară. Iată-i dedicația, importantă și ea, fiindcă, prin timp și alți miri au încercat să și-o adjudece. Deși foarte apropiată de noi, existența poetului Labiș se pretează adesea la interpretări fanteziste.

Admirăm caligrafia ner-voasă a scurtei, magnifice poeme și fără să vrem ne gîndim că peste puține zile de la așternerea dedicației, poetul însuși va fi eroul unei logodne. O logodnă tragică absorbindu-l pînă la confundare în destinul altui poet, autorul, tînăr și el, ce a zidit „Miorița”...

Reporterul Labiş într-un lan copt, purtind în spate ponoșita servietă ca de școlar în care își transporta manuscrisurile, așa cum ni-l înfățișează și fotografia ultimei coperte a Albumului nostru.

și, mai ales, că este folosit adeseori în sensuri ce nu au nici o legătură cu semnificațiile sale reale.

MIRCEA IORGULESCU

31.10.56

Dulcea și omenoasa parte a demagogiei noastre sentimentale ne face să fim convinși că poeții sînt nemuritori și să ne întrebăm totodată cum ar arăta la chip dacă ar fi rămas în viață. De ce mai e nevoie de această întrebare cînd există o carte?... E veșnica noastră corupere la gîndul de neînvins că viața e, totuși, dintele dezvăluit printr-un surîs. Niciodată poetul nu ni se va înfățișa altfel decît cu ochii, nările și buzele poemului său. În acest sfîrșit de octombrie 84, Labiş mi se arată a fi exact cum îmi sună azi 31.10.84, versurile lui datate 31.10.56: „Oh, nu, nu e aceasta. Eroare-i peste tot. / Sînt munții în eclipsă, de-aceia nu văd soare. / Rachiurile-ntr-înșii se potic-

INSCRIȚIE PE UN CLOPOT.

În vara ce ar fi fost să fie a cincizecea în viața poetului Labiş am refăcut cu pasul, cîteva din drumurile lui.

Am început, firesc, prin a căuta casa în care s-a născut, la Văleni-Poiana Mărului și am aflat-o, așa cum ne-a descris-o chiar poetul ei, cu geamuri dînd într-o livadă de poveste. Casă simplă, abandonată acum (să ne așteptăm la prefacerea ei în muzeu?). Casă de munte, cu cerdacuț de lemn și cu treptele roase de pași ce au uitat-o.

La școala din Văleni unde părinții lui Labiş au dăscălit cîteva ani buni și unde poetul a învățat semnele abecedarului ne-am uimit de imaginea „clopoțelului"... Școlița e prevăzută cu un adevărat clopot

Reporterul Labiş într-un lan copt, purtând în spate pono-sita servietă ca de şcolar în care își transporta manu-scriptele, așa cum ni-l înfăți-șează și fotografia ultimei coperte a Albumului nostru.

și, mai ales, că este folosit adeseori în sensuri ce nu au nici o legătură cu semnificațiile sale reale.

MIRCEA IORGULESCU

31.10.56

Dulcea și omenoasa parte a demagogiei noastre sentimentale ne face să fim convinși că poeții sînt nemuritori și să ne întrebăm totodată cum ar arăta la chip dacă ar fi rămas în viață. De ce mai e nevoie de această întrebare cînd există o carte?... E veșnica noastră corupere la gîndul de neînvins că viața e, totuși, dintele dezvăluit printr-un suris. Niciodată poetul nu ni se va înfățișa altfel decît cu ochii, nările și buzele poemului său. În acest sfîrșit de octombrie 84, Labiş mi se arată a fi exact cum îmi sună azi 31.10.84, versurile lui datate 31.10.56: „Oh, nu, nu e aceasta. Eroare-i peste tot. / Sînt munții în eclipsă, de-aceia nu văd soare. / Rachiurile-ntr-însi se potic-

INSCRIPTIE PE UN CLOPOT.

În vara ce ar fi fost să fie a cincizecea în viața poetului Labiş am refăcut cu pasul, cîteva din drumurile lui.

Am început, firesc, prin a căuta casa în care s-a născut, la Văleni-Poiana Mărului și am aflat-o așa cum ne-a descris-o chiar poetul ei, cu geamuri dînd într-o livadă de poveste. Casă simplă, abandonată acum (să ne așteptăm la prefacerea ei în muzeu?). Casă de munte, cu cerdacuț de lemn și cu treptele roase de pași ce au uitat-o.

La școala din Văleni unde părinții lui Labiş au dăscălit cîteva ani buni și unde poetul a învățat semnele abecedarului ne-am uimit de imaginea „clopotelului“... Școlîța e prevăzută cu un adevărat clopot

nesc în bot / Dar umanismu-i doare și dragostea îi doare. // Indură-te de toate acestea, Demiurge ! / Placidă în clepsidră nimicnicia curge, / Pe când eu stau de față, teribil și onest / Topindu-mă în masa poemului acest”.

RADU COSAȘU

DIN PĂCATE

Dacă mi-l pot imagina la 50 de ani ? Da, din păcate. Asta nu înseamnă că nu mi l-aș fi dorit alături acum...

MIRCEA MARTIN

SINGURĂTATEA LUI LABIȘ

Anul acesta, în decembrie, Nicolae Labiș, ar fi împlinit 50 de ani. (Curios, el a rămas un copil în conștiința noastră). Labiș a venit la Școala de literatură la un an după mine. Și a ocupat, practic, școala, a devenit nu una dintre personalitățile ei, (cum erau, în seria mea, mai multe), ci Personalitatea însăși, emblematică, exponențială, covârșitoare, unică. Era, și ca om, puternic, făcea cerc de raze în jurul lui. Dacă era conștient de faptul că începuse să facă școală ? Că era pe deplin conștient de valoarea lui, ca poet-fondator de direcție nouă în lirica românească, asta da, e adevărat. Înainte de a face „școală“ a provocat, printre foarte tinerii săi colegi, un frison mimetic, strângând în juru-i admiratori și imitatori, mai puțin emuli. Patentul ideatic și artistic al lui Labiș nu s-a putut fructifica atunci. Prin ușa către marea poezie deschisă de el, urmărind fascinanta originalitate și forță a poemelor lui, novicii, din juru-i, încă prea înrobiți canoanelor și prejudecăților timpului, n-au putut nimeri într-o perspectivă revelatorie — singura care poate fonda o școală — lipsindu-le îndrăzneala, poate că și talentul. De aici singurătatea lui Labiș, unicitatea lui. Mult timp, el a însemnat doar un caz, și nu o școală. A trebuit să vină Congresul al IX-lea, ca să transforme **lupta cu inerția**, memorabil formulată de Labiș, în comandament al fiecărui membru de partid, cu incalculabile consecințe în viața țării, implicat în cea a literaturii.

ILIE PURCARU

de schit și, nedumerit, m-am întrebat care va fi fost rostul acestei nepotriviri. L-am aflat de la sora marelui poet, Margareta : satul, având casele risipite, Eugen Labiș nu se putea sluji de un clopotel clasic spre a vesti începutul ori sfârșitul orelor de clasă. Nu mai vorbim că și cea-sornicele lipseau din Văleni... A instalat atunci, gospodărește, clopotul ce mai bate și azi.

Clopot fără turlă.

Clopot fără schit.

El bate din amintire și pe toată albia Suhăi vibrează stranii euritmii ; clopotul e auzit de bătrînii ce l-au văzut pe „copchiluțul lui Domn' Eugen“, pentru aproape bătrînii ce i-au fost acestuia colegi de școală și de zburdălnicii, bate pentru oierii din stîne și pentru pădurari.

Drumul ce absoarbe aceste sunete nu e altul decît cel pe care, neîmpăcată, îl va fi străbătut Vitoria Lipan.

Drumul ce duce spre Crucea Talianului știută de noi din Sadoveanu.

Și duce spre Sadoveanu și spre toate minunile silvestre ale Moldovei nemuritoare...

NICOLAE LABIS

EPISTOLARUM

Pagini din corespondența poetului

(POETUL NICOLAE LABIȘ ÎN CINCI IPOSTAZE EXTRASE DIN CORESPONDENȚA SA INEDITĂ)

Între documentele literare referitoare la viața și activitatea lui Nicolae Labiș, corespondența ocupă un spațiu restrâns, ceea ce ar putea să denote doar că poetul nu dispunea de o intensă apetență epistolară. Dificultatea de a se manifesta convingător pe un astfel de teren nu poate fi invocată, dacă avem în vedere fie și numai [Lunga spovedanie din 2 ianuar 1953], scrisoare adresată, din București, părinților, după primul revelion petrecut de el în capitală (vezi Gheorghe Tomozei — Moartea unui poet, Cartea Românească, 1972, p. 135—140). Se pare totuși că predilecția pentru corespondență nu-i prea dădea ghes poetului de vreme ce în colecția de manuscrise „Nicolae Labiș”, deținută de Muzeul Județean Suceava, se păstrează puține scrisori primite de el. Din cele douăsprezece scrisori ale lui Nicolae Labiș, reproduse de Gheorghe Tomozei în lucrarea citată mai sus, numai una se păstrează în această colecție. Multe altele se vor mai fi aflând în posesia preopinienților epistolari ai autorului „Luptei cu inerția”, și publicarea lor este o chestiune care ține de decizia acestora. De altfel, dată fiind dispariția sa prematură, nici nu era de așteptat ca poetul să fi emis un număr prea mare de scrisori. Totuși, dacă „pentru puținii ani pe care i-a trăit”, Nicolae Labiș a lăsat o operă neverosimil de întinsă” (Al. Piru — Poezia românească contemporană, II, București, Editura Eminescu, 1975, p. 64), corespondența sa — cea cunoscută firește — ne apare cu totul smerită în raport cu numărul și valoarea scrierilor literare. Trebuie să mai menționăm că puține dintre scrisorile sale au ajuns în colecția amintită. Așa, spre exemplu, doar șase scrisori inedite, una adresată colegilor de clasă și internat de la Fălticeni, iar celelalte cinci, familiei (părinților și surorii sale, Margareta), se păstrează în această colecție și punerea lor în circuit (în transcriere conformă cu normele ortografice actuale) ni se pare necesară, atât datorită datelor și informațiilor „obiective” pe care le conțin, cât și pentru conotațiile subiacente, în măsură să contribuie la conturarea mai precisă a fizionomiei interioare a poetului. Sint, după cum se observă, în afară de primele trei,

scrisori emise la distanță relativ mare de timp (de un an sau doi), ceea ce nu ne împiedică să urmărim, pe de o parte traseul școlarității poetului de la Fălticeni la Iași și de aici la București, iar pe de altă parte dinamica unor particularități și trăsături ale configurației interioare a unui artist aflat la vîrsta devenirii. Altminteri, sentimentele față de colegi, părinți și surori sînt constant afective (dar de o afectivitate discretă, — voit ? — bărbătească și matură, lucidă și demnă), pline de căldură abil reținută și de sobră tandrețe. Dorul de părinți, de surori și de locurile natale străbat în special textele scrisorilor trimise din București, lucru ce ne apare firesc dacă luăm în considerație nu numai vîrsta poetului (cea biologică), ci și faptul că liniștea din ambianța silvestră a locurilor de obîrșie se dovedea foarte prielnică atît pentru reconfortare, cît și pentru creație.

1. „NU SÎNT RĂZBOINIC DIN FIRE...”

Prima scrisoare se detașează de celelalte, atît ca tonalitate și obiect de referință, cît și ca destinație. Adresată colegilor de clasă de la Fălticeni, între care Radu era, probabil, dintre toți, cel mai intim prieten în momentul respectiv, scrisoarea a rămas neterminată și, firește, neexpediată.

„Dragă Radu și voi colegii mei de clasă și internat

Încep să vă scriu scrisoarea mea din gară, din Ploiești. Și dacă dimineața m-a prins în gară, asta înseamnă că am nimerit-o... cam cu ghinion... Dar să vă povestesc.

Prin dreptul satului Preutești, motorul a avut pană — dracul să-l ia — astfel că am întîrziat cu 30 de minute la Pașcani. Să-mi fie de bine, mi-am zis și de ciudă, natural, am ajutat într-o infimă măsură la golirea butoaielor de vin și bere a (sic) birtului. Cînd m-am suit pe tren eram cam... încălzit... din fericire, căci trenul era arhiplin și am fost nevoit să mă instalez foarte comod... între tampoane... Plouă... Plouă al dracului. Pe un tampon, alături, atîrnat într-un sac, un purcel de trei luni cîntă arii din List (sic). Cîteva găini cotcodăceau... nu le era îndemînă sub ploaie — Căci în tren erau niște speculanți veniți ca să aducă din Nord, pîine și carne pentru bursa neagră... Nu sînt războinic din fire, voi știți asta. Dar ca să mergi pe tren, cu capul gol în ploaie, tot e ceva care îți poate da forțe nebănuite. La un momnet dat, m-am învîrtejit ca un bolid în ușa (sic) pe care speculanții o apărau cu îndîrjire pe dinăuntru, am dat cîteva lovituri în tăblie și... m-am prăbușit pe niște saci cu porumb, înăuntru.

— „Bogdaprosti“, mi-am zis deși nu obișnuiesc cuvîntul. Și m-am stabilit între două preasimpatice neguțătoare de cocoși, purcei și boabe.

Ele se-ndesau în mine, eu mă-ndesam într-un fier, fierul se-ndesa între coaste. La 12 noaptea, s-a stins (sic) lumina. Ca la un semn, cocoșii au prins să trîmbițeze miezul nopții. O armată de cocoși ! Cucurigugu ! — cucurigu-gu ! Și trenul tac-tac și vecinele și vecinii țaca-țac, și purceii, și un prunc, o armată de muzicanți, dușmani de moarte ai simțului auditiv.

Mărășești. Pelerină de noapte peste locul luptelor glorioase din trecut.

Ochi de becuri sparg bezna ici și ici. Și cocoșii, iar cocoșii ; în surdină taca-tac ! Ba, nu mai e nici taca-tac ! că ultimele 3 vagoane între care și al meu au fost trase pe linie moartă. Un conductor șugubăț ne urează „Noapte bună“. Personalul a plecat. Ducă-se pe pustii ! Cocoșii, purceii, pruncii și mai ales țatele prind să-și împărtășească opiniile : „— Plecăm ? Nu plecăm ! Nu plecăm ! Plecăm ! Cot-cot !“ Am plecat. Nu știu când, că mă furase somnul. Mă mănâncă-n cap... Nu cumva ? Nu. Poate m-o feri sfântul !

Zori tulburi ca ochiul cu albeață. Mă uit la mine. Picioarul mi-i amorțit. Țatele dorm atât de pitoresc, atât de poetic, încît îmi vine să parodiez versurile lui M. Breslașu :

Amintire, ce-mi tot croncăi,
De pantofii cafenii,
Și nădragii sinilii !

(Pantofii mi i-au asasinat țatele, iar pantalonii au suferit coroziunea penelor de cocoși). Totuși o perie și un văcsuitor va restabili (*sic*) ceea ce a stricat noaptea.

Din nou bogdaprosti. Am scăpat de țate. Am ajuns la 7 în Ploiești. Deci la 8^{1/2} plecăm. Am schimbat trenul. Am scăpat de purcei și țate. Stau în fața unei dudui oxigenate. Sînt atât de fericit de faptul că am rupt contactul cu țatele, încît, din greșeală, o calc pe pantof pe duduia. Ea se uită mirată la mine. Eu mă uit ocupat în filă și scriu mai departe.

De aici, am ce vedea. Toate instalațiile petrolifere s-au desfășurat în fața-mi. Vreau să fac o schiță a vederei de pe fereastră. Duduia se boldește f. indiscret. Renunț, n-am ce face.

În spate, o d-nă grasă cu păru f. negru, cu fața ca de crep și „mustache“ (*sic*) povestește despre felul cum era să moară de diabet. Brrrr ! Ce macabru !

.

2. „VREAU SĂ PLEC MAI CURÎND DIN FĂLTICENI“

Primele două dintre scrisorile familiale, expediate din Fălticeni, datează din proximele zile dinaintea transferării lui Nicolae Labiș, ca elev, la Iași, la sugestia și intervenția lui Constantin Ciopraga. Din motive necunoscute (intuim că nu se entuziasmau la gîndul că fiul lor va trebui, la o vîrstă totuși fragedă și vulnerabilă, să se depărteze prea mult de casă), părinții nu vin la programata întîlnire de la Fălticeni.

Fălticeni 24 nov. 1951

Dragi părinți,

Trebuia să plec la Iași, luni. Mă mir că n-ați venit încă. N-am ce face, voi pleca marți. Oricum, am nevoie de bani, încolo mă pot duce și

singur. Tov. director Rimmer m-a primit cu brațele deschise. La Uniune la fel. Posibil ca în curînd să-mi tipăresc poemul în vreo ediție separată. I-am uimit pe mulți cu el. Ieșise tare bine. O să fie bine. Numai veniți că timpul trece și bursa la Iași nu așteaptă prea mult.

NICOLAE LABIȘ

26 nov. 1951
Fălticeni

Dragă tată,

Mă declar extrem de satisfăcut de faptul că pot să-ți scriu în așa fel, ca să-ți poată ajunge scrisoarea pînă diseară. Am mai scris o carte [poștală] dar pare-se că poșta și-a arătat și de astă dată calitățile.

Așa cum ne-a fost vorba am așteptat-o pe mama vineri, sîmbătă, ieri, azi... nici gînd. Se vede treaba că ați interpretat altfel tăcerea la care am fost condamnat datorită poștei.

Pe scurt. Veniți careva la mine. Chiar mîine, de se poate. Chiar mîine seară, sau poimîine în zori, vom porni-o.

Cînd am fost la Iași, am întîlnit oameni foarte binevoitori. Am promis că vin luni și iată că nu m-am cam ținut de promisiune.

Cu poemul meu i-am lăsat paf pe cei de la filială. Încă puțin și se vede treaba că-l voi publica, poate chiar în ediție separată.

Ca să nu o lungesc mult. Vă rog faceți tot posibilul și mîine veniți. Vreau să plec cît mai curînd din Fălticeni.

Cu drag,
NICOLAE LABIȘ

(Scrisoare olografă, cu cerneală violetă, nr. inv. 285).

3. „DUPĂ CE AM RECITAT, M. SADOVEANU M-A CHEMAT ÎN-TR-UN BIROU ȘI AM STAT DE VORBĂ“.

Prima scrisoare adresată Margaretei, redactată la o săptămînă de la deschiderea cursurilor Școlii de literatură „Mihai Eminescu“, în anul în curs 1952—1953, este singurul loc unde adolescentul poet amintește, fugar, despre întrevvedereea lui cu Mihail Sadoveanu.

București, 23 septembrie 1952

Dragă Margareta,

Nu ți-am scris deoarece am avut, pînă azi, multiple ocupații, începînd cu examenele și terminînd cu primele lecții de acomodare. În sfîrșit, astăzi mi-am adus aminte că ar fi bine să-ți scriu.

Și școala noastră a început tot la 15 sept. Cred că pînă acum ai avut timp să te acomodezi. Cum te simți între colegele tale? Ai învățat, cred, străzile Fălticeniilor și acum te simți bine în el. În grădinița Sfa-

tului [popular] cred că a venit toamna și frunzele au început să se înroșească în dungi și-i trist. Pe stradă vîntul aruncă nisip și colb și poate că, voi, școlărițele ați și început să vă duceți cu rîndul la cinema ori de la internat la școală, iar pe margine vă comandă autoritare Lenuța Onișoru, Buftulica sau Viorica Nicolae. La filme cred că-i aceeași gălăgie și mizerie fălticeneană, aceiași băieți, cu figuri de apași, scuipă printre dinți, strivesc de tocul pantofului chiștocul sau „cobzăresc”. Acestea trebuie să-ți fie primele impresii din capitala grandioasă a raionului nostru. Aici, în București, este la fel, dar totul este în stil mare. Dar, în sfîrșit, asta nu te interesează pe tine. Tu ce mai faci, liceană mică și incultă? Te-ai hotărît să mai citești cîte ceva, sau tocilăria școlii noastre îți aduce pe buze acel surîs imbecil: „n-am timp...”? N-am să-i dau prea vîrtos cu sfaturile, dar totuși îți spun: ia seama.

Am început să primesc bani buni. Mi-am cumpărat un costum din cele mai scumpe — 1 000 lei, niște pantofi, o manta de ploaie și cărți.

La deschiderea festivității am citit o poezie (la școala noastră a fost un mare banchet de deschidere). După ce am recitat, M. Sadoveanu m-a chemat într-un birou și am stat de vorbă. În general sînt bine apreciat aici.

Ce făcea mama cînd ai plecat de acasă? Tata s-a întors? Dorina a mai spart vreo farfurie? Lucu are să-i trimită, cînd o să-și găsească timp să se ducă la poștă, ciocolată, ca să pape fata.

La Școala noastră s-au isprăvit reparațiile? Nu mai miroase a cărămizi, a tencuială și a pustiu? Cînd o să-vă facă foc în sobe o să miroase a cald și voi o să tociți din băncuțe și o să tociți și iar o să tociți...

Salută cu respect pe toți profesorii tăi care mă cunosc. Dacă te întâlnești cu tov. V. Popa ori d-na Scripcaru, spune-le că le doresc multă sănătate.

Salută de asemenea pe toate colegele tale mai mari. Prin „mai mari”, înțeleg „care mă cunosc”. În sfîrșit, salută cum știi, pe cine-ți place ție.

Dacă te întâlnești cu Nistor, dă-i să citească scrisoarea aceasta și să considere că i-i adresată lui. M. Monoranu e aici și-i dorește bine. Eu aștept să-mi scrie, pușlamaua. Și să-i spui să spuie la toți colegii cîte ceva din partea mea.

E timpul să termin. Îți doresc toate cele în anul nou școlar. Să crești mare, să fii sănătoasă și să înveți.

Cu dragoste
NICOLAE LABIȘ

Alăturat colega Monoranu scrie o fițuică pentru colegele sale. Primește-o și dă-le-o.

același

4. „SÎNT CAM OBOSIT SPIRITUAL DE TRAIUL DE AICI...”

(Următoarea scrisoare, caligrafiată în mare viteză, vădind o stare de neliniște interioară năvalnică, ne aduce în față un Labiş intrat în „botezul focului” declanșat de examenele de la sfîrșitul primului an de școală la București.)

Dragi părinți,

V-am scris de curînd o prea scurtă carte poștală cum că m-am întors în București. Acum mă aflu în examene — vor ține pînă la 1 iunie, dată la care voi căta să fiu acasă pentru o lună. După asta mă voi întoarce la Festival și în toamnă cred că voi mai reveni încă o lună acasă.

Cu sănătatea am dus-o foarte bine. Am reușit să mă acomodez cu Bucureștiul (nu știu de ce îmi vine să-l scriu cu „b” mic). Cu toate acestea sînt cam obosit spiritual de traiul de aici, deși trupul meu se simte bine.

Mi-i dor de acasă și am să cat să vin curînd.

Am o grămadă de hîrtoage aici și nu știu ce am să fac cu ele cînd voi veni acasă. Poate le trimit cu poșta.

Ce mai este pe acasă ? Ce mai face Dorina ? Mi-i dor de ea.

Alte noutăți nu prea am. Cînd voi veni acasă, vom mai discuta. Acum tocmai am ieșit de la examenul de l. rusă.

Ce mai face Margareta ?

Eu am fost la Doftana în vizită și prin alte părți.

Termin dorindu-vă sănătate.

NICOLAE LABIȘ

5. „AI URMĂRIT ULTIMELE MELE POEZII PUBLIFICATE ? AȘ FI BUCUROS SĂ-ȚI CUNOSC PĂRERILE SINCERE ȘI DREPTE”.

(În fine, ultima scrisoare denotă aceeași grijă a poetului pentru sora sa, Margareta, concretizată în preocuparea de a-i asigura condițiile materiale optime pentru a-și continua studiile în învățămîntul superior.)

Dragă Margareta,

Vreau să-mi cer iertare că am înlocuit scrisorile cu cărți poștale și vreau să-mi exprim regretul că n-am primit scrisoarea pe care mi-ai trimis-o prin Mihai Zaharia. Este falsă informația ce ți-a colportat-o, potrivit căreia el s-ar certa des cu mine pentru că m-aș „ține de rele”. Ca să se poată certa cu mine, orice om trebuie să mă poată măcar vedea, dar Zaharia nu m-a văzut din ianuar, dacă nu mă înșel, și nici atunci nu cred că n-a avut (*sic*) suficient timp să se certe — întrevederea noastră a durat cîteva minute.

În ce mă privește, prietenii mei pot fi foarte liniștiți. Sînt perfect sănătos sufletește și trupește, iar în timpul lungii mele vizite la Orașul Stalin am avut o poftă extraordinară de muncă. Acest lucru ar putea fi dovedit de paginile unor publicații pe care le-am umplut.

Cînd o să am cîndva vreme o să-ți povestesc unele observații și impresii ale călătoriei mele, care, sper, vor prezenta interes. Mi-am terminat definitiv cele două volume, dintre care unul mic pentru copii, a și intrat sub tipar, iar celălalt masiv și pentru maturi, va intra săptămîna viitoare.

Tu ai urmărit ultimele mele poezii publicate ? Aș fi curios să-ți cunosc părerile sincere și drepte.

Să ne întoarcem însă la lucruri mai importante și mai grabnice, anume, la problemele care te privesc direct.

În primul rînd, din momentul în care vei veni la București eu mă voi îngriji pentru tot timpul studiilor tale, de toate mijloacele materiale de care vei avea nevoie. Pentru perioada examenelor, vei avea unde să dormi, voi găsi eu, chiar dacă nu în camera în care, probabil, mă voi muta.

Mai meditează asupra alegerii facultății. Medicina, spun asta fără a dori să-ți zdruncin o hotărîre definitivă, dacă există, medicina după părerea mea nu-i deloc surîzătoare. Cred că pînă și filologia ar putea fi mai acceptabilă. Ba cred că fiind aici, poți încerca și două examene simultan la Filologie, Institutul Mihai Eminescu ori oricare alt loc. Ți-aș fi recunoscător dacă mi-ai trimite o parte din încercările tale literare. Gîndește-te că sfiala n-are nici un rost aici și iartă-mi atitudinea mea arogantă, din trecut, față de tine. Iar dacă vrei să-ți faci curaj citește-mi poeziile din Iașul Nou, 1949—1951 precum și alte cîteva poezii de-ale mele recente ce le-am publicat fără voie și vei vedea că și eu știu să scriu foarte slab. Deci trimite-mi urgent un stoc lămuritor, chiar dacă n-ai nimic terminat.

Totodată scrie-mi mai amplu despre necazurile tale la care te-ai referit foarte obscur.

Mă voi interesa de data ținerii examenelor și-ți voi comunica ulterior. Trimite-mi ce ți-am cerut cît mai repede.

Cînd vei fi la București — asta cred că se va întîmpla cu cîteva săptămîni înainte de ținerea examenelor, ne vom putea împrieteni definitiv.

Salutări tuturor celor de acasă. Îți aștept un răspuns calm și hotărît. Cu dragoste,

NICOLAE LABIȘ

București, 16 iunie '55

P.S. Vaida îi trimite lui V. Popa trei poze. Dă-i-le tu.

EXPEDITOR : NICOLAE LABIȘ

„AM VĂZUT TEIUL LUI EMINESCU...”

„Dragă Costică,

5 decembrie 1950 Fălticeni :

Natural, am primit cartea poștală pe care mi-ai trimis-o pe data de 1 Dec. Iartă-mă că nu ți-am răspuns imediat, dar a intervenit 3 Decembrie cu activitatea lui febrilă și nu ți-am putut scrie decât azi.

Mîine e ziua mea. Tot mîine am teză la limba română. Trebuie să învăț, nu glumă. Mulțumesc pentru urările pe care mi le-ai trimis.

Cu Jănică m-am întîlnit la un teatru. I-am făcut semn să mă aștepte la ieșire ca să vorbim, dar n-a fost chip.

A trebuit să vin la Suceava cu echipa de teatru a clubului muncitoresc din oraș, căci trebuie să-ți spun că-s membru în comitetul de conducere al clubului. Dar în ultimul timp s-a modificat programul și am fost trimis la Ițcani. Mi-era o ciudă... De la începutul anului n-am dat pe acasă. A fost tata de vreo trei ori pe la mine, dar cu mama, tanti sau Margareta nu m-am întîlnit. Acum vreo două săptămîni am fost trimis la Iași, la o consfătuire a scriitorilor din Moldova. Am mîncat la una din cele mai bune cantine din Iași, am dormit la un hotel destul de bun și am stat vreo patru zile. În timpul acesta am fost la teatrul național, pe gratis, împreună cu ceilalți scriitori. Ce să-ți spun, sala e minunată, una din cele mai frumoase din Balcani... Tavanul și cortina pictate feeric. Aur mult pe sus, o lumină plăcută și caldă, iar băncile plușate cu pluș roșu. Loja și galeria tot atît de frumoase...

Conferința s-a ținut în sala bibliotecii centrale. N-are nici un geam ca să pătrundă soarele, ci doar tavanul uriaș e din sticlă mată, vopsită și desenată cu negru. Seara nu se aprind becuri care să-ți strice ochii, ci lumina intră pe crăpături albă și curată ca ziua. Am văzut teiul lui Eminescu legat cu fier ca să nu se rupă...

Dar cîte n-am văzut... Îți voi povesti cînd ne vom întîlni.

Am mai fost odată la Cîmpulung. Sînt primit bine și așa-i de frumos. La 30 Dec. apare un almanah. O să am și eu ceva publicații (două poezii). Am uitat să-ți spun : din Iași m-am întors plin de cărți.

Prin Fălticeni sînt foarte multe lucruri noi. Vechea sală de cinematograf a dărîmat-o și face una nouă, mare, mai mare de cum era sala Bayer. Baia s-a terminat. E o baie modernă, minunată, cu căzi, aburi, duș...

Altceva prin Fălticeni nu mai e nou. Învăț la școală. Dau teze.

Cînd mai vine nașul la Văleni, vino și tu. Probabil că o să dau cîndva, pe după Crăciun, o raită prin Suceava. Mulțumesc pentru hulubi. Ai mulți ? De care-s... jucăuși, gușați, sau parșivi, ordinari ?

Scrie-mi ! Dar ceva mai mult, căci mă interesează.

Cu drag,

NICOLAE,
„utemist“.

„...SUNĂ FAGII CÎND ÎNGÎNĂ VÎNT...”

6 iulie 1952 Vălenii Stînișoarei

„Dragă vară,

ba nu :

Verișoară Bizu.

(că să nu reiasă că personific anotimpul)

Nu ți-am scris de mult și acum caut să-mi răscumpăr, prin vreo două rînduri, toată vina care-o am. Pe la noi a fost Costică, și am fost la păstrăvi, și cîntînd tehui pe dealuri după hribi umblam.

Mama pleacă azi cu Marga către Iași, să-i facă operație ; cu tata, singur eu rămîn... Am să dau la curci mîncare, am să scriu oleacă și cu soră-mea, Dorina, am să mă îngîn.

Pe la voi ce-i nou și mîndru ? Că la noi, asemeni ca alt-dată, sună fagii cînd îngînă vînt... Și pe scoarța lor cea neagră sunt aceleași nume ciopîrtite cu toporul tremurat și frînt. Și pe Plai-bătrîn, aceleași flori își mișcă ciuful, frăsuindu-se cu'naltul mustecios păiuș... Și aceleași veverițe ronțăiesc pe cetini cucuruzul și îl cară repede-n culcuș...

Eh ! ce spun ! Tu știi acestea... dacă nașul vine pe la noi, să vii cu dînsul și mata — de vrei... Ai să poți să iei de-aice cîte-o amintire, și-o amărăciune-n suflet poate c-o să iei.

Sărutări pe mîna nașei, nașului asemenea ! Să roiască mîndru stupii... Și succes, mereu...

Te aștept aici și, poate că-o să vin la tine...

Al tău văr de totdeauna.

NICOLAUS, EU“.

„...CARTE DIN CASĂ NOUĂ“

10 Noiembrie 1951 Fălticeni :

„Dragă mamă,

Îți scriu o carte din casă nouă, după cum îți va spune tata, m-am mutat din dormitorul meu bătrîn, într-o cameră separată, bună de scris și de trăit.

O duc cu sănătatea cît se poate de bine, și cu învățătura exact așa precum gîndeam.

De fapt, tata îți va da lămuriri mai ample. Dacă o să fie mai curînd, gata salteaua și flaneaua, dacă paltonul n-o să întîrzie nici el după aceste două, viața va fi raiul pe pămînt. Cu drag, căci a sunat masa, Nicolae Labiș“.

„O DUC BINE...“

6 octombrie 1952

„Dragi părinți,

Nu v-am scris de mult. I-am trimis Margaretei o scrisoare și încă nu mi-a răspuns. Eu m-am stabilit aici în condiții foarte bune. Am primit niște bani și mi-am cumpărat un costum, niște pantofi. Sunt semne că în curînd voi avea nevoie de un palton și bocanci și nu știu cum să fac. Poate am să mă reped pe la sfîșitul lunii sau — poate — și mai devreme acasă. Cu banii o duc bine. Primesc 350 lei pe lună, ca bursă. Caiete, cărți, pînă și creioane și cerneală ni se pun la dispoziție. Nu-mi rămîne decît să cumpăr cărți rare de pe la anticar. O duc bine. Sunt responsabil al resortului de poezie al revistei școlii. Avem profesori foarte buni. Ce-î nou pe acasă ? Vaca a fătat ? Dorina mai pupă peți frumusei ? Lucu îi spune „tîta mare“ și poate că la Crăciun o să vie s-o vadă.

NELU

„...PĂMÎNTUL ÎNTRE BUCUREȘTI ȘI MĂLINI...“

„Dragă tată. Atitudinile noastre s-au inversat. Înainte, eu eram cel care neglijam corespondența, azi voi sînteți cei care mă neglijați. Sînt sigur că ocupațiile unui director sînt mai copleșitoare la Mălini decît la Văleni, dar cred că totuși mi-ați putea răspunde la scrisori, măcar de anul nou... Sînt curios să aflu cum v-ați stabilit la Mălini, cum o duceți. Cele foarte puține pe care le știu mi le-a comunicat Margareta într-o

scrisoare, mai demult. De mai bine de-o lună nu-mi mai scrie nici ea. Cîteodată îmi vine să cred că o catastrofă a crăpat pămîntul între Bucureşti şi Mălini. Lămuriţi-mă dacă-i adevărat, ca să ştiu ce mijloace de transport să aleg cînd voi veni acasă ca să-mi petrec vacanţa şi să-mi dau examenele“.

(Carte poştală datată: Bucureşti 8 ianuarie 1953 şi pare-se neexpediată, deoarece nu are însemne ale poştei).

„IMI LINIŞTESC CAPUL...”

(1953)

„Dragi părinţi,

Îs la Sinaia de aproape o săptămînă, împreună cu un grup select de poeţi şi compozitori — în scopul creerii unor cîntece pentru Festival.

Aici primăvara a înverzit de curînd şi prin iarbă au înflorit cele dinţii flori. Pe Vîrful-cu-Dor omătul este mare şi aminteşte prin contrast de căldurile care au prins să-i canonească pe cei din Bucureşti.

Locuiesc în castelul „Foişor“, unul din cele trei castele ale dinastiei regale. Cînd Carol I a murit în Peleş, castelul a fost părăsit de Ferdinand, care, din superstiţie, şi-a clădit un altul, „Pelişor“. Cînd a murit şi Ferdinand, Carol al II-lea şi-a clădit „Foişorul“, castel în care locuiesc eu acum. Am o cameră foarte bună — dormitorul reginei — cu baie, cu patul regal, cu fotolii, cu un monumental birou, cu un aer distins, sobru, magnific.

Mîncarea este excelentă într-adevăr, aerul este tare — ca la noi acasă, mai ales că ramurile de mesteacăn şi cetinile brazilor îmi bat în geam. N-am absolut nici un program, fac tot ceea ce poftesc. Seara avem cînaclu în care se ascultă şi se discută muzică şi versuri.

Mai stau aici încă vreo cîteva zile. În timpul ăsta voi scrie versuri pentru nişte cîntece şi voi lucra la volum.

Am fost zilele trecute la castelul Peleş. Timp de trei ore am umblat prin zecile de camere ale castelului, printre bogăţia grea de ornamentaţii de lemn sculptat, de aur, de marmoră, de cristal; am fost ameţit de jocurile pîlpîitoare de lumină şi întuneric; am ascultat melodiile cu iz barbar şi îndepărtat al cîntecelor regale ieşite din maşinile automate de cîntat; am privit coroanele regale şi vastele colecţii destrăbălate de arme din toate timpurile; am trecut prin dormitoare, cabinete şi sufragerii şi am ieşit afară la aerul curat.

Pe aici sînt multe izvoare, pădure, totul e frumos şi odihnitor.

Mă odihnesc cu ocazia aceasta — îmi liniştesc capul — asta-i bine.

Pe acasă ce mai este? Dorina ce mai face? Cred că-n curînd prin Iunie poate, voi da pe acasă.

În general ce mai este pe la noi prin sat ?
Sfirșesc scrisoarea și vă sărut.

NICOLAE LABIȘ

„...ACUM SÎNT ÎN EXAMEN LA MARXISM...”

(1953)

„Tov. Ifrim,

Mă simt prost pt. întârzierea mea. În ziua cînd trebuia să vă predau materialul, am fost scos din școală și trimis la lucru la Sinaia. Încă n-am reușit să definitivez ceea ce am promis. Acum sînt în examen la marxism. Pînă luni nu pot pune mîna pe condei. Dar cum luni o voi face, marți vin la revistă cu poezia.

Cu un sentiment de jenă,

NICOLAE LABIȘ

*(Scrisoare trimisă poetului Al. Dinu Ifrim, redactor la revista „Cravata roșie”.
Text INEDIT aflat în Colecția G. Tomozei.)*

„TE IUBESC NEÎNGĂDUIT DE MULT...”

(Văleni 1 septembrie 1953)

„Dragă Lucica,

Pentru că pe oameni îi interesează orice se petrece în legătură cu dîșii, află că te iubesc neîngăduit de mult. Nu te speria, ți-am substituit toate gîndurile și de aceea nu cer reciprocitate.

Scrisoarea aceasta ți-o pot scrie într-o clipă de totală îndepărtare de mine.

Este, dacă vrei, o farsă pe care cel care judecă o joacă celui îndrăgostit.

El este romantic și, asemeni lui Faust din Lenau, se mulțumește cu imaginile.

Se spune că cei mai mari satirici erau foarte duioși. Sînt duios și eu cu obiectul hazului meu, Nicolae Labiș.

De aceea, nu te purta prea milos cu el. Poate să-l jignească.

Nu-l lauda prea mult, din politeță. Poate să-l supere.

Dar întîlnește-l din cînd în cînd.

Poate în clipele lui de mare turburare îți va citi sumedenie din versurile lui scrise pentru tine.

Să nu te temi că am să rîd de situația aceasta ridicolă. Cînd se află el în hainele noastre, și aceasta se întîmplă întotdeauna de-o vreme încoace — eu nu mai exist.

Veți fi deci singuri.

Nu te speria, ți-am substituit toate gîndurile și vezi, de aceea, nu cer reciprocitate.

Pentru că pe oameni îi interesează orice se petrece în legătură cu ei, află că te iubesc neîngăduit de mult.

NICOLAE LABIȘ

P.S. Scrisoarea aceasta o trimit eu, cel care judec, rupînd o foarte lungă scrisoare de-a lui. Amenințînd cu degetul îți spun la revedere, căci se pare că eu am să dorm un somn cam lung“.

(Destinația scrisorii a rămas necunoscută)

„VOI DA EU VIETII CEVA...”

București, 2 decembrie 1953

„Dragi părinți,

V-am mai scris înainte de Crăciun o scrisoare și acum repet gestul. Începînd de duminică intrăm în examenele care țin pînă în ziua de 21 Ian. Deci, cel tîrziu pînă la 25 Ian. vin acasă în vacanța de iarnă care ține două săptămîni.

Cînd veți veni, iau cu mine pe un prieten mai vîrstnic, un om foarte cult, din Iași. Deși are un picior bolnav, el este un vîntor pasionat și încercat. Aduce cu el o excelentă pușcă de vînătoare cu două țevi și o carabină ghintuită și sveltă de mai mare dragul. Din cauza piciorului el n-a mai vînat de vreo jumătate de an și-i dornic. Este membru în com. regional de partid din Iași, este conducător politic în almanahul din Iași și în ziarul local. Cu toate aceste ocupații oficiale, este un om cu vederi largi, cunoscînd la fel de bine filosofia idealistă ca și marxismul.

Este singurul comunist adevărat pe care îl cunosc și cu care se poate discuta situația actuală așa cum este, fără înflorituri și fără lozinci intercalate în proze.

Mai umblă mașini pe la noi ? Să-mi scrieți ca să știu cum venim de la Mălini căci, reamintesc, cu piciorul lui nu poate merge mult și vînează acum numai la țitoare.

Am petrecut Anul Nou într-o atmosferă spumoasă de petrecere, de muzică, de euforie. La noi la școală au venit scriitori și studenții din anii trecuți, aproape toți prietenii mei mai buni, am benchetuit și-am dansat — am petrecut în cele mai bizare chipuri. Totuși mi-era tare dor de Văleni, îmi închipuiam jocul cel mare cu caprele săltînd măiestrit în ritmul tobei, cu strigătele răgușite și vulgare, cu cîntecele triviale țărănești

ale mascaților, cu beteala și hurmuzul, cu oglinjile împăraților, cu inimile îmbătate slobozind chiote roșii.

Mi se pare că noaptea, târziu, am ieșit afară din larma petrecerii cu cineva. În București nu era zăpadă, parcă nu era iarnă. Cu toate acestea, în lărmuirea strunelor și alămurilor îndepărtate, ni se părea că auzim nelămurit și vag cum umblă cu colinda și uratul, copiii din Văleni, de Anul Nou.

Era liniștea relativă a orașului, pe jos putrezeau frunzele nevăzute și ude ale nopții, și noi parcă simțeam aproape pe oamenii de departe; oricum, chiar dacă astăzi răutatea dospește în toate ungherele pământului, chiar dacă trufia necinstită încearcă fiecare suflet, la noi oamenii sînt oleacă mai simpli și mai buni. La noi Gheorghe Panțiru cînd se îmbată, uită de toate, crede că viața e frumoasă, i se pare că-i fericit și vrea să-l sărute pe tata pe obraz. Și aici bețivii își dau săruturi, dar sînt perfide; aici un ochi îmbătat de arome și foame, caută și mai iscoditor decît unul treaz mijloace de parvenire, ocazii de linguire, ori cuvinte subtile cu care se trădează altul, ca să poată da la cap. Eu trec printre această lume, cu zîmbetul meu dureros, păstrat de cînd eram copil, de acasă. Eu trec printre această lume, rînjesc cu colții mei cîinești care mi-s mai lungi decît la alții, și lumea nu vede că rînjesc și lumea crede că rîd. Ai, ce-am să-mi mai împlînt eu o dată colții în ăștia!

E păcat că oamenii buni — oameni buni sînt numai înțelepții și nebunii — e păcat că oamenii buni sînt mai rari decît florile negre. Că oamenii simpli, care au fost buni de voce, s-au înrăit și vorbesc despre răutate: E dreptul meu! Și înghit răutatea distribuită egal fiecărui, cum distribuia odată tata — zahărul și bumbacul raționalizat.

Totuși e mai bine în Văleni decît în alte părți. Acolo se mai țin, cît-de-cît, obiceiurile vechi, iar cele care vin, sînt proaspete și sincere. Nu pot vorbi de asta în absolut, dar în mare parte așa-i. Aici însă, cele noi mor ca niște copii înainte de facere. Totul e plin de cadavrele fragede și firave ale noului, peste care se îngroașă ca un abur puturos și puternic, prezentul. În această pîclă se mai prelinge rareori cîte o umbră de floare și de aceea te agăți atunci cu deznădejde de ea. Și e groaznic să bănuie că într-o zi viermii vor roade și floarea la care ții...

Primul An nou petrecut în alte părți înseamnă că am intrat definitiv, înțîia oară, într-o viață străină. Oricum, tot Nicolae mi se mai spune, și nu uit că în Poiana Mărului am supt din gurguiul pământului, că acolo am aruncat din arcu de carpen cea dintîi săgeată a nădejzii către țaria albastră, că săgeata s-a dus peste casă, mai sus decît cireșul cel amar, și nu s-a mai văzut dacă a căzut sau nu. În boțuri de mămăligă putrezită, risipiți printre pietricele, în spatele casei bătrîne, albesc toți dinții mei de copil, pe care nici o cioară n-a îndrăznit vreodată să-i înghită, cu toate zicalele magice rostite demult, cu gurița strîmbă. Dinții mei părăsiți, de copil, rîd și plîng și acum între pietricelele negre pe care le aruncam odinioară de sub streșină pînă în geamurile sparte ale viitorului. Acolo, în ograda din spate, lîngă un foc pe care clocotea un cazan, am tăiat odată cu bomfaierul picioarele berzii ce se învîrtea primăvara deasupra casei, pe care a împușcat-o tata într-o toamnă ploioasă, curmîndu-i zborul avîntat spre sud.

Țin minte că-mi părea rău, că-mi era milă de visul meu omorît, mi-

nuiam îndărătnic lama de oțel ca să-mi fac fluier din piciorul cocostîrcului. Pînă la urmă fluier nu mi-am putut face, a rămas piciorul stricat degeaba...

Tot acolo am păzit porcii pe șanț scriind primele versuri tremurate, îmbibate involuntar cu parfumul aspru de balebă, și am păzit puii citind primele cărți ce-mi cădeau în mînă. Era soare, puii piuiau mărunț, înecați de lumină, dădeau să rupă un firicel de iarbă și cădeau în fund, iar cloșca rîcîia dîndu-le cîte un bob arămiu, descoperit în lut. Îmi erau dragi puii, îi botezam cu nume ciudate, îi mîngîiam ; o dată un pui și-a vîrît capul în gura mea. Neștiind ce fac, crezînd că-l sărut, i-am mușcat capul și i l-am scuipat îngrozit pe iarbă. Cloșca a cîrîit nedumerită, a dat capul pe o parte și s-a uitat cu ochiul de mărgea către norii albi de pe înaltul senin : nu era nici un uliu. Puiul galben și mic, fără cap, mai aleargă și astăzi, noaptea, piuind după mine, și-mi spune că bălaiul căpșor însîngerat lepădat cu scîrbă în iarba verde, nu se mai lipește nici cu rășină, nici cu scuipat. Iar apa moartă și apa vie care-mi curge prin vine și clocotește în vatra inimii, în două cu sîngele fiarelor vîinate de tata, nu se dă, căci în pieptul meu sunt strașnici paznici munții care se bat în capete.

Cînd era joc la școală și se băteau flăcăii, îmi părea bine și-mi plăcea să mă uit, deși voi erați îngrijorați. Îmi plăcea să-l văd pe un fecior prostănac de-al lui Vodă cum dă cu cuțitul și cum țîșnește sîngele negru, de urs, al altuia. Fetele ochioase și pîntecoase se îngrozeau și chicoteau, dar cînd cineva lua flăcăului cuțitul, din sînul fetei răsărea alt cuțit cu care flăcăul se bătea mai departe. Mi-era drag, deși mă codeam să mă duc prea des la jocuri, ca atunci cînd mă duc să mă uit și să văd și să înțeleg. Veneau la joc ciobanii, cu cămăși innegrite în unt și cu baltage. Veneau și erau ițoși, bătauși și zdraveni. Venea cîteodată și unul molîu. Tare ca ursul dar molîu și scîrbit. Cînta : „Ciobănaș la oi am fost / I-lai, i lai-la, / Fetele nu mă cunosc, / I-lai, i lai-la / Că la vară de-oi mai fi, / ciobănașule, / Nici atîta nu m-or ști, / I-lai, i lai-la“.

Nu-l prea știau fetele. Flăcăii rîdeau de el. Într-o seară, la joc, s-a îmbătat și i-a bătut, că putea. După aceea, s-a pus pe băut mai departe și cînd s-a turtit de tot, a luat-o pe drum strigînd : „—Bă, îs beat, bă, amu mă puteți bate !“ Și puțoi satului, cînd au văzut că el nu mai poate da, l-au bătut din șanț în șanț, de se dărimau sub el plasele gardurilor. Lumea aceasta a noastră e viguroasă și tare, miroase a sudoare și a sînge, a balebă de bou și-a balebă de urs, a fuste și a chiote besmetice seara pe dealuri. Cîteodată trece prin ea Sfîntul Îlie cu carul și miroase a trăsnete, altădată trece Sfîntul Vasile și miroase a rachiu, a colaci, a zurgălăi, a beteală și oglinzi. De aceea, în noaptea de Anul Nou, cînd sub tălpi în grădină îmi putrezeau frunzele ude de umbră, cînd departe o lume de prieteni străini, o lume străină în care mă învîrt, clinchetea din pocale și dănțuia pe firul strunelor, eu eram sorbit de-o supărare ascunsă.

Cineva, lîngă mine, mă întrebă în chip absent ceva, și probabil că înțelegea de ce rînjesc cu dinții albi în noapte, de ce ochii albi cu întuneric negru în mijloc caută într-o parte. Prin inima mea curgea fluviul galben și fluviul roșu și pe creasta valului treceau corăbii din lemn albastru și cineva, lîngă mine, cu degetele arse, le număra.

Atunci cînd amintirea mea-i bogată cu atîtea toate cîte-au fost, cînd port în mine atîtea daruri dragi, ce mai prețuiește un dans și un cîntec ?

Este puțin ceea ce-mi dă viața, de aceea, cu mândrie codreană am să caut să dau eu însumi vieții ceva. Dacă ghemul fatal, cîntat de strămoși, va ține îndeajuns, voi eu da eu vieții ceva, paharul ei !

Îmi pare rău că n-am văzut Anul nou. Nu-i nimic. Îmi place să cred că l-am văzut cu ochii Dorinei. Ea are să crească mare, are să fie fată deșteaptă. Lăsați cale largă sensibilității spre ea. Asta-i cel mai mare lucru acum. De exemplu, să-i interziceți să se joace cu pisica, dar să vă bucurați dacă ea se joacă în ascuns. Să-i interziceți să-l pupe pe cuțunache în bot, dar să vă bucurați dacă ea, netemîndu-se de grozăvia limbricilor, o să-l pupe, totuși. Sufletul ei sumbru să fie fin, să-l miște și o frunză care se clatină, și o dantelare a florilor de gheață, și-un fulg prins din zbor pe limbă. Dar să se învețe să dea cu lemnul în cîine cînd acesta fură oul, chiar dacă după aceea i-i milă (și trebuie să-i fie milă). Să-i fie milă chiar de paingul scîrbos, dar să-l curețe cu mătura (și mie mi-i milă profundă de ticăloșii de pe aici pe care-i nimicesc cu cîte o vorbă). Trebuie să învețe să fie copil tare, mai tîrziu să fie om tare. Cînd am să viu la vară, am s-o dau cu covata pe baltă din nou. Trebuie să știe a primi de mică un fior în inimă. Eu am primit fioruri de altă natură. E bine să se creadă neînțeleasă în jocurile și imboldurile ei copilărești. Astfel va avea un stimulent : dorința de a se face înțeleasă.

Trei ani fragezi trebuie să modelați. De la șapte ani, copilul se dezvoltă, indiferent de educația școlară, pe o linie deja fixată. Zicala celor șapte ani nu-i o simplă dictare.

V-am scris o scrisoare lungă și neobișnuită. Cu alte cuvinte am vrut să spun că-s sănătos și tare și că mi-i dor de casă. Încotro, altceva nu interesează.

Cînd vin acasă, am să aduc tatii o lampă Philipps KK2 — între timp găsesc eu una. Vă rog să-mi scrieți ce număr la pantof poartă Margareta — asta cît mai repede. Mi-a venit o idee : cînd mă întorc din vacanță, am s-o iau pe Margareta de la școală, să tragă o raită prin București, ca să-l vadă și ea. Va sta o zi, dacă eventual rămîne și noaptea, doarme în dormitorul fetelor, aici. Dar despre asta este timp de discutat cînd vin acasă.

Scrieți-mi imediat. Așteptați-mă pe data spusă, împreună cu vîntorul meu. Am să mă învăț să trag bine cu pușca. Are să fie un ciob de vacanță plăcută.

Acum nu mai am multe de spus. Ce mai este pe acasă ? Cum stați cu școala ? Margareta cum a dat examenele ?

Dealtfel nu mai este mult și am să aflu eu însumi toate astea.

Cu multă dragoste,

NICOLAE LABIȘ

„O DOCUMENTARE“

Oraşul Stalin, 17.VI.1954

„Dragă tată,

Sînt de cîteva zile în Oraşul Stalin unde voi mai rămîne încă o lună şi ceva. Este vorba de o documentare mai lungă. Este foarte posibil ca la vară să călătorim în Varşovia.

Aceste aranjamente mi-au stînjinit cercetările în legătură cu găsirea unei camere, pe care, la întoarcerea în Bucureşti le voi relua.

Cred că în vara aceasta voi veni şi pe acasă. În legătură cu sărbătorile de primăvară vă trimit cele mai bune sentimente.

Cu dragoste

NELU“

„NU EXISTĂ SFATURI CARE SĂ POATĂ FACE DINTR-UN OM SIMPLU UN POET...”

In urmă cu cîteva ani, într-o revistă din... Oneşti („Jurnalul literar” redactat de către poezii C. Th. Ciobanu şi C. Izbăşescu) s-a tipărit această scrisoare pe care tînărul poet de 18 ani Nicolae Labiş o adresa unui (poate) extrem de tînăr confrate, fălţiceneanul Dorel Vasiliniuc.

Actuală şi azi, scrisoarea impresionează prin „sfătoşenia” de bună tradiţie moldavă şi prin simplitatea adesea lunecată în patetism a exprimării.

Citind-o, am avut nostalgia nu doar a marelui poet al cărui glas a fost împiedicat de moarte să răsunе cu toată anunţata-i amplitudine, ci şi a strălucitului redactor-editor de curent literar care n-a ajuns să fie :

Cred că-ţi dai seama că nu te pot cunoaşte din cele două pagini ce mi le-ai scris. Pentru a te cunoaşte am nevoie cel puţin de poeziile tale. Sfaturile pe care-ţi le voi da acum sînt generale şi pot fi primite de orice tînăr asemeni ție. Cred însă că pentru început îţi vor prinde bine şi așa (...).

A fi poet nu-i suficient să ştii închea imagini frumos rimate în jurul unui „fond” bun. Pe cînd eram de vîrsta ta, de cele mai multe ori, scriam poezii din „plăcere”, din distracţie. Munca poetică însă, tovarăşe Dorel, e mult mai grea. În afară de talentul pe care nimeni nu-ţi-l poate da în afară de singură natura şi împrejurările vieţii în care creşti — indiferent de voinţa ta, se mai cere un lucru la fel de important : cultura. Un scriitor adevărat trebuie să cunoască tot ce a produs omenirea mai important : literatura universală de la Homer şi pînă la Maiakovski ; filozofia de la Democrit şi pînă la Marx, ştiinţa de la inventatorul anonim al pîrghiei pînă la cei ce ştiu să comande atomii.

Această condiție foarte grea ar putea să-i înspăimînte pe toți începătorii tineri. Ar însemna că nimeni nu mai poate să scrie decît la vîrsta de 40 de ani, cînd știe destul din ce trebuie știut.

Începătorii tineri însă nu trebuie să înceteze să scrie. Dar de un lucru foarte important ei tot trebuie să țină seamă : să nu scrie despre lucruri pe care nu le înțeleg bine. Au tot timpul să învețe, să crească, să înțeleagă. Pînă atunci să scrie despre lucruri apropiate lor, despre sufletul lor și fără nici o preocupare pentru subiecte date de alții. Singur sufletul tău, tovarășe Dorel, trebuie să-ți spună subiectul.

Tovarășii redactori de la „Scînteia Pionierului“, pe care-i cunosc, îți dau probabil niște sfaturi menite să te facă să scrii poezii cu mai puține greșeli, care să poată fi publicate, numai că ești foarte tînăr. Nu-i bine să te preocupe nici publicarea și nici dorința de a înlătura greșelile de fond. Principalul lucru este să scrii cu sinceritate gîndurile și sentimentele tale cele mai intime, să te destăinui hîrtiei ca unui prieten bun.

Frumusețea locurilor în care te-ai născut, dorințele tale, dragostea ta pentru un prieten sau o prietenă, ura ta împotriva acelor pe care-i urăști. Nu-i nevoie ca de la bun început să scrii ura ta împotriva imperialiștilor, căci nu vei reuși, pînă cînd nu vei scrie bine despre ura ta pentru un dușman personal. Nu vei reuși să-ți arăți dragostea ta pentru patrie în versuri convingătoare, pînă cînd nu vei scrie despre dragostea ta pentru o persoană iubită. Adevăratul scop al literaturii a fost întotdeauna zugrăvirea omului, cu sentimentele și gîndurile sale. Deci, răspunzînd dorinței tale de a-ți da un subiect, nu găsesc nici unul mai bun decît Vasiliuc Dorel.

Scrie despre tine — numai aceasta poate fi un început bun : amintiri, fapte trăite, sentimentele și gîndurile tale.

Dacă cineva, prin vre-un cerc literar îți va spune că trebuie să scrii poezii „politice“, arată-i scrisoarea mea. Poezii bune politice vei scrie atunci cînd vei ști foarte multe lucruri. Pînă atunci scrie numai despre ceea ce simți.

Acestea sunt toate sfaturile ce ți le pot da. Nu există sfaturi care să poată face dintr-un om simplu un poet.

NICOLAE LABIȘ

„NU NE MAI CUNOAȘTEM...”

„Observ că de o bucată de vreme te porți inadmisibil cu mine. Acest lucru nu-l admit nici dușmanilor, cu atît mai puțin prietenilor. De aceea am hotărît să întrerup orice legături amicale cu tine. Îți voi prețui versurile mai departe cu aceeași afecțiune și luciditate, iar atunci cînd va fi nevoie te voi apăra, necunoscut.

Însă nu mai pot suporta încercările de insinuare împotriva autorității mele. Știu că pot și înțelege, destul de multe, poate mai multe decît tine. Așa că nu înțeleg să primesc nici un fel de observații sau lecții.

Îmi pare rău (...). Dar sînt hotărît să păstrez secret conținutul acestei scrisori ; adică, chiar dacă tu l-ai comunica și altora, eu, formal aș proceda ca și cînd el n-ar fi existat. Adică voi simpatiza și apăra cîntea, fie că mi-i prietenă, fie că-i într-o regiune pe care am hotărît să n-o mai calc ;

N-are importanță asta.

Practic vorbind, sîntem acum ca doi poeți care ilustrînd același secol, a chinuitei năzuinți spre libertate au trăit și au murit în secole diferite (și au) alte destine. Ne apărăm reciproc, ne impunem reciproc, dar concret nu ne cunoaștem.

Nu ne mai cunoaștem.

Asta mă întristează dar, vezi bine, în rîndurile acestei scrisori nu răzbate întristarea pentru că ni se cere să fim tari.

La revedere, tu, acel tu al cărui nume l-am uitat.

N. L."

(Către un destinatar necunoscut).

„...ÎN MĂLINI...”

Mălini 9 iulie 1954

„Dragii mei,

Sînt de cîteva zile cu Bernard în Mălini și ne simțim bine. Cred că și voi ați găsit mijlocul cel mai potrivit pt. a vă distra. Cum stați cu creația ? Noi, deocamdată sîntem în imposibilitate, pentru că nu ne-am acomodat cu mediul.

Sperăm, că, ca de obicei, Tomozei este foarte fecund.

Vă vom spune-o deschis : Ni-i tare dor de voi. Ni-i grozav de dor de voi. Dacă nu vă vedem cît mai curînd, dacă nu primim măcar știri de la voi, nu mai garantăm de integritatea sănătății noastre. Luăm pilule amare, citim un vers din F. și ne curățăm, ne ducem, dacă nu ne scrieți.

Cei doi nostalgici
N. LABIȘ
BERNARD“

(Trimisă la Casa de creație Bălcești, regiunea Pitești unde destinatarii, G. Tomozei și E. Dragoș erau într-un fel de voiaj sentimental, scrisoarea e plină de (firești) maliții și e caligrafiată pe două cărți poștale „clasice“. Text INEDIT aflat în colecția G. Tomozei).

„DE LA HUMULEȘTI LA MINE...”

1954

(...)

„Am să merg în mod sigur în toamna asta.
Acum nu pot să mă despart de metropolă.
Sînt bucuros să mergem împreună.
De la Humulești la mine sînt 2 ceasuri cu mașina”.

*

(Fragment, singurul păstrat dintr-un răvaș către G. Tomozei redactat într-o oră de seminar și referindu-se la un proiectat voiaj în doi, la Humulești și Mălini. Text INEDIT aflat în colecția G. Tomozei.)

„...INIMA MEA ESTE PLINĂ DE FARMEC”

„Prietena mea, în deltă m-am gîndit la tine foarte rar ; rîndurile acestea mă vor reabilita oare ? Iată, soarele apune, și valurile foșnesc, s-a arătat colțul palid al lunei, l-am privit și mi-a revenit în minte.

Vasul înaintează încet vibrînd ca o cutie de vioară. Îl urmează, legat cu frînghii scîrțîitoare, bărci pline cu pescari pe jumătate adormiți. Ei cîntă, ca prin somn, un cîntec lung, al apelor, fiecare altfel, cum îl știe numai el, și glasurile se împletesc într-o armonie ciudată. Este parcă o filfiire de aripi, ori parcă muzica unor scînteii sonore.

S-a întunecat, cîntecele ostenesc, unul după altul, numai o voce tenorală stăruie să se onduleze pe valuri și prin stuh. O adiere rece, primejdioasă, înfioară sălciile negre, bănuie verzi. Dar stelele se odihnesc fermecător în apă, ca o plasă rară, mișcătoare, care s-ar zbate în adînc. Metempshiatică, luna se oglindește în apă acum cerc pur, acum în joc de igliță ce împletește un fir nevăzut, acum o protoplasmă neliniștită și luminoasă. Parcă vibrează și cerul, ivindu-și pe neașteptate din adînc noi ochi strălucitori.

Inima mea este plină de farmec. Palmele mi-s umede și reci, dinții mi-s încleștați și tremur, cred că ochii mi-s foarte lărgiți.

Trestie, trestie, pe cine ascunzi,
Vîntul de seară pe cine-nfioară ?
Horbota-ți neagră și multă-nfășoară
Umerii albi și rotunzi.

JOC ŞAH...

Valuri, voi valuri, cui i-aţi şoptit
Şoapta adîncă, ascunsă şi gravă ?
V-aţi mai păstra oglindirea suavă
A chipului ei neclintit ?

Mi-am amintit că trebuie să scriu o notă, un „cartuş” răspuns la un alt „cartuş” apărut sub semnătura cuiva într-o gazetă.

Joc şah cu pescarul antrenor la lumina tulbure a lămpii, în cherhana. Trebuie să fie foarte tîrziu ; dacă pescarii din jur n-ar vorbi între ei, cu glas scăzut, întunericul ar sfîrîi monoton în timpane“.

(Către o destinatară necunoscută.)

„...CA-N RAIUL LUI AVRAM“

3 august 1955

„Dragă Savin,

Cu impertinenţa care mă caracterizează, dusă la paroxism de situaţia imposibilă în care mă aflu, am fost obligat să-mi mut şi eu reşedinţa, pentru un timp, ca şi R., dar fără a fi invitat, în casa ta. Nu ştiu ce zici tu, dar eu n-am de ce mă plînge : trăiesc ca-n raiul lui Avram. Cărţi berechet (numai că R. mă obligă să ţin minte de unde le-am luat ca să le pun exact la loc), o masă unde pot scrie, (înainte de a mă muta la tine am scris un poem nemuritor în Gara de nord) şi ceea ce e mai mult decît toate, linişte sufletească pentru o săptămînă : am unde pune capul.

Dar alte lucruri mai interesante :

Deoarece (N) a plecat în concediu, viaţa a devenit insipidă. La asta contribuie şi relativa tăcere a lui (M) care este toropit de sarcini şi căldura verii (...). Între altele, m-am lăsat de vreo trei săptămîni de băutură, absolut serios şi strict.

Aş fi vrut să-ţi trimit „Gazeta“, dar de cînd (D) publică articole de fond şi R. articole cu continuare, gazeta a devenit deosebit de plictisitoare. Îţi cruţ concediul.

(R) pare a regreta paşii mei spre poziţii mai serioase şi, ca să nu rămînă locul gol, îmi ia locul. Deocamdată şi-a lăsat mustaţă. Mîine, cine ştie, poate şi barbişon. Se aşteaptă cu nerăbdare ziua cînd se va rade în cap. Pentru viitor i se prevede un delirium tremens.

De cînd a venit în redacţie preţuitul coleg al lui R., şi critic (P), toţi ne aflăm într-un jalnic complex de inferioritate. Te aşteptăm pentru ca, cu optimismul tău exagerat, să ne mai dai puţină încredere în forţele

noastre, măcar atîta cît să nu ne sinucidem pe capete. De altfel și cei de la „Viața” ne compătimesc.

Numărul 7 al „Vieții”, cu articolul său, trece din mînă în mînă fără „bun de difuzat” (...)

Cu dragoste,

NICOLAE LABIȘ

P.S.

Am lăsat în post-scriptum urările de bine pe care le adresăm familiei tale, pentru că nu vroiam să amestecăm sentimentul delicat ce ni le dictează cu fierberea impură a bîrfelor și preocupărilor noastre meschine (...).

(Scrisoare către Savin Bratu)

„LA NOI SE INTENSIFICĂ LUPTA ÎMPOTRIVA
«CURAJULUI» FORMALIST...”

„Dragă Titus,

Mulțumesc ritual pentru bunele cuvinte ce mi le adresai cînd mi-ai scris rîndurile ce mi-au ajuns cu 10 zile întîrziere. Pentru fotografie îți mulțumesc cu atît mai mult și regret că n-am acum și eu una ca să ți-o trimit. În orice caz mă vei vedea în curînd „natiur”, dat fiind că vii la 1 iunie cu opera la București.

La noi se intensifică lupta împotriva „curajului” formalist, împotriva forțelor retrograde, birocratice. Noul comitet U.T.M. are ca adjunct cu educația politică pe N. Labiș. Altfel e plictis. Singur Ion Hobană, resp. sportiv în com. U.T.M., ne mai înviorează.

Aș avea numeroase bune sentimente de transcris aici, dar nu le găsesc o formă artistică, cizelată, corespunzătoare.

Aștept cu nerăbdare să vii ca să ți le pot comunica personal, din priviri și vorbe necontrafăcute.

Cu B. m-am distrat mult la timpul lui. Cu mai multă indulgență am rîs de alții.

Patria îți așteaptă noua producție. Fii demn de această încredere și lipește-ți oasele picioarelor rupte.

Cu dragoste,

(Scrisoare către Titus Popovici)

SCRISORI CĂTRE VALERIU BOGDĂNEȚ

3-VII-1951

Drag prieten

Am venit în Fălticeni. Azi la orele 22,00 plec la tabăra C.C. la Vălenii de Munte. Cum am sosit, te-am căutat acasă. Nu erai. Nu era nimeni...

...Scriu de la cofetăria noastră preferată. Am luat o înghețată ca de obicei. E altfel, de unul singur, ca un burlac. Masa e umedă, hîrtia s-a cam udat... o să mă ierți.

...Pe acasă am dat-o bine. Tare bine. O să-ți spun cîndva. O să-ți scriu din Văleni (nu Văleni-Stînișoara ci... de Munte). Îți urez o petrecere minunată în vacanță. (În adins n-am pomenit nimic despre cazul L.).

Azi, nu-ți scriu mai mult. Din tabără, o voi face. Crede-mă, e greu de scris la cofetărie.

Să-mi răspunzi, Valeriu !

NICOLAE LABIȘ

*

5-iulie-1951

Văleni de Munte

Dragă Valeriu,

Înainte de a pleca la tabără te-am căutat pe acasă. Nu te-am găsit. Ți-am lăsat o scrisoare în care ți-am scris o serie de lucruri pe care le credeam importante atunci.

Am plecat seara cu trenul de 22. Am ajuns în Văleni, după o călătorie obositoare la ora 9 dimineața.

Prima impresie : E frumos dar cam nu-i Văleni de munte ci... de deal, cel mult subcarpat. Totuși, în depărtare se zărește și muntele îmbrăcat în zeghe de ceață. Dar nu-i ca la Găinești sau ca la Văleni-Stînișoara.

Am venit aici aproape toți, am făcut puțină muncă voluntară ca să ajutăm la amenajarea rapidă a taberei care nu era încă pusă la punct. Am mîncat și ne-am culcat. De cinci ori în zi ne dă masa. În fund, la vreo sută de metri în spatele taberei, curge Teleajenul, rîu repede și tulbure. Deasupra lui se află asvîrlit semeț un pod de piatră. Rîpi ; și răchiți ; și cîntec de păsăruici. M-am scăldat în Teleajen. Apa nu-i prea rece... destul de caldă pentru un rîu de „munte“.

Tabăra noastră e mixtă. Barăcile alcătuiesc un careu neted ca palma.

Într-o parte, se sfîrșesc cu o pantă ce urcă ; în alta cu o rîpă ce coboară. La mijloc, neavînd altceva de făcut mai bun deocamdată, băieți și fete joacă volei.

Doar soarele cam arde, chiar și la această oră matinală.

Te rog să-mi scrii. Să-mi spui ce mai e nou prin Fălticeni... Eu, o să te pun în curent cu viața noastră atunci cînd ea o să înceapă cu adevărat.

Acum, n-am prea multe să-ți spun... În problema L. ce mai e nou ? E timp să închei, o să-ți scriu mai mult și mai bine.

Pînă atunci rămîn al tău prieten

NICOLAE LABIȘ

12-iulie-1951

Dragul meu Valeriu,

Azi am avut o întreită plăcere : am primit o scrisoare de acasă cu știrea venirii la domiciliu a sumei de 5 800 lei de la Viața Românească, un mandat de la babaci cu 1 800 lei din această sumă și ceva mai supra-structural, scrisoarea ta.

În primele zile ale venirii mele aici era prost : nu cunoșteam nici o fată. Apoi, mai prost : mă agățaseră prea multe, de toate categoriile : două poete, trei cîntărețe, o gimnastă etc., etc.

Am ales o maghiară f. drăguță, tip Rozina, trecută în clasa a 9-a pe nume Zsuzsiko (citește Jujico) ceva ce în românește ar veni Suzana. Nu-i nici poetă, nici gimnastă, da-i fată bună.

Constat totuși cu ciudă că vechile amintiri mă mai rod. De ce n-ași recunoaște-o ?

Juji asta, seamănă tare mult cu Rozina, la fel (poate mai mult) de naivă... Se înflăcărează din nimica toată și accentuează puțin străin vorbele... Mai sînt vreo trei tipe ce mă mai privesc pătrat cînd ne plimbăm. Le mai încînt eu seara cînd maghiara mea doarme, dar văd că ele nu mă mai cred...

Toate astea au însă un caracter local. Peste 18 zile ne vom despărți, poate pentru totdeauna.

Lui Lucica, i-am trimis o vedere. Am semnat Nela. O fi a sau u ? Babacii ei, creadă ce vor. Ce mai face ea ? Zi-i lui Rozina din partea mea, zile bune...

Peste o oră, am cerc literar. Iar o să mă schingiuiască poetele...

Viața la noi e mîndră, curge furtunoasă ca Suha, cu dans și cu lecții...

Mi-i greu să-ți scriu cu creionul. Și cernală în stilou, n-am. Dar îți promit o scrisoare lungă-lungă și interesantă.

A venit Juji. O să închei și-o să mă duc cu ea să punem plicul la cutie. E f. discretă, se uită pe geam...

La revedere Valeriu. Nu uita să-mi scrii. Și nu uita, că Lucica mă interesează mult, încă...

Al tău prieten bun care curînd
va scrie mai mult și mai frumos,

NICOLAE LABIȘ

Dragul meu Valeriu

Iată că-ți scriu, după o întârziere de două zile, motivată pe cât se pare de o scrisoare care sper că va fi ceva mai lungă decât celelalte.. cel puțin așa sper.

Zilele acestea au plecat dintre noi, o serie de tovarăși, cei mai buni, chemați fiind de către C.C. sau regionalele respective pentru a merge la Festival... Ne-am despărțit frumos de ei, mai ales de tovarășa Raia.

Azi e duminică și era programată o excursie la Slănic. Dar timpul e enigmatic, așa că n-o mai facem. Toți tovarășii se plimbă în curte — băieți și fete. Deasupra, vîntul bate în drapelul roșu arborat de catar-gul înalt de fier.

Toată lumea rîde... E mare veselie la noi. În zare, nori groși ; totuși vom face o plimbare pe dealurile apropiate, ca să nu ne fie inima grea. E frumoasă plimbarea înainte de furtună. Voi discuta cîte una-alta cu Zsuzi, despre toate cele... Am mai fost o dată, la o plimbare de seară. Era o lună uriașă, plină, ca în seara aceea cînd am admirat-o, mergînd pe Strada-mare. Greerii țîrîiau. Unii tovarăși, cîntau. Noi, mîna-n mîna. Căutam să-mi amintesc toate versurile vii despre lună :

...Uite luna, ceapă nouă,
Zorile-au tăiat-o-n două,
Uite-o felie în baltă,
Uite-o-n cer, pe cealălaltă.

— ...Uite luna
Cît aluna
Și-n găleata asta grea...
— Pot să beau o gură ? — Bea !

Cîntecul răsuna minunat... Era o seară caldă-caldă... Vîntuleț ușor mă mîngîia sub cămașă și-n plete... Cînd ne-am întors grupuri-grupuri era foarte tîrziu. Ea, s-a dus la dormitor să se culce... Eu, am trecut să fac de securitate... Vedeam prin noapte fiecare creastă de porumb. (Îmi căzuse cel mai îndepărtat colț de tabără, către pîrîu.. Încet-încet, tabăra a amuțit... S-a stins lumina electrică...) Numai eu, cu gîndurile, și cîte-un cîine fișînd prin ierburi... Boare de grîu, adusă de la arie...

— Stai !
— Parola !
— Vasile !
— Roaită !
A venit schimbul...
— Noapte bună !
— Pază bună, tovarășe...

Ieri, Zsuzi mi-a tradus versurile tale cu maimuța... A rîs : O-io-io ! Tot ieri, i-am luat batista, fără să vadă. Apoi, i-am scris cu ajutorul unui maghiar pe o carte de-a ei, în limba sa :

— Juji e o profesoară neconstiincioasă și-și pierde batistele. — Micloș (Nicolae).

A rămas mirată, căci nu-și închipuia să știu atâtea cuvinte.

Am primit o scrisoare de la N (nu am idee de unde-mi știe adresa) din tabăra de la Bucșoaia, în care-mi spune câteva fleacuri exprimate într-o limbă literară mizerabilă. Între altele mă înștiința tangențial că-i și Lucica acolo, că o duc tare bine... I-am răspuns cât de frumos am putut.

Zilele astea, câteva fete, între care o maghiară — Ico — (citește Ițo) au serbat onomastica. „Am tras teribil urechile“ cum spun maghiarii...

În această clipă, afară se joacă un joc bizar pe care răuvoitorii îl poreclesc „mîrlo“ iar iubitorii „joacă băiete“. Stau toți în cerc și cîntă:

„Joacă-joacă-joacă băiete,
Că tinerețea vrea să-te-nvețe,
Că jocul nostru este format
Dintr-o fată și un băiat“.

...Și bat cu toții din palme. În interior se învîrt perechi-perechi, schimbîndu-se mereu. Cînd se întîmplă să intru în joc, e greu să ies. De aceea intru rar de tot... M-a chemat tov. Director să-i dau poezia „Cu toată inima la Festival“ ca s-o trimită la Berlin. Eu, nu plec. Inima mea, se duce însă, odată cu poezia asta, în care în niște zile grele mi-am pus o parte din inimă...

Peste câteva ore, voi continua să-ți scriu, dragul meu Valeriu...

Iată că în sfîrșit mi-am terminat treburile, începînd din nou să-ți scriu. De la tov. director am fost chemat de asistent ca să-mi adun seminarul (sunt responsabil) pentru a merge în excursie, aproape, pe dealurile pline de fînă.

Zsuzsi mergea la început cu seminarul ei, dar după ce am trecut Teleajenul, nimeni n-a mai ținut seama de regulile impuse din tabără. Pe scurt, plimbarea a fost minunată: poți să-ți închipui, dacă am găsit și mură coaptă, neagră de coaptă și dulce-dulce.

Nu mă așteptam... Zsuzsi se descurcă minunat în treburile poeziei. Îl cunoaște integral de Petöfi Sandor.

Sus, pe deal, îmi recita versurile poetului-luptător și mi le traducea. Au un farmec deosebit versurile astea traduse în cuvinte puțin stricate... Spunea Petöfi: „N-aș vrea să mor între perne de puf cu lumînări groase la căpătîi. M-aș vrea brad pe care furtuna să-l prăvale; m-aș vrea stîncă, pe care trăsnetul s-o spargă; floare pe care căprioara s-o rupă; sau spadă, care să taie sau să se strivească de scut.“

Nu vreau groapă cu pietre cioplite. Cadavrul meu, să-l calce sub copite, caii noștri victorioși, gonind spre dușman, amestecîndu-l cu carnea vitejilor. Carne de viteji să fie în groapa mea săracă, cu flori roșii pe dînsa“.

Nu-ți mai spun de minunea basmului Ianoș-viteazul — tot de Petöfi... În cuvinte calde, cu citate de versuri, ea mi le-a povestit, sub tufa de arin, pe iarba naltă, smălțuită cu floricele...

...S-a născut odată în porumb un băiețel: Cucorița-Ianoș (cucorița-porumb). A crescut ca băiat de pripas, slugă la chiabur. Îndrăgise o fată. Ilonca... și basmul, continua, cu peripeții minunate de basm... Petöfi, a pus aici, năzuințele sale spre mai bine, evoluția firească a poporului. E semnificativ sfîrșitul...

...Și Ianoș, cu trandafirul cules de pe mormîntul Iloncăi la piept, ajunge la lacul minunat al vieții...

— O lac-viață, lac-cristal, izvorul zilei și omorîtorul morții. Am umblat lumi multe, am zdrobit munți, ca să ajung la tine. Dă-mi-o pe Ilonca, floarea mea iubită, ucisă de răi...

A aruncat trandafirul în lac... Apa a primit floarea, unduind în cercuri albe. Ierburile fermecate foșneau lung, picurînd vrajă...

Deodată soarele a luminat mai puternic. Unda, s-a spintecat și din ea a ieșit, minunată, Ilonca, stăpîna lacului vieții.

Tovarășul lui Ianoș, privea buimăcit. O iubea și el pe Ilonca, cum soarele iubește ziua.

Și Ianoș a vorbit :

— „N-o să rămîn aici, în țara minunată !

Departe, în patrie, înflorește printre holdele grele de grîu, macul sălbatic. Vîntul îmi aduce miros proaspăt din Ungaria, țara mea robită. Să mergem Ilonca ; azi vom ști să zdrobim pe dușmanii patriei noastre“. Tovarășul lui Ianoș, acum stăpîn al țării minunate, privea cum se șterg în zare, două umbre purtate pe spinarea vîrtoasă de vînt.

Acum să mai tratăm o serie de lucruri, Valeriu. Ce mai este prin Fălticeni ! Ce mai face Lucica, Rozina...

Întreab-o pe tov. A. dacă mi-a primit scrisoarea și de ce nu se învredni-cește să-mi răspundă (Poți să-i împrumuți din partea mea 13,50 lei — plic și timbre — !).

Diseară avem reuniune. O să fie minunat. S-ar putea să rămîn aici, seria II-a, ca asistent.

Văd, dragă Valeriu, că am îndrăgit tabăra asta, cu scările ei betonate, cu barăcile acoperite cu smoală, care curge cînd e prea cald, cu pavilionul înalt, împungînd cerul.

Mi-i gîndul altundeva, însă, departe, unde o să mă duc cîndva, la anul poate...

Acum, la revedere. Nu e așa de lungă scrisoarea cum o doream, dar în sfîrșit...

Salutări de la al tău bun prieten,

NICOLAE MICLOȘ

*

În toamnă, cînd a revenit la Fălticeni, l-am rugat să-mi povestească în întregime basmul lui Ianoș-Viteazul. Cine l-a auzit pe Labiș povestind sau recitînd, cînd voia el, nu-l mai poate uita și nici compara cu nimeni. Așa a fost și atunci, într-o seară de septembrie, cînd pe banca noastră, din micul parc de lîngă primărie, cu capul sprijinit în mîini și cu ochii licurici căutînd luna ce întîrzia să răsară, mi-a povestit, cu cunoscutele sale pauze nefirești, cu un glas ce venea din adîncuri nebănuite, ceea ce rămase ne-scris. La sfîrșit, a întors capul să nu-i văd lacrimile ce-i curgeau șiroaie pe obraji și mi-a spus : „Asta-i tot, Valerică... Tu nu plîngi ?“. Pe atunci încă nu învățasem să plîng, cu lacrimi.

VALERIU BOGDANET

EPISTOLARIUM LABIȘ

Circumstanțele morții lui Nicolae Labiș sînt astăzi mai bine cunoscute decît evenimentele vieții, reductibile aproape exclusiv universului domestic și școlar. Sfîrșitul tragic la numai 21 de ani continuă să impresioneze posteritatea, dar altfel decît i-a tulburat pe contemporani, cu un adaos de verosimilitate legendară, căpătată prin trecerea timpului, ca reflexie hagiografică a unui mit al juventocratiei creației (uneori chiar teoretizată (Călinescu, Pascoli, Brîncuși). Cert este că, în cazul lui Labiș, viața și moartea constituie un bruiat al operei, lectura se însoțește de prejudecăți și sentimentalisme, de o narativitate exterioară textului.

După ce și-a pus viața pe flăcări și după o moarte tragică, neeroică, dar la datoria poeziei, biografia lui Labiș nu se mai poate mitiza. Eroismul poate să facă un mare cetățean, dar nu un sfînt, dar nu un geniu, hiperbolizare umană care se realizează și în afara semnificativelor probe ale jertfei.

Singurul mit poetic al românilor rămîne Eminescu ; am avut mari poeți, dar nu la altitudinea unui mit.

Vă dați seama ce ar fi scris, dacă ar fi trăit mai mult ?! — Fie exclamativă, fie interogativă această frază s-a folosit pentru mitul Eminescu și s-a repetat încă și mai frecvent în cazul Labiș, deși nu există un paralelism real între cei doi poeți. Dacă Labiș este Poetul, Eminescu rămîne idea platonică de poet.

Labiș a scris exact cît trebuia să scrie ca să fie Labiș în eternitate, să rămînă poetul tînar prin definiție, și definiția poetului tînar absorbit de timp pentru că a apărut exact cînd trebuia, care și-a împlinit soarta în istoria postumă. De aceea e o futilitate să ne întrebăm ce (cît) ar fi scris dacă... Cît a scris rămîne suficient să-l imortalizeze, pînă la a constitui un capitol special în istoria poeziei românești. Entuziasmele stau sub puterea lui. Dacă, dar în istoria literară e în afara cotidianului sau a prezumtivului.

Nativitatea stării și sensibilității poetice — cum se întîmplă la Nicolae Labiș — nu pretinde numaidecît dezvoltări ulterioare prin acumulări culturale, prin perfecționări formative ale experienței și ale meșteșugului și chiar prin maturizare biologică, pentru că vîrsta împlinirilor are o variabilitate incontrollabilă. Dacă ar fi intervenit toate acestea, e de presupus că ar fi modificat parametrii de referință ai autorului și Nicolae Labiș n-ar mai fi rămas Labiș, ar fi devenit altceva (altcineva). Ca atare, pentru tipul de poezie vulcanică, distructivă a clișeeilor — la care face aluzie și în aceste scrisori — în contrast cu epoca inertială și șablonardă, Labiș și-a împlinit soarta literară prin a anula poezia epocii, fără a configura «o nouă structură».

Labiș este un poet al demoliției și nu al construcției ; cu Labiș se încheie o epocă, epoca interbelică și nu deschide nici-un drum, ci închide mai multe. Labiș este epigonul tuturor poezilor mari din perioada dintre cele două războaie mondiale, căci în opere se aud încă Arghezi și Blaga și Barbu, Bacovia, Philippide, Pillat și Voiculescu și mai ales — ca stare de poeticitate — Sadoveanu.

Poetul care va deschide drumuri noi se numește Nichita Stănescu, în

ruinele poeziei anulată (adică perfecționată) de terminalul Labiș. Poezia pe care ar fi de presupus că ar fi scris-o Labiș, au scris-o alții.

Labiș în ipostază de epistolier nu contrastează poetului : viguros și dezinvolt își privește epoca cu superioritate ironică — mărturii ale unei stări de spirit adolescente. În sintagma «obosit și gol» nu trebuie să înțelegem nu știu ce previziuni fatidice sau premonițiuni ale destinului chiar dacă scrisorile sînt concepute doar cu patru luni înaintea neverosimilei dispariții.

După vreo douăzeci de ani de la imprevizibilul accident, un alt poet care și el pune în centrul universului său liric adolescența ca stare de spirit, a previzionat : Se va găsi și pentru mine un tramvai. Dar nu s-a găsit, ceea ce nu înseamnă că nu a rămas un creator cu o frumoasă evoluție. De unde se vede că elanul auto-destructiv, nutrit din accidente livrești, duce numai la parafrază — chiar frumoasă — dar nu și la sinonimii de destin.

AURELIU GOCI

*

Aceste două scrisori au tonalitatea unui discurs simpatic și benign infatuat — de altfel, nici nu s-ar putea altfel la vîrsta cînd pretindem mult, gîndind că ni se cuvine totul. Certat, probabil, cu unii, cere complicitatea sentimentală a amicilor : [fără plic, cu cerneală].

3 august 1956
Mălini

I

Dragă Francisc [.]

Am prilejul să-ți trimit prin prietenul nostru, nește — subl. în text, n.n. A.G. — rînduri, cum ar zice Beniuc și Neculce, amîndoi oameni foarte importanți, după cum știu. Cred cu tărie că te simți mai bine, că te-ai refăcut după chinurile fizice îndurate în timpul congresului — mă refer numai la boala ta —.

Știi că și eu am fost bolnav de nervi, fapt care m-a făcut să dimisionez. Slavă Domnului, nervii îmi sînt acum într-o stare excelentă, ceea ce nu mă va face să mă reangajez.

Dragul meu Feri, mi-i dor cîteodată de tine, de cîte ori îmi aduc aminte de tine. Aștept împrejurarea care ne va face să mai stăm de vorbă. Pînă una-alta te-am citit în „Zori noi“, oficiosul frumoasei regiuni Suceava. M-am întrebat cum de-a răzbit literatura ta pînă acolo și mi-am răspuns că geniul ajunge peste tot.

Ai vreo știre de la Titus ? Eu nu mai știu unde se află.

Îți doresc să-ți cîrpești cît mai degrabă plămîinii și să te faci foarte gras, cam așa, * , măcar că grăsimea micșorează virilitatea : tu ai de unde pierde.

Cu toată dragostea pe care ți-o port,

NICOLAE LABIȘ

* În manuscris, un desen.

II

[fără plic, nedatată, cu creionul, din aceeași vară, probabil ulterioară]

Dragă Francisc,

Mi-i foarte dor de tine și mai întâi și mai întâi îți trimet următoarea suvenir :

După cum și eu aicea
Cat mereu către ferești,
Astfel tu pe alte plaiuri
La principii te gîndești.

Doresc ca mica mea epistolă să te găsească bucuros și sănătos, nu cum este acum amicul nostru Camil Petrescu, lipsit de puțința de a se mișca.

Pe acolo unde ești sînt cazuri rare ? Dacă sînt, luptă cu hotărîre împotriva lor așa cum ne învață tov-a Megafița. Ele nu sînt realism socialist, ci realism critic.

Și-am zis verde gălbenare
Rare-s cazurile rare ;
Unde sînt, sînt ca o bubă,
Trebu[i]esc băgate-n dubă
Și legate strîns la gură —
Altfel fac literatură
Care nu-i politică
Fiindcă-i numai critică.

Ce mai faci tu, ce-ți mai fac rudele din eternitate ? Noi ăștia ne simțim destul de bine, numai absența ta și a lui Sandu [Alexandru Andrițoiu], ne întristează.

Iartă-mi glumele neinspirate, iartă-mi sărăcia de idei. Sînt grozav de plictisit și de gol în ultima vreme.

Cu dragoste și urări de sănătate,

NICOLAE LABIȘ

În scrisori, Labiș folosește ironic șabloanele epocii — pe care în opera sa nu le-a ocolit în toate cazurile.

Descoperim în aceste texte : dezinvoltură, candoare sinceră, ironie amicală, ignoranță simulată, aprecieri nedisimulate, umilință prefăcută, suspiciune, politețe, stare de competiție, generozitate în formularea judecăților, în fine — un Labiș epistolier sinonim poetului.

SCRISORI CĂTRE NICOLAE LABIȘ

(MĂRTURII EPISTOLARE INEDITE)

Scrisorile adresate lui Nicolae Labiș — puțin numeroase — deși semnificative în primul rînd în ceea ce-i privește pe emitenți, ne apar în bună măsură relevante și pentru persoana și personalitatea autorului Primelor iubiri. Prietenii și confrății — foarte tineri și ei pe atunci — mizează pe spiritul de solitudine binecunoscut al poetului; din scrisorile lor aflăm că Labiș scria poezie de factură filozofică încă din 1953; „ieșenismul adevărat” — redacția revistei „Iașul nou” — îl cheamă „la matca dintîi”, considerîndu-l, pe drept cuvînt, „exponentul liric al promoției de poeți care, în ultima vreme, și-a luat zborul de pe solul ieșean”, sau, peste trei ani, aceeași revistă îi solicită „reluarea colaborării”; secția literară a revistei „Flacăra” îl consideră, în pofida unui incident, „un prieten și un colaborator”.

Din scrisoarea lui Valeriu Bogdăneț (Vali) rezultă că liceul din Făl-ticeni nu era dispus să renunțe la prezența poetului între elevii săi, apelînd și la modalitatea de convingere prin intermediari; iar din biletul semnat de Friduș ne dăm seama că redacția aceluiași almanah miza pe solicitudinea, productivitatea și promptitudinea poetului, care, la nevoie, răspundea și la comenzile imediate ale momentului. În fine, scrisoarea lui Ștrulică relevă cît de puternică a fost prețuirea acestuia pentru prietenul și colegul de clasă poet. Și avem motive să credem că scrisoarea ilustrează de fapt o situație generală, tipică am putea spune. De asemenea scrisorile evidențiază, chiar dacă indirect, natura relațiilor pe care poetul înțelegea să le stabilească cu o serie de prieteni, confrăți sau cu unele publicații la care colabora. După cum se poate observa, scrisorile, provenind din zona (literară) moldavă sau din alte puncte ale geografiei noastre literare, fie că au un aer oficial, fie că sînt redactate în tonalități de amicală intimitate, reprezintă, prin conținutul lor, dovezi ale

unor relații încărcate de delicată frumusețe, decență și demnitate, reliefând un registru de genuine „afinități elective” (ca să folosim o formulă a lui Al. Dima), în cadrul căroră vioara întâi a fost, se subînțelege cu limpezime, Nicolae Labiș. Reproducem în continuare aceste scrisori, menționând că, în transcriere, acolo unde a fost cazul, am aplicat uzanțele ortografice actuale.

23 septembrie 1951

Nelule,

După 5 luni m-am hotărât, în sfârșit, să-ți scriu o scrisoare. Ți-am mai scris una pe adresa lui Doru, scrisoare pe care nu știu dacă ai primito (sic), sau de ai primit-o de ce nu ai răspuns. Au trecut 5 luni de când ne-am strâns mâinile la catedra clasei a IX-a. Și cât de repede trece timpul. Felicitări ! Ești în clasa X (sic). Eu anul ăsta nu învăț ! Nu știu unde te va găsi scrisoarea mea, și nu știu de te va găsi (sic). Era vorba să pleci să înveți la Cîmpulung, poate ai plecat, poate mai ești la Fălticeni, nu știu ! Se poate întâmpla ca scrisoarea să colinde între corpul didactic — la fel cu scrisoarea ce a primit-o Nistor anul trecut — și să o găsești — scrisoarea — plină de pete de creion roșu, a d-lui prof. Popa ce a însemnat greșelile de ortografie, în buzunarele d-lui prof. Tincu. Se poate întâmpla să nu fie așa ! Mai ști... (sic).

De cinci luni nu am primit nimic de la tine cu toate că am scris și-mi ai adresa. Te rog foarte mult să-mi răspunzi.

Ce mai faci tu ? Ce-ți mai fac părinții ? Tu poci (sic) pune pe plicul ce mi-l vei trimite înapoi un timbru de 15 lei. Altfel poci (sic) să trimiți recomandat cu 30 și ceva de lei și par avion cu 70 lei.

Tu ce-ai mai scris ceva nou ? Trimite-mi și mie să le citesc. Ce mai fac colegii noștri ? Ți-aș mai scrie mult... mult... dar nu știu cine va citi întâi scrisoarea așa că mă mărginesc la cât am scris.

Cînd ne vom aranja cu scrisul îți voi scrie mai mult și mai pe larg. Scriemi (sic) ce te interesează.

Închei, salutîndu-te, cu prietenie,

ȘTRULICA

P.S. Spune-i lui Dan că sunt supărat că nu a răspuns. Eu i-am mai scris încă două scrisori dar le-am rupt. Nu le-am expediat. Spune-i să-mi scrie. Predăi (sic) salutări speciale.

Cu L.B. (Lucia Boroianu — n.N.C.) mai ești în relații bune ? Dacă da, de asemeni salutări, dacă nu...

Te mai rog încă odată răspunde-mi.

Salutări colegilor.

ȘTRULICA

Dragă Nelule,

Azi am primit scrisoarea ta și caut să-ți răspund tot azi, de astă dată prin intermediul părinților mei. Dealtfel nu de mult ți-am mai scris eu cele mai simpatice lucruri de pe aici, totuși acum tema principală a scrisorii trebuie căutată într-un mijloc oarecare ce poate te va mai ține un an sau doi la Fălticeni.

Acum să nu-ți vină a crede că cele ce-ți voi scrie vor avea o nuanță de „bărbiereală ieftină“ (sic), întrebuințată în scopul de a nu te pierde pentru totdeauna. Uite însă cum ar suna părerea mea în legătură cu deplasarea ta la Liceul nr. 1 din Iași :

...Iașul, cu tradiția sa de mare oraș patriarhal, cu tradiții de mare centru studentesc (și în general cultural) atrage privirile multor tineri din Moldova noastră nordică. S-ar părea că și tu te afli în aceeași situație în momentul de față. Totuși sfatul meu (dacă mă consideri apt de-a-ți da sfaturi) este acela de-a rămîne și ultimii ani în școala căreia-i făcuși cinste în atîtea rînduri, în școala care te-a primit cu dragoste și căldură nemărginită nu numai cînd ai venit încărcat cu daruri (a se citi „trofee“ — n. N.C.) din București, dar și în clipele cînd își deschidea porțile în vederea începerii unui nou an școlar.

Apoi fiind la Iași, ai avea desigur multe ocazii de-a te dezvolta în domeniul activității tale literare dar... viața Iașului nu cred că se poate compara cu cea a Bucureștiului în care sper că vei veni la terminarea liceului. Vezi aici e punctul mai complicat, căci tare mi-e frică să nu rămîi cu facultatea prin Iași. Vor găsi oamenii de pe acolo destule mijloace ca să nu-ți dea drumul, dar mai știi... ce s-o mai ivi între timp.

Totuși concluzia finală și în același timp rugămintea mea de fapt actual și poate viitor prieten, este aceea de a nu părăsi Fălticeniul.

Cred că te leagă de orașelul acesta multe și minunate amintiri de care a te despărți e cît se poate de greu. Ar fi păcat să te urmărească încă mult timp anumite chipuri dragi de altădată, chipuri pe care chiar dacă le urăști pentru moment, îți dai seama că ai ținut cîndva la ele.

Deocamdată în scrisoarea aceasta nu-ți mai scriu mult căci vreau să le scriu și părinților — de astă dată lor mai mult decît ție.

Pe tine te rog să-mi mai scrii cît mai des, mai cu seamă despre ceea ce te-am rugat în ultima scrisoare.

Închei cu convingerea fermă că nu vei pleca. Al tău

VALI

Pașcani 9.VI. 1952

Dragă Labiș,

Te rog să mă ierți că nu am răspuns pînă acum. Eram în „chinurile creației“.

Rezultatul ți-l trimit pentru — dacă vrei — ca să-l prezinți în ca-

drul cenacului din Iași. Poate miercurea viitoare voi veni și eu pe acolo, când am să mai aduc și ceva nou.

Tu ce mai lucrezi ? Cred că această corespondență atât de timidă va continua să crească — să se dezvolte.

Te rog să mă ții la curent cu noutățile Iașului.

Ce mai face Wyky. Cred că te întâlnești mai des cu el. Transmite-i multe complimente și salutări din partea mea împreună cu promisiunea că miercuri ne vom întâlni.

Dacă ai timp, răspunsul să mi-l trimiți până când vin — bine — dacă nu, voi lua la cunoștință atunci.

Al tău prieten care te salută.

C. STURZU

P.S. Cred că mă pot considera printre prietenii tăi. Te voi anunța dacă miercuri vin la Iași.

●
Dragă Labiș,

Stăm f. prost cu materialul. Fluierul (sic) tău dracu știe pe unde a intrat că nu dau de el. Ne-ar mai trebui însă materiale cu proiectul de constituție, combaterea devierii de dreapta, numirea tovarășului Gheorghiu Dej ca Președinte al Consiliului de Miniștri etc.

Scrie-ne de urgență dacă ai putea veni pentru o săptămână la Iași. Îți trimitem bani de drum (permisul e cu Istrati la București). La Iași te vom ajuta să te descurci.

Am mare nevoie de ajutorul tău. Scrie-ne urgent.

Cu dragoste

FRIDUȘ

LABIȘ ȘI „GENERAȚIA ÎN BLUGI”

DECEMBRIE 85.
EFIGIA LABIȘ.

În urmă cu câteva zile a avut loc într-o casă primitoare din vechii București o sărbătoare ciudată: un tânăr de numai „douăzeci de ani și încă unul” era evocat de familie și prieteni la umplerea a jumătate de veac de la naștere.

Abia ieșitul din adolescență Nicolae Labiș ar avea acum cincizeci de ani!

E o imagine cu care greu ne-am deprinde și a fost nevoie de oglinzi pentru ca noi, cei ce i-am fost în preajmă să ne închipuim cum ar arăta marele poet azi, în decembrie 1985. Și „oglinzile” s-au numit Aurel Covaci, Fănuș Neagu, Alexandru Andrițoiu, Doina Sălăjan, Stela Pogorilovschi... Nu l-am regăsit pe Nicolae Labiș în — mărturisita — noastră bătrânețe. Nu l-am regăsit în frazele noastre emoționate (dar fraze!), în puțină noastră inspirație, în fatala conveniență a clipei.

Ne-a fost mai ușor să parcurgem un drum în-

NICOLAE LABIȘ — CLASIC
AL POEZIEI ROMÂNE

Labiș este greu de regândit coerent, fără anumite raportări, drept pentru care răspund unor întrebări imaginare formulate de-a lungul vremii începute de anul 1966. Pentru că în anul 1966, într-o tabără de creație, la Dîmbul Morii, am auzit eu prima dată, de la profesoara noastră de literatură — poeta sibiană Natalia Pătărău, despre Nicolae Labiș.

Dar în clipa aceea aveam deja buzunarele pline cu poeziile lui Cezar Baltag, Adrian Păunescu, aveam „Ultrasentimentele”, recenta, atunci, „Mieii primi”, știam „Singur printre poeți” și alte asemenea de Marin Sorescu. Revista „Luceafărul” o purtam în colecție completă după mine și, mai ales, aveam „11 elegii” de pe care nici nu se uscaseră cerneala fericită. După o lectură publică a elegiilor stănesciene, numita poetă a zis un lucru greu de înțeles atunci, dar ușor de reținut pentru un fiu de țăran care, ceea ce nu înțelege, reține, iată cele zise: „Legătura a fost restabilită. Labiș a prezis această legătură și iată că la nici zece ani...”

1. La poezia lui Nicolae Labiș am ajuns foarte greu. Pentru că drumul la ea era baricadat de legende imediate, de cercuri impalidate, de nisipuri mișcătoare ale unor amănunte neesențiale, de presupuneri. Mai mult: dacă puteau fi ascultate „simultan” zeci de variante ale drumului său către tramvaiul fatal, înseamnă că cea adevărată lipsește. Și de-aici frosoane ale neîncrederii în toate astea. Dar poezia lui unde este? Ei!... Știam cu lux de amănunte ce mînca, cum mînca, cîți l-au atins, cum l-au atins, cum zîmbea, cum sărea gardul Școlii de literatură vizitînd pe Argezi acasă, știam totul despre Mălini, frați, surori, părinți, rude, tot dosarul implicațional.

Dar poezia lui? Poate acoperi toate astea, poate stăpîni toate astea? Lasă! Nu las!

2. Prima imagine-coșmar despre „fenomenul” Labiș a fost că el nu este altceva decât un troleibuz al literaturii române pus la dispoziție gratis de către Uniunea Scriitorilor tuturor doritorilor de a se „umbla” prin poezie pe anumite trasee.

3. Acasă nu m-a întrebat nimeni de el, de poezia lui, ci numai despre moartea lui, pe ore și minute, pe moment n-am înțeles nimic, dar târziu, când m-am lovit de „fizicoliterați”, adică de cei care au impresia că fizicul lor, așa cum este, este important pentru literatura română, mi-am dat seama că atunci nu erau vinovați, era o modă să știi suferințele lui Eminescu, dar să nu știi din ce poezie este versul „Codrul, frate cu românul” — vers spus la orice ocazie, inclusiv la primărie, când ceri lemne pentru foc.

4. Am citit, în sfârșit, poezia lui Nicolae Labiș. Didacticismul unor mari poeme labișene m-a speriat la început pentru ca, într-o anumită ulterioritate, să mi se pară a fi *extraordinarul poetic al acelor ani, esențialul poetic publicat al acelor ani!* Și era de-ajuns, din perspectivă absolut proprie, ca el să fie un mare clasic al literaturii române dintr-o anumită familie începută, fericit, de Panait Cerna. Și era de-ajuns ca să fie luat ca atare. Și-am început să cred și în creatorii care *țin de un timp dat* iar nu numai de cei de care depinde oarecum timpul.

5. „Lupta cu inerția”, program estetic ulterior lui Labiș, aplicat pe individualități, deci fără „platformă comună unitară” a fost mai mult o *stare dorită* de spirit. Dar marea poezie a *generației '60* nu ține de ea decât formal, dintr-un anumit „respect de breaslă”. E firesc, marea poezie nici nu poate ține *doar* de un ceva anume” oricât de generos ar fi acest ceva.

6. Sînt convins că literaturile, culturile majore cum este cea română, nu mai poate trăi esențial prin „copii-minune”. Ele pot supraviețui numai prin „maturi-minune” ! Spun acest lucru gîndindu-mă la juvenilismul critic, inițiat, printre altele „subdezvoltări”, de luptele ulterioare cu inerția. Dacă considerați că nu are legătură cu subiectul principal sau cu alte subiecte, suprimați acest punct lăsîndu-i doar numerozitatea, nevinovată.

7. Împărtășesc crezul în Labiș al generației '60, cred în el, pentru că prin el s-a ieșit dintr-o perioadă de tristă „arendăție culturală”, de la suprafața lucrurilor, se înțelege, în cealaltă parte, esențiala, Blaga scria, Voiculescu scria, Arghezi scria. Interesantă generația '60 tocmai pentru că se trage efectiv din toți aceștia, dar „se copilăresc” tot insistînd că vor să se tragă din altceva. Diversiune poetică ? Testare a receptorilor ?

7 bis. Împărtășesc crezul în Labiș al generației '60, cred în el, este de fapt idealul unor oameni care sînt, de fapt, idealul meu. Și „stindardizarea” lui Labiș mi se pare importantă. Dintr-o luptă nu poți ieși fără un steag propriu, reprezentativ, Labiș — steagul poeziei '60 a învins convingător. Dar poezia lui pe unde mai este ? Devenind *simbol acceptat* doar ca program estetic, poezia lui pe unde mai este ? Stă ea în raftul unui critic „scăpat” de amănuntele vieții literare alături de elegiile stănesciene, spre exemplu ? Nu pot eu răspunde, dar pot spune că ea stă pe raft la locul ei, fixați locul acesta.

vers : să încercăm a ne citi pe noi în dîra de sînge și fum a puținelor zile pe care a apucat să le trăiască. Și am izbutit : ne-am regăsit în desenul incizat cu sare de lacrimă pe plăcile memoriei al Efigiei Labiș.

Am înțeles că nu ne putem abstrage forței reprezentate de acest simbol benefic grație căruia, cumva, existăm.

Efigia Labiș nu innobilează doar fruntea unei singure generații ci, sigur, ea marchează un timp al literaturii române aflată, etern, „după război” și „între războaie” și năzuind la o oră rotundă de pace. Oră de iubire.

Marele poet a ars pe cerul poeziei cu fulgerare de cometă și am fost martorii stingerii sale ca fiintă de dată bucuriilor și durerii cum am fost, tot astfel, martori ai gloriei sale instaurate lent, dar cu șansa durabilității.

8. Oricît efort aş face nu pot scăpa de imaginea lui pentru că așa a vrut să fie educația mea inițială într-ale poeziei ! Cînd îi citesc tulburătoarele versuri am senzația că-i simt respirația pe umărul meu, că-și scutură părul prin fața ochilor mei, deși, repet, n-am avut cum să „mă numesc omul care l-a văzut“ pe Labiș. Și-i așa de aproape că nu pot nici să-l urăsc, nici să-l iubesc, n-am perspectivă, plec după el, în căutarea lui prin poezia generației '60, nu-l găsesc, sînt de făcut observații, mi se spune unde-l pot găsi, nu mai vreau să mă uit acolo. Și cînd reușesc să iau distanță (nu se poate ține după mine, este inegalitate fizică !) îi citesc poeziile și simt că-i un mare poet, foarte suficient sieși, și mă bucur sincer că poate avea și el soclul lui, picioarele lui. Dar abia termin de gîndit toate astea că îl „văd“ pe stradă îndreptîndu-se spre redacția vreunei reviste literare, avînd sub braț un sul cu poezii frumoase, meditative, filozofice de astă dată, de o altă profunzime, cerută de timpul de după așezarea Poeziei române pe făgașul ei de totdeauna, îl urmăresc și-l aud : m-ați regretat foarte mult, am făcut ce-am făcut și m-am întors printre voi, prea multă suferință v-am provocat prin dispariția mea prematură. Nu mai pun la socoteală că, nou venit pe lumea asta, n-am casă, servicii, dar încep prin a vă încredința spre publicare cîteva poezii... Dar este refuzat politicos din simplul motiv că sub poeziile lui ar semna chiar el, Nicolae Labiș, în vreme ce sub „totul despre el“ pot semna alții.

CORNEL BRAHAȘ

DESPRE NICOLAE LABIȘ

El a avut vreme să probeze înzestrări și disponibilități ieșite din comun, să se instruiască, a avut vreme să opteze pentru un ideal revoluționar absorbitor pe care l-a slujit cu zestrea sa de versuri și ea, neverosimil de întinsă. Îngheturile și dizarmoniile spațiului de timp în care s-a mișcat nu i-au cariat opera, nu l-au aplatizat și volumul postum „Lupta cu inerția“ mărturisește pe ce planuri ideatice s-ar fi instalat poezia lui, cît de modernă era respirația acestei poezii.

Efigia Labiș e încă fără egal în destinul poeziei românești, gravură cu sufletul, pe suflute, semn vital, cu viață pe viață cînd.

Siglă heraldica atestîndu-ne noblețea.

Eu, cititor și autor din anii '80, nu pot să-l consider pe Labiș un adolescent zăpăcit și înfierbîntat care probabil dacă nu s-ar fi stins la 21 de ani, ar fi renunțat la... și s-ar fi dezbărat de..., și ar fi scris altfel, aproximativ ca..., sau mai degrabă ca... Nu pot să mă gîndesc la el ca la ceva ce ar fi putut să devină, să fie cu adevărat, dar asta mult mai tîrziu. Acesta este adevăratul Labiș, odată pentru totdeauna, eroul frenetic scriind împreună cu alții, pe toate gardurile lumii „Votați Soarele“, poetul cel mai puțin livresc și totuși autorul unui neașteptat de proaspăt „portret“ al unui mare personaj al istoriei noastre literare. Astfel stă el în imaginația mea, indiferent față de propria-i vîrstă, locuind cu libertate responsabilă și demnă în patria mereu mai bogată care este limba română.

Veghindu-i pe clasici, mi-a plăcut întotdeauna să ajung la cîte un element de la care repornind, să-i pot „crea“ din nou, chiar dacă uneori cu un chip puțin schimbat. La Eminescu îmi place să pornesc de la zborul sideral, la Blaga, de la cunoașterea luciferică, la Nichita Stănescu, de la geometria cuvîntului..., la Labiș, de la ceremonialul vieții. Există cu siguranță în poezia sa un asemenea ceremonial pe care poetul îl parcurge mereu cu o sălbatică dorință de posesiune a lumii, dar și cu o dureroasă

Cu Bădița Gheorghe Panțiru și cu alți doi slujitori ai unei stine, la vremea culegerii de folclor.

conștiință a sacrificiului de sine. Pentru că „luarea în posesie” a realului înseamnă pentru el mai mult decât o cucerire sau o inițiere, ea este o formă de „co-existență” cu elementele materiei.

Toate descrierile exultând de vigoarea imaginilor reprezintă trepte ale acestui ceremonial dincolo de care este așteptat și uneori chiar aflat, de fiecare dată parcă mai orbitor, fulgerul scurt și plesnitor al unei idei. Este un drum pe care noi, cei de astăzi, îndrăgostiți, poate chiar otrăviți de luciditate, îl simțim în poezia lui Labiș și ne zguduim închipuindu-ni-l lăsându-se sfîșietor cotosit de viață pentru a putea înțelege și stăpîni „osia mare a lucrurilor” care trece prin inima sa.

ELZA CENUȘĂ

UN SIMBOL OBSEDANT

După aproape treizeci de ani de la dispariția sa, Labiș este, a devenit un simbol, dar unul obsedant. Sau poate un coșmar al literaturii noastre.

Dar nu în primul rînd pentru că viața sa prea iute s-a scurs sau pentru că moartea sa neașteptată a ferecat pe veci ecuația disponibilităților sale. Ci mai ales pentru că timpul în care a trăit a fost cu totul neprielnic geniului său.

Mă întreb deci nu ce s-ar fi întîmplat cu viitorul operei dacă el ar mai fi trăit, ci mă întreb ce s-ar fi întîmplat cu opera sa într-o situație normală, adică în

Directorul „FRONDEI”

Citez dintr-un interviu acordat de Alexandru Andrițoiu în anul 1975 revistei „Luceafărul” :

„— Spuneți cîteva cuvinte despre revistele Școlii.

— În afara celei oficiale, „Anii de ucenicie”, mai existau două reviste de mîină, care o parodiau pe cea „serioasă”. Una era a lui Labiș, alta a lui Tomozei”.

Am posibilitatea să glosez pe marginea succintei întrebări și a succintului răspuns, fiind singurul în arhiva căruia se mai păstrează cîteva relicve ale unor „publicații” nicicînd... publicate, scrise într-adevăr de mîină, dar care s-au bucurat la vremea lor de mult succes.

*

Revista „mea” (de fapt împărțeam „direcția” cu Atanasie Toma) se numea „Știm tot dar nu spunem” și apărea cu hilariantul-

licențios subtitlu de „organu' nostru, îl scoatem când vrem“. Ea nu parodia „Anii de ucenicie“, ci presa „de scandal“ antebelică, tipăriturile avangardiste despre care aflasem câte ceva, ba chiar „Moftul“ Domnului I. L. Caragiale. Se realiza o „cronică“ a vieții de școală, cu inventate episoade amoroase, colegii cei mai blajini se vedeau puși la stîlpul infamiei pentru „afaceri“ oneroase, erau „veștejite“ excesele (nevinovate altfel) ale chefliilor, etc. Revista era caligrafiată într-un exemplar totdeauna... unic ba de directorul ei, ba de Ioana Zamfir, muza (pe atunci, ca și acum) a lui Toma. Tot ea executa și desenele. Viitorul ei soț pusese stăpînire

acea situație firească din istoria oricărei literaturi cînd gîndirea poetică nu e nevoită să facă tabula rasa, să-și renege într-un mod absurd și autodistructiv ascendențele esențiale.

„În „pașoptismul“ general al deceniului șase, Nicolae Labiș și nimeni altul în afara lui nu ar fi putut realiza mai mult. Dar ceea ce el a realizat strict literar rămîne-va circumscris acelor ani reci. Un creier genial forțat să se construiască și să se desfășoare într-o atmosferă de debilitate poetică. „Pasărea cu clonț de rubin“ este mult mai complicată decît un simplu tramvai. Un tramvai al cărui scrișnet de roți infernale a trezit la realitate..., ce realitate !

Este o diferență categorică între gîndirea și expresia poetică a lui Labiș și a poeziei tinere de astăzi. Este o diferență de limbă, de construcție, de inspirație, de vocabular. Este o diferență de Timp. Poezia tinăra de astăzi care a convins spiritul viu și sănătos al „unor“ Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Mircea Iorgulescu, Mircea Martin, Grigore Grigurcu, Ștefan Augustin Doinaș, Constanța Buzea, Marius Robescu..., mă opresc la întîmplare căci ar trebui să desfășor o foarte lungă listă. Poezia tinăra a anilor '80 (despre ea este vorba) mult descîntată de duhul vigilant al cacialismului critic actual.

Și cu toate acestea nu pot să nu mă gîndesc că destinul lui Labiș rămîne încă un prilej de înfiorare, de cugetare și de examen al propriei noastre conștiințe. Cum pot uita astfel de drastice iluminări : „Cine din noi va muri / Înainte ca trupul să-i moară ?“ sau „Nu știu cum pot să se joace poeții cu-aceste / Rime-ale traiului nostru prezent și concret / Trist îi observ aruncîndu-mi privirile peste / Invizibilul meu epolet.“ ?

Fără a fi novator (poate nici nu-l interesa), poetul a vrut să fie o conștiință vie și a reușit. A vrut să știe mai întîi de unde vine, cine este și încotro se îndreaptă. O luptă în sinea sa între un eu concret și unul ideal. Viziunea omului său comun este o viziune ideală, tot așa cum puțin mai tîrziu, dar cu totul alte mijloace, va încerca să surprindă Nichita Stănescu.

Deși a fost un idol al adolescenței mele și am scris o vreme în stilul său, tot așa cum procedasem și cu alți poeți români sau străini, Labiș nu a avut o răsfrîngere directă în poezia mea, dar a influențat din plin propria-mi conștiință. Adică în partea cea mai „cenușie“ a actului poetic.

Ferice de acest poet „săgetat de idei“ curat îmbrățișat de la început de spirite curate și ce nefericire cuprinsă în chiar cheia destinului său !

CĂLIN VLASIE

OPȚIUNE PENTRU MIT

În anii liceului, cam după 1970, interesul meu pentru poezie era susținut mai ales de cărțile semnate de

„N-am jinduit să surp sori
plini de viață / Ori din palate
moarte să scapăr eu scînteii,
/ Dar tind s-aprind din mo-
horita ceață / Al cugetării
strugur și-al semenilor mei“.

Nichita Stănescu și Marin Sorescu. Erau așadar momente ale unei revelații poetice și tot ceea ce mi se părea mai interesant, mai înnoitor și mai proaspăt, mai febril și mai incitant ca limbaj și ca mesaj venea dinspre cei doi adorați. Desigur, lecturile de poezie acopereau un orizont mult mai vast, însă ceea ce aș putea numi acum suma performanței lirice, sinteza istorică a gândirii poetice, rămînea de ales, pentru mine, în cărțile celor doi „gri“ ai epocii, motivațiile pe care le-am trăit în urma acelor lecturi purtîndu-mă mai tîrziu pe propriile mele drumuri.

Receptarea lui Nicolae Labiș, date fiind aceste împrejurări culturale, s-a realizat într-un mod special, mai ales datorită unei afinități speciale pentru zona mitului. Probabil că mai toți poeții aparținînd generației '80 l-au cunoscut pe Labiș pe un drum ocolit, într-un reflex de întoarcere la primul impuls, la înțelegerea istorică a modului în care a fost posibil ca o personalitate să dinamiteze convențiile proletcultiste ale poeziei și să dea tonul unor căutări literare normale.

Descoperirea lui Nicolae Labiș n-a presupus eforturi deosebite pentru mine în primul rînd datorită faptului că l-am „învățat“ în școală. În economia manualului de română poemul „Moartea căprioarei“ izbucnea cu o energie aparte, cu o forță de impresionare, mult deasupra liniei de plutire. Narațiunea lirică avea ceva misterios, aproape obsedant; în aventura copilului care participă la vînătoare se ascundea un ritual abia intuit, un ritual al jertfei care întreține viața; gesturile se ridicau pînă la senzația unei oficerii păgîne. Această primă receptare a unui nou univers poetic a continuat nu atît prin „argumentele“ preluate din lectura cărților lui Labiș, cît

pe un cabinet dezafectat de... toilette și-l transformase într-o cameră obscură. Fotografiile lui erau executate cu o promptitudine extraordinară. Labiș a fost, cu un prilej, pîndit în vreme ce admira curtea școlii printr-o fereastră de la subsol, prevăzută cu gratii și a doua zi „Știm tot“ a apărut cu poza „Întemnițatului“ pentru cine știe ce poznă colosală.

*

Labiș a ripostat întemeind și el o „foaie“ căreia i-a zis „Fronța“ ce se vroia „organ serios al opiniei publice“ și duelul celor două reviste s-a consumat o iarnă și o primăvară spre deliciul onorabililor cititori pînă în aprilie 1954 cînd omul fără multe, mai ales fără humor, Petre Iosif, a aflat de infamele noastre produse, le-a confiscat pe toate și i-a chemat la o adevărată judecată pe directorii lor. Aceștia (Labiș mai ales) au remarcat hazul inofensiv al jocului, au proclamat drept exercițiu util pentru niște

„N-am jinduit să surp sori
plini de viață / Ori din palate
moarte să scapăr eu scintei,
/ Dar tind s-aprind din mo-
horita ceață / Al cugetării
strugur și-al semenilor mei”.

Nichita Stănescu și Marin Sorescu. Erau așadar momente ale unei revelații poetice și tot ceea ce mi se părea mai interesant, mai înnoitor și mai proaspăt, mai febril și mai incitant ca limbaj și ca mesaj venea dinspre cei doi adorați. Desigur, lecturile de poezie acopereau un orizont mult mai vast, însă ceea ce aș putea numi acum suma performanței lirice, sinteza istorică a gândirii poetice, rămânea de ales, pentru mine, în cărțile celor doi „grei” ai epocii, motivațiile pe care le-am trăit în urma acelor lecturi purtându-mă mai târziu pe propriile mele drumuri.

Receptarea lui Nicolae Labiș, date fiind aceste împrejurări culturale, s-a realizat într-un mod special, mai ales datorită unei afinități speciale pentru zona mitului. Probabil că mai toți poeții aparținând generației '80 l-au cunoscut pe Labiș pe un drum ocolit, într-un reflex de întoarcere la primul impuls, la înțelegerea istorică a modului în care a fost posibil ca o personalitate să dinamiteze convențiile proletcultiste ale poeziei și să dea tonul unor căutări literare normale.

Descoperirea lui Nicolae Labiș n-a presupus eforturi deosebite pentru mine în primul rând datorită faptului că l-am „învățat” în școală. În economia manualului de română poemul „Moartea căprioarei” izbucnea cu o energie aparte, cu o forță de impresionare, mult deasupra liniei de plutire. Narațiunea lirică avea ceva misterios, aproape obsedant; în aventura copilului care participă la vânătoare se ascundea un ritual abia intuit, un ritual al jertfei care întreține viața; gesturile se ridicau până la senzația unei oficerii păgine. Această primă receptare a unui nou univers poetic a continuat nu atât prin „argumentele” preluate din lectura cărților lui Labiș, cât

pe un cabinet dezafectat de... toilette și-l transformase într-o cameră obscură. Fotografiiile lui erau executate cu o promptitudine extraordinară. Labiș a fost, cu un prilej, pândit în vreme ce admira curtea școlii printr-o fereastră de la subsol, prevăzută cu gratii și a doua zi „Știm tot” a apărut cu poza „întemnițatului” pentru cine știe ce poznă colosală.

*

Labiș a ripostat întemeind și el o „foaie” căreia i-a zis „Fronța” ce se vroia „organ serios al opiniei publice” și duelul celor două reviste s-a consumat o iarnă și o primăvară spre deliciul onorabililor cititori până în aprilie 1954 când omul fără multe, mai ales fără humor, Petre Iosif, a aflat de infamele noastre produse, le-a confiscat pe toate și i-a chemat la o adevărată judecată pe directorii lor. Aceștia (Labiș mai ales) au remarcat hazul inofensiv al jocului, au proclamat drept exercițiu util pentru niște

viitori redactori de reviste și jurnale, parodiarea ticăloasei prese burgheze, dar Petre Iosif a fost vehement și ne-a „iertat“ cu mare greutate. A poruncit să fie distrus „gunoiul“ și i-a concediat din birou pe împlicinați cu promisiunea că la o nouă abatere...

*

Amîndoi patronii de reviste au hotărît să editeze numere de adio. Unui „Știm tot, organu' nostru... etc... iese pentru ultima oară“ i-a urmat o „Fron-dă“ păstrată miraculos. Cu mîna lui, Labiș a desenat „capul“ gazetei sub care a scris „Mai 1954 NUMĂR POSTUM“. Tot cu majuscule a înscris în cartușul din dreapta paginii:
„SE NAȘTE UN ÎNALT
COMIC CÎND O VESELĂ
NESERIOZITATE ESTE
LUATĂ ÎN SERIOS“.

prin fascinația pe care a avut-o asupra mea destinul poetului. Cartea lui Gheorghe Tomozei, „Moartea unui poet“ a avut un impact mai puternic asupra conștiinței mele decît opera poetului mort la o vîrstă imposibilă. Impactul a constat într-o suită de meditații dintre cele mai fertile pîtru formarea unei conștiințe literare, meditații care acopereau un cîmp larg de subiecte, îndoeli, întrebări și întuiții. Destinul tragic al poetului a primit, dintr-o dată, la fel ca în cazul poemului, o semnificație ritualică. Moartea accidentală, oricît ar fi fost ea de prozaică, de puțin eroică, o explozie a neșansei la capătul unei beții, a rămas acoperită cu aura jertfei, ca și cum piatra de temelie a deschiderii ar fi înghițit în adîncul ei, pentru a-și mări trăinicia, sînge de om. Printr-o proliferare de generalizări imposibil de stăpînit am descoperit, atunci, adevăruri care m-au urmărit mereu, adevăruri ținînd de etica profesională a scriitorului, de intoleranța lui la stimuli extraprofesionali, de gravitatea actului poetic și de responsabilitatea pe care fiecare nou venit o are față de cei înfrinți deja de timp. Semnificația pe care a avut-o viața lui Nicolae Labiș a fost mai tulburătoare pentru atitudinea mea în fața poeziei decît poezia celui dispărut pentru formarea mea. Totuși, cîteva poeme m-au urmărit multă vreme. Mai ales unul în care am aflat, schițată cu mare simplitate, într-o mare eliberare de rimă și ritm, un fel de crez interior, o premoniție, o sumară autobiografie a celui care a călătorit în lumea fantasmelor și a iluziilor eroice, lume imposibil de redat apoi în culori convingătoare. Poetul se numea pe sine „spiritul adîncurilor“ și mărturisea într-un chip firesc și puțin trist, fără emfază și fără orgolii, că lumea lui era alta decît a noastră. Într-adevăr. Poate că era una a „alcoolurilor tari“, dar era, cu siguranță, și una a speranțelor.

MATEI VIȘNIEC

UN PUMN DE MIERLE

Cînd a murit Labiș, aveam doi ani, doi cîini credincioși și două mîini cu care nu prea știam ce să fac.

Cînd a murit Labiș, puțină lume călătorise cu tramvaiul.

Labiș a fost un strigăt și nu o strigătură. Strigătul a devenit lecție. A fost predat în școli. Am încercat să învăț pe dinafară *Moartea căprioarei*, dar nu am reușit. Îmi provoca duiioase noduri în gît. Poezia lui, cea mai bună, este pentru mine un nod în gît, un pumn de țărîină, un pumn de mierle.

Un timp nu l-am mai citit. Îl pastîșau prea mulți. Și-apoi, printre ruine, înaintau, mutilați, marii necunoscuți (pentru mine), Eminescu, Blaga și ceilalți. Începeam, licean (din 1968), să mă apropiu altfel de literatura română. Descopeream cărți vechi în bibliotecii noi...

L-am reluat, zilele acestea, în varianta oferită de Virgil Cuțitaru (*Descrierea chipurilor, Junimea, Iași, 1982*)... „Azi, iată, am văzut un curcubeu / Deasupra lumii sufletului meu.”

La urcarea, uneori aglomerată, a călătorilor în tramvai, surprind, deseori, chipuri labișiene.

Alteori îmi amintesc de insurgențele lui. Îl văd protestînd în numele frumuseții și al libertății.

Am sentimentul că *lupta cu inerția* nu putea fi decît o sintagmă labișiană.

Admir la el incertitudinea creatoare, ipostazele autobiografice expresive, elanul ființial, funciarul lirism.

Prin natura profesiei mele (muzeograf), mă întîlnesc, de altfel, zilnic, cu el; vorbesc cu el și despre el grupurilor care vizitează Muzeul de literatură — Casa Pogor, din Iași. Observ, de fiecare dată, cu plăcere, audiența constantă de care se bucură.

Acum cîțiva ani am avut ocazia să văd casa de la Mălini, cu prilejul Festivalului-concurs de poezie „N. Labiș” de la Suceava, poate cel mai frumos omagiu adus memoriei poetului.

Pe Labiș îl consider unul dintre (ne)fericiții mei frați mai mari. Deseori mă surprind, alături de el, „ascultînd țîrîitul de greier bolnav.”

LUCIAN VASILIU

PREA TÎRZIU

Nu i-am fost contemporan, povestea (deja obscură) a morții sale nu m-a atins cu nimic. Pe urmă, poezii pe care îi citeam nu erau supuși nici unei interdicții, deci mă puteam desfăta în voie cu valori libere. Pe urmă, a fost prea tîrziu...

FLORIN IARU

A SCRIE „DIN CAUZA” LUI NICOLAE LABIȘ

Pentru mine, trecerea lui Nicolae Labiș prin viață a însemnat mai mult decît înseamnă — de obicei — pentru fiecare dintre noi, un nume și o operă rămase în Istoria literaturii.

În 1965, într-un sat din județul Suceava, un profesor de limba română — mutat disciplinar tocmai de la Iași — vorbea unor elevi „de-a cincea” despre Nicolae Labiș și despre moartea lui. Profesorul se numea Dumitru Florea-Rariște. Era mirat că în școala respectivă nimeni nu scrie poezii. După-amiaza, acasă, am „compus” dintr-o răsufare primele mele creații, numerotate conștiincios de la 1 la 5.

După patru ani, la Fălticeni, un alt profesor și-a început prima oră de curs întrebînd dacă în clasa a IX-a C există vreun poet. I-am arătat cele trei

Transcriu din articolul „de fond” :

Cu mîinile tremurătoare pun în casetă banderola cernită și simt ceva indefinit. O adiere uscată a turburat valurile cu spumă de șampanie ale mării. Voiosilor frîgînd carena fragedă a fregatei pe care fără de griji se bucurau colegii noștri. Ei s-au călătorit pe celălalt tărîm (lecțiune incertă, G.T.)... de care tremuraseră pe vremuri (...) și Rabelais. Nu-i aceasta un sfîrșit mai comic și mai trist decît sfîrșitul pictorului ce-a alunecat pe-o coajă de harbuz? Am rămas singur și din sertar, din filele neterminate, mai răsună postum hohote și chicotiri ghidușe iar buzele hîrtilor se în-

Fotografie de grup în decorul „fântinii fără apă” din Kiseleff 10.

*doaie a zîmbet ştrengar.
La revedere prieteni! Ne
vom întîlni în viaţa cea
mare, iar din cele petrecu-
te aici nu ne va rămîne
în memorie decît anecdo-
tica!*

*

„Ne vom reîntîlni în via-
ţa cea mare”, se poate citi
în textul elegiac şi o notă
efectiv sumbră brumează
ochii tînărului poet dedat
cu atîta firesc hîrjoanei şi
jocului.

Cu un alt prilej „Ştim
tot” a „tipărit” o operă
magnifică şi anume un di-
stih ce suna astfel:

*Vreau să scriu un vers
Însă nu am ghiers!*

caiete a cîte o sută de pagini şi le-am primit înapoi,
după ce le citise, însoţite de o scrisoare care m-a
făcut să plîng o zi şi-o noapte. Numele lui Nicolae
Labiş, căruia V. G. Popa îi fusese, pentru scurtă vre-
me, profesor la acelaşi liceu, era prezent în scri-
soarea respectivă într-un context pe care nu-l pot
dezvălui fiindcă aş părea cu totul lipsită de modestie.
În Fălticeni anilor mei de liceu, toţi elevii care
scriau poezie au „beneficiat” de pe urma existenţei
lui Labiş. Oficialităţile erau convinse că se greşise în
receptarea personalităţii şi a năzbîtiilor lui şi că nu-i
imposibil ca un nou mare talent să fie nedreptăţit.
Drept urmare, membrii cenaclului „Labiş” de pe lîngă
Casa de cultură din Fălticeni (cenaclu condus de cel
mai minunat om şi de cel mai mare spirit cultural,
adică de profesorul V. G. Popa), produceau întotdeauna
o panică plină de înţelegere. La rîndul lor, „talentele”
îşi făuriseră un model nu neapărat din poezia lui Labiş,
cît mai ales din legenda comportamentului labişian.
Plutea în şedinţe şi în confruntările cu publicul un
aer de libertate creatoare şi de încredere foarte im-
portantă. Liceul avea o revistă, consiliul popular
avea un microbuz cu care ne deplasam la Vatra
Dornei, Rădăuţi, Suceava, etc., Labiş era împreună
cu noi, habar n-aveam că în metropolele ţării se pu-
teau întîmpla minuni şi mai mari.

Tot datorită lui Labiş, adică Festivalului naţional
cu acelaşi nume, (la care un profesor din Fălticeni
mi-a trimis textele fără ştirea mea) am primit pre-
miul revistei „Tribuna”, am cunoscut scriitorimea
ţării, am publicat ani de zile în revistele culturale
şi am reuşit, în sfîrşit, să-mi văd numele pe o
cărţuie... Aşadar, am început să scriu din cauza lui

Nicolae Labiş şi cred că am depăşit faza amatorismului tot din cauza lui. Cu ajutorul nepretuit al celui care a fost V. G. Popa, am ajuns să cred nelimitat în poezie şi în normalitatea autorilor ei. Am iubit poezia şi biografia lui Labiş, intransigenţa şi non-conformismul său, firea sa dificilă şi temperamentul său agresiv, m-am gândit adeseori cum ar fi fost Nichita Stănescu alături de Nicolae Labiş viu şi consider c-am avut noroc născându-mă într-un sat din judeţul Suceava.

ELENA ŞTEFOI

COMOARA DIN ADÎNC

Sinceritatea lui Nicolae Labiş nu poate fi pusă la îndoială, dar ea trebuie înţeleasă în spiritul propriei confesiuni: „Sînt douăzeci de ani şi încă unul... / N-aş vrea nici unul să i-l dau minciunii“. E o sinceritate elaborată, calculată pînă la nuanţa infinitesimală. Poemele lui declamatorii sînt piese de o ireproşabilă virtuozitate. În timp ce le modelează în foc, îşi protejează faţa cu o mască fără fisură. O face cu un bine păzit sentiment al ludicului, din aceeaşi stirpe cu histrionismul pe care G. Călinescu îl cultivă în acelaşi răstimp. Oferă aezilor zilei modele şi, concomitent, le parodiază produsele. Cum procedează? Începe prin a lua în serios tema, dar sfîrşeşte prin a se distanţa de ea. Nu sînt puţine exemplele. Unul dintre ele se află în poemul *Pămîntul*, care debutează patetic („Îndrăgit ca o mireasă, duşmănos ca o sudalmă / Chica vîntul ţi-a-ncîlcit-o, veacuri-veacuri, monoton“ etc.), pentru a se încheia într-o notă de umor mucalit: „De pe-acum mă-mbată-aroma caldă-a grînelor de mîne, / Şi al turmelor de mîne miros bun de lapte cald. / Ştiu, călări pe cai, cu sulii lungi, de-ar mai trăi plăieşii / Nu s-ar mai vedea din creasta păpuşoiului înalt“ etc. Chiar cînd poemul curge cu totul în matca gravităţii, retorica lui face cu ochiul: apare, adică, de sine conştientă. În acest mod, Nicolae Labiş îl urmează îndeaproape pe noul poet G. Călinescu şi, într-o măsură, îl anticipează pe Nichita Stănescu din *Sensul iubirii*, *O viziune a sentimentelor* şi *Dreptul la timp*.

Adevărul e că în tiparul acestor poeme musteşte pasta unei lirici care urma să vie. Pe de o parte, asemenea apei care sapă la temelia castelelor veneţiene, o ironie insidioasă le sabotează locvacitatea, pe de altă, le destructurează poetica modernă, receptată prin Arthur Rimbaud şi Ion Barbu. Aceştia sînt, de altfel, poeţii pe care Labiş îi evocă empatetic cel mai des: pe primul îl numeşte „încîlcitul Rimbaud“, formulă care merge direct la esenţa poeziei rimbaldiene. Să nu fie de mirare faptul la un poet al tranzitivităţii cu finalitate social-politică? N-ar fi fost mai în firea lucrurilor să-i evoce pe Maiakovski şi pe Aragon? Deloc unul oarecare, faptul îndeamnă la meditaţie. Tînărul poet intuise pe cont propriu structura liricii

„Emoţionat“, Labiş l-a trimis redactorilor şefi al „Anilor“, Radu Cosaşu, însoţindu-l de următoarele consideraţii: Dragă prietene Cosaşu, Apariţia acestui nou şi uluitor fenomen poetic are menirea de a zdruncina profund toată mişcarea literară. Aceste înaripate modele de creaţie, copie fidel o stare complexă intimă, desvăluind profunzimi nebănuite ale personalităţii poetului. Dacă a existat un poet care să rămîină în vecinicie prin numai două versuri, acesta-i autorul de faţă. Revista trebuie să încadreze poema într-un che-nar special cu titlul: curiozităţi. N. Labiş.

moderne. Și-o simțea afină, dar n-o putea dezvolta încă în poeme de sine stătătoare. O definește într-un catren din octombrie 1956, dedicat „Cititorului” și intitulat *Poezia*: „Deși-i din implicații și rămurișuri pure / Ori din cristale limpezi ce scînteind se rup, / Intrînd în ea, să tremuri ca-n iarnă-ntr-o pădure, / Căci te țintesc fierbinte, prin gheturi, ochi de lup”. Iată una din cele mai sugestive, prin decizia ei, definiții ale poeziei pure, care se opune flagrant schemei pe care poetul este obligat în 1956, vrînd-nevrînd, s-o respecte! Condiția poeziei de a fi pur și simplu, fără obligația de a transmite ceva anume, e deja o premisă. Metaforele („implicații și rămurișuri pure”, „cristale limpezi ce scînteind se rup”) o sugerează elocvent, iar reacția la care poetul îl invită pe cititor o întărește. Nu-i pretinde să învețe, și nici măcar să înțeleagă: îi pretinde fiorul în fața necunoscutului. Ochii de lup care, într-o asociație potențatoare a contrariilor, țintesc fierbinte, prin gheturi, par a sugera ochii neantului pe care îl ocultează marii poeți de după Rimbaud.

Pe mari suprafețe, poemele labișiene (și mai cu seamă cele ample) fac loc haosului ireal rimbaldian (în felul în care l-a descris Hugo Friedrich). În partea a doua a *Baladei*, o parte alcătuită din versuri vinjoase și încăpătoare ca niște arbori care adună pe tulpina și în coroana lor o lume de o năucitoare diversitate, poetul construiește un univers terifiant, din elemente disparate și contradictorii, pe care le coalezează o dinamică turbionară. Un vînt „de toamnă și noapte și chinuri” încinge lumea cu „urletul” lui răgușit. Sub meninge, amintirile zac aiurind. În oraș dansează razele lămpii electrice. „Stuful subțirilor ploi” se dezbină între maluri și zid. Un poet gîndește. Niște pescari înoată în „frigul putrid”. În ei, inima își mișcă „îngrozitele clape”. Sînt „sîmburii vii ai pustiului veșted”. E un întuneric de „pomi negri” și de vite care plutesc înecate. Un negru „nenuanțat”. Urîtul sporește cu fiecare detaliu. Poetul de-formează realitatea, pradă unei fantezii cu adevărat «dictatoriale»: „La rame, în lotci, liliicii alunecă-n știre, / Liliicii, ai nopții de toamnă, trec muți, cu foșniri, / Adulmecă, trec pe-ncurcatele apelor fire, / Adună pe creștet șuvițele ploii subțiri, / Șuvițele ploii le cad pe obraji lunecos, / Prelungindu-le barba pe piept și mai jos, / Mai jos, pînă-n undele negre ce-o prind cu ardoare, / Tîrîndu-le-o astfel în chinuitoare mîndre spre mare”. Dacă n-ar exista mărturisirea poetului că se gîndește la pescarii din deltă, identitatea fabuloasă, în regimul urîtului, a acestor ființe ar rămîne pe deplin rodul unei viziuni onirice sîeși suficiente. Nu s-ar mai putea vorbi de un spațiu și de un timp determinate. Senzația de Oriunde și de Ori-cînd (pe care o dă, se știe, poezia lui Rimbaud) s-ar fi instaurat suverană. Oricum, specificația (întărită în partea finală) pare a fi mai curînd un pretext în contul căruia fantezia se despletește și produce o lume sucită, în care raporturile normale se năruie și în care proliferază macabrul.

Prefăcîndu-se că fotografiază și moralizează, Nicolae Labiș urzește o irealitate. Procedează atent, după cele mai riguroase reguli ale poeziei moderne. În poemul funambulesc *Dracul schiop* (scris în 1955), de-

Pe același distih și-a notat și colegul L.R. complexitățile-i impresii: *Cătră Cosașu! Această minunată pildă de curaj cetățenesc, de forță poetică și originalitate creatoare merită a-ți reține atenția. L.R. (entuziast). Și tot el, într-un nerăbdător P.S.: „O coloană a modestiei, onestității și neputinței. O sinceritate zguduitoare, mișcătoare, bulversantă, cutremurătoare, infernală! L.R.*

Și, în sfîrșit, iată încă o „filă”: *Dragă Cosașu, Acest monument al conciziunii și preciziunii profunde a frumosului artistic va face cinste revistei noastre. Florin Mugur, în deplinătatea facultăților mintale.*

Cum se vede, nu humorul lipsea din... Kiseleff 10...

1985

G.T.

dicat „Tuturor nemernicilor“, într-o lume ea însăși halucinantă, cu aspect de «realitate distrusă» (expresia este a lui H. Friedrich), un demon propune „soborișul căpăținii“. Și ce văd? Un univers din cea mai autentică spiță rimbaldiană. Sare în ochi incoerența premeditată a imaginilor („O grotă cât un imperiu sur, / Plăci de grafit, și-n tristă-mpletire reciprocă, / Contururi tandre, umbre de foi și de velur, / Desene pure toate strivite-acolo-n cocă“) pe care o învâluie muzicalitate versurilor. Chiar când poetul le folosește ca prefabricate, scenariul ce rezultă e de o monstruoasă supremă: „Se ridicau deasupra coloși de sulf în bolți / Ivind tăioase cercuri și limbi de iatagane, / Pereții înăuntru se ariceau cu colți, / Nemiscătoare curbe și unghiuri largi și stranii. // Și niște țevi sucite, ca niște vene, poate, / Se-ncolăceau pe colții aceștia să se suie, / Lăsând în străvezimea lor verde să înoate, / În loc de sînge,-o apă subțire și gălbuie“. Această suprarrealitate, de un fățiș arbitrar, obținut prin îngemănări stridente de forme și obiecte, prin intensificarea culorilor, prin disonanțe și insolite invenții lexicale („a se arici“ este un nichitianism), trebuie să dea seama, în intenția personajului demonic, de calitatea intelectuală și morală a personajului cămăuia i-a decopertat „căpățîna“. E încă unul din ingenioasele subterfugii care justifică o manieră lirică altminteri de neconceput în epocă. Poetul știe că, pentru a performa «explozia», trebuie să-i programeze un efect moralizator, să facă din ea o explozie care slujește, cum știe că haosului ireal trebuie să-i atașeze o funcție. Se poate vorbi de eruptivul Labiș de două ori: de eruptivul Labiș în planul poetic al tranzitivității și de eruptivul Labiș în planul poetic al intranzitivității, acesta frate bun cu eruptivul Rimbaud. Cel dintîi își hrănește impetuositatea vulcanică din ingenioasele subterfugii care justifică o manieră de-al doilea nu se poate exprima decît sub scutul celui dintîi.

E în afara îndoielii că tînărul Nicolae Labiș introduce în Troia deceniului dogmatic bidiviul miraculos al poeziei moderne. Dacă ar fi trăit destul, l-ar fi scos într-o zi de sub protecția motivației ocazionale. N-ar fi evoluat, deci, propriu-zis, de la poezia accesibilă la poezia esoterică: printr-un act de «auto-demascare», și-ar fi continuat pe față experiența lirică subterană de pînă atunci. Marele poet român din a doua jumătate a secolului XX i-ar fi purtat numele.

CONSTANTIN SORESCU

FRAGMENTE PENTRU LABIȘ

La grea încercare mă supun, acum, cînd încerc să scriu despre Labiș. De fiecare dată cînd mă gîndesc ce s-ar fi ales de „destinul“ meu poetic dacă muream la 21 de ani, o undă uscată și fierbinte de

ANEMONA

1. *Se fac fotografii.* Între două chipuri grave, în mijlocul grupului, răsare un creștet de copil. Ochi vii, pătrunzători, zîmbet șugubăț, tunsură nostimă. Băiețelul Argint-Viu. Zboară de la mamă la bunic, de la tată la mătușă, se-ncurcă printre invitați. Ochii și fruntea frapează. Horia, la șase ani, seamănă cu un alt băiet, dintr-o poză gălbenită de vreme. Anume cu un unchi despre care va ști foarte multe. Numai din povești și din cărți. Un unchi din cartea de limba română, din raftul bibliotecii.

Pe drumuri de munte într-o vacanță la Mălini.

2. *Ca pe niște personaje* iscodite cu prisosință de ochiul reporterului, al fotografului și-al operatorului de televiziune, aveam impresia că îi cunosc pe părinții poetului Nicolae Labiș. Aflată întâia oară sub același acoperiș cu dînșii, în casa inimoasei lor fiice, Margareta, le urmăream tăcerile și expresia chipului cu emoție și răsufllarea întretăiată. În începutul de decembrie în care fiul lor ar fi trebuit să-mplinească cincizeci de ani. Fotografia, cea în care poartă căciulă mocănească, „jucată” cu disponibilitate actoricească — așezată-ntr-o crizanteme albe și galbene și liliachii. Masa de-o curățenie moldovenească, tipică, blîndă și binecuvîntată în centrul unui București, atît de departe de aburul Bucovinei.

Domnul Eugen — limpede ca o flacăra. Învățătorul

spaimă mă traversează. La 21 de ani nu existam, ca poet, decît în mintea mea de adolescent întîrziat, sau, cel mult, pentru cîțiva prieteni mai mult decît generoși și entuziaști vizavi de modeste-mi producțiuni de atunci. „Omagiul” pe care, în diferite forme, toți poeții tineri postbelici s-au simțit datorî a-l aduce lui Labiș exprimă un mod de a gîndi arhetipal: el a murit pentru ca noi să putem continua să trăim și să scriem. Labiș e mai puțin „buzduganul unei generații” (formula îi aparține lui Eugen Simion), ci, cred, mai mult „pharmakosul unei generații”, al întregii poezii postbelice.

El a „ispășit” cu sîngele lui de decembrie o „vină” obscură și, prin această „plată” supremă, a întemeiat o nouă condiție a poetului în noua cetate. Poetul nu mai e, după Labiș, un simplu organ al gîndurilor și simțirilor colective, ci și, în același timp, o *ființă*, unică, perisabilă, ireductibilă. De-aceea o „datorie” greu definibilă ne ține încă legați (în plan simbolic-colectiv) de un poet de la care, ca „meserie”, am învățat (vorbesc exclusiv în numele meu) prea puține.

Dacă mintea îmi spune că, în istoria poeziei românești Labiș ocupă un loc nu chiar în față, inima face din el un fel de Hristos „laic” al poeziei de după război. De aceea, dincolo de spaima de care vorbeam la început, a scrie despre Labiș înseamnă a înfrunta permanent fie riscul „impietății”, fie pe cel al „inflamației retorice”. Pentru a reduce riscurile în cauză la minimum, am adoptat, iată, soluția unor „fragmente”: grăbite, nedrepte, poate, dar, cel puțin în in-

tenție, dispuse întocmai unei „game“ ; nefiind în stare să compun și să execut o „missa solemnis“, mă voi limita la o, corectă sper, gamă în la.

*

Singurul care, scriind despre Labiș, pare să fi intuit „rolul simbolic“ pe care destinul l-a hărăzit adolescentului venit din nordul Moldovei în capitala dîmbovițeană pentru a fi tăiat de un tramvai este, în cartea de amintiri „Moartea unui poet“, tot Nichita Stănescu (Același Nichita Stănescu !!). Scena întîlnirii cu Labiș e, în relatarea lui N.S., nu doar plină de adevăr psihologic, ci și de subtile reverberații „mistice“. Labiș e detașat, indiferent ; „anonimul“ Nichita are, în fața gloriosului Labiș, un sentiment de puternică și omenească invidie. Labiș îi apare ca un fel de „rege tînăr“ al poeziei : strălucitor, înconjurat de femei frumoase, fascinîndu-și auditoriul. Azi știm cu toții că Labiș era doar un „rege de Saturnalii“, hărăzit morții după o efemeră domnie. Pentru noi, acum, adevăratul „rege“ al poeziei postbelice e, neîndoios, Nichita Stănescu ; în 1956, însă, el nu era decît un student (obișnuit) la filologie, pierdut în mulțime.

Că „pattern-ul“ descris nu e integral „invenția“ mea se poate verifica pornind tot de la afirmațiile lui Nichita Stănescu, care „leagă“ propriul debut de moartea lui Labiș, afirmînd că nu a putut să publice decît după moartea acestuia (Introducînd, astfel, și un fel de paralelă cu tandemul Marlowe-Shakespeare).

O întîlnire (petrecută, dacă nu mă înșel, în toamna lui '56 în holul Facultății de Drept) care nu poate să nu constituie subiect de visare (și de „cutremurare“, cum ar zice N.S.) pentru orice „catindat liric“.

*

„Dosarul“ morții lui Labiș nu va fi închis, probabil, niciodată. Cutremurătoare nu e imprecizia „depozițiilor“ martorilor ultimelor sale zile, ci „stilul“ epocii, aerul intelectual-uman ce le străbate. Relatările au ceva din luările de cuvînt din ședințele de atunci. Sînt aluzive, cu dese „lunecări lirice“, care ascund, în catifeaua lor verbală, săgeți otrăvite destinate unor persoane niciodată numite și pe care, acum, nici măcar nu le mai putem bănuî.

Dar, de fapt, nici nu e chiar atît de important să cunoaștem „adevărul“ : adevărurile contingente sînt exasperant de simple și cenușii. Biografia unui poet este — o facem să fie — *un destin*. Altfel nu are nici un haz.

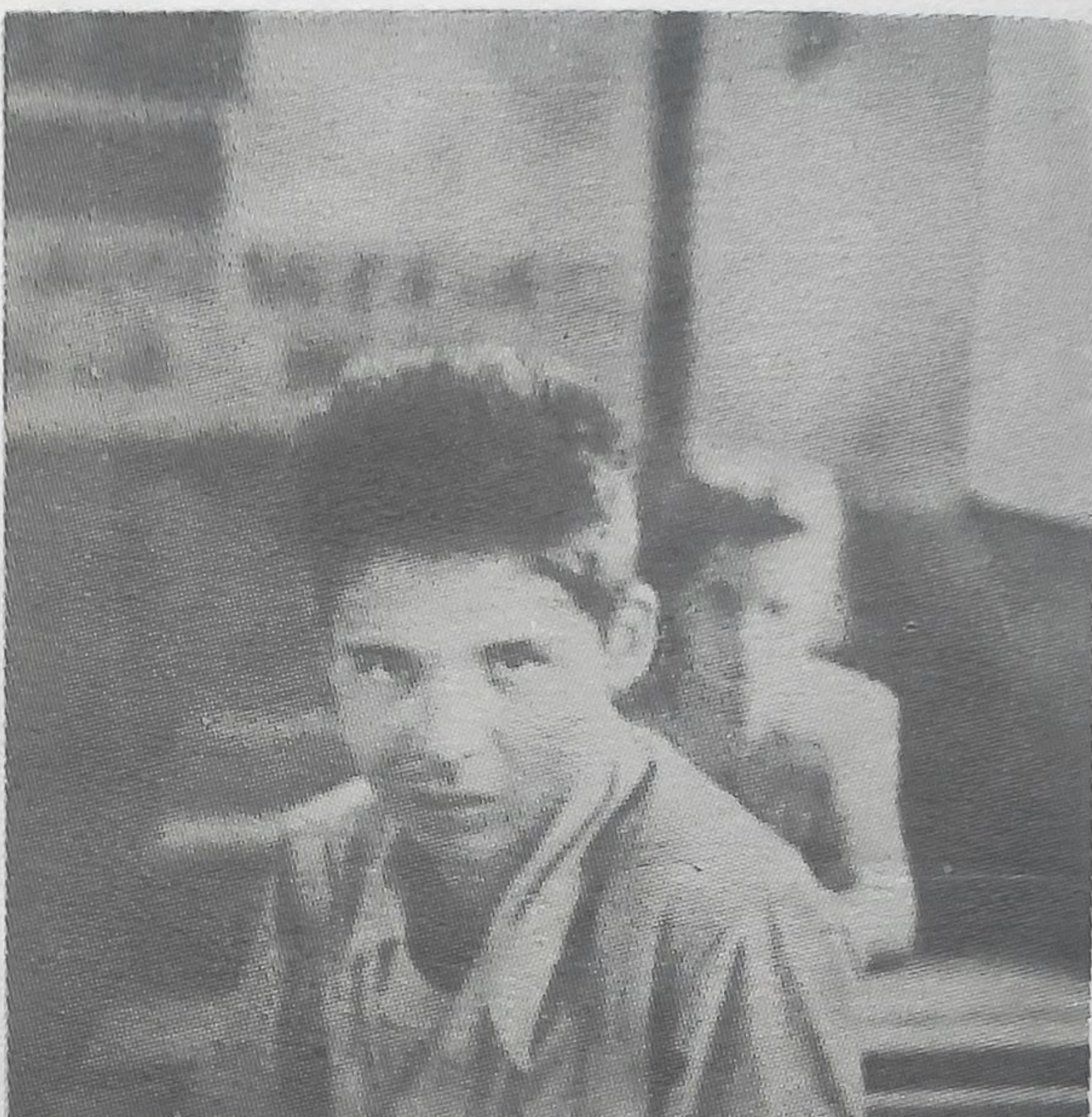
*

Recitînd poeziile lui Labiș (în ediția din 1984, scoasă de Tomozei la C.R.), două lucruri m-au frapat : în primul rînd numărul imens de versuri (aproape 10.000) scrise de Labiș într-un interval extrem de scurt (aproximativ trei ani, 1953—1956, după cum afirmă Tomozei) și în al doilea rînd valoarea de document socio-cultural a poeziei lui Labiș (dincolo de cea strict literară).

care-a luminat generații de copii, neclintit în minunat de simpla sa lucrare. Doamna Ana Profira, nepoata lui Ion Creangă, adică blîndețea întruchipată sub o expresie de bunătate sfioasă. Este mama lui Nicolae Labiș, dar nu spune nimic. În ultimul minut, la ceasul plecării îmi strînge mîna și-mi zice-ncetîșor, „Să mai veniți pe la noi“.

3. Blanchot își numise un eseu „Rilke și exigența morții“. Straniu, vorbind mereu despre punctele înfierbîntate ale operei poetului Labiș, ale purei sale mișcări poetice, moartea omului, asemeni jertfei meșterului Manole pare prețul aruncat destinului pentru teribila durabilitate a operei.

Labiș într-o bancă de școlar...

Și totuși... Nu sînt doar simple speculații pentru a putea îndura cu gîndul ceea ce e atît de greu de îndurat? Dispariția unui poet tînr care friza geniul.

4 *Fabulos recită* Margareta Labiș, sora poetului, „Scrisoare mamei“. Nu recită. Șoptește cu glasul, scrijelit, cu ochii clătinați, subțire, diafană. Pare că împlinirea cea înaltă o atinge slujind memoria fratelui. E în ea ceva care-ți spune că s-ar fi dorit ac-triță, să poată spune în fața sălilor arhipline ceea ce, acum poate spune, prin natura profesiei, unei clase de elevi. La versurile :

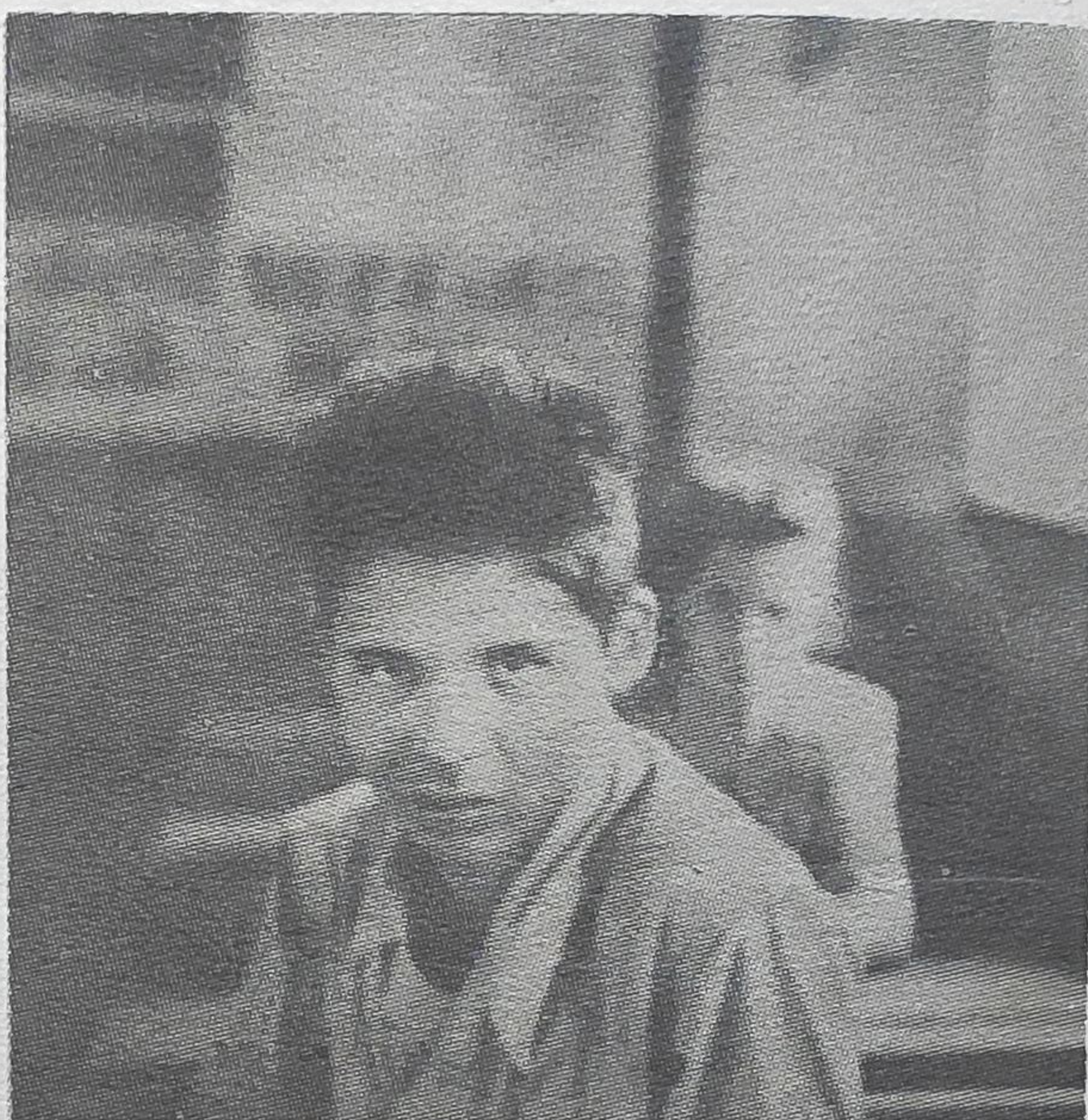
Fiindcă poezia lui Labiș este rezultatul tipic (vorba scumpă epocii) al unei situații socio-culturale aberante : blocarea accesului tinerilor în formare atît la autentică „tradiție internă“, cît și la bună parte din „tradiția externă“ (marea poezie universală). Poet „nou“ cu adevărat Labiș a fost (din păcate) mai mult decît oricare dintre postbelici. Împotriva instinctului și voinței tînrului poet (vezi descrierile rocambo-leștilor sale „contacte livrești“ cu Villon, Arghezi etc.), acesta a crescut într-un fel de „seră culturală“. Cursa sa cu timpul (al destinului propriu și cel istoric) e cu atît mai emoționantă : de la versificarea (abilă) a unor subiecte „obligatorii“, trecînd prin plasticizarea unor „scene de gen“, Labiș ajunge la descoperirea *propriilor* simțuri și simțiri (Sînt îndrăgostit ? E-un curcubeu...) și, în final (care a fost să fie chiar finalul-final), *la revelația lumii ca topos tragic*, în „Moartea căprioarei“.

De aceea „Moartea căprioarei“ îmi apare ca un poem „irepetabil“ : după el sau renunți la poezie, sau încerci să faci cu totul altceva (cum Labiș a și încercat în „Omul comun“, fără succes cred). De ar mai fi trăit, am fi citit, în continuare, un alt Labiș, sau nu ne-ar mai fi trezit nici un interes.

*

Mi-am dat seama, la un moment dat, că e îngrozitor să fii, la o vîrstă atît de fragedă (nici 20 de ani), autorul unei capodopere. Poemul în cauză tinde să te sufocă, să-ți sugă aerul, să ți se substituie. Să fii tînr, foarte tînr, viu și ambițios, vital și năbădăios, cu proiecte nesfîrșite în cap (inclusiv cel al „operei“) și ceilalți să-ți împingă mereu în față, să te oblige

Labiș într-o bancă de școlar...

Fiindcă poezia lui Labiș este rezultatul tipic (vorbu scumpă epocii) al unei situații socio-culturale aberante : blocarea accesului tinerilor în formare atât la autentică „tradiție internă”, cât și la bună parte din „tradiția externă” (marea poezie universală). Poet „nou” cu adevărat Labiș a fost (din păcate) mai mult decît oricare dintre postbelici. Împotriva instinctului și voinței tînarului poet (vezi descrierile rocambo-leștilor sale „contacte livrești” cu Villon, Arghezi, etc.), acesta a crescut într-un fel de „seră culturală”. Cursa sa cu timpul (al destinului propriu și cel istoric) e cu atît mai emoționantă : de la versificarea (abilă) a unor subiecte „obligatorii”, trecînd prin plasticizarea unor „scene de gen”, Labiș ajunge la descoperirea *propriilor* simțuri și simțiri (Sînt îndrăgostit ? E-un curcubeu...) și, în final (care a fost să fie chiar finalul-final), *la revelația lumii ca topos tragic*, în „Moartea căprioarei”.

De aceea „Moartea căprioarei” îmi apare ca un poem „irepetabil” : după el sau renunți la poezie, sau încerci să faci cu totul altceva (cum Labiș a și încercat în „Omul comun”, fără succes cred). De ar mai fi trăit, am fi citit, în continuare, un alt Labiș, sau nu ne-ar mai fi trezit nici un interes.

*

Mi-am dat seama, la un moment dat, că e îngrozitor să fii, la o vîrstă atît de fragedă (nici 20 de ani), autorul unei capodopere. Poemul în cauză tinde să te sufocă, să-ți sugă aerul, să ți se substituie. Să fii tînăr, foarte tînăr, viu și ambițios, vital și năbădăios, cu proiecte nesfîrsite în cap (inclusiv cel al „operei”) și ceilalți să-ți împingă mereu în față, să te oblige

Și totuși... Nu sînt doar simple speculații pentru a putea îndura cu gîndul ceea ce e atît de greu de îndurat? Dispariția unui poet tînăr care friza geniul.

4 *Fabulos recită* Margareta Labiș, sora poetului, „Scrisoare mamei”. Nu recită. Șoptește cu glasul, scrijelit, cu ochii clătinați, subțire, diafană. Pare că împlinirea cea înaltă o atinge slujind memoria fratelui. E în ea ceva care-ți spune că s-ar fi dorit ac-triță, să poată spune în fața sălilor arhipline ceea ce, acum poate spune, prin natura profesiei, unei clase de elevi. La versurile :

să reciti mereu același și același poem... pe care aproape ajungi să-l urăști; e-adevărat, tu l-ai scris, dar el tinde să devină un Frankenstein din cuvinte.

Poate că „pasărea cu clonț de rubin”, „vampirul de hirtie”, cum ar spune Michel Tournier, e chiar „Moartea căprioarei”.

*

Face parte Labiș din generația '60? Biologic, da: e cu doi ani mai tânăr decât Nichita Stănescu. Însă nici în „tematică”, nici în retorică, nici în limbaj Labiș nu are foarte multe puncte comune cu Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Blandiana, Ioan Alexandru, ca să nu mai vorbim de Sorescu. Dacă la începuturile sale generația '60 a fost labișiană („labișianismul” desemnând o atitudine „candidă” — existențial, dar și cultural — în fața lumii), aproximativ după '65 principalii poeți ce o compun au luat-o într-o direcție opusă celei a poeziei lui Labiș. Lirismului de tip romantic, al „eului” îi ia locul un lirism „impersonal”, modern, referențialul pierde teren în favoarea imaginarului, a limbajului, a „necuvintelor” (la Stănescu și Baltag mai ales), imediatului și „laicului” li se opun „arhaicul” (la Ion Gheorghe) și „misticul” (la Ioan Alexandru); patetismul labișian e „întors” de Marin Sorescu în ironie ș.a.m.d.

Mai degrabă, prin anumite trăsături, poeziile cele mai reușite ale lui Labiș trimit la poetica generației '80: autobiografismul, epicul, „realismul”, o anume bulimie lexicală, încercarea de a resemantiza, refuncționaliza sintagme și imagini din cele mai uzate ș.a.m.d.

Desigur, există și mari deosebiri, pe care nu le voi analiza aici. Însă, fără a face din el cu orice preț un anticipator al poeziei tinerilor, putem afirma că Labiș are în comun cu cei mai buni poeți ai generației mele obsesia de a descoperi *dincolo* de epic și biografic, de clișeele expresive, dar și *prin ele*, zonele de adâncime ale realității cotidiene, patternurile existențiale, id est simbolice.

*

Solitudinea puiului de moldovean transplantat în marele oraș din sud trebuie să fi fost teribilă: mereu îl despărțea câte ceva de ceilalți. De marii scriitori interbelici, care au supraviețuit public, vîrsta și formația culturală. De cei de o vîrstă cu el, talentul, gloria prematură și autenticitatea și profunzimea credinței în idealurile pe care le slujea.

Luat la 15 ani de pe băncile liceului din Fălticeni și transformat, peste noapte, într-un fel de poet național... Cu studiile neterminate, dar, la 20 de ani, redactor la una din puținele reviste literare existente... Plătit „regește” (adolescentul Labiș primea pentru un ciclu de poezii cît tatăl său într-un an de muncă), dar cu lecturi „dirijate” și pus să versifice șabloane elaborate de alții (șabloane, de altfel, extrem de incoerente, chiar contradictorii — sîntem în perioada 1950—1956).

Poetul, talentat, rămîne totuși un adolescent deru-

„Cred că pe masă vinul așteaptă-n adormire / E vinul roș din care pe-atunci n-ai vrut să-mi dai, / În vremurile-acelea săpate-n amintire / C-o mamă gri-julie și-un băiețel bălai”, suride o clipă parcă cerîndu-și iertare pentru vinovăția de-a nu-și fi putut reprimă o lacrimă.

5. *Neînchipuit de mult* a putut să vadă Labiș în timpul vieții sale. „Să vadă” adică să citească realitatea, s-o pătrundă, s-o judece, să-i descifreze sensurile, să-și releve scări axiologice pe criterii particularizate, fin analizate, disecate cu responsabilitate deplină. „Să vadă” adică să participe. Cîtă combustie ideatică în poezia sa! Ce putere de a privi lumea și de-a gîndi încă negînditul poeticesc. Hofmannstahl definea condiția poetului cam așa: „E ca și cum ochii săi nu ar avea pleoape”. Cît a putut să vadă Labiș, cît de mult i se potrivește spunerea aceasta!

tat, care ignoră mecanismele socio-politice (inclusiv pe cel al „propulsării” sale). Epoca a fost cu el, s-a recunoaștem, generoasă, dar și de o „severitate” ce ar trebui să dea de gândit tuturor celor prea grăbiți. La 21 de ani, Labiș era un mare „poet al timpurilor noi”, dar și un poet pe punctul să fie dat afară din U.T.M. (sanctiune nu tocmai benignă, uneori adevărată anticameră a infernului).

Și încă : steaua lui Labiș a răsărit pe un firmament golit de „stelele” autentice, înlocuite cu altele, de alamă sau de carton. În deșertul în care a apărut, firicelul de apă limpede al poeziei labișiene a putut părea însetaților mai prodigios ca un fluviu pentru cei obișnuiți cu un regim hidrologic normal... Și atunci ?

*

„La mort de la biche” (Moartea căprioarei) sună, în franceză, la fel ca „La mort de Labiș” (Moartea lui Labiș). Stupidă, atroce, premonitoare omofonie, într-o limbă romanică soră.

*

În loc de încheiere. Acum un an, luat de entuziasmul meu pentru ideea de antologie (una din formele cele mai eficiente de propagare a poeziei) proiectasem o antologie a poemului românesc. (Prin poem înțelegînd ceea ce teoretizează E.A. Poe în „Filozofia compoziției” : o poezie suficient de lungă și de complexă pentru a fi „memorabilă”, dar nici atît de lungă încît să se „descompună”). În acea antologie, la care, speriat de hățișul editorial ce mă aștepta, am renunțat deocamdată, „Moartea căprioarei” își avea locul său incontestabil, alături de „Luceafărul”, „Riga Cripto și lapona Enigel”. „Mistrețul cu colți de argint” etc.

E mult pentru un poet, e puțin ? Să vedem ce spune Kavafis :

„Aici unde ai ajuns nu e puțin lucru,
cît ai făcut e o mare glorie.”

(„Prima treaptă”)

ALEXANDRU MUȘINA

ICAR ROMANTIC

Pentru mine Labiș este un fel de Icar, romantic și revoluționar. Propunea zborul, avea în vedere cosmosul, Totalitatea. Atît de depărtat îmi este, încît destinul parcă i-ar fi înghițit poezia, ținînd mai mult de mit decît de realitate.

Obosită fiind — chiar și atunci cînd aveam vîrsta la care a dispărut poetul — adun cioburi de viață

6. Vorba „domnului Eugen” este molcomă. Gîndul drept. Iată-ne în jurul unei mese, aici, la Bucureștii visurilor și speranțelor. Există însă un „unde-va”, departe. Adică Poiana Mărului, Mălinii copilăriei. Și-mi amintesc : „Sînt bucuros că astăzi a nins întîi și-ntîi / Că azi întîia oară sînt drept precum o spadă. /.../

Deci în jurul unei mese, adunați azi, prietenii adolescenței. Părinții lui Labiș îi privesc, și-i amintesc cum arătau cînd erau niște tineri înflăcărați și cu ochii minții modelează cum ar fi putut să fie alcătuită imaginea fiului lor la 50 de ani.

Nicolae Labiș deloc ceremonios cu gloria și nemurirea într-un moment de destindere în care copilul îl umbrea pe poet.

oprindu-mă îndelung asupra fiecăruia. Aripile lui Labiș mi se pare că au ars demult.

DENISA COMĂNESCU

CURAJUL LUI NICOLAE LABIȘ

Numele lui Nicolae Labiș a ajuns la mine în legătură cu acela al lui Mihai Eminescu. Mi-a fost spus de un om care nu avea preocupări pentru poezie, dar care nu disprețuia aceste preocupări. A adăugat că Nicolae Labiș este sau ar fi putut să fie un geniu, nu mai țin bine minte. Poporul român are din origine un mare respect pentru cultură și pentru instituții. Cuvântul geniu este totuși mai presus de acest respect. Se vede după setea cu care este rostit și mai ales după faptul că nici un sinonim din limba română nu poate să înlocuiască plăcerea de a-l rosti.

Omul mi-a povestit și viața lui Nicolae Labiș, a atras și atenția mea, nepricepută atunci, asupra poeziei lui. În inerția celor spuse de acest om, am început să citesc în paralel poezia lui Mihai Eminescu și poezia lui Nicolae Labiș. Locurile nașterilor lor sînt apropiate. Se vede asta și în instinctul pe care îl au față de cuvînt: rostirea este o oficiere, imbinarea

7. E opt seara. Cu privirea ștearsă de melancolie, „dom' Eugen” îi petrece pînă la ușa pe prieteni, cei de-o seamă cu „băietu”. Sînt, la urma urmelor, atîtea amintiri la mijloc. Ele au devenit între timp istorie literară. Durerea cea mai intimă și mai nefalsificată a devenit piesă de muzeu. Îmi vine-n minte, auzind vocile molcome ale celor de-ai casei (ciudate asociații, poate dictate de emoție... cu siguranță dictate de emoție, doar îmi doream de-atîta vreme să-l

cuvintelor în sintaxa poetică este o filintă lungă, cu propria ei viață, uneori aparte de poezie, care trebuie respectată continuu și neumilită de aparența cuvântului.

Există în poezia lui Nicolae Labiș și obsesia temelor mari. Obsesie pe care literatura noastră o are înainte de ivirea lui Mihai Eminescu. Indiferent la consecințele pe care le-ar putea avea tratarea acestor teme, Nicolae Labiș pare a merge ca și cum ar fi fost soris despre el. Sînt multe versuri aici pe care puterea mea de înțelegere, cît e ea, le găsește foarte frumoase.

Moștenită de la un maestru, ideea că acela care poate să scrie un vers frumos poate să scrie un poem frumos, și cine scrie un poem frumos poate să-și scrie toată opera la fel, după nașterea primului vers frumos restul fiind o chestiune de caracter, mă face mai ales acum să cred că Nicolae Labiș a avut geniu.

O altă calitate a marelui poet tînăr ce mă îndreptățește să cred asta, este receptivitatea lui nelimitată la poezia modernă a sfîrșitului de secol XIX, pătrunsă la noi oarecum tîrziu și ascunsă în perioada în care Nicolae Labiș își făcea studiile.

Apoi, tendința lui de a lărgi orizontul poeziei în zone considerate de inchiziția criticii literare de atunci nepoetice.

Un sentiment al naturii eterne, o revărsare a vegetației și a astrelor îl mai aseamănă cu Mihai Eminescu.

Ceea ce în perceperea naturii îl deosebește totuși de geniul nostru național este o pătrundere în temă a faunei violente și un presentiment capricios al morții care îl apropie de sensibilitatea modernă.

Am auzit băieți bine frezați, cînd grațioșii și lacrimogenii minori interbelici erau în vogă, sau nerași și cu părul vîlvoi, cînd modernii sălbatici ai generației '60, generație pe care Nicolae Labiș a deschis-o și care pînă acum îi poartă numele, au ieșit la iveală, băieți fără forță adică, și fără mesaj, spunînd că Nicolae Labiș, chiar dacă ar mai fi trăit, s-ar fi terminat curînd, nu ar mai fi avut ce să scrie, ar fi ajuns manierist etc. Nu cred. Sînt convinși că, dacă ar fi murit la șaptezeci de ani și dacă ar fi fost lucid, Nicolae Labiș ar fi murit scriind, așa cum a murit.

Mediocrii agresivi îl făceau furios. L-au trădat atunci și acum. Singurul avantaj al trădărilor de acum este că păstrează numele lui Nicolae Labiș în actualitate, încercînd să plătească prin bine vechi greșeli de care, culmea, alții, nu ei, și-au dat seama. Rezistența acestora față de bunul simț al justiției literare cît de cît interesate de adevăr este minimă. De fapt, oamenii aceștia nici nu există pentru artă, dar arta este suficient de generoasă pentru a suporta și ea paraziții ei.

Iubesc mult curajul lui Nicolae Labiș. Dacă aș fi trăit cu el deodată și i-aș fi stat cît de cît în preajmă, cred că l-aș fi adulmecat o perioadă și, dacă aș fi fost convinși că nu-i fac rău, aș fi sărit asupra lui fără să mă ajut de nimeni.

C.L.

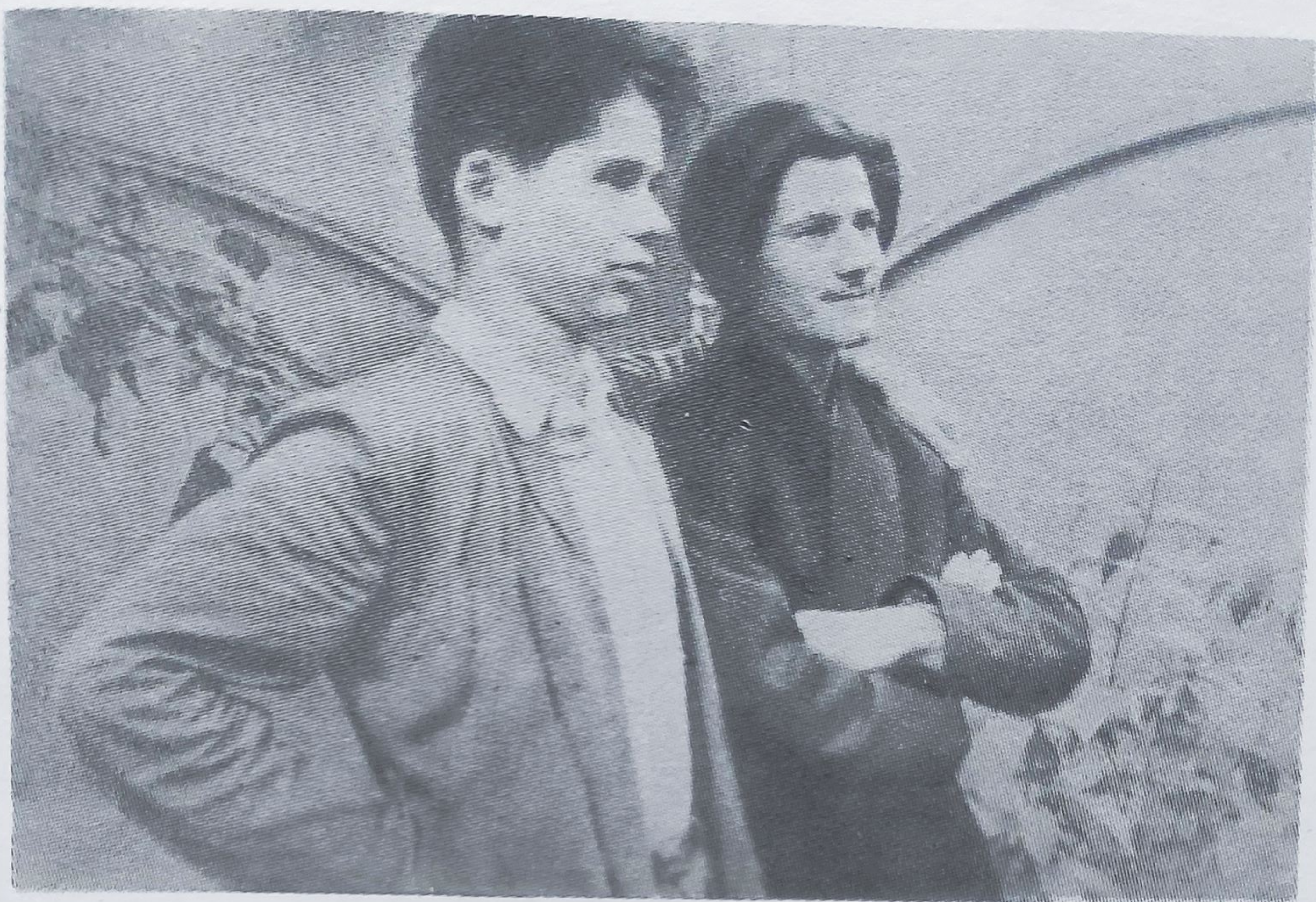
AURELIAN TITU DUMITRESCU

cunosc !) imaginea micii anemone pe care Rilke o văzuse cîndva la Roma : „Ea se deschise în timpul zilei atît de mult încît noaptea nu s-a mai putut închide.“

Imprudența divină de-a trăi viața pînă la ardere, pînă la punctul de extrem? Privirea în ultima ei extremitate ?

Poezia lui Nicolae Labiș trăiește și-ncolțește poezie în atîtea suflete...

La „masa copiilor“, Horia, fermecat de descoperire, desenează pe-o foaie de dictando conturul propriei mînuțe.

Alt joc : poetul Hristache Lungu travestit in... Gogol, alături de Nicolae Labiş interpretându-se pe sine.

„PRECUM WHITMAN ODATA“

Cum se înlanţuie, cum se distanţează generaţiile creatoare ? Cum se întâmplă exact în artă reconfortanta idee că nimic nu se pierde (chiar dacă) totul se transformă ? Ei, de-am cunoaşte misterul acestei alchimii...

Nicolae Labiş, care, anul acesta abia ar fi împlinit cincizeci de ani, e, firesc, contemporanul nostru. *Dar în cel fel, mă întreb.* (Citeam în adolescenţă poeziile sale căutînd în josul paginii anul în care au fost scrise, măsurîndu-i neverosimila vîrstă după vîrsta mea de atunci... pe cînd el nu mai era printre cei vii — demult părea să nu mai fie, un vis părea să fi fost, cu totul şi cu totul de flacără.) Numărătoarea şi măsura mea nu se potriveau cum nu se potrivesc în cartea scrisă de un matematician — vrăjitor pentru fetiţa Alice. Poetul însuşi se privea cu halucinantă atenţie în creştere şi mîndru şi îndurerat. În adevăr, puţini sînt artiştii la care să poţi observa o mai uimitoare evoluţie... într-o zi cît alţii într-un an, destin de erou căruia viaţa avea să-i fie prea devreme curmată (de zeii pismaşi), reverberînd tulburător în timp.

ACASĂ LA NICOLAE LABIŞ

Trecînd pe uliţele Măli-
nilor, printre casele afun-
date-n zăpezi, într-o zi
înalţă lunecată-n depărtare
peste spinările albe ale
munţilor... E un peisaj de
iarnă bucovineană, aproape
încredibil, creionat pînă în
cele mai mici detalii din
care nu lipseşte nici apa-
riţia fugară a unei sâni cu
zvon de zurgălăi, nici fu-
ioarele molatice trase din
hornuri. Prima tentatie : a
încerca să regăseşti în
chipurile fugare ale copii-
lor ce năvălesc zgomotoşi
din curtea şcolii imaginea
lui Labiş la vîrsta inocen-
ţei. Intru într-o sală de

Îmi place pentru intensitatea ei și spontană și programatică. Pentru formidabila ambiție de a fi atotcuprinzătoare și întemeietoare. Pentru candoarea forței și forța candorii, pentru încrederea în spirit și cuvânt. Această încredere în rostire, în retorică îl situează, pentru mine, într-o epocă de aur, la care privesc cu firească nostalgie... și un fir de scepticism. Există un indicibil farmec în glasul juvenil, în culorile tari și tranșante ale poeziei lui Labiș. El se teme de un singur lucru: de indiferență. Indiferența și inerția sînt un sacrilegiu la adresa Vieții. Lupta cu inerția — aceasta ar fi o definiție a artei în general. Cu inerția luptă și poezii mai noi. Dar altfel. Altfel.

Privesc cu uimire și tandrețe versurile munteanului din Mălini, ale băiatului care a vrut, precum Whitman odată, să cuprindă în cuvîntul său destinele tuturor — pînă la vietățile sălbatice, pînă la arbori... și licăririle Adîncului pe care se simțea stăpîn. Cunoșc magia și forța incantațiilor sale de tînăr sacerdot. Revin la cărțile sale, cum în fiecare primăvară privesc floarea de liliac. Cu uimire și tandrețe. Fără dorința de asemănare. Timpul meu e altul. Altul. Dar cum arată, totuși, apele freactice care unesc generațiile dincolo de ceea ce, cu ochiul liber se vede a fi atît de diferit?

IOANA IERONIM

„ȘTIAM CĂ VA MURI ȘI C-O S-O DOARĂ“

Tocmai îmi făceam de lucru, tinerește, pe lîngă Florin Iaru cel atît de injuriat și cel atît de agasant de simpatic al nostru prieten și om de bine cînd, ce să vezi, vine călare întrebarea: cum ar fi receptat (recepționat?) Labiș Nicolae acum, la cincizeci de ani de ziua lui? Domnul „de Labiș“, cum i-ar fi zis dragul de drag al nostru cuvios Nichita (fie amintirea sa în permanență!) este ca un fulger roșu prin poezia română. El nu are 21 de rubine ca ceasul ăsta al meu „Citizen“, ci numai vreo 16, dar este waterproof și shockproof.

Și ce-i cu chestia aceasta? Ce semnificație adînc de regeneratoare poate declanșa cetitul cărții „Primele iubiri“ sau ale celei sobre și postume „Lupta cu inerția“? Ce semnificație regeneratoare mai are acum sunetul de clopot de argint al stupidului decembrie '56? Sînt niște întrebări la care nu s-a răspuns încă și la care nici nu se poate răspunde cu unul sau cu două răspunsuri. De ce?

Păi, uite de ce:

a) mitul inițiativ al căprioarei moarte (oare?) se adună cu clonțul rubiniu al destinului rimbaldian al poetului;

b) trăsnetul lacom de topire a cărnurilor într-un eres este fin sugerat în niște versuri ca acestea: „Tăcerea se izbește de trunchiuri, se-ncrucișe, / se face depărtare, se face nisip. / Mi-am întors către soare unicul chip, / umerii mei smulg din goană

clasă și toate privirile se întorc iscoditoare spre mine. Desigur, îmi spun, fiecare dintre tîncii aceștia năzdrăvani cunoaște cîte ceva despre Suha, „apa de cleștar și de stele“ furișată acum sub pojghiță de ghiată, despre culmea Stînișoarei, abia bănuită printre perdelele cu fum lăstate pe zare, despre dealurile din jur, acolo unde își au sălaș peste vară turmele de mioare, ori despre diminețile limpezi ivite peste coamele pădurilor. Întreb totuși: „Ce știți despre Nicolae Labiș?“ Răspunsurile au o naivitate fermecătoare: „A fost un poet care a scris foarte multe poezii“, „...a compus multe poezii frumoase“,

Din Lexicon : „Mălin (Padus racemosa), arbust din familia rozaceelor, înalt de 3--15 m. cu frunze eliptice dintate și cu flori albe, mici, plăcut mirositoare...”

frunzișe. / Cîmpul tăindu-l pe două potcoave / Calul meu saltă din lut, fumegînd. / Ave, mă-ntorc către tine, eu, Ave ! / Soarele a izbucnit peste lume strigînd. / /” ;

c) roua din vîrsta cultă a poetului popular trece de la un alt poet spre un altul (vezi și b !) ;

d) obiectul poeziei lui Labiș este copilăria regăsită în liniște, ca și cum ar lua-o cineva la plimbare pe linia acceleratului și nu s-ar uita nici în urmă, nici înainte ;

e) avîntul sincer pe care cu mare nesinceritate mi-l picură în ureche taică-meu atunci cînd vorbește de glasul unei epoci, își întinde aripile și se unește cu sezonul în INFERN ;

f) apa cea amețitoare care se clatină limpede nu este alceva decît paharul pe care-l întinzi iubitei la primul pătrar al nopții ;

g) cuceritor și mineral, liniștit și impulsiv, copil mustăcios cu privirea pierdută într-un albastru naiv, Labiș este mai mult poezie decît poet.

Vedeți, cititori dumneavoastră, că nu este atît de ușor să definești poetul din coaja poeziei oricît de stîngace ar fi aceasta din urmă. Lichid, curgînd diafan peste lucruri diafane, Labiș este un început curat al noii literaturi române. El vine familiar și ne bate pe umeri și ne invită la un pahar cu lapte din pădurile stufoase și din izvoarele la care s-au dus să se adape și nu s-au întors curînd Nichita Stănescu. Labiș trăiește în primul rînd prin generoasa naivitate de a da nume marilor poeți de după el (nu trebuie să ne fie teamă de cuvinte și nu trebuie să mă priviți cu condescendență atunci cînd spun că avem mari poeți în cei o sută de ani de literatură în sensul cel occidental al termenului). El i-a botezat Nichita, Ștefan Augustin, Virgil, Leonid, Emil, Mircea, etc.

„...el este un poet foarte bun“, „A fost poetul nostru“, „Toți oamenii din sate și orașe vin și văd casa și statuia lui“. „Eu știu despre dînsul că a avut muzeul din Mălini“. Cineva zice : „...A fost primul poet din comuna Mălini“, pentru ca altul să „reformuleze“ afirmația : „El a fost poetul cel mai mare din comuna Mălini“.

A veni la Mălini înseamnă a veni acasă la poet, înseamnă a pătrunde în universul său fabulos, populat de întîmplări și ființe pe măsură și, poate, mai înseamnă a te purifica

Orice început este greu, ne-o spun mulți începînd cu Goethe și terminînd cu versul pe care l-am așezat în fruntea rîndurilor acestora ale mele. Orice început este greu și dureros de dulce. Cred că sînteți în asenti-mentul meu să ne gîndim la domnul Dujardin cel care a inventat procedeul, cauza, iar nu ocaziunea lui Ulysses al lui Joyce. Pentru toți acești Champol-lioni ai hieroglifelor fugare numite poezie, pentru toți acești partizani ai energiilor care țin doar o filfiire de aripă, Nicolae Labiș este un bloc de piatră așezat la baza Marii Piramide (Atenție : baza Marii Piramide are peste patru hectare !). Nicolae Labiș știe cel mai bine acest lucru de prisos pentru orice poet și anume că munca sa este anonimă. Nicolae Labiș nu este crinul, ci substanța aceluia crin. El este, dacă vreți să auziți cuvinte mai adevărate decît ar putea să vă plîngă cei care i-au fost direct apropiați, penajul păsării care zboară. Ce spuneți de asta ?

NICOLAE ILIESCU

PENTRU O MAI DREAPTĂ LECTURĂ

sub fulgerul întrebărilor lui necruțătoare. Oamenii de-aici au ceva din solem-nitatea sălbatică a locu-rilor. Tăcuți, ambicioși, ponderați. Viața lor se des-fășoară în consens cu ro-tirea anotimpurilor. La mare cinste se află dati-nele, obiceiurile tradițio-nale. „Urcatul oilor“, bu-năoară, se desfășoară după un ritual pe cît de vechi, pe atît de încărcat de sem-nificații. Petrecerile de la cumpăna anilor, începute cu așa-numita refenea și prelungite pe durata cîtor-va săptămîni, au fastuozi-tate și grandoare de spec-tacol. Atunci frunțile se descrețesc, veselia debor-dează, cîntecele se fac iar auzite, poveștile prind să se înfiripe și să capete proporții. E semnul bucu-riei de a trăi, este cea mai nesofisticată expresie a se-tei de viață : aprigă, pătî-masă. Copilăria poetului

Dacă poezia lui Labiș m-a influențat în vreun fel ? Răspund fără să am vreo îndoială : nu, după cum nu cred că se poate vorbi despre o influență semnifica-tivă a poeziei sale asupra contemporanilor săi și ai noștri. Am să spun deîndată de ce, nu înainte de a arăta că adevărata semnificație pe care Labiș a avut-o și o are pentru mine — și cred că pentru toată lumea — ține nu de poezia sa, ci de valoarea de simbol căpă-tată de figura poetului : ieșirea din „ceața“ epocii (deși de ieșit avea să se iasă — totuși ! — ceva mai tîrziu...) ceruse jertfă omenească. Și Labiș, pe post de erou cu pieptul gol în fruntea alor săi, și-a jucat impecabil rolul. Rol care, avînd în vedere datele par-ticulare ale „interpretului“, i-a fost mai apoi contes-tat, nu numai prin subapreciere, ci și — paradoxal — prin supraapreciere. Între „genial“ și „minor“, toate epitetele au fost încercate pentru găsirea justei mă-suri de apreciere. Cîndva, cel din urmă a putut scan-daliza ca o impertinență iconoclastă, astăzi întîiul pare venit cel puțin din exagerare proprie entuziasmului. Fluctuațiile de apreciere caracterizează, în fond, nu atît poezia la care se referă — sau nu numai poezia la care se referă — cît momentele cînd au fost făcute, adică o evoluție a mentalității receptoare. Sfîrșitul tragic al lui Labiș transformat rapid, grație unui me-canism ce nu dă greș vreodată, în aureolă, a însemnat practic o punere în paranteză a poeziei ca atare. E drept că o aureolă nu se poate sprijini pe nimic : Labiș era deja poet autor al unui număr destul de mare de texte (edite și inedite — nu intru în amă-nunte). Ceea ce impresionase încă din timpul vieții și a fascinat apoi după moartea poetului a fost pro-fesionalismul versurilor sale. Profesionalism — se în-telege — într-un sens determinat de epocă, adică res-

trîns la recîştigarea, deocamdată, a abilităților elementare : rimă, ritm, combinații strofice, modelate nu din elan proletar ci chiar cu mîna de poet. Autorii generației lui Labiș, cei cărora le datorăm readucerea în anii '60 a poeziei în cîmpul literaturii, au avut aproape toți începuturi impersonale, reductibile la vocea unică a junelui care vrea să scrie poezie și învață să o facă luînd abecedarul de la a și b. Labiș a fost, în acele momente, un punct de vîrf incontestabil : sub mîna lui cuvintele sunau cu adevărat a poezie, strofele se legau și părăseau aerul diletant al producțiilor pe-atunci încă cerute. Asta i-a și adus, dincolo de adulația stîrnită de imaginea romantică a geniului care arde ca o torță, aprecieri unanime. E însă, în același timp, și punctul în care intră în acțiune mai degrabă sociologia literaturii decît judecata estetică. Pe măsură ce treapta cîştigată atunci a fost asimilată, poezia sa a început să scadă, să „dateze“. Au început să se vadă și naivitățile imagistice, nu tocmai rare din moment ce poetul nu ajunsese încă să se distanțeze de retorica „romantică“ îndeajuns pentru a o putea controla, și mai ales naivitățile tematice, reziduuri ale modului de versificație curent în epocă. Nu i se poate contesta (și lucrul își are semnificația sa aparte, favorabilă poetului) autenticitatea patosului, tragerea de inimă a celui ce se simte punînd efectiv umărul la treabă. Însă, chiar susținut de abilitate poetică, patosul n-a putut nici atunci face singur poezie și versurile reportericești ale lui Labiș suferă și ele, fie și la altă scară decît ale altora, de ilustrativism. Nivelul scade cîteodată pînă la cel de broșură de popularizare pusă — de pildă — în slujba răspîndirii unei imagini luminoase a colectivizării : „Cînd a venit schimbarea atît de așteptată, / În colectiv găsindu-și loc propriu de cosit, / I s-a părut deodată că visele, uitate / Și-mbătrînite, au întinerit.“ (*Slutul*)...

În schimb, cînd s-a întors către sine și a încetat să mai privească lumea „obiectiv“, Labiș s-a dovedit dintr-o dată un poet cu adevărat interesant și profund. Postumele din *Lupta cu inerția* au și fost în justă consecință apreciate ca notabilă realizare poetică. Labiș auzea acum zvonul magmelor ascunse, se simțea „spirit al adîncurilor“ și vedea poezia ca pe o atracție tulbure de contrarii : „Deși-i din implicații și rămurișuri pure / Ori din cristale limpezi ce scînteind se rup, / Intrînd în ea, să tremuri ca-n iarnă-ntr-o pădure, / Căci te țintesc fierbinte, prin gheturi, ochi de lup.“ (*Poezia*). În alte locuri, Labiș a construit alegorii cu sensurile fecundate de ambiguitate, ca în *Rîsul*, *Albatrosul ucis* ori *Moartea căprioarei*. Acest din urmă poem sfidează uzura la care l-a supus prezența în manualele școlare și rămîne remarcabil în ciuda lungimilor și explicitărilor („Dar legea ni-i deșartă și străină / Cînd viața-n noi cu greu se mai anină“...), încă deschis unor linii de analiză insuficient explorate (semnificația inițiativă, sugestia psihanalitică).

Dacă tragem linie și adunăm, găsim în opera lui Labiș cele mai promițătoare premize, dar proiectate pe fundalul perisabil (și de-acum perisat !) al imperativelor epocii. Înainte de a încerca o concluzie asupra

s-a consumat între acești bărbați aspri și blînzi, capabili să răstoarne stînci, dar să și mîngie o floare, pe acest tărîm mioritic pe unde „își purtară spița sciții bărboși“.

Cît de vie este amintirea lui Labiș la Mălini ? Oricine te poate îndruma spre casa din Poiana Mărului, casa bătrînă cu pridvor larg, în spatele căreia se mai află grădina cu meri și cireși, spațiu de hoinăreală și visare, ori spre ultima reședință a familiei devenită azi „fond memorial“, oricine nu se îndoiește să facă mărturie despre locul „exact“ în care a fost împușcată Căprioara ; se mai găsesc încă foști tovarăși de ghidușii gata să depene cu încîntare

și respectuoasă sfială „pă-tanii din acea vreme“, al căror erou va fi de fiecare dată „Nelu cel mic și șotios“, se mai găsesc colegi de școală evocând „celebrele“ serbări, unde-și recita Labiș poemele de început, sau rememorînd peregrinările sale de vacanță: „...cînd venea acasă își arunca hainele de oraș, îmbrăca o cămașă de in și pornea spre munți. Împreună cu moș Gheorghe Panțîru urca pe Stînișoara și Muncelu și poposea pe la stîni. Acolo îi plăcea să-i asculte pe ciobani cîntînd din fluier. Pe urmă cobora pe la Masa Tîlharului de lîngă Poiana Lungă, pe la Strungile lui Zaharia pînă la moara de pe Suha“.

„Am fost stup de poftă și miere“. Labiș începe să devină o poveste frumoasă transmisă din gură în gură, o poveste aureolată de aripa fanteziei, spusă pe îndelete și nu fără mîndria dintotdeauna a implicării celui care istorisește la hotarele ei fabuloase.

ION BELDEANU

acestor date, trebuie să spun că sînt în principiu de acord cu ideea că fiecare artist trăiește exact atît cît trebuie pentru a-și împlini opera: un Goethe mort la cei 39 de ani ai lui Eminescu n-ar fi fost Goethe cel pe care îl știm, ci un alt artist, după cum Eminescu ajuns la 82 de ani n-ar fi Eminescu nostru. Cred totuși că pe Labiș această legitimă idee îl poate îngădui, grație condițiilor istorice speciale, drept excepție. Să nu uităm că, antologîndu-se mai tîrziu, poeții care au pornit odată cu el au eliminat consecvent versurile scrise în acei ani. Un Labiș evoluat, rafinat și personalizat ar fi făcut probabil în mare măsură la fel. Și dacă punem alături poezia de atunci a acelora cu poezia lui Labiș, net superioară pe anumite zone ale ei, putem spune fără exagerare că avem în Labiș o mare promisiune neîmplinită, un prototip al artistului barat de destin. Stagnată prematur, poezia sa nu are propriu-zis o „marcă“ proprie. „Sunetul labișian“ semnalat cînd și cînd de critică în versurile cutărui autor mi se pare o formulă-tip, codificatoare a celui ton supraindividual al poeziei, reverberat cu maxima puritate posibilă în textele lui Labiș: o anumită cadență, un anume elan, un mod de a privi lumea și de a purcede la drum, tînăr, senin, cu mînele suflecate. Simpatice, prietenoase, imaginea s-a întîlnit cu aceea a adolescentului Labiș, preluîndu-i numele și aura. Dacă așa stau lucrurile, atunci e cazul să recunoaștem că vedem de obicei în Labiș mai degrabă un exponent, un autor reprezentativ. Fără discuție, nu e puțin lucru. Ne-ar mai trebui calmul și luciditatea de a porni abia de aici o analiză dreaptă a operei. Deocamdată, Labiș continuă să fie, la atîția ani de la moarte, un „caz“. Și continuă prin asta să însemne pentru noi mai mult decît înseamnă poezia sa, păstrată încă în acea paranteză. „Lupta cu inerția“, sub semnul căreia Ion Pop a așezat întreaga generație '60 (în *Poezia unei generații*, Editura Dacia, 1973), continuă să fie eticheta unei stări de spirit supraindividuale și mai puțin calea către portretul unui poet, pe nume... Actualitatea prelungită a „cazului“ Labiș intră, alături de atîtea alte elemente, în compoziția socio-psihologică a momentului cultural pe care îl traversăm.

...Dar asta cere o altă discuție. Să mai adaug traducînd în alți termeni, că Labiș a apucat să trăiască doar etapa de tinerețe a lui Niculae Moromete, cea de entuziasm și spontaneitate. Rămîne să ne închipuim fiecare ce-ar fi scris poetul ajuns la etapa „marelui singuratec“, a meditației și îndoielii. ...Și să închei citînd un uluitor pasaj dintr-un articol al lui Fundoianu:

„N-am priceput niciodată ce se numește în artă publicul.

Să fie oare gloata care se adună în jurul tău, numai atunci cînd te calcă tramvaiul?“

Premoniție! Articolul apărea în *Rampa* la 25 noiembrie 1921 (am citat după ediția B. Fundoianu, *Imagini și cărți*, Editura Minerva, 1980, p. 406). După 14 ani, și cu alți 21 înainte de 21 decembrie 1956, Labiș avea să vadă — cum se zice — lumina zilei...

ION BOGDAN LEFTER

SIMPLE ÎNSEMNĂRI

(„Crîmpee de idei neterminate“)

NICOLAE LABIȘ

1

Avea un spirit de o mobilitate extraordinară, dar în jurul lui se întreținea o atmosferă ciudată, greoaie, parcă te-ai fi aflat într-un univers străin, fără inerție...

2

Era plictisit de ea ca de propriul lui suflet...

3

Îi plăceau parcurile în care dezordinea naturii era oarecum stilizată, păstrându-și totuși farmecul, necunoscutul și chiar după ce învăța pe de rost așezarea ideilor reținea tulburarea întâiilor surprize, străbătându-le...

4

Cred că am ochii nefiresc de largi ! Doamne, cât de multă lumină ! Câtă lumină !

5

Cine nu vrea să înțeleagă o poezie, apoi n-o înțelege, tovarășe F. Trebuie să vă mărturisesc cinstit că-ntr-o perioadă când aveam o aversiune exagerată pentru dv., nu vă înțelegeam nici o poezie.

6

Lucrurile tragic capitale spuse pe un ton natural vesel dau impresia de vitalitate.

7

Sînt uneori ca un om care vrea să spună cele mai simple și adînci adevăruri. Dar nu cunoaște limba celorla cărora vrea să le vorbească.

8

Unii trăiesc pentru gloria poetică întru eternitate. Pentru un mormînt cu coroane frumoase, pentru ediții definitive. Dacă numai pentru atîta trăiesc, nu face ! Mai bine rogi să-ți spuie toți „maestre“ și renunți să scrii. (Și lași condeiul dracului de zestre).

9

Universul începe de la marginile cunoașterii și poezia dincolo de ultimul vers.

10

De scris : „Ciclul“ : 1. Ciclul curajului ; 2. Ciclul zorilor ; 3. Ciclul foamei ; 4. Ciclul somnului ; 5. Ciclul iubirii ; 6. Ciclul morții ; 7. Ciclul ideii ; 8. Ciclul epocii (epoca văzută) ; 9. Ciclul îndoielilor ; 10. Ciclul siguranței ; 11. Ciclul viselor ; 12. Ciclul soarelui.

11

„...Cînd N. coborî din tramvai, pe șoseaua Kutuzov se cerneau florile scuturate de tei, împrăștiind un parfum pătrunzător și uscat ca sacii cu flori de tei din pod, de acasă. Sub cerul înalt, cu nouri subțiri,

treceau vertiginos avioanele argintii cu reacție, sporind permanentul vacarm citadin. Era dimineață și pe aleile cu umbra groasă cursă pe pavaj treceau perechi îndrăgostite, oameni, căței și gîze. N. era obosit de călătoria lungă de noapte și simțea o bucurie nervoasă, însuflețită de spațiul modern care-l învăluia în sonoritatea sa nouă și care-l atrăgea. Nu putea gândi la nimic, culegea numai impresie după impresie, comentîndu-le sumar și depozitîndu-le în creier pentru o selecție mai tîrzie. Căută cu ochii un local în care să poată bea un țap improspător și găsi îndată...

(*Ulterior, cu creionul :*)

„Sterilizarea durerilor prin abrutizare. Medicament care dă impresia vindecării viciind organismul.”

12

„...În evoluția sa anevoioasă N.L. a străbătut locuri tenebroase, care mai tîrziu i-au oferit material interesant, dar prin care a purtat ca ciobanul o turmă, pe majoritatea colegilor săi. Unora le-a adus foarte mult rău. Probabil că ratatul Al. D. a intuit oarecum just toate acestea. Pentru că a intuit instinctual numai și pentru că s-a comportat inept a plătit-o...”

Dar N. L. nu putea fi înlăturat. Firul existenței lui era împletit fără putință de destrămare în țesătura existenței celorlalți, legînd foarte multe din ochiurile centrale. Nimeni nu-i mai putea întoarce pașii ce urmară primului pas pe treptele exterioare școlii de literatură. Totul a decurs firesc, locurile comune au conturat rezultante sigure ascunse sub bolțile și pereții clădirii școlii.

Dealtfel N. L. a adus și contribuții pozitive prin exigența, pasiunea și luciditatea inteligentă a sa. Avea un uimitor simț al adevărului și simultan era expus celor mai complicate erori. Avea oroare organică pentru viciu fiind totuși victimă (în unele privințe platonice) necunoscătoare viciului, ades. Entuziasmul cu scepticismul, sensibilitatea extremă cu imobilitatea sufletească dureroasă, siguranța cu neliniștea și neîncrederea în sine, vitalitatea cu melancolia apăsătoare, toate epitetele ce i s-ar fi putut da erau dublate ca-n matematică de antipozii lor. A fost în felul lui un mare dezechilibrat, găsind echilibru relativ numai în goana lui vertiginoasă către un echilibru.”

București 2 Mai 1954

13

„De ce să ne ascundem ? Sîntem cu toții vicioși. Unuia îi plac sardelele sau piftiile, altuia vinul sau sîinii femeilor, altuia țigările sau poeziile lui Barbu, altuia toate acestea împreună. Dar mai presus de viciile noastre, căci toate defectele sînt vicii, noi am gîndit, „noi am văzut idei”. Și dacă mîine baccilul, ștreangul sau banalul accident va pune capăt existenței noastre, generațiile viitoare vor ști și ce-au gîndit generațiile noastre.

Da, sîntem niște vicioși, în accepția pe care am dat-o noi cuvîntului. Dar viciile noastre sînt sublime.

Oh, viciu scump, tu, dragoste de țară, manifestată uneori chiar față de banalii tăi mici cu țuică ardelenescă !

Voi, cititorilor de azi și mîine, să știți că sîntem mai moderni decît voi. Noi, ridicați cei mai mulți dintre brazde, am îndrăgit fermecătoarea clocotire a marilor metropole, ne încîntăm de caniculele verilor toride cînd abia mai putem respira de căldură. În noi veți găsi suferința fînului cosit, uscat de razele nemiloase, și superba semeție a blocurilor cu paratrăsnete în vîrf.

Da, sîntem în Balcani și am văzut idei. Noi exprimăm, singurii, balcanismul ideatic și tînăr. Vom privi deci cu egală simpatie năzdrăvăniile sau ideile mature, dar vom ști să înălțăm o scară a valorilor.

N. LABIȘ

14

„Despre omul care luptă împotriva tiraniei și necinstei într-atîta timp cît acestea îl lovesc direct în situația sa socială. Ideal de viață : luptă cu sinceritate și pasiune împotriva lor. Cînd această luptă îi aduce merite estetice ori intelectuale, devine invulnerabil adversarilor săi vicioși. Idealul de viață s-a consumat. Va înceta să mai lupte împotriva vechilor aversiuni, va aluneca parțial și treptat pe panta îngăduirii sau chiar profesării lor. Omul s-a isprăvit pentru că nu slujea ideii ci accidentalului, din prea multă dragoste de sine.”

15

„INTIMA COMEDIE”

(Schită de poem)

Mă aflu cufundat în mine, la mare adîncime. Afară se aude numai murmurul acesta nitmic, filtrat prin straturile dese

străbătute, dar aici glasul meu răsună puternic, ameteindu-mi timpanele; totuși la voi nu ajunge decât murmurul acesta ritmic, filtrat prin straturile dese străbătute.

Ascultați-mi vorbele acestea, ecourile care au ajuns până la voi. Când mă voi fi ridicat afară, în lumea terestră de sus, în lumina solară, eu poate le voi fi uitat; ascultați-mi vorbele acestea, ecourile care au ajuns la voi, ca să mi le reamintiți.

Vorbele mele se amplifică ori se sparg de cupola cerului meu. Îmi port pașii pe cîmpurile mele, prin pădurile bătrîne moștenite din străbuni și pe lângă complicatele construcții pe care le-am zămislit cu trudă de curînd. Frații mei, oameni, vibrațiile voastre răzbat pînă aici și se încheagă aici într-o simfonie furtunoasă și eu mă aflu aici ca să vă înțeleg cît mai bine.

Dar un popor învălmășit de umbre și vedenii și apariții încarnate, se zbugiumă chinuitor și-ncerc să liniștesc o clipă mulțimea lor tălăzuită și să le cer să facă pace și să așeze pace în împărăția mea.

Pentru ca să vă pot auzi mai bine pe voi, pentru ca sufletul meu să guste ne tulburat farmecul sufletelor voastre.

16

NOTE DINTR-O ȘEDINȚĂ

(...)

3. În colaborare cu resortul „munca profesională”, se va urmări felul în care în creația tovarășilor noștri se vede nivelul pregătirii ideologice.

Se propune organizarea unei discuții asupra acestei probleme într-o ședință plenară.

B.

Propun următoarele teme care s-ar conveni să fie obiectul discuțiilor cîte unei ședințe plenare:

1. Despre unele manifestări ale dogmatismului în critica literară și în viața literară (schimburi de idei întâmplătoare, redacții, îndrumare, etc.)

2. Despre unele probleme ale economiei naționale, în lumina tezelor marxist-leniniste, pe baza experienței tovarășilor noștri (documentare, etc.)

*

(După cum ușor se poate vedea, s-a păstrat numai fila a doua a însemnărilor. Chiar și aceste puține cuvinte ne oferă o imagine a modului în care poetul înțelege să înceapă „lupta cu inerția”. Micul text are și o „istorie” deosebită. El a aparținut unei bune prietene a lui Labiș, Stela Pogorelovski, devenită, după moartea sa, soție a lui Aurel Covaci. În septembrie 1972 Stela a oferit acest manuscris labișian „Lui Nichita, de la Lae și sufletul lui tremurat atunci și în mine.” pentru ca în aprilie 1973 Nichita Stănescu să-l dăruiască, la rîndu-i, tot unui prieten și tot cu dedicație: LUI TOM, IUBITORULUI DE LABIȘ DE LA NICHITA, IUBITORUL DE LABIȘ.

Însemnarea, INEDITĂ, pînă acum, se transcrie din Colecția ultimului său posesor, G. Tomozei.)

SECVENȚE CU LABIȘ

1. Văleni — Poiana Mărului

Văleni — Poiana Mărului...

Nu, Vălenii nu sînt o reeditare în mic a Mălinilor ca în alte locuri, ci sînt un sat ce a depins și depinde administrativ de Mălini (cu care dealtfel nu seamănă), dar care își păstrează o perfectă individualitate. Ambițiile Mălinilor de a se compune ca un adevărat târgușor n-au parcă nimic comun cu Vălenii — mărunță obște luminînd un „ciob“ al pădurilor urcînd implacabil praguri de piatră, montane, cu case mici „zidite“ evident din... lemn și avînd un aer aproape vesel, de o vărată transparență.

Nu e altfel nici casa în care s-a născut Nicolae Labiș (vag posomorîtă de ploi și de ierni), casă simplă cu obișnuitele două odăi și cu tindă cu un cerdac de lemn destul de înalt spre a oferi în spațiul rămas gol un loc de adăpost pentru lighioane și avînd pe lîngă ușa de la intrare, străjuită pe laturi de două ferestre dispuse simetric și o altă ușă dînd în ograda școlii.

Aici a trăit viitorul poet de la naștere, 1935 și pînă la strămutarea la Mălini (1948).

2. Din copilărie

Veghindu-și cuvințcios copii, dar necăutîndu-le în coarne, soții Labiș învățaseră de la oamenii locului tehnica arhaică a deprinderii celor mici cu „greul“.

Iată o imagine : pe cînd Nelu era încă sugar, Labișii s-au dus la niște rude cu trăsura. S-au întors noaptea. Pe băiat l-a apucat un plîns, ca niciodată. Părinții, speriați ca la primul copil, au coborît și ținîndu-l unul de cap, altul de picioare, l-au legănat în plin cîmp pînă ce l-au adormit. Între timp, trecînd pe lîngă ei cineva cunoscut, s-a coborît din brișca lui să vadă ce lucru grav s-a întîmplat. Cînd a văzut omul despre ce e vorba, și-a căutat liniștit de drum, dîndu-le părinților sfatul să-l lase pe copil să plîngă...

Altădată (după un episod aflat de la părinți de Constantina Breazu) cînd Nelu era de doar trei ani s-a dus cu tatăl său la gîrlă să scalde armăsarul. În Suha. La gîrlă, tatăl și-a văzut de treabă, iar băiatul s-a scaldat și el într-o apă mai mică. S-a dezbrăcat și s-a îmbrăcat singur. Au pornit spre casă, tatăl înainte, băiatul în urmă. Cînd a intrat în curte, mama l-a văzut pe băiat mergînd împiedicat. Speriată, a alergat să vadă ce-i : copilul vîrîse ambele picioare într-un crac de pantalon. „Măi Eugene, tu n-ai băgat de seamă ce-i cu copilul ăsta?“ „Dar ce, eu m-am uitat ce face el!“

(Mai tîrziu, la maturitate, fostul copil al episoadelor demne de Nică a lui Ștefan a Petrii își „rezolva“ necazurile singur și încă într-un chip ce-i uimea pe cei din preajma sa : dacă era cu evidență supărat de ceva, poetul nostru nu se „plîngea“ de nimic, nu se confesa abundant cum se obișnuiește. Spre a se „descărca“, dimpotrivă, se pornea pe... tăcut, el îndeobște volubil (nicicînd locvacele) își mîngîia mustața (cînd o avea) și întinzîndu-se pe

pat adormea, fără efort. Se trezea „vindecat“...).

Pentru Margareta, de la care așteptăm cartea de amintiri promisă (are chemarea s-o scrie, dar și o certă inzestrare literară) Mălinii (respectiv Poiana Mărului) sînt un pămînt misterios în care legendele, „misterele“ nu doar viiază, ci continuă chiar a se naște. Ea mai crede că aici folclorul n-a încetat, că încă sînt în „lucrare“ mințile scornitoare de basme, că legile nescrise ale culturii „nescrise“ încă sînt la mare preț.

3. Acasă

Să nu ne sperie „colții cîinești“ cu care se laudă, într-o celebră scrisoare, poetul, trecut prin lume cu zîmbetu-i dureros, să nu ne mire și să n-o socotim doar teribilism circumstanțial promisiunea că va mușca într-o zi din „carnea“ vicleană a unei „lumi“ contrafăcute.

Mălinii (Vălenii) sînt reazimul. Nu muzeu etnografic, nu receptacol al datinilor și nu teatru. Chiar dacă țaranii cîntînd „trivial“ — ca „trivialul“ Argezi ori ca Moș Creangă al poveștilor corozive de la Junimea, desigur — închipuie mari vicleimuri pe elizabetanele „scene“ ale ulițelor. Mălinii sînt chiar țara poetului.

Deci el.

Deci rațiunea lui de a ființa și de a se rosti cu orice preț (vom vedea cu care preț) cu speranța că oamenii vor fi mai buni și că viața va fi așa cum o vede în clipe euforice bădița Panțîru, adică frumoasă.

Un „dezrădăcinat“ ?

Eroare. Labiș s-ar fi vrut pretutindeni acasă și se comporta peste tot ca acasă. Intrat însă într-o viață „străină“ el înțelege că a trăi la oraș nu înseamnă a arhaiza automat ritualurile citadine, nu refuza „civilizația“, ci incapacitatea viețuitorilor ce-l populează de a se constitui într-o solidă obște spirituală.

4. Kiseleff 10

Trebuie spus că încă de la intrarea sa pe porțile și ele „de fier forjat“ ale Școlii de literatură din Kiseleff 10, Labiș s-a bucurat de un tratament excepțional. În primul rînd colegii au fost cei care-l înconjurau curtenitor și respectuoși ca pe unul care nu se propunea ca un posibil scriitor ci era de pe atunci un scriitor. Ca și Sadoveanu, la deschiderea cursurilor care a mormăit ca un urs bucuros vorbe de binețe la aflarea veștii că Labiș se nu-

mără printre „catindați“ și a cerut să-l vadă și alți scriitori care într-un fel sau altul veneau în contact cu Școala țineau, din prima clipă ca el să le fie prezentat. Tipărise în vară în „Iașul literar“ un poem uriaș („Zilele lui Mai“) ce impunea un respect deosebit într-o vreme în care poemul „epic“ era la mare preț și în care chiar poeți fără prea lungă respirație se nevoiau să atingă modelele socotite fără egal: „Primăvara în colhozul Pobeda“ a rusului Nikolai Gribaciov, impecabil „adus“ în românește de Victor Tulbure și bineînțeles, „Lazăr de la Rusca“ a românului Dan Deșliu. Dealtfel seria noastră.

Debutînd în revista Școlii cu fermecătoare parodii la Baconsky, Labiș a devenit, din start și un autor „îndrăzneț“, netulburat de voga unui autor celebru în acel timp, chiar dacă încă nu anunța în compunerile lui stupefiant-servile celor mai jalnice clișee festiviste marele, efectiv marele poet ce avea să devină mai tîrziu și care a direcționat „Steaua“ clujeană spre un climat de literatură modern, antidogmatic.

Curierii „Contemporanului“, „Scînteii tineretului“ ori ai „Vieții Românești“ îl așteptau, cuviincioși pe Labiș spre a le încredința poemele solicitate de redactorii șefi ai publicațiilor în care noi, ceilalți colegi ai lui nu cred că am fi fost acceptați cu colaborări nici măcar la rubrica de „poșta redacției“. Chiar puțini care treceau granița acestui anonim (Radu Cosașu, Florin Mugur, Ștefan Luca) nu izbuteau să facă, asemeni lui Labiș, un „eveniment“ din tot ce publicau. Dealtfel, dorinței firești de a se întîlni cu plumbul tipografic, direcția Școlii i-a opus curînd o drastică interdicție: ați fost chemați aici să studiați, nu să scrieți! Cel ce va tipări ceva fără știrea conducerii va fi pedepsit! Așa s-a și întîmplat, o vreme și s-au aplicat unele sancțiuni de tip cazon (interdicția de a părăsi internatul sîmbăta și duminica, diminuarea bursei etc.) și era de tot hazul să vezi, la o Școală ce nu era chiar de tractoriști cum e muștrat un copilandru pentru culpa de a fi iscălit (în presă) cîteva frumoase și avîntate, desigur, poezii, iar un zdrahon ajuns „student“ doar fiindcă a compus oareșicînd cu mari munci un articol la vreo gazetă de perete culegea laude fiindcă nu... scrie.

5. Psalm păgîn

În 1953 (mai exact la 5 august) Labiș a compus un „Psalm păgîn“ ce purta un motto cu cîteva cuvinte desprinse din Ra-

belais : „Plec în căutarea marelui poate“.

Era una din poeziile care — atunci când a fost compusă — ne-a impresionat pe toți cei ce „trudeam penița“ din Kiseleff 10, dar care a „dispărut“ ani și ani. Labiș n-a ținut s-o publice avînd despre sine o privire mai obiectivă decît a noastră. Totuși, pentru ultimele două versuri, măcar, am avut cîndva nostalgia ei. Am regăsit-o printre postume și-mi fac datoria sentimentală de a o reaminti celor ce-am trăit momentul cînd „mașina infernală“ instalată în viața poetului a fost decap-sată :

„Simbol al neștiinței omenеști / Ești mare, Doamne, dar îți spun cu fală : / Eu n-am habar c-ai scris cu slova legii / Pe fruntea mea sentința capitală. // Ei bine, merg la moarte spui. / Dar nu pe dric, cu popi și cu tămîie-n oală. / În care-ai pus mașina infernală.“

6. Cu Arghezi

...Era prin 1955. Labiș, care-i cunoștea pe toți anticarii Bucureștiului, avea o adevărată colecție a edițiilor cărților lui Arghezi. Aflînd că marelui poet îi lipsește o carte, i-a trimis-o îndată, la Mărțișor. Într-o zi, pe cînd stăteam pe o bancă în curtea redacției „Viața românească“ de pe bulevardul Ana Ipătescu, am văzut intrînd pe poartă o mașină din care a coborît, sprinten, Arghezi. Ne-am ridicat în picioare și am biiguit ceva, care aducea a salut. Cineva, mi se pare Barbu, i l-a arătat poetului pe Labiș. Arghezi i-a făcut semn prietenesc cu mîna și Labiș s-a apropiat.

— Deci dumneata ești Labiș ? Am auzit de dumneata. Îți mulțumesc pentru cartea pe care mi-ai trimis-o. Într-adevăr îmi lipsea. Te poftesc să mă vizitezi la Mărțișor, să-ți dau și eu o carte...

Ediția în cauză era „O sută una de poeme“ (apărută în 1947 și din care au fost puse în comerț doar puține exemplare.)

O vizită la Mărțișor i-ar fi relevat maestrului darurile tînărului său confrate, dar nu cred că ea a avut loc.

7. Douăzeci de ani

Cînd a împlinit douăzeci de ani s-a întimplat să nu fie la București, spre a se lăsa „băut“ de prietenii cei mai apro-

piați și nici la Mălini la o dedulcire cu vin „roș“, cu mama, cu fetele, cu tata și cu — în primul rînd — bădița Panțiru. Aflat în provincie, în „depalsare“, tînărul poet s-a sărbătorit solitar într-un hotel sordid. A compus chiar o poezie ce emoționează prin simplitate și înfrigurată tristețe :

„Am douăzeci de ani și mă exprim. / Într-o odaie de hotel, spre seară / Stăm împreună cei ce ne iubim / Înflorați de iarna de afară. / De ce să mint, prietenii mei nu-s, / Dar vuiet la fereastră dă tîrcoale... / Închipuirea-mi numai v-a adus / Prieteni dragi, pe scaunele goale, / Dau un ospăț — am douăzeci de ani“.

Un an mai tîrziu, Labiș și-a „făcut“ ziua de naștere în casa (camera) celui mai bun prieten, undeva, pe strada Dristorului. Prietenul și soția sa au avut în față un Labiș „resemnat și senin“ care „avea aerul că își ia rămas bun, absolut inexplicabil“. Rămas bufl de la ce ? De la cine ? Fraza poate mira prin crisparea ei eliptică și regret că L.R. a fost atît de zgîrcit cu descrierea clipei paradoxale în care „era liniște și pace în încăperea din Dristorului, pace și în sufletul poetului care spunea cu ochii pe jumătate închiși, cu capul dat pe spate și cu o voce mai potolită decît de obicei, versuri“ și o sticlă de Cotnar vechi era menită „să alunge îngrijorarea strînsă și să redea poetului adevărata identitate“.

Poezia recitată de Labiș nu era alta decît „Moartea căprioarei“ pe care, știu, poetul n-o mai relua în micile lui „recitaluri“, socotind-o nu depășită, desigur, dar oricum „veche“ (era scrisă în urmă cu mai bine de... doi ani), alte poeme fiindu-i mai la inimă sau mai corect, pe buze. Dar Labiș nu recita cu adevărat, ci rememora versurile asociînd aluziv falsa pace ce părea s-o poarte în suflet cu acea liniște interioară în care, captîndu-și energiile izbutise să scrie „Moartea căprioarei“. „Era ca și cînd ar fi spus — zice criticul — iată ce am putut scrie eu la un moment dat, la un moment ce nu se va mai întoarce, ce liniștit și încrezător eram, și acum parcă sînt din nou așa, o singură clipă, dar știu că se va duce și ea, lăsînd cale liberă timpului necruțător și unor evenimente pe care nimeni însă nu le știe. Labiș însuși părea că „știe“ cîte ceva în privința lor“.

Trei săptămîni mai tîrziu, urmînd sicriul prietenului spre cimitirul Șerban Vodă, autorul rîndurilor de mai sus avea să rememoreze acest moment ce-i părea încărcat de un „suflu halucinant“. Abia pe acest drum înțelegea să vadă în „recitarea“ melancolică o „preștiință“ a întîmplării fatale.

8. Preștiință

Preștiință? Poate e prea mult spus. Poate că e o formulă care — nesusținută de „dovezi”, de pildă de însemnări ale poetului din aceste zile ori chiar mărturisiri elocvente și în final, credibile — nici n-ar trebui să ne iasă de sub peniță.

1956 a fost anul debutului editorial al poetului. De fapt, un dublu debut, dacă se poate spune așa, fiindcă Editura Tinerețului i-a tipărit două cărți aproape simultan: poemul pentru copii „Puiul de cerb” (puțin însemnat, dacă nu neglijabil într-o biografie, și fără el, bogată) și „Primele iubiri”. Cele mai multe ecouri critice i-au fost favorabile. Urma să apară „Lupta cu inerția” (volum aproape terminat până în acel funest decembrie) și poate că abia acest volum l-ar fi mulțumit cu adevărat pe Nicolae Labiș fiindcă el socotea că „Primele iubiri” sînt nu numai o carte depășită, dar și una care — date fiind extrem de numeroasele obiecții ale editurii — nu-i mai aparținea integral... Autorul, dornic totuși să se vadă editat în volum, fusese prea mult sîcîit pentru a mai putea iubi aceste prime... iubiri și într-o discuție pe care am avut-o cu el imediat după apariția cărții, el regreta slăbiciunea de a o fi trimis la tipar considerînd că-i fusese refuzat în primul rînd „planul” volumului ce-și pierduse coerența și care lăsa pe dinafară numeroase piese de rezistență cărora le fuseseră preferate unele mai puțin realizate, dar avînd o mai întinsă acoperire... tematică.

Era însă un mare succes, dacă nu atît pentru Nicolae Labiș, născut spre a se realiza pe planuri infinit mai spectaculare și considerat aproape unanim vioara primă a unei generații așteptate, atunci pentru poezia românească în general. Poetul avea numeroși admiratori printre marii scriitori ai timpului — trebuie adus în slujba acestei afirmații măcar copleșitorul nume al lui Sadoveanu — și infinit mai numeroși „fani” ce-l însoțeau ca o trupă veselă în interludiile bahice, îi povesteau — ori îi stimulau — gesturile și comportările constant inconformiste, nutrindu-se nu doar din generozitatea-i fără egal, ci și din verva, frenezia și din neostentita-i sete de viață. Unii, extrem de puțini, au ajuns să însemne ceva, la rîndul lor, în himerica republică a literaturii, cei mai mulți împlinindu-și într-alte meșteșuguri chemarea și împodobindu-se doar cu „prietenia” marelui poet, povestind hilarant și lăbărtat „chefuri monstruoase” și lăudîndu-se cît de mult au însemnat ei pentru junele mindru deprins să ofere,

mai rar să primească și, mai ales, învățat să nu ceară nimănui, nici cele mai domestice servicii. În răstimpuri, ei amenință cu iminenta publicare a „numeroaselor” manuscrise labișiene pe care le dețin și a bogatei corespondențe cu amicul Laie. Sigur, aceste texte nu apar pentru simplul motiv că nu există.

9. Decembrie

Nicolae Labiș al nopții accidentului era un bărbat tînăr, mustăcios, cu ochii sclipînd de o ciudată lumină ce era și uimită, inocentă și caldă, dar și voluptuos-malicioasă. Evident, nu-și „arăta” vîrsta, avea un mers special (cu capul ușor înclinat, cu picioarele descriind nevăzute linii sinuoase) și numai vocea gravă (rotunjind vocalele și punctînd silabele ultime ale frazei cu accente ce aproape că îi ritmău exprimarea) anunța trecerea într-o altă vîrstă, de alt „metal” decît cea de bronz pe care o cîntase. Cînd nu vroia (și uneori vroia) să epateze, cînd nu inventa vestimentații teribiliste (prietenii l-au putut vedea îmbrăcat... femeiește, venind într-o birjă!) la redacția revistei „Gazeta literară” din Bulevardul Ana Ipătescu 15, deci în chiar inima Capitalei), Labiș se îmbrăca simplu, cu gust gospodăresc, adăugînd la hainele aduse de acasă — îndeobște pulovere ori cojoace — costume „nemțești” cumpărate de la „Romarta”.

Decembrie era luna lui. Se născuse în „noaptea de Sfîntul Andrei” care în 1935 a căzut într-o zi de 2 decembrie (dacă locui „marilor” sfinți e fluctuant în calendar) și obișnuia să se sărbătorească, nicio dată „regizîndu-și” aniversarea, ci, la vreun restaurant ori în casa vreunui prieten „întemeia” un „chef” la care mai mult se recita decît se bea și unde, ca la banchetele „Junimii”, mîncarea era „fudulie”.

10. Imponderabilitate

O placă de gips îi cuprindea spatele, gîtul și ceafa, pentru a-l feri de mișcări. Poetul făcea haz de poziția în care sta:

— PARCĂ-S UN COSMONAUT ÎN STARE DE IMPONDERABILITATE!

Nu greșea cu nimic.

Fără să apuce „gloria” cosmică: sputnicii, lunnicii, rachetele „Apollo” ale alunizării, Labiș era primul poet al zborului deloc inefabil în imponderabil ce deschidea,

fără să știe, cartea (apropiatei) literaturi de inspirație astrală.

Ne putem întreba dacă el știa că va muri... De când? Din prima clipă a impactului cu caldarîmul? După aducerea la Urgență? După instalarea — instantanee — a paraliziei?

Greu, imposibil de spus.

În prima întâlnire de la spital (în total au fost două, dar numai prima a fost „vorbită”, următoarea a fost film mut) iscăitorul rîndurilor de față a avut impresia că Labiș nu realiza, efectiv, dimensiunile nenorocirii. Mi-a spus o frază (mai multe) din care se vădea că e bucuros că moartea l-a ocolit. Mi se părea că vorbește despre accident, minimalizîndu-l (și aștepta ca paralizia să-și manifeste fireștile fenomene de remisie despre care i se vorbea), temperînd gravitatea celor din jur cu vorbe ce se vroiau amuzante. Amatorul de farse și de năzbîtii credea că îi jucase și morții o „farsă”, socotind totuși accidentul ca pe un sever avertisment menit să-i tempereze înclinațiile, hai să le zicem boeme? Eu așa cred.

După cum mai cred că foarte repede a realizat că nu se va mai desprinde din sicriul de ghips decît spre a-l schimba cu altul, de lemn.

Intr-una din zile (relatare a lui T. Firi-că) le-a spus celor de la căpățîiul lui:

— ȘTIȚI, ACUM SIMT O DRAGOSTE NEBUNĂ DE VIAȚĂ. E AL NAIBII DE FRUMOS SĂ SIMȚI CĂ TRĂIEȘTI!

Mai simțea?

Nu-și simțea membrele, trunchiul întreg (intr-o singură frîntură de clipă a crezut că-și simte picioarele), dar chiar „ghilotinat”, capul lui continua să gîndească.

Și era firesc să-și gîndească inexorabila năruire în neant. În realitatea vie a „scripturilor române”, dar și în legendă.

11. Clonț de rubin

A încercat cineva să „traducă” obsesiul pentru posteritate, simbol al păsării cu clonț de rubin? Nimeni. Poate e greu, poate e imposibil. Doar Tudor Vianu vorbind despre moartea lui Labiș se gîndea la acea pasăre ca la un simbol al unei ființe ce pradă, „care împinge și sfîșie”. Ce pasăre? O pajură giganta? Vianu o credea „gaită” ciugulînd urme. Marelui critic poezia finală i-a apărut în tot dramatismul conținut o compoziție sarcastică, o glumă. Labiș ar fi „glumit” așa cum de atît de multe ori o mai făcuse în viață, el, „băiatul plin de fantezie și de humor” ce

a considerat că „viața și lumea prețuiesc atît de mult, încît nimeni nu le poate plăti cu lacrimi”.

Poezia, credea, a fost rodită de un ultim zîmbet încărcat cu melancolie ca în vechi ritualuri cavalierești, înainte de a se surpa într-o moarte fără noimă „ca Mercurio” în drama shakespeareană...

12. „Spun tatii că mi-i sete...”

Întîlnindu-l azi în locuința sa bucureșteană (cu care, din infinite pricini, nu se prea împacă și trăiește 11 luni din an cu gîndul „vacanței” de o lună la Mălini), Eugen Labiș e o apariție deconcertantă: și-a păstrat silueta ca de balerin, puține cute îi brăzdează chipul și are părul aproape negru. E de o sprinteneală ce poate mira, totdeauna bucuros de oaspeți, dar tot ca totdeauna nu prea vorbăreț (fără a fi nici o clipă morocănos), instalat cu humor în condiția omului pe care fata mezină, Dorina, l-a făcut de două ori bunic, dedat cu înverșunare singurului viciu îngăduit de vigilența „fimeilor” ce domină, numeric, în familie — tutunul, și lector de cărți și jurnale. Pare a fi o alcătuire firavă, de fum, dar dincolo de fragilitățile tiparului său omenesc, Eugen Labiș ascunde o ființă cu credințe inflexibile, implacabil în dreptele-i judecăți și e lesne, privindu-l, să avem o imagine — de paradoxal efect — a lui Nicolae Labiș bătrîn! E sigur că așa ar fi arătat la cumpăna dintre milenii, poetul Labiș.

Vorbește puțin chiar despre Nicolae Labiș. Puțin deranjat de tipicul ceremonios-bizantin cu care e adesea somat sentimental să „depene” amintiri, Eugen Labiș se rostește cu simplitate: „Fiul nostru...” sau „Nelu” și are precauția de a nu aminti pe cît posibil de accidentul ce i-a răpit fiul, de tristul ceremonial al înhumării și nu găsește cuvinte de „protest” nici atunci cînd despre fiul său se rostesc — ba, adesea chiar se și scriu — enormități. E sigur de posteritatea poeziilor lui Nicolae Labiș și preferă să-l evoce și să și-l evoce mai ales în momente de copilărie fericită. Îi povestește „năzbîtiile” și nu-și lasă vocea să capete vreun tremur ce i-ar trăda emoția. E limpede că nimic nu-l poate consola. Chiar dragostea aproape religioasă a promotorilor mai noi pentru fiul său, succesul unor reeditări (nu prea multe, aceste reeditări...) ba chiar succese de... peste hotare, nu par a-l tulbura. Ce s-ar putea pune în balanță spre a echilibra cît de

cît cantitatea de durere (mută, amară, ne-exteriorizată) a acestui om? Ce ar putea îndulci dimensiile dramei trăite?

Și pe Eugen Labiș nu-l auzi „plîngîndu-se” de nimic. Nu cochetează nici cu slăbiciunile firești ale bătrîneții. Necazurile nu l-au ocolit și de-ar fi să vorbim numai de cei 7 (șapte) ani trăiți în război — concentrări și front — și ar fi de-ajuns să ni-l imaginăm de atîtea și atîtea ori apropiat de moarte... A luptat la Cîmpia Turzii, pe Dealul Feleacului, la Vișoara, pînă la Careii Mari. Bineînțeles, din războiul antihitlerist nu s-a întors cu mîna goală: cu fin humor și-a păstrat mult ponosita raniță de ostaș și lopata Lineman pe care le socotește „piese de muzeu” și „protesta”, pe vremea cînd locuia la Mălini, în fața sacrilegiului comis de Doamna Profira care se servea de lopățica pliabilă spre a scoate jarul din sobă...

Și-a pierdut prin ani părinții. Apoi rude și prieteni apropiați. La puțină vreme după pierderea fiului, a fost martorul neputincios al morții de o cumplită boală — pe atunci — singurului său ginere, întîiul soț al Margaretei.

Dar fiul de brigadier silvic, cel ce și-a trăit aproape toată viața în munți, pare a se fi conformat legilor aspre ale muntelui și e în bărbăteasca sa atitudine mereu capabilă de a se sensibiliza, dar practic neîngenuncheată, o trăsătură de caracter transmisă fiului — și implicit operei sale. Fiindcă a fost și Domnia Sa un poet. Poet fiindcă a „zidit” în poiana din fața școlii din Văleni un elegant șir de plop (fără soț, presupun) bătrîni acum, de care se simte mîndru ca de ridicarea unui zid de cetate. Poet — după scrisa aceluiași Sidorovici — fiindcă de-a lungul anilor, în tinerețe, cutreiera cu arma în spinare poiene de dealuri, iar noaptea veghea lîngă focuri de cetini aprinse în văi, pîndind lunecarea umbrită a sălbăticiunilor printre tufiguri. Îi place să-ți istorisească acum, nu atît despre izbînzile sale cinegetice, ci mai cu seamă despre cîte ciute au trecut pe dinaintea-i, albe de lună, în timp ce-și cobora țeava puștii în pămînt.

13. Martor

O spun (nu pentru prima oară): n-am fost cel mai bun prieten al lui Nicolae Labiș.

Nu i-am fost nici măcar un foarte apropiat prieten.

Viața a vrut (de fapt, moartea a vrut) ca puținii ani în care am fost colegi și contemporani să ne trăim altfel zilele și

noapțile, cu drumuri destul de rar întretăiate. Socoteam (eu unul cel puțin) că avem timp pentru tot. Și pentru prietenie, și pentru dragoste.

Aveam 20 de ani cînd el a murit și e știut că la 20 de ani moartea nu există, nu poate exista și vedeam în Labiș un longeviv din stirpea unui Sadoveanu, să zicem, pe care, mai credeam eu, turbulenta boemă a unor nopți petrecute cu paharul în față nu l-ar putea doborî, ea fiind un fel de „tribut” plătit — simetric — de către aproape toți marii poeți, tineretii și începutului de glorie.

Dar, din păcate, o singură dată Labiș m-a convins că poate fi îngenuncheat.

14. Nichita despre Labiș

...Aflîndu-mă în compania prietenilor Laurențiu Fulga, Nichita Stănescu și Fănuș Neagu, ne-am propus — într-o toamnă din 1972 — să însemnăm pe un caiet aflat pe masa noastră pe care mai era și o sticlă cu vin cîteva rînduri pentru Nicolae Labiș.

Nichita Stănescu a scris:

„A venit toamna și iar mi se face dor de cristalinul cîntec al neuitatului nostru Nicolae Labiș. A venit din nou toamna și în gînduri tresare un braț cu steag fluturînd deasupra luptei împotriva inerției. Cal alb călcînd ne iubirea-n potcoave. Vultur smulgînd din clonț crivățul din aerul rece.

Ochii lui sînt cei care au urcat în tablourile lui Tonitza o astfel de privire, o privire care, blîndă și catifelată, a inspirat și continuă să inspire, forța celui inspirat de poporul său. Bătrînul Toma Alîmoș probabil că avusese în mit aceeași ochi, în timp ce-și aduna sub briu mațele sfîrtecate. Ciobanul Mioriței desigur cu aceeași ochi rotunzi și căprui ceruse să-i cînte fluieraș de fag, mult zice cu drag, fluieraș de os, mult zice duios...

A venit toamna cînd luna căpruie catifelează genele aurii ale frunzelor, și un dor de Nicolae Labiș mă cuprinde; și din nou la masa mea pun un pahar plin cu vin roșu mai mult.

Cine știe? Dacă i-o fi sete și va veni să-l bea?”

15. Ninge

Ninge neciteț... (E o însemnare din 1975).

cît cantitatea de durere (mută, amară, ne-exteriorizată) a acestui om? Ce ar putea îndulci dimensiile dramei trăite?

Și pe Eugen Labiș nu-l auzi „plîngîndu-se” de nimic. Nu cochetează nici cu slăbiciunile firești ale bătrîneții. Necazurile nu l-au ocolit și de-ar fi să vorbim numai de cei 7 (șapte) ani trăiți în război — concentrări și front — și ar fi de-ajuns să ni-l imaginăm de atîtea și atîtea ori apropiat de moarte... A luptat la Cîmpia Turzii, pe Dealul Feleacului, la Viișoara, pînă la Careii Mari. Bineînțeles, din războiul antihitlerist nu s-a întors cu mîna goală: cu fin humor și-a păstrat mult pînă raniță de ostaș și lopata Lineman pe care le socotește „piese de muzeu” și „protesta”, pe vremea cînd locuia la Mălini, în fața sacrilegiului comis de Doamna Profira care se servea de lopățica pliabilă spre a scoate jarul din sobă...

Și-a pierdut prin ani pîrinții. Apoi rude și prieteni apropiați. La puțină vreme după pierderea fiului, a fost martorul neputincios al morții de o cumplită boală — pe atunci — singurului său ginere, întîiul soț al Margaretei.

Dar fiul de brigadier silvic, cel ce și-a trăit aproape toată viața în munți, pare a se fi conformat legilor aspre ale muntelui și e în bărbăteasca sa atitudine mereu capabilă de a se sensibiliza, dar practic neîngenucheată, o trăsătură de caracter transmisă fiului — și implicit operei sale. Fiindcă a fost și Domnia Sa un poet. Poet fiindcă a „zidit” în poiana din fața școlii din Văleni un elegant șir de plop (fără soț, presupun) bătrîni acum, de care se simte mîndru ca de ridicarea unui zid de cetate. Poet — după scrisa aceluiasi Sidorovici — fiindcă de-a lungul anilor, în tinerețe, cutreiera cu arma în spinare poiene de dealuri, iar noaptea veghea lîngă focuri de cetini aprinse în văi, pîndind lunecarea umbrită a sălbăticiunilor printre tufiguri. Îi place să-ți istorisească acum, nu atît despre izbinzile sale cinegetice, ci mai cu seamă despre cîte ciute au trecut pe dinaintea-i, albe de lună, în timp ce-și cobora țeava puștii în pămînt“.

13. Martor

O spun (nu pentru prima oară): n-am fost cel mai bun prieten al lui Nicolae Labiș.

Nu i-am fost nici măcar un foarte apropiat prieten.

Viața a vrut (de fapt, moartea a vrut) ca puținii ani în care am fost colegi și contemporani să ne trăim altfel zilele și

noptile, cu drumuri destul de rar întretăiate. Socoteam (eu unul cel puțin) că avem timp pentru tot. Și pentru prietenie, și pentru dragoste.

Aveam 20 de ani cînd el a murit și e știut că la 20 de ani moartea nu există, nu poate exista și vedeam în Labiș un longeviv din stirpea unui Sadoveanu, să zicem, pe care, mai credeam eu, turbulența boemă a unor nopți petrecute cu paharul în față nu l-ar putea doborî, ea fiind un fel de „tribut” plătit — simetric — de către aproape toți marii poeți, tineretii și începutului de glorie.

Dar, din păcate, o singură dată Labiș m-a convins că poate fi îngenuncheat.

14. Nichita despre Labiș

...Aflîndu-mă în compania prietenilor Laurențiu Fulga, Nichita Stănescu și Fănuș Neagu, ne-am propus — într-o toamnă din 1972 — să însemnăm pe un caiet aflat pe masa noastră pe care mai era și o sticlă cu vin cîteva rînduri pentru Nicolae Labiș.

Nichita Stănescu a scris:

„A venit toamna și iar mi se face dor de cristalinul cîntec al neuitatului nostru Nicolae Labiș. A venit din nou toamna și în gînduri tresare un braț cu steag fluturînd deasupra luptei împotriva inerției. Cal alb călcînd ne iubirea-n potcoave. Vultur smulgînd din clonț crivățul din aerul rece.

Ochii lui sînt cei care au urcat în tablourile lui Tonitza o astfel de privire, o privire care, blîndă și catifelată, a inspirat și continuă să inspire, forța celui inspirat de poporul său. Bătrînul Toma Ali-moș probabil că avusese în mit aceeași ochi, în timp ce-și aduna sub brîu mașele sfîrtecate. Ciobanul Mioriței desigur cu aceeași ochi rotunzi și căprui ceruse să-i cînte fluieraș de fag, mult zice cu drag, fluieraș de os, mult zice duios...

A venit toamna cînd luna căpruie catifelează genele aurii ale frunzelor, și un dor de Nicolae Labiș mă cuprinde; și din nou la masa mea pun un pahar plin cu vin roșu mai mult.

Cine știe? Dacă i-o fi sete și va veni să-l bea?”

15. Ninge

Ninge neciteț... (E o însemnare din 1975).

Ninge în noiembrie cum n-a mai nins de 70 de ani (spun meteorologii și bătrânele oase ale Ceahlăului), ninge potopitor la vremea când ne e gândul nu la aniversarea unei zăpezi, ci a unei nașteri de poet și a unei morți de poet.

Ani mulți au curs în calendare de la aceste întâmplări mutate din istoria unei blajine familii de dascăli în istoria literaturii românești.

Și în istoria iernilor literaturii românești.

Ninge neciteț și ne e greu să așezăm cristalele zăpezii în chip de rînd de carte pentru a putea citi Frigul.

Sînt devălmășite semnele cu desen părelnic ce ar putea întruchipa scrisa Prea Repedei Stingeri a poetului.

Știm doar că peste firava umbră prematur ajunsă în lut nu poate lucra rugina uitării.

Istoria literaturii românești (într-un fel istorie a bărbaților țărilor românești) e și ea un cîmp de bătaie aflat parcă după sticlirea ultimei săgeți ori a ultimului glonț, cîmp cu însîngerate glorii și strigăte abrupte.

Cititorul de rînd, străbătînd taberile sparte, cu cei junghiați și care cu încă mișcate roți, devine generalul de rînd înveșmîntat în hlamidă ce decide cine a învins.

El apropie de buza muribundului bido-nul cu apă stătută, închide ploapele pentru care lumina nu mai are preț și aurește piepturile celor mai tari cu însemne copilăroase.

Pe acest cîmp de bătălie în care nu se lasă niciodată pace deplină, oameni și arbori și schituri și munți și riuri și steaguri se devălmășesc și cum se întunecă alb, a ninsoare, litera triumfului e mereu neciteată ori ni se nălucește cu smalt plesnit...

E Dosoftei un arbore cu brațe făloase ?

Cârlova e numele unui oștean ori al unui cal, ori e poate o arbaletă ?

E Miron Costin numele cîstit al unui cap cărunt, despîcat pe butucul osîndei, ori e chiar butucul rămas de la dulgherirea unei corăbii ?

Ce mai scrie Sadoveanu ?

Sau ce mai ninge Sadoveanu ?

Eminescu e fluviul după care încă jînduie moldovenii ?

E Voronețul un poet neexprimat ?

Deci ce mai scrie Voronețul ?

Și cine e Labiș cel devălmășit, cel tîrit, cel îngropat în legendă ?

Prea repede l-a cules gura legendei, prea devreme, în locul versurilor, pe care de-atît amar de ani nu le mai scrie, crește iarba fantastă...

A fost demult ?

Poate. El ne-a apărut, celor care ni se pare că l-am știut, mult mai aproape de vremea lui Creangă (al cărui străstră-nepot a fost) decît de vremea avioanelor supersonice ori (comparație infinit mai modestă) a tramvaielor „Thomson și fiii“...

Și n-a fost așa. Nu e așa.

Labiș s-a cufundat în modelul cel mai fericit cu tradiția, dar avea, sufletește, o mare deschidere spre modernitate.

Era un frenetic a cărui combustie era hrănită din liniștea măreață a stăpînului pe unelte.

A fost.

Este.

Are cu el tristul noroc al tinereții fără crepuscule. E cu noi în tot ce visăm.

Nu există vers al poeziei contemporane care să nu-i datoreze un semn (oricît de palid), nu există sărbătoare la care să nu socotim că ne odihnim pe exact jețul lui de lemn înflorit.

I se spune casei în care a trăit că e muzeu.

I se spune singelui lui cast că e operă.

I se spune versului lui că e osul sfînt al vietății numite carte.

Ni se spune că numele lui e un uriaș cristal al zăpezii timpului care albește cu dulce var, clopotnițele și frescele poeziei noastre.

A fost ?

Suntem ?

1970—1985

G. TOMOZEI
I. ANTIM

ECHIVALENȚE FRANȚUZEȘTI

LA POÉSIE

Au lecteur

Quoique faite d'implications et de branchages clairs
Ou de cristaux limpides qui se brisent étincelants,
Si tu y entres, tremble, comme au bois, en hiver,
Car, à travers les glaces, des yeux de loup te fixent, brûlants.

L'AGNELLE

Sur ces beaux parages aux beaux paysages,
Se lamente le fifre en un long tourment.
Mon coeur est serré, mon sang — pénétré
Par la grande douleur de ce cher chant.

Les étoiles flambeaux, les milliers d'oiseaux
Chantent leur tristesse par le fifre d'os...
Secrètement se tordent les saintes cadences
De ce chant triste et lumineux.

Les silences d'aulnes doucement se répondent,
Dans la bergerie tremble la flûte de sureau.
Petite vieille mère, à la ceinture de laine,
Cherchez-vous encore ce chanceux ?

La ceinture n'est plus prise dans ses agrafes,
Elle trace, tardifs, vos pas sur les sentiers...
Pourquoi tout en larmes, aujourd'hui encore,
Venez-vous écouter les flûtes sonner ?

Lui, aux yeux d'ébène, à la taille fine,
Lui, aux cheveux noirs, au vent dispersés,
Il ne pourra plus, le beau petit berger,
Devant vous, à nouveau, se montrer...

Vos yeux troubles sont à jamais destinés
A le voir bercer par les trilles, pâle,
A le chercher toujours — vos pas sont destinés,
A travers la longue forêt de ballade...

Vous êtes fatiguée... Arrêtez-vous un peu,
Reposez un moment vos yeux au fond du ciel...
Hélas, il y a les troupeaux célestes
Et on entend la voix de la tragique agnelle.

Qui entendez-vous appeler à travers champs ?
Vos cheveux sont défaits — une blanche flambée...
Voyez, elle n'y est plus, emportée par le vent,
L'agnelle au museau noir, ensorcelée...

*

Sur ces beaux parages, aux beaux paysages,
Je demeurais parfois pétrifié, muet,
Je voudrais saisir cette langue étrange,
Pleine de la tristesse d'un monde passé.

L'ALBATROS TUÉ

Quand le vent s'est tourné des arbres vers la mer
Et le velours de l'ombre le sable engourdissait,
Une vague l'a sorti, l'a déposé soigneuse
Sur un cimetière de coquilles qui brillait.

A la marge pleine de vie agitée de la mer,
Etrangement raide, hautain, mais vaincu,
Il paraît regarder les vagues bleues du ciel,
Son cou long ondoyé encore vers les nues.

Ses ailes grandes ouvertes sont sales, maculées,
L'orage qui l'a abattu lui chante des messes funèbres,
Autour, multicolores et brillantes, des coquilles tuées
Laissent les chaleurs ronger leur milieu tiède.

Jetées par les vagues sur le bord sec et dur,
Elles sont mortes sans lutte et, nombreuses, brillent maintenant.
Leur lumière blanche, aveuglante est troublée
Par son aile couverte de vase sombre, abondante.

Au-dessus, en l'air pendant ses danses brusques,
Crie une jeune mouette en sfidant l'infini.
Le guerrier des orages, jeté parmi les mollusques,
Reflète une nouvelle montée dans son oeil sans vie.

Quand la brise s'intensifie son aile frissonne
Et, ressuscité un moment par une impulsion cachée,
Vers un cimetière plus sobre et plus digne,
Il paraît encore une fois, la dernière, s'envoler.

LA MORT DE LA BICHE

La sécheresse a tué toute brise légère.
Le soleil a fondu et coulé sur la terre.
Le ciel est resté vide et de braise
Dans les fontaines on ne puise que la glaise.
De plus en plus souvent sur les forêts les feux
Dansent, leurs sauvages, leurs sataniques jeux.

Je suis mon père parmi les arbres rabougris
Et les sapins morts m'écorchent méchants, me battent.
Nous commençons tous deux la chasse aux biches,
La chasse de la famine dans les Carpates.
La soif me fait crouler. Sur la pierre bouillit
Le fil d'eau suinté de la source du fond.
La tempe pèse sur l'épaule. J'avance, je vis
Sur une planète immense, étrangère et de plomb.

Nous attendons dans un endroit où les sources
Jouent encore des cordes de leurs ondes tranquilles.
Quand le soleil couchant laissera naître la lune,
C'est ici que viendront s'abreuver en longue file
Les biches de la forêt une à une.

Je dis : «Père, j'ai soif» ; il me fait signe : «Tais-toi !»
Eau enivrante combien tu trembles claire dans la brise !

Je me sens lié par la soif à l'être qui mourra
A l'heure que les traditions et la loi interdisent.

La vallée respire — un bruissement sec, mort.
Dans l'univers flotte une affreuse soirée.
A l'horizon coule du sang et ma poitrine est rouge
Comme si j'y avais essuyé mes mains ensanglantées.

Les fougères brûlent — sanctuaire de flamme bleue
Et, à travers elles, les étoiles brillèrent étonnées.
Hélas, comme je voudrais que tu ne viennes plus ; ne viens plus
Supèrbe offrande de ma forêt !

Encore un saut et la voilà ;
Elle s'arrêta en regardant autour comme effrayée
Et ses narrines fines firent l'eau frissonner
Dans des cerceaux glissants d'une couleur cuivrée.

Une étrange lueur chauffait ses yeux humides,
Je savais qu'elle mourrait et qu'elle en souffrirait.
J'avais l'impression de revivre le mythe
De la biche — une ancienne fille métamorphosée.
Du haut la lune tamisait une pâle lumière
Sur sa pelisse chaude — des fleurs mortes d'acacia
Hélas, comme je voulais que cette fois, la première,
Le fusil de mon père son coup ratât.

Mais les vallées grondèrent. Agenouillée,
Elle leva sa tête, la tourna vers les étoiles,
Puis la laissa tomber et fit naître sur l'eau

Des essaims fugitifs de perles noires.
La vie de la biche s'envola doucement avec un cri
Au loin, vers l'horizon, pareille à ces oiseaux
Qui en automne laissent des nids déserts et gris.
Je m'approchai vacillant pour fermer
Ses yeux aux ombres tristes gardés par des cornes d'ambre
Et je tressaillis blême et muet quand joyeux
Père me cingla des mots : « Nous avons de la viande ! »

Je dis : « — Père, j'ai soif » ; il me fait signe : « — Bois ! »
Eau enivrante combien tu trembles sombre dans la brise
Je me sens lié par la soif à l'être qui gît là,
A l'heure que les traditions et la loi interdisent...
Mais la loi nous est étrangère et vaine
Lorsque la vie s'attache à nos êtres à peine
Et la coutume et la pitié sont veules
Quand la soeur affamée et malade se meurt.

Par une de ses narines le fusil de père fume
Et ce n'est pas le vent qui chasse les feuilles-foule brune.
Mon père dresse un feu épouvantable.
Hélas, combien le bois n'est plus à soi semblable !
Je prends, sans le savoir, entre mes mains, dans l'herbe
Une petite cloche au tintement superbe...
Mon père tire, fumants, de la broche qui geint
Le coeur de la biche et ses reins.

Quoi, mon coeur ? J'ai faim. Je voudrais vivre, c'est pourquoi,
Toi, pardonne-moi, pucelle — ma biche, pardonne-moi !
J'ai sommeil. Oh, qu'il est grand le feu ! Le bois profond, étrange !
Je mange. Qu'en pense mon père ? Je mange, je pleure. Je mange.

Traduceri de LILIANA ȘOMFĂLEAN

NICOLAE LABIŞ, TRADUCĂTOR DE POEZIE

NICOLAUS LENAU

IN PATRIA MEA

O, cât de mult te-ai depărtat
Iubitul meu pământ,
Cu fericirea-mi ce-a plecat
Pe ape şi pe vînt !

Prin noapte-mi mîn gîndirea grea
Pe-ocean închis şi treaz,
S-amestecă visarea mea
Cu freamăt de talaz.

Bătaia apelor ascult
Şi mă-nfior zîmbind ;
Te simt aproape, ca demult,
Şi te aud şoptind.

Şi simt cum sfînt în vînt foşnesc
Stejarii din păduri,
Prin care gînduri rătăcesc
Cu paşi uşori de furi.

Prin freamăt nesupus aud
Pîrîu-n stînci ascuns,
Muştrîndu-mă cu vuiet surd
Ca pe-un prieten dus.

Aud şi dangăt de tălăngi
Purtat pe-a mării frunţi,
Pierdute triluri printre crăngi
Din neguroşi-ţi munţi.

Foşneşte trist sărmanu-ţi crîng
Cu păsări îngînînd.
Şi-n vînt năîng, frunzişuri plîng,
Să nu le uit nicicînd.

DORINȚA

Pădure foșnitoare,
Cînd zorii-n licăr plîng
Pe umeda-ți cărare
Vreau pași-mi grei să-i frîng,

Sub brazi ce-și plîng rășinuri
Colibi voi ridica
S-ascundă-n calde sînuri
Iubirea, draga mea.

Ași pune mușchi subțire
Sub pași-i de scînteii,
Ași presăra iubire
Sub neaua tălpii ei.

A munților jivine
Le-ași frînge-n pumnii goi
Și așa strivi pe-oricine
Ar îndrăzni spre noi.

Sub molcum dans de stele
I-ași împleti-n genuni
Din cîntece rebele
Sălbatece cununi.

Și-n fapt de noapte caldă
Vom ști — arzînd pe stînci
Cum apa-n plîns se scaldă
În văgăuni adînci.

Ne-om oglindi-n fugare
Adîncuri de smarald
Ași strînge-o-n brațe — tare
Ași strînge-o-n brațe — cald.

TEOPHIL GAUTHIER

CARAVANA

Umane caravană Sahara lumii bate
Pe drum de ani năprasnici ce nu se-ntorc nicicînd ;
Tîrșesc sub tălpi nisipuri și-n soarele arzînd,
Sorb însetate buze sudorile-nspumate.

Lung urlă lei pe dune, furtuni se zbat gemînd, —
Pe zările fugare nici arbori, nici cetate —
Și-n umbre solitare de corbi, infometate,
Curgînd spre prăzi spurcate cu croncănit flămînd.

Înaintează veșnic spre a găsi-nsfîrșit
Un petic de verdeată mărunț și-ngălbenit,
Un chiparos ce-și toarnă foșniri și umbre sfinte.

O, doamne, spre repaos, pe-acest pustiu de bronz,
Oprîți-vă ca-n oaze — sub umbre de morminte —
Și dulce somn, de moarte, besmetici vagabonzi !

A. S. PUŞKIN

DRUM DE IARNĂ

Printre nori buclăți ca lîna
Luna-aleargă lăcrimînd,
Tristelor poemi, bătrîna,
Lacrimi de lumini zvîrlind.

Drumu-i lung şi-i alb troianul
Troica zboară scînteind —
Zurgălăul, pehlivanul,
Dănţuieşte hohotind.

ZI DE IARNĂ

E ger şi-i soare ca-n poveşti —
Mai dormi iubita mea iubită ?
Hai, scoală !-i timp să te trezeşti...

Îţi aminteşti : sufla aseară,
Vuind prin pîclă-un vînt afară —
Iar luna gălbenea-ntr-un ram —
De nouri şi de geruri ninsă —
Iar tu stăteai de gînduri prinsă...

Şi-astăzi, uită-te pe geam
Sub cer senin ca peruzeaua,
Ca un covor scînteie neaua
Cu foc de curcubeu sticlind.

Pădurea străvezie luce,
Verzui-brumat brădet străluce...

Ne cîntă-un rîu sub gheţi şoptind.

LA ÎNCHIDEREA... ALBUMULUI

Socotesc nimerit să reproduc fragmente dintr-un articol-evocare semnat de poetul Nicolae Stoian (absolvent și el al promoției a treia, promoția Labiș a Școlii de literatură), în revista Luceafărul (octombrie 1986).

Intiul fragment descrie câteva momente trăite alături de Labiș :

Dind cezarului ce-i al cezarului, trebuie să spun că la sfârșitul anului 1952, desfășurându-se alegeri de deputați la diferite nivele, și virtuțile noastre politice au fost puse la încercare prin diferite modalități, deși majoritatea dintre noi nu întruneam vîrsta votării. Pe de o parte, eram chemați să păzim în puterea nopții materialul electoral afișat pe străzile din preajma șoselei Kiseleff, unde ne era sediul. Pe de altă parte, aveam sarcina să facem propagandă, candidaților înscriși pe lista ce urma să fie aleasă, integrîndu-ne în rîndurile celor care urmau să se controleze în listele de alegători.

Deși Labiș participase la întreagă această activitate, țin să-l evoc dintr-o împrejurare anume, respectiv de la șezătorile literare, cu caracter politic pe care, în ziua alegerilor, le organizam ad-hoc în fața centrelor de vot. Nicolae Labiș excela în acel an cu interpretarea energică a poeziei „Marșul celor puternici”. Stărule și acum în memoria mea cadențele energice ale acestei poeme apărute post-mortem :

Nu vă chem în duruțul darabanei,
Nu vă chem sub flamuri negre ca vultanii,
Ci vă chem sub piscuri neumblate,
Unde numai soarele și visele au pus
pictorul,

Nu renunțăm la nimic,
Cîștigînd viitorul !

☆

Întrebarea pe care și-o pune și care să și-o pună tot mai mult fiecare contemporan e cum recita Nicolae Labiș ? Întîmplarea a făcut ca în 1955, cînd abia terminase capodopera sa „Moartea căprioarei”, semnatarul acestei evocări să-l însoțească de două ori la șezători literare : odată la Școala populară de artă, în fosta clădire a Senatului sau mai recent a U.N.C.A.P., din Anghel Saligny, de lîngă Consiliul Popular al Capitalei.

Adevărul e că Nicolae Labiș, în stilul său de a recita, era inimitabil. De aceea am și întîlnit puțini recitatori-actori cu îndrăzneala de a-l recita. Cea mai aproape de Labiș e actrița Violeta Andrei, care într-un miez de noapte a cutremurat un cerc intim cu versurile lui Labiș din „Moartea căprioarei”.

Și totuși, cum recita Labiș ? Îi rog pe moldoveni, îndeosebi pe Eugen Mandric, să mă ierte dacă memoria mea a înregistrat simplist pronunția lui Labiș. Ceea ce mi-amintesc bine e că prima strofă paragraf debuta evocator, dramatic, de ți se făcea părul măciucă (transcriu oarecum fonetic) :

Seșeta a ușis orice boare de vînt,
Soarele s-a topit și a curs pe pămînt,
A rămas cerul fierbinte și gol,
Ciuturile (sau Ștuturile) scot din fîntînă
nomol.

Peste păduri tot mai des focuri, focuri,
Dansează sălbătice, satanice jocuri.

Tabloul acesta evocator, de esență, oarecum expresionistă, era urmat de o intrare într-un ton familiar, povestitor. Să tot fii

profesor de limba română azi și să ai măiestria de a preda această capodoperă unică.

2.

Al doilea fragment din articolul cu titlul „Poetul devenit de timpuriu o amintire frumoasă”, episodul, pentru întâia oară comentat cu detalii, a excuderii lui Labiș din Uniunea Tineretului. Muncitor :

Dar conștiința mă obligă să nu trec sub tăcere o anume întâmplare de la sfârșitul primului an al Școlii de literatură „Mihai Eminescu”, respectiv excluderea lui Nicolae Labiș din U.T.M. Cum eram secretarul Comitetului acestei organizații de la școala amintită, faptele în mare îmi sînt binecunoscute, cu atît mai mult cu cît acesta fusese unicul eveniment de o asemenea gravitate, care ne apare acum de-a dreptul ridicol.

Cum s-au întîmplat lucrurile ? Într-o simbătă din luna iunie 1953, fuseserăm invitați mai mulți tineri scriitori la o reuniune culturală ce se ținuse la Editura Tineretului în str. Nikos. Beloianis, unde se serviseră diferite gustări și bere. Printre invitați mă numărasem și eu și n-aș putea spune că s-a făcut exces cu consumul de alcool. Fapt e că eu plecasem mai devreme. Colegul Nicolae Labiș, împreună cu o tînră poetă, și ea studentă a Școlii de literatură, se întorseseră ceva mai tîrziu, pesemne după orele 24, intrînd în incinta respectivei instituții prin str. Mihail Kogălniceanu, pe o poartă, pe care noi o lăsam intenționat liberă pentru întîrziți. După ce s-au văzut în curtea Școlii de literatură, înainte de a pătrunde în clădire, au mai zăbovit la o masă de piatră de pe malul micului lac artificial decorativ, sărutîndu-se ca orice tineri care n-aveau mai mult de 18 ani. Fapt este că Labiș o sărutase cam pătimaș pe gît, lăsîndu-i semne ca într-un anumit cîntec. Respectiva colegă dormind nîznai de semnele ce le avea, într-una din nopți a fost văzută de către o altă colegă, fostă activistă de U.T.M., femeie cam neluată în seamă de partea bărbătească. A fost de ajuns această repede și parșivă ochire pentru ca să se declanșeze o întreagă anchetă de către această femeie rea, aparent apărătoare a moralității comuniste. Unul dintre primii care a fost însărcinat din partea conducerii școlii să-l interpeleze pe Labiș am fost eu, care n-am putut deduce nimic în legătură cu pretinsele intenții de viol. E drept că eu însumi, fiind foarte tînăr, m-am limitat, cum mi s-a și părut firesc, la o simplă întrebare : Băi cîrlane, căci așa îi spuneam lui Labiș în intimitate, spune-mi, ai vrut să-i faci

ceva ? Ai, bă Nae, n-ai văzut ce i-am făcut ? am pupat-o mai cu foc și atît — fapt explicabil la ora aceea și după mai multe sticle de bere.

Cu aceasta incidentul mi s-a părut încheiat, mai ales la cei 18 ani ai noștri, și am informat organizația de partid că nu se petrecuse blestemăția care se insinua. Dar cei ce se încăpățînaseră să susțină fantasmagoria lor (directorul I.M. Aldan), nemulțumit de „miopia mea politică”, au luat cercetările pe cont propriu, ajutați de amintita colegă, care pe deasupra făcea parte și din Comitetul U.T.M., din care mai făceau parte și alți cîțiva colegi, care după ani, în mod ipocrit, au făcut pe vitejii. Fapt este că pe baza unui referat întocmit nestatutar, ceea ce era pe deplin posibil pe atunci, în condițiile încălcării democratismului de organizație, s-a organizat o ședință de sancționare a lui Nicolae Labiș, care în plus mai avea și un vot de blam fiindcă își pierduse Carnetul de membru al U.T.M., ceea ce îi agrava situația, după mentalitatea de atunci, noua sancțiune neputînd fi alta decît excluderea din organizație.

A urmat un simulacru de adunare generală. Cît privește sancțiunea, în condițiile de atunci explicate mai înainte, trebuie să spun că, doar cu excepția unuia, care s-a abținut de la vot, toți ceilalți participanți la adunare au aprobat propunerea referatului ca Nicolae Labiș să fie exclus din U.T.M.

Situația aceasta practic neclară din punct de vedere organizatoric, căci nici un for imediat superior nu s-a ocupat de noi în acel an, 1953, desfășurîndu-se la București și Festivalul Mondial al Tineretului și Studenților, în toamnă, odată cu obișnuita reluare a cursurilor, într-o discuție telefonică pe care am purtat-o cu secretara C.C. al U.T.M. cu elevii și studenții, aceasta, bună cunoscătoare a însușirilor politico-morale ale lui Nicolae Labiș, participant la taberele utemiste de vară de la Vălenii de Munte, mi-a spus să-l reiau în evidență, ca și cînd nimic nu s-a întîmplat, ceea ce am și făcut cu bucurie, eliberat de ideea că asupra organizației noastre apasă o asemenea povară. Trebuie să spun că Labiș, spre cinstea lui comunistă, în cele vreo două luni și jumătate cît a contat ca exclus din U.T.M., a avut o comportare demnă, revoluționară, scriînd chiar versuri de rezonanță celor maiakovskiene cu privire la cărțile care reprezintă carnetul său de comunist (versuri pînă acum nedate la iveală).

De altfel, într-o dedicație pe care mi-a acordat în mai 1956, aprecia, cu maturitatea și discernămintul politic necesar, drept

un scandal neplăcut întâmplarea la care participasem de pe poziții diferite, bucurându-se de amicitia noastră prezentă, după propria expresie.

3.

...După ce am citit în „România liberă” din 17 septembrie 1979 știrea morții Mariei Polevoi, am fost incredințat că am pierdut șansa de a cunoaște, în încețoșatele-i, de pe acum, amănunte, povestea ultimei seri-nopți trăite de Nicolae Labiș.

Și iată, după treizeci de ani, exact după treizeci de ani de la moartea poetului aflu la redacția revistei „Flacăra” o scrisoare ce mă caută.

O scrisoare într-un plic fără expeditor, lucru neînțeles să mă bucure. Deschizându-l cu neîncredere, înțeleg curînd că țin în mînă un document tulburător.

Cortina — element de decor, se va vedea, cu totul potrivit — se ridică pentru o clipă spre a o ilumina pe bizara „femeie” a nopții de decembrie...

O necunoscută a decis să rupă tăcerea și să scrie celui pe care îl crede „cercetător”, cîteva pagini elegant caligrafiate despre acea Maria Polevoi ce-i va fi fost prietenă și pe care întâmplarea a apropiat-o de ființa poetului în frigul iernii bucureștene, într-o oră nefastă.

☆

Dar să transcriu (cu o neînsemnată omitere a pasagiului privind literatura despre balet și cu, evident, nedenunțarea numărului de telefon al necunoscutei) această incitantă scrisoare :

București 22 sept. 1986

Stimate Domnule,

În cartea „...Urmele poetului Labiș” vă exprimați regretul că nu știți mai mult despre seara, orele dinaintea accidentului.

În zilele de după „9 spre 10 decembrie” am fost acasă la Maria Polevoi care, profund impresionată de drama petrecută sub ochii ei, s-a îmbolnăvit și cîtăva vreme nu și-a mai părăsit locuința decît pentru a merge — în calitate de martor — să-și îndeplinească obligațiile față de autorități. Cele povestite mie atunci, și numai atunci cu amănunte, a dorit să le uite și a evitat să le mai spună altcuiva.

Știți cum a cunoscut pe Nicolae Labiș. În prima parte a seriei Poetul a șezut pe un scaun în fața Mariei, apoi ea l-a chemat și a stat lîngă ea. Îi făcea impresia unui copil mare, ciudat, ironic. A recitat la insistențele companionilor și mai mult pentru a „scăpa de gura lor”, dar apoi a făcut-o cu căldură, bucuros că este ascultat

cu înțelegere. S-a amuzat întrebînd-o pe Meri dacă „mai văzuse de aproape, în carne și oase, un scriitor, un poet și dacă da... sigur era mult mai bătrîn ca mine !” Meri l-a întrebat cum se face că este singur. Ei i se părea neobișnuit ca un tînăr atît de „fermecător” să fie, mai ales să bea, singur. „Nu sînt singur, sînt cu...” și a arătat sticla sa. Mariei i s-a părut că bravează. Apoi ea i-a spus că este balerină și i-a povestit cîte ceva din viața de turnee, întâmplări din lumea de dincolo de scenă a dansatorilor. Era o foarte bună povestitoare. Ca să-l uimească (și ea, la rîndul ei) i-a povestit întâmplări „de la Tănase” (Maria Polevoi a fost cea mai tînără dansatoare de step din țara noastră — la șase ani ! — apoi a fost balerină-solistă la ansamblul „Ciocîrlia” al M.A.I. de unde a ieșit la pensie în 1959. Pe atunci vîrsta de pensionare a balerinelor era de 40 de ani).

Nicolae Labiș părea interesat de ceea ce i se povestea. Chiar și-a exprimat nedumerirea că la noi nu s-a scris nimic avînd ca subiect viața dansatorilor. („Părea că acum auzea întîia oară despre acești oameni”). Sub acest aspect, întreb stimate Domnule T. cît s-a scris la noi despre această artă ? Nici măcar nu s-a tradus din literatura de specialitate — atîta cîtă va fi fiind — a altor țări. (...).

Maria a propus Poetului să scrie el o carte, iar pentru asta îl va pune în legătură cu balerini și maeștri de balet de la noi ; în plus, ea urma să-i povestească tot ce știa referitor la acest subiect, să-i arate programele, afișele, fotografiile spectacolelor în care jucase ea. Nicolae Labiș nu a respins ideea („ambianța și felul atent în care mă asculta fără a-și bate joc de înflăcărarea ce mă cuprinsese au făcut să se nască o atmosferă de intimitate între noi” — spunea Maria). Ei doi, femeia și scriitorul, au vorbit tot timpul pe un ton confidențial. Ceilalți au început să facă glume la adresa lor, lucru care l-a făcut pe Nicolae Labiș să se simtă stingher și să refuze „un pahar de împăcare”. În acest context, Maria Polevoi l-a invitat pe Poet la ea acasă. Pentru a nu mai da loc atîtor comentarii urmau să plece fiecare separat și să se întîlnească abia în stația de tramvai. Ceilalți vroiau să continue seara în alt local, de aceea Maria s-a văzut nevoită să-i urmeze, nu știa cît ar fi fost de așteptat în stație. Nici Labiș nu părea a fi dornic să părăsească vesela societate („Parcă nu știa ce să facă, să mă urmeze, să mă rămîndă... dar tot timpul avea aerul că joacă o festă celor prezenți”). Au plecat la „Victoria”. Maria a fost convinsă că... „Băiatul s-a amețit abia cînd a ieșit afară

în frig". În noul local, Nicolae Labiş s-a deplasat cu paharul în mână, dar de băut nu a mai băut. Cei de la masă — compănionii de la Capşa — şi spuseseră că nu-i mai dau să bea pentru a nu se ameţi mai tare. Şi aşa toată lumea „părea că are hârţag". Trecînd peste orice prudenţă, Maria s-a dus la Labiş („care era la o masă vecină, în picioare") şi i-a spus că ei pleacă. La uşă Poetul s-a alăturat grupului.

Drumul parcurs şi atitudinea „femeii" şi a scriitorului în staţie, pe refugiu, trebuia să lase impresia că cei doi aveau, întimplător acelaşi drum, că între ei nu există nici o înţelegere.

Maria Polevoi nu şi-a iertat niciodată faptul că l-a chemat acasă la ea, că, într-un fel, l-a îndreptat către „ceasul rău". Nu şi-a iertat că l-a lăsat singur pe refugiu. („A vrut să ia tramvaiul din mers. O viteză de băetan în faţa unei femei care i-a arătat atenţie, l-a considerat bărbat"). Ore în şir Maria îşi repeta aceleaşi lucruri, îşi făcea reproşuri şi plîngea. Îl plîngea pe tînăr, nu pe Poet! Plîngea anii lui puşini.

Dacă nu mergeam la ea în acele zile, nu aş fi ştiut nimic, aşa cum nu s-a ştiut la ansamblu. Nu uitaţi că Meri era balerină la ansamblul M.A.I., ceea ce impunea o anumită conduită mai sever controlată. Înţelegeţi dar, că nu vroia să se afle, mai ales în cadrul Ansamblului, că a fost într-un local, a băut — nu are importanţă cît — şi a plecat la ea acasă, noaptea, cu un tînăr fie el chiar marele Labiş.

După săptămîni de criză nervoasă, Maria nu a mai deschis acest subiect. Cărţile dvs. nu le-a putut citi, cum nu le-a citit nici prietena ei, Livia Lupea „proaspăta întoarsă din China" şi nici eu. Poate dacă în titlu era numele... Maria Polevoi a ţinut să se asigure de discreţia mea. Să fi făcut acelaşi lucru cu Livia? Nu am de unde şti. În orice caz, noi două, Livia şi cu mine, nu am discutat niciodată acest subiect. Livia Lupea a decedat în 2 ian. 1980, dar ferparul a anunţat sub un alt nume de familie.

Maria Polevoi, a murit în garsoniera din Calea Călăraşi, acolo unde a voit să-l ducă pe Poet, acolo unde a trăit singură (şi ea foarte singură...) toată viaţa. S-a sinucis în 20 iulie 1978 luînd o mare doză de somnifere. A fost incinerată.

Stimate Domnule, nu v-am scris pînă acum dintr-un sentiment de decenţă: vă redau nişte lucruri al căror adevăr Dvs. nu aveţi cum să-l verificaţi eroli fiind plecaţi în departe. Veţi crede în onestitatea mea? Dar mai folosesc cuiva toate acestea?

Cum la Editură nu am obţinut adresa Dvs. vă scriu la „Flacăra". Îmi puteţi confirma primirea acestor rînduri la :...

Cu deosebită consideraţie pentru munca Dvs. de cercetător, vă doresc sănătate.

O fostă colegă a Mariei Polevoi şi autoarea ferparului ei

Em. B.

P.S. În cartea Dvs. „...Urmele poetului Labiş" la pagina 159 trebuia să fie 29 septembrie 1957, nu 1956, cînd noi ne aflam încă în China iar cîteva rînduri mai jos, 24 ianuarie 1958, presupun, nici într-un caz 24 ianuarie 1956, dată la care încă nu eram atît de trişti.

Aceeaşi

5.

Scrisoarea enigmaticei Em. B. mi-a părut deosebit de interesantă chiar dacă, în fond, ea nu dezvăluia detalii de „senzaţie", altele decît cele de pe acum ştiute.

Aceste detalii sînt foarte apropiate de mărturisirile făcute tribunalului de Maria Polevoi şi transcrise de mine (cu stilul lor insolit „basarabienesc") în „Moartea unui poet".

Observaţia esenţială ce se poate face e că nici Capşa, nici Victoria, restaurantele ultimei nopţi a poetului n-au găzduit presupusele bachice orgii despre care se vorbeşte adesea cu bizară lejeritate. S-a „consumat" normal (pentru un grup numeros de combatanţi), iar poetul a fost doar ameţit. Labiş nu a fost, cum s-ar putea crede, victima ebrietăţii, ba, la al doilea loc de popas, cel din hrubele Victoriei, el a mîmat doar, gestica „băutorului".

Evident într-un singur episod Maria Polevoi a decis să escamoteze adevărul: cel al plecării spre staţia de tramvai Colţea. Mărturia juridică e astfel amendată: („Labeş Nicolae a trecut pe lîngă mine, nu m-a văzut şi nici eu nu i-am dat atenţie (...) Mă gîndeam că a fost lăsat singur...").

De fapt, (acest lucru îl aflăm abia acum), „femeia şi scriitorul" urmau să se întîlnească, înainte de a lua acelaşi tramvai, că din întîmplare, după un scenariu de naivă complicitate. Precauţie lesne de înţeles (acum ca şi atunci); jena, decenţa, prudenţa, făcînd-o pe mult mai vîrstnica însoţitoare a poetului să nu procedeze altcum.

Şi mai apoi... — gest imberb — poetul încearcă să se suie din mers, în vehiculul fatal, sub ochii îngroziţi ai balerinei.

☆

Abrupt, sfîrşitul poetului...

20 Ca

Abrupt și sfârșitul femeii chinuite ani și ani de gândul că fără să vrea, fără să știe, l-a împins pe fermecătorul ei interlocutor între secunde de gheață ale „ceasului rău”.

(Evident, Em. B. a descoperit erorile de tipar din pagina 159 a cărții „Urmele poetului Labiș”: într-adevăr, 1957 și nu 1956 și, câteva rinduri mai departe, 24 ianuarie 1957).

Și, tot evident, chiar după plecarea „în departe” a martorilor posibili (Maria Polevoi și Livia Lupea), cum frumos scrie Em. B., scrisoarea sa conservă credibile vești din tunelul timpului, utile biografiilor viitori — și nu numai lor — reconfirmând desenul unei întâlniri ciudate, între doi oameni ciudați, în ore ciudate...

Da, așa cred că va fi curs ultima noapte a poetului Labiș...

6.

...Drept care am utilizat numărul de telefon al necunoscutei spre a-i confirma primirea scrisorii.

Și pentru a-i mulțumi pentru felul în care, poate fără s-o știe, adaugă o nouă filă numeroaselor încercări de a păstra, așa cum vor fi fost „urmele poetului”.

— Imi permiteți să public scrisoarea? am întrebat și necunoscuta a acceptat, ușor încurcată, dar înțelegându-mi stăruința. Cred că în acest caz, am mai zis eu, spre a da mai multă greutate confesiilor dumneavoastră s-ar cuveni să vă dezvăluiți numele întreg!

— Credeți că e neapărat nevoie?

— Neîndoios.

— Credeți că are vreo importanță?

— Are.

— Atunci notați-l!...

7.

Il gândim pe Labiș rememorându-l în decembrie, luna de două ori înscrisă pe scripta sa funerară. Dăm la iveală câte un ciob de scrisoare, neștiut, câte un ciob de vers. Descoperim în albume fotografii pe care nu le știm. Scrisa lui cu cerneluri de mai multe culori se decolorează în mape de muzee. Repede, prea repede îl soarbe în sine relicvarul literaturii românești când noi n-am încetat să vedem în Labiș prezența omului viu, frenetic. Adolescentul (deși cu vîrstă stagnată) îmbărbănește acum în alte generații ce-l continuă chiar negîndu-l, generații marcate decisiv de simbolul numelui său neîntinat.

Labiș rodește nu epigoni famelici, ci idei în mișcare, vibrații pasionante la nou. Nu lacrimoase legende, ci versuri în veșnică lucrare, pe care pare a le scrie acum cu alte nume. Produs integral al unei lumi de capitale prefaceri sociale, Labiș a avut investitura de a o sluji și de a o interoga, generos.

Disparația lui, la o vîrstă la care moartea e doar un motiv livresc a gravat pe frunțile celor ce l-au înțeles, cearcăne de precocă înțelepție și îngrijorare, iar după Labiș fiecare a avut impresia (reală poate) că scrie altfel, că trăiește altfel...

Ilustrații:
MIRCEA VLAD

Tiparul executat la C.P.C.S. sub comanda nr. 60 399